

Cumhuriyet üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı

**GARİKÎ DÎVÂNÎ: BAHRU'N-NİHÂYE
(İNCELEME-METİN)**

Arif Edip AKSOY

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Hüseyin AKKAYA

Sivas
Temmuz 2011

GARİKÎ DÎVÂNI: BAHRU'N-NİHÂYE
(İNCELEME-METİN)

Arif Edip AKSOY

Cumhuriyet Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim
Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı için öngördüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Olarak Hazırlanmıştır.

Sivas
Temmuz 2011

KABUL VE ONAY

Arif Edip AKSOY'un hazırlamış olduğu "Garikî Dîvânı: Bahru'n-Nihâye" başlıklı bu çalışma 28.06.2011 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiztarafından " Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı"ında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Hüseyin Akkaya (Başkan)

Prof. Dr. Mehmet Arslan (Üye)

Doç. Dr. Ahmet Bozdoğan (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.../.../

Pof. Dr. Mehmet ARSLAN
Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Her edebiyât, kendi devrinin ictimâî hayatı, düşünce yapısı, hassasiyetleri, hayâl dünyâsı, zevkleri, inanışları hakkındaki bilgileri yansıtır. İslâm medeniyeti tesiri altında gelişen ve yedi asır boyunca edebiyât zevkini oluşturan Klasik Türk Edebiyâtı da, olduğu ve geliştiği çağların sanat anlayışını yansıtan bir edebiyâttir.

Klasik Türk Edebiyâtına dâir toplumsal yaşamdan kopuk olduğu ve dilinin anlaşılabilir olduğu yönündeki eleştirileri günümüzün zihnî yapısına ait bir eleştiri olarak kabul etmekle, bu edebiyâtımızın insanımızın duygu, düşünce ve hayallerine yedi yüzyıl boyunca tercüman olduğunu onu anlamının ancak onu okumakla olacağını belirtmek vicdânî bir görevimizdir.

19. yüzyılla birlikte yerini Batı tesirindeki edebiyata bırakan Klasik Türk Edebiyâtı, ilerleyen zamanlarda Batı tesiri ile değişen kültür yapısı neticesinde algılanamaz olmuştur. Bugünkü edebiyât nasıl bizimse, Kalâsik Türk Edebiyâtı da bizim öz malımızdır. Bu medeniyet hazinemizin yeterince gün ışığına çıkması, kıymetinin bilinmesi ve anlaşılması için o döneme ait eserlerin günümüz harflerine çevirilerek edebiyâtımıza kazandırılması gerekmektedir.

16. yüzyıl her alanda Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye'nin kemâle erdiği bir dönemdir. Osmanlı bu dönem içinde ictimâî ve siyâsî açıdan olduğu kadar sanat ve edebiyât alanında da zirveye çıkmıştır. Bu asır sanatçıları bütün Türk edebiyâtı içinde unutulmayacak eserler vererek en çok okunan sanatçılar arasına girmeyi başarmışlardır.

Araştırmamıza konu olan Garîkî, yaşadığı devrin yukarıda bahsettiğimiz özelliklerini şiirine yansıtmıştır. Hayatının önemli bir bölümünü Mora'da geçiren Garîkî, Osmanlı'nın 16. yüzyılında önemli şairlerdendir.

Çalışmamızın "Giriş" bölümünde şairin yaşadığı devrin siyâsî, ictimâî ve edebî durumu hakkında bilgi vermeye çalıştık. Tezimizi dört ana bölüm halinde hazırladık.

Birinci bölümde ulaşabildiğimiz kaynaklardan ve eserlerinden yola çıkarak; şairin hayatı, kişiliği ve edebî yönü hakkında bilgi vermeye gayret ettik.

İkinci bölümde, din ve tasavvuf konularını dîvândan hareketle verdik. Üçüncü bölümde, cemiyet ve tabiat konularını işledik. Dördüncü bölümde Garîkî'nin Bahrun-Nihâye isimli dîvânının çeviri yazılı metnini verdik.

Tezimi hazırlarken şanlı tarihinden sürekli ilham, güç ve kudret aldığım bütün Osmanlı Âli'ni dualarla anmak istiyorum. En temel motivasyon kaynağım olan yeğenlerimin her birini sevgi ile kucaklıyorum. Yüksek Lisans tez aşamasında gölgesini sürekli peşimde hissettiğim değerli hocam Prof. Dr. Muhsin Macit'e, kendine sorduğum en muallak sorulara gayet sarîh ve net cevaplar veren Prof. Dr. Mehmet Arslan'a, Farsça tecrübesiyle yardımcı olan Yard. Doç. Dr. Ahmet Ölmez'e, şükranlarımı arz ederim. Son olarak tezimi sabır ve itina ile yöneten hoşgörü timsali hocam Hüseyin Akkaya'ya teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

AKSOY, Arif Edip,. "Garîkî Dîvânı: Bahru'n-Nihâye" Yüksek Lisans Tezi, Sivas, Temmuz 2011.

16. yüzyıl Osmanlı Devleti'nin altın yüzyılıdır. Askerî ve siyâsî alandaki başarılar, edebî ve harsî hayatta da kendini göstermiş, bu yüzyıl Osmanlı ve doğu medeniyeti için parlak bir yüzyıl olmuştur.

Bu yüzyılda Fuzûlî, Bâkî, Hayâlî Bey gibi klasik dîvân şairlerinin yanında tekke ve tasavvuf ortamında da önemli şairler yetişmiştir. Bu yüzyılda Tekke ve tasavvuf ortamında yetişen şairlerin şiirleri yukarıda saydığımız klasik dîvân şairlerine göre geride kalmıştır; zira tasavvuf şairlerinin asıl maksadı heyecana yönelik şiir yazmak değil; öğreticilik olmuştur.

1544 yılında hayatta olduğunu ve Mora yarımadasında yaşadığını bildiğimiz Garîkî, önemli tekke tasavvuf şairlerindedir.

Garîkî'nin hayatını ve eserleri ve edebi kişiliğini birinci bölümde; din ve tasavvufu ikinci bölümde; cemiyet ve tabiatı üçüncü bölümde; dîvânının nüsha tavsifi ve çeviri yazısını dördüncü bölümde verdik.

Çalışmamızı hazırlarken doğrudan veya dolaylı olarak faydalanılan eserler, "Kaynakça" kısmında sıralanmıştır. Dîvânda geçen şahıs, yer ve eser adları tespit edilmiş gazel numaraları verilerek "Dizin" başlığı altında metnin sonunda verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Garîkî, Dîvân, Bahru'n-Nihâye, Tasavvuf.

ABSTRACT

AKSOY, Arif Edip,. "Garîkî's Dîvân: Bahru'n-Nihâye", Master Thesis, Sivas, July, 2011.

16th century is a golden age of the Ottoman Empire, This century Ottomans and the Orient were successful in pertaining the army, political, literary and culture area.

In this century, at the "classical Ottoman literary" there were important poets they were Fuzûlî, Bakî, Hayâlî Bey in addition to in sufism there were important poets and sufis.

In 16th century Sufism poets were more didactic than another ones. So that they weren't lyric as classical dîvân poets.

Garîkî is an Ottoman sufi poet who lived in 16th century. He lived in Mora. Today's Mora is in Greece. Garîkî is an important sufi poet.

In the "Chapter I" some information was given about the life, art, personality, the feature of poems and the quality of works by the poet. In "Chapter II" we gave Religion and Sufism. In "Chapter III" we gave Nature and Society. In Chapter "IV" transcribed text has been given end of our thesis.

The direct and indirect works which were used during the preparation of our study is enumerated in the "Bibliography" section. The characters, place and the names of the works which are mentioned in the dîvân has been established and is given with page numbers under the title of "Index" at the end of the text.

Key Words: Garîkî, Dîvân, Bahru'n-Nihâye, Sufism

KISALTMALAR

a.g.e : Adı geen eser

bkz. : Bakınız

C. : Cilt

ev. : eviren

G. : Gazel

Haz. : Hazırlayan-lar

Mur. : Murabba

Muh. : Muhammes

ö : Ölümlü

s. : Sayfa

S. : Sayı

v. : Varak

TDK : Türk Dil Kurumu

TDV : Türkiye Diyanet Vakfı

TTK : Türk Tarih Kurumu

vb. : ve benzeri

vd. : ve diğeri

Yay. : Yayınları

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	I
ÖZET.....	III
SUMMARY.....	IV
KISALTMALAR.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VI
GİRİŞ.....	1
A. 16. YÜZYILDA SİYASÎ VE İCTİMÂÎ DURUM.....	1
B. 16. YÜZYILDA EDEBÎ DURUM.....	2
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
GARİKÎ, HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ.....	3
A. HAYATI.....	3
1. OSMANLICA KAYNAKLARDA GARİKÎ.....	3
2. GARİKÎ'NİN YAŞADIĞI SİYASÎ İCTİMÂÎ İLMÎ VE EDEBÎ DEVİR.....	3
3. GARİKÎ'NİN YAŞADIĞI COĞRAFYA.....	5
4. DOĞUMU ADI VE MAHLASI.....	8
5. ÂİLESİ.....	12
6. ÖĞRENİMİ.....	13
7. MESLEĞİ.....	13
8. TARİKATI.....	15
9. ÖLÜMÜ.....	17
10. EDEBÎ KİŞİLİĞİ.....	18
11. KENDİNİ TEKRAR EDİŞİ.....	28
12. FARKLI ŞİİRLERE BAKIŞI.....	29
B. ESERLERİ.....	31
1. ŞERH-İ BA'Zİ ÂYÂT.....	31
2. EŞRÂR-İ EVLİYÂ.....	31
3. DÎVÂN: BAHRU'N-NİHÂYE.....	34
C. DÎVÂN.....	34
1. TERTİP ŞEKLİ.....	34
2. NAZİM ŞEKİLLERİ VE TÜRLERİ.....	34

3. GARİKÎ'NİN DÎVÂNÎ'NİN İSMİ: BAHRU'N-NİHÂYE.....	36
4. VEZİN.....	37
5. DİL VE İFADE ÖZELLİKLERİ.....	38
İKİNCİ BÖLÜM.....	42
GARİKÎ DÎVÂNÎ'NDA DİN VE TASAVVUF.....	42
A. DİN.....	42
1. ALLÂH.....	42
2. MELEKLER.....	42
3. KİTAPLAR.....	45
4. ÂYETLER.....	46
5. HADİSLER.....	50
6. PEYGAMBERLER.....	52
7. DÖRT HALİFE	60
8.SAHABE, TABİİN.....	64
9. ASHAB-I KEHF.....	65
10. AHİRET İLE İLGİLİ KAVRAMLAR.....	65
11. KAZA VE KADER.....	69
12. İBADET.....	70
13. KELİME-İ ŞHADET	70
14. NAMAZ VE İLGİLİ KAVRAMLAR.....	70
15. ORUÇ VE İLGİLİ KAVRAMLAR.....	74
16. HAC VE İLGİLİ KAVRAMLAR.....	75
17. MİRAC VE İLGİLİ KAVRAMLAR.....	76
18. ŞEYTAN.....	77
B. TASAVVUF.....	79
1. VAHDET-İ VÜCÛD.....	79
2. ESMÂ VE SIFÂT-I İLÂHİYYE.....	83
3. ÂBİD.....	94
4. ÂFÂK-ENFÛS.....	94
5. ÂGEHÎ.....	96
6. AKIL.....	98
7. ÂLEM.....	101
8. ÂRİF.....	109
9. AŞK VE ÂŞİK.....	107
10. CELÂL-CEMÂL.....	110
11. FENÂ-BEKÂ.....	113
12. GIYBET.....	114
13. HÂL VE KÂL.....	115
14. İBN-İ VAKT-EBU'L-VAKT.....	116
15. İLİM.....	117
16. KADER KALEMÎ.....	123

17. KALB-GÖNÜL.....	126
18. LUTF-KAHR.....	128
19. MÂSİVÂ.....	129
20. MÜNKİR-KÂFİR.....	130
21. MÜRŞİD, PİR, ŞEYH.....	132
22. NEFİS VE ENANİYET.....	133
23. NÛR VE ZULUMÂT.....	137
24. ÖLÜM.....	138
25. RİYÂ.....	141
26. RUH.....	142
27. SÂLİK.....	144
28. SEYR Ü SÛLÛK.....	145
29. SIRR/ESRÂR.....	146
30. ŞEVK.....	147
31. TÂLİB.....	148
32. TECELLÎ.....	150
33. VAHDET-KESRET.....	153
34. YAKÎN.....	156
35. YARATILIŞ.....	158
36. ZÂHİD.....	161
37. ZÂHİR-BÂTİN.....	162
38. ZİKİR-ZÂKİR.....	164
39. BAZI MUTASAVVIFLAR.....	166
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	170
CEMİYET VE TABİAT.....	170
A. CEMİYET.....	170
1. BEZM.....	170
2. KAVİMLER.....	172
3. OYUNLAR.....	172
4. REZM.....	173
5. SANATLAR.....	174
6. ŞAHISLAR.....	175
7. TİCÂRET.....	179
B. TABİAT.....	179
1. ANÂSİR-I ERBAA.....	179
2. BİTKİLER.....	181
3. GÖK CİSİMLERİ.....	184
4. HAYVANLAR VE KUŞLAR.....	188
5. NEHİRLER, DAĞLAR VE ÇÖLLER.....	194
6. ÜLKELER VE ŞEHİRLER.....	195

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	196
GARÎKÎ DÎVÂNI: BAHRU'N-NİHÂYE.....	196
A. NÜSHALARIN TAVSİFİ VE METNİN OLUŞTURULMASINDA İZLENEN YOL.....	196
1. NÜSHALARIN TAVSİFİ.....	196
2. DÎVÂN METNİNİN OLUŞTURULMASINDA İZLENEN YOL.....	197
B. GARÎKÎ DÎVÂNI: BAHRU'N-NİHÂYE METİN.....	199
DEĞERLENDİRME.....	641
KAYNAKÇA.....	642
DİZİN.....	645

GİRİŞ

A. 16. YÜZYILDA SİYÂSÎ VE İCTİMÂÎ DURUM

Garîkî'nin hayatı, eserleri ve edebî kişiliğini incelemeye başlamadan önce yaşadığı devrin siyâsî ve ictimâî şartlarını devrin şairlerini ve o dönemdeki dîvân şiirinin özelliklerini kısaca hatırlamak faydalı olacaktır.

Dîvân Edebiyatının metinlerini anlamak için yazdıkları devrin kültür ve sanat dünyasını bilmek, o devrin değer yargılarını anlamak gerekir. Bunu bilmeden şairi ve eserini yargılamak doğru olmayacaktır. Çünkü sanatçı, yaşadığı devrin aynasıdır.

Garîkî'nin *Esrâr-ı Evliyâ* isimli eserini yazmaya 1544 yılında başladığını ve bu dönemde *Dîvân*'ını tamamlamış olduğunu biliyoruz. Bu kaziyeler Onun 16. yüzyıl şairi olduğunu göstermektedir.

16. yüzyıl Osmanlı'nın artık imparatorluğa dönüştüğü devirdir. Tarihçiler bu dönemi "Yükselme Devri" olarak nitelemektedir. Bu dönem Osmanlı İmparatorlu'nun; siyâsî, ictimâî, harsî ve edebî alanda zirvede olduğu bir dönemdir. Balkanlarda, Anadolu'da Arap yarımadasında ve Kuzey Afrikada merkeze bağlı, sağlam temeller üzerine oturtulmuş bir siyâsî birlik vardı. Bu dönemde çok güçlü padişahların idaresinde büyüme ve gelişmesini sürdüren İmparatorluğun her anlamda merkezi İstanbul idi.

Bu dönem içinde Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırları batıda Viyana'ya, doğuda ise Bağdat'a kadar uzanmaktaydı. Barbaros Hayreddin Paşa komutasındaki Osmanlı donanması Akdeniz'i bir Türk gölü haline getirmişti.

Bu yüzyılda ilmiye teşkilatı önemli bir yere sahiptir. Özellikle medreselerde sosyal ve fen alanı da dahil olmak üzere hemen hemen tüm alanlarda ders veriliyordu. Medreselerde; fıkıh, kelam, tefsîr, hadis gibi derslerin yanı sıra hendese, kozmografya, hisap, riyaziye, tabîye ve tababet dersleri de verilmekte idi.

Sahn-ı Semân ve Süleymâniye dönemin meşhur medreseleri idi. Buradan mezun olanlar kadılık, kazaskerlik, müftülük gibi mesleklere yöneldikleri gibi edebiyata ilgi duyanlar da oluyordu. Ünlü Şeyhülislâm Ebu Suud Efendi, Kemâlpaşa-zâde, Kınalı-zâde Alî Çelebi, Taşköprülü-zâde İsmâmeddin, Celâl-zâde Sâlih devrin tanınmış ilim adamlarındandır.

B. 16. YÜZYILDA EDEBÎ DURUM

Bu asırda edebiyâta İran şairlerinin etkisi sürmekle birlikte Fuzûlî, Bâkî, Hayâlî Bey gibi şiire yön veren büyük üstadlar yetişmiştir. Aruzun kullanılışında ustalık ve şiir tekniğinde erişilen mükemmellik ile iç aheng arasındaki uyum bu asrın şiirinin İran şiirinde görülmeyen bir derinlik ve incelik kazanmasını sağlamıştı. Artık Klasik Edebiyât taklit olmaktan çıkmış daha yerli ve klâsik bir Türk şiiri hâline gelmiştir.

16. yüzyılın şiir dili önceki asırlara göre daha süslü ve ağıdalıdır. Dili aruz kalıbına daha kolay uydurmak ve mana zenginliği sağlamak amacıyla Arapça özellikle Farsça kelimelerin çoğaldığını görmekteyiz. "Osmanlıca" denilen ağır ve zor anlaşılır bir dil meydana getiren bu devrin şairleri, cümle yapısını bozmadan kelimeleri yabancı ama söyleşi Türkçe olan bir dil oluşturmuşlardır.

Düz yazıda dil, çoğunlukla inşâ sanatında ustalık göstermek isteyen yazarların elinde uzun cümleler secîlerle ağır bir dil haline gelmiştir.

16. yüzyılda kaside, gazel ve mesnevîde büyük şairler yetişmiştir. Zâtî, Hayâlî Bey, Bâkî Anadolu sahasında yetişen büyük şairler olarak karşımıza çıkmaktadır. Azerî şiir sahasında ise hem çağının hem de kendisinden sonra yüzyılların en çok sevilen şairlerinden olan Fuzûlî bu asrın en büyük şairi olarak şiir söylemektedir. Necâtî, Mihri Hatun, Mesihî, Hamdullah Hamdi gibi şairler de şiirleriyle o dönemin edebiyâtına katkıda bulunmuşlardır.

Bu asırda Lâmî, Kemâlpaşa-zâde, Zâtî, Fuzûlî, Kara Fazlî, Celîlî, Taşlıcalı Yahyâ Bey mesnevî alanında önemli eser vermiş isimlerdir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GARİKÎ, HAYATI VE ESERLERİ

A. HAYATI

Garîkî'nin hayatı hakkında elimizdeki tek orijinal bilgi Bursalı Mehmed Tahir Efendi'nin *Osmanlı Müellifleri* isimli eseridir. Bu eser haricinde daha eski tarihli bir kaynak şimdilik mevcut değildir. Bunun yanında Mehmed Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî*,¹ Abdullah Develioğlu, *Büyük İnsanlar*,² isimli eserlerinde Bursalı Mehmed Tâhir Efendi'nin verdiği bilgileri tekrar ederler.

Bu üç eser, esasında tek eser, haricinde Garîkî'nin hayatı hakkında bilgi veren kaynak bir eser bulunmamaktadır. Bu durumda Garîkî'nin kendi eserleri O'nu ve şiirini tanımamızda büyük önem arz etmektedir.

1. Osmanlıca Kaynaklarda Garîkî

Garîkî'ye dâir tek orijinal kaynak olan Bursalı Mehmed Tahir Efendi'nin *Osmanlı Müellifleri*, isimli eserinde: "*Garîkî, Şuarâ-yı Mutasavvifeden bir zât olup künyesi (Garîkî bin Yusuf bin Mezîd)dir. Müretteteb dîvânı ve (951) târihinde te'lif ettiği (Esrâr-ı Evliyâ) isminde Türkçe bir eseri vardır.*"³ bilgileri yer almaktadır. Mehmed Tahir Efendi bu bilgilere dâir herhangi bir kaynak göstermemektedir.

2. Garîkî'nin Yaşadığı Siyâsî, İctimâî, İlmî ve Edebî Devir

15. yüzyılda hem siyasi hem de kültürel bakımdan gelişen toplumsal yapı ile birlikte 16. yüzyılda Osmanlı Devleti, birkaçı bütün Türk tarihi içinde çok güçlü devlet adamları olarak anılan muktedir padişahların yönetiminde büyüme ve gelişmesini sürdürerek dünyanın en güçlü devletlerinden biri haline gelmiştir. Bu yüzyılda Osmanlı tahtında II. Bayezid (1481-1512), Yavuz Sultan Selim (1512-1520), Kânûnî Sultan Süleymân (1520-1566), Sultan 2. Selim (1566-1574), Sultan 3. Murad (1574-1595) ve Sultan 3. Mehmed (1595-1603) bulunmuştur.

¹ Mehmed Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî*, Haz. Mustafa Tatçı-Cemal Kurnaz, Bizim Büro Yay., Ankara 2001.

² Abdullah Develioğlu, *Büyük İnsanlar-Üç Bin Türk ve İslâm Müellifî*, İstanbul 1973.

³ Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, Matbaa-i Âmire, C.2, s.347 İstanbul 1333.

1544 yılında hayatta olduğunu bildiğimiz Garîkî'nin 1500'lerde doğduğunu ve 1560'tan sonra vefat ettiğini düşünmekteyiz. Bu tarihler ise Adlî mahlasıyla şiirler yazan 2. Bayezid, Selîmî mahlasıyla yazan Yavuz Sultan Selîm, Muhibbî mahlasıyla yazan Kânûnî Sultan Süleyman'ın saltanat yıllarına tekabül etmektedir.

Bu devirde ülkedeki umumî gelişmenin tabii sonucu olarak bilim, hars, sanat ve edebiyatta da devletin büyümesiyle orantılı olarak büyük bir gelişme gözlenmiştir. Osmanlı padişahları bir yandan siyâsî yapıyı güçlendirmeye gayret gösterirken bir yandan da bilimde ve sanatta ilerleme ve yükselme gereğini farketmişler, bunun gerçekleşmesi için hiç bir fedakarlıktan kaçınmamışlardır. Saraylarını yabancı bilim adamlarına ve sanatçılara açtıkları gibi yaptıkları seferler sonunda tanınmış bilim adamı ve sanatçıları, hatta meslek mensuplarını toplayıp İstanbul'a getirmişlerdir. Bu gelişmeler sonucunda İstanbul, İslam dünyasının en önemli merkezlerinden biri haline geldi. İstanbul'daki bu atmosfer Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye'nin diğer önemli şehirleri olan Bağdat, Diyarbakır, Konya Balkanlarda Edirne, Üsküp, Yenice'ye sirâyet etti.

16. yüzyıl kaside, gazel ve mesnevîde parlak bir devirdir. Türk şiiri bu duruma gelinceye kadar üç yüz yıllık bir deneme, uygulama ve gelişme sürecinden geçmiştir. Başlangıçta İran edebiyatının tesirinde gelişmeye başlayan Türk edebiyatı, 15. yüzyılda, bir yandan Çağatay edebî alanında Ali Şir Nevâyî ile en parlak ve olgun devrini yaşarken, Anadolu'da da Şeyhî, Selmân, Camî ve Hâfız gibi büyük İran şairlerinin hayalleri, manâ ve mazmunlarını Türk şiirine tatbik etme çabasıyla, bundan sonra yüzyıllar boyu kullanılacak şiirin esaslarını tespit edip ortaya koyma çabası içine girmiştir. 15. yüzyılın sonunda artık Türk şiiri, Anadolu'da da uzun bir süre geçirdiği denemelerle nazım şekilleri, aruzkalıpları, konuları, mazmunları belirlenmiş ve gelişmeye hazır bir hâle gelmiştir.

16. yüzyılda devletin gelişmesi ve güçlenmesiyle şiirdeki gelişme daha da hızlanmış ve bu yüzyılda İran şairlerinin etkileri sürmekle beraber artık Fuzulî, Hayâlî Bey, Bâkî gibi şiire yön veren ve Türk şairlerince örnek alınacak şiir ustaları yetişmiştir. Bu yüzyıl şiiri, aruzun kullanılışındaki ustalık ve şiir tekniğinde erişilen mükemmellikle, dıştaki âhengiyle en parlak ve olgun devrini yaşamıştır. İran'dan alınan dikkat ve itina ile işlenmiş, kelimeler arasında sıkı ve girift bağlantılar kurulmuş, sonuçta şiir, bir incelik ve derinlik kazanmıştır.

Bu yüzyılda şiirin gelişmesi ve güzelleşmesinde, şiir ölçüsü olarak benimsenen aruzun en iyi biçimde kullanılmaya başlanmasının da büyük etkisi olmuştur. Bu yüzyılda artık büyük şairlerin elinde hatâsız ve ustaca kullanılan bir Türk aruzu yaratılmıştır.

16. yüzyılda Osmanlı Türkçesi de klasik biçimini almış, Eski Anadolu Türkçesi özelliklerinden ayrılarak birçok Türkçe kelime yerine Arapça ve Farsça'dan deyimler, kelimeler ve uzun tamlamalar kullanılmaya başlanmış, Türkçe yeni bir biçime dönüşmüştür. Bu yüzyılın dili önceki yüzyıllardan oldukça farklı, daha süslü ve ağıdalı bir dildir.⁴

3. Garîkî'nin Yaşadığı Coğrafya

Garîkî Esrâr-ı Evliyâ isimli eserinde *"Ma'lûm ola ki zamân-ı mâzîde Muton Qal'asında meczûb idüm bî-ķarâr olup hîşârdan taşra çıkdum"⁵, "Bir gün Qalavrita'da âteş kenârında oturdum"⁶, "Ben bir zamân Muton Qal'â'sında meczûb oldum. Deniz kenârında âb-dest almağa gitdüm"⁷ ifâdeleri yer almaktadır bu ifâdelerden ve Mora Sancağı Beyi Osman Şah için yazmış olduğu, gazel şeklinde aşağıdaki methiyeden ve Esrâr-ı Evliyâ'da ictimâî hayatına dair verdiği bilgilerden O'nun hayatının önemli bir bölümünü Mora yarımadasında geçirdiğini söyleyebiliriz.*

Mînetler olsun aña ki fazlından ol İlah
Zıllini medd iyledi itdük aña penâh

Qâim-maķâm şer' de bugün Muhammed'ün
Sultân-ı zıll-i Hâķ didi yok aña iştibâh

Şeh-zâde vü şeh-nijâd ki 'Osmân âlidür
'Osmân Şâh-ı mîr-i cihân nesl-i pâdişâh

Bir 'ârif ü cemîl ü selîm ü 'adîl kim
'Adline emn-i hâķ-ı cihân pes durur güvâh

Emr-i Hudâ ile çü ulü'l-emrdür bugün
Kim ki itâ'at itmiye kâfirdür ol tebâh

Şer'-i Muhammed ile ider hüküm dâ'imâ
Devrinde zulm görmedi bir kimse idüb âh

⁴ Mustafa İsen vd. *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, s.88-92.

⁵ Garîkî bin Yûsuf bin Mezîd, *Esrâr-ı Evliyâ*, 06 Mil Yz A 3551/4, v.106b.

² Garîkî bin Yûsuf bin Mezîd, *a.g.e.*, v.106b.

⁷ Garîkî bin Yûsuf bin Mezîd, *a.g.e.*, v.106b.

A‘yān-ı ‘arīfān-ı Ḥudā nādirü’l-vuḳu‘
Kim Āsitānı ḥāşlara oldı tekye-gāh

Heb müstakīm ḳulları emrinedür muṭi‘
Yüz aḳlıġına bir sebep oldı ki ṭoġrı rāh

Ḥalḳa güneş gibi naẓar iyler ki zerrece
Andan tazallum itmedi devrinde dād-ḥā‘h

Şeh-zādelerde mişli bulunmaz disem olur
Kim ‘ilm ü ḥilm ü şefḳatle *leyse mā-sivā*

İki cihān şevābını bulur Ğarīḳī ger
Luṭf ile bu faḳīre ide bir nefes nigāh (G.613/1-2-3-4-5-6-7-8-9-10-11)

Mora: Yunanistan'ın güneyindeki târihî Peloponnesos adasıdır. Yüzölçümü 21.480 km²dir. Corinth, Sparta, Mantinea, Megalopolis ve olimpiyat oyunlarının anavatanı olan Olympia gibi tarihi şehirleri barındıran eski Yunan medeniyetinin merkezidir. Mora'ya Türkler ilk defa 589 yılında Avarlar öncülüğünde, Müslümanlar ise 807 yılında Patras şehrini kuşatmak maksadıyla geldiler.

9. ve 10. yüzyılda Arap korsanlar Girit'ten Mora kıyılarına akınlar düzenlediler. Gördüs şehrinde kûfî yazılı çömlekler ve Arapça yazılı paralar bulunmuştur bu deliller bahsettiğimiz Araplar'ın burada iskan ettiğinin delilidir.

Bölgeye Osmanlılar'dan önce gelen bir diğerk Türk unsuru da 1263 baharında Bizans'a yardım için gelen 6000 kişiden oluşan paralı Selçuklu askerleridir. Bunlar din değıştirip Mora'da asilzade sınıfını oluşturdular. Aydınoğlu Umur Bey 1300'lü yılların başında gemilerini dar Corinth berzahında karadan yürüterek Mora'nın batısına yönelmeyi amaçladı.

1349 yılında Mora'da önemli bir idârî değışim gerçekleşti ve Mora despotluğu ortaya çıktı. Bu dönemde Mora'ya 150.000 Arnavut yerleştirildi. Bugün dahi Mora da Arnavutça konuşulmaktadır. 1388-1389'dan itibaren Mora'da Osmanlı etkisi hissedilmeye başlar. Yıldırım Bayezid Mora idarecilerini tayin etmeye başladı. Bu dönemde Gazi Evrenos Bey Balkanlarda Osmanlı fetihlerini gerçekleştiren akıncı beyi olmakla birlikte Mora'nın işlerine Osmanlı namına nezaret ediyordu. Osmanlılar 1395'te İtalyanlar'a yardım için Mora'ya tekrar

geldiler. 1396 Niğbolu savaşından sonra Yıldırım Bayezid Mora'yı hedefe aldı, Argos şehrini zaptetti. 1423'e kadar Osmanlılar ile Bizans arasında barış hüküm sürdü, Mora'ya dair önemli bir gelişme olmadı. 1446'da 2. Murad tekrar yarımada'ya girdi. Bizans vergi vermek kaydıyla barış imzalamak zorunda kaldı. İstanbul'un fethinden sonra Fâtiş 1458'de Mora'nın kuzey bölümünü tamamen ele geçirdi. Buradaki Yunan nüfusun çoğunu yanında götürdü. Fâtiş'in ele geçirdiği şehirler Patras, Vostitsa, Corinh ve bizim araştırmamızda önemli bir yer teşkil eden Kalavrita'dır. 1479'da Argos tekrar fethedildi fakat; Muton Navarin ve Koron Venediklilerin elinde kaldı. 1502'ye gelindiğinde Muton Koron ve Navarin fethedildi. 1540'ta ise yarımada'nın geriye kalan çok az bölümü; Anabolu ve Monem Vasia fethedildi. Böylece adanın tamamı Osmanlı hakimiyetine girdi.

Mora'ya âit Osmanlı tahrir kayıtları 1500'lü yılların ilk çeyreğine kadar Mora'nın kuzey, güney ve merkez bölgelerinde nüfusun iki katından fazla arttığına işaret eder. 1521 yılına âit nüfus sayımında nüfusun % 10'undan fazlasını Türkler oluşturuyordu. Bu dönemde Hristiyan nüfus da iki kata yakın artmıştır. 1583'te nüfusun % 11'ini Türkler oluşturuyordu. Bu durum Osmanlılar'ın Mora'ya büyük bir iskan uygulamadığının göstergesidir.

1521 yılına âit verileri ihtivâ eden 1526 (H. 935) tarihli icmâl defterinde Mora'da on bir kaza, on beş kasaba, on iki câmi, on beş mescid, beş zâviye, yedi mektep, dokuz hamam, 1490 köy, 293 mezraa, kırk altı çiftlik ve yirmi bir manastırın bulunduğu tesbit edilmiştir. Bunun yanı sıra on bir kadı, yirmi beş zâim, 747 sipâhi, on yedi dizdâr, otuz yedi topçu, yirmi iki zemberekçi, on iki hâtip, yirmi iki imam, yirmi yedi müezzin mevcut olduğu belirtilmiştir.

Muton: Mora'nın güneybatı kesiminde yer alır. Bugün Methoni adıyla anılır. Mora'nın güneyinde yer alan parmak şeklindeki yarımadalardan en batısında yer alır. Osmanlılar zamanında saldırıya açık Mora topraklarını ve kıyılarını koruma görevi üstlenmiş stratejik öneme sahip bir kale durumundaydı. Bu dönemde halkı çoğunlukla müslüman olan şehir aynı zamanda bir kadılık merkeziydi.

1499-1503 Osmanlı-Venedik savaşı devam ettiği sırada Burak Reis kumandasındaki Osmanlı donanmasının, Muton açıklarında Sapienza (sonraları Burak Reis) adası yakınlarında Venedik donanmasına karşı büyük bir zafer kazanmasından yaklaşık bir yıl sonra 2.

Bayezid'in bizzat kumanda ettiği Osmanlı ordusu, 14 Muharrem 906'da (10 Ağustos 1500) Muton'u ele geçirdi. Tamamen boşaltılmış bir şekilde ele geçirilen Muton, Mora'nın her köyünden beş ailenin göç ettirilmesiyle yeniden iskan edildi. Bu ada-kale ilk defa Pîrî Reis'in *Kitâb-ı Bahriyye*'sinde gösterilir (1525). Şehre bir garnizon yerleştirildi müslüman halk da yerleşmek için şehre gelmeye başladı. Garîkî'nin ya da ailesinin bu Müslüman halk ile birlikte; Muton'a gelmiş olabileceğini düşündüğümüzde tarih 1502-1503'ü göstermektedir. 1521 yılına âit icmâl kayıtları Şehrin belirgin şekilde müslüman kasabası hâline geldiğini gösterir. Bu tarihte Muton'da % 70'i müslüman olmak üzere 2600-2800 kişi yaşamaktaydı. On altı köyden ibâret Muton kazası içinde sâdece Navarin (Anavarin) kalesinde Türk nüfus vardı. Buralarda iki câmi iki zâviye dört mektep üç hamam bulunuyordu.

Kalavrita: Mora yarımadasının kuzeyinde yer alır. 1458 yılında Patras, Corinh, Vostida ile birlikte Fâtih Sultan Mehmed tarafından fethedilmiştir. Dağlık bir araziye sâhiptir. Garîkî'nin Mora yarımadasındaki zâviyelerden birinin pîri olduğu düşünülebilir.

4. Doğumu, Adı ve Mahlası

Şairin asıl adı konusunda elimizde herhangi bir bilgi mevcut değildir. Külliyyâtındaki üçüncü eser olan *Esrâr-ı Evliyâ* 'daki bilgilerden 1500 yıllarında doğduğunu tahmin etmekteyiz. Zira şair *Esrâr-ı Evliyâ*'yı oluşturmaya başladığında tarih 1544'tür.⁸ Bunun yanında 1544 yılında Garîkî'nin *Dîvân*'ı tamamlanmış haldedir. Onun bahsettiği şehirlerden Muton'da doğmuş olması ihtimâli çok düşüktür. Muton'un Fetih târihi 1500'dür. Kalavrita'da doğma ihtimâli yüksektir. Çünkü buranın fetih târihi 1458'dir. Bu iki şehrin her ikisinin de doğmuş olmayabilir. İskân siyâsetinin bir neticesinde Mora'ya gelmiş olabilir veya Anadolu'daki herhangi bir tekke ve zâviye tarafından Mora'da görevlendirilmiş olabilir. Babasının ismi Yusuf dedesinin ismi ise Mezîd olması münâssebetiyle devşirme bir kişi olma ihtimâli düşüktür. Bu isimlerden âilesinin Mora'nın yerli nüfusundan olmadığı bilgileri de ortaya çıkmaktadır.

Hayatına ve sanatına dair *Osmanlı Müellifleri*'nden başka kaynak bulunmayan Garîkî'nin mahlası, şairi ve şiirini tanımakta oldukça yararlı olacaktır.

⁸ Garîkî b. Yûsuf b. Mezîd, *Esrâr-ı Evliyâ*, Milli Kütüphane, 06 Mil Yz A 3551/4.

Gark: 1. Suya batma, batırma. 2. Boğma, boğulma 3. Mec. Kesretme verme veya alma, müstağrak etme veya olma, ör. mehtâb ortalığı nûra gark eyledi. Ör. Müracaat edenlerin hepsi nûra gark oldular.⁹

Garîk: 1. Suda boğulmuş, mağrûk. 2. Kesretle bir şeye nâ'îl olan, müstegarrik,¹⁰ anlamlarındadır.

Gavvâs: Dalgıç, inci ve sünger çıkarmak veya denize düşen bir şeyi çıkarmak için denize dalan kimse.¹¹ **Amîk**¹²: Derin. Bahr-ı amîk: derin deniz

Dîvân şairlerinin mahlaslarını çok itina ile seçtiklerini bazılarının sonradan mahlaslarını bir kaç defa değiştirdiklerini bilmekteyiz. Çünkü şâiri okuyucuya tanıtan Onun mahlasıdır. Bugün Fuzûlî'nin Hayâlî'nin Nedim'in gerçek isimleri, onların mahlasları yanında çok az önem taşır, çok az bilinir.

Garîkî mahlasını çok itina ile seçmiştir. Bu mahlas ile yazdığı şiirler arasında doğrudan doğruya sarsılmaz bir bağ vardır. Onun şiirlerrine biraz âşinâ olan kişi şiirin mahlas beyitine hemen Garîkî mahlasını yerleştirebilir.

. Garîkî genel itibarla mahlası ile alakalı sözcükleri mahlasının çevresinde kullanmaya özen göstermiştir. Bunlar bahir, su, habab, dalgıç, derin, inci, sadef, bulaşmış, bulanık gibi gerçek anlamlardaki sözcükler olabildiği gibi, nûra gark olmak, ilme gark olmak, feyze gark olmak gibi mecâzî anlam taşıyan kelimeler dahi olmuştur. (Bkz. Hayatı/Edebî Kişiliği)

Mevc itdükde baħr-ı ‘aşk Ğarîk
Mâni‘ olmaz bu iştiğâl saña (G.17/5)

Âşinâ-yı ‘aşk olan bu bahre kim gâyet ‘amîk
Ğarğa oldı âb ile âlûde olmadı elâ

‘Aşk-ı zâtîde Ğarîkî luğf veyâhûd kahr ise
Behre bulur ‘âşıkun cānı kamudan dā’yimā (G.135/4-5)

Cezb idüp ba‘zım velî dîdāra Ğarķ itmiş durur
İşbu hāle iren ol ser-çeşme-i ebrārdur

Ger eşeddü ħubbise ħubbuñ Ğarîkî iyle terk

⁹ Şemseddin Sâmî, *Kâmus-ı Türkî*, Kapı Yay., İstanbul 2004, s.965.

¹⁰ Şemseddin Sâmî, *a.g.e.*, s.966.

¹¹ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Büyük Lugat*, s.349.

¹² Ferit Devellioğlu, *a.g.e.*, s.53.

Ġayrınıñ ħubbin murāduñ çünki ol Settār'dur (G.291/7-8)

Fāni-i Hāḡ ġark-ı zāt olmuş durur vuşlatdadur
‘Ālem-i esrār ile ħayrān olup ħayrettedür

Ey Ġarīḡi baħr-ı zāta ġarḡdur ġavvās-ı dil
Berri olan t̄alib-i mādur ki ol ħasrettedür (G.332/1-5)

Ey Ġarīḡi göñline ġavvāş olan
Kendü deryādur sözi dürr-i şadef (G.363/7)

Ḳamu eşyayı gördüm kim ben oldum
Ġarīḡi yok idi ḡaṭ‘ā tağarrūk (G.366/5)

Mevc-i bātındur Ġarīḡi her kişinüñ sözleri
Her ḡabuñ içindeki şizar taşına bī-gümān (G.541/7)

Baħr-i ħayretde Ġarīḡi ġarḡa iken kendüsi
Tāze esrār ile ħayrān olmaḡ ister her zamān (G.542/5)

Ey Ġarīḡi baħr-ı istiğrāḡda ġavvāş ol
Ehline teslīm ḡıl işbu cihānuñ kārını (G.642/5)

Günāh içre ġarḡ oldı ger bu Ġarīḡ
Nidā itdi yā Dāfi‘e’l-belā (G.38/13)

‘Āşīḡ-ı Hāḡḡ ħayretinde ġarḡ olup iyler şuhūd
Viremez aña tağayyür hiç ħüsrān ile sūd

Āferin olsun Ġarīḡi aña kim dil virmiye
Hāḡ’dan ayru nesneye kim virdi fazl ile vücūd (G.224/6-7)

Ey Ġarīḡi baħr-ı ħüsne ġarka ol
Virdi rızḡuñ ol seħilerden seħi (G.650/7)

Mazħar-ı zāt iyleyüp be Ġarīḡ
Ġarḡ-ı envār itdi ebrarı (G.667/7)

Ger fenni arturursa fününiyye ey Ġarīḡ
‘İlm-i ledünde yine saña yār olan şefīḡ
Ġavvāş iyliyen seni bu baħre kim ‘amīḡ
‘Aşḡuñ şarābıdur yine bī-keyf-i ħōş-güvār (Mur.5/5)

Mahlasının kullanım yerleri: Garîkî mahlasını genel itibarla son beyitte kullanmakla birlikte bazen sondan ikinci beyitte bazen de sondan üçüncü beyitte kullanılmaktadır. Mahlasın sondan bir önceki beyitte kullanılması dîvân edebiyâtında sıkça görülebilen bir tutumdur. Bunun yanında mahlasın makta beyitinden iki beyit önce söylenmesi, Garîkî'nin şahsî tasarrufudur. Nadir de olsa dîvân şairleri böyle bir tasarruf kullanabilmektedirler.

Mahlas beyitinden sonra bir kişiyi övmek için, bir ya da birkaç beyit eklendiğinde ortaya çıkan gazellere müzeyyel gazel, eklenen beyitlere de zeyl adı verilir.¹³ Garîkî'nin kullanımını böyle bir özellik göstermemektedir. Müzeyyel gazel olarak değerlendirmek doğru olmaz.

Ey Ğarîķi ķamķı ursa ol saña
Söyledürdi her ne ise ol źamîr

Ğavf iderseñ sırrı dimekden meger
Lîk tâlibdür ķamu bürnâ vü pîr (G.286/8-9)

Ehl-i Ğayret keşfile Ğod Ğarķa-i dîdârdur
Bu Ğarîķî-veş idüp tûfân-ı ‘aqlîden Ğüzer

Kâş-i bîdâr olmasam bî-Ğöd oluben dâ'imâ
Tâ Ğalâş itsem tekâlîf-i cihânîden diger (G.314/6-7)

Müdde'î körlüĞüne şerĞ idivirsen be Ğarîķ
Zâhirâ şüret olan ma'ni-i bisyâr nedür

Kenz-i maĞfî diledi keşf ide sırrını ‘ayân
Ğöreler bildüreler cümle-i ebrâr nedür

Zâtdan rûĞ-ı mükerrerem oluben itdi nüzûl
Mütekâşif oluben bildi ki Settâr nedür (G.235/5-6-7)

Çü ‘âlem sırrına irdüñ Ğarîķî
Ziyân itmez saña dünyâyla mâl

Ğalîlâne digil *veccehtü vecĞî*¹⁴
Ne keşret mâni' olur ne bu işĞâl

¹³ Mustafa İsen vd., *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, s.216.

¹⁴ "Ben, yüzümü Allah'a çevirdim." (Enam, 79)

Nedür ‘aczüñ dir ise münkirüñ pes
Terakki isterem dâ’yim di ebdâl (G.399/5-6-7)

Er didi maḥfî durur taḥte’l-lisân
Ey Ğarîkî ol ‘Alî-i nîk nām

Ḳavl ü fi’le bakmaz ammā evliyā
Göñlüne girer ki olmuşdur hemān

Cân olan cāndan bilür her ādemi
Añlayana pes durur işbu kelām (G.440/7-8-9)

5. Ailesi

Ğarîkî'nin âilesinden sadece babasının ve dedesinin isimlerini bilmekteyiz. Babası Yûsuf, dedesi Mezîd ismini taşımaktadır. Bunun dışında onun evli ve çocuk sâhibi olduğunu söyleyebiliriz.

Baña pā-bend oldı ehl ü ‘iyāl
Ki ḥavāyiclerine lâzım māl

Lā-cerem kisbi oldı bir daḥi bend
Ḥāşıl oldı anuñla anca vebāl (G.378/1-2)

Ğarîkî'nin bir azatlısı ya da bir kölesi olduğu söylenebilir.

İki yedi yaşında bir efendi
Alup ‘aqlım beni ser-geşte kıldı

Hemîşe naḳşı göñlümde muşavver
Ben aña Mecnūnam ol baña Leylî

Delükanlu durur ḥün-rîz u fettân
Döker bir gün tenümden yire ḳanı

Anı sevmekde va'llāh ey Ḥudāvend
Ğaraż yokdur hemān bir ‘aşḳ-ı zārı

Ğarîkî bendesinüñ bendesidür
Gerek cevr iyalesün gerek vefāyı (G.641/1-2-3-4-5)

6. Öğrenimi

Garîkî'nin öğrenimine dâir bilgileri ancak eserlerinden çıkartabiliyoruz. Eserlerinin Kur'ân-ı Kerîm, hadis-i kudsi, hadis-i şerif vb. iktibaslarla dolu olması sebebiyle iyi bir Arapçası olduğu muhakkaktır. Bunun haricinde bu kadar iktibas yapabilme kabiliyeti ancak Onun hâfızlığı neticesinde olabilir. Arapça yazılmış olan birçok eserden de iktibaslar yapabilmesi ve bunları aruz vezni içinde kullanması ancak çok kuvvetli bir Arapça ile mümkün olabilir.

Eserlerinde zaman zaman alıntı yaptığı Arapça veya Farsça kitapları künyesi ile birlikte vermektedir. (Bkz.Eserleri/ *Esrâr-ı Evliyâ*)

Garîkî'nin Farsçası da en az Arapça'sı kadar kuvvetlidir. Dîvânı'nın sonunda iki adet uzunca musammâtı Farsça olarak yazması, *Esrâr-ı Evliyâ* 'da Hafız-ı Şirâzi'den Mevlânâ'dan Feridüddin-i Attar'dan ve diğer Farsça şiir söyleyen mutasavvıflardan yaptığı iktibaslar. Dîvânı'nda yaptığı Farsça iktibaslar bunun apaçık göstergesidir. (Bkz. Dîvânı'nın Şekil Özellikleri/Dil ve İfade Özellikleri)

Sahip olduğu kuvvetli Arapçasından ve Farsçasından iyi bir lisan talimi aldığı anlaşılan Garîkî'nin eserlerine bakıldığında iyi bir din ve tasavvuf eğitimi aldığı ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında çok okuyan bir münevver olduğunu söylersek yanılmış olmayız. Yaklaşık elli mütefekkir/mutasavvıfın eserini âdetâ sayfa numarasına kadar bilmektedir.

"Niteki Hüdâvend-gâr Hâzretleri buyurur Meşnevî'de Hâzret-i Hâkk Mûsâ'ya 'itâb itdüğü beyâtda."¹⁵

Bütün bunlarla birlikte Garîkî tahsiline dâir bilgileri tasavvufî neş'e içinde verir. O ilminin Allâh tarafından verilen keşfi ilim, ledün ilmi olduğunu söylemektedir (Bkz. Tasavvuf/İlim/Ledün). Garîkî, öğrenciden çok öğretmen durumundadır. Tasavvuf yolunun inceliklerini sâiklere öğretir.

7. Mesleği

Garîkî'nin eserlerinden Onun bir tarikat şeyhi, pîri, mürşidi olduğu kanaatini çıkarmaktayız. *Dîvân*'ını pendnâme, nasihatnâme türünde yazmış olması, hemen her şiirinde bir vâiz görevi üstlenmesi, gerek *Esrâr-ı Evliyâ*'da evliyâ olduğuna dâir çok sayıda işaretlerde

¹⁵ Garîkî bin Yûsuf bin Mezîd, a.g.e,v.110a

bulunması gerek *Dîvân*'ında belirli bir mertebeyi geçmiş pîr olduğuna dâir devamlı işaret ve ifadeleri O'nun mürşid makamında olduğunun göstergesidir kanaatindeyiz. Garîkî,

"*Ma'lûm ola ki zamân-ı mâzîde Muton Qal'asında meczûb idüm bî-ķarâr olup ĩſārdan taſra çıķdum*"¹⁶ şeklinde baſlar ve iki kale askerinin haram parayla aldıkları zerdâlileri yerken kendine köpek şeklinde göründüklerini belirtir.

"*Bir gün cāmi'-i ſerife namāz kılmaĝa girdüm*"¹⁷ şeklinde baſlar bu anısında ſâir cāmideki üç insanı eſek şeklinde gördüğünü ifade eder. Bu tür haller sıradan insanların ve sıradan sūfilerin halleri deĝildir. Ayrıca *Dîvân*'ında birçok beyitte bu tür özelliklerden bahseder.

Ŗüretümdür 'ayn-ı ma'nā men 'araf oldum *faķad*¹⁸
Çünkü 'ilmüm 'ilm-i Hū'dur key ĥazer ķıl itme redd

*Men 'araf*¹⁹ remzi budur fehm idesin 'aynuñ nedür
Bilesin ya'ni ezel olmuş durur 'ayn-ı ebed

Ger keſif içre laķifi seyr idersem dem-be-dem
Ŗāhidüm meſhūdum oldur yine andandur meded

Bî-ķurûf u ſavt keſf iyeler baña 'ilm-i ledün
'Ayn-ı 'ilm vāhib oldu didigüm ķavl-i eķad

Çün beķā ba'de'l-fenāda ĥāl olur bu mertebe
Kendüdür bilen Ğarîķi yine *Allāhü's-Ŗamed*²⁰ (G.225/1-2-3-4-5)

Garîkî kendini keſf ehli olarak nitelemektedir. Kendinin cezbe hâlinde olan bir âſık olduğunu ifāde etmektedir. Doğrudan doğruya Kur'ân'dan ders aldığını belirtmektedir.

'Alleme'l-esmā' nedür bildi Ğarîķi keſf ile
Pes ĥaķāyıkdan ne var virür ise geh geh ĥaber (G.305/5)

Devādur ger Ğarîķi faķr iderse cezbe-i Ħaķ'dan
Aña çün ſi'r-i Furķānî gelür dirler gelür dirler (G.308/7)

Ehl-i keſf olduñ Ğarîķi 'ilm-i Hū'dan dem urub

¹⁶ Garîkî bin Yûsuf bin Mezîd, *Esrâr-ı Evliyâ*, 06 Mil Yz A 3551/4, v.106b.

¹⁷ Garîkî bin Yûsuf bin Mezîd, *a.g.e*, v.106b.

¹⁸ "Nefsini bilen Rabb'ini bilir." (Aclûnî, C.2, n.2530.)

¹⁹ "Nefsini bilen Rabb'ini bilir." (Aclûnî, C.2, n.2530.)

²⁰ "Allah Samed'dir" (İhlas, 2)

Lîk idrāk iylemezler nâkışân-ı rûzgâr (G.310/7)

Bî-niyâz oldum bi-ḥamdi'llâh kamu maḥlûḳdan
İbn-i vaḳtem yok durur tedbîr ile fikr-i dırâz (G.344/6)

On sekiz biñ 'âlemüñ sırrından âgâh oluben
Bu Ğarîķî dir ki bu 'aynı visâlümdür benüm (G.419/7)

Ğarîķî, halkın okşayıcı sözlerinden ve hareketlerinden geçip, meleklerle sohbeti tercih ettiğini ifade etmektedir. Bu ve benzeri ifadeler müridlerini etrafında tutma gayreti içinde olan müşşidin sözlerini anımsatmaktadır.

Bu Ğarîķî melek muşâḥabetin
Gördi ḥalkuñ geçüp nüvâzından (G.492/6)

Cümle *Sübḥânî ve mâ-a'zam*²¹ dirler şân-ı Hû
Zıkr-i eşyâyı işidenler bilür eş'arumuz (G.336/3)

Ğarîķî Allâh'ın kendine kuvvetli bir ledün ilmi verdiğini bununla zaman zaman gaybı bildiğini ifade etmektedir.

Gerçi *lâ ya'lemü* didi *el-ğayb*
*İlla'llâh*²² kim budur Ḳur'an

Lîk *ve'r-râsiḥûn fi'l-'ilm*²³
Ğaybdan virdi pes Ğarîķî nişân (G.504/9-10)

8. Tarîkatı

Ğarîķî gerek *Dîvân*'ında gerekse diğerk eserlerinde tarîkatına dâir bir bilgi vermemektedir. Bununla birlikte Mevlevîlik ile ilgili terimleri sıklıkla kullanması (Bkz. Tasavvuf/Agehîlik) Mevlânâ'dan iktibaslar yapması münasebetiyle (Bkz. *Esrâr-ı Evliyâ*) Mevlevî olduğu kanaati ortaya çıkabilir. Bu durumda ise;

Tebrizî Şems'e uydı 'ādâtı terk itdi
Remzen didi Ğarîķî Monlâ ki böyle iyle (G.625/13)

Beyiti ile biten Mevlevîliğ'e âit birçok unsura işâret ve telmih yaptığı şiirde olsun, diğerk şiirlerinde olsun Mevlânâ'dan üstâdı olarak bahsetmemesi hem hemen her mutasavvıftan

²¹ "Kendimi tenzih ederim. Şanıım ne kadar yücedir." (Beyazid-i Bistâmî'ye ait bir ifade, Ceylan, s.425)

²² "Allâh'tan başka kimse gaybı bilemez." (Neml, 65)

²³ "İlmde yüksek payeye erişenler." (Ali İmran, 7)

iktibas yapıyor olması bizde Mevlevîliğe muhabbet ettiği kanaatini oluşturmaktadır. Bu durum vahdet-i vücudla ilgili konularda Muhyiddin İbni Arabî'nin şahsında da ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda O'nun eserlerinden hareketle belirli bir tarîkatının olduğunu söylemek doğru olmaz.

Garîkî bağlantısını Hallâc-ı Mansur gibi Cüneyd-i Bağdâdî gibi doğrudan doğruya Allâh'la yapmaktadır. Garîkî, birçok şiirinde ve beyitinde kendini Allâh'ın terbiye ettiğini ifade etmektedir. Şiirlerini kalbine Allâh'ın ilhâm ettiğini (Bkz. Hayâtı/Edebî Kişiliği) belirtmektedir. Herhangi bir takikatın önderi ile bir bağ kurmamaktadır. Bu durumun sebepleri arasında kendinin bir mürşid oluşu ve vahdet-i vücûd yolunu tercih etmesi gösterilebilir; ancak tarikatını ya da tarikatının pîrini ifade etmemesi yine de şaşırtıcıdır.

Her kimi kim idinesün üstâd
Fennini öğrenüb tutarsın yâd

‘Ayn-ı üstâd olduñ ol fende
Hâtıruñ anıñ ile itdün şâd

Eddebenî didi beni *Rabbî*²⁴
Hâkğ’dan oldı Rasûl’e ‘ilm-i ziyâd

Çün *fe-aḥsin* didi ki *te’dîbî*²⁵
Oldı ‘ilmile şehri dîn âbâd

‘İlm-i Hâkğ oldı lâ-cerem ‘ilmi
Vaḥy olundı ki ‘ilm-i Hû be-‘ibâd

Gör ki dirlere aña kelâmu’llâh
İdemez kimse işbu kavle ‘inâd

Baña Hâkğ’dan gelüp durur bu fütûḥ
Ki *fe-lâ-mümsike*²⁶ zi-‘adl ile dâd

Hâkğ’ı bilmek dilersen ey tâlib
Oğı dîvânım idüp evrâd

²⁴ "Beni Rabb'im terbiye etti, terbiyemi ne güzel yaptı." (Yılmaz, s.37)

²⁵ "Beni Rabb'im terbiye etti, terbiyemi ne güzel yaptı." (Yılmaz, s.37)

²⁶ "Allah, insanlara rahmetinden neyi açarsa artık onu tutacak, kısacak olan yoktur." (Fatır, 2)

Bil ki 'ilm-i ezel durur ŧi'rüm
Andan irdi baña rāh-ı sedād

Ger irādet getüre pīre mürīd
ŧi'rüm ile ide aña irşād

Āgehī yeg durur 'ibādetden
Bilmedin hāyı hüy kıru feryād

*A 'büdu 'llāhe ke'ennehü ki terā*²⁷
Vesveseyle bulur namāz fesād

Ger 'amel irmiye yaķine Ğarīk
Anda rāyic degül kıalur be-kesād

(G.209/1-2-3-4-5-6-7-8-9-10-11-12-13)

9. Ölümü

Ğarīkī'nin doğum tarihi olduğu gibi ölüm tarihi de bilinmemektedir. Bununla birlikte hem *ŧerh-i Ba'zı Ayat*'ın hem de *Esrār-ı Evliyâ*'nın hatimelerinde yeni bir eser yazmaya dâir meyli olduğunu yazacak çok konu olduğunu ifade etmektedir. Ya bu yeni yazmış olabileceği eserler bu güne ulaşmamıştır ya da bizim kanaatimize göre bu eserleri yazmadan ani bir ölümle ölmüştür.

ŧoydılar bāñınümde bu tenimi
Hiç ağrımadı olmadum bīzār

Ta'bīri bu münāsebet varimiş
Ortamızda Nesīmi ile ey yār

Çünkü *yü'tīhi men yeşā*²⁸ be Ğarīķ
Fażl-ı Hāķ'dan durur saña işār

(G.253/6-7-8)

253 nolu gazelin der-kenârında: "*Bu vâkıa sahih vâki olmuş. Ba'de zaman kasığı yarılıp ilaç için cerrah gelip cerh eyledükde birkaç günden sonra veca müşted olup vefat eylemeklerine sebab-i mevtleri cerh olmuş. Nesîmî gibi nev'â müşâbehet vardır.*" ifadelerinden Nesîmî'nin ölümüne benzer bir tarzda öldüğünü anlıyoruz. Cerrah'ın müdahale için kasığını açması ölüm sebebi olarak gösterilmiştir.

²⁷ "İhsan, Allah'ı sanki gözlerinle görüyormuşsun gibi Allah'a ibadet etmendir." (Canan, n.15.)

²⁸ "Onu dilediğine verir." (Cuma, 4; Ali İmran, 73)

10. Edebi Kişiliği

Garîkî'nin hayatı gibi edebi kişiliği noktasında da maalesef elimizde bir kaynaktan başka kaynak bulunmamaktadır. O'nun edebi kişiliği konusunda bize yardımcı olabilecek Bursalı Mehmed Tahir Efendi'nin "*Şu'arâ-yı mutasavvifedendir, mürettep dîvânı ve Esrâr-ı Evliyâ isminde Türkçe bir eseri vardır.*"²⁹ ifadesinden başka bir bilgiye rastlayamadık.

Bununla birlikte diğer dîvân şairlerinde olduğu gibi Garîkî de hem şiirle hem de sanatla ilgili görüşlerini gazellerinin makta beyitinde bazen makta ile birlikte bir kaç beyitte bazen de şiirin başlangıcında ifâde etmektedir.

Garîkî'nin birinci sınıf bir dîvân şairi olmadığı malumdur; bunun yanında O birinci sınıf bir tasavvuf şairidir. Mevlânâ'nın yaptığı gibi O da kendi şiirini ve sanatını değerlendirmiştir. Kendi sanatını kendinden dinlemek bu noktada faydalı bilgiler verecektir.

Garîkî'nin şiiri öğretici, pendnâme özelliği taşıyan bir şiirdir. O'nun asıl gayesi güzel şiir yazarak maharet göstermek değil; insanları, varlık, yaratılış gayesi, dünyanın faniliği gibi konularda bilinçlendirmektir. Garîkî Arapça ve Farsça'yı iyi şekilde bilmektedir. *Divân*'ındaki iktibasların çokluğuna bakarak hâfız olduğu söylenebilir. Bunun yanında hadis ilminde ileri gitmiştir. Önemli mutasavvıfları okumuştur. Büyük tasavvuf şairlerini okuduğunu özellikle *Esrâr-ı Evliyâ*³⁰ isimli eserinde görmekteyiz. İşte bütün bu bilgilerin ışığında onun şiirini değerlendirmek doğru olacaktır.

Garîkî'nin şiiri gerçektir ve hakikatleri anlatır.

İnşâf ey Ğarîkî gerçek durur ki şi'rüñ
Bu 'ilm saña Hâk'k'dan oldu muqarrer ilkā (G.16/5)

Ehl-i dünyâ nâr ehlidür ki şâbit naşşile
Hâk sözi söyler Ğarîkî incinen iyler haţâ (G.102/7)

Münkir bu Ğarîkî'nün sözine inanmazsa
Kavline didi gerçek her pîr ile perverde (G.626/5)

²⁹ Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1333., s.347.

³⁰ Garîkî b. Yûsuf b. Mezîd, *Esrâr-ı Evliyâ*, Milli Kütüphane, 06 Mil Yz A 3551/4.

*Mā-terā*³¹ dan alduñ ise ger haber
Halk-ı Hakk'a hõr bakma ey püser

Fi'l-i Şeytân'dur anuñ gibi nazâr
Pendümi tut iyle bundan key hazer (G.236/1-2)

Biz mecâziden urmazuz demler
Şadrumuzda hakâyık ezberdür (G.254/4)

Toğrudur sözlerüñ kamu be Ğarîk
Lâ-cerem itdi sırrına maħrem (G.437/5)

Naşihat tutagör ey merd-i mü'min
Yüri bu didigümden olğil āgāh (G.617/5)

Bozayı her kim içdi bozıldı meşel durur
Hayvân gibi geñirdi 'ayblu 'amel durur
Pendümi tut ki bu didigüm bî-bedel durur
'Aşkuñ şarâbıdur yine bî-keyf-i hõş-güvâr (Mur.5/2)

O'nun şiiri söz ile bilinmez ancak onun yaşadığı hâli, şevki yaşayan Ğarîkî'nin şiirini anlayabilir. Hâl ehl-i olmak her kişinin harcı değildir.

Ğarîkî zikr-i eşyâyı işiden añladı şi'rüñ
Ki hâl ile bilinür bu degildir kâlile inşâ (G.30/7)

Her kişi söz ile bilindi Ğarîk
Hâldür hep ki didügüñ eş'âr (G.244/7)

Vâ'izüñ kavli bir kuru tehdîd
Hâlsiz kâl bil ki yalândur (G.247/5)

Mā-terā min-halk didi *min-tefāvüt*³² Girdigâr
Añlayana yek işâret pes Ğarîkî söz uzar (G.229/5)

Şevkde bağludur kamu güftâr
Şevk geldikde söylenür esrâr

Şevk-i ma'niden iyledi āgāh
Şevkde keşf olındı bu eş'âr (G.237/1-3)

³¹ "Rahman olan Allah'ın yaratışında hiçbir uygunsuzluk göremezsin." (Mülk, 3)

³² "Rahman olan Allah'ın yaratışında hiçbir uygunsuzluk göremezsin." (Mülk, 3)

Baňa ŧi'rüm olup durur heme ħâl
Gerçi ħalka gelür bu ħîl ile ħâl (G.375/1)

Garîkî'nin ŧiiri tevĥidi yani Allâh'ın birliğini anlatmaktadır. Bununla birlikte Garîkî'nin ŧiirini tasavvufta belirli bir mertebe kaydetmeyen kişi anlayamaz. Ehl-i Allâh olanlar ancak onun ŧiirini ve sırrını anlayabilir

Ķâl-i tevĥid oldu eş'aruñ
Zevĥ-i tevĥid ey Ķarîķi kücâ (G.65/9)

İrmiyen ħaĥķa'l-yaķine sözünü fehm iylemez
Ey Ķarîķi sırrunu bilür yine ehl-i Ĥudâ (G.120/5)

Birliğe irdün ey Ķarîķi ki sen
'Ayn-ı tevĥid didigün eş'âr (G.228/9)

Vaĥdete irmişüm Ķarîķi ki ben
Ĥalka tevĥid ile ħiĥâb oldum (G.424/4)

'Âlem irşâdına gereklüdür
Ma'nide oldu sözüm it iz'ân

Ya'ni âdâb-ı ŧer'î tutanlar
'İlm-i Ĥaĥķ'a irer hidâyet ez-ân (G.482/5-6)

Birliğe iren Ķarîķi fehm ider eş'aruñ
İkilikte ħalanuñ inkâr işidür her zamân (G.551/5)

Ķarîķi bir görüp bir söyle dâ'im
Ki tařđıķ iyledüm İmânum Allâh (G.600/5)

Tevĥid-i ħâlîi size keşf iyledim eş'âr ile
Tevĥid-i ħâlîi niçe vaşf ideyin güftâr ile (G.608/1)

Garîkî'nin ŧiiri Kur'ân'nın âyetlerinin tefsiri hükmündedir. Dîvânında yaptığı yüzlerce âyet iktibasından ve telmihinden bu durum rahatlıkla görülebilir. Garîkî, kendi sanatını ve ŧiirini değerlendirirken "âyetlerin tefsiri" tabirini kullanmaktadır. İş olsun diye yazmadığını hakikatleri anlattığını söylemektedir. Vaktini zayi etmek için ŧiir yazmadığını gerçekleri anlatmak için ŧiir yazdığını belirtir. Mecazla ilgili ŧiir yazarlar, ŧiirlerinde farklı ŧeyleri konu

edinenler, eğer tasavvufî şiirin önemini bilselerdi kesinlikle onların şiiri de tasavvufla ilgili olurdu, demektedir.

Nihāyāt oldı bu tefsîr-i āyāt
Hakîkat hâlidür şanma hikâyāt

Mecāzî lafını ben urmazam kim
Olur ol kâlde tazayî'-i evkât

Baňa bu hâlden iyle beyânı
Nedür bu kışşa vü bunca rivâyāt

Bileydi *men 'araf*³³ sırrın mecāzî
Hudâ'dan söylerdi şi'r ü ebyāt

Bilenler *mâ-ra'eynâ* didi *min-şey*³⁴
Zihi ru'yet budur 'ayn-ı kemâlât

Çü 'arif kablehü görür Hudâyı
Bilür hem ba'dehü fî-küllü zerrât

*Fe-mâ-fi'l-kevni gayru'l-lâh deyyâr*³⁵
Ġarîkî pes bu eşyâ ne hayâlât (G.159/1-2-3-4-5)

Âdem oğlısın ey Ġarîkî saňa
Keşf olundu ledünnî bu ebyāt (G.183/7)

Kime kim şerh oluna şadrı
İtdi tefsîr cümle Qur'ânı (G.665/5)

Ġarîkî'nin şiiri hâli anlatmaktadır. Allâh aşkı ile baygın düşen bir kişinin şiiridir. Ġarîkî, kendi iradesi ile şiir söylememektedir. O'nu söyleten Allâh'ın ta kendisidir. Ġarîkî'nin dili gayb dilidir, manânın dilidir. O'nu eleştirenler ya da eleştirecek olanlar gururdan başka bir şeye sahip değildir. O'nun şiiri âdetâ cennet meyvesi gibi tatlıdır; fakat münkir olan ve tasavvuf yoluna uzak olan kişi Ġarîkî'nin şiirinden bir şey anlamaz, O'nun şiirini okumayı ve idrak etmeyi beceremez bu yüzden bu tür kişiler Ġarîkî'nin şiirini okumasa yeridir.

³³ "Nefsini bilen Rabb'ini bilir." (Aclûnî, C.2, s.234, n.2530.)

³⁴ "Ne gördümse ondan evvel (sonra) Allah'ı gördüm." (Hz. Ebubekir'e aittir, Ceylan, s.423)

³⁵ "Kainatta Allah'tan başka bir ev sahibi yoktur."

Ḥâl dilidür sen benüm eş‘arımı ma‘zür tüt
‘Aşk-ı Ḥaḳ’ dan bî-ḥöd oldum sen beni mecbür tüt

‘Aklı olan şer‘dür Ḥaḳḳ’a varırsa toḡru yol
Ben ki mecnūnum sen andan dūr tüt

Söyleden oldur beni bu perde ardından velî
Didigümden bî-ḥaber bu tende bir maḥşür tüt

Bu lisānü’l-ḡaybdur ḡayb ehli fehmiyeler hemîn
‘Aybıma her kim bakarsa kendüye maḡrūr tüt

Şanki cennātuñ şemāridur Ğarîķî sözlerüñ
Münkire virme ki bilmez yimesin mehcūr tüt (G.178/1-2-3-4-5)

Pūz-bend oldı anlara zāhir
Şîr-i ma‘nādan alımaşlar dād (G.200/7)

Bî-ḥödîdür ḳamu didügi Ğarîķ
Niçe añlasun anı ehl-i ḥired (G.219/5)

Ğarîķî’nin şiiirinin diğer özellikleri:

Zîr u bālā olan ol taşdıķ ider şî‘rūñ Ğarîķ
On sekiz biñ ‘ālemi bir gördi ol gerçek meger (G.240/7)

Ru‘yet-i ‘ilm u ru‘yet-i ḥālî
Şî‘rūmi oķı gör çi beyān itdüm (G.421/4)

Ger ‘ilm ü ‘ayn-ı ḥāl ile āḡāh ister iseñ
Taḥşîn iyle şî‘rūme andan durur nişān

Bal demek ile tatlı olur mı aḡız Ğarîķ
Zevķ iyleyen bilür ne nişāndur u ne lisān (G.484/8-9)

Ğarîķî’nin şiiiri O’nun gönlünün sayfalarında yazılmıştır. Oradan okuyucuya ulaşır. Allāh’ı samimi bir şekilde sevenler O’nun sözlerini anlar. Bunun haricindekiler ne kadar uğraşırsa uğraşsın O’nun şiiirinden bir şey anlamaz.

Levh-i dil pāk olsa anda ‘ilm-i Ḥaḳ ma‘kūs olur
Levh-i dilden oķuyup şî‘ri getürdüm ezber

‘Āşık-ı Hakk olan añlar ey Ğarîkî sözlerüñ
Yohsa girmez cehd itseñ zerrece güş-ı hare (G.618/6-7)

Ey Ğarîkî cümle rûhânî durur kavlüñ senüñ
‘Āşık-ı Hakk olan ‘arifler sever cāndan seni (G.655/5)

Ğarîkî, Dîvân'ımın şiirleri hep hâldir. Benim sözlerim ancak tasavvufî zevk ile anlaşılır. Şiirimi ne göz görmüş ne de kulak işitmiştir. Halimi, söylesem şiirimden anlamayanlar kaçışırlar, der.

Şîr-i dîvānum ekşerîdür hâl
Zevkle ma‘lûm olınur bu kâl

Buña *mā-lā-ra’et* didi ‘aynün³⁶
Kulağ işitse ‘akla geldi muhâl

Dirsem aḥvālümü firār iyer
Şer‘ ehli getirmez aña mecāl (G.382/1-2-3)

Hâl dür ey Ğarîkî eş‘aruñ
Ehl-i hâl olan añladı ne lisān (G.469/9)

Cümle olan bilür bu hâli Ğarîk
Kâl ehline gerçi naql u beyān (G.470/7)

Bunca eş‘arı ki vaşf itdüm ‘ayān
Hâldür baña vü saña güft ü gū (G.582/2)

Ğarîkî'nin şiiri sırrın şiiridir, O söyleyeceğini doğrudan doğruya söylemez. Çeşitli remizler mazmunlar kullanır. Bu durumu kendisi de şiirinde ifâde etmektedir.

Eger sırrı dirsem saña âşkâr
Levelleyte minhüm dimişdür *firār*³⁷

Münāsib muḥālif olandan velî
Saña remz ile didüm aña ey yār (G.248/1-2)

³⁶ "Ne göz görmüş ne kulak işitmiştir." (Nevevî, n.1898.)

³⁷ "Eğer onların durumlarına muttali olsa idin dönüp onlardan kaçırdım ve gördüklerin yüzünden için korku ile dolardı." (Kehf, 18)

Sırrı fâş iden Ğarîkî kellesin virmek gerek
Sâ'ati vardur velî meydâdadur baş ile cân (G.477/7)

Ğarîkî'nin şiiri miras yolu ile gelmektedir. Bu mirası hem tasavvuf büyüklerinden hem de doğrudan doğruya Cenâb-ı Hakk'tan almaktadır. Bu durumu cahil kimseler bilemez. Allâh ehli olanlar ancak Ğarîkî'nin şiirini, verdiği mesajı anlayabilir. Hâl ehli olan kişilere O'nun şiiri açılır. O'nun şiiri sırrın şiiridir. Ğarîkî kendisi ile Nesîmî arasında bir bağ kurmaktadır. O'nun derisi yüzülerek idam edilişi ile kendi hastalığı benzeşmektedir. Bunun yanında ikisinin şiiri dahi benzeşmektedir ki bu şiir cezbeyi anlatmaktadır.

Vâridât oldu bil ki bu eş'âr
Fehm itmez bunu meger ebrâr

Niçe bilsün bunu 'avâm-ı cihân
Ki ledündür ekşeri güftâr

Çünkü *mâ-lâ-ra'et* didi 'aynün³⁸
Şâbit oldu be-ķavl-i ân Settâr

Ki beşer fehm idemez illâ
Ehl-i Hâķ ki ola vâķıf-ı ihbâr

Kim ki hem-ķâl ola 'irfâna
Aña ma'lûm oldu bu esrâr

Ol ki tevķidi zevķ ile bildi
Ol disün *leyse ğayruhü deyyâr*³⁹

Şoydılar bātınımda bu tenimi
Hiç aĝrımadı olmadum bîzâr

Ta'bîri bu münâsebet varimiş
Ortamızda Nesîmi ile ey yâr

³⁸"Ben salih kullarıma ötelede öyle şeyler hazırladım ki ne göz görmüş ne kulak işitmiş ne de kimsenin hayaline gelmiştir." (Nevevî, n.1898.)

³⁹"Evde (Kainatta) ev sahibinden (Allah'tan) başkası yoktur." (Cüneyd-i Bağdadî'nin ifadesidir; Yılmaz, s.114, n.410.)

Çünkü *yü'tîhi men yeşâ*⁴⁰ be Ğarîķ
Fażl-ı Hâķ'dan durur saña işār (G.253/1-2-3-4-5-6-7-8)

Devādur ger Ğarîķî fahr iderse cezbe-i Hâķ'dan
Aña çün şî'r-i Furķānî gelür dirler gelür dirler (G.308/7)

Ğarîķî sözlerinin Allâh tarafından söyletildiğini ifade etmektedir. Bu durumu âyetle delil getirerek ifade etmektedir. O'nun şiiri Allâh'tandır ve Allâh'ı anlatmaktadır. Bu şiir soyut bir şekilde kelimelere bakılarak anlaşılmaz. Bu şiiri anlamak için hâl, tecellî gerektir.

Mine'l-Hâķ nâzil oldu işbu güftâr
İle'l-Hâķķ u 'ale'l-Hâķķ oldu eş'âr

Mücerred kâl ile ma'lûm olunmaz
Ki ekşer hâl ile bildiler ebrâr

*Ve 'allemnâhü didi min-ledünnâ*⁴¹
Olur kâfir iden âyâta inkâr (G.257/1-2-3)

Çün 'ayân oldu sırr-ı Hâķ be Ğarîķ
Söyle 'ayne'l-yaķînden eş'âr (G.290/7)

Çü üstādum oldu Hüdâ keşf ile
Ledündür eş'arum ey gerçek er (G.307/4)

Bî-kitâb ola bil ki bu ta'lîm
Böyle keşf oldu bu Ğarîķ'e müdâm (G.443/9)

Ğarîķî, kişinin derecesinin şiiri ile bilineceğini ifade etmektedir. O'nun şiiri Allâh'ın sırlarını anlatan şiirdir.

Çün rütbeti kişinin ma'lûm olur zi-eş'âr
Keyfiyyetini demek lâzım degüldür ebrâr

Da'vî idersem âhîr kim 'ârif-i Hüdâ'yum
Ma'nî dilerseñ işde esrâr-ı Hâķ'dan ihbâr (G.265/1-2)

Ğarîķî'nin şiiri Allâh tarafından O'na yüklenmiştir. O'nun şiiri evliyâ'nın nûrudur. Sırr'ın şiiridir. Bu şiiri Ğarîķî kendi elde etmemiştir. Bu şiir Allâh tarafından Ğarîķî'ye ilhâm edilmiştir. Allâh bu şiiri, ilhâmı dilediğine verir; bu duruma şaşmamak gerektir. O'nun şiiri

⁴⁰ "Onu dilediğine verir." (Cuma, 4; Ali İmran, 73)

⁴¹ "Ona tarafımızdan bir ilim öğretmiştik." (Kehf, 65)

kitap ile kazanılan bir ilim değildir. Allâh O'nun gönlüne yerleştirmiştir. Garîkî'nin bu sırrı şiirini kabul etmeyen münkirdir.

Bil ki eş'arum oldı aşl-ı uşul
Ekşerî hâllüdür velî maḥmûl

Pertev-i evliyâ durur bunlar
Kim ki sırrına ire buldı vüşul

Ġayb-ı Hâḫ'dan olup durur ilhâm
Keşfle buldı bu 'ulûm-ı ḫuşul

Çünkü *yü'tîhi men yeş⁴²â* didi Hâḫ
Ḳulını der-gehinde itdi ḳabûl

Şadrum içinde şerḫ olundu bu sırr
Ne kütübden zû-bâb yâ zi-füşul

'Âşi isem günâhum 'afv ide Hâḫ
Bize çünküm şefâ'at ide Rasûl

Kim ki fehm itmiye bu sırrı Ġarîḳ
Ḳaldı yabanda münkir oldı çü ğûl (G.388/1-2-3-4-5-6-7)

Ey zât-ı pāk u sırr u cān sensin nihān-ender-nihān
Esrāruñı itdüm 'ayān ben Hû direm yâ Hû direm (G.415/9)

Garîkî, şiirinin ve sırrının zengin olduğunu ifâde etmektedir. Ancak Allâh bu kadarını söylemesine müsade ettiğini ifâde etmiştir. Bunun yanında Garîkî, "Laf ile peynir gemisi yürümez" nevinden bir ifâde ile önemli olanın konuşmak, söz söylemek değil bu sözleri hayata geçirmek olduğunu ifâde eder.

İzni Hâḫḳ olsa vireydüm ḫaber
Niçe sırr var dimezem ey niḳ-nām

Gel Ġarîḳî it hemān ḳālî tamām
İş gerekdür ḳo bu güfti vesselām (G.428/6-7)

Bu şiirleri Garîkî, kendisi söylememektedir. O'nu Allâh söyletmektedir. Allâh öğretmen Garîkî ise öğrencidir. Allâh Garîkî'ye ne öğretirse Garîkî O'nu söylemektedir.

⁴² "Onu dilediğine verir." (Cuma, 4; Ali İmran, 73)

Niçe ‘āşıklar diyüpdür ben de bildüm bî-gümân
Söyleden oldur beni bu perde ardından revân

Ol mu‘allim ben mu‘allem emr anuñdır hüküm anuñ
Her ne kim ta‘lîm iderse ânı söylerün hemân (G.518/1-2)

Garîkî'nin şiirini anlayan kişi nefisini terkeder.

Şi‘rünü her kim iyledi iz ‘ân
Nefsi terk iyles ey Ğarîkî hemân (G.547/7)

Garîkî'nin şiiri şairin özünden gelen şekerdir. O'nun şiirini anlayan ve bilen "Bu ne kadar da latîf bir şiirmiştir." der.

Şeker-i cān durur kamu şi‘rüm
Yiyen ü bilen didi aña tatlu (G.590/8)

Garîkî'nin şiiri okuyucusuna cennetten getirilmiş bir hediye özelliği taşır. O'nun şiiri okuyucusunu cennete götürecektir kadar niteliklidir.

Cennet eşmârı durur şi‘rün Ğarîkî cem‘ ider
Armağan için size *min-tahtihel-enhârdan*⁴³ (554/5)

Garîkî'nin şiiriinin en büyük özelliklerinden biri de okuyucusunu hep ters köşeye yatırmasıdır. Garîkî, şiire başladığında kişide "mecâzî aşktan bahsedecek" şeklinde bir kanı oluşur ama ya bir beyit sonra bazen de aynı beyit içerisinde Garîkî, tasavvufa, İlâhî aşka dâir ifadelerle karşımıza çıkar bu suretle de okuyucunun beklentisi boşa çıkar.

Bir perî sevdüm yine kim nûr-ı muṭlaḳ kendüdür
Vech-i pâkine nazar kıl âyet-i Ḥaḳ kendüdür (G.298/1)

Ḳaşlaruñ miḥrâbına kıldum teveccüh şıdḳile
Oḳudum evvelki bismi'llâhi'r-Rahmani'r-Rahîm (G.426/2)

Bu cihân meygede ma'nîsi şarâb olsun
Derd-i Ḥaḳḳ ola aña cümle cihân cümle sebû (G.575/3)

⁴³ "Altlarından ırmaklar akan" (Kur'ân-ı Kerim'de sıkça tekrar edilen âyet)

11. Garîkî'nin Kendini Tekrar Edışı: Garîkî, bazen aynı ifadeyi, bazen aynı beyiti bazen aynı söyleyişi tekrar eder. Ayet ve hadisler noktasında bu durum daha da belirgindir. Bildiğimiz üzere Kur'ân-ı Kerîm 6666 âyettir. Garîkî bu âyetlerden yaklaşık üç yüz kadarını şiirinde kullanır aynı şekilde yüz civârında da hadis kullanır. Kelâm-ı kibârlar da elli civarındadır; fakat Dîvânı'nın tamamına baktığımızda toplam âyet, hadis, kelâm-ı kibâr iktibasları bahsettiğimiz dört yüz elli sayısının çok çok üstündedir. Yaklaşık üç bini bulur. Bu durum Garîkî'nin her bir iktibas unsurunu yaklaşık olarak altı defa kullandığını göstermektedir. Bunun içerisine bu âyet, hadis ve kelâm-ı kibarlara yapılan telmihleri kattığımızda bir ifadenin yaklaşık olarak on defa zikredildiğini rahatlıkla söyleyebiliriz.

Hz. Ali'nin yakîn ile ilgili söylediği ifade, *Dîvân*'da tam dokuz defa dokuz farklı şiirde tekrar edilmiştir.

Çü *mā-ezdedtū* didi *yaķinen*⁴⁴ ‘Alī
Yeter bunda gördüklerine güvā (G.106/3)

*Lev-kuşife'l-ġıṭā'ü*⁴⁵ didi ‘Alī
Buña inkār itme sen zinhār (G.281/4)

*Mā-ezdedtū*⁴⁶ dimişdür naķlinde ḥōd Ḥaydār
Dünyāda ‘uķbāyı seyr itmiş ol Kerrār (G.313/4)

*Lev kuşife'l-ġıṭā'ü*⁴⁷ didi bil ki ‘Alī-i Kām-rān
Bürhānumuzdur cüvān cümle Hū cümle Hū direm (G.411/8)

Lev-kuşife'l-ġıṭā'ü didi ‘Alī
Gör ki *mā-ezdedtū* dir *yaķinen*⁴⁸ hān (G.500/5)

*Lev-kuşife'l-ġıṭā'ü*⁴⁹ didi ‘Alī
Ya‘ni *mā-ezdedtū* didüġi bürhān (G.451/6)

Bunda buldı āḫiret zevķin Ġarîķī lā-cerem
Lev-kuşif didi *ġıṭā mā-ezdedtū*⁵⁰ Ḥaydār-ı Kām-rān (G.488/7)

⁴⁴ "Örtüleri açılıydı dahi yakînim artmazdı" (Bu söz Hz. Ali'ye aittir, Ceylan, s.423)

⁴⁵ "Örtüleri açılıydı dahi yakînim artmazdı." (Hz. Ali'nin ifadesidir, Ceylan, s.423)

⁴⁶ "Örtüleri açılıydı dahi yakînim artmazdı." (Ceylan, s.423)

⁴⁷ "Örtüleri açılıydı dahi yakînim artmazdı." (Hz. Ali'ye ait bir ifadedeir, Ceylan, s.423)

⁴⁸ "Örtüleri açılıydı dahi yakînim artmazdı." (Hz. Ali'ye aittir; Ceylan, s.423)

⁴⁹ "Örtüleri açılıydı dahi yakînim artmazdı." (Hz. Ali'ye ait bir ifadedir. Ceylan, s.423)

⁵⁰ "Örtüleri açılıydı dahi yakînim artmazdı." (Hz. Ali'ye aittir; Ceylan, s.423)

Āhiret sırrını bunda seyr iderler evliyā
Lev keşef didi ki *mā ezdedtū*⁵¹ ‘alāke imrān (G.519/5)

Lev-kuşife’l-ğitā’ü didi ‘Alī
 Gör ki *mā ezdedtū* dir *yaķīnā*⁵² hān (G.560/2)

Garîkî, bilinçli bir şairdir aynı konuları ve durumları tekrar ettiğini bilmektedir. Kendisi edebî bir zevk için şiir yazmadığını maksadının Allâh'ın birliğini, tasavvufun neş'esini, Hz. Muhammed'in peygamberliğinin güzelliklerini vb. ifade için şiir yazdığını defalarca belirtmiştir. Öğreticiliğin esas tutulduğu Dîvânı'nda ve diğer iki eserinde bir çok konunun, şiirin ve beyitin tekrar edilişi bu açıdan bakılınca makul, hatta gerekli görülecektir.

12. Garîkî'nin Farklı Şiiirlere Bakışı: Garîkî, Allâh'tan bahsetmeyen, sûfilik yolunun şartlarından bahsetmeyen şiiri mecaz olarak görür, O'nun şiiri hakikattir gerçekleri anlatır. Bunun dışındaki şiiri yani tasavvufun ve dînin dışında kalan şiiri sert bir dil ile eleştirir. Kendi şiirinin tenkit edilmesini ise istemez, tenkid edenleri dalalette görür.

Ruspîlik durur hezeliyyât-ı eş'âr-ı mecâz
 Nefsi kandurur haķîķat hemān küfr ile az (G.339/1)

Mecâzî lafını ben urmazam kim
 Olur ol kâlde tazayî'-i evķāt (G.159/2)

Her ķabiñ içindeki şızar taşında lâ-cerem
 Dil haber virmez mecâzîden haķîķāt söylerem (G.433/1)

Mecâzî bilmedi bu hâli aşlā
 İder kâlile medħ çeşm ü ebrū (G.574/4)

Haķîķatden haber virmez muzahref
 Mecâzîden hemān kışar yalanı (G.647/3)

Ne deñlü vaşf idersem ‘aşķ u hâli
 Hidāyetsiz bilinmez bir maķālî

Çü ñaķışlar haķîķat añlamazlar
 Mecâzîden iderler ķîl u ķālî (G.658/1-2)

⁵¹ "Örtüleri açılsaydı dahi yakînim artmazdı." (Hz. Ali'ye aittir. Ceylan, s.423)

⁵² "Örtüleri açılsaydı dahi yakînim artmazdı." (Hz. Ali'ye aittir. Ceylan, s.423)

Bu taḥṣīl-i denīden bī-ḥuzūram
‘İzāmī didiler ŧimdi ‘alādan (G.549/4)

Sözün Ğarīķī Ḥaķ durur āriflere revnak durur
Fehm itmeyen aḥmaķ durur ben Hū direm yā Hū direm (G.415/17)

Bu ḥāl oldu ḥaķīķat ne bile ehl-i mecāz
Ğarīķī bildüğini dir sözide aña nişān (G.465/7)

Pertev-i evliyādur eṣ‘arum
Kim ki dil uzadırsa itdi vebāl (G.375/3)

Kim ki inkār iderse ŧi‘rümüze
Ol ḍalāletdedür Ğarīķī ki ḍāl (G.384/7)

Kim ki fehm itmiye bu sırrı Ğarīķ
Ḷaldı yabanda münkir oldu çü ğül (G.387/7)

Benüm ḥālüm gelür münkirlere ḳāl
Bu cümle ḳāl olup durur baña ḥāl

Bu kevn keṣf ehliyem da‘vāya ma‘nī
Ḷamu eṣ‘arum olmuşdur aña dāl (G.399/1-2)

Ey Ğarīķī münkir-i dīn yoķ der ise sözüñe
Ğam degül küstāḥdur her ḳande varsa ol delü (G.585/5)

ŧi‘rüm esrārı cümle Furķānī
Fehm iden anı oldu ḥayrānı

Söyledüğüm ḳamu ḥaķīķatdür
Līk ḳışar mecāzī yalanı (G.661/1-2)

Her kişi söziyle olur ma‘lüm
Nebt-i dildür ki ādemüñ rāyı

Bil ki tevḥīddür kemāl-i hüner
Ğayrısı heb fünün-ı sevdāyı (G.672/5-6)

İkilikte ḳalanuñ ḥālī perişāndur müdām
Vaḥdeti seyr iylemez dünyāda her-giz ‘ām-ı ḥām
Mā-ḥaşal budur Ğarīķī pesdür uzatma kelām
Tevḥīd oldur bir göresin ḳāle yokdur i‘tibār (Mur.2/5)

B. ESERLERİ

1. Şerh-i Ba'zı Âyât

Bu eser Garîkî Külliyyâtı'nda 101b-104b arasını kapsamaktadır ve dört varaktan oluşmaktadır. Manzum-mensur karışık bir eserdir. Eserde 29 âyet, 2 hadis-i kudsi ve 1 hadis-i şerif bulunmaktadır. Eser bahsedilen 29 âyetin şerhi mâhiyyetindedir.

Eseri iki bölüm halinde değerlendirmek doğru olacaktır. Birinci bölüm 101b de besmele başlığı ile başlar ve 103a daki ikinci besmeyeye kadar devam eder. Birinci bölümün dili Farsçadır, ikinci bölümden ayrılan en temel yönü budur. Bunun yanında birinci bölümde ayetlerin şerhinde ve izahında Farsça beyitlerden sıkça yararlanılmıştır. Bu beyitlerden bir çoğu Ğarîkî'ye âit olmakla birlikte bir beyit Hâfız Şirâzî'den bir beyit ve bir şiir Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin Mesnevî'sinden alınmıştır. Ba'zı Ayetlerin şerhi ise Farsça-Türkçe karışık beyitlerle yapılmıştır. Eserde özellikle Kadir Suresi'nin şerhine geniş yer verilmiştir.

Şair birinci bölümü ikinci bölümden ayırırken arada "*Gönlüm aldı bir sipâhî-zâde ferrûh âd ile*" nakaratlı, 5 bendlik bir murabbâ söylemiştir.

İkinci bölüm 103a da besmele ile başlamaktadır ve 104b deki Esrâr-ı Evliyâ isimli esere kadar devâm etmektedir. Birinci bölüme göre en temel farkı bu bölümün Türkçe olmasıdır. Bu kısımda da birinci bölümde olduğu gibi çeşitli âyetler şerh edilmiştir. Şerh yönteminde ise hadis-i şeriflerden ve Muhyiddin İbni Arabî'den mesnetler bulunmuştur.

Ğarîkî, Şerh-i Ba'zı Âyât isimli eserini bitirirken şerh edilmesi gereken bir çok âyet olduğunu ama bunun çok uzun olacağını belirtir. Bu âyetlerin başka bir yerde veyâ eserde şerh edilmesi duâsıyla eserini tamamlar.

2. Esrâr-ı Evliyâ

Künyesi 06 Mil Yz A3551/4 olan eser. Garîkî Külliyyâtı'nın 104b-117a varakları arasındadır. Eserin yazı türü ve şekli Garîkî'nin diğer iki eseri olan Dîvân ve Şerh-i Bazı Âyât ile aynı özellikleri göstermektedir. Diğer iki eseri olduğu gibi bu eseri de Mehmed Şemsî 1794 târihinde istinsâh etmiştir.

Esrâr-ı Evliyâ, sebep-i telif denilebilecek bir giriş ile başlamaktadır. Burada şâir çok zamandan beri bu şekilde bir eser yazmaya niyetlendiğini fakat bir türlü kısmet olmadığını

nihâyet Hicrî 3 Muharrem 951 (M. 27 Mart 1544) tarihinde kendine böyle bir eser yazmak için müsâde edildiğini ebced hesabı ile düştüğü târihte belirtir.

Eserin 104b-107a varakları arasında diğer konularla birlikte genellikle Garîkî'nin kendi hayatından kesitler görülmektedir. Eserin isminin Esrâr-ı Evliyâ olmasından itibarla şair burada ben evliyâyım demese de evliyâlara mahsus halleri yaşadığını ifade etmektedir.

Burada şair ayrı ayrı altı adet hâtırâsını anlatmaktadır. Birincisi: "*Ma'lûm ola ki zamân-ı mâzîde Muton Kâlasında meczûb idüm bî-ķarâr olup hiķârdan taşra çıķdum*"⁵³ şeklinde başlar ve iki kale askerinin haram parayla aldıkları zerdâlileri yerken kendine köpek şeklinde göründüklerini belirtir.

İkincisi: "*Bir gün Kâlavrita'da âteş kenârında oturdum*"⁵⁴ şeklinde başlar ve hizmetçisinin yaktığı ateşin gönlünü tutuşturduğundan bahseder.

Üçüncüsü: "*Ben bir zamân Muton Kâlâ'sında meczûb oldum. Deniz kenârında âb-dest almağa gitdüm*"⁵⁵ şeklinde başlayan anısıdır. Burada Garîkî, tuzlu olan deniz suyunun ağzında tatlılaştığını daha önce böyle tatlı bir su içmediğini söyler.

Dördüncüsü: "*Bir gün câmî-i şerife namâz kılmağa gitdüm*"⁵⁶ şeklinde başlar bu anısında şâir câmideki üç insanı eşek şeklinde gördüğünü belirtir.

Beşincisi şu şekildedir: "*Hîn-i câzibede hâbda iken muķayyel şi'ler söyledüm, bî-dâr olıcaķ ba'zısı yâduma geldi yazdum. Ve ekşerî zâyî' oldı. Ve 'ârif-i haķîķî niçe aķvâle muķtali' olur ki...*"⁵⁷

Altıncısı: "*'Âlem-i ma'nîde yine kitâbum içinde niçe ma'nîler gördüm okudum niķân itdüm. Bu'd-i zamân yine muķtala'a idem diyü ol beyânı her çend ki aradum bulmadum*"⁵⁸

Yine eserinde "*Ammâ meczûblar var ki dünyâda yürürler mâsivâ-yı Hudâ'ya iltifât itmezler baķr-ı hayretde müstaķraķlardur.*"⁵⁹ Sözleriyle daha önce tekrarlarla ifade ettiği kendi meczûbluk hâline göndermeler yapmaktadır. Hatta eserin devâmında bir arkadaşının ya da tanıdığıının evliyâ olduğunu şu sözlerle ifade etmektedir: "*Ârifüñ biri faķire hikâyet ider ki bir*

⁵³ Garîkî bin Yûsuf bin Mezîd, Esrâr-ı Evliyâ, 06 Mil Yz A 3551/4, v.106b.

⁵⁴ Garîkî bin Yûsuf bin Mezîd, a.g.e, v.106b.

⁵⁵ Garîkî bin Yûsuf bin Mezîd, a.g.e, v.106b.

⁵⁶ Garîkî bin Yûsuf bin Mezîd, a.g.e,v.106b.

⁵⁷ Garîkî bin Yûsuf bin Mezîd, a.g.e,v.106b.

⁵⁸ Garîkî bin Yûsuf bin Mezîd, a.g.e,v.106b

⁵⁹ Garîkî bin Yûsuf bin Mezîd, a.g.e,v.115b

zamân riyâzet çeküp şafâ kesb itdüm şöyle ki âb-destüm bozulmağ ve öksürmek ve aқsırmağ ve esnemek gelmezdi uyku dağı şıқlet üzre degül idi beyne'n-nevm ve'l-yaқaza olur idi. Bir gice uyudum 'âlem-i bâtında ba'zı seyr iderdüm ammâ h'vâbum gözlerümi қаpaduğum idi. Yołsa uyanuқ idüm. Nâ-gâh gördüm ki benüm şeklümde nûra beñzer bir kimesne uçup gelür aña perde yoқ tahtadan ve dîvârdan geçüp gelür 'aceble ile geldi. Añladum ki vücūduma girdi. Hiç örtüyü açmaқ olmadı. Mütahayyir қaldum ki eger düşde yatan faқîrüñ vücūdı ise benüm şeklümde gelen kim idi. Eger ol gelen benüm vücūdum idi ise anuñ geldügin bundan gören kimdür ve dağı aydı ki çok def'a ancılayın halde iken añladum uyuduқda benden benüm şeklümde bir nesne çıқdı ammâ çıkan nesnenüñ қаşdı bu idi ki anuñ gitdügin faқîr añlamıyayın aldayup çıқduқdan soñra gördi ki uyanuқ gibi añların yine tiz dönüp vücūduma girürdi.⁶⁰

Şâirin kendi anılarıyla berâber süslediğı ilk sayfalardan itibâren Esrâr-ı Evliyâ'nın sonuna kadar sırasıyla şu dücüncelerden bahsedilmektedir: 1. İnsân dünyânın ve âhiretin bir benzeridir, nüshâsıdır. 2. İnsânların birçoğı insân görünüşlüdür, fakat onların geneli hayvân sîretlidir. 3. Azap rahmet karşılaştırması 4. Âriflerin hâlleri 5. Allâhın esmâsı ve sıfâtları 6. Ehl-i hâl olan kişinin özellikleri 7. Meleklerin sınıflandırılması 8. Sâlikin hâlleri ve husûsiyyetleri 9. Semâ eden evliyânın hâlleri 10. Vahdet-i vücūd 11. Ene'l-Hakk. 12. Âşıkın hâlleri 13. Ölüm hâlleri ve şekilleri.

Yukarıda saydığımız on üç başlık altında toplayabileceğimiz eseri yazarken Garîkî diğeri iki eserinde olduğı gibi bir çok iktibas yapmıştır. Otuza yakın âyet iktibası yine aynı sayıya yakın hadis-i şerif iktibası yapmıştır. Hazret-i Ali'den bir iktibas yapmıştır bunun yanında kendi Dîvân'ından toplam yirmi iki gazelini iktibas yoluyla yukarıda bahsettiğimiz on üç konuyu izah ederken kullanmıştır. Bunların bir kısmı başlıksızken on altı gazeli "Nitekim gazelümde dedüm" şeklinde başlamıştır. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'den "Niteki Hudâvendgâr Hazretleri buyurdı" sözleriyle bahsetmektedir. Hudâvendigâr Hazretleri'nin Mesnevî'sinden on sekiz iktibas yapmıştır. Mesnevî'den tam bir künye belirterek şu şekilde bahsetmektedir : "Niteki Hudâvend-gâr Hazretleri buyurur Mesnevî'de Hazret-i Haқk Mūsâ'ya

⁶⁰ Garîkî bin Yûsuf bin Mezîd, a.g.e, v.110b

'itāb itdūgi beyātda."⁶¹ Mevlânâ'dan sonra sırasıyla Muhyiddîn İbni Arabî'den on bir iktibas Mi'rabî Hazretleri'nden sekiz iktibas. Hâfız-ı Şirâzi'den dört, Ferididdün-i Attar'dan üç, Aynu'l-Kuzât-ı Hemedânî'den iki, Şebusterî, Seyyid Nesîmî, Ahmed-i Rûmî, Şeyh Şiblî, Sultan Veled'den birer iktibas yapmıştır. Eserin sonunda:

Ürerse kelb mâha zilletde
Münevverdür yine meh izzetde

Beytiyle biten 12 beyitlik mesnevî şeklinde yazılmış bir hâtîme bulunmaktadır. Şair bu manzumede Allâh nasîb ederse bu esere benzer bir eser daha yazabileceğini belirtmektedir. Çünkü şaire göre bir çok konu eksik kalmıştır. Bu beyitler şâirin başka eser yazma meylinde olduğunu göstermektedir. Aynı durum Şerh-i Ba'zı Âyât isimli eserinde de belirtmiştir.

Bu her iki tutum bizde şairin başka eserlerinin olabileceği kanaatini güçlendirmektedir.

3. Dîvân: Bahru'n-Nihâye

Sonraki bölümlerde detaylı olarak incelenip üzerinde durulacağı için burada ismini anmakla yetiniyoruz.

C. DİVAN

1. Tertip Şekli

Garîkî Dîvânı mürettep bir dîvândır. Dîvânda şiirler sıralanırken tertip sırasına riayet edilmiştir. Klasik bir dîvânda sırasıyla; kasideler, tarihler, musammatlar, gazeller, rübâî, kıt'a, nazım ve müfredler yer alır. Garîkî Dîvânında önce gazeller sonra musammatlar yer alır. Gazellerde ve musammatlarda kâfiye sırasına riayet edilmiştir.

2. Nazım Şekilleri ve Türleri

Garîkî Dîvânı'nda, dîvân edebiyâtı nazım şekillerinden gazel, murabbâ ve muhammes kullanılmıştır. Gazel sayısı 677 Türkçe murabba sayısı 6, Farsça murabba ve muhammes sayısı 1'dir.

Gazel ve Garîkî'nin Gazelciliği: Dîvân edebiyâtının en yaygın nazım şekillerinden biridir. Kelime anlamı "kadınlar için söylenen güzel ve aşk dolu söz"dür. Ayrıca klasik

⁶¹ Garîkî bin Yûsuf bin Mezîd, *a.g.e*, v.110a

mûsikîmizde, tek kişi tarafından özel bir âhengle okunan musıkî eserine gazel bu işi yapana gazel-hân denmektedir.

Nazım terimi olarak gazel kafîye örgüsü *aa, ba, ca,...* olan bir nazım şeklinin adıdır. Bu şemaya göre gazelin ilk beytinin mısraları aynı kafiyeli, diğer beyitlerinin ilk mısraı serbest, ikinci mısraları ilk beyit ile kafiyelidir.

Gazelde öncelikle beyit güzelliğine önem verilir. Eğer bir gazelde beyitler yalnız vezin ve kafiyeleriyle değil, anlamları bakımından da birbirine bağlanmış yani bütünüyle bir konu ele alınıp işlenmişse böyle gazellere yek-âhenk gazel denir. Garîkî'nin gazelleri yek-âhenk gazel özelliği göstermektedir, Garîkî genel itibarla gazellerinin herbirinde tek bir konudan bahsetmektedir.

Türk edebiyâtında gazeller 3-61 beyit arasında yazılmıştır. 3 ve 61 beyitlik birer örneğe rastlanmıştır. Dört beyitli gazel yok denecek kadar azdır. Dîvânlarda rastlanılan bu gazellerinyarım mı kaldıkları, yoksa bazı beyitlerinin eksik mi yazıldığı belli değildir. Garîkî Dîvânı'nda dört beyitli bir gazel bulunmaktadır. Genel itibarla beyit sayısı dîvân edebiyâtının genel taammülü ile örtüşür. 5, 7, 9 beyitlidir.

Gazellerde sırasıyla sevgili, tasavvuf, rindlik ve şarap zevki, kişi tavsifi, ve hikmet konuları ele alınır. Garîkî gazellerinde tasavvufî konuları işlemiştir. Hayat dersi veren, öğretici ve veciz söyleyişli gazellere de hâkimâne gazel denir. Garîkî'nin gazelleri bir bakıma hâkimâne gazel örneği gösterir. 16. yüzyılın başarılı şairlerinden Hayretî (ö.1514)'nin yazdığı gazellerin çoğu Garîkî'nin gazelleri gibi dînî içeriklidir. Şeyh Gâlib de ince, tasavvufî gazeller söylemiştir. Bu bakımdan Garîkî'nin gazelleri Şeyh Galib'in şiirleri ile örtüşür; fakat Garîkî Şeyh Galib'deki üstün söyleyişten ve orijinallikten oldukça uzaktır.

Garîkî'nin gazelleri tür yönünden: Hilye, kısas-ı enbiyâ, kırk hadis, miraciye, münâcât, tevhid, na't, tevhid özelliklerini göstermektedir. Bu türler bazı şiirlerin tamamında müstakil olarak bulunabildiği gibi, bazı türler de bir şiir içerisinde birlikte sunulmuştur.

Musammatlar: Musammatın kelime manası ipliğe dizilen inci dizisidir. Edebiyât terimi olarak, 3-10 ve daha çok mısralı bentlerin birleşmesiyle oluşan nazım şekillerinin genel adıdır.⁶²Garîkî Dîvânı'nda musammat olarak 7 murabba ve 1 muhammes bulunmaktadır.

⁶² Mustafa İsen vd., *Eski Türk Edebiyâtı El Kıkabı*, s.231.

Murabba: Bir edebiyat terimi olarak dört mısradan oluşan nazım şekillerine verilen addır. Garîkî Dîvânı'ndaki murabbâların tamamı mütekerrir murabba özelliğini gösterir.

Muhammes: Edebiyat terimi olarak aynı vezinde beşer mısradan oluşan bendlerle yazılan şiirlere muhammes denir. Garîkî Dîvânı'nda o da Farsça olmak üzere bir adet mütekerrir muhammes bulunmaktadır.

3. Garîkî'nin Dîvânı'nın İsmi: Bahru'n-Nihâye

Dîvân şairleri arasında, dîvânlara isim verme geleneği söz konusu değildir. Bunun yanında Gelibolulu Ali, Ali Şir Nevâyî, Keçecizâde İzzet Molla gibi birden fazla dîvânı bulunan şairler bu dîvânlara ayrı ayrı isimler vermiştir. Bunun yanında yalnız bir adet dîvânı bulunan şairler de çok nâdir olmak kaydıyla dîvânlarına isim vermiştir.

Garîkî, Dîvânı'na *Bahru'n-Nihâye* yani "Sonsuz Deniz" ismini vermiştir ki bu isim Garîkî'nin mahlası ile tam bir uyum göstermektedir. Kur'ân-ı Kerîm'in âyetlerinin ölümsüz olması ve bir âyetin bir çok (sonsuz) manası olması örneğiyle, Garîkî'nin Dîvânı da onun tefsiri hükmündedir. Bu bağlamda sonsuzluk denizinde Kur'ân-ı Kerîm'le buluşur.

Bahru'n-Nihâye olsun ismi ki oldı dîvân
Hep kavlı-i muntehîdir şî'rüm ki pür zi-Şur'ân

Gavvâş olan bu bahra ger kaçırına irerse
Tâliblere dilinden yağdırdı dürr ü mercân

Gerçi ki evliyânun bir pertevi durur bu
Benden beyân olındı bunca 'ayân u bürhân

*Yü'tîhi men yeşâ*⁶³ fazl-ı Hudâ'dan irdi
Bir tâlibe hediye olsun ki ola hayrân

*El-mer'ü hōd 'adüvvün şābit li-men cehe*⁶⁴dir
Fehm itmeyen okusun ebced ki ders-i şıbyân

Ben fāniyem ölürem kim *küllü men didi fān*⁶⁵
Bâkî kıla kitābum devr eyleye be-devrân

⁶³ "Onu dilediğine verir." (Cuma, 4; Ali İmran, 73)

⁶⁴ "Kişi, bilmediğinin düşmanıdır." (Hz. Ali)

⁶⁵ "Yer yüzünde bulunan her canlı yok olacak." (Rahman, 26)

Mağşuduñ ey Ğarîkî bundan nedür cihānda
Yād ide Fātiha'yla oğursa ehl-i 'irfān

(G.502/1-2-3-4-5-6-7)

4. Vezin

Ğarîkî Dîvânı'nda toplam 685 adet manzume bulunmaktadır. Bu manzumelerin tamamı aruz vezni ile yazılmakla beraber iki adet manzumenin vezni tespit edilemedi. Vezni tespit edilemeyen manzumeler 94 ve 313 numaralı gazellerdir. Ğarîkî genel itibarla aruzun Türk edebiyatında çok yaygın olan kalıplarını kullanmıştır. Ğarîkî Dîvân'ındaki şiirlerin vezin kalıpları ve bahirleri şu şekildedir.

Hafif Bahri:

1. Fe'îlâtün Mefâ'ilün Fe'îlün: 278

Remel Bahri:

1. Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün: 150

2. Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün: 47

3. Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün: 4

4. Fe'îlâtün Fâ'îlâtün Fe'îlâtün Fâ'îlâtün: 2

Hezec Bahri:

1. Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün: 82

2. Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün: 11

3. Mef'ülü Mefâ'ilün Mef'ülü Mefâ'ilün: 4

4. Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün: 3

Mütekârib Bahri:

1. Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün Fe'ül: 35

Muzâri Bahri:

1. Mef'ülü Fâ'îlâtü Mefâ'ilü Fâ'îlün: 31

2. Mef'ülü Fā'ilātün Mef'ülü Fā'ilātün: 19

Recez Bahri:

1. Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün: 9

2. Müfte'ilün Mefā'ilün Müfte'ilün Mefā'ilün: 2

Müctes Bahri:

1. Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün: 3

Münserih Bahri:

1. Müfte'ilün Fā'ilün Müfte'ilün Fā'ilün: 2

Mefā'ilātün Mefā'ilātün Mefā'ilātün Mefā'ilātün: 1

Vezni Tespit edilemeyen Manzume : 2

5. Dil ve İfade özellikleri:

Deyimler: Hacimli bir Dîvân'a sahip olan Garîkî şiirinde bir kaç adetten fazla deyim kullanmamıştır. Bunun sebebinin Garîkî'nin asıl maksadının tasavvufî erkânı öğretmek olduğunu düşünmekteyiz.

Garîkî, atasözü anlamına gelen "mesel" sözcüğünü şiirinde kullanmaktadır.

Sevgilinin yüzüne bakmaya doyum olmaz

Lā-cerem dîdāra toymağ yok meşeldür işbu söz
Güne güne hüsni vardur aşikāre vü nihān (G.521/6)

Görünen köy kılavuz istemez.

Görünen köye ne kulağuzlar
Öpme kuçma bilür o kim erdür (254/5)

Taş kalpli.

Kalb-i münkirde nağş olur mı sözüm
Çünkü nisbetde seng-i mermerdür (G.254/7)

Karşı gelmek.

Ne iderseñ saña gelür karşı
Defterüñle ki ol berātuñdur (G.260/3)

Bal demekle ağız tatlanmaz.

Bal demek ile tatlu olur mı ağız Ğarîķ
Zevķ iyleyen bilür ne nişāndur u ne lisān (G.484/9)

Ateşle oynamak.

Ey Ğarîķî halk-ı ‘ālem lu‘b iderler nār ile
Māsiva’llāh āteş-i dūzaħdur dir ‘ārifān (G.519/6)

Ehl-i nār olan cihānda lu‘b iderler nārila
Şükr iderler cennet içre olmadı bende hān (G.526/2)

Dūzaħı lu‘b ider çü nār ile
Şükür ider olmadıĝına be-cinān (G.536/5)

Bozayı içen bozulur

Bozayı her kim içdi bozıldı meşel durur
Hayvān gibi geñirdi ‘ayblu ‘amel durur
Pendümi tut ki bu didigüm bî-bedel durur
‘Aşķuñ şarābıdur yine bî-keyf-i ħōş-güvār (Mur.5/2)

Sāde Türkçe: Ğarîķî, mutasavvıf bir şair olması hasebiyle dînî ve tasavvufî terimler kullanmıştır. Bu kelimelerin ise çoĝu Arapça geri kalanı Farsçadır. Dîvânı'nda tamamı Türkçe kelimelerden oluşan bir beyit bulmak oldukça zor olmakla birlikte bazı öz Türkçe kelimelerin kullanılışı dikkât çeker.

Görinen köye ne kulaĝuzlar
Öpme kuçma bilür o kim erdür (G.254/5)

Teslîm olayın dir iseñ sen de Ğarîķî
Er gibi özün tecrübe iyle biricik vār (G.282/9)

Kendüñe gel ne gezersin serseri

Nürsun çün nârdan saña ne pāk (G.374/2)

Her kişinüñ kâli ya'ni hâlidür
Ger eyu ger yatlu yâ pişmiş yâ hām (G.440/2)

Yaradan bilür işini dervîş
Dime sen bu eyüdür ol yatlu (G.590/6)

Farsça Kelime ve Terkipler: Türkler birçok dînî terimi olduğu gibi, aruz veznini de Araplardan değil Farslardan almışlar dolayısıyla, dolayısı ile Acem şiiri etkisine girmişlerdir. Türk şairleri uzunca bir süre İranlı şairlerin eserlerine benzer eserler vücuda getirmeye çalışmışlar ve şiirlerini söz konusu şairlerin şiirleriyle kıyaslamışlardır. Attar, Sa'dî, Molla Câmi vb. İranlı mutasavvîf şairlerin de etkisiyle Farsça unsurlar türk şiirine yoğun bir şekilde girmiştir. Mevlânâ'nın eserlerini Farsça yazması da Farsçanın edebiyâtımızdaki etkisini artırmıştır. Bu ve benzeri nedenlerle Dîvân şâirlerinin tamamında görülen Farsça unsurlar. Garîkî Dîvânı'nda da görülmektedir. Garîkî'nin iyi derecede Farsçası olduğunu Dîvân'ındaki iki adet manzumeden, Esrâr-ı evliyâ isimli eserindeki Farsça iktibaslardan anlıyoruz. Garîkî Farsça kelime ve terkiplerin yanında farsça gramer unsurlarını da zaman zaman şiirinde kullanmıştır. Farsça bildirme eki olan "est" aşağıdaki beyitte velî edatı ve Huda ismi ile birlikte kullanılmıştır. Güft, gû, bâyed Farsça unsurlardır.

Zât eger çi muṭlaḳest şekl ü mişâli yoḳ velî
Nûrî vü 'aksidür elâ cân-ı cihân Ḥudâ durur (G.259/2)

Ey Ğarîkî güft ü gūyı terk it
Ḥâl bâyed ḥâl bâyed ḥâl hâl (G.389/5)

Yâ Rabbi ben fermân-berem sen söyledürsin söylerem
Her yerde sensin rehberüm ben Hû direm yâ Hû direm (G.415/13)

Cezbe-i Ḥaḳ hidâyet-i Sübhân
Sâliküñ yolını ider âsân
Zevḳ-i mestidür ol dâḫi ne gümân
Bî-ḥodî yeg ki seyr-i didâri (Mur.1/8)

Garîkî, müstakil bir şiirinin kafiyesinin bir kısmını Farsça gramer ile kurmuştur.

'Aşḳdan oldı cümle 'âlem hest

‘Aşkdan mey içüp kamu hem mest

Sābıkān halk olunmadın eşyā
Kendüye itdi Hāk ḥiṭāb elest

Şıfateyn ile iyledi taḥmīr
Bir iken kendü oldı penç ü şeşt

Ya‘ni kim bā-celāl ü hem be-cemāl
Bāṭın itdi zuḥūr u naqş be-best

Halk anuñla ne ‘ahd iderse ezel
‘Ahd ider vefā kes ne şikest

Oķı *va ‘llāhü ġālibün*⁶⁶ be Ğarīķ
Bil ki inkār iden buña küfr est

(G.170/1-2-3-4-5-6)

Arapça Kelime ve Terkipler: Ğarīķî, Arapça kelimeleri sıkça kullanmıştır. Ayet, hadis ve kelâm-ı kibarlardan yapılan tam ve kısmî iktibaslar da oldukça fazladır. Birçok beyitte Arapça kelimeler, Türkçe kelimelere göre oldukça fazladır. Arapça gramer yapıları bu beyitlerde iktibas halinde çokça kullanılmıştır.

Küllü men didi kim *‘aleyhā fān*
*Fe-yebķā vechü Rabbike*⁶⁷ gör oķı

(G.590/2)

İzā tūliyet didi *āyeteḥ* hem
Ki *zādethüm* didi *īmānen*⁶⁸ ol māh

(G.617/4)

⁶⁶ "Allah, emrini yerine getirmeye kadirdir." (Yusuf, 21)

⁶⁷ "Yer yüzünde bulunan her canlı yok olacak. Ancak azamet ve ikram sahibi Rabb'inin zâtı bâki kalacak." (Rahman, 26-27)

⁶⁸ "Müminler ancak, Allah anıldığı zaman yürekleri titreyen, kendilerine Allâh'ın ayetleri okunduğunda imanlarını artıran ve yalnız Rablerine dayanıp güvenen kimselerdir." (Enfâl, 2)

İKİNCİ BÖLÜM

GARİKÎ, DÎVÂNINDA DİN VE TASAVVUF

A. DİN

1. Allâh

Mutasavvıf bir şair olan Gârîkî, hemen hemen her şiirinde Allâh'ın bir ismini ya da sıfatını veyahut hususiyetini ifade etmiştir (bkz. Esmâ ve Sıfat). Allâh sonsuz kudret sahibidir, insanı ve diğer canlıları yoktan var etmiştir. Allâh yaratmada bir güçlük çekmez. O rahmet sahibidir; ancak gerektiğinde intikamı şiddetli olur. Bunun yanında Allâh zalimlere bile zulmetmez onlara adaletle muamele eder.Allâh'ın doksan dokuz ismi Allâh ismi içindedir.

Allâh hayat sahibidir ve hayatı verendir.Her şeyi hatta insanların kalplerinde gizlediklerini dahi bilir.O istediği şeyi istediği şekilde yapar.

Hayy⁶⁹ u 'Ālim 'dür⁷⁰ Hudā Fa'āl' dür limā yürîd⁷¹
Emr anuñdur dâ'yimā ider zuhūr ol iktizā (G.4/8)

Allâh izzet ve şeref verendir, yine O dilediğini adaleti gereği zillete düşürür. Allâh sürekli bir fâliyettedir.

Dilerseñ Müzill di Haqq'a
Dileseñ yā Mu'izz iyle nidā

Cümlede oldu çün münādî ol
Fâ'il oldur ider kezā vü kezā (G.33/5-6)

Şol uşşāk ki oldı mest-i Allâh
Nevā vü nâle yegdür erğanūndan (G.528/3)

2. Melekler

⁶⁹ "O diridir" (Mehmet Yılmaz, s.74)

⁷⁰ "(Allah) bilendir" (Mehmet Yılmaz, s.17)

⁷¹ " Rabb'in,istediğini hakkıyla yapandır.(Hud,107)

Melekler nûrânî varlıklardır. İnsanlar gibi gazap, şehvet benzeri rezil sıfatlarla donatılmış değillerdir. Garîkî, münkirin diğer tasavuf ve îmân esaslarını olduğu gibi melekleri de bilemeyeceğini, anlayamayacağını ifade etmektedir. Meleklerin Hz. Adem'e hürmet etmeleri, secde etmelerini de sıkça konu edindir.

Bilmedi münkir olanlar ki bu pür kâr nedür
Felegüñ çarhı neden dâyir vü devvar nedür

Melek ü milk nedür Hâlîk u maḥlûk nedür
‘Arş ile Kürsi nedür seb‘a-i seyyār nedür (G.235/1-2)

Melege uyan oldı Raḥmānî
Kim ki Şeytân’a uydı nâkes ü ḥas (G.349/4)

*Cā‘ili’l-melāike*⁷² didi Haḫḫ
Ne ḥaber aşşı iyledi ne peyām (G.425/3)

Râsiḥ oldum Ḥudâ'nuñ ‘ilminden
Baña secde ider melekler hân (G.447/4)

Çü meleklerle ben muşâhib olam
Ey Ğarîkî yeter bu yâr-i nihân (G.461/7)

Garîkî, halkın okşayıcı sözlerinden ve hareketlerinden geçip, meleklerle sohbeti tercih ettiğini ifade etmektedir.

Bu Ğarîkî melek muşâhabetin
Gördi ḥalkuñ geçüp nüvâzından (G.492/6)

Hemen her ulvî unsurları olduğu gibi Garîkî, melekleri de duâsına vesile tutmaktadır. Melekler hürmetine bağışlanma dilemektedir.

Ol melekler ḥaḫḫı için kim qarîb
Ḥâş kullaruñ ḥaḫḫı vü hem cinân (G.490/8)

Hemen her İslâmî ve Tasavvufî konu hakkında müstakil bir şiir yazan Garîkî, Melekler konusunda dahi bu tutumunu sürdürmüştür. Köpek ve sirke olan eve melek girmez. Tasavvuf yolunun yolcusı melek hasletli, tavırlı olursa Allâh'ın melekleri O'na ilhâm getirirler.

⁷² "Gökleri ve yeri yaratan, melekleri ikişer, üçer, dörder kanatlı elçiler yapan Allah'a hamdolsun." (Fatır, 1)

Ger melek haşlet ola t̄alib-i kām
Aña ider melekleri ilhām

Çünkü kelbiyyet ile mevşūf ola
Ne melekler gelür aña ne peyām

Çande kim kelb ola melek girmez
Didiler oldurur murād-ı enām

Daħi bir hānede ki sirke ola
Anda girmez melek bu qavl tamām

Ya'ni ol kim 'abūsü'l-vechdür
Melekiyyetle bulmadı ikrām

Hulq-ı Haq'la taħalluq itdük ise
Saña esmā-i Haq olur a'lām

Ādeme bundan oldı ol hürmet
Ki melekden mükerrerrem oldı be-nām (G.446/1-2-3-4-5-6-7)

Cebrâil (as): Melekler içinde Ruh'ul-kuds de denilen Cebrâil'in müstesnâ bir yeri vardır. Zîrâ O, insanların kalplerindeki kirleri temizleyen vahyi taşıması münasebetiyle , tertemiz kılınmıştır. Diğer melekler iki, üç, dört kanatlı olmasına rağmen O, altı yüz kanat sahibidir.

Garîkî, bir beyitte Cebrâil (as)'in Peeygamber efendimiz ile Mîrâc yolculuğunda bulunmasını telmih etmektedir. Sidre-i Müntehâ'dan öte gidememesini hatırlatmaktadır. Cebrâil (as) bir adım daha atsaydım yanardım demiştir. Cebrâil, Garîkî Dîvânı'nda genelde Cibrîl ismi ile anılmaktadır.

Oķı *lev-denevtü enmiletēn*⁷³
Anda Cibrîl yoķ degül aġyār

Çün tecellî ide celâli ile
Erüyüben qalür hemân dîdār (G.234/2-3)

Cibrîl'ün mescüdü şehzâdesin

⁷³ "Yaklaşsaydım yanardım." (Cebrail (a.s)'e aittir." (Yılmaz, s.111, n.400.)

Bend idüp nefsiñ seni itdi esîr (G.286/2)

Cibrîl' iñ mescûdısın ey hâlef
Tâlib ol tâ bulasın qadrüñ nider (G.296/4)

Cebrâil (as)'den bir beyitte Ruhu'l-Kudüs ismi le bahsedilmektedir.

Merkeb-i Rûhu'l-Ûudüs'dür qaşd-ı rûh aşl-ı vaţan
Otlak aña yeg durur lîkin degül elde 'inân (480/3)

3. Kitaplar

İslam inanç esaslarından üçüncüsü, kitaplara imandır. Garîkî, kitap noktasında genel olarak Kur'ân-ı Kerîm'den bahsetmektedir. Kur'ân âyetleri ise bahsettiği bir başka konudur. Âyetleri hem iktibas yolu ile şiirinin doğruluğuna kanıt olarak kullanmakla beraber. Âyetin önemiini vurgulayan beyitler de söylemiştir. O'nun şiiri âyetlerin açıklaması özelliği göstermektedir. Kurân'dan iktibaslar yaptığı için sıkça Kurân'nın ismi geçmektedir. Bunun dışında keteb sözcüğüyle de kitabı karşılamaktadır.

Nefse istikmâl oldur *men 'araf*⁷⁴ remzin bile
Rabb'i bilmekdür ğaraż bunca keteb vaşf-ı dırâz (G.339/4)

'İlmini bunca kitâb içre yazup derc itmeden
Ey Ğarîkî hiç degül bir ehl-i ğibretdür ğaraż (G.358/7)

Dildedür şerhi *elem neşrah leke şadrak*⁷⁵ didi
Bî-kitâb u bî-ġurûf olur o ders-i müşğ-bâr (G.256/3)

İnne lil-Ûur'ân dir *zuhran ve baţnan* Girdigâr
Oķı kim *ve li-baţnüġü baţnen ilâ seb'a*⁷⁶ iyâr (G.256/1)

Yevme lâ-yenfa' didi *mâlün ve lâ-yenfa' benün*⁷⁷
Qâl olunmuş şâf-dil itdi beyân Ûur'ân gerek (G.372/2)

⁷⁴ "Nefsini bilen Rabb'ini bilir." (Aclûnî, C.2, n.2530.)

⁷⁵ "Biz senin göğsünü açıp genişletmedik mi?" (İnşirah, 1)

⁷⁶ "Kur'an'ın zahiri var, batını var, batının da yedinci batına kadar batını var." (Yıldırım, s.308; Aclûnî, C.1, s.189, n.630.)

⁷⁷ "O gün ne mal fayda verir ne de evlat." (Şuara, 88)

Bî-kitâb ola bil ki bu ta'lim
Böyle keşf oldu bu Ğarîķ'e müdâm (G.443/9)

Senürîhim didi ki *fi'l-âfâķ*
*Ve ff-enfûsikûm*⁷⁸ âyet-i Ğur'ân (G.451/5)

Müşkil münkire 'ârife âsân
Ğall ider her dem âyet-i Ğur'ân (G.473/1)

Aña kim dünyâ kitâb olmuş durur itmez zarar
Put idinen dünyâyı bil aña kim ider ziyân (G.550/4)

Dest-i Ğaţţ-ı Ğaķķ ile mektûb-ı evrâķ-ı cihân
Bir kitâbu'llâh'dur âyâtdur bunca beyân (G.550/1)

4. Âyetler

Allâh'ın varlığına, peygamberlerin doğruluğuna işaret eden delil ve mucize anlamında ayrıca Kur'ân-ı Kerîm surelerinin surelerinin belli bölümlerinden herbiri için kullanılan terim.

Sözlükteki asıl anlamı "bir şeyin ve bir amacın mevcudiyetini gösteren alamet"tir. Buna bağılı olarak "açık alamet, delil, ibret, işaret" gibi anlamlarda da kullanılmıştır. Kur'ân'da tekil ve çoğul olarak 382 defa âyet kelimesi geçmektedir. Son devir İslâm âlimlerine göre mutlak anlamda âyet başlıca iki kısma ayrılır. **1. Fiili âyetler.** Kainattaki sayısız çeşitlilik ve farklılıkları sürekli bir düzen ve kanuna bağlayan yaratıcının varlığını, birliğini ve yüce sıfatlarını gösteren ve yaratıkların taşıdığı özelliklerden çıkarılan delillerin tamamı bu tür âyetleri oluşturur. Bunlara kevnî, tekvînî, ilmî âyet de denir. **2. Kavlı âyetler.** Peygamberlere ilâhî kitapların hepsi bu tür âyetletlerdir. Bu âyetlere teşrîî, tenzîlî, ve vahyî âyetler de denir.

Tasavvufta ve mezhepler tâtihiinde âyet farklı anlamlarda kullanılmıştır. Mezhepler târihiinde âyet iki farklı kullanım kazanmıştır.

Tasavvufta ise âyet, mahiyetleri farklı ve sayıları çok olan varlıkları gerçek ilâhî birlik gözüyle bir tek varlık olarak müşahade etmek, nefis aynasında Hakk'ı görmektir. Sûfilere göre bütün âlem bir âyet olmakla beraber en büyük âyet insanın kendisidir.⁷⁹

⁷⁸ "İnsanlara ufuklarda ve kendi nefislerinde ayetlerimizi göstereceğiz." (Fussilet, 53)

⁷⁹Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.4, s.242.

Garîkî Dîvânı'nda âyet kelimesi tekil olarak âyet şeklinde kullanıldığı gibi çoğul olarak âyât şekliyle de kullanılmaktadır. Garîkî tasavvufî düşünceyi öğretmek maksadıyla âyetlerden sık sık iktibaslar yapmaktadır. Bu âyet iktibasları ile sözünün boş söz olmadığını belirtmekte, âyetlerin kendi şiirine bürhan, hüccet, delil olduğunu ifade etmektedir.

*Nefahtü fihi min-rûhî*⁸⁰ buyurdu
Olur kâfir yalandur diyen âyet

Okı *Allāhü nūruñ*⁸¹ âyetin gör
Bu âyetdür degüldür kim rivâyet (G.163/4-6)

Çün zuhūr itdi zât-ı Hağ be-şifât
Toldı evrâk-ı kâ'inât âyât (G.164/1)

Mezâhirle tamâm oldı kemâlât
Çü vaşfi çok durur çok oldı âyât

Çü birden şâdır oldı işbu ef'âl
Bu şun'a lâzım olduıunca âlât (G.168/1-2)

Ġarîkî'nüñ du'âsın müstecâb it
*Ucîbu*⁸² didüñ evvel budur âyet (G.175/15)

Şihâb oldı redd-i şeyâtin ider hem
Melekler gelürler idüb keşf-i âyet (G.176/3)

*Bi-iznihi*⁸³ didi Āyete'l-kürside
Taşarruf Hüdâ'nun durur kânitât (G.179/6)

Nefh-i Hağğ ile oldu bize hayât
*Fe-nefahtü*⁸⁴ didi ki fi'l-âyât (G.180/1)

Okı *lillāh* didi *mahyā*
*Ve memāti*⁸⁵ ki bu durur âyât (G.183/5)

⁸⁰ "Onu tamamlayıp, içine de ruhumdan üfürdüğüm zaman, derhal ona secdeye kapanın! (Sad, 72)

⁸¹ "Allah göklerin ve yerin nurudur" (Nur, 35)

⁸² "Bana dua ettiği vakit dua edenin dileğine karşılık veririm." (Bakara, 186)

⁸³ "İzni olmadan" (Bakara, 255)

⁸⁴ "Onu tamamlayıp, içine de ruhumdan üfürdüğüm zaman, derhal ona secdeye kapanın!" (Sad, 72)

⁸⁵ "De ki: Şüphesiz benim namazım, kurbanım, hayatım ve ölümüm hepsi alemlerin Rabb'i Allah içindir. (Enam, 162)

Te'ākübden degül hālî şıfâtı
Ma'al 'usri oķı yūsra⁸⁶ durur āyet (G.187/4)

Eyyühe'n-nās⁸⁷ didi bir yerde
Āyeti fehm iyliye āhir (G.263/3)

Garîkî, bazen sûre isimlerini de vermektedir. Bazen de Kur'ân'nın farklı isimlerini kullanmıştır.

Uşta işbāt Süre-i Yünus
Kāfir olur buña iden inkār (G.227/11)

Devādur ger Ğarîkî fahr iderse cezbe-i Haķ'dan
Aña çün şî'r-i Furķānî gelür dirler gelür dirler (G.308/7)

Ṭālib olmyan kişi murdārdur didi Rasül
Cehd iyle nür-ı Haķķ'dan tā bulasın iķtibās (G.346/2)

Garîkî Dîvânı'nda, bir kısmı mutasavvıf, birçok birçok şairin divanında pek rastlanmayan çok sayıda âyet iktibası bulunmaktadır. Dîvân'da âyetler; ibâre, kelime halinde, iktibas ve telmih yoluyla kullanılmaktadır. Bu âyetlerin bir kısmı farklı beyitlerde ve şiirlerde bazen altı yedi kez bazen on kez dahi geçmektedir. Aynı ayetin farklı kısımlarının farklı şiirlerde ve beyitlerde kullanıldığı da görülmektedir. Bu ayetlerin bir kısmını yeri geldikçe ilgili konu içerisinde işleyeceğimizden , burada sadece ayetlerin türkçe anlamları ile geçtikleri beyit ve dörtlükleri vermekle yetineceğiz. Bu işlemi yaparken şiir ve beyit sırasını gözeteceğiz. Burada bazı beyitlerde hem âyet hem de hadis kullanılmış olduğu hatta bazı beyitlerde bu ikisine kelâm-ı kibârın da dahil olduğu görülecektir.

Bismi'llāhi'r-raĥmāni'r-raĥîm (Dîvân/s.1)

Ķaşlaruñ miĥrābına kıldum teveccüh şıdkile
Oķudum evvelki bismi'llāhi'r-Rahmani'r-Rahîm (G.426/2)

Tübtü ve tüb 'aleyye⁸⁸ ki va'dül-Kerîm'dür

⁸⁶ "Gerçekten, zorlukla beraber bir kolaylık vardır." (İnşirah, 5-6)

⁸⁷ "Ey insanlar! Sizin taşkınlığınız anacak kendi aleyhinizedir, (bununla) sadece fani dünya hayatının menfaatini elde edersiniz." (Yunus, 23)

*Vağfir bi-ḥaḫḫı fażluke Rabb'ī ve 'āffnā*⁸⁹ (G.1/3)

*Lil-mütteḫīn hüden*⁹⁰ didüñ ey Ḥālīḫ-ı Kerīm
*Min-hüm ve men teşebbehedür*⁹¹ ḫavl-i Muştafā (G.1/5)

*Pes nūn u ve'l-ḫalem den mā yeşturūna*⁹² geldüm
Rūḫ-ı izāfī iken ecsāma geldüm añla (G.2/2)

Hem muḫteżā-yı zātām hem emr-i *kün fe kānam*⁹³
Hem mażhar-ı şifātām hem berr ü dürr ü deryā (G.2/3)

Ol 'ālem-i ezelden geldi Ğarīḫī ervāḫ
Şād oluben didiler *aḫyeytenā*⁹⁴ Ḥudā'yā (G.2/6)

*Cā'ili'l-melāiketi rusūlā*⁹⁵
Saña ilhām ider hemişe elā

Gör ki işbāt itdi Ḳur'ān'da
*Tilke'l-emşālū didi nazribühā*⁹⁶

Oḫı *li-n-nāsi*⁹⁷ āyetin cümle
Ki *ve mā-yaḫkilū didi illā*

Ya'ni *el-ālimūne*⁹⁸ fehm iyle
Cümle cühhālī itdi istişnā

*Yağfiru men yeşā*⁹⁹ didi Bārī

⁸⁸ Duâ cümlesi: "Tevbe ettim tevbemi kabul et" (Benzer bir hadis için, İbrahim Canan, Kütüb-i Sitte, Akçağ Yay., C.17, s.627, n.1321.)

⁸⁹ Duâ cümlesi: "Allâh'ım bizi inâyetinle bağışla" (Benzer bir ifade için, Bakara, 2/286)

⁹⁰ "O kitap (Kur'ân); onda asla şüphe yoktur . O, müttakiler (sakınanlar ve arınmak isteyenler) için bir yol göstericidir.(Bakara, 2/2)

⁹¹ "Bir kavme benzeyen onlardan olur" (Ebû Dâvud, Libâs 4; Ahmed b.Hanbel, 2/50)

⁹² "Nūn.Kaleme ve satır satır yazddıklarına yemin olsun" (Kalem, 1)

⁹³ "Ol dedi ve oldu" (Yâsin, 82)

⁹⁴ "Onlar şöyle derler: Ey Rabbimiz! Bizi iki defâ öldürdün iki defâ da dirilttin.Günahlarımızı kabulleniyoruz .Şimdi (bu ateşten) bir çıkış yolu var mı? (Mümin, 11)

⁹⁵ "Gökleri ve yeri yaratan ,melekleri ikişer, üçer, dörder kanatlı elçiler yapan Allah'a hamd olsun.O,yaratmada dilediği artırmayı yapar.Şüphesiz Allah,her şeye gücü yetendir." (Fatır, 1)

⁹⁶ "Bunlar bizim insanlara vermekte olduğumuz örneklerdir ki ilim sahiplerinden başkası onlara akıl erdiremez. (Ankebut, 43)

⁹⁷ "Bunlar bizim insanlara vermekte olduğumuz örneklerdir ki ilim sahiplerinden başkası onlara akıl erdiremez. (Ankebut, 43)

⁹⁸ "Bunlar bizim insanlara vermekte olduğumuz örneklerdir ki ilim sahiplerinden başkası onlara akıl erdiremez. (Ankebut, 43)

⁹⁹ "Dilediğini affeder" (Bakara, 284; Ali imran, 129)

Dād-ı Hâk'dur merâtib-i eşyâ (G.3/1-2-3-4-5)

*Hayy*¹⁰⁰ u *Ālim*'dür¹⁰¹ Hudâ Fa^{ca}l'dür *limâ yürîd*¹⁰²
Emr anuñdur dâ'yimâ ider zuhûr ol iktizâ (G.4/8)

Cümle-i mañlûk dir *innâ ileyhi râci'un*¹⁰³
*Li'llahil-mülk*¹⁰⁴ ey Ğarîkî *yef'alüllâhü mâ-yeşâ*¹⁰⁵ (G.4/11)

Mâ yefteñi'llâhu oğı *fe-lâ mümsike lehâ*¹⁰⁶
Dād-ı Hudâ'dan irdi bu 'ilm-i ezzel baña (G.6/1)

Oğı kim *lâ tüfetteñu ebvâb*¹⁰⁷
İremez ol Ğarîkîyâ be-semâ' (G.7/11)

Bilimez ğaybı Ğarîk illâ Hudâ
Dâñi *verrâsiñ* didi *fil'ilmî*¹⁰⁸tâ (G.9/9)

Ğarîkî buña bürhândır dir *mâ-ta'lemün*¹⁰⁹ Hâlık
Muğadder oldu çün Hâk' dan kamu mecbûrdur aşlâ (G.13/5)

5. Hadîsler

Eski anlamındaki "kadim" in zıddı olan hadîs kelimesi (çoğulu ehâdîs) tahdîs masdarından isim olup "haber" manasına gelir. İnsana uyanıkken veya uykuda duyurulmak yahut vahyedilmek suretiyle iletilen her söze, ayrıca anlatılan kıssaya ve yapılan konuşöaya da hadîs denmektedir.

¹⁰⁰ "O diridir" (Mehmet Yılmaz, s.74)

¹⁰¹ "(Allah) bilendir" (Mehmet Yılmaz, s.17)

¹⁰² "Rabb'in,istediğini hakkıyla yapandır.(Hud, 107)

¹⁰³ "O sabredenler, kendilerine bir belâ geldiği zaman: Biz Allah'ın kullarıyız ve biz O'na döneceğiz ,derler" (Bakara, 156)

¹⁰⁴ "O gün onlar (kabrilerinden meydana çıkarlar. Onların hiçbir şeyi Allah'a gizli kalmaz.Bugün hükümler kimindir? Kahhâr olan tek Allâh'ındır. (Mümin,16)

¹⁰⁵ "Allâh Teâlâ sağlam sözle îmân edenleri hem dünyâ hayâtında hem de âhiretde sapsağlam tutar.Zâlimleri ise saptırır.Allâh dilediğini yapar." (İbrâhim, 27)

¹⁰⁶ "Allâh insanlara rahmetinden neyi açarsa artık onu tutacak,kısacak olan yaktır." (Fâtır, 2)

¹⁰⁷ "Bizim âyetlerimizi yalanlayıp da onlara karşı kibirlenmek isteyenler var ya, işte onlara gök kapıları açılmayacak ve onlar, deve iğne deliğine girinceye kadar cennete giremeyeceklerdir! Suçluları işte böyle cezâlandırınız! (Âraf, 40)

¹⁰⁸ "Sana Kitâb'ı indiren O'dur.Onun (Kur'an'ın) bazı âyetleri muhkemdir ki, bunlar Kitâb'ın esâsıdır.Diğerleri de müteşâbihdir.Kalplerinde eğrilik olanlar, fitne çıkarmak ve onu tevil etmek için ondaki müteşâbih âyetlerin peşine düşerler,halbuki Onun tevilini ancak Allâh bilir.İlimde yüksek payeye erişenler ise : Ona inandık; hepsi Rabb'imiz tarafındandır, derler. (Bu inceliği) ancak akliselim sahipleri düşünüp anlarlar." (Âli İmrân, 7)

¹⁰⁹ "Bildığınız şeyleri size bol bol veren Allâh'tan korkun." (Şuara, 132)

Hadîs kelimesi İslâmiyetle birlikte farklı bir anlam kazanmış, âdeta onunla kadîm olan Kur'ân-ı Kerîm'in mukabili kastedilerek Rasul-i Ekrem'in sözlerine hadîs denmiştir.¹¹⁰ Diğer İslâmî ilimlerin Kur'ândan sonra ikinci kaynağı hadîsler olduğu gibi tasavvufî hayat ve düşüncenin de Kur'ândan sonraki ikinci kaynağı hadîsler yani Hz. Peygamber'in sözleri, tavsiyeleri ve yaşama şeklidir. Hatta tasavvufun şekillenmesinde haddislerin ve diğer rivayetlerin Kur'ân'dan geri kalmayacak şekilde etkili ve önemli olduğu ifade edilebilir. Bu hadisler, sûfilerin birçok anlayış, düşünce ve fikirlerinin temel taşı olmuşlardır.

Garîkî Dîvânı'nda, âyetlerde olduğu gibi, kısmî iktibas ve telmih yapılarak verilen hadisler bulunmaktadır. Bu hadislerden bir kısmı, anlamı Allâh'a lafzı Hz. Muhammed'e ait olan kudsî hadislerdir. Büyük çoğunluğu arapça lafzı ile verilmekle beraber az sayıdası Türkçe olarak verilmektedir. Bu hadislerden çoğu tasavvufî çevrelerde sıkça kullanılan hadislerdir. Hadisleri verirken şiir ve beyit sırasını gözettilik. Dipnotlar ile de bu hadislerin türkçe anlamlarını verdik aynı hadisler farklı konu başlıkları altında incelendiğinden burada tekrar incelemeye lüzum görmedik. Örneğin "Ben gizli bir hazine idim tanınmayı ve bilinmeyi istedim onun için mahlukatı yarattım" hadis-i kudsisini hem "Yaratılış" hem "Vahdet-i Vucûd" başlıkları altında inceledik.

Hadis, hadis söylemekle ilgili şu ifadeler kullanılmaktadır.

Ümmet olan her ne itdiyse Rasûl itmek gerek
Sünnetüm terk iyleyen ümmet degüldür didi hân (G.512/8)

Hubb-ı dünyâ vü hubb-ı Hâk şıgmaz
Bir gönülde hadîş-i Hâk bu beyân (G.548/8)

Garîkî, bazı hadislerin hem orijinal şeklini Arapça olarak vermekte hem de Türkçe tefsirini vermektedir. Bu tutum O'nun şahsî bir tasarrufudur. Bununla birlikte üstlenmiş olduğu öğretmen rolünün gereğidir.

Nefsini bilen Rabb'ini bildi
Bilmeyen Hâk'ı kaldı zulmetde (G.609/5)

Eger nefsüñ bilürseñ Rabb'i bildüñ
Ki kendüyü bilendür Hâk'dan âgâh

¹¹⁰Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.15 s.27.

Ġarîkî *men 'araf*¹¹¹ remzi dimekdür
Vücûduñda olur ya'ni ki dil-ĥā'vĥ (G.610/4-5)

Deryā-yı *küntü kenz*¹¹² üñ men gevheriyem ammā
Mevc-i maĥabbet ile şaldı beni be-şahrā (G.2/1)

*Evvel 'amāda*¹¹³ idi ya'ni ki ġayr-ı ma'lūm
Tafşilde bilindi cümle şifāt-ı 'ulyā (G.2/5)

Eyne kâne'llāhü ħable'l-ĥalk dir sâ'il baña
Gerçi virmişdür cevābını Muĥammed *fî-'amā* (G.4/1)

*Kâne Allāhü ve el-āne 'alā mā-kâne kân*¹¹⁴
Varlık anuñ māsivā pes heb ĥayāl-i bî-binā (G.4/3)

Kâne'llāhü ve lem-yekün şey'e
*Ve kemākāne yekünü*¹¹⁵ didi sezā (G.14/8)

6. Peygamberler

Peygamber kelimesi Farsça peyâm (haber) ve ber sözcüklerinden oluşmuştur. Haber getiren anlamındadır. Arapça karşılığı ise rasul ve nebidir.¹¹⁶ Peygamberler Allâh ile kulları arasındaki elçilerdir. Peygamberlerin belirli sıfatları vardır bunlar: Doğruluk, günah işlememe, güvenilirlik, zeki olma, tebliğ gibi sıfatlardır. Peygamberler dünya işlerinde zorluklarla karşılaşabilirler; ahiret işlerinde zorlukla karşılaşacak olanlar ise eşkıyalar olacaktır. Ġarîkî peygamberleri kendine şefaatchi kılarak Allâh'tan bağışlanma dilemektedir.

Ġarîkî genellikle peygamber için Arapça nebî/enbiyâ sözcüğünü kullanmaktadır.

Dünyā işinde cebr iledür cümle enbiyā
'Uĥbā işinde cebr ile yürür hem eşkıyā (G.114/3)

'Ulūm-ı enbiyā ĥaĥķiçün olsun

¹¹¹ "Nefsini bilen Rabb'ini bilir." (Aclûnî, C.2, s.234, n.2530)

¹¹² "Ben gizli bir hazine idim bilinmek ve tanınmak istedim" (Hadis-i kudsî, Mehmet Yılmaz Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler s.98)

¹¹³ "Ebû Rezîn el-Ukeylî (r.a) anlatıyor : 'Ey Allah'ın Rasulü dedim,mahlukatını yaratmazdan önce Rabb'imiz nerede idi?'Bana şu cevābı verdi: El-amā'da idi.Ne altında hava ne de üstünde hava vardı.(Canan, n.1685.)

¹¹⁴ "Hiçbir şey yok iken Allah vardı.Bugün dahi öyledir" (Aclûnî, C.2, s.119, n.2009.)

¹¹⁵ "Hiçbir şey yok iken Allâh vardı. Bugün dahi öyledir. (Aclûnî, C.2, s.119, n.2009.)

¹¹⁶ Alim Yıldız, *a.g.e.*, s.99

Veliler sırrı için kim rivāyet (G.175/13)

Enbiyāya vāriş olan *kā'imen bi'l-kıst*¹¹⁷ olur
Vaḥdet işbātında ya'ni ğayb-ı Hāḳḳ'a hişşe-dār

Rāsiḥ-i 'ilm olmiyanlar müsteşnā durur
Enbiyāya ḥālde vāriş degül ya'ni olar (G.256/4-5)

Enbiyā terk-i 'alāyık itdiler
Ey Ğarīkī andan anı bildiler (G.285/9)

Da'vet-i Raḥmān'da olmayan ḳanā'at bulımaz
Enbiyā 'ilminde ḥāliyle verāşet bulımaz (G.343/1)

Rahmet oldı Ğarīkī Peyġamber
İtdi irşād ḥāş u 'ām-ı cihān (G.482/7)

Hz. Adem: İlk insan ve ilk peygamber olan Hz. Adem cennetten eşi Havva ile birlikte kovulmuştur. Allāh onun duasını kabul etmiştir. Hz. Adem'in kıssası Kur'ân-ı Kerîm'de anlatılmaktadır. Ğarīkî de bu kıssadan iktibaslar yapmıştır. Şeytanın hikayesi ile Adem (a.s.)'in hikayeleri genellikle ya birlikte ya da arka arkaya verilmiştir.

Günehden 'acz izhār itdi Ādem
Didi kim *Rabbenā innā ḳalemnā*¹¹⁸ (G.26/6)

Ğarīkī pāk idi cennetde Ādem
Tekāşüf buldı ḳulmet oldı ārām (G. 423/7)

Bilmedi ḳadrin Ādem'ün be Ğarīk
İtdi İblis'e la'n ol bî-çün (G.455/7)

El-veled oḳuduñ ki sırr-ı ebîh
Ādemün ḥāli ḥālîm oldı bidān

Dir *ḳalemnā Ğarīkī enfüsenā*¹¹⁹

¹¹⁷ "Allah, adaleti ayakta tutarak (delilleriyle) şu hususu açıklamıştır ki, kendisinden başka ilah yoktur. Melekler ve ilim sahipleri de (bunu ikrar etmişlerdir. Evet) mutlak güç ve hikmet sahibi Allah'tan başka ilah yoktur." (Ali İmran, 18)

¹¹⁸ "(Ādem ile eşi) dediler ki: Ey Rabb'imiz! Biz kendimize zulmetdik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize acımazsan mutlaka ziyan edenlerden oluruz." (Araf,23)

¹¹⁹ "Ey Rabb'imiz! Biz kendimize zulmettik." (Araf, 23)

Var ümîdi ki ‘afv ider Ğufrân (G.447/6-7)

İtmedi çün Ādeme secde Ğarîkî ol La‘în
Bilmedi bu birliği merdûd Şeytâni'r-râcîm (G.426/7)

Me'mûr ‘abdi oldı cihân halkı pes aña
Oldı gerekli Ādem ü İblîs bî-gümân (G.471/3)

Hiz. Ādem'in dolayısı ile insanın yaratılışı birçok bilim dalı için ve insanlık için en önemli hadiselerdendir bu konuyu Ğarîkî, şiirine şu şekilde anlatmaktadır.

Ĥılkat-i Ādem olubdur zulmet içre evvelâ
Şümme raşşe nûruhü¹²⁰ didi görüñ ey münkirân (G.522/3)

Allâh sıfateyni ile yani iki eliyle Hiz. Ādem'i yaratmıştır. Şeytan ise ona hürmet göstermemiştir.

Ĥılkat-i Ādemî Ĥudâ ezelâ
Şıfateyn ile halk itdi elâ

Didi ĥummertü ĥînetü Ādem
Bi-yedeyye¹²¹ ibâret andan ola (G.64/1-2)

Hiz. Ādem ile Havva birlikte anılmaktadır. Ğarîkî, Hiz. âdem ve Havvâ'yı vesile ederek Allâh'tan bağışlanma ve duasının kabulünü istemektedir.

İkisinden emr oldı ber-iĥtizâ
Ki Ĥavvâ vü Ādem durur kâf u nûn (G.87/5)

Ādem oğluyuz anuñ ĥaĥkı için
Anamuz Ĥavvâ ĥaĥkı ki istecib (G.152/5)
Ĥavvâ ĥaĥâyı itdi cennetden ayru düşdi
Āh u nedâmet itdi Baba ki böyle iyle (G.525/11)

Beñzeyendür Ādem ataya ĥalef
Bile nefsini vü ola men ‘araf¹²² (G.363/1)

Ğarîkî'deki İlâhi derd atası Hiz. Ādem'den gelmektedir.

¹²⁰ "Allâh, halkı yarattı sonra onların üzerine kendi nûrundan saçtı." (Ceylan, s.150)

¹²¹ "Ādem'in çamurunu kırk sabah ellerimle yoğurdum"

¹²² "Nefsini bilen Rabb'ini bilir." (Aclûnî, C.2, n.2530.)

Derd mîrâş oldı Ādem'den bize
Derd-i Hâk tûtmayanı Ādem mâ-ḥvân (G.540/5)

*Rabbenā innā zalemnā nefsunā*¹²³ yegdür dimek
Tevbesi maḳbûl olındı Ādem'ün bir āhdan (G.567/4)

Hız. Nûh: Nûh (as) tûfânı ile meşhurdur. Bu vesile ile sıkça şiirlere konu edilir. Ayrıca Nûh (as)'un çok uzun ömür sürdüğüne inanılır.

Nûḥ'dur tûfân-ı 'âlemden aña yok bîm-i ğarḳ
Pes Ğarîḳî'nün vücûdıyla bu dünyâda gezer (G.318/5)

Hâdişât-ı dünyevî tûfân-ı 'âlemdür velî
Nûḥ-veş keştî-i cismîni ider bahre revân (G.566/3)

Hız. Yûsuf: Gördüğü risâlet rüyâsını babası Hız. Yâkub'a anlatarak, tabir etmesini istemiştir. Mısırlı kadınlar O'nun güzelliğini görünce şaşkınlıktan ellerini kesmişlerdir. Bu bakımdan tecellî nûrunu müşahade edenler ister istemez mest ve hayran olurlar.

Garîkî, Hız. Yûsuf'u kardeşi Bünyâmin ile birlikte anmaktadır. Mısırdaki kıtlık zamanında yaşanan olaya telmih yapmaktadır.

Kendüye maḥşûş idüp Yûsuf gibi itdi Ḥudâ
İbn-i Yâmin-veş beni şahrâda düzd ü ḥalkâ âz (G.344/5)

Garîkî, Müstakil bir şiirini Hız. Yûsuf'a ve kıssasına ayırmıştır.

Her kişide var durur bir Yûsuf-ı Ken'ân begüm
Kimi atar câha vü ba'zî şatar âsân begüm

Mışr-ı ğayba 'âkıbet sultân olısar Yûsuf'ün
Ac olup öñinde varursuñ berâ-yı nân begüm

Nâmeñi destüñde viriser senüñ sultân-ı Mışr
Görüben a'mâlüñi ḳalsañ gerek ḥaclân begüm

'Aybuñı her dem urur yüzüñe bu tās-ı felek
Lîk sen 'âr iyemezsin itmeden işyân begüm

¹²³ "Ey Rabb'imiz! Biz kendimize zulmettik." (Araf, 23)

İşbu nefs-i hâsda şatdıysa Yūsuf'uñ Ğarîk
 ‘Āķıbet āndan görisersin yine ihsān begüm (G.432/1-2-3-4-5)

Hz. İbrahim: Halîlullâh (Allâh'ın dostu) sıfatıyla anılan Hz. İbrâhim'in sivrisinek ordusu ile Nemrud'u zelil etmesi, ateşe atıldığı halde ateşin O'nu yakmaması, oğlu Hz. İsmâil'i kurban etmek istemesi, Klasik edebiyatımızda sıkça konu edilir. Allâh'ın ondan tutmasını emrettiği dör kuşun tâvus (zînet), karga (hırs), horoz (şehvet), ve güvercin (hevâ) olduğu bildirilir.

Garîkî, İbrâhim (a.s.)'le ilgili hemen hemen bütün hikayeleri şiirine konu etmişti. Hz. Muhammed'in nesli Hz. İbrâhim'den gelmektedir. Hasılı müslüman olarak tâlib'in de soyu oradan gelmektedir. Allâh Hz. İbrâhim'den dör adet kuş tutmasını emretmiştir. (bkz. Tabiat/kuşlar)

Milletüñdür tarîk-i İbrâhîm
 Ƙurbān olursa oĝluñ aña revā (G.63/7)

Dert Ƙuşı kim bismil itdi bilgil İbrâhim Ğalîl
 Ƙār hū-yı bed durur her Ƙişide var kim zelîl (G.396/1)

Hz. Musa: Hz. Musa, Allâh'ı görmek istemiş fakat tecellîye tâkat getiremeyeceği bildirilerek yalnız mukalemeye mazhar olmuştur. Bu sebeple Kelm sıfatıyla anılır. Hz. Musa ve ümmeti Nil nehrinden su alıp içerlerdi. Bu su Musa (a.s.)'ya berrak Firavun'a kan renginde görünürdü. Bununla birlikte Hz. Musa'nın Hızır ile olan yolculuğu da konu edilir.

Şecerden *ena'llâh*¹²⁴ didi çün Kerîm
 Beşerden dise tañmıdur t̄alibā (G.137/4)

‘AşƘdan mestdür Ƙamu be-Ğudā
 Her biri hayretinde bir Mūsā (G.29/1)

Nefret-i Fir‘avn Mūsā’dan durur çün ey Ğarîk
 Ğikmet-i ĞaƘ’dan durur Fir‘avniler ender-saƘar (G.319/5)

Ena'llâhe dise tañ mıdur Ğudā benden eyā münkir

¹²⁴ "Oraya gelince, o mübarek yerdeki vadinin sağ kıyısından, (oradaki) ağaç tarafından kendisine şöyle seslenildi: Ey Musa! Bil ki ben, bütün alemlerin Rabb'i olan Allah'ım." (Kasas, 30)

Tecellî Tūr'una ben daħi bir Mūsā-i 'İmrānam (445/3)

Mūsā-veş pîrine pîr olmaya teslîmi ola
Hızr-veş an doker ise diye bu dāħi nigü (G.575/5)

Mūsā iseñ Tūr-ı Sīnā sendedür
Anda ider nūr-ı Hā bil kim cilā (G.663/3)

Hz. Süleyman: Süleyman peygamber, uzun ömürlü olması ile insan ve cinlere hükmetmesiyle bilinen bir peygamberdir. Garîkî, bu yönleriyle Hz. Süleyman'nın kıssasına atıflarda bulunmaktadır. Dünyayı zabt edebilmek için Hz. Süleyman gibi bir peygamber gerekmektedir.

Süleymān gerek abıtına dünyānuñ
Taşarrufla dīvi müselmān ıla (G.113/3)

Dünyāyı cennet iylemek nādir
Kim Süleymān olur aña ādir (G.263/1)

Bu Ğarîķi nārımı nūr itmege ādir durur
Lā-cerem mülküne hüküm iyler Süleymān-vār imiş (G.353/5)

Süleymān-himmet olan yok Ğamı dünyā cefāsından
Ki varı yoĞı birdür oldu bî-pervā aāsından (G.501/1)

Allāh Hz. Süleyman'a verdiĞi saltanatı hiç kimseye vermemiştir. Hz. Süleyman'ın kıssasına ait olan div sözcüğü de birlikte kullanılmıştır. Tenasüb.

Gel Süleymān ol derūnuñ dīvine hākim olup
*Rabbi heb lī mülken*¹²⁵ andan soñra di ālib hemān (G.541/4)

Bu dünyā abıtı müşkildür be-Ğāyet
Bu kevne divi abıt iden Süleymān (G.544/3)

OlmaduĞından ziyānı didi *heb lī*¹²⁶ ol Nebi

¹²⁵ "Rabb'im! Beni baĞısla, bana benden sonra kimsenin ulaşamayacağı bir hükümlük ver." (Sad, 35)

¹²⁶ "Rabb'im! Beni baĞısla, bana benden sonra kimsenin ulaşamayacağı bir hükümlük ver." (Sad, 35)

İmtihān itmişdi zīrā kendüyi ol pehlivān (G.550/6)

Hızır: Peygamberliği hususunda ihtilaf vardır. Hızır (as)'ın esmâsı Yâ Hayy, Yâ Kayyûm, Yâ Zü'l-celâl ve'l-İkrâm'dır. Rûhaniyetii cismâniyetine galiptir her yerde melâike gibi hazır olabilir. Hadis ulemâsınca sahabeden kabul edilir ve basta mazhar olduğu söylenir. Bu nedenle Hızır, sıfat-ı basttan kinayedir.

Garîkî, bir kaç beyitte ayet iktibası ile birlikte Hızır'dan bahseder.

*Keyfe taşbir ki lem tuhit hubrā*¹²⁷
Hızır'a yoldaş olur mı nefis-nüvâz (G.337/6)

Müsâ-veş pîrine pîr olmaya teslîmi ola
Hızır-veş kan döker ise diye bu dâhi nigü (G.575/5)

Ey ma'ād u mebd'e'in bilmez Hudâ mustahbiri
Hızır-ı vaqte iregör bulgil ledünden muhbiri (G.659/1)

Bir beyitte Hızır (as)'ın ve arkadaşlarının ölümsüzlük suyunu arayışları telmih edilmektedir.

Ger lebünden nüş idersem sükkeri āb-ı hayāt
Hızır-ı vaqt olsam 'aceb mi cennetüñ içre muķīm (G.426/5)

Hızır İskender:

Āb-ı hayvān zulumet-i cismüñdedür bil bî-gümān
Cüst cū idüp Sikender olıgör sende hemān

Mağrib-i cismüñde bilseñ kim ne şems ider gurüb
Şubh mevt irdikde iderse tulu' ol dem 'ayān

Bir vücüdsın kim kamu hatm oldı sende kâ'ināt
Ādemisin ismi ta'lim ider ise Hâķ revān

Mülküñü tārāc iden Ye'cüc-i şehvettür velī
Nefh-i 'ilm iderse Hâķ sedd-i Sikender'dür bi-dān

Ey Ğarîķi leyletül-Ķadre irişdüñ sen meger

¹²⁷ "İç yüzünü kavrayamadığın bir bilgiye nasıl sabredersin." (Kehf, 68)

Kim bu güne hâcetüñ ider qabûl ol cân-ı cân

(G.545/1-2-3-4-5)

Hız. İsa: Rûh kendisinin bir parçasıdır yani rûhânîdir. Altmış yaşının üzerinde olmasına rağmen otuz üç yaşında görünmesi, ölüleri diriltmesi, nefesiyle hastalara şifâ vermesi hep rûhâniyetinin mahsulüdür. Garîkî, İsa (as) 'yı ölüm ile ilgili yazdığı şiirinin son beyitinde anmıştır.

Sen ey Ğarîkî kendüñe iyle naşîhâti

İsâ ide bu halka kaçan kim ide nüzûl (G.398/7)

Hayât andan olur kıandan olursa

Gerekdür lîk mazhar hem-çü İsi (G.638/2)

Hız. Muhammed: Allâh'ın son nebisidir. Babası Âdem o'nun hatırı için afvedilmiştir. Engin bir merhamete ve okyanus gibi bir muhabbete sahiptir. Allâh sadece O'na sevgilim demiştir...Garîkî Allâh'tan Hız. Muhammed'in hürmetine afv dilemektedir.

Şefî' itdüm evvel Ğabîb'üñ meded

Ki oldur Muḥammed bize Muştafâ (G.38/4)

Eger çi ben saña lâyıķ degülüm

Muḥammed Muştafâ itsün şefâ'at (G.175/11)

Ben Muḥammed ümmetiem ol dilüñ itsün beni

Kim ḥabîbüñdür Muḥammed Muştafâ senden meded (G.203/4)

Ğünâh itse ne ğam ümmet Ğarîkî

Muḥammed Muştafâ'dur çünkü şâfi' (G.361/5)

İlâhî bu Ğarîkî'ye meded kııl

Şefî' itdüm Muḥammed Muştafâ'yı (G.637/7)

Hız. Muhammed oğlunu Allâh'a vermiştir. O'nun bir ismi de Ebu'l-Kâsım'dır. Hatta müşrikler O'nun soyunun kesik olduğunu ifade etmişlerdir. Bunun üzerine Kevser suresi inzal olmuştur. Garîkî bu olaya telmih yapmaktadır. Kendisinin de O'nun gibi olması gerektiğini ifade etmektedir.

Ümmetisün Muhammed'in mü'min
Oğlunu virüp olda Haqq'a kezā (G.63/8)

Rūhum olsun aña fedā be Ğarîk
Çande kaldı 'ıyāl ü ehl-i verā (G.63/11)

Eğer Hz. Muhammed bir insana kefil olmuşsa o insanın üzülmesine gerek yoktur. Hz. Muhammed mahşerde müslümanlara hasılı Ğarîkî'ye şefaata edecektir

Ey Ğarîkî cürmün için gam yeme
Çün şefî'indür Muhammed Muştafā (G.78/5)

Ğarîkî Dîvânî'nda rasul, nebi, habib ifadesi ile genellikle Hz. Muhammed kastedilmektedir. Allâh felekleri Hz. Muhammed'in şanı için yaratmıştır.

La-cerem bir tarîk kurdı Rasûl
İdelüm ruḥ-ı pākine şalavāt (G.180/9)

Bil habîb oldur ki *levlāke*¹²⁸ dimişdür şânına
Anın için halk olındı bu cemî'-i kâ'ināt (G.184/6)

Çünkü *lev-lāke*¹²⁹ didi şânına
Fehm eyle nedür bu sözde me'āl (G.384/4)

Lā-cerem haqqına didi *levlāk*¹³⁰
Devr anuñla bulup durur ki devām (G.416/2)

Haşre inkâr itme tekzîb itmegil peygamberi
'Ālemün haşriyle neşrin gör işit ey kūr-ger (G.239/5)

*Men eḥabbe bi-şey'en*¹³¹ didi Rasûl
Ekşer-i zikre rivāyetdür (G.267/5)

Yer ü gök ehlinün şevābı budur
Cezbetün didi ḥöd Rasûl *tüvāz*¹³² (G.334/8)

¹²⁸ "Sen olmasaydın, Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım." (Ceylan, s.156.)

¹²⁹ "Sen olmasaydın, sen olmasaydın felekleri yaratmazdım." (Ceylan, s.156)

¹³⁰ "Sen olmasaydın, sen olmasaydın felekleri yaratmazdım." (Aclûnî, C.2, n.2121.)

¹³¹ "Kişi sevdiği şeyi daha çok anar." (Aclûnî, C.2, s.198, n.2350.)

¹³² "Rahman'ın cezbelerinden bir cezbe, insan ve cinlerin amelina denktir." (Aclûnî, C.1, n.1069.)

7. Dört Halife

Çâr-yâr (dört dost) olarak ifade edilen dört halife farklı özellikleriyle dîvân edebiyâtı şâirleri tarafından şiire konu edinmişlerdir. Bunlardan Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer, Hz. Peygamberin kayın pederi; Hz. Osman ve Hz. Ali de damatlarıdır. Bu halifeler İslâmı ilk kabul eden insanlar arasında da yer almaktadır.

Garîkî, dört halifeden hem onların üstün istidadları hem Hz. Peygamber'e olan yardımları noktasında bahsetmektedir. Onların vesilesiyle Allâh'tan bağışlanma dilemektedir.

İtdüm şefî‘ Aḥmed'i ‘afv it günāhumu
Ol Çâr-yâr ḥaḳḳı ki erbâb-ı evliyâ (G.1/6)

Anîñ Çâr-yâr’i için şāniyâ
Bize raḥm idüp ‘afv ḳıl Rabbenâ (G.38/5)

Çâr-yârûñ ḥaḳḳı için kim Ebübekr ü ‘Ömer
Hem daḥi ‘Oşmân ‘Ali-yi Murtażâ senden meded (G.203/8)

Hz. Ebubekir: Hz. Muhammed'in ilk halifesidir. Garîkî Dîvânı'nda Hadis-i şerif olarak belirtilen "*Ne gördümse ondan evvel (sonra) Allah'ı gördüm*" ifadesi Hz. Ebubekir'e aittir. Gizli zikrin piri olan Hz. Ebubekir tasavvuf yolunda çeşitli sûfilerce geliştirilen bu ifadenin sahibidir:

*Mā ra’eytü şey’en*¹³³ a’ni kendüde ma‘būd-ı Ḥaḳ
Bildi Rabb’i ḥükmüne eşyâyı gördi mübtelâ (G.109/5)

Garîkî'deki ilim Allâh ilmi, ledün¹³⁴ ilmidir. Bu sırr ise herkes ile paylaşılmaz cahil bu sırrdan bir şey anlamaz. Bu sırra sahip olanın ciğeri, Hz. Ebubekir'in ciğeri gibi sabah akşam yanmaktadır. Şair Hz. Ebubekir'in müslümanların haline üzülmeye neticesinde ciğerinin yanması hadisesine telmih yapmaktadır.

‘İlm-i ledünni söylemez oldum sükût idüp

¹³³ "Ne gördümse ondan evvel (sonra) Allah'ı gördüm" (Bu kelam Hz. Ebubekir'e aiddir, Ceylan, s.423)

¹³⁴ Ledün: Allâh katı Allâh'ın sırlarına ait manevi bilgi. İskender Pala, a.g.e, s.344.

Ādem şüretlü ūrmesün ardımca çok kilāb

Yanduñ Ğarîkî sırr-ı nihān itmeden atı
Ekşer gelür dimağuma bŷy-ı ciger-kebāb (G.146/8-9)

Garîkî, Hz. Ebubekir'i vesile tutarak Allāh'tan bağışlanma dilemektedir.

ār-yārŷn haı iŷn kim Ebŷbekr ŷ 'Ömer
Hem daı 'Oşmān 'Ali-yi Murtażā senden meded (G.203/8)

Hz.Ömer: Hz Ömer; suç işleyen oğlunu dahi afvetmemesi. Deccalin Medine'den çıkarılması için Rasŷlullāh'a ricāda bulunuşu ve Ebu Lü'lı' adlı nasrānı bir kŷle tarafından haince şehid edilişu gibi özellikleri ile dīnı, tasavvufi edebiyatımızda yer bulur.

Garîkî Hz. Ömer'i vesile tutarak Allāh'tan bağışlanma dilemektedir.

ār-yārŷn haı iŷn kim Ebŷbekr ŷ 'Ömer
Hem daı 'Oşmān 'Ali-yi Murtażā senden meded (G.203/8)

Hz. Osmān: Haya timsāli oluşu, Kur'ān'ı çoğaltması, Hz. Peygamber'in damadı oluşu, cömerdliğı gibi özellikleri ile dīnı, tasavvufi edebiyatımızda konu edilir.

Garîkî, Hz. Osman'ı vesile tutarak Allāh'tan bağışlanma dilemektedir.

ār-yārŷn haı iŷn kim Ebŷbekr ŷ 'Ömer
Hem daı 'Oşmān 'Ali-yi Murtażā senden meded (G.203/8)

Hz. Ali: Hz. Muhammed'in damadı olması ve seyyidlik makamının Hz. Muhammed'den sonra en önemli ismi olması sebebiyle divān şiiirine çoka konu edilir. Bunun yanında kahramanlıkları da ayrı bir temadır. Garîkî, tasavvuf boyutu ile Hz. Ali'yi şiiirine sıka konu etmektedir. Hz. Ali'nin "Gayb perdesi aılsaydı bile Allāh'a olan inancım da bir değışme olmazdı." ifadesi Garîkî tarafından sıka kullanılmaktadır.

ŷ *mā-ezdedtŷ* didi *yaīnen*¹³⁵ 'Alı
Yeter bunda gördüklerine güvā (G.106/3)

*Lev-kuşife'l-ğıā'ŷ*¹³⁶ didi 'Alı

¹³⁵ "Örtŷleri aılsaydı dahi yakīnim artmazdı" (Bu söz Hz. Ali'ye aittir, Ceylan, s.423)

Buña inkār itme sen zinhār (G.281/4)

Hz. Ali bir başka beyitte Haydar-ı Kerrâr ismi ile anılmaktadır. Kâm-rân O'nun için kullanılan başka bir sıfattır.

*Mā-ezdedtū*¹³⁷ dimişdür naklinde hōd Ḥaydār
Dünyāda ‘uqbāyı seyr itmiş ol Kerrār (G.313/4)

*Lev kuşife'l-ğīṭā’ü*¹³⁸ didi bil ki ‘Alī-i Kām-rān
Bürhānumuzdur cüvān cümle Hū cümle Hū direm (G.411/8)

*Lev-kuşife'l-ğīṭā’ü*¹³⁹ didi ‘Alī
Ya‘ni *mā-ezdedtū* didügi bürhān (G.451/6)

Bunda buldı āḥiret zevḳin Ğarīkī lā-cerem
Lev-kuşif didi *ğīṭā mā-ezdedtū*¹⁴⁰ Ḥaydār-ı Kām-rān (G.488/7)

Lev-kuşife'l-ğīṭā’ü didi ‘Alī
Gör ki *mā-ezdedtū* dir *yakīnen*¹⁴¹ hān (G.500/5)

Āḥiret sırrını bunda seyr iderler evliyā
Lev keşef didi ki *mā ezdedtū*¹⁴² ‘alāke imrān (G.519/5)

Ğarīkī, Hz. Ali'yi vesile tutarak Allāh'tan bağışlanma dilemektedir.

Çār-yārūñ ḥaḳḳı için kim Ebübekr ü ‘Ömer
Hem daḥi ‘Osmān ‘Ali-yi Murtażā senden meded (G.203/8)

Hz. Ali'nin "Kişi lisanının altında gizlidir" sözü Ğarīkī tarafından Türkçe-Arapça karışık bir şekilde sunulmuştur.

Er didi maḥffī durur taḥte’l-lisān
Ey Ğarīkī ol ‘Alī-i nīk nām (G.440/7)

¹³⁶ "Örtüleri açılsaydı dahi yakînim artmazdı." (Hz. Ali'nin ifadesidir, Ceylan, s.423)

¹³⁷ "Örtüleri açılsaydı dahi yakînim artmazdı." (Ceylan, s.423)

¹³⁸ "Örtüleri açılsaydı dahi yakînim artmazdı." (Hz. Ali'ye ait bir ifadedir, Ceylan, s.423)

¹³⁹ "Örtüleri açılsaydı dahi yakînim artmazdı." (Hz. Ali'ye ait bir ifadedir. Ceylan, s.423)

¹⁴⁰ "Örtüleri açılsaydı dahi yakînim artmazdı." (Hz. Ali'ye aittir; Ceylan, s.423)

¹⁴¹ "Örtüleri açılsaydı dahi yakînim artmazdı." (Hz. Ali'ye aittir; Ceylan, s.423)

¹⁴² "Örtüleri açılsaydı dahi yakînim artmazdı." (Hz. Ali'ye aittir. Ceylan, s.423)

Hız. Ali'den "Kiři bilmediđinin dūřmanıdır." sōzū iktibas edilmiř.

*El-mer'ū ħōd 'adūvvūn řābit li-men ceĥel*¹⁴³ dir
Fehm itmeyen oğusun ebced ki ders-i řıbyān (G.502/5)

8. Sahābe, Tābīn

Ashab, Sahabe: Peygamber efendimizin zamanında yařayan onu gōren ya da onun sesini duyan mūslūman kiřilere verilen isimdir. Hız. Muhammed'le sohbet eden anlamına gelmektedir. Yūz yirmi dōrt bin sahabe olduđu kaynaklarda ifade edilmektedir. Garīkī sahabeler hūrmetine Allāh'tan bađıřlanma dilemektedir. Sahabelerin veli kullar olduđunu ifade etmektedir. Zira onlardan sonra gelen kimse onları geēemez.

Otuz biñ řāhābe āna kim ricāl
Velāyetleri iēūn meded řāliřā (G.38/6)

Bilāl-i Habeři: Hız. Peygamber'in mūezzini olan Bilāl-i Habeři sabır ve metanetin timsālidir. Garīkī bir hadīs-i řerif ile iktibas yoluyla kendisinden bahsetmektedir. Buradaki Hūmeyrā'nın da ashabdan olduđunu dūřünmekteyiz.

*Eriĥnā yā Bilāl*¹⁴⁴ aydurdı Aĥmed
*Ĥumeyrā kellimini*¹⁴⁵ hem Muĥammed (G. 220/1)

Dir idi ehline sōyle Ĥumeyrā
Ki nef'ūm gōre ĥalk olunmaya redd (G.220/5)

Ca'fer-i Tayyār: Hız. Reygamber'in amcasının oğludur. Mute savaşında sancaktar idi. Kolları kesildi Allāh o iki kola mukabil O'na iki kanat verdi ve Ca'fer (ra) cennette o kanattar ile uētu. İşte bu sebeble tayyār yani uēan sıfatını kazanmıştır. Garīkī bir beyitte Mansur ile birlikte kendinden bahsetmektedir.

Ene'l-Ĥađ didi Maņřūr'dan olup mest
Dağı hem Ca'fer'ile oldı řāyir (G.292/4)

¹⁴³ "Kiři, bilmediđinin dūřmanıdır." (Hız. Ali)

¹⁴⁴ "Ey Bilal (ezan okuyarak) bizi rahatlat." (Aclūnī, C.1, s.96, n.443.)

¹⁴⁵ "Ey Hūmeyra Benimle konuř."

Sâlik-i Hâk çü Ca'fer-i Tayyâr
Mürğ-i gaybîdür anda hem Seyyâr (G.303/1)

9. Ashâb-ı Kehf

Mağara arkadaşları anlamındadır. İlk Hristiyanlardan olan bu arkadaşlar. Devrin hükümetinin baskısıyla onlardan bir mağaraya kaçtılar yanlarında köpekleri Kıtmîr de vardı. Orada Allâh onları yıllarca uyuyttu ve daha sonra uyandırdı. Kur'ân-ı Kerîm'de Kehf Sûresi'nde bu kıssa anlatılmaktadır. Arap-Fars-Türk edebiyâtlarında sıkça işlenen bir konudur. Garîkî, Kur'ân-ı Kerîm'den yaptığı iktibaslarla bu kıssaya vurgu yapmaktadır.

Münkir olma kavlime ki Aşhâb-ı kehf anca zamân
Yatdılar lîkin bu kevne buldılar Hâk'dan nevâ (G.83/4)

Beyitte kullanılan seg-i ashab Ashab-ı kehf'in köpeğini telmih etmektedir.

Cümle-i şîrân 'âlem oldu pest
Çünkü virdiler seg-i aşhâba bâr (G.301/4)

10. Ahiret ile İlgili Kavramlar

Cennet-Cehennem: Cennet: İslam'a inanıp iyi işler yapan insanlar için Allâh'ın vadettiği yerdir. Cennetin bölümleri veya isimleri şunlardır: Firdevs, Adn, Me'vâ, Naîm, Huld, Karâr, Dârüselâm, Dârülmukâme. Garîkî şiirinde bu isimlerin tamamını kullanmaz. Vezin ve mana gereği daha çok Cennet, Firdevs, Naîm ve Adn isimlerini kullanır. Cehennem ise kötü işler yapan insanlar için Allâh'ın hazırlamış olduğu yerdir. Cehennemin sözlük manası derin çukur, dibi derin ateş çukurudur. Cehennemin tabakaları şunlardır: Nâr-ı cehennem, Lezâ, Hutâme, Saîr, Sekar, Cahîm, Hâviye. Garîkî cehennemin isimlerini de çeşitli şekillerde kullanmaktadır şiirinde. Ayrıca Araf denilen bölgeden hem cennetin hem de cehennemin görülebileceği ifade edilir.

Ger tevbe itseñ Hâlık'a Hâk tevbe ider hem saña
Ya'ni 'azâbın itmeye bil vire Cennât-ı Na'îm (G.429/8)

Garîkî cennetin nimetlerinin eşsiz olduğunu şu şekilde ifade etmektedir:

Ni'am-ı cennet anlara teslim
Dir ki *yüşkavne min-raḥîkî*¹⁴⁶ Hudâ (G.32/3)

Bî-külû yime içme vü şādî
Âḥiret zevkî bu durur aña (G.32/5)

Cennet varılacak yerlerin en güzeli cehennem ise een kötüsüdür.

Ehl-i cennet olanı dünyâda gördüm âşikâr
Niçe bildürmişse Qur'ân içre ol bisyâr-kâr

Pāye pāye her biri cennât içre mükremûn
Ger beyân itsem anı yoḡdur ebed ḥadd ü şümâr

Ol ki *lā-maḳtû'atin* dir Haḳ ve *lā-memnû'atin*¹⁴⁷
Ehl-i keşfüñ ba'zî ḥālîdür ki dâ'im ber-ḳarâr

Ehl-i nârı yine gördüm âteş oldı aña lu'ḃ
Gerçi nâr içre işi yanmaḳ durur leyl ü nehâr

Lā-yemût old ve lā-yuḫyî ḍalāl ehline vaşf
Kim yanarlar âteş-i dūzaḥda olub ḥā'r-zār (G.310/1-2-3-4-5)

Cennette müminlere ağzı mühürlü bir içki sunulur. Bu durum âyet ile sabittir. Asıl hayat ahiret hayatıdır. Cennet kasırlar ve hurilerle doludur.

*Şerāben ṭahūri*¹⁴⁸ içerler müdām
Ki *yüşkavne* dir *min-raḥîkin*¹⁴⁹ Hudâ

Ḥitāmüh didi *miskün*¹⁵⁰ ey münkirān
Nefesdür ki raḥmāni dirler aña

¹⁴⁶ "Kendilerine mühürlü halis bir içki sunulur." (Mutaffifin, 25)

¹⁴⁷ "Tükenmeyen ve yasaklanmayan." (Vakıa, 33)

¹⁴⁸ "Rab'leri onlara tertemiz bir içki içirir" (İnsan, 76)

¹⁴⁹ "Kendilerine mühürlü halis bir içki sunulur" (Mutaffifin, 25)

¹⁵⁰ "Onun içiminin sonunda misk kokusu vardır. İşte yarışanlar ancak onda yarışsınlar. (Mutaffifin, 26)

Hayât ol durur zevk bu durur hemân
Hiye'l hayvetü¹⁵¹ didi Qur'an'da tâ (G.106/4-5-6)

Dürr ü mercân kuşrla hürân
Yârdur Garîkî ol cennât (G.162/5)

Dert ehlinin maksadı Allâh'tır. Dert ehli ne cennet ister ne de cehennemden kaçır. Allâh'tan gelen her şeyi kabul eder. Allâh'tan gelenin izzet ya da zillet mutluluk ya da hüznün olmasının bir önemi yoktur. Dert ehli için önemli olan Allâh'ın cemâlidir. O cennet istemez. Allâh aşkının nûru cehennem ateşini mahveder.

Ehl-i derd olan anuñ maşşudı Hû'dur evvelâ
Dilemez cennet cehennemden de kaçmaz şāniyā

Her ne kim Haqq'dan gelür pür-derd olan ider qabül
'İzzet ü zillet şāfā vü luḫf u ḫahr u ger belā

Lezzet-i didârdan cennet gider endişeden
Mestî-i ahvâlden dūzah āña nār-ı şāfā

Nār-ı dūzah ḫahr ise mahv ider anı nūr-ı 'aşk
Cenneti terk iyle maşşuduñ çü Hû'dur ḫālibā (G.126/1-2-3-4)

Münkir cehennem ehlidir, kafirdir. Bununla birlikte Garîkî, hakkı ve hakikatı, tasavvufu inkar edeni de cehennem ehli olarak görmektedir. Garîkî şiirinde âyetleri delilleri sunduğunu ifade etmekte cehennem ehlinin buna inanmadığını söylemektedir.

Cehennem görmek isterseñ muḫassed
Özüdür münkirüñ anda muḫalled

Ki yanmaḫda bulupdur imtizācı
Aña āteş olupdur luḫb-ı emred

Eger çı yanmadan cildi erir lîk
Olur ḡamdan ḡama her dem mücellled

Ki tā zevk iylie dürlü 'azābı
Aña 'azb oldı kim ḫaldı mü'ebbed

¹⁵¹ "Bu dünya hayatı sadece bir eğlenceden, bir oyundan ibarettir. Ahiret yurduna (oradaki hayata) gelince, işte asıl yaşama odur. Keşke bilmiş olsalardı! (Ankebut, 64)

Ne deñlü āyeti bürhān getürdüm
Velī inkārımı itdi mü'ekked

Çü kezzāb oldu kizbi ile meşhūr
Aña *lā ümmeti*¹⁵² didi Muḥammed

İder mi fark ehl-i Ḥaḳḳ'ı münkir
Ġarīkī çünki gözi oldu mürmed (G.201/1-2-3-4-5-6-7)

Bu 'alāyık ceḥīmdür zinhār
Cennet-i Ḥaḳ nedür hemān dīdār (G.227/1)

Ġarīkī, bazı beyitlerde cennet ve cehennem'in Farsça ve Türkçe isimlerini kullanmaktadır.

Ger zamīrinde behişt dūzaḥ ola sālikūñ
Rāz-ı Ḥaḳḳ'ı gūş iderse bir nefes olmaz ḥamūl (G.401/4)

Sırat: Sırat, âhirette cehennem üzerinde gerili olan dosdoğru bir köprüdür ki her insan onda kendi ameline göre iniş, yokuş ve dönüşler bulur. Müminler, ebedî durakları olan cennete melek gibi nûrânî birer varlık olarak gireceklerdir. Bu nedenle orada saç, ben ve gözlerin siyahlığından başka siyah bulunmaz derler ki bunlar da nûr-ı siyahtan alınmıştır. Allâhü Teâlâ'nın Kur'ân-ı Kerîm'de buyurduğu üzere cehennem'inse yedi kapısı vardır.¹⁵³

Ġarīkī Dîvânı'nda sırat, genel itibarıyla cennet ve cehennem ile ilgili olarak kullanılır.

Şırātı cennet ehli hep geçerler
Ḳalurlar hem be-zulmet ehl-i dūzaḥ (G.196/2)

Küfr ḥöd nā-güzīrdür yārān
Ḳat' müşkil ki bunca rāh-ı zālām

Ḳalur anda cehennem ḥālid
Ehl-i cennet geçer şırātı müdām (G.418/2-3)

¹⁵² "Ümmetimden değildir."

¹⁵³ Ceylan, *a.g.e.*, s.128.

11. Kazâ ve Kader

Garîkî Dîvânî'nda kaza ve kader ile ilgili çok fazla malzeme bulunmaktadır. Kader ve kaza ile ilgili kavramlar çokça zikredilmektedir. Evrende ve dünyada gelişen her olay kaza ve kader ile olmaktadır.

Heb kazâ-yı kader durur a'ni
Her ne var ise cümle be-ḥavâdiş (G.189/3)

Şıfatân oldı çünki kevn ü fesâd
Heb kazâ vü kaderledür bu 'ibâd

Ḳahr u luṭfı mezâhir isterdi
Zulm ile bilinür ki 'adl ile dâd (G.211/1-2)

12. İbâdet

İslam; kelime-i şehadet, namaz, oruç, hac ve zekat olmak üzere beş temel esas üzerine kurulmuştur. Genel olarak bu beş kavram ibadetler içerisinde mütalaa edilir. Bu bahsedilenlerden başka, yapılması emredilenler de ibadet cümlesindedir. Her ne kadar âbid zühd ve ibadetle şöhrat bulmak isterse de genel olarak kulda Allâh'a lâayık ibadet bulunmamaktadır. Garîkî, hakiki ibadetin muhabbet, sevgi olduğunu ifade etmektedir.

Ki düşe ḳalka bâ-şalât be-şavm
Maḳşada ire 'afv olına 'uşât (G.180/10)

'İbâdet 'âm-ı nâsa oldı 'âdet
Velî 'aşḳ-ı Ḥudâyî'dur vilâyet (G.187/1)

'İbâdetden murâduñ Ḥaḳḳ'ise ger
Muḥabbetle olur Ḥaḳḳ'dan hidâyet (G.187/2)

Bütün varlıklar Allâh'a ibâdet etmektedir. Gökyüzü, Güneş, yıldızlar, Ay, Dünyâ, yük ve binek hayvanları, dağlar, ağaçlar Allâh'a secde etmektedir.

Sâcid-i Ḥaḳḳ'dur semâ vü şems ü encüm hem ḳamer
Dâḫi arz u hem devâbb u hem cibâl ü hem şecer (G.284/1)

Ey Ğarîḳî ḫâl olaldan bu 'ibâdetler bize
İderüz her dem cevârihle aña ezḳârımız (G.335/5)

13. Kelime-i Şehâdet

İslâm dînine giriş şartı olarak kabul edilen kelime-i şehadet, Allâh'tan başka İlah olmadığını ve Hz. Muhammed'in onun kulu ve elçisi olduğunu dil ile söylemek, kalp ile tasdik etmektir. Kelime-i şehâdette iki husus vardır, "lâ" ve "illâ". Bunlardan ilki red (nefy), ikincisi kabuldür (isbat). Lâ ile Allâh'tan başka İlah ve ilahlar reddedilirken, İllâ ile de İlah olarak sadece Allâh olduğu kabul edilir.¹⁵⁴

Garîkî, kelime-i şehadeti dînî kabul veya reddeden çok tasavvufî anlam derinlikleri içerisinde telakkî etmektedir.

Didi *men kâle lâ ve illa'llâh*
*Dehale'l-cennete*¹⁵⁵ budur bürhân (G.495/2)

Lâ-ilâhe diyen *illa'llâh dehale'l-cennete*¹⁵⁶
Ya'ni *lâ-gayr*¹⁵⁷ bilen olmuş durur ehl-i cinân (G.499/3)

Bilmeyen lâ-ilâhe illa'llâh
Müslim olmaz ki budur aña güvâh (G.614/1)

Lâ bilen illâ İlah gördi ki yokdur sivâh
İrdi Hudâ vechine şemme ki vech-i ilâh (G.619/1)

14. Namaz ve İlgili Kavramlar

İslâm'ın temel şartlarından olan namaz, Peygamber Efendimiz tarafından ehemmiyeti defalarca vurgulanan bir ibadettir. Öyle ki Rasululâh (as) : "Bir kimse namazı, farziyyetini inkâr ederek kasden terk ederse kâfir olur." buyurmuştur. Yani namazı terk eden her ne kadar zâhirde mümin ise de bâtında kâfirdir. Namaz gözün aydınlığı ve sevincidir. İnsan bir dostunu gördüğünde nasıl sıkıntılarını dağılırsa, namaz kalbe öylece huzur ve esenlik verir. Cuma namazında alınan dört tekbir ise sırasıyla, nefsin kurbân, kalbin harâb, akıl ve ruhun fedâ,

¹⁵⁴ Lâ ve illâ ile ilgili olarak bkz. Abdülbaki Gölpınarlı, Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri, İstanbul 1977, s.214.

¹⁵⁵ "Lâ ilâhe illallah diyen her kişi cennete girer." (Hadis-i Şerif)

¹⁵⁶ "Lâ ilâhe illallah diyen cennete girer." (Hadis-i Şerif; Ebu Derdâ (r.a)'dan rivayet edilmektedir.)

¹⁵⁷ "İki evde (dünya ve ahirette) Allah'tan başkası yoktur." (Cüneyd-i Bağdadî'ye ait olduğu ifade edilir, Yılmaz, s.114, n.410.)

sırrın ifnâ edilmesine işaret eder.¹⁵⁸ Garîkî, namazı ve namaz ile ilgili, mescid ile ilgili kavramları şiirine konu edinmektedir. O'nun için önemli olan yapılan ibadetin ihlasla, samimiyetle, riyadan uzak bir şekilde yapılmasıdır. Bilindiği üzere namaz Farsça bir tanımdır, Garîkî, namazın Arapçası olan salatı kullanmaktadır. Hakiki salat, hakiki namaz hâl ile olan namazdır. Münkirin namazı kuru bir ibadetten ileri gidemez.

Her ki mihrâbı ola ‘ayn-ı Hudâ
Gördi ya‘ni şîfât-ı Hâk peydâ (G.142/1)

Şalât-ı iştiyâk hâl-i ‘ârif
Şalât-ı münkir ammâ kuru ‘âdet (G.186/6)

Namâz olmasun tâz-i havf u recâ
Namâzuñdan olsun murâduñ Şamed (G.202/3)

İcâbet bulur mı bu kevne namâz
Meger fazl-ı Hâk’dan ola bir meded (G.202/6)

Ben kabûl-i halk için kılmam riyâ ile namâz
Yegdür tenhâda kim ider kabûl ol kâr-sâz (G.344/1)

Namâzı görür gibi kılmak gerek
‘İbâdetde noqşân olıcağ vebâl (G.383/5)

‘Âbid itse namâzı ile gurûr
Qurb-ı Hâk’dan tutar cehenneme râh (G.612/3)

Dua: Bir kaç istisnai durum ve yer haricinde her halde ve her yerde Allâh'a dua edilip O'ndan yardım ve bağışlanma dilenmelidir. Bu durumu çok iyi bilen Garîkî, "istecib" redifli gazeli ile çeşitli unsurları vesile tutarak Allâh'a dua etmektedir. İstecib ifadesi Kur'ân-ı Kerîm okunduktan sonra hatim duasında bulunan bir ifadedir "kabul buyur" ıstılâhî anlamını taşımaktadır. Allâh'tan istemenin bir yoludur ki bu yol ile Hz. Muhammed, Esmâ-i hüsnâ vb. aracılığı ile Allâh'a dua edilir.

İsm-i Hâk için Hudâ’yâ istecib
*Ente mevlânâ*¹⁵⁹ du‘ânâ istecib

¹⁵⁸ Ceylan, *a.g.e.*, s.251.

¹⁵⁹ "Sen bizim Mevlâ'mızsn." (Bakara, 286)

Ol Muḥammed nūrı ḥaḳḳı yâ İlâhi
Çâr-yâr için Kerîmâ istecib

Enbiyâ vü evliyâ ḥaḳḳı meded
Cümlesi sensin çü Mevlâ istecib

Çün kul ed'û emr olınmuşdur bize
Ḥaḳḳ durur ḥod cümle esmâ istecib

Bilürem kim saña lâyıḳ olmadum
Lîk fazluñdan hemânâ istecib

Âdem oğluyuz anuñ ḥaḳḳı için
Anamuz Ḥavvâ ḥaḳḳı ki istecib

Ḥâşlar tâ'âti ḥaḳḳıçün olsun
Hem bi-ḥaḳḳ-ı lâ vü illâ istecib

Gerçi 'âşiem günâhım çok durur
İtdim istiğfâr ammâ istecib

İḳtiżâ-yı zât ḥaḳḳıçün meded
Cümlesi maḳbûl aña istecib

Zâhir u bâtın ḥaḳḳıçün kıl ḳabûl
Kim ḳamu pâk u mücellâ istecib

Ḳullaruñ ḥaḳḳı ki itdüñ müstecâb
Kim saña itdi du'âyâ istecib

Cümlesi olsun şeff'üm ey Kerîm
Yir ü gök 'arş-ı mu'allâ istecib

Aḥmed-i muḥtâr ḥaḳḳıçün olsun
Kim Muḥammed'dür muşaffâ istecib

Ümmetiem baña ol olsun şeff'
İtmegil merdûd ednâ istecib

Bu Ğarîḳî da'vetin iyle ḳabûl
İhtidâ budur ki aña istecib

(G.152/1-2-3-4-5-6-7-8-9-10-11-12-13-14-15)

Ġarîkî'nün du'āsın müstecāb it
Ucību¹⁶⁰ didūñ evvel budur āyet (G.175/15)

Ġarîkî duasında adetâ dinler tarihi ve İslâm târihi dersi vermektedir. O'nun duasından Allâh'ın güzel isimleri, peygamberler, evliyalar, Hz. Muhammed, Dört Halife, Sahabeler eksik olmaz.

Āsitānuñda yüzüm sürdüm Ĥudā senden meded
Cümle-i maḥlūka sensün pādişā senden meded

Çünkü sen Ġaffār'sın ben 'āşi itdüm muğdiret
'Afv kıl fazla günāhım evvelā senden meded

Ḳande varam bundan özge bāb-ı raḥmet yoḳ durur
Da'vetüm kılğil revā hem şāniyā senden meded

Ben Muḥammed ümmetiem ol dilūñ itsün beni
Kim ḥabībūñdür Muḥammed Muştafā senden meded

Ḳāziye'l-ḥacātsun kılğil revā bu ḥacetüm
Luḫf kılğil yā Rabb bi-ḥaḳḳ-ı enbiyā senden meded

Ḳande bir üftāde var ise aña sen dest-gīr
Düşmüšem ḳaldur bi-ḥaḳḳ-ı aşfiyā senden meded

Şöyle gūş itdüm bağışlarsun eyüye yatluyu
Ol eyüler ḥaḳḳı için Rabbenā senden meded

Çār-yārūñ ḥaḳḳı için kim Ebūbekr ü 'Ömer
Hem daḫi 'Oşmān 'Ali-yi Murtażā senden meded

Bu güneḥkārīñ nedāmetde aḳan yaşı için
Da'vetüm olsun ḳabūl oldur 'aḫā senden meded

Cümle ebrāruñ ḥaḳḳı ey pādişāh-ı baḫr u berr
Gūşıma irsün ḳabūlüñden nidā senden meded

Müstecāb iyle Ġarîkî ḳuluñuñ ḥacātını
Ḳul beşerdür dā'imā ider ḫaḫā senden meded (G.203/1-2-3-4-5-6-7-8-9-10-11)

Ġarîkî ağlayup itgil tazarru'
ḫaḫāñı 'afv ide şāyed ki Ḳaḫḫār (G.278/9)

¹⁶⁰ "Bana dua ettiği vakit dua edenin dileğine karşılık veririm." (Bakara, 186)

Çü bilüp ‘aybuñ istiğfâr itdüñ
Yaķine irgürür cümle gümānuñ (G.373/4)

Ruku, Secde, Kıyam, Kıraat: Garikî, namazla ilgili olan bu kavramları, tasavvufî boyutu ile birlikte ele almaktadır. Secde sözcüğünün çoğulu olan sucûd kelimesini kullandığı da görülmektedir. O'nun ibâdeti korku ya da ümit için değildir. Allâh aşkıdır.

Ben ümîd-i bîm için kılmam rükû‘ u hem sücûd
‘Aşķ-ı Hâķ’ dan yüzüm urub hâke dirim yâ Vedûd (G. 224/1)

Secde iyle sen daħi Hâķķ’a ki ğayret yeridür
Key feẓîhetdür olasin cümle maħlûķdan beter

Secde ider cümle-i eşyâ Hudâ’ya bî-gümān
Hâķķ’a lâyıķ secde itmez bu Ğarîķî’dür meger (G.284/6-7)

Secde etsem n’ola o Sultāna
Farż-ı Hâķ’dur ķula ki ķıla namāz (G.342/2)

Mihrâb: Camilerde imamın namazda durduğu yere mihrâb denilir. Garikî, secde âyeti ile birlikte bu terimi kullanmaktadır.

Çünkü *ve’scûd ve’ķtarib*¹⁶¹ emr itdi bize ol Kerîm
Emrini tıtdum Hudâ yolunda oldum müstaķîm

Ķaşlaruñ mihrâbına kıldum teveccüh şıdķile
Oķudum evvelki bismi’llâhi’r-Rahmani’r-Rahîm (G.426/1-2)

15. Oruç ve İlgili Kavramlar

Oruç kameri ayların dokuzuncusu olan Ramazanda yapılması gereken bir ibadettir. Ramazan ayı müslümanlar nazarında çok değerli ve mübarek bir aydır. Kur’ân-ı Kerîm bu ayda nâzil olmaya başlamış, müslümanlara bu ayda oruç tutmaları farz kılınmıştır. Bin aydan daha hayırlı olan Kadir Gecesi de yine bu aydadır. Orucu açmaya iftar, yatsı namazından sonra kılınan namaza teravih, gece kalkıp yenilen yemeğe sahur, oruca başlamaya imsak denir. Oruç sözcüğu dilimize Farsça’dan girmiştir. Bunun Arapça karşılığı savm/sıyâmdır.

¹⁶¹ "Allâh'a secde et ve yaklaş." (Alak, 19)

Garîkî, bütün ibadetleri ve bütün olayları tasavvuf penceresinden değerlendirdiği gibi oruç ibadetini de tasavvuf terazisi ile tartmaktadır. Oruç ile alakalı beyitlerde az yemenin ve israf etmemenin önemini dile getiren ayet ve hadisler Garîkî'nin şiirinin doğruluğunu, tutarlılığını destekleyen unsurlardır.

Külû ve'ş-rabû bu didi Girdigâr
*Ve-lâ-tüsrifü*¹⁶² ya'ni endâze-vâr

Çatı çok yiseñ saña şıklet virür
Cemâd olduñ a'ni ki leş gibi hâ'v

Tecevvu' terânî tecerrüd taşil
Velî itme hayvânı gâyet nizâr

Ücevvî'u ki *yevmeynî* didi Rasûl
Daği *eşbe'u yevmen* oldur be-kâr

Semîn itme hâdden tecâvüz şağın
Kehillik ider nefis-i seyyâr hâ'v

Yarağ iyle râh-ı Hudâ'da anı
Bu meydânda tâ kim ola pây-dâr

Ġaraž şavmdan Ġağ durur dir Ġarîkî
Ki *şavmû* didi *İi*¹⁶³ Ġudâ-yı kibâr (293/1-2-3-4-5-6-7)

Ne 'ibâdet gerek ne vird ü ne şavm
Derd-i Hû'dur devâ-yı ebrârı (G.643/5)

16. Hac ve İlgili Kavramlar

Garîkî'nin şiirlerinde hacc'ın fiili şeklinden çok tasavvufî boyutu ele alınır. Asıl Ka'be kişinin gönlüdür, kalbidir. O kalp ise Allâh'ın evidir. Asıl büyük hac bu hacdır. İnsanlar hacca giderken altın ve gümüş harcarlar. Halbuki gönül haccında can ve dil gerektir. Görünüşte hacı olmak değil manen hacı olmak gerekmektedir.

¹⁶² "Yeyin, için; fakat israf etmeyin; çünkü Allah israf edenleri sevmez." (Araf, 31)

¹⁶³ "Oruç benim içindir; onun karşılığını ben vereceğim." (Canan, n.3107.)

Çünkü beytu'llâhdur dil gel tavâf it Ka'be'î
Hacc-ı ekber ger bilürseñ ol durur ey bu'l-vefâ

Ka'be yolında iderler hârc-ı sîm ü zer velî
Bunda cân u dil gerek hârc itmege ey bâ-sehâ

Hâcî-i şuret cihânda çok durur gâyet velî
Hâcî-i ma'nî degüldür biñde biri ey fetâ (G.91/4-5-6)

Oķı *yescüdü lehü* ki *men fî'l-arzı ve men fî's-semâ*¹⁶⁴
Süretü'l-hacda ola kim ide saña bir eşer (G.284/3)

Ol ki Hâķ didi maķsad-ı aķşâ
Ka'be-i dil durur ve temme kelâm (G.418/6)

Ka'be-i dil tavâfını her dem
İderem gelmişem Hicâz'ından (G.492/2)

Anuñ gibi dile iyle teveccüh sâlikâ ya'ni
Ki Hâķ'uñ Ka'be'si oldur anuñcün didi Hâķ *vellü*¹⁶⁵

Eger nür-ı Hudâ görmek dilersen gel beru hâcî
Liķâ-yı Hâķ durur yüzi ki anda nür-ı Hâķ bellü (G.593/4-5)

Bazı beyitlerde Kabe, Hicaz kelimeleri ile hac ibâdeti telmih edilmektedir.

Dâhi hayrât bir hediyyedür
Hubben olur tavâf Ka'be Hicâz (G.334/2)

Çün hâķîķatdür baña bu mecâz
Bâb-ı yâr oldı Ka'be ile Hicâz (G.341/1)

17. Mirac ve İlgili Kavramlar

Peygamber efendimiz Recep ayının 27. gecesı Mekke'deki Mescid-i Haram'dan Kudüs'teki Mescid-i Aksa'ya gelmişibuna İsrâ denir. Peygamberimizin Mescid-i Aksâ'dan Sidre-i Münteha'ya kadar olan yolculuğuna Mirac ismi verilir.¹⁶⁶Mescid-i aksa, Hz. Muhammed'in miraca yükseldiği yerdir. Ayrıca Kudüs'te bulunması sebebiyle İslam dini için

¹⁶⁴ "Göklerde olanlar ve yerde olanlar, güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, hayvanlar ve insanların birçoğu Allah'a secde ediyor." (Hac, 18)

¹⁶⁵ "Yüzünü Kâbe'ye çevir."

¹⁶⁶ İskender Pala, Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü, Kültür Bakanlığı Yay., C.2, s.160. Ankara 1989.

önemlidir. İlk kıblenin burası olması da İslam tarihi açısından önem arz etmektedir. Garîkî İslâmi ibadetlere şekli yönüyle bakmamaktadır. O'nun için önemli olan manâdır. O'nun hacdan kastı gönül haccı miracdan kastı gönül miracıdır. Gönül bir gökyüzüdür, cennet ehilleri bu gönülde yükselirler. Cehennem ehilleri ise sabah akşam bu tabiatta yanar.

Ey Ğarîkî Mescid-i Akşâ ise kaçduñ senüñ
Saña lâzımdur qadem başdan idesin bu yola (G.91/7)

Fi'li ortasındadır ğâyibdedür şanma Ğudâ
Qâb-ı cismüñdür eger qavseynüñ añlarsuñ elâ (G.131/1)

Āsmân-ı dilde kılandur 'urüc ehl-i cinân
Ehl-i düzağ bu tağbâyi'de yanar şubğ u mesâ (G.135/3)

Ne var ger müntehâdan dem urursam
Müyesser itdi Ğağ çün qalbe mi'râc (G.192/4)

18. Şeytan

Cenâb-ı Hakk'ın bütün sıfatlarına muttali olmadığı yani cahil olduğu için Hz. Adem'e secde etmeyen ve bunun neticesinde lanetlenen İblis, Garîkî Dîvân'ında özellikle ayet iktibaslarıyla birlikte verilmiştir. Allâhın düşmanı olan Lâin'i kim dost edinirse Allâh bunların ikisini birlikte cehennemine koyacaktır. İblis'i dost edinene düşman olarak Allâh yeter. Şeytan ibadetiyle gururlandı ve ben Adem'den hayırlıyım diyerek O'na hürmet etmedi. Şeytan inkarcıların başıdır ve lanetlenerek Lâin ismini almıştır. İnkâr Şeytan'ın işidir Garîkî'nin işi ise edep ve erdemdir.

'İbâdetden çü mağrûr oldı Şeytân
Ene hayrun¹⁶⁷ diyüben itdi da'vâ (G.26/5)

İnkâr iderse n'ola bize münkir-i La'în
Ol dağı yanmaq için olupdur quru hağab

Yâd it Ğarîkî Ğağğ didi yü'tîhi men yeşâ¹⁶⁸
İnkârı añâ virdi saña fağl ile edeb (G.149/5-6)

¹⁶⁷ " İblis: Ben ondan hayırlıyım! Beni ateşten yarattın, onu çamurdan yarattın, dedi." (Sad,76)

¹⁶⁸ "Onu dilediğine verir" (Cuma, 4; Ali İmran, 73)

Ehl-i Hakk'a buğz idüb İblis-veş kendin görüp
 'Ayn-ı Şeytândur budur inkârdan ağıyâr mest (G.169/11)

İtmedi çün Âdeme secde Ğarîkî ol La'în
 Bilmedi bu birliği merdûd Şeytâni'r-râcîm (G.426/7)

Şeytan, hased sahibidir, inatçıdır, lanetlenmiştir, münkirdir.

Naşsdan iyledi hased İblis
 Münkir oldu aña La'în 'unûd

Nâkış olan kemâlde el'ân
 Kâmile hem çinân 'adüvv ü husûd

Koca Şeytana münkir oldu mürîd
 Buldı düzağda ey Ğarîkî hulûd (G.199/5-6-7)

Şeytan insanın damarlarında kan gibi cereyân etmektedir.

Çünkü *yecrî* didi *bi-mecri'd-demi*¹⁶⁹
 Bizdedür ey Ğarîkî ol nâ-kes (G.349/5)

Buña işbât budur kim didi *yecrî bi-mecri'd-dem*¹⁷⁰
 Mücessed şanma anı kim geze ol ez-derûn insân (G.487/2)

Ne deñlü kanın akıtsañ hevâsı tâzedür yine (G.487/5)
 Ğarîkî anı tîğ-i cû'dur qatl itmege dermân

Ğarîkî, Farsça Gul sözcüğüyle Şeytan'ı kastetmektedir.

Pâk itmez iseñ illâ bu gün ki kudretüñ var
 Yârın cehennem içre yoldâş olur saña Ğül (G.392/3)

Başka bir beyitte "dîv-i racîm" sözü ile Şeytan çağrıştırılmaktadır.

Tevbe kabûl olmağlığı budur 'alâmet ol işi
 Göñlüne gelmez itmege aldayuben dîv-i racîm (G.429/7)

¹⁶⁹ "Şeytan insanoğlunun damarlarında tıpkı kan gibi cereyan eder. (Canan, n.2200.)

¹⁷⁰ "Şeytan insanoğlunun damarlarında tıpkı kan gibi cereyan eder." (Canan, n.2200.)

Mümin olan, müslüman olan Allâh'ın rahmetinden ümidini kesmez; O'nun rahmetinden ümit kesen ancak Şeytandır.

Ġarîkî rahmet-i Hâk'dan ümîd-vâr
Degüldür nâ-ümîd Şeytân'dan ayru (G.589/7)

B. TASAVVUF

1. Vahdet-i Vücûd

Varlığın birliği demek olan vahdet-i vücud, âlemin bir tek hakikat ve vücuddan ibaret olduğu görüşüdür.¹⁷¹ Alemde mutlak ve tek olan varlık Allâhtır. Allâh'ın varlığı kendi zatındandır ve başka varlıklara ihtiyaç duymaz. Allâhın varlığının başlangıcı ve sonu yoktur, O ezeli ve ebedi'dir. İnsan ve diğer yaratılmışlar ise ancak Allâh'ın mücade ettiği ölçüde vardır.

Ġarîkî'nin şiirinin hemen hemen yarısı vahdet-i vücudla alakalıdır, bu doğrudan ve dolaylı bir şekilde cereyan eder. Ġarîkî vahdet-i vücudla ilgili ayetleri hadisleri ve kelam-ı kibarları bunun yanında Hallac-ı Mansur, Bâyezid-i Bistâmî gibi meşhur hâl ehillerinin sözlerini iktibas yoluyla vahdet-i vücudu anlatırken delil olarak sunar. On sekiz bin âlem bir tek şeyden meydana gelmiştir. O da Allâh'tır.

Şey'-i vâhid degül mi bu cümle
Bir iken on sekiz biñ oldu elâ (G.19/6)

Vâcib olan Hudâ dilâ cân-ı cihân Hudâ durur
Biline budurur liķâ cân-ı cihân Hudâ durur (G.259/1)

Çün kamu bir şey' durur aldanmağil
Renge bakma 'arızîdür ol gider

'Âlem-i tevḫîde gel birlige ir
Bir görüp bir söyle birdür ḫaķķ ḫaber (G.327/3-4)

Vâcib oldur vücûd-ı zâtîdür
İķtizâsı celâl dâḫi cemâl (376/4)

¹⁷¹ " Alim Yıldız, *Fenâî Cennet Efendi Dîvânı*, Sivas, 2010, s.131.

Semme çü *vech'ullāh*¹⁷² Hudā didi amusıdur liā
Lufu vü ahrı hep 'aā ben Hū direm yā Hū direm (G.415/16)

Kendü kendüye ol ider tesbîh
Zıkr u mezkûr u zākir ol Sübhān (G.470/6)

Allāh'ın varlıı kainatın yani bütün varlıın ayakta kalabilmesi için zorunludur; oysa Allāh kendisi Kāim olandır. Varlıı başka varlıkların varlıına balı deildir.

Bil ki vācib-i vücûd zāt-ı Hudā
Kendü zātıyla Kāim a'ni elā (G.21/1)

Kainattaki asıl gaye Allāh'ın birliine ulamaktır. Vahdet-i vücûdu talep eden bunu çok iyi bilir.

amusu yerinde sana ho gelür
Çü birlige badu adem alibā (G.22/4)

Kāinatta Allāh'tan başka bir şey yoktur. Bu tasavvuf ehlinin sıka dile getirdii bir durumdur. Önceden bütün eşya Allāh'ın zātında yerleşik idi, yani sade Allāh vardı.

Mā ra'eytü biey'in didi *illā*
*Vechehü*¹⁷³ virdi Hā Rasūli nebā (G.44/8)

Çü 'ārif didi *mā-ra'eytü biey'in*¹⁷⁴
Hemān vulat-ı Hā ana oldu hāl

Olur *able ba'de ru'yeti*¹⁷⁵
Ana *semme vecu'llāh*¹⁷⁶ oldu cemāl (G.404/4-5)

Vācib ü mümkün bir durur ma'na
Bir hāıatdür cümle bu eşyā

Evvelā eşyā yo idi ammā
Mündemic idi zātında cem'ā (G.72/1-2)

¹⁷² "Allāh'ın yüzü (zati) oradadır." (Bakara, 115)

¹⁷³ "Ne gördümse önce ve (sonra) Allāh'ı gördüm" (Hz. Ebûbekir'e aittir. Ceylan, s.423)

¹⁷⁴ "Ne gördümse ondan evvel (sonra) Allāh'ı gördüm." (Hz. Ebubekr'e ait bir ifadedir, Ceylan, s.423)

¹⁷⁵ "Ne gördümse ondan evvel (sonra) Allāh'ı gördüm." (Hz. Ebubekr'e ait bir ifadedir, Ceylan, s.423)

¹⁷⁶ "Allah'ın yüzü (zati) oradadır." (Bakara, 115)

Çün *mā-ra'eytü şey'en illā* ki *vechü Rabbi*¹⁷⁷
Esrār-ı mālîk oldum hayrân-ı ân cemâlem (G.414/6)

Kâne'llāh lem-yekün şey'ün
*Ve kemā kâne yekünü*¹⁷⁸ dir el'ân (G.451/3)

*Leyse fi'l-kevni ğayru illā Hū*¹⁷⁹
Şıfateyni vü vaşfidur ki kamu (G.587/1)

Müminin kalbi Allâh'ın evidir. Allâh'a ulaşmanın yolu insanın kalbindedir.

Dildedür rāh-ı Hudā gezme cihānda serseri
Çalb-i mü'min beyt-i Hağ'dur didi Hatm-i enbiyā (G.91/3)

Allâh'ın varlığı bu kâinâtın ayakta kalabilmesi için zaruridir. Allâh Vâcibü'l-vücûd
olandır.

Oldı çün vâcib ol vücûd-ı Hudā
Emri kim iktizâ-yı zâtı kazâ (G.98/1)

Çü vâcibdür ol vücûd-ı Kerîm
Merâtibde lâzım durur vâcibât (G.179/10)

Yüz kitâbı oğusañ ber-bâddur
Ma'nî birdür añlayana bî-ziyâd (G.217/8)

İnsan kainatın küçük bir numunesidir. İnsanı büyütünce evren oluşur. Evreni
küçültünce ise insan oluşur. Alemin özünde birlik yani Allah'ın vahdeti vardır. Kişinin
evrendeki maksadı Vacibü'l-vücûd olan Cenâb-ı Hak'tır.

Nağar kıl kendü aĥvālũnde gör kim
Şağîr 'âlemsin ammâ sende kübrā (G.117/7)

¹⁷⁷ "Ne gördümse ondan evvel (sonra) Allâh'ı gördüm." (Hz. Ebubekr'e aittir, Ceylan, 423)

¹⁷⁸ "Allâh vardı ve O'nunla beraber başka hiçbir şey yoktu." (Aclûnî, C.2, s.119, n.2009.)

¹⁷⁹ "Evde (kainatta) ev sahibinden (Allâh'tan) başkası yoktur." (Yılmaz, s.114, n.411.)

Ġaraz budur Ġarīķi bir haķiķat
Gehī dūnyā olur ol gāh ‘uķbā (G.117/9)

Maķşūd eger ki olmya ol Vācibü’l-Vücūd
Sū’-i ‘amel ķalur saña hem itdigūñ riyā (G.118/2)

Doğuda Allāh'ındır batıda Allāh'ındır. Nereye bakılsa Allāh görülür. Kainattaki diğerk varlıklarda Allāh temaşa edilmektedir.

*Semme vechu’llāha*¹⁸⁰ irdüm bir olup eşyā baña
Keşret içre vaħdeti buldum bilā şekk her yaña

Çün tefekkür iyledüm bu ħikmetiñ esrārını
Yādıma geldi bu āyet kim buyurmuşdur Ĥudā

Didi kim *mā-ħalkuküm illā ke-nefsin vāhide*¹⁸¹
Bir haķiķatdür zühūr iden ķamudan dā’yimā (G.119/1-2-3)

Varlıklar görüntüler şeklinde vücud bulurlar. Kişi hakiki varlık olan Allāh'ın varlığı karşısında kendi varlığını eritmeli ki Vedūd olan yani kulunu çok seven Allāh'a ulaşabilsin.

Şuverden tekāşüf bulupdur vücūd
Yağıldı buħār oldu ebrile dūd

Laṭīf iylesenñ yine şāfi idüp
Melā’ik ider saña ol dem sücūd

Azın azın iyle fenā cismüñi
Hemān mā-bāķī ol durur kim Vedūd

Cehāletdür zulmet ile ‘azāb
Çü bulduñ özüñ oldur aşl-ı durūd

Çü benlikle nefsüñ ‘Azāzil durur
Temerrüd durur rūħa her dem ‘unūd

Çü te’sīr Ĥaķ’dan durur külliyā
Hemān cümle āşarı pes ‘ayn-ı cūd

¹⁸⁰ "Doğru da Allah'ındır batı da.Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü (zati) oradadır. Şüphesiz Allah'(ın rahmeti ve nimeti) geniştir, O her şeyi bilendir. (Bakara, 115)

¹⁸¹ "(İnsanlar!) Sizin yaratılmanız ve diriltilmeniz, ancak tek bir kişinin yaratılması ve diriltilmesi gibidir. Unutulmasın ki, Allah her her şeyi bilen ve görendir. (Lokman, 28)

Şuver ‘abd-i me’ mürdur ey Ğarîķ
Umür-ı Ğudā anda buldu dūrūd (G.206/1-2-3-4-5-6-7)

Ehl-i dil pervā yimez āfāt-ı dūnyādan ebed
Her ne görür hemān dir *ķul hüve’İllāhü eħad*¹⁸² (G.223/1)

Nefsini bilen, tanıyan ķişı Rabb'ini bilir, tanır.

Oldı bu cehl pes Ğarîķī Ğünāh
Kendüyü bilmiyen olur ki Ğimār (G.232/7)

Allāh aslında varlık âleminin içindedir; varlıklar ise Allāh'ın giydiği elbiseler hükmündedir.

Şürettedür Ğilāf velī ma‘nī bir durur
Bunca libāsa girdi görindi bize o cān

Ğayrısı yoķ cihānda Ğarîķī Ğaķīkatā
Eşyā ile görindi bilen bildi līk hān (G.489/5-6)

2. Esmā ve Sıfāt-ı İllāhiyye

Cenāb-ı Hakk'ın zātını niteleyen kavramlar âlimler tarafından isim ve sıfat terimleriyle ifade edilmiştir. Hay, Âlim, Hâlık gibi dil açısından sıfat kalıbında bulunan kelimeler isim, diğerleri ise sıfat adını alırlar.¹⁸³ Esmā-i hüsnâ terkibi Allāh'ın bütün isimlerini kapsamaktadır. Esmā-i seb‘a denilen yedi isim tarikat ehillerince ve vahdet-i vücūd anlayışına sahip mutasavvıflarca vird kabul edilmiştir. Bunlar: Lâ İllāhe İllallāh, Allāh, Hû, Hakk, Kayyûm ve Kāhhâr isimleridir.

Sıfat, Allāh'ın zâtına isnad edilen bir kavramdır. Kelime türü olarak isim, sıfat, fiil, masdar, veya zarf şeklinde olduğu gibi Arapça'da sıfat kalıpları şeklinde de olabilir. Allāh'ın sıfatları onun isimlerinden alınmıştır. Mutasavvıf bir şâir olan Ğarîķî Cenāb-ı Hakk'ın hem sıfatlarını hem de isimlerini sıklıkla zikretmiştir. Bütün eşyâ Allāh'ın zâtının mazharıdır, görüldüğü yerdir. Bu varlık esmâ-i İlahiyyenin ortaya çıktığı yerdir. Allāh sıfatlarıyla bilinir.

¹⁸² "De ki: O Allah birdir." (İhlas,1)

¹⁸³ Ceylan, a.g.e, s.196

‘Alleme’l-esmāyile pāk itdi murdārın Ğarīķ
Pāk görünür aña taķt-ı şerādan tā simāk (G.370/5)

Zāt-ı Hāķķ bī-mişāldür ammā
Zāta mazhar durur ķamu eşyā

Pes bu eşyā mezāhir-i esmā
Heb mişāl oldı ismine ümerā

Pes şıfātıyla ma’lūm oldı zāt
Netekim ism ile ķamu eşyā (G.40/1-2-3)

İsm ü respüm yoğ iken esmāyla buldum eşer
‘Ālem-i bāıııdan işbu zāhire ķıldum sefer (G.318/1)

‘Ālemün ma’nisi ķā’ımdür be-zāt
‘Ālemi tıtmışdur esmā vü şıfāt

Lemyezel’dür zātla evşāfla
Gerçi kim ider tebeddül mümkināt

Münfa’ıldür hem zemīn ü hem zamān
Līk şābitdür yerinde şābitāt

*Külle yevmin hüve fı şe’nin*¹⁸⁴ ‘ayān
Niçe şüretler tıgura ümmehāt

Hāķķ-ı evveldür çü *fı lebsin cedīd*¹⁸⁵
Niçe şüretler tıgura ümmehāt

Bu bisāt-ı ‘āleme şāh olana
‘Āķıbet bil kim eceldür şāh-māt

‘İlmüñi ‘ayna irişdüdüñ Ğarīķ
Kim hāķıķat- hāldür bu vāridāt (G.165/1-2-3-4-5-6-7)

Allāh'ın zātı Kāim'dir. Allāh gayrındaki bütün eşya ise O'nun yeryüzündeki gölgeler hükmündedir. Dünyadaki varlıklar Allāh'ın bütün isimlerinin aynaları, görüntüleridir. Cenāb-ı Hakk'ın zātının vasfı eşyada zuhur etmiştir.

¹⁸⁴ "Göklerde ve yerde bulunan herkes, O'ndan ister. O, her an yaratma halindedir. (Rahman, 29)

¹⁸⁵ "İlk yaratmada acizlik mi gösterdik? Hayır, onlar yeni bir yaratma hususundaşüphe içindedirler. (Kaf, 15)

Bil ki kâim durur be-zât-ı Hudâ
Medd itdi zılâlidür her câ

Cümle esmâ mezâhir-i zâtî
Yine esmâ mezâhiri eşyâ

Ya'ni mir'ât oldı bu 'âlem
Vaşf-ı zâtı bilindi gör añla

Emrdür zâtdan kamu ervâh
Mülebbes oldular şıfâtı kezâ

Müteķâbil durur şıfât-ı Hudâ
Çahr u luţfiyla şüret ü ma'nâ (G.54/2-3-4-5)

Esmâ Allâh'ın zâtının görüntüsüdür. Allâh Alîm her şeyi hakkıyla bilendir. O, o kadar bilicidir ki kalplerde saklı olanı dahi bilir. Her şeyi yapmaya kadir olandır. Hayat sahibidir. bütün varlığa yaşam veren onun Hayy oluşudur. O Mürîd'dir. İstedigini yapar. Hakkıyla konuşandır, O'nun konuşması'nın neticesi ise Kur'ân-ı Kerîm'dir. Her şeyi hakkıyla duyardır. Fısıltıları bile. Her şeyi hakkıyla görendir. Esmâ'nın görüntüsü eşyâ'dır. Allâh engüzel isimlere sahiptir. Rahman dense de olur Allâh dense de. Zâten kâinatta Allâh'tan başka bir şey yoktur.

Mazhar-ı zât oldı çün esmâ
Oldı mâhiyyeti hemân peydâ

Ki 'Alîm u Kadîr u Hayy u Mürîd
Mütekellim Semi' u Başîr elâ

Pes ta'alluğ diler yine esmâ
Ki mezâhirdür anlara eşyâ

Çün *kulid'û* didi *e'r-rahmân*¹⁸⁶
Bil ki esmâ-yı Hağğ kamu hüsnâ

'İzzet ü zillet aña birdür pes
Çünki esmâ berâber oldu añla

¹⁸⁶ "De ki: İster Allâh deyin, ister Rahman deyin. Hangisini deseniz olur. Çünkü en güzel isimler O'na sahiptir. Namazda yüksek sesle okuma; onda sesini fazla da kısma; ikisinin arası bir yol tut." (İsra, 110)

Hel-terā min-tefāvūt didi gör
Cümle maḥlūk luṭf-ı Hakk u ‘aṭā

Ey Ğarīkī ḥayāt Hakk’ındur
*Leyse fi’l-kā’ināti ğayru Hudā*¹⁸⁷ (G.55/1-2-3-4-5)

Ḥayy u ‘Ālim ü Qadīr’dür vü Mürīd
Mütekellim Semi‘ u Baṣīr dilā

Muttaşıf bu şıfāt ile ‘ālem
Raḥmet ile ḥayāt buldı hā (G.98/4-5)

Çü Mu‘izz u hem Müzill iki ism-i Hakk Ğarīkī
Ne tefāvūt oldı bunda aña bir durur bu ezkār (G.267/1)

Kainattaki ve dünyadaki varlıklar ve eşyalar Allāh'ın sıfatlarının görüntüsüdür.

Allāh'ın -bütün tavırlarıyla- varlığı zorunludur.

Mezāhirdür şıfāt-ı zāta dünyā
Taḥakkuk bulımaz zāt ammā

Ḥudā vācib durur fi-küll etvār
Biri biriyle oldı muttaşıf tā

Eger çi künh-i zāta ‘aql irmez
Ki anda mündemicdür cümle eşyā

Münezzehdür Ğarīkī zāt-ı gerçek
Nuzülünden bilindi cümle esmā (G.100/1-2-3-7)

Bütün eşyalar Allāh'ın görüntüleridir. Allāh, Evvel'dir, Âhir'dir, ezelîdir ve ebedîdir. Zâhir'dir ve Bâtin'dir. Zâhir: Görünüşte, surettedir. Bâtin ise iç âleme manâya ât olandır. Allāh mekandan münezzehtir. Bütün varlıklar Allāh'ın sayesinde ayakta durabilmektedir. Allāh'ın Kayyûm ismi olmasa varlıklar ayakta duramaz. Allāh Kâdir olan her şeye gücü yetendir. O, Kahrîr yani kahredicidir. Hâzır'dır, Hakem'dir, Münzir'dir, Nâzır'dır, Hâyir'dir. Tâhir'dir, Sâtir'dir,

Mazhar-ı zāt oldı çün esmā
Cümledür cümle oldı pes eşyā

¹⁸⁷ "Kâinatta Allāh'tan başkası yoktur" (Cüneyd-i Bağdâdî, Ceylan, s.425)

Çün yedeyn ile ol durur taḥmīr
‘İzzet ü zillet aña bir aña

Şıfateyni degül durur ayrı
Ki te‘ākubdadur ḳamuda kezā

Evvel ü āḫir ezel ü ebed
Zāhir u Bāṭın oldu pes yektā

Bu taḡāyyür nuzūlden oldu
Kāh zīr oldu ya‘ni geh bālā

Zāhirīdür bu gördüğüñ şüret
Bāṭını külliye odur ma‘nā

Lā-mekāndur eger çi ol Bāri
Her mekānuñ mekānı ol ammā

Ya‘ni Ḳayyūmdur ḳıyām andan
*Keyfe medde*¹⁸⁸ didi kelām-ı Ḥudā

Bir ‘acāyib ḫayāldür ‘ālem
Ki Ğarīķi durur ḳamu dünyā (G.107/1-2-3-4-5-6-7-8-9)

Çün *hüve’l-evvel* ü *hüve’l-āḫir*
Ve hüve’l-bāṭın u *hüve’z-zāhir*¹⁸⁹

Oldı pes on sekiz biñ ‘ālem Ḥaḳḳ
Zāhirā keşret oldu ma‘nen bir

Ḳudretini bunuñla bildürdi
Ve hüve’l-Ḳādir ve hüve’l-Ḳahir

Pādişāhı aña sezādur kim
Oldı ol bunca ‘askere Ḳādir

Ğaybdan virdi külliye rūzī
Ḥıfz ider cümlesinde ol Ḥāzır

¹⁸⁸ "Rabb'inin gölgeyi nasıl uzattığını görmedin mi? Eğer dileyseydi, onu elbet hareketsiz kılardı. Sonra biz güneşi, ona delil kıldık. (Furkan, 45)

¹⁸⁹ "O ilktir, sondur, Zahir'dir, Batın'dır. O, her şeyi bilendir." (Hadid, 3)

Alan ol viren ol durur küllî
 Hâkim ü Hakem ü Münzîr ü Nâzîr

Bezedi kendü hüsününü be Ğarîķ
 Yine kendü cemâline Hâyir (G.241/1-2-3-4-5-6-7)

‘Ayn-ı bâtın durur hemân zâhir
 Bunda mâhiyyeti olur Bâhir

Bunca hâlât olmasa mevşûf
 Niçe biline idi ol Kâdir

Luţfdur fi’l-ħaķîķa hılķat kim
 Ki ‘amâ iken olurlar nâzîr

Şüretâ mühmel ise kayırmaz
 Çünki aşlıdurur bunuñ Tâhir

‘Ârif oldı mazhar-ı küll
 Cümle ğâyib ki andadur Hâzîr

Çün ki bir ismidür *Hüve’z-zâhir*¹⁹⁰
 Vâcib oldı zuhûr ider Sâtir

Cümle esmâsı ħaķîķat-i Ğaķ’dur
 Lâzım oldu mezâhir ey sâfir

Bi’z-zarûrî zuhûr idüpdür hep
 İķtizâ itdi zât kim âmir

Çünki ķâ’im durur Hudâ be Ğarîķ
 Hâldür bu ne mâzî ne ‘âbir (G.255/1-2-3-4-5-6-7-8-9)

Allâh istediğini hakkıyla yapandır. Hâkim'dir. Hikmetle işyapandır. O'nun işlerinde abes bir taraf göremezsin. Dilediği gibi hüküm edendir.

Çünki Hâkim ol durur *Fa‘āl* dür *li-mâ-yürîd*¹⁹¹
 Bu ‘amelde pes musahħardur ħalâyîķ külliya (G.109/6)

¹⁹⁰ "O İlk'tir, Son'dur, Zahir'dir, Batın'dır. O her şeyi bilendir. (Hadid, 3)

¹⁹¹ "Rabb'in dilediğini hakkıyla yapandır." (Hud, 107)

Çün *vaşbir*¹⁹² didi şabr kıl pes Ğarîķ
Ki Ğâķim'dür ol *yaḥķümü mā-yeşâ*¹⁹³ (G.137/7)

Kendidür kevn daḥi keвне fesād
Ğâķim ol me'mür ol su'âl ü cevāb

Hiç Kayyüm'suz kıyām olmaz
Heme öñü Ğarîķiyā ki şavāb (G.156/6-7)

Allâh'ın ismi O'nun zâtının görüntüsü, mazharıdır. Allâh'ın isimleri iktizaya göredir. Allâh'ın bütün fiillerinin bir ismi vardır. Eşya, varlık ancak bu isimlerle bilinebilir. Allâh Gâlib olandır. O'nun esmâsı ile sıfatları iç içedir. Allâh'ın kahrı ve lutfu da O'nun esmasının tezahürüdür.

Mazhar-ı zât oldı ism-i Ğudā
İktizāsına göredür esmā

Cümle ef'âli ism ile ma'lüm
Luḥf u ḳahr 'aks-i zâtdur heme tā

Pes ta'alluḳ dilerdi ol esmā
Zâhir oldı bunuñ ile eşyā

Ādem oldı çü 'alleme'l-esmā
Zâhir oldı ḳamusı anda elā

Cümle ef'âlimüz zuhūr iyler
Niçe terkîb iderse Ḥaḳḳ ezelā

Müteḳâbil durur şıfât a'ni
Ğâlibüñ oldı ḥükm der-heme cā

Kendüde kim ki emr-i Ḥaḳḳ'ı görür
İtdi teslîm her ne itse ḳazā

Şükr idüb emrine muḥî'c olasın
Ḳahr u luḥfını bir görüb be-rızā

¹⁹² "Yavrucuğum! Namazı kıl, iyiliği emret, kötülükten vazgeçirmeye çalış, başına gelenlere sabret. Doğrusu bunlar, azmedilmeye değer işlerdir." (Lokman, 17)

¹⁹³ "Dilediği gibi hükmeder" (Nisa, 48)

Hük-m-i Hâk çün qadem qoya be Ğarîk
Aña kimse diyebilür mi ki lâ (G.112/1-2-3-4-5-6-7-8-9)

Zıll-i esmâdur bu eşyâ vü degüldür ber-çarâr
Bu ta'alluqdan bilinür kim haqâyıqdan haber (G.240/6)

Allâh'ı farklı yerlerde aramak anlamsızdır. O yaptığı işlerdedir. Yaptığı işler ile O'nun esma ve sıfatı tecellî eder, görünür. Eğer O'nun isimlerini biliyorsan her yerde fark etmelisin. Yerden göğe kadar her yer Allâh'ın isimlerinin zuhur ettiği mekanlardır. Allâh'ın Zât'ını görmeye beşer takat getiremez; bu sebeple ancak esma ve sıfatını görmekle bu iş tamam olur. Esmayı görmek için ise O'nun fiiline bakmak gerekmektedir.

Fi'li ortasındadır ğâyibdedür şanma Hudâ
Kâb-ı cismüñdür eger kavseynüñ añlarsuñ elâ

'Alleme'l-esmâ isen her yerde fark it ismini
Kim mezâhirdür kamu taht-ı şerâdan tâ semâ

Çünkü esmâsını her yerde 'ayân seyr idesin
Zâtını seyr iyle esmâdan ki tākāt yok aña

Kendi cüz'ünde ki külliden durur ol muhteliğ
İnbisât-ı 'âlemi fehm it ki keşf saña

İşbu sırrdan her kim âgâh olmiya zulmatdadur
A'zamü'l-'işyândur cehl ey Ğarîkî (G.131/1-2-3-4-5)

Çün zuhûr itdi zât-ı Hâk be-şifât
Toldı evrâk-ı kâ'inât âyât

Muhtelif oldı bu hurûf-ı vücûd
Ba'zı mevķûf u ba'zı bā-harekât (G.164/1-2)

Ger münezzeh ise Hudâ-yı be-zât
Aña işbât olundı heft şifât

Hayy u 'ilm ü irādât u kudret
Sem' u 'ayn u zebân aña vü şifât

Pes mezâhirde âşikâre bu hâl
Vaşfına oldılar kamu âyât

*Lā-hiye hüve ve lā-hüve ğayruh*¹⁹⁴
Farq bi'l-i'tibār lā bi'z-zāt

Nazarı kaç' kıl mezāhirden
Çün anuñ vaşfi oldı bu hālāt

Pes hayāt ile hayy kamu 'ālem
'İlmi ile bilindi bu ebyāt

*Oķı ve 'r-rāsihüne fi'l-'ilmi*¹⁹⁵
Çudret-i Haqq durur bu māhiyyāt

Küntü leh sem' didi ve başaran
Bi'n-nevāfil digil kamuda hayāt

Kendözin görmez irāde bu Ğarîķ
Küll-i Haqq'dur ki iyledi işbāt (G.173/1-2-3-4-5-6-7-8-9)

Allāh Rahîm olan'dır. Yarattığı varlıklara karşı sonsuz merhemet sahibidir. Ğarîķî, allāh bana yeter diyerek dua etmektedir. Diğer bütün varlıklardan bir şey istemez.

Oldı müstağnî cümleden bu Ğarîķ
*Hasbiya 'llāhdur*¹⁹⁶ Raḥîm u kefā (G.139/7)

Ğarîķî Allāh'ın hem Türkçe hem Arapça hem de Farsça isimlerini kullanmaktadır. Bu bazan aynı gazel içinde olmaktadır.

Derdüñ ile döğünür 'ālem heb
Āh idüp kim meded meded yā Rabb

Ba'zısı ser-geşte ba'zı ber-geşte
Cümle ider 'ināyet ide Çalab (G.155/1-2)

Cümle 'ālem hayātı senden heb
Yine dirler ki kande key Çalab

Çarḫ-ı gerdişde arz nebtinde
Müteḫayyir ki kandedir ol Rabb (G.157/1-2)

¹⁹⁴ "Sıfatlar o değildir ve onun gayrı da değildir."

¹⁹⁵ "İlimde yüksek payeye erişenler ise: Ona inandık, hepsi Rabb'imiz tarafındandır, derler. (Bu inceliği) ancak aklıselim sahipleri düşünüp anlar. (Al-i İmran, 7)

¹⁹⁶ "Allah bana yeter." (Tevbe, 129; Zümer, 38)

Allâh'ın zâtı onun sıfatları ve isimleri ile bilinmiştir. Allâh'ın sıfatları insanda toplanmıştır. İnsan sevgilinin yüzüne ayna olmuştur o sevgili ise Allâh'tan başkası değildir. Allâh, Şâni': her şeyi sanatla yapan, Alîm: her şeyi hakkıyla bilen, Mürîd: İsteddiğini dileyip yapandır. Allâh sanatını varlık alemini sanatlı bir şekilde yaratmak sûretiyle göstermiştir. Allâh'ın sıfatları birbirinin mütekâbilidir. Bu sebeple bu sıfatların zuhur ediş şekli çeşit çeşittir.

Oldı ma'lûm çün şıfat ile zât
Zâtına pes 'alâmet oldu şıfât

Cem' olundu şıfât âdemde
'Aks-i dîdâra oldu çün mir'ât

Çünkü Şâni' durur 'Alîm u Mürîd
Şan'ata lâzım oldu bu âlât

İtdi efrâd-ı kâ'inât zühür
Dest-i kudretle buldılar harekât

Ba'zı oldu Hudâ'dan 'illiyyîn
Ba'zısı dâhi düşdü fi'd-derekât

Mütekâbil idi şıfât-ı Hudâ
Muhtelif oldu lâ-cerem hâlât

Girdi Âdem Ğarîķiyyâ be-cinân
Çaldı İblis-i hâ'r fi'z-zulmât (G.167/1-2-3-4-5-6-7)

Vaşfı ile bilindi ol zât
Ba'zıdır ya'ni zâtdan hâlât

Mecma' olmışdur âdem evşâfa
Nüşâ imdi bu be-zât-ı şıfât (G.183/1-2)

Allâh Fettâh olan, kullarının kapalı işlerini açandır.

Ba'na bu âteş-i 'aşk oldu miftâh
Bunu'la keş fider 'ilmini Fettâh (G.193/1)

Sırrına mazhar itdi çün Fettâh
Câm-ı Haqq'dan içüp şarâb-ı mübâh (G.195/5)

Allâh Vedûd olandır. Yarattığı varlıkları çokca seven onlara da kendini çokça sevdirendir.

Çün zuhûr istedi kademde vücûd
Âdemi halk iyledi ki Vedûd (G.199/1)

Azın azın iyle fenâ cismüñi
Hemân mâ-bâkı ol durur kim Vedûd (G.206/3)

Mağsad-ı cümle ol durur ya'ni
Dü cihânda hem ol durur ki Vedûd (G.207/2)

Çünkü vâcib durur Hudâ-yı Vedûd
Bâhtnen külliyyen odur bu vücûd (G.210/1)

Allâh, Hâfız olandır. Garîkî, bu ismi bir şiirine redif yapmıştır.

Hudâ'ya iyle tevekkül diyüp ki yâ Hâfız
Ki ola ki küll haşardan dilâ saña Hâfız

Hemişe dersini levh-i dil içre ezber ider
Eger ki tâlib-i Haqq'a Hudâ ola Hâfız

Muğayyebât-ı derûndan olur mıdı muhbir
İnâyet itmese dâ'im aña Hudâ Hâfız

Kelâm-ı Haqq'ı ne bilsün ne ma'nîdür 'ârif
Meger ki ola müfessir yine aña Hâfız

Garîkî fehm idemezdi lisân-ı gaybı
Derûnunda etmese ta'lîm dâ'imâ Hâfız (G.360/1-2-3-4-5)

Allâh Müteâl yani yüce olan, dilediğini de yüceltendir. Garîkî, Allâh'ın Müteâl ismini bir çok şiirinde kullanmaktadır.

İhtiyâr elde olmadı sâlik
Münfa'îl itdi cümlesin Müte'âl (G.391/4)

Qudreten bildürür bize Qâdir
Cümle fâni vü qaldı ol Müte'âl (G.395/5)

Biri geldi vü bir daği gitdi
Fânidür qaldı Bâki ol Müte'âl (G.397/3)

3. Âbid

İbâdet edden anlamında Arapça bir kelimedir. Bu anlam daralarak zâhid ve kaba sofu anlamları ile edebiyatta yer almıştır. Bâzen mü'min anlamında kullanılmasına rağmen, edebiyâtımızda daha çok âşığın yaptıklarını beğenmeyen, aşığı kınayan, ve onu aşk yolundan çevirmeye çalışan bir tip olarak karşımıza çıkar. Abid aşığa öğütler verir.

Garîkî'de genel âbid kanısı devâm etmekle beraber, Garîkî abidin aşık yaptığığın tersine abide öğütler vermektedir. Kendi sūfiliğini ondan üstün tutmaktadır.

Namāzuñ Haqq için olursa 'âbid
Hemān di dā'imā Allāhü ekber

Quru kâl ile dimekden ne aşşı
Gönülden di biyā Allāhü ekber (G.245/3-5)

Abid vadedilmiş cenneti ummaktadır; âşık ise Allâh'ın vechini/yüzünü temennî etmektedir. Biri sevdiği cenneti, diğeri ise sevgilisini istemektedir.

Ey Ğarîkî cennet-i mev'ûdı umar 'âbidān
Cennet-i vechîde seyr ider hemîşe 'âşıkān (G.499/5)

Aslına bakıldığında hem asi utanacaktır hem de ibadet eden utanacaktır. Birincisi isyanıyla ikincisi de ibadetinden ötürü yaptığı gururdan. Peki bu işten kurtulmanın çaresi yok mudur? Vardır. O'da Settâr olan Allâh'ın isminin gereğince hareket etmektir.

'Âşi maħcûb oldı 'ișyān ile 'âbid bā-namāz
Ben hicābı ref' idüp bāzārum ol Settār ile (G.599/6)

4. Âfâk – Enfüs (Âlem-i kebir-Âlem-i sağır)

Âlem-i kebir: Gök yüzünün en üst noktası ile yerin altı arasındaki âlemdir, insan-ı kâmilde âlem-i kebirin tam bir örneği bulunur. Âlem-i kebirde âfâk da denir. Âlem-i sağır ise insan demektir. Bu da enfüstür. Allâh insan oğlununu zâtî sevgisiyle yaratmıştır. Tasavvufun önemli şairi olan Garîkî, kişinin enfüs'ten âfâka, âfâkan enfüse ulaşabileceğini ifade

etmektedir. Her zaman olduğu gibi bunu da âyetlerle ve hadislerle destekleyerek ifade etmektedir. Yerde ve gökte olan her şey Allâhın âyetidir. Allâh hem âfâkta hem de enfüste âyetlerini gösterir.

Sende mecmû'dur ço inkârı
Ne ola ol ki sen de yokdur tâ

Cümle âyât-ı Hakk durur zinhâ
Her ne kim var ise be-arz u semâ

Senurîhim didi ki *fî'l-âfâk*
*Ve fî-enfûsiküm*¹⁹⁷ aç gözünü helâ (G.48/6-7-8)

Vahdeti âfâk u enfüsde bu gün seyr itmeyen
Cümle kendüde seyr iden bulur illâ hâlâş (G.355/3)

İnsan âlem-i kebirin küçük bir örneğidir. Onda ne varsa onun küçük birer numunesi insanda bulunmaktadır. İnsan kendi bededine ve hissiyatına bakmalıdır, onlardan büyük aleme ulaşabilir.

Şüretâdur bu zîşt ile zîbâ
Aşlına baksañ hüpdur a'lâ

Gel vücûduñda bir nazar iyle
Münderic anda zîr ile bâlâ

Nüşâ-i 'âlem hõd vücûduñdur
İ'tibârıñda bir durur a'zâ (G.72/6-7-8)

'Ayna irdi ki yok durur gayrı
*Semme vechu'llâh*¹⁹⁸ oldu işte kelâm

Seyr-i âfâk u enfüs ider kim
Ru'yet-i Hakk durur kamuda müdâm (G.417/3-4)

Allâh insanın enfüs dairesindedir insan ile beraberdir. Allâh yolunun yolcusu Allâh'ın dâima kendisi ile beraber olduğunu bilir. Allâh kuluna şah damarından daha yakındır.

¹⁹⁷ "İnsanlara ufuklarda ve kendi nefislerinde âyetlerimizi göstereceğiz ki onun (Kur'an'nın) gerçek olduğu, onlara iyice belli olsun. Rabb'ini her şeye şahit olması yetmez mi? (Fussilet, 53)

¹⁹⁸ "Allâh'ın yüzü oradadır." (Bakara, 215)

Bildi āfāk u enfüsi küllī
 Hāk ile Hāk ‘ibādetinde münīb

Bizdedür ey Ğarīkī Hālīk kim
 Ve hüve me‘aküm¹⁹⁹ didi Hudā ki qarīb (G.151/4-5)

‘Ārife āfāk enfüsde görünür sırr-ı Hū
 Cāhilūñ gözine girmişdür velī görmez ‘ayān (G.550/3)

Şöyle kim āfākı sen enfüsde taḫbīk idesin
 Vaḫdet olur seyr idersin yāruñı aġyārdan (G.554/3)

5. Āgehî

Āgāh kelimesinin manalarından birisi de "uyanık"tır. Mevlevî tarikatında, mutfakta iç meydancı olan derviş, ezandan evvel hücreleri dolaşarak kapıları vurur ve; *Āgāh ol dedem*, diyerek içeridekini uyandırır.²⁰⁰ Ğarīkî, āgāhlığı, uyanıklık, haberdār olmak, bilinçli ve bilgili olmak, hazır olmak anlamlarında tasavvufî neş’e içinde kullanmaktadır. Kullandığı hüşyârî/akıllılık tabiri de āgehî tâbiri ile örtüşmektedir.

Naşīhat ṭutagör ey merd-i mü’min
 Yüri bu didigümden olġil āgāh (G.617/5)

Vüs‘at-i ‘ārif nedür āgāhi vü ‘ilm-i Hudā
 Bildi kim aḫvāl-i ‘ālem oldı zāta iḫtizā (G.109/1)

Cümle-i ṭā‘āt ile ḫayrātdan
 Āgehî yegdur ki virür rüşenā

Keşfi olmazsa nigūdür sem‘ ile
 Ğafleti terk iyleyüp āgāh ola (G.127/4-5)

İşbu sırrdan her kim āgāh olmiya zulmatdadur
 A‘zamü’l-‘işyāndur cehl ey Ğarīkī vākı‘ā (G.127/4-5)

Biri bilmezlik ile düşdi ba‘īd
 Biri āgāh olup yürür maḫmūd (G.210/5)

¹⁹⁹ "Nerede olsanız, O sizinle beraberdir." (Hadid, 4)

²⁰⁰ Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Dergah Yay., C.1, s.41.

- Şevk-i ma'nîden iyledi āgāh
Şevkde keşf olındı bu eş'ār (G.237/3)
- Ey Ğarîķi Hâķ'dan āgāh olana yār ol yüri
Ehl-i dil yanında aġyāra yoķdur i'tibār (G.320/7)
- Ehl-i vecd olan göñül seyrinden āgāh oluben
Vaħdet-i Hâķ'dan ħaber virüp ider hem keşf-i rāz (G.339/3)
- Ey Ğarîķî söyledüp esrārını şā'irlere
Halkı āgāh idüp ezħār-ı velāyetdür ġarāz (G.357/7)
- On sekiz biñ 'ālemüñ sırrından āgāh oluben
Bu Ğarîķî dir ki bu 'aynı visālündür benüm (G.419/7)
- Āgeh oldı ki vaşl-ı Hâķ'dur
Yine bu vuşlat içredür cihān (G.485/4)
- Zāri vü ħande āh ile nāle
Hüşyārî durur bu 'ayn-ı 'ayān (G.485/7)
- Çü āgāh oldı 'aşık sırr-ı Hâķ'dan
Hemān nūrun 'alā-nūr²⁰¹ oldı andan (G.525/2)
- Vuşlat-ı Hâķ bil ki āgāhî durur esrārdan
Kendü sırrın seyr iden şāhum olur ebrārdan (G.554/1)
- Āgāh olġil āgāh oldur vişāl bunda
Bilmezlik ile ħalduñ hicrānda olduñ ednā (G.12/4)
- 'Aşķ-ı Hâķ'dan çü olmadı āgāh
Ķaldı dūzaħda münkir-i güm-rāh (G.596/1)
- Ĥudā'ya toġrı varur āgeh olan
Ki āgeh olmyān ol oldı güm-rāh (G.610/3)
- Cezbe-i Hâķķ ırmeyince Hâķ'dan āgāh olımaz
Ol ki maħrūmdur ne aşşı irse gerçek erlere (G.618/3)

²⁰¹ "Nur üstüne nur." (Nur, 35)

6. Akıl

Akıl, insandaki idrâk kâbiliyetine verilen addır. Zâtında maddeden mücerred, fiilinde maddeye bitişen bir cevherdir.

Birbirinden farklı akıllar vardır. Bunlara akl-ı evvel, akl-ı evsat, ve akl-ı âhir derler ki akl-ı evvel akl-ı küll, akl-ı evsat ukûl-i eflâk ve akl-ı âhir ise ukûl-i cüz'iyedir. Akl-ı cüz'î sahibi olan, akl-ı evsât ve akl-ı evvel sâhiplerinin hâlini bilemez. Zîrâ akl-ı evvel aşk ve keşf erbâbının aklıdır. Akl-ı cüz'î ise zühd ve hicâb ehlinin aklıdır ve ne kadar olgunlaşp kudsiyyet kazansa da akl-ı külle ulaşamaz.²⁰² Garîkî, diğer tasavvufî unsurlarda olduğu gibi akıl ve şubeleri noktasında da vâiz görevi görerek, onu olduğu gibi tasavvuf yolunun yolcusuna izah etmektedir. Akl-ı küllü ancak aşıklar anlayabilir.

Çü nefs-i vâhid oldu cümle eşyâ
Bu cismüñ rûhı 'aql-ı külldür añla

Ki 'aql-ı külldür evvelki zuhûrı
Pes andan oldu nefs-i küllde peydâ

Bu eflâk ü anâsır hem mevâlîd
Vücûdına olupdur hem çü a'zâ

Melekler bil ki olmuşdur havassı
Buña 'âlem didiler ya'ni kübrâ

Bunuñ kevn ü fesâd durur iktizâsı
Yaradan ol durur kimse dimez lâ

*Bi-yedihi'l-hayr Yuhyî ve Yümîr*²⁰³ ol
Murâdı kudretin bildürmedür tâ

Çatında 'izzet ü zillet müsâvî
Ġarîkî i'tibârı yokdur aşlâ (G.111/1-2-3-4-5-6-7)

Garîkî, akılı küçümsemekte ona karşın aşkı yüceltmektedir.

'Aql teşvîşdür ki dūr endîş
Baña 'aşkuñdan oldu işbu sedâd (G.205/3)

²⁰² Ceylan, *a.g.e.*, s.168

²⁰³ "Hayr O'nun elindedir. Diriltlen ve Öldüren O'dur."

Çekmeden ‘aqluñ tekālifin cihānda yeg durur
Kim beḳāya ireyin ba‘de’l-fenā senden meded

‘Āşık-ı dīdārdur çünkim Ğarīķī derdmend
Dā’imā göster aña nūr-ı liķā senden meded (G.222/4-5)

Aklı az olanlar inatçı olurlar ve evliya dilini anlamazlar. Münkir cehaleti ile bilinir. Allāh ilminden anlamaz. Şeytan da cehaleti ile meşhurdur. Şeytan insanlara ancak cehalet öğretir. Akıl dünyâsı tasavvuf erbabı için dar bir dünyâdır.

Münkire cehli oldı yine sedād
‘İlm-i Hıaķ’ dan sen aña itme küşād

Evliyā dilin añlamaz cehhāl
Kılllet-i ‘aqlıdan iderler ‘inād

Ger mürīd oldularsa pīre yine
Cehlden itdi anlara irşād

‘İlm-i zāhirden a‘ni yük urdı
Baṭını ‘ilme yoķdur isti‘dād

Şefḳate vaşf olundı bu zāhir
Yola girsün ‘avām bī-üstād

İtdiler ya‘ni işbu tehđīdi
Hırş u gaḳletden itmesün ki fesād (G.208/1-2-3-4-5-6)

‘Aql ehli olan yolın görsün
Şer‘den taşra çıkmasun zinhār (G.244/5)

‘Ālem-i ‘aql bize dār yerdür
Ki mecānīn vāsi‘ erlerdür (G.254/1)

Na‘im-i Hıaķ ṭoludur yir ü gökde
Girü ni‘amāsına hem kendü şākir

Zebānum lāl olur vaşfinda anuñ
Daḳı ‘aqlum olur medḳinde ḳāşır (G.274/4-5)

Teklîf-i ‘aql-ı terk it âzâde olğil ey yâr
‘Aqlı nidersin evvel mest olğil olma hüşyâr

Çün gide ‘aql u idrâk dest ur hemân cünûna
Sultân olursun ol dem ne bende key ne hod kâr (G.326/1-2)

Garîkî, hadisten de iktibas yaparak Allâh'ın ilk olarak akli yarattığını ifade etmektedir. İnsandaki akıl cüzûdîdir, insanı sürekli şüpheyeye düşürür. Akl-ı küllî ise Allâh'ın ilmidir, bu akıl keşf yoluyla ortaya çıkar, insanı şüpheyeye düşürmek şöyle dursun hakka ulaştırır.

Ol ki şûfi didi ki ‘aql-ı ‘iķâl
Diñle aşlını budur añâ mişâl

Çuvvet-i ‘aql kim müfekkiredür
Virür endîşe vesvese vü hayâl

Düşürür şâhibin muhâlâta
Mekr ü hîle virür aña ki vebâl

Çün taşavvurladur aña taşdıķ
Bir taħallüfde oldı aña zevâl

Pâye-i ‘aql bundadur mezmûm
Lîk bir hâli dâhi var müte‘âl

Ki olur keşfle aña ma‘lûm
Cümle âyât-ı Hâķ kendüye hâl

‘Aql-ı küllî olur bu mertebede
Ki ‘ayân oldı aña külli fi‘âl

İ‘tikâdında yok durur teşķik
Hâdî olur Hudâ añañla be-ďâl

Evvelü mâ ħalâķ didi be Ġarîķ
‘Aql²⁰⁴ evvelde oldı ol ki vişâl (G.387/1-2-3-4-5-6-7-8-9)

‘Aql ħavfından iyledi birün
Şimdi bildüm ne ķadar imiş bu cünün

²⁰⁴ "Allah ilk olarak akli yarattı ve ona kabul etmesini emretti. O da kabul etti. Daha sonra ona şöyle dedi: İzzetim ve celalim üzerine andolsun ki yarattıklarım içerisinde kendisiyle alınan, verilen ve cezalandırılan senden daha şerefliyi yoktur." (Aclûnî, C.1, s.236, n.822.)

‘Aql-ı küll itdi baña keşf-i ‘ulûm
‘Aql-ı cüz’î tefekkürât-ı fûnûn

‘Uçalānuñ maḳāmıdır pür-ḥavf
Budelānuñ ne pāki var ki derûn

Çün *yekādūne* didi peygamber
Cenneti istemez ne dūnye-i dūn

Anlara zıdd oldılar cūhelā
Ma‘nî’-i Ḥaḳ’dan oldular ki ḥazūn

Çünkü *lā-yectemi’* didi *zıddān*²⁰⁵
Çaçdı benden o münkir-i mel‘ûn

Bilmedi ḳadrin Ādem’üñ be Ğarîḳ
İtdi İblîs’e la‘n ol bî-çūn (G.455/1-2-3-4-5-6-7)

7. Ālem (Ervâh, Mânâ, Misâl, Şehâdet, Anâsır)

Allâh’tan gayrısına âlem denmekle birlikte, sūfilerce hılkatin ve tecellînin vukû bulduḡuna inanılan ve hazarât-ı hamse veya avâlim-i hamse denilen beş ana mertebe vardır. Bunlar: Ālem-i mânâ, ya da âlem-i a’yan-ı sâbite, âlem-i ervâh, âlem-i misâl, âlem-i şehâdet ve âlem-i anâsırdır.²⁰⁶ Ğarîkî, âlem-i ervâh, âlem-i mânâ, âlem-i şehâdet, âlem-i misâl, âlem-i anâsırın beş unsurunu da şiirinde kullanmaktadır.

Cismden evvel durur rûḥ emr-i zâtîdür elā
İşte işbâtum ki *elfey ‘ām*²⁰⁷ didi Muştafâ

Ḥaḳḳ didi *nûn velḳalem* āngâhdur *mā-yesturûn*²⁰⁸
Zât u rûḥ āneḡ mişâl işbât-ı āyât-ı Ḥudâ

Keşreti var *elfe ‘ām*²⁰⁹ın her birin didi Rasûl
Fehm ḳıl ḫâlib merâtibdür murâd-ı elfeyn tâ

²⁰⁵ "Zıtlar birleşmezler."

²⁰⁶ Ceylan *a.g.e.*, s. 211.

²⁰⁷ "Yani âlem-i misal ve âlem-i hayal" (Ğarîkî Dîvânı, Der-kenar)

²⁰⁸ "Nûn. Kaleme ve satır satır yazdıklarına yemin olsun. (Kalem, 1)

²⁰⁹ " Yani âlem-i misal ve âlem-i hayal" (Ğarîkî Dîvânı, Der-kenar)

Ba'de'l-ecsād oldı dir rūhı adīmi bilmedi
 utma sen aā hekimūñ szini oldur aā

ūret-i rūhı miāl ala miālūñ yine bil
 ūretidür cism ma'nīdür muaddem alibā

Ya'ni kim rūh-ı miāl ān geh ehādet 'ālemi
 Fehm ıl elfey nedür kef iyledim anı sa (G.89/1-2-3-4-5-6)

Tasavvufta ālem noktasında sūfilerce bir ittifak yoktur.²¹⁰ Garīkī bir ok ıstılāhī
 anlamları olan ālem nevrlerinden bazılarını u ekilde ifade etmektedir.

Melekūt 'ālemi durur cennet
 'Ālem-i rūhdur ki ol devlet

'Ālem-i ğayb dai dirler aa
 Ğayb ehli bilür nedür ikmet

Mütekāif olup nüzūle rūh
 Buldu ādem urūc zillet

Bunda āfi iderse bāınını
 Cennet ire bulur yine 'izzet

'Ālem-i ab' yine dūzadur
 Esfel-i sālifin bī-devlet (G.171/1-2-3-4-5-6)

ünkü vācib nüzūl itdi zi-zāt
 Dereātına dirler azerāt

Evvelā bil 'amā ki 'ilm-i udā
 āniyā rūh kim alem ü nikāt

ālīā ün miāldür 'ālem
 Rābiā ol ayāldur dereāt

āmisā bu ehādet 'ālemidür
 Bunda oldı tamām cümle cihāt

Bu seferden nedür murād dirseñ
 Rūh-ı a'laya neydi bu nezelāt

²¹⁰ Ceylan *a.g.e.*, s. 211.

İde nefsini pāk vü bile Hāḳḳ'ı
Ḳudretin göre ide biñ şalavāt

Çün bilindi Hūdā Ğarīḳī tamām
İrdi ol 'ayn evvele be-necāt (G.172/1-2-3-4-5-6-7)

Âlemin beş farklı şekli fardır ve bu beş farklı şekil farklı farklı isimler almaktadır.

Çün nüzül itdi vācib-i bi'z-zāt
Beşdür anıñ nuzūlüne derecāt

Ğayb u rūḥ u mişāl dāḥi ḥayāl
Pes şehādetüñe mecme'-i ḥaẓerāt

Geldi andan nüfusu pāk kırup
Hāşıl idüp kemāl ide celevāt

Çünkü *aḥbebtü* didi *en 'urefe*²¹¹
Oldu mevşūf bilinüb be-şifāt

Çün sefer oldı ey Ğarīḳī tamām
'Ayn-ı evvel olur ki buldı necāt (G.178/1-2-3-4-5)

Alem-i mülk, dünyâdır. Âlem-i melekût ise ruhlar âlemidir.

'Aks-i ervāḥdur yine 'âlem
İkidür kısmı didiler ebrār

Biri mülki ve bir daḥi melekût
Zāt u ervāḥdan eşerdür olar

'Âlem-i mülk oldı bu dünyā
Bunda cem' oldı cümle bu esrār

Kim ki bildi ḥaḳīḳaten gördi
Mazḥar-ı Hāḳ' durur ḳamu der-kār (G.239/4-5-6-7)

Allāh'ın on sekiz bin âlemi vardır. İnsan bu onsekiz bin âlemin tamamını küçük âlem olması münasebetiyle kendi bünyesinde barındırmaktadır.

On sekiz biñ durur 'âlem-i Settār
İdeyin vaşf cümlesin be-şümār

²¹¹ "Ben gizli bir hazine idim . Bilinmeyi istedim ve halkı yarattım." (Aclûnî, C.2, s.121, n.2014.)

On sekizdür aşlda lîk anuñ
Her birinde olur havâşş hezâr

Yedi aşl oldu bu yedi eflāk
‘Arş u Kürsi iki vü ‘unşur-ı çār

Ḥamsedür çünki ‘ālem-i ḥazarāt
Diñle ismini bil anuñ ey yār

Ki ‘amā durur rûḥ dāḥi mişāl
Pes ḥayāl ü şehādet oldu ‘ayār

On sekiz aşl oldu çün cümle
On sekiz biñ olur ki keşreti var

Cümlesi dāḥil oldu ādemde
Bildi vü gördi anları ebrār

Arz-ı Ḥaḳḳ ādem oldu kim vāsī‘
Mağfıret didi şānına Ğaffār

*Sābikū*²¹² didi emr idüp Bārī
Andadur ya‘ni cümle bu esrār

Ḥāşş-ı Ḥaḳ’da zuhūr buldı kamu
Bākisi ḳaldı dünyāda hā‘r u zār

Ādeme ol durur Ğarīḳī kemāl
Kendüde seyr iyliye her bār (G.262/1-2-3-4-5-6-7-8-9-10-11)

Bir ḥaḳīḳatden yaratdı on sekiz biñ ‘ālemi
İ‘tibārıdır bu ğayriyyet merātibden bi-dān (G.483/4)

8. Ârif

Allâh'ı gerçek yönüyle tanıyan irfan sahibi kimsedir. Bilmek yönüyle âlimden farklıdır. Çünkü âlim çalışma sonucu elde ettiği ilimle bilir, ârif keşf ve keramet yoluyla bilir. Bu yönüyle de âlimin ilmi kesbî, ârifin ilmi vebhîdir. Ârif her yerde Hakk'ın binbir tecellisini

²¹² "Rabb'inizden bir mağfirete; Allah'a ve peygamberlerine inananlar için hazırlanmış olup genişliği gökle yerin genişliği kadar olan cennete koşun." (Hadid, 21)

müşahede edebilen kimsedir.²¹³ Garîkî, ârifin Allâh'ın mazharı olduğunu ifade etmektedir. Arif Allâh'ın tecelli ettiği yerdir. Arif'in kalbi Allâh'ın evidir. Ârifin dışındakiler önce eşyayı sonra Allâh'ı görür. Bu durum ârifte tam tersidir. O her şeyde Rabb'ini görür.

Ya'ni 'ârif mazhar-ı Allâh'dur her vech ile
 Qalbi beytu'llâhdur 'aynî durur 'ayn-ı Hudâ (G.66/3)

Ġayr-ı 'ârif gördi eşyâyı vü şöñra Rabb'ini
 Ya'ni eşyâda kamu hâzır görür Hâk'ı helâ (G.66/5)

Mevt-i irâdı ile ölür 'ârif-i Hudâ
 Kâr-ı cihânda cebrile sürer yine kazâ (G.114/1)

'Ârife endîşeden lâzımdur itmek ihtimâ
 Keşret-i tül-i emeldür râh-ı zen zîrâ aña (G.136/1)

Müşrikler 'ârifâna 'adûdur sebep nedür
 Cürmi budur ki Hüva'llâh dur Ehad²¹⁴ (G.214/5)

Allâh'ın ârifi olan yani tecelliye mazhar olan kişi Allâh'tan başka bir şey istemez O'nun gözünde cennet, kasırlar, huriler yoktur. İki dünyadan hiçbir şey istemez ârif.

'Ârif-i Hâk dilemez cennet ü hürâ vü kuşur
 Ki 'ayân oldı aña 'ayn-ı 'ayândur heme cā

Gel Ġarîkî dü cihândan dileme hiç bir şey'
 Ġayr-ı Hâk dilemez ol kim ola 'ârif kaç'ā (G.75/4-5)

Ârif'in gönlü on sekiz bin âlemi alacak kadar geniştir. Allâh o gönüle on sekiz bin âlemi yerleştirmiştir. Âriften başkası Allâh'ın emrini bilemez, ilmiyle hareket etmez.

Yir vü gökde şıgmadı ol 'âlem-i sırr u 'ayân
 Mü'minüñ gönlinde şıgdı zî-kerâmet zî-'ağā

Câmi'-i kevneyn olupdur 'ârif ey şâhib-i nazâr
 On sekiz biñ 'âlemi derc iylemiş anda Hudâ (G.80/5-6)

Ġayrı 'ârif çü bilmedi emri
 'İlmile 'âmil olmadı kaç'ā (G.93/8)

²¹³ Alim Yıldız, *a.g.e.*, s.150.

²¹⁴ "O, Allah birdir." (İhlas, 1)

Vüs‘at-i ‘arif nedür āgāhi vü ‘ilm-i Hudā
Bildi kim aḥvāl-i ‘ālem oldu zāta iḳtīzā (G.109/1)

Garîkî bir beyitinde talip ile arifi birlikte kullanmaktadır. Ariflerden yola çıkarak talibe tasavvuf yolunun yeni yolcusuna öğüt vermektedir.

Ol kemālāt-ı Hudā kim bāṭınîdür ṭālibā
Şüretü’l-cemi‘ dimişdür aña ‘arifler elā (G.136/1)

Ârifler bir iş yaptıkları zaman o işi Allâh nâmına yaparlar, Allâh'ın manevi eli âriflerin ellerinin üzerindedir. Sen iç yüzünü bilmediğin işler için ârifleri eleştirme, onların yaptığı işlere şaşırma. Hz. Musa ile Hızır (as) arasındaki hikayeye telmih var.

‘Âriflerüñ fi‘āline kılma nazar şaşın
Ḳanlar döküp cihānı eger itseler ḥarāb

Çün kim yedu’llāh oldu begüm fevḳ-i yedleri
Dest-i Hudā durur ne iderse olur şavāb

Ger istifāde dileriseñ itme i‘tirāz
*Hāzā firāḳu*²¹⁵ dimeyeler tā idüp ‘itāb (G.146/4-5)

Ârifin arzusu Allâh aşkının kederidir. Öyle ki bu aşk ile canı ağzına gelmiştir. Bu aşk ile yaşar. ârif yeme içme gibi nefsani arzularla Allâh'a ulaşmamıştır.

Cümledür cümle gördi ‘arifler
Âdem oğlı olan bilür çün āb

Yimek içmekle bulmadı ‘arif
Ġam-ı ‘aşḳ ile geldi cānı be-leb (G.157/3-4)

Diğer hâlleri olduğu gibi ârifin duâssı da başkadır. O'nun bir ah çekmesi ile Allâh O'nun günahlarını iyiliklere çevirir.

Nedāmetde ‘arif iderse bir āh
Ḳamu ḥayr ider cürmini Girdgār

Ülā’ike yübeddil didi *seyyi’āt*²¹⁶
Bu da‘vāya bürhān Ġarîḳî be-yār (G.248/8-9)

²¹⁵ "(Hızır) şöyle dedi: İşte bu, benimle senin aramızın ayrılmasıdır." (Kehf, 78)

²¹⁶ "Allah'ım onların kötülüklerini iyiliklere çevir." (Furkan, 70)

9. Aşk ve Âşık

Aşk, sevginin katmerlenmiş o katmerin ise ballanmış halidir. İnsanı her durumda da Hakk'a götürür. Mecâzî aşkı yaşamayan insan İlâhî aşka ulaşamaz. Mezâzî aşkta takılıp kalmak ise başka bir vartadır aşk yolunun yolcusu için.

Aşk vahdet-i vücud telakkisinin en temel ögesidir. Klasik edebiyâtımızda Yunus Emre, Mevlânâ, Niyâzî Mısırî, Ümmi Sinan aşk temasını en fazla ve etkili işleyen sanatçılarımızdır.

Garîkî'deki aşk da Mevlânâ'daki gibi ilâhî aşktır, Mevlânâ'dan yaptığı iktibaslarda bu durumu açıkça görebiliriz. Garîkî'nin aşkı tasavvufun derinliklerinde olan bir aşktır. O'nun aşkı Nedim'in aşkına, Bâkî'nin aşkına benzemez. Tasavvuf erbabının büyüklerinin aşkı gibi bir aşk arayışı içerisindedir. Bu itibarla Allâh aşkıyla kendilerini feda eden Muhyiddin İbni Arabi Hallac-ı Mansur Cüneyd-i Bağdadi gibi âşıklar arasına katılmak onların aşkını yaşamak niyetindedir. Hatta ifade ettiğimiz âşıkların aşkına âşıktır, desek yanlış dememiş oluruz.

Nefsin yaraları şairi yaralamıştır. Bu yaralardan kurtuluş reçetesi ise aşk ilacının yanındadır.

Beni nefs emrâzı itdi marîz
Velî derd-i 'aşk oldu yine devâ (G.10/7)

Hüsn-i Hâk'dan bir eşerdür rûy-ı hûb
Lîk fânîdür bu oldur bî-gurûb

Ehl-i diller âb u gülden geçdiler
Hüsn-i bâkîye virüb cümle kulüb

'Aksdür bunlar kamu ey zû-fünûn
Aşlı bulan 'akse hazz itmez bakub

Aşlıña dön aşla sa'y it ey ahi
Aşla vâşıl ol saña oldur vücüb

'Âkıbet çün 'aks bî-nür olısar
Ey Garîkî nidelüm cevrin çeküb (G.147/1-2-3-4-5)

Mecâzide şafâ dîdâr-ı maħbûb
Ki Hâk' dandur elâ dîdâr-ı maħbûb

Hevā vü şehvet oldu bunda āfet
Velī ‘ayn-ı ‘aṭā dīdār-ı maḥbūb

Eger ‘aşk-ı ḥumārī ise ‘aşkuñ
Saña iyer ḥaṭā dīdār-ı maḥbūb

Oḳı *küllü cemīlin min cemalib*²¹⁷
Ḥudā’ dandur dilā dīdār-ı maḥbūb

Ḥaḳīkat iḳlīmüne varmaḳ için
Virür nev‘ā hevā dīdār-ı maḥbūb

Ġaraż olmayıcaḳ birdür iderse
Vefā vü ger cefā dīdār-ı maḥbūb

Gönül maḥbūbını sevdi Ġarīķi
Gerekmez bī-vefā dīdār-ı maḥbūb (G.153/1-2-3-4-5-6)

‘Aşk ile ölen *feḳad māte şehiden*²¹⁸ dir Rasūl
Ḥōr u nāķiṣ ey Ġarīķi ‘aşksız ölen ola (G.627/5)

‘Aşk yolında virdi cānī Ġarīķ
Yine nefḥ itdi aña cān Bārī (G.668/9)

Hakiki aşık Allāh'ın aşkından başka bir şey düşünmez; o artık ibadet boyutunu dahi aşmıştır. Allāh'ı koşulsuz olarak sevmektedir. Yaptığı ibadetin kendini gurura ve hataya götüreceğini düşünmektedir.

‘Aşk-ı derd-i Ḥudā durur rehber
Ki ibādet ḡurūrdur vü ḥaṭā (G.47/6)

İderüm yā İlāhi istimdād
Bāde-i ‘aşkuñ iyle baña ziyād (G.205/1)

‘Āşıkıñ cenneti durur dīdār
Münkir ammā ceḥīme buldı ḥulūd (G.210/6)

‘Āşıķa bir vaḳt olur kim ‘aşḳ olur aña ḥicāb
Terk ider ‘aşḳı muḥabbetle çü ber-ḥūrdārdur (G.291/4)

²¹⁷ "Bütün güzellikler onun güzelliğiyledir"

²¹⁸ "Aşık olarak ölen şehid'dir." (Hadis-i Şerif)

Eğer kişi Allâh'ı seviyorsa bu, Allâh'ın sevdirmesiyle yani Allâh'ın o kulu sevip kendine yöneltmesiyle olur. Âşık Allâh aşkı ile gece gündüz yanar Allâh'tan istediği şeyler ise ona verilir.

Var ise dilde meyl-i ħubb-i Ħudā
Bil ki Ħaĥĥ sevdi çekdi meylüñ aña

Çün didi kim *yuhıbbühüm ve yuhıb*²¹⁹
Buna ħubb-ı Ħaĥĥ muĥaddem ola

‘Aşk ile dil yanar ez-ân şeb rüz
Ne diler olur Ħudā’da revā

Lā-tüĥarribü ileyye’l-‘abdü
*Bi’n-nevāfil*²²⁰ ĥadîşi Ħaĥĥ ĥattā (G.50/1-2-3-6)

İştıyākı oldu tã‘at-i ‘uşşāk
Sūziş-i dil yeter bâhil ü dād (G.205/6)

Āteş-i ‘aşka mey virür çün tãb
Nüş-ı kün ol durur ki rāh-ı şavāb

Ŧutdum anuñ içün meyyi ma‘zür
Bir de andan ĥayāt virür ol āb

Ġarra olma ĥayāt-ı dünyāya
Āb üzre beĥāsı hem-çü ĥabāb (G.154/1-2-3)

Garîkî, dînini Allâh aşkı olarak nitelemektedir.

Benüm ‘aşk-ı Ħudā’dur bil ki dînüm
Anıñ rengine girdüm yoĥ baña nidd (G.216/3)

Ķaçan kim iştıyākı olsa ġālib
Güzel şavt ‘aşkın iderdi müceddid

²¹⁹ "Ey İmân edenler! Sizden kim dininden dönerse (bilsin ki) Allâh, sevdiği ve kendisini seven müminlere karşı alçak gönüllü (şefkatli), kâfirlere karşı onurlu ve zorlu bir toplum getirecektir... (Maide, 54)

²²⁰ "Kulum nâfile ibadetleriyle ben onu sevinceye kadar dâimâ bana yaklaşır.Ben onu sevdiğimde ise onun kulağı, gözü, dili ve eli olurum..." (Aclûnî, C.1, s.237, n.828) Yûsuf el-Kardâvî ise asılsız olduğunu söylemektedir. (el-Kardâvî 1998: 140.)

Çü ‘aşk u seyr-i Hâk’da irse vecde
Olurdu hayretide yine bî-ḥadd (G.220/3-4)

Garîkî, tecellî ile aşkı tatmıştır, delilik ikliminde yol almıştır. Tecellîden anlamayanlar akılları ile hareket edenler O'nun bu hâlinden bir şey anlayamazlar.

Çünkü meczûbem ‘aşkuñ ile ey yâr
*Ṣemme vechu’lîlâh*²²¹ oldı heb dîdâr

Bî-cihet olmuşem deli oldum
Baña pesdür selâsil-i esrâr

Sâkıt oldı kamu teklîf-i şer‘
İşbu dîvâneye ḳalmada mey-vâr

Kendüme söylerem ki ehl-i cünûn
Kendü kendü ile ider güftâr

‘Aḳl ehli olan yolın görsün
Şer‘den ṫaşra çıkmasun zinhâr

Āgeh olana didiler vâşıl
Beyyinâ aña ḥâldür her bâr

Her kişi söz ile bilindi Ġarîḳ
Hâldür hep ki didüğüñ eş‘âr (G.234/1-2-3-4-5-6-7)

Allâh hem âşık hem de maşuktur. Güzelliğini güzellerin yüzünde gösterir.

Eger âşık eger ma‘şûḳ oldur
Ki Evvel Āḫir o Bâṫın u Zâhir

Cemâlin gösterür her ḥûb-rûdan
Ki her bir ḡamzesi bir dürlü sâḫir (G.274/2-3)

10. Celâl-Cemâl

Allâh'ın lutuf ve rahmetine dâir olan sıfatlarına cemâlî sıfatlar, kahır ve gazabına ait olan sıfatlarına ise celâlî sıfatlar ismi verilmektedir. Aynı şekilde ;Allâh'ın celâlî ve cemâlî isimleri vardır. En güzel isimler Allâh'ındır O'nun cemâlî isimleri olduğu gibi celâlî isimleri

²²¹ "Doğru da Allah'ındır batı da. Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü (zâtı) oradadır." (Bakara, 115)

de güzeldir.Celâl ve Cemâl Gârîkî Dîvânı'nda tarafeyn, sıfateyn, hatveteyn, yedeyn şeklinde kullanılmaktadır.

İ'tibāreyni var velī zātuñ
Ki Celāl ü Cemāl dirler aña

Pes Celāl'ine didiler evvel
Anda yoğdur ta'ayyünü kaç'ā

Meyl-i zātîsi var muḥabbet ider
Ki ta'ayyün bula zuhūru tā

Çün yedeyn oldı ol celāl ü cemāl
Ḥalkı ḥalk itdi tā biline elā (G.34/2-3-4-5)

İnsan, Allâh'ın cemâlinin dünyadaki aynası hükmündedir. O aynayı temiz tutmak için Allâh'ı çokça anmalı zikretmelidir. Allâh'ı anmakla kalp, gönül temiz hâle gelir.

Cemâline mir'ât itdi velī
Mükedder durur jeng-i nefsünle tā

Riyâzetle şayḳal urursuñ aña
Ḳamu 'aks-i zātı görünür kezā

Ġarîķî anı zıkr-i Hū pāk ider
Ki şābün-ı dil oldı zıkr-i Ḥudā (G.115/5-6-7)

Allâh'ın isimleri ve sıfatları sonsuzdur. Bunun yanında iki el, iki sıfat gibi ifadelerden O'nun celâli ve cemâli sıfatları anlaşılır. Celâl ve cemâl iki sıfat kendi başlarına anlaşılacağı gibi bu iki sıfat bünyelerinde ayrı ayrı iki sıfat gurubunu ihtiva edebilirler. Allâh âyette "iki el" tabirini kullanmıştır bundan kasıt Allâh'ın elleri olduğu değil esma ve sıfatının iki türlü tecellî ettiğiidir.

Müte'ākib durur şifât-ı Ḥudā
Zıddı ile bilindi hem eşyā

Kim celāl ü cemâl ü 'izzet ü züll
Emri oldı biline oldı kaçā

*Bi-yedeyye*²²² ibâret andandur
Şanma cismi ki ola ol a'zâ (G.134/5-6-7)

Çün Celîl ü Cemîl'dür Qahhâr
Ba'zı maqbûl ü ba'zıdur merdûd

Andan oldı fücûr ile taqvâ
Nefsimüz geh şaķı vü geh mes'ud (G.213/6-7)

Bu ekvân u fesâdât iktizâsı
Celâl ü hem cemâlin bildürürler (G.238/3)

Bil ki el-ḥalku lil-İlâhi 'ıyâl
Şıfateyn ile itdi ol Müte'âl

Zulmet ü nûr u zâhir ü bâtın
Qahr u luṭf u celâl dâḥi cemâl

Müteḳâbil durur şıfât velî
Ġâlib'üñ oldı hükm der-heme ḥâl

Nâr-ı qahr ile nûr-ı 'izzetden
Ḥalk idüpdür bizi ki Celle Celâl

Nûrdan olan eyledi 'izzet
Her kişiye ki aña oldı ḥiṣâl

Nârdan olan oldı dil-âzâr
Yaḳdı ḥalkı özine itdi vebâl

Nûr ile nâr ehlini be Ġariḳ
Eyledüñ fark budur aṣl-ı kemâl (G.385/1-2-3-4-5-6-7)

Allâh'ın cemaline yer, gök ve dağlar taşıyamayacakları için talip olmadılar. Bu işe insan talip oldu. Görünüşe önem verenler manâ yönünden zenginleşemeyenler bu durumu anlayamadılar. Allâh'ın emanetine sahip çıkmayı beş vakit namaza indirdiler. Halbuki beş vakit değil her vakit Allâh'la birlikte olmak gerekmektedir.

Kâbiliyyet olmadığından cemâl-i külliye
Ḥâmil olmadı aña arz u cibâl ü hem semâ

²²² "Allah: Ey İblis! İki elimle yarattığıma secde etmekten seni meneden nedir? Böbürlendin mi, yoksa yücelerden misin? dedi. (Sad, 75)

Añlamadı ehl-i şüret ol emānet cümlesin
Didiler evkāt-ı hamsedür emānet muṭlaқа (G.136/3-4)

Çün celāliye tecellī iyliye ef'āline
Maḥv olur fākat getürmez zāt-ı pāke mümkināt (G.184/2)

11. Fenâ-Bekâ

Fenâ, kulun insânî sıfat ve huyları terk ederek, olgunlaşmasıdır. Olgunlaştığı merkez ise Cenâb-ı Hakk'ın zâtıdır. Fenâ'nın son noktası Allâh'ta fâni olmak yani fenâfillâh'tır.

Bekâda ise kul kendi nefsinin kötü yanlarını tasfiye eder ve güzel ahlakla süsler. Allâh'ın razı olduğu işleri yapar ve razı olmadığını da yapmaz bu bekâbillah yani Allâh'ta bâki olmaktır. Garîkî Allâh'ın varlığı önünde kulun fenâ olması gerektiğini ifade etmektedir.

'Āşıkam kim olam fenâfi'llâh
Ḳatlı ideyin bu nefsi kim güm-râh (G.604/1)

Anıñ varlığı öñinde fenâ ol
Ki illâ ol durur sen olasın illâ (G.76/3)

Var fenâ bulduñ ise 'aşkıñda
Saña ḥaḳқа'l-yaḳın oldı kezâ

'Aşkuñ oldur ḥayât-ı küllî anuñ
Ġayrısı fân ḳaldı vech-i beḳâ (G.97/7-8)

Râh-ı Ḥaḳ'da sülûk bil ki fenâ
Hem fenâda bilinür ol ki beḳâ (G.139/1)

Sülûk-i Ḥudâ'da fenâdur kemâl
Budur infişâl u budur ittişâl

Şerî'at umûr u ṭarîḳat fi'âl
'Ulûm 'ayn-ı ḳâl u ḥakîḳat bu ḥâl

Ve küllü çü yerci' ilâ aşlihr²²³
Anuñdur bu varlık siva'llâh muḥâl (G.383/1-2-3)

Biñ yıl yaşar işeñ bir ân geçdi belürmez bî-gümân
Bâḳî Ḥudâ'dur cümle fân ben Hû direm yâ Hû direm (G.415/6)

²²³ "Her şey aslına döner."

Fenādur şoñı ey Ğarîķi bunuñ
 Ƙoma yārına sen fenā ol bu gün (G.454/9)

Yeryüzünde bulunan bütün canlılar fânidir. Ancak Allâh'ın zâtı bâkidir. Tasavvuf yolunun yolcusu Allâh'ta kendini yok eder.

Ger fenā-fi'llâh olan virürse 'aynından haber
 Gene zātîdur hayāt oldı aña 'ayn-ı memāt

*Küllü men didi 'aleyhā fān yebķā vechü*²²⁴
 Pes beķā ba'de'l-fenāda fāni bulmuşdur hayāt (G.188/2-3)

Ser-be-ser 'ālem hayālidür degüldür pāy-dār
 Ƙaşrine baķsañ Ğarîķi ol durur aşl-ı nüşür (G.243/7)

Cümle aĥvāl fānîdür fāni
 İ'timād itmez anlara ebrār (G.275/5)

12. Gıybet

Sözlükte "uzaklaşmak, gözden kaybolmak, gizli kalmak" gibi anlamlara gelen gayb kökünden isim olup aslında hem iyi hem kötü sözlerle anmayı ifade etmekle birlikte terim olarak genellikle "kötü sözlerle anma" manâsında kulllanımı yaygınlık kazanmıştır.

Kur'ân-ı Kerîm'de bir âyette çekimli fiil olarak geçmektedir (Hucurat, 12). Bu âyette bir kimseyi sırf zanna dayanarak yargılama ve gizli kusurlarını araştırma (tecessüs) yanında gıybet de yasaklanmış, gıybetin ölmüş bir din kardeşinin etini yemeye benzetilmesiyle de bu davranışın iğrençliği vurgulanmak istenmiştir.²²⁵

Ğarîķi dahi gıybetten şikayet etmekte avam tabakasının, cahillerin sözlerinin kendini ve tasavvuf erbâbını incittiğini düşünmektedir. Ğarîķi, halk arasında gıybetin sohbet; zinanın ise karşılıklı konuşma gibi yanlış isimler aldığını ifade etmektedir.

Acı geldi bize kelām-ı 'avām
 Her ne dirlerse gıybet-i ekşerdür (G.254/2)

²²⁴ "Yer yüzünde bulunan her canlı yok olacak. Ancak azamet ve ikram sahibi Rabb'inin zâtı baki kalacak. (Rahman, 26-27)

²²⁵ Türkiye Diyânet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.14, S.63.

Gıybeti gör muşâhabet dirler
Ki zinâyı mükâlemet dirler (G.297/1)

Virme zinhâr gıybete dil ü hüş
Ki eşeddü mine 'z-zinâ²²⁶ tut güş

Ol daği çün kebiredür Bārī
Bâde nüş it ki olasın ser-hoş (G.351/1-2)

Meyyite yimek durur didi Bārī
Leş yiyen ol köpek durur direm üş (G.351/4)

13. Hâl ve Kâl

Hâl: Sûfinin muvakkaten mazhar olduğu cezbe²²⁷ nin adıdır. Hâl, kulun mânevî bir terbiyeden sonra kazandığı güzel hasletin onda yerleşip istikrâr bularak, her hâliyle belli olmasıdır. Hâlin meydâna gelişi, kulun irâdesi dışındadır.²²⁸ Kâl ise söz, laf anlamlarına gelmektedir. Zaman zaman kuru söz anlamında da kullanılmaktadır. Klasik cemiyet hayatımıza ve edebiyatımıza bakıldığında, hâlin kâle tercih edildiği görülür. Kişinin âyinesi iştir, lafa bakılmaz. Garîkî Dîvân'ında tasavvufî cezbe anlamındaki hâli sıkça kullanmıştır. Ona göre eşya zıddıyla bilinir. Bu çerçevede hâlin zıddı kâl yâni kuru sözdür. Önemli olan kâli hâle getirebilmektir.

Kime kim hâl oldı bu aqvâl
Lâ dimez ey Ğarîkî hüvallâ (G.44/7)

Hâl ile bildi sâlikân-ı Hudâ
Kaldı kâl ehli süflî celâl ü hâ'ır (G.228/8)

Hâldür m̄-lâ-ra'et 'aynün niçe şerh ideyin
Çün hatv itmez alâ kalbin beşer²²⁹ dir Girdigâr (G.289/6)

Hâlden bî-haber olan münkir
Zıddıdur şekk idüp ider inkâr (G.303/5)

²²⁶ "Gıybet zinadan daha şiddetlidir; Virme zinhâr gıybete dil ü hüş" (Hadis-i Şerif)

²²⁷ Şemseddin Sami, *Kâmus-ı Türki*, Dersaadet, 1317, s.537.

²²⁸ Selçuk Eraydın, *Tasavvuf ve Tarikatler*, s.214.

²²⁹ "Ben salih kullarıma ötelede öyle şeyler hazırladım ki ne göz görmüş ne kulak işitmiş ne de kimsenin hayaline gelmiştir." (Nevevî, n.1898.)

Garîkî Allâh'ın vasıflarını kendi ruhunda ve bedeninde hâl ile bulmuştur. Bu durum ise evliyânın övdüğü bir vakıadır. Genel itibarıyla Garîkî başka bir tasavvufî olgu olan yâkîn ile hâli birlikte kullanmıştır.

Ver ‘âlemüñ hâli saña rütbet olursa zevkile
Hağğa'l-yakîn oldur ki sen bulduñ tağalluğ külliya

Gerçi münezzezdür Hudâ likin Ğarîkî vaşfını
Kendüde buldı hâl ile ru'yet budur dir evliya (G.45/6-7)

Ey Ğarîkî hâlde yaremizdür bî-gümân
Hük-m-i hâle iricek ol dem olur hayrân u lâ (G.133/7)

Hâl ile zevk iyledüm bildüm cihânda ey Ğarîk
Cümle zâtumdan şifâtumdan tolidur şeş cihât (G.184/7)

Bil cevârihleri ‘ibâdet ider
Hâldür hep ‘ibâdet-i ebrâr (G.290/6)

14. İbn-i vakt-Ebu'l-vakt

Vaktin hükmüne tabi olup, geçmiş ve gelecek endîşesi taşımayan kişiye ibn-i vakt denir. Zîrâ geçmiş ve gelecek, hâle nazaran yoktur ve varı yoğa değışmek cehalettir. Dehr ismine mazhar olan ebü'l-vakt ise bunun fevkindedir. Bu makamda insan gıdâ-yı kâinât olur.²³⁰

Fikr-i dūr-ı dırâzdan geçdüm
İbn-i vaqtem ne gelse hōş ey yâr (G.275/4)

Bî-niyâz oldum bi-ğamdi'llâh kamu mağlûğdan
İbn-i vaqtem yoğ durur tedbîr ile fikr-i dırâz (G.344/6)

Garîkî, genel tasavvuf kanaatiyle aynı görüşü benimsemektedir. Mazi ve istikbal kaygısı gütmez.

İbn-i vaqt oldı şüfî heme der-hâl
Fikri mâzî degül ü istikbâl

Çünkü tül-i emel durur bunlar
Müteveccih Hudâ'ya kim müte‘âl (G.379/1-2)

²³⁰ Ceylan, *a.g.e.*, s.217.

İbn-i vaqt ol diyüp ki dem bu dem
Gitdi mâzi vü ğâyib istiķbâl (G.391/3)

İbn-i vaqt oldı Rabb'ine teslim
Aña bir hâl oldı sūd u ziyân

Fıkr-i mâzî vü yād-ı müstaķbel
Perdedür rāh-ı Hâķ'da ey yārân (G.485/5-6)

İbn-i vaqt ol nedür bu tül-i emel
Kıl tevekkül Hüdâ'ya iyle penâh (G.604/3)

15. İlim

Sûfilere göre ilim ikidir: Birincisi; kazanmakla elde edilen ilim. Buna kesbî ilim denir. Bu tahsîl etmekle ve telkîn ile elde edilir. İkincisi de vehbî ilimdir. Allâh bunu kulunun kalbine atar. Buna marifet denir. Gazzâlî, dînî ilimleri ikiye ayırır. 1.Muamele ilmi. 2. Mükâşefe ilmi. Muamelenin gayesi insan davranışlarını (amel-ahlak-ibâdet) açıklamak, mükâşefenin gayesi bilgi (mârifet-irfan) edinmektir.

Garîkî'nin bahsettiği ilim kitaplardan değil kişilerin ağzından, sözden değil halden ve Hak'ta fâni-bâki olanlardan öğrenilir. Asıl ilim Allâh'ın ilmidir. Allâh'ı bilen insan bilmenin derecesine göre meleklerden üstün olabilir. Asıl ilim keşfi olan ilimdir.

‘Alleme’l-esmâyı bildüm keşfile ey müctebâ
‘İlm-i Hû’dur kim beşerde zâhir olur bi’l-hüdâ

İ’tibâr-ı ‘ilm odur kim mazhar-ı ‘ilm olasın
‘İlm-i Hû ile bulur âdem meleklerden ‘ulâ

‘İlm-i ta’lîmi vü taķlîdi degüldür mu‘teber
Cân u dilde ‘ilm-i Hû bulan sürer zevķ ü şafâ

‘İlm-i güftârî kamu şekk ü gümânı arturur
‘İlm-i keşfi Hâķ’dan âġâh iyleyüp virür ziyâ

İrmiyen hâķķa’l-yaķîne sözüni fehm iylemez
Ey Ğarîķî sırruñı bilür yine ehl-i Hüdâ (G.120/1-2-3-4-5)

Cahil olsan da Allâh'ın yolunda isen yolun doğrudur. İlmine güvenip Allâh yoluna girersen O'nu bulman zorlaşır. Allâh'ı bulanlar ümmî olanlar değil midir? Allâh'a olan zannını temiz tut zannı kötü olanlar Allâh yolunda ilerleyemediler. Kişi kitap taşıyan eşek gibi olmaktan korkmalıdır.

‘İlmüñi terk itmeyince bulımazsın t̄alibā
Pūzbendī oldı zāhir şîr-i ma‘niye elā

Yeg durur cehlūñ basîṭ olsa Ḥudā’nuñ rāhına
Kim mürekkeḳ olmağın vesvās virür dā’imā

Ümmi olan Ḥaḳḳ’a kılmışdur tevekkül şıdḳ ile
Zann ile eşbāhdur kār-ı muzaḥref külliya

Ḥaḳḳ çü inne’z-zanne lā-yuğnī²³¹ demişdür naşşile
Ekşerü’z-zannın müflis ḳaldı vü Ḥaḳḳ’dan cüdā

Ellezîne ḥummilü’t-tevrāte mişlin vaşf idüp
Ey Ğarîḳi *yaḥmilü esfār*²³² demişdür Ḥudā (G. 132/1-2-3-4)

Ledün: Ğarîḳi'deki ilim Allâh ilmi, ledün²³³ ilmidir. Bu sırr ise herkes ile paylaşılmaz cahil bu sırrdan bir şey anlamaz. Bu sırta sahip olanın ciğeri, Hz. Ebubekir'in ciğeri gibi sabah akşam yanmaktadır. Şair Hz. Ebubekir'in hadisesine telmih yapmaktadır.

‘İlm-i ledünni söylemez oldum sükūt idüp
Ādem şüretlü ürmesün ardımca çok kilāb

Yanduñ Ğarîḳi sırr-ı nihān itmeden ḳatı
Ekşer gelür dimağuma bŷy-ı ciğer-kebāb (G.146/8-9)

Ledünden şumm u bŷkm oldum velikin
Beni ol söyledür ider ki ilḥāḥ (G.193/4)

‘İlm-i Ḥaḳḳ oldı lā-cerem ‘ilmi
Vaḥy olundı ki ‘ilm-i Hŷ be-‘ibād

²³¹ "Zan hak namına hiçbir şey ifade etmez" (Necm, 28)

²³² "Kendilerine Tevrat yükletip de sonra onu taşımayanların durumu; kitaplar taşıyan eşeğin durumu gibidir. Allah'ın ayetlerini yalanlayan kavmin durumu ne kötüdür. Allah zalimler topluluğunu hidayete erdirmez." (Cuma, 5)

²³³ Ledün: Allâh katı Allâh'ın sırlarına ait manevi bilgi. İskender Pala, a.g.e, s.344.

Gör ki dirler aña kelāmu'llāh
İdemez kimse işbu kavle 'inād

Baňa Hâk'dan gelüp durur bu fütüh
Ki *fe-lā-mümsike*²³⁴ zi-'adl ile dād (G.209/5-6-7)

'İlm-i mecāzī zāhiri ders ile bilinür velī
Keşf ile bilmişem hele cān-ı cihān Hūdā durur (G.259/8)

Behre-mend olmaz bu sırrdan zerrece
Her ki ol 'ilm-i ledünden 'ürdur (G.276/5)

Şavtsız harfsiz olur ta'lim
Keşf-i 'ilm işbu kevne olur pes (G.348/7)

Ġarîkî şāyi' itme işbu rāzı
Ne bilsün 'āmm-ı sırr-ı *min ledünni*²³⁵ (G.638/5)

Ġarîkî, ilim sahiplerini vesile kılarak Allāh'tan bağışlanma dilemektedir.

Meşāyiḥde olan hālāt ḥaḫḫı
'Ulüm ehli ḥaḫḫı ki oldur dirāyet (G.175/14)

Sarf, Nahiv, Meânî ve Usul: Dîvânda mezkur ilimlerden bahsedilmekte, tasavvuf yolunun ilminin veraset şeklinde geldiğini söylenmektedir. Bu ilim doğrudan doğruya Allāh tarafından öğretilmektedir. Tasavvuf yolunun yolcusunun ilmi keşf ile olur, çalışarak olmaz.

Naḥv ü şarf ile olımaz be Ġarîḫ
Vāriş-i 'ilm fırça-i bâḫiş (G.189/5)

'İlm-i dersī gerçi ḥüb ve lāzım-ı bürhāndur
'İlm-i keşf ister gönül hep aña meyli el-ğiyāş (G.190/4)

'Ārifān 'irmişdür ḥaḫḫa'l-yakîne bî-gümān
'İlm keşf olup Hūdā'dan anlara iyler vürüd (G.224/4)

Ger Hâk hidāyet itmiye fehmi dirāyet virmiye
Ne aşşı vire naḥv ü şarf me'āni vü uşul (G.393/3)

²³⁴ "Allah, insanlara rahmetinden neyi açarsa artık onu tutacak, kısacak olan yoktur." (Fatır, 2)

²³⁵ "Allāh katından, Allāh yanından." (Hud, 1; Neml, 6)

Felsefe: Garîkî Dîvânı'nında ismi geçen (2 beyitte) ilim dallarından biri de felsefe/felsefîdir. Felsefe genel itibarla Allâh ilminin karşısında durur.

Felsefî kavline şağın yârân
Olma râzî ki bî-ğaberdür hân

Dir hayâlâtdur kamu 'âlem
Güzerândur ki mağv nâm u nişân

Ne şevâb u ne âhîret ne 'iğâb
Pes yalan mı nebîler ü Qur'ân (G.486/1-2-3)

Felsefî dir kadîm aña zirâ
Oldı Hallâk'a münkir ol ednâ (G.140/5)

Kimyâ: Tasavvufta istilâhatında kimyâ, *kötü huylardan uzaklaştırmak ve güzel huylara alıştırmak suretiyle nefsi düzeltmek* manasına gelir. İnsan-ı kâmil bakışıyla, sohbeti ve her hâliyle gönülleri değiştirir, insanı olgun hâle getirir. Bu da kimyâdır. Gazâlî'nin *Kimyâ-yı Saadet* isimli bir eseri bulunmaktadır.²³⁶ Garîkî, kimyâ ilmini tasavvufî anlamıyla üç beyitte kullanmaktadır.

Derd-i Hû'dur hikmet-i Hâk'dan bu derdüme devâ
Derd-i Hâk'dur miss-i nefsi zer iden çün kimyâ (G.79/1)

Hicr âteşiyle yandıgum enfa' durur baña
Zirâ ki miss-i nefsi ider zer çü kimyâ (G.88/1)

Kimyâ-yı sa'âdet ey yârân
'İlm-i zâhir ibâdet a'ni ki hân (G.482/1)

Cehâlet Şeytân'ın sâhip olduğu özelliklerden biridir. Bu durumdan kişi Allâh'a sığınmalıdır.

Ne'üzü bi'llâh min-cehl a'ni kim min-nâr
Ki 'ayn-ı düzağ olupdur göre ol âzâr

²³⁶ Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Dergâh Yay., C.5, s.352.

Mürîdi olmağın el'ân koca Şeytanuñ
Halaktenî diyü *min-nâr*²³⁷ yürür ol murdâr (G.233/1-2)

"İlim Çinde de olsa gidip alınmalıdır." Allâh'ın ilmi külli ilimdir buna meknûn da denir. Bu ilmi Allâh istediği kişinin sadrının içine koyar. Garîkî, tasavvuf yolunun yolcusuna ilmin mertebelerini izah etmektedir.

Gayb-ı Hakk'a bulmak isterseñ güzer
 'İlm-i Hakk'a rāsih olgil ey püser

'İlm bir kaç kısım olupdur ey fetā
 Lîk biri küllisinden mu'teber

Anuñ 'ilmu'llāh dirler bir adın
 Bir adı 'ilm-i meknündür meger

Çünkü meknündür bilimez her kişi
 Şadruñ içinde kodu Hakk ey beşer

*İnne fî-zālike le-zikrā*²³⁸ didi Hakk
 'İlm-i Hakk'dan niçün olduñ bî-haber

Anı bilen 'ālimu'llāh'dur
 Bilmiyen gümrāhdur benden beter

*Utlübü'l-'ilme velev bi's-Şin*²³⁹ didi
 Çin degüldür Şin ki şadr ey pür-hüner

Şadrimuzda 'ilm-i Hakk vardur nihān
 Biz gezerüz serseri ez-der-be-der

Enbiyā terk-i 'alāyık itdiler
 Ey Garîkî andan anı bildiler (G.285/1-2-3-4-5-6-7-8-9)

Şu dünyaya gelmekten maksad Allâh'ı bilmektir. Kişinin dünyaya gelişindeki maksat makam ve mevki kazanmak değildir. Okuyup ilmi artırmak Allâh'ın ilminden pay almak gerektir. Allâh'ın isimlerini bilmek gerektir.

²³⁷ "Beni ateşten yarattın, onu çamurdan yarattın,dedi." (Araf, 12)

²³⁸ "Şüphesiz ki bunda akli olan veya hazır bulunup kulak veren kimseler için bir öğüt vardır." (Kaf, 50)

²³⁹ "İlim Çin'de de olsa arayınız." (Aclûnî, C.1, n.138.)

Gelmedüñ dünyâda kesb-i māl ü cāha ey püser
Ma'rifet taḥṣīl idüp Settār'ı bilmekdür hüner

Rabbi zidnī dirdi '*ilmen*²⁴⁰ emr olundı Aḥmed'e
Lā-cerem Qur'ān'da ḥatm oldı nübüvvet ser-be-ser

İm-i Hū'dur sālîki 'ayne'l-yaḳîne irgüren
Ḥālîḳ'ı bilmezdi âdem etmese ta'lim eger

Pāk olup reng-i 'alāyîḳdan özüñ âzâde kııl
Ṭami'-i dünyâ olan kesbi olur aña saḳar

'Alleme'l-esmâ' nedür bildi Ğarîḳî keşf ile
Pes ḥaḳâyîḳdan ne var virür ise geh geh ḥaber (G.305/1-2-3-4-5)

Çün *ve kul Rabbi zidnī 'ilmen*²⁴¹ dir
Yek 'amelden Ğarîḳî işbu kemâl (G.397/7)

Ğarîkî, bir çok konuya olduğu gibi ilim konusuna da müstakil bir şiir ayırmıştır. İlimi anlatırken, anlattıklarının gerçekliğini vurgulamak için "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu" âyetinden ve hadislerden iktibaslar yapmıştır. İlimi cehâlet ile karşılaştırarak anlatmıştır. İlim öğrenmek farzdır. Kişi ilim öğrenmek için uğraşmalıdır.

Cāhil 'adū-yı Ḥaḳ'dur zāhid olursa da hem
'Ālim muḥabb-i Ḥaḳ'dur fāsîḳ olursa fā-fehm

Hel yestevi'l-lezîne didi ki *ya'lemün*
*Lā-ya'lemün*²⁴² ile kim bir ḥayvān andan a'lem

*Cāhil 'adüv li-nefsih keyfe yekün li-ğayrih*²⁴³
Cāhil durur olacaḳ *ḥālîd* ki *fî-cehennem*²⁴⁴

Ye'cüc-i şehvāniye ğālib olur vü Me'cüc
Çün nefḥ-i 'ilm ide Ḥaḳ sedd olur aña muḥkem

Taḥṣīl-i 'ilm iyle farziyyetini aña
'İlmiyle oldı âdem maḥlûḳ-ı külliden ekrem

²⁴⁰ "Rabb'im, benim ilmimi artır."

²⁴¹ "Rabb'im benim ilmimi artır, de." (Taha, 114)

²⁴² "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" (Zümer, 9)

²⁴³ "Cahil nefsinin düşmanıdır, başkasına nasıl dost olsun?"

²⁴⁴ "Ebedi cehennem" (Yılmaz, s.61, n.178.)

‘İlmi güzel dimişdür *lev-kāne siḥran*²⁴⁵ Aḥmed
Cehd ile ‘ilm öğren saña direm hey ādem

Kāsib ḥabīb-i Ḥaḳ'dur fi'l-‘ilm didi üskün
Sende Ğarîkî sa‘y it ‘aşḳ ile ‘ilme her dem (G.438/1-2-3-4-5-6-7)

Ğarîkî, üç adet ayetle ilim öğrenmenin ve bilmenin önemini dile getirmektedir. Ârif olanlar yani ilimde, bilmekte ileri gidenler ile gâfil olanlar arasında büyük fark vardır.

Oḳı *ve'r-rāsîḥüne fi'l-‘ilm*²⁴⁶
Zāhir u bâḥın oldu aña ‘ayān

Çün *ve mā ya‘ḳilü* didi *illā*²⁴⁷
Ulemā' sırrını ne dir Ḳur'ān

Pes durur Ḥālîḳ iyledi tercîḥ
Bilüp işler işini ol her ān

Ğayr-ı ‘ārif muḳallid ü nāḳıṣ
Ğâfil u bilmedi nedür insān

Şekk ü zanmyladur anîñ ‘ilmi
Anda yoḳ bu yaḳından bürhān

Oḳı *hel yestevi'llezi*²⁴⁸ be Ğarîḳ
Farkını bilmege yeter bu beyān (G.457/4-5-6-7-8-9)

16. Kader Kalemî:

Ğârîkî, kaleme ayrı bir önem vermektedir. Kalemin O'nda ayrı bir yeri ayrı bir hususiyeti vardır. Gerek âyetler gerekse hadislerle kalemi, kader kalemini ve levh-i mahfuzu anlatmaktadır.

Kalem yani kalemin sahibi bilinmeyi ve tanınmayı istemiştir o yüzden yazmıştır.

Sevdi çün bilinmege itdi zuhūr oldu ḳalem
Kim ḥaḳāyîḳdan kināyetdür yazar herşey n'ola (G.4/6)

²⁴⁵ "Sihir olsa da ilim güzeldir."

²⁴⁶ "İlimde yüksek payeye erişenler." (Ali İmran, 7)

²⁴⁷ "İşte biz, bu temsilleri insanlar için getiriyoruz; fakat onları ancak bilenler düşünüp anlayabilir." (Ankebut, 43)

²⁴⁸ "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" (Zümer, 9)

*Evvelü mâ-ḥalaḳ ḳalem*²⁴⁹ didi
Sevdi yine ma'ni-i bisyār (G.239/3)

Her ne kim emr itdi Ḥaḳ yazdı ḳalem bildürmege
On sekiz biñ 'ālemi vār itdi ber-cemāl (G.386/2)

Ben 'amāda 'ilm-i Ḥaḳḳ idüm ḳalem yazdı ezel
Şüretine mazhar itdi didi kim ni'me'l-bedel (G.405/1)

Levha, yani kalemin yazacağı sayfa insanın gönlüdür. Hakiki insan gönlünde Allâh'ı ve varlıkları okuyabilir.

Pes ḥaḳıḳatden 'ibāretdür ḳalem
Kim yazar her şey' neye ḳābil ola

Ḥılḳatiñde yazdığın yazdı ḳalem
Levh-i dilde oḳı gör ey mübtelā (G.9/2-3)

Dü 'ālem ey Ğariḳi lehv ü bāzīst
Şanasın ḳuḳla-veş ider muğayyer (G.238/9)

Kalem suresinde Allâh'ın kalem üzerine yemin etmesini şair, yaklaşık yirmi defa iktibas yoluyla şiirine konu etmiştir. Kalem'in ilk yaratılan unsur olduğunu ifade etmekte ruh-kader-kalem üçlüsüne dikkat çekmektedir.

Ğayb-ı evvel kim aña dirler 'amā
Rūḥ old ki ḳalem dirler aña

İḳtizāsını yazub oldı mişāl
Şekl geldi ḥayāle bāḫnā

Nūn dur pes *ve'l-ḳalem mā-yeşturūn*²⁵⁰
Şābit oldı aña bürhāndur elā (G.18/1,2,3)

Oḳı *evvelü mâ ḥalaḳu'l-ḳalem*²⁵¹
Ki *nūn velḳalem*²⁵² didi Ḳur'ān'da hem (G.410/1)

²⁴⁹ "Allah ilk olarak kalemi yarattı." (Aclûnî, C.1, s.236, n.823.)

²⁵⁰ "Nûn.Kaleme ve satır satır yazdıklarına yemin olsun" (Kalem,1)

²⁵¹ "Allâh ilk olarak kalemi yarattı." (Aclûnî, C.1, s.236, n.823.)

²⁵² "Nûn. Kaleme ve satır satır yazdıklarına yemin olsun." (Kalem, 1)

Nûn velkalem den a'ni *mā-yeşturūna*²⁵³ geldüm
Fehm iyledüm özümü bildüm *Ḥudā'yı* ol dem (G.414/4)

Çünkü geldi *ḥayāle* 'ilm-i ezel
Oldı *mā-yeşturūn*²⁵⁴ *şān-ı* 'amīm (G.444/5)

Emrini yazmağa *qalem* oldı
Okı *nûn ve 'l-qalem*²⁵⁵ *ḥaḳīkāt-i cān*

Çün mişālini yazdı anda *qalem*
Cümle geldi *ḥayāle* ol ki nihān

Gör ki *mā-yeşturūn*²⁵⁶ beyanıdur
Zāhir oldı göründi *ğayb* 'ayān (G.448/4-5-6)

Ve mā-'alleme 'l-qalem pes ey *Ġarīk*
Fenā 'aşq-ı *Ḥaḳḳ* terk-i *mā-yeşturūn*²⁵⁷ (G.491/7)

Allāh ilk olarak kalemi yaratmıştır bu hem hadis-i kudsilerle hem de ayetlerle desteklenir.

*Evvelü mā-ḥalaḳ qalem*²⁵⁸ oldı
Ya'ni eşyā *ḥaḳāyıkı* añla

Pes be-taḳdīr her ne yazdı *qalem*
Heb mişāl ü *ḥayāle* geldi elā

Cümle-i *mā-yeşturūn*²⁵⁹ sūretdür
Ḳudretini bildürür bize ol tā (G.49/5-6-7)

Mebde'üñ *nûn ve 'l-qalem*dür²⁶⁰ ma'nide bil evvelā
Şüreten yazdı *qalem mā-yeşturūn* da *şāniyā* (G.141/1)

*Evvelü mā-ḥalaḳ*²⁶¹ görünmez çün
Niçe görine 'ayn ile *Sübḥān* (G.514/6)

²⁵³ "Nûn. Kaleme ve satır satır yazdıklarına yemin olsun." (Kalem, 1)

²⁵⁴ "Nûn. Kaleme ve satır satır yazdıklarına yemin olsun." (Kalem, 1)

²⁵⁵ "Nûn. Kaleme ve satır satır yazdıklarına yemin olsun." (Kalem, 1)

²⁵⁶ "Nûn. Kaleme ve satır satır yazdıklarına yemin olsun." (Kalem, 1)

²⁵⁷ "Nûn. Kaleme ve satır satır yazdıklarına yemin olsun." (Kalem, 1)

²⁵⁸ "Allāh ilk olarak kalemi yarattı" (İmām Ahmed ve Tirmizî'nin rivâyetiyle sahihtir. Aclûnî, C.1, s.236, n.823.)

²⁵⁹ "Nûn. Kaleme ve satır satır yazdıklarına yemin olsun (Kalem, 1)

²⁶⁰ "Nûn. Kaleme ve satır satır yazdıklarına yemin olsun" (Kalem, 1)

²⁶¹ "Allah ilk olarak akli yarattı ve ona kabul etmesini emretti." (Aclûnî, C.1, s.236, n.823.)

Garîkî, Kalem Sûresi'nden de iktibaslar yaparak müstakil bir şiirini kaleme, kadere ve kalemin vahdet-i vücûdla ilişkisine ayırmıştır.

Nûn dan levha her ne yazdı kalem
Buldu *mā-yeşurûn*²⁶² sende 'alem

İktizâ itdüğini *zât a'ni*
Yazdı saña *haқиkâtüñ fâ-fehm*

Pes kalem yazduğunu yazdı ezel
Қısmet itdi ezelde *zât-ı kadem*

Bil irâdet ne ise evvelde
Emri üzre olur bu *halk-ı ümem*

Kendü kendü ile *Қadîr ü Mürîd*
Her ne itdiyse itdi 'ayn-ı kerem

İhtiyârüñ mı var senüñ bunda
Cebr ile irdi saña bunca elem

Oқı *mā-ta'melün*²⁶³ bürhândur
Hılkatünde 'amel ki dâhil hem

Her ne toһm ekdi ise ol evvel
Âhir oldur bütün ne piş ü ne kem

Anda terkîb olındı cümle *Ġarîk*
Bu hısâl u bu şadî ile bu gam (G.407/1-2-3-4-5-6-7-8-9)

17. Kalb-Gönül

"Alimler dediler ki: kalbin iki manası vardır: Birincisi göğsün sol tarafındaki konik et perçasıdır ki bu bu kalb hayvanlarda hatta ölüde de vardır. İkincisi: Rabbânî ve rûhânî olan latîf bir şeydir ki cismânî kalb ile ilgisi vardır. Arazların cisimlerle olan ilgisi gibi. Kur'ân ve sünnette zikredilen kalb bu ikincisidir. Meselâ sûfiyye, kalb dediğinde bazan nefsi, bazan rûhu, bâzan da akli kastederler."²⁶⁴ Garîkî, kalb ve gönül sünnetteki ve tasavvuftaki

²⁶² "Nûn. Kaleme ve satır satır yazdıklarına yemin olsun." (Kalem, 1)

²⁶³ "Oysa sizi ve yapmakta olduklarınızı Allâh yarattı, dedi." (Saffat, 96)

²⁶⁴ Seyyid Şerif Cürçânî, *Kitabü't-Ta'rifât*, Tercüme ve Şerh: Arif Erkan, Bahar Yay., İstanbul 1997, s.182.

kullanışına paralel olarak ele almaktadır. Garîkî'nin gönlü bir eğitimhane bir medresedir o medresede eğitimi aldığı ise Allâh'tır. gönüllerde gizli olanı yine gönülden anlayanlar bilebilirler. Allâh'tan haberi alırken yine göbül ehlinde almak gereklidir. Allâh gönüle hususi bir önem vermektedir. Hz. Muhammed'e yönelik olarak "Göğsünü açmadık mı" gönle işaret etmektedir. Allâh yerdelere ve göklere sığmamıştır; fakat mümin kulunun gönlüne sığmıştır. Gönül Allâh'ın âyetlerinin yazıldığı bir sayfadır.

Göñül hānesi medresemdür elā
Müderris baña her nefesde ẖudā

Göñül ğaybını seyr iden ehl-i dil
ẖudā'dan haber virse vardur sezā

Çü didi *elem neşrah*²⁶⁵ āyātda
Gümān itme haḫdur sözüm münkirā (G.137/1-2-3)

Mā-vesi'anī didi bir ḫadīşinde ẖudā
Hem *vesi'anī ḫalbū mü'min*²⁶⁶ didigün fehm it elā (G.138/1)

Levḫ-i dilde oḫıyup ezber iden
Bildirāvi rivāyetin be-cihāt (G.164/4)

Gerçi ğāyib durur göñül ammā
Şūret-i dil durur bu ma'niler (G.258/3)

Göñli şāfi idicek mir'at-veş
Cilve ider bī-gümān ol bī-naẖir

Dil sarayın pāk idicek ğayrıdan
Taḫt idinür anı şāh-ı bī-vezir (G.286/4-5)

Nār-ı aşḫ ile ḫutuşdur ḫalbümi
Yanmaḫ ile çün münevverdür çerāğ (G.367/2)

Münkirin kalbi müminin kalbinden çok farklı özelliklere sahiptir. Taşlaşmış bir kalptir.

²⁶⁵ "Biz senin göğsünü açıp genişletmedik mi?" (İnşirah, 1)

²⁶⁶ "Yarattığım yerlere ve göklere sığmadım ama mümin kulunun kalbine sığdım" (Aclûnî, C.2. s.171, n.2254.)

Ḳalb-i münkirde naḳş olur mı sözüm
Çünkü nisbetde seng-i mermerdür (G.254/7)

Garîkî, iki adet müstakil şiirini gönül kelimesini içeren kelime grubundan seçmiştir. Gönül, hele ki Allâh aşkı ile yanan gönül Garîkî'nin gönlüdür.

Bu naḳş-ı âb u ḥâke gönül meyl ider velî
Naḳḳâş-bî-ḥalel gerek almağa gönülümü (G.648/2)

Ne dil-ber-i ḥōş-zîbâ añlar delü gönülümü
Ne ḥüsn-i zeni ra'nâ añlar delü gönülümü (G.649/1)

18. Lutf-Kahr

Sûfiyye ıstılahatında ve anlayışında kahr ve lütuf önemli yer teşkil eder. Sûfi için Allâh'ın lütfu ve kahrı ikisi de Allâh'tan geldiği için hoşdur.

Garîkî, için Allâh'ın lütfu ile kahrı birdir. Hatta bazı beyitlerde kahr lütuftan evlâ görülür. Hattâ Garîkî, Allâh'ın kahrının güzelliği noktassında müstakil bir şiir yazmıştır.

Ḳahrını luḫfundan a'lâ görmişem ben âşikâr
Ehl-i inşâf olan añlar bu sözü ey hüşyâr

Ġüşmâl-i ḳahr ile Ḥaḳ nefsümi ıslâh ider
Hem keremdendür ki tehdîd iyleyüp dir hüşdâr

Ḳahr içinde var durur perhîz ü tevbe ez-ḥaḫâ
Ḳahr içinde var durur süz u niyâz-ı bî-şümâr

Bî-vefâydür eger çi zâhirâ ḳahr-ı Ḥudâ
İtdügiñe ol cezâdur ḫaḳ budur inşâf âr

İmtihân ider Ġarîkî ḳahrıla Ḥâlîḳ seni
Ba'd ez-ân luḫfına mazḫar ider ol pâyân-ı kâr (325/1-2-3-4-5)

İrişmez birliğe hergiz Ġarîkî
Ḥudâ'nuñ ḳahr u luḫfin fark iden er (G.328/7)

Luḫf u ḳahr itdi Ḥudâ ızḫâr-ı ḳudretdür ğaraż
'Âlemi ma'lûl idüp i'lâm-ı hikmetdür ğaraż (G.358/1)

Ger kahr u belâ gelse yâ hısm-ı kazâ gelse
Ben çeşm-i muhâbbetle hoş 'aynı 'ağâ gördüm (G.439/4)

'Âşık-ı Hâk ki mestdür Hû'dan
Luţf u kahr oldu aña hep yeksân (G.459/6)

Tasavvufta başka bir başlık altında işlediğimiz celâl-cemâl; kahr ve lutf ile yakından alakalıdır. Lutf cemâli, kahr ise celâli temsil eder.

Zıll-i esmâ durur şuver ya'ni
Kudretin bildürür bize Müte'al

Şuver âlât-ı Hâk durur der-kâr
'Adeti geh cemâl ü gâh celâl

Alan ol viren ol durur cümle
'Adeti geh cemâl ü gâh celâl

Luţf u kahrına bir durur 'illet
Kudret izhâr ider garaż ahevâl

Bilmiyen lîk işbu tevîdi
Dür düşdi Hudâ'dan ol be-çalâl

*Bi-yedi'l-hayr Yuhyî dir ve Yümiť*²⁶⁷
Pes Garîķi celâli oldu cemâl (G.377/2-3-4-5-6-7)

Kahr u luţf iktizâ-yı zâtıdur
Gösterür geh celâl ü gâh cemâl (G.397/4)

Her ne gelürse Hâk'dan râzî olurlar anlar
Ger kahr ise 'ağadur gör kim ne hâl içinde (G.621/3)

19. Mâsivâ

Allâh'tan başka her şeye mâsivâ denir. Her şey yok olacaktır geriye ancak Cenâb-ı Hakk'ın sahip olduğu güzellik kalacaktır. Cenâb-ı Hakk'ı arayanlar için ne dünya vardır ne de âhiret. Onların muradları sadece Allâh'tır.

Ehl-i Hâkķ'a ki sırr-ı cānı bilür
Bil harâm oldu dünyâ 'uķbâ

²⁶⁷ "Hayir (İyilik) O Allah'ın elindedir. Dirilten ve Öldüren O'dur."

Çün murāduñ Hudā'dır be Ğarîķ
Māsivādur bular saña ne sezā (G.21/6-7)

Māsivā-yı Hāķ kāmı nār-ı cehennemdür elā
Hālķa lu'b oldı velī yanmaķdadur leyl ü nehār (G.242/6)

Māsivā-Allāh āteş-i dūzaķ durur ey bī-ķaber
Ehl-i dūzaķ pāye şanup tıtdu āteşde maķar (G.314/1)

Çün māsivā-yı Hāķķ heme nār-ı 'azābdur
Āteşden ey Ğarîķī hāzer kıl Hudā'yı pes (G.347/5)

20. Münkir-Kâfir

Dîvân edebiyâtının farklı şubelerinin aksine tasavvufta kâfir: bir nefes Hak'tan gaflet eden kişi anlamında kullanılır. Münkir de kâfir ile aynı ma'nâya hâizdir. Ğarîķî , münkirin şiirini okuduğunu fakat anlamadığını, anlamayacağını söylemektedir. Münkirin namazı onu kurtuluşa değil dalalete götürür.

*Semme vechu'llāhda*²⁶⁸ 'ārif niyāz u sūz ider
Münkirüñ dā'yim perişāndur namāzı dāldür (G.324/4)

Mü'min olur mı irmedin 'ayne'l-yaķine kes
Mevhūm puta secde iderler bu 'ām ķas

Maħsūs puta tapan olur ķāfir-i basit
Mevhūma tapan oldı mürekkeb ki pür-heves (G.347/1-3)

Bunca tevcih iyledüñ be Ğarîķ
Münkir ammā ki itmedi iķrār (G.246/5)

Keşret oldı ħurūf ile esmā
Tā ki mezkūrı zıkr ide ķātır

Aşlı birdür ħaķīķatā baķsañ
Münkir inkāra olmaz kādir (G.270/7-8)

Derk-i Hāķ'dan uzaķdur münkir
'Ārifüñ ħāline degül ki maķarr (G.271/1)

²⁶⁸ "Allah'ın yüzü (zati) oradadır." (Bakara, 115)

Şihhat olmaz münkirüñ kavlinde hiç
Kim hasedden dâ'im ol ol rencürdur

Bu cihānda görmiyen Rabb'in begüm
Şöyle bil ki ol cihānda kürdur (G.276/5-6)

Vaḥdet-i Haḫḫ'a itmedi ikrār
Bunca āyātı oḫudum bir bir

Gerçi ma'zürdur ḫatuñda velī
Ey Ğarīķī muḫall degül aña sırr (G.250/4-5)

Şanma münkir ehl-i Haḫḫ'dan iḫtiyār ile ḫaçar
Kim şihāb-ı nefy ile redd iyleyüp her dem yaḫar (G.319/1)

Saña mechüldür aḫvāl-i 'ālem münkirā küllī
Baña ma'lūm 'ārifler bilür şanma ki pinhānam (G.445/5)

Garīķi, münkir redifli gazelinde münkiri hem dīnî hem de tasavvufî açıdan değerlendirmektedir. Münkirin cennete giremeyeceğini ifade etmektedir. Ayrıca tasavvufî olguları da anlamayacağını belirtir.

ḫaldı dünyāda zulmeti münkir
Bulmadı yüz-i 'izzeti münkir

Şekk ü zann ile müşrik olmışdur
Bilmedi 'ayn-ı vaḫdeti münkir

Çünki bürhāna itmedi taşdıḫ
Bulmaz ḫūr u cenneti münkir

*Lā-tüfetteḫ lehüm didi ebvāb*²⁶⁹
ḫaldı esfelde zilleti münkir

Dād-ı Haḫḫ'a liyāḫati yoḫdur
Bī-şeref oldı hisseti münkir

Ne delīli ne ḫod yaḫīni var
Der-gümāndur ḫalāleti münkir

Dāldür ey Ğarīķī evvelde
Niçe bilsün hidāyeti münkir (G.316/1-2-3-4-5-6-7)

²⁶⁹ "Onlara gök kapıları açılmayacak." (Araf, 40)

Bu gūşu şatğil münkirā bir ğayrı gūş alğil şatūn
Zīrā bu söz her gūşuna bir zerrece itmez duḥūl (G.393/2)

‘İlm ü ‘ayn-ı ḥāl ile bildūñ Ğarīķī sen velī
Perde-i pindārda maḥcūbdur bu münkirān (G.483/9)

Başka beyitlerde münkir köpeğe ve yabânî bir eşeğe, kargaya benzetilmektedir. Çünkü münkir Allâh'ın birliğini belki Vahdet-i vücûdu kabul etmemiştir. Münkir sırr olanı anlayamaz.

Vaşf ideyin saña nedür münkir
Bir yabānî ḥimār-ı müstenfir

Yırtışur ḥalkla köpeklik idüp
Ḳoma di ḳo etin yisün hırhır (G.250/1-2)

Ḳande varsam münkir alur yolumı
Ḳande ise bāz üşer aña zāğ

Ḳalbi vü yüzi ḳaradur münkirūñ
Ey Ğarīķī ehl-i ḥālīñ yüzü ağ (G.362/4-5)

Münkir ne ilim öğretir ne de ders alır, cāhilin tekidir. Allâh aşkından ise hiçbir şey anlamaz gafilin tekidir. Münkirin yolu Ebû Cehl'in yoludur. O yol ki küfrün yoludur.

Ne muḥbirsın ne müstaḥbir be hey münkir ne cāhilsin
Ne mest-i cām-ı Allâh u ne mestürsın ne ğāfilsin

Çü lā-nü'min durur ḳavlūñ senüñle ğüft ü ğüyum yoğ
Ki Bū-Cehl'üñ ṫarīķidür ṫarīķūñ küfre māyilsin (G.506/5-6)

21. Mürşid, Pîr, Şeyh

Mürşid; rehber, delil, kılavuz, yol gösterici anlamlarına gelir. Seccâde-nişîn, post-nişîn, pîr yâhut şeyh de denir. Rûh ile meşğûl olur, mürebbidir. Kendine intisab eden mürîdin bütün hususiyetlerini, kabiliyetlerini göz önünde bulundurarak herkese ayrı ayrı yol gösterir.

İrşâd görevini yürütecek kimsede bulunması gereken ahlâki sıfat ve haller konusunda çok şey söylenmiştir. Bunları kısaca şu başlıklar altında toplamak mümkündür: yakînî îmân, Kitâb ve sünnet ilmi, kâmil takvâ, teşhiste basîret, tesbitte ferâset, ve terbiyede siyâset ilmi,

manevi silsile ve irşâd icâzeti, zühd ve îsâr ahlâkı, mânevî câzibe ve İlâhî heybet sâhibi olmak.²⁷⁰

Garîkî tasavvufun bütün unsurlarına dâir söz söylemiştir. O'nun tasavvufta önemli bir merhale katettiğini eserlerinden ve şiirlerinden anlamaktayız . Kendisinin de irşâd makâmında olduğunu düşündüğümüz Garîkî, birçok şiirinde mürşidnazarıyla seslenmektedir.

Pîr-i ğaybî dilde ta'lim itmeyince sâlike
Müntehî olup sülûkünde nihâyet bulmaz

Ger behişt ü dūzağ ehlin bilmez ise dünyâda
Ey Ğarîkî sâlik işbu fende ğâyet bulmaz (G.343/3-7)

Mürîd oldur ki terk ide murâdı
Murâd-ı pîre teslîm ola her ân (G.544/5)

Mürîd, Pîrsiz uzlette hayır bulamaz; Çünkü O'nun şeytanı O'nu şaşırtmıştır.

Çünkü vesvâsı anı deng itdi
Pîrsiz bulmaz hayr 'uzletde (G.609/7)

22. Nefs ve Enaniyyet

Nefs: Ruh, akıl, insan bedeni, cesed, kan, azamet, izzet, görüş, kötü göz, bir şeyin cevheri, hamiyet, işkence, ukûbet, arzu, murad manalarını içermektedir.²⁷¹ Kur'ân-ı Kerîm'de de aynı şekilde değişik manalarda karşımıza çıkmaktadır.

Bizim burada üzerinde duracağımız manasıyla nefis: İnsan bedeninde bulunan ve ona kötülük, fenalık, fesat emreden cevher ve insan bedenidir.

Enaniyyet ise benlik olarak karşımıza çıkar ki şeytanın benliği yüzünden cennetten ebediyen kovulduğu ve cehenneme varacağı bize bildirilir. Kişi kendini bir kıldan dahi üstün tutmamalıdır. bunu yaptığı taktirde kendini putlaştırmış olur. Eğer insan varlığın temel gayesini bilse benlik iddiasında bulunmaz. İnsan vücûdu canavarlarla dolu bir orman gibidir. O canavarlar insanın canına aver yani düşmandır, onları avlamak gerekir.

Melâmet ehliyem geçdüm enâniyyetden ey mollâ
Ki kendüyü gören olur 'Azâzil'den daği ednâ

²⁷⁰ Ceylan, a.g.e, s.246.

²⁷¹ Ömür Ceylan, *Tasavvufî Şiir Şerhleri*, İstanbul, 2007, s. 255.

Ḳamu eşyāya mazhar nüṣhadur dünyāya çün cismüm
Taḥalluḳ bulmuşum küllden gehi süfli gehi a'lä

Eger bir ḳılca eşyādan özüñü yeg görürseñ bil
Ki kendü kendüñe putsuñ seniñdir Lāt ile 'Uzzā

Nedir bildüñse eşyāyı zarūri benligüñ gitdi
Ḥaḳāyıḳdan ḥaberdār olan ol dimez benüm ḳaṭ'a

Gehi ḥayvān u insānsın gehi kelb ü gehi dilkü
Ḳamu gördüğüñ 'aynuñdur ki ḥāl ü ḥodudur saña

Vücūd-ı ādemī vaḥşi ile ṭolu bir ormāndur
İçinden bir taş atarsañ niçe cānvar çıkar avla (G.30/1-2-3-4-5-6)

İnsan ne kadar inkar etse de benliğine yani enaniyyetine çok düşkündür. Övülmeyi istemediğini söyleyen bir insan yerildiğinde ne kadar incinir. Bu ise benliğin göstergesidir; Çünkü eşya zıddıyla bilinir.

Ḥalkuñ olmaḳ ḳabūlü benlikdür
Medḥ-i ḥalk a'ni maḡrūr ider tā

Medḥden ḥazḳ itmezim dimegil
Zıddı ile bilindi ol zīrā

Ya'ni zemm itse bir kişi zāhir
İncinürsüñ derūn-ı dilden aña

Hem-çinān medḥ bir şekerdür kim
Zararı vardur nihāni aña

Lā-cerem iyledüm özüm bed nām
Bulmasun nefis 'izzet ile şafā (G.41/4-5-6-7-8)

Nefis insanın başlıca düşmanıdır. Nefsi hizaya çekmek gerekmektedir.

Oḳı kim a'dā 'adüvvik nefsüke²⁷² didi Rasūl
Anı tîḡ-i cū'dur ḳatlıyleyen nev'a elā

²⁷² "Senin düşmanların (içinde) en şiddetli düşmanın iki tarafın arasındaki nefisindir." (Aclūnî, C.1, n.412.)

Nefsi istikmāl itseñ cüstdür nā-merd-i hān
 Ҳидметинден шākir olursın aña idüp du‘ā (G.73/4-5)

Ben demek enaniyyet göstermek Şeytan'ın işidir. Benlik iddia eden kişi Şeytan'a mürid olur. Benlik iddia eden Şeytan'a yoldaş olur. Tasavvuf yolunun yolcusu gurura düştüğü an hata etmiş olur. Gurur ise Şeytan'ın işidir. Bu yolun yolcusu benliğini terk etmelidir. Ben demek yerine biz demelidir.

Menem dedi ezelde koca Şeytān
 Mürid olur o pīre men diyen tā (G.76/7)

Fazl-ı Hāḡ’dan dile rahmet dā’imā
 Menligi terk iyle oldur ki ḡatā

Ġarra olma ḡā’atūne key şaḡın
 Dile Hāḡ’dan dā’yimā ‘avf u ‘atā

Çün *ene ḡayrun*²⁷³ durur da’vīn hemīn
 Yoldaş olmışsuñ La‘īne münkirā

Terk-i ‘ādet iyleseñ yegdür saña
 Çün enāniyyetdür ‘ādet külliya

Ey Ġariḡī bende-i efgende ol
 Sen enā dime heme di ihdinā (G.130/1-2-3-4-5)

Varlığı ref’ iylemekdür ol
 ‘İllet-i İblīse mā vü mendür tā

Nefsimüzde menī marāzdur hān
 Bize oldur ġurūr viren elā

Mücrim ol ‘aczile nedāmetde
 ‘Özrüñi dile ‘avf ider ki ḡudā (G.139/2-3-4)

Benlik İblīse ‘illet oldı faḡad
 Lā-cerem anı iyledi Hāḡ redd

Bu marāz nefsimüzde dāḡıldür
 Mücib-i la‘n ol durur zi-eḡad

²⁷³ "İblis: Ben ondan hayırlıyım! Beni ateşten, onu çamurdan yarattın, dedi. (Sad, 76)

Tevbe iyle çü ‘afv olunmaz hiç
Oldı küllî günâhdan ol bed

Māl u cāh ile medheñ yücelür
Zühd-i huşk ile benlik oldı eşedd

Nefsi hõr iyle benlikden geç
Raḥm ide tā saña Ḥudā ki Şamed

Ḥalk maḳbülü olayın dirseñ
Ḥaḳḳ ḳapusundan oldı olda mered

Ḥalkdan ḥürmet isteme be Ğarīḳ
Yek durur saña derdüñ ile kebed (G.204/1-2-3-4-5-6-7)

Tevhid ehli olanlar Hû diyerek bunu kendilerine zikir yaparak nefislerine temizlerler.

Öyle temizlerler ki nefisleri lâ'ya yani yokluğa dolayısıyla fenâya ulaşır.

Ehl-i tevḥîde virür ol devrān
Hû diyüb nefisini ider ol lâ (G.81/3)

Ben dimezem menem menem cümle Hû cümle Hû direm
İllā o durur menem cān-ı cihān Ḥudā durur (G.259/6)

Ben dimezem menem menem cümle Hû cümle Hû direm
Beḳā ānuñ menem ki fān cümle Hû cümle Hû direm (G.411/2)

Dünyadaki ve ahiretteki hakikiki mülk sahibinin Allâh olduğunun bilinmesiyle enaniyetden kurtulunur.

Enāniyyet ol dem gider aradan
Limēn dir ki *el-mülkü lillāhi*²⁷⁴ tā (G.87/8)

Köpek açlığı denilen bir hastalık vardır, bu hastalığa tutulan kişi doymak bilmez nefis de köpek açlığı hastalığına yakalanmıştır. Âlemin yiyeceğini yese doymaz, suyunu içse kanmaz.

Saña çün cū‘-i kelb ey nefs-i dūn olmış durur ḥaşlet
Ṭa‘ām-ı ‘ālemi yidüñ ṭoyup ābını ṣorduñ ṭut (G.181/5)

²⁷⁴ "O gün onlar (kabirlerinden) meydana çıkarlar. Onların hiçbir şeyi Allah'a gizli kalmaz. Bugün hükümler kimindir? Kahhar olan tek Allah'ındır. (Mümin, 16)

Nefrsini tanıyan, bilen Rabb'ini bilir, tanır.

Nefsini bilen ol bilür Hakk'ı
Men *'araf*²⁷⁵ olan iyalesün irşād

(G. 211/8)

Oldı bu cehl pes Ğarîkî günāh
Kendüyü bilmiyen olur ki ħimār

(G.229/7)

Kendüñü bildüñse Rabbi bildiñ añladuñ kamu
Keşf olındı saña bu dünyāda esrār-ı ħubūr

(G.243/4)

23. Nûr ve Zulümât

Nûr, üç türlüdür. Birincisi göz nûrudur ki görür ama göstermez. İkincisi gösterir ama görmez. Güneş, ay, yıldızlar ve ateşte olan nur böyledir. Üçüncü Hak Teâlânın nûrudur ki hem görür hem gösterir.²⁷⁶ Ğarîkî, şiirinde nur ile narı birbirinr tezat iki kavram olarak sunmaktadır. Nur ehli cennette nar ehli ise cehennemdedir. Zulümât ise karanlığı ve küfrü temsil eder.

Enfûs-i kâmilât ehl-i Ĥudā
Buldılar nûr-ı *'aşk* ile çü şafā

Buldılar hem felāh dūzaħdan
Oķı *ħad eflēħa* ki *men zekkā*²⁷⁷

Nûr-ı *'aşk* oldı anlara çü ğidā
Nār-ı dūzaħdan oldılar bî-pervā (G.108/1-4-5)

Nûr ile nār ehlini fark ider meger
Nûr-ı Ĥudā ile nażar iden Ğarîkî'yā (G.114/11)

'Alem-i nûrda ki yok zulmet
Çün fenādur bulunmaz anda cihet (G.161/1)

Melek ilhāmını ne bile *'avām*
Duzahîdür ki ħaldı fi'z-żulümāt (G.180/5)

²⁷⁵ "Nefsini bilen Rabb'ini bilir" (Aclûnî, C.2, n.2530.)

²⁷⁶ Ceylan, *a.g.e.*, s.260.

²⁷⁷ "Nefsini kötülüklerden arındıran kurtuluşa ermiştir." (Şems, 9)

Nür-1 Haqq ile göremez münkir
Lâ-cerem oldu iki gözi kebūd (G.207/6)

Allâh yerlerin ve göklerin nurudur. O yerlere ve göklere nur, ışık verendir. O nur üstüne nurdur. Allâh için nur o kadar önemlidir ki bu isimde bir sure indirmiştir. Allâh'ın isimlerinden biri de Nûr ismidir.

Oķı *Allâhü nūr*²⁷⁸ didi Hudā
Nür-1 Haqq oldu pes zemîn ü semā

*Meşelü nūrihi ke-miškātin*²⁷⁹
Cümle mışbāh-1 Haq durur aňla

Kim ki bildi Ğarîķî'yā sırrı
*Nūrun 'alā nūr*²⁸⁰ oldu ol be-hüdā (G.134/1-8-9)

*Allāhu nūr*²⁸¹ işbātumuz Kur'ân durur āyātumuz
Bî-reyb Haq'dur zātumuz ben Hū direm yā Hū direm (G.415/3)

Göñül nūrından oldu beyt-i rüşen
Ki nür-1 Haqq'a mışbāh oldu bu ten

Çü āgāh oldu 'āşık sırr-1 Haq'dan
Hemān *nūrun 'alā-nūr*²⁸² oldu andan

Çü *yehdi'llāhü bi-nūrihi men yeşā*²⁸³
Hudā'ya varmağa rāh oldu bu fen (G.525/1-2-3)

24. Ölüm:

Ğarîķî Dîvânı'nda dünyanın faniliği ahiretin bakiliği noktasında ölüm sıkça ele alınmaktadır. Ölüm tasavvufî düşüncenin temel taşlarından biridir. Özellikle ölümle ilgili

²⁷⁸ "Allah göklerin ve yerin nurudur." (Nur, 35)

²⁷⁹ "Allah göklerin ve yerin nurudur. Onun nurunun temsili şudur: Duvarda bir hücre; içinde bir kandil, kandil de bir cam fanus sanki inci gibi parlayan bir yıldız. Mübârek bir ağaçtan, ne doğuya ne de batıya ait olan zeytin ağacından tutuşturulur. Bu ağacın yağı, ateş dokunmasa bile, neredeyse aydınlatacak (kadar berrak) tır. Nur üstüne nur. Allah dilediği kimseyi nuruna iletir. Allah insanlar için misaller verir. Allah her şeyi hakkıyla bilendir. (Nur, 35)

²⁸⁰ "Nur üstüne nur" (Nur, 35)

²⁸¹ "Allah göklerin ve yerin nurudur." (Nur, 35)

²⁸² "Nur üstüne nur." (Nur, 35)

²⁸³ "Allâh dilediği kimseyi nuruna iletir." (Nur, 35)

hadisler ve âyetler ile ölüm gerçeği vurgulanmaktadır. Gönül ehli olanlar ölüme bıyık altından gülümserler. Dünyâ halkı ise ondan nefret eder. Ölüm âşık için faydalı bir şerbettir.

*Mutū kable ente mūtū*²⁸⁴ ol durur
Ger ‘ināyet dileseñ budur güşād (G.217/3)

Mevte kim halk-ı cihān nefret ider andan kamu
Riş-ḥand iyler ki şerbet-i dāfi‘ renc ü kebed (223/2)

Çünkü nevbet üzre bağludur cihānuñ devleti
Şādī-i dünyā Ğarīkī bil ki olmaz pāy-dār (G.242/7)

Ṭul-i ‘ömri nideyin dünyā soñı vīrāndur
Biñ yaşarsam bir nefesdür ‘ömr-i ḥöd bir āndur (G.317/6)

Çün yakīn giderdüm āḥiret teşvişini
Riş-ḥand itsem n'ola mevte ki bī-pervā menem (G.442/4)

Ğarīkī, başka bir beyitte tasavvufî fenâ terimi ile, ölümü tevriyeli olarak ifade ermiştir.

Ğaraż oldur ki her kim ola fāni
Aña oldı sezā Allāhü ekber (G. 245/6)

Ğarīkī, müstakil iki şiirini ölüme ayırmaktadır. Hz. Peygamber'in ölüme ilgi söylediği hadisi şiirine konu başlığı yapmıştır. Kişi nasıl ölürse öyle dirilecektir. Rabb'inin emrine uyan Hz. Muhammed'le haşrolacak, uymayan ise bu şefaatten mahrum kalacaktır. Kişi bunları bilerek hayatını yaşamalı ve ölüme hazırlanmalıdır.

Bilgil *kemā-ta‘yişū*²⁸⁵ didi Rasūl
Mevtūñ niçe olursa olur ḥaşrūñ ey füzül

Ḥīn-i ecelde Rabb'üne meşgūl iseñ eger
Ḥaşr olıcak Rasūl'le ider seni ḳabūl

Ver ḡafletle gidesin işbu ḥarābeden
Küfr ü ḑalālet içre ḳalursuñ olup melūl

Bīdār iken ne itseñ el'ān dünyāda
Düşde yine hem oldur işūñ her ne ise ol

²⁸⁴ "Ölmeden önce ölünüz." (Yılmaz, s.128)

²⁸⁵ "Yaşadığımız gibi ölecek ve öldüğümüz gibi haşr olacaksınız." (Hadis-i Şerif, Ceylan, s.163)

Ölüm dağı bunuñ gibidür şübhe yoğ hemān
Allah'a ĥidmet ile şağın nefse olma ĥul

Bu dünyānuñ metā'ı saña aşı itmiye
Ol dünyānuñ şevābı ola yeg durur ĥuşıl

Sen ey Ğarīķi kendüñe iyle naşıhati
'İsā ide bu ĥalka ĥaçan kim ide nüzül (G.398/1-2-3-4-5-6-7)

Ölüm gerçeği âyet ve hadislerle desteklenerek anlatılmaktadır.

Aĥü'l-mevt didi *nevmi*²⁸⁶ Rasül
Bunuñla bil emdi anı ey dedem

Oğı *ve'l-letî lem temüt fi'l-menām*
*Ve yürsilü dir uĥrā*²⁸⁷ gelür dem-be-dem (G.410/4-5)

Ğarīķi'nin, ölümle alakalı olarak yazdığı ikinci şiirini de âyetlerle ve hadislerle süslemektedir. Kişı ölümden kaçmamalıdır, Allāh Kur'ānda "Ölümi temenni edin" demiştir. Sâdıķ olan kişı ölümü arzular. Yakîne eren ârifler ölümü rahmet görürler.

Mevtden niĥün ĥaçarsın ey güzîn
Çü *temennev mevt*²⁸⁸ didi şādıķın

Şādıķ olan mevtin ider arzū
Dā'imā zārı ile ĥılur enîn

Mevt rahmetdür bilürsüñ ey seni
Böyle bilürler ĥamu ehl-i yağın

Çünkü *mā-māte ve men mātē*²⁸⁹ didi
Ol Rasül-i rahmete'l-li'l-'ālemîn

Hep muği' u 'āşıye ĥōşdur ecel
Pes gerek kim ĥutasın göñlüñ emîn

²⁸⁶ "Uyku ölümün kardeşidir."

²⁸⁷ "Allāh, ölenin ölüm zamanı gelince, ölmeyenin de uykusunda iken canlarını alır da ölümüne hükmettiği canı alır, ötekini muayyen bir vakte kadar bırakır. Şüphe yok ki, bunda iyi düşüncecek bir kavim için ibretler vardır." (Zümer, 42)

²⁸⁸ "De ki: Ey Yahudiler! Bütün insanlar değil de, yalnız, kendinizin Allah'ın dostları olduğunuzu iddia ediyorsanız, bunda da samimi iseniz, haydi ölümü temenni edin (bakalım)!" (Cuma, 6)

²⁸⁹ "Ölenler ölmediler; onları ölü sanmayın." (Hadis-i Şerif)

Şağ olup dünyāda ğam-ĥāʿr olmadın
Cānumuz yegdür ki ala ol Muʿīn

Ey Ğarīķī maġbūn olduñ dünyāya
Ğaflet ile geçdi ʿömr-i nāzenīn (G. 530/1-2-3-4-5-6-7)

25. Riya

Riya iki yüzlülük, gösteriş için yapılan hareket, amel demektir. Ğarīķî riyanın karşısında durmaktadır. Ameller, gösterişsiz olarak yapılmalıdır. Gösterişsiz yapılan azıcık amel gösterişle yapılan çok büyük amellerden daha makbüldür. İbadetinde vesveseler, riya çokta ise bunu Allāh'ın kabul etmesi mümkün değildir. Ğarīķî ibâdetinde gurur ve riyadan sakınmaktadır.

Ĥudā dir *fe-men kāne yercū likā*
Li-yaʿmel ʿamelen oķı kim *şāliĥā*²⁹⁰

Gerek fikrūñ olmiya kim ğayr-ı Ĥaķ
*Ve-lā-yüşrik*²⁹¹ oldu ki nehy-i Ĥudā

ʿİbâdetde vesvās ğālib ise
Ĥabul ola mı işbu ğüne duʿā

İtāʿat idüp emre kılmaķ gerek
Ve līkin aña lāyık olmaz elā

Namaz kılma demek degüldür murād
Ğaraż bu ki noķşānumuz var aña

Namaz ü rüķuʿda pesdür baña
Ĥabül itse bir secdemi Kibriyā

Teveccüh güzeldür Ĥudā'ya velī
Gerekdür ki olmiya anda riyā

²⁹⁰ "De ki: Ben, yalnızca sizin gibi bir beşerim. (Şu var ki) bana, İlah'ınızın, sadece bir İlah olduğu vahy olunuyor. Artık her kim Rabb'ine kavuşmayı umuyorsa, iyi iş yapsın ve Rabb'ine ibadette hiç bir şeyi ortak koşmasın." (Kehf, 110)

²⁹¹ "De ki: Ben, yalnızca sizin gibi bir beşerim. (Şu var ki) bana, İlah'ınızın, sadece bir İlah olduğu vahy olunuyor. Artık her kim Rabb'ine kavuşmayı umuyorsa, iyi iş yapsın ve Rabb'ine ibadette hiç bir şeyi ortak koşmasın." (Kehf, 110)

Anuñçün ta'avvüz iderdi Rasûl
Ki noqşân 'ibâdetde olur hata

Şurûri ğurûru çatı çok durur
Ki mağrûr olan aña Şeytân ola

Di estağfiru'llâh sehviñ añup
Dime kim şevâb oldı hâşıl saña

Dimem ben Ğarîkî şevâb iyledüm
Hağâsını Hağğ şormasun tek baña (G.104/1-2-3-4-5-6-7-8-9-10-11)

Resmî/riyâkar sûfiye ders verirken Mansur'a telmih yapılmıştır.

Hamuş ey şüfi-i resmî nedür bu rağş u bu na'ra
Ne mest-i cām-ı Maşûr'sın riyâdan mest kânzilsin (G.506/3)

Cân u diliyle 'aşğ-ı Hudâ ile bî-riyâ
Nûr-ı 'ibâdâta iren ider 'ibâdeti

Tağlîd-i huşğ u şavm-ı riyâda n'olur çeker
Keşf ü küşâd u hayrete iren riyâzeti (G.654/2)

26. Ruh

Cân ve nefis kelimeleri ile karşılanan rûh Kur'ân-ı Kerîm'de beş türlü kullanılmaktadır.

1. Allâh kendi rûhundan a) Âdem'in vücûduna hayat vermek için Âdem'e ve b) İsâ'nın ana rahmine düştüğü zaman Meryem'e nefhetmiştir. Rûh burada rîh'ten başka bir şey olmayıp, Allâh'ın hayat soluğu mânâsına gelmektedir. 2. Dört âyet, rûhu Allâh'ın emrine bağlar. Fakat rûh ile emrin mânâları münakaşa mevzûudur. 3. Hz. İsâ hakkında Allâh'tan bir rûh denilmektedir. 4. Rûh, meleklerin şerîkidir. 5. Rûhü'l-emîn, Peygamber'in kalbine inip O'na Kur'ânı vahyetmiştir.²⁹²

Sûfiyye arasında hayvan cinsiyle bu cinsin ekmele bulunan insanda hayat maddesi olan ulvî unsur hakkında kullanılır bir tabirdir.

Ğarîkî, hem Kur'ân-ı Kerîm hem de sûfiyye ile aynı görüşe sahiptir. O'na göre de rûhun mertebeleri beşdir. Rûh bu beş mertebe arasında geliş gidiş yapmaktadır.

²⁹² Ceylan, a.g.e., s.268.

Bil ki beşdür merâtib-i ervâh
Kim ki gördi vü bildi buldı ervâh

Ki ‘amā rūh beş mişāl ü hayāl
Bu şehâdet anıñladur mişbâh

Bunda ider tenezzül a‘ni ki rūh
‘İlmile nefsinı ider ıslâh

Çünki ervâh ider bu beşde mürür
Beş gün-i ‘ömr oldı cümle bu emlâh

Çün *ve innâ ileyhî*²⁹³ didi Ğarîk
‘İlm ü İmân olur bu bu yolda silâh (G.194/1-2-3-4-5)

Her çi maḥlûk Ḥālîk anda ‘ayân
Rûḥdur ey Ğarîkî oldı cesîm (G.444/9)

Ruhun rahatlığı tutulan yolun rahatlığı iledir.
Zevk-i bahş ol durur Ğarîkî saña
Râḥat-ı rûḥdur ki râḥat-ı râḥ (G.195/6)

Rûhdan bahş iden berü gelsün
Da‘vîsi olan ilerü gelsün

Çün *ḳulî'r-rûḥî* didi *min emrî*²⁹⁴
Emr-i Ḥaḳḳ'ı bilen sürü gelsün (G.453/1-2)

Pertev-i zâtdur bu rûḥ-ı revân
Kendüye müsned itdi çün Sübhân

Aña bürhân oldı *min rûḥî*²⁹⁵
Külliden cüz durur ki oldu ‘ayân

Cüz'î rûḥuñ durur yine cismüñ
Mütেকâşif olup görindi hân (G.478/1-2-3)

Bu âlem, bitkilerden ve cansız varlıklardan oluşur sanma. Onların içinde ruh vardır.

²⁹³ "O sabredenler, kendilerine bir bela geldiği zaman: Biz Allah'ın kullarıyız ve biz O'na döneceğiz, derler."
(Bakara, 156)

²⁹⁴ "De ki: Ruh, Rabb'immin emrindedir." (İsra, 85)

²⁹⁵ "Ona ruhumdan üflediğim zaman." (Hicr, 29)

‘Alemler şanma sen cemād u nebāt
Rūḥdur kim tekāşüf itdi be-kār (G.228/4)

27. Sâlik

Muhyiddin İbnü'l-Arabî Fütûhat-ı Mekkiyye'sinde : "*Sâlik makâmâta ilmiyle değil, hâl ile giden kimsedir.*" demektedir. Sülûktaki seyri bir takım sûfiyye dört mertebe üzerine taksim etmişlerdir. 1. Seyr ilallah, Seyr fillâh, 3. Seyr maalâh 4. Seyr anillâh.

Allâh (cc) mümin bir kulunu velayet ehli dostlarına eriştirmek ve onlardan biri kılmak isterse ilk önce o kulun gönlüne iradet sıfatıyla tecellî eder. Bunun sonucu olarak gönlünde gittikçe artan bir Allâh sevgisi zuhûr eden kul ise taleb-i Hak derdine düşer. Dünya hayatında bir kimse diğer bir kimseye kavuşmak isterse önce onu talep eder; sonra bulur. Hakk'ı talep ise bunun aksinedir. Önce Hak bulunup sonra talip olunur.²⁹⁶ Garîkî, sâlike, seyr-i sülûk yolunda tavsiyelerde bulunmaktadır.

Ḳālũñ gerek ki ḥâle muḳârin ola velî
Râh-ı Ḥudâ biline anuñ ile sâlikâ

Zinhâr fi'lũñ ile ziyân itme ğayra ki
Kendũñe şandũğuñ anı gör âḥire sezâ (G.110/2-3)

Sâlik dedikoduyu terk edip hâli kazanmak için gayret göstermelidir. Önemli olan Allâh'ın birliğine erişmektir. Kâlden sözden hâle erişmek gerekmektedir.

Ḳîl ü ḳâli terk idüben ḥâl kesb it sâlikâ
İkilikden göz yumub birliği gözle dâ'imâ

Ḳâlũñi ḥâl idegör gözle ḥaḳîḳat sırrını
Tâ ki lâ ğide ikilik ḳalmıya illâ ola

Çünkü tevḥîdiñ lisânıdur muvaḥḥid olmaduñ
İrmedũñ tevḥîd-i ‘ayna olmaduñ mest-i Ḥudâ

Bu durur tevḥîd-i ‘aynı külli birlik göresin
Bir ḳuru ğüftâr ile bu lâ vü illâ bir şadâ

‘Ayn-ı tevḥîde iren ‘ayn ile zâkirdür yine
Ḥâl oldu zıkr aña rüz u şeb ü şubḫ u mesâ

²⁹⁶ Ceylan, a.g.e., s.278

İren işbu hâle dâ'im görüp eşyâ zikrini
 Hayret ender hayret olur gâlibâ bu sırr aña

Görmek ile zıkr-i eşyâyı Ğarîkî dâ'yimâ
 Mest ü hayrândur ki göñli dilemez illâ fenâ (G.122/1-2-3-4-5-6-7)

Eğer mutluluk içinde isteğe kavuşulsa, aşıkın hasret ile Allâh'a ulaşmaya çalışmasının anlamı olmazdı.

Ger sürür ile murâd olsa müyesser sâlikâ
 Ğam yimezdi 'âşık-ı Hağ derd-i hasret ile elâ (G.126/5)

Tasavvuf yoluna girmiş olan sâlik şunları bilmelidir: Gerçek temizlik su ile olmaz, şer'i hükümlere bağlanmakla olur. Abdest ve gusül bedeni temizler gönlü temizleyemez. Gönüldeki hırs, kin, şehvet gibi kötü huylar temizlenmeden beden temizliği de olmaz.

Pâklik âb ile olmaz sâlikâ
 Hüküm-i şer'iyile meger kim zâhirâ

Ğasl-ı a'zâ-yı burûn âb iledür
 Lîk pâk itmez derûnı hâk ü mâ

Ger derûndan hırş u hıkd ile Ğazab
 Şehvet ü hem buhl ü kizbüñ külliyyâ

Gitmez ise pâk olduñ şanmağil
 Bu durur nâ-pâkî-i dil bâtınâ

Ey Ğarîkî menligi terk idegör
 Sehvüñi fehmi iyleyüp kesb it fenâ (G.129/1-2-3-4-5)

28.Seyr ü Sülûk

Hakk'a ermek için bir rehberin öncülüğünde ve denetiminde çıkılan manevi ve ruhani yolculuğa seyr ü sülûk adı verilir. "Bursalı İsmail Hakkı *Sofîyye İstılahı*'nda *Sülûk*, cehilden *ilime, kötü huylardan güzel huylara, kendi varlığından Hakk'ın varlığına doğru harekettir*" der.Garîkî sâlikin fâni olması gerektiğini ifade eder. Fâni olacağı yer ise Allâh'ın zâtı'dır. Allâh aşkı ile yanan bir salikin ne iradesi ne fikri ne de hevâsı kalır. Allâh'ın nûru ile dolunca salikin sülûku yani yolculuğu tamama erer.

Ya'ni kim sâlik olıcağ fâni
 Mâ-beğâ oldı ol ki vech-i Hüdâ

Meşelâ bir hâtab ki tutuşdı
Yandı ol âteş oldu ser-tâ-pâ

‘Aşk-ı Hâk ile yansa tâlib-i Hâk
Kalmasa anda fikr yâ ki hevâ

Nûru’llâh ile olur memlû
Pes sülûkü tamâm oldu elâ (G.42/3-4-5-6)

29. Sırr/Esrâr

Gönül ehlerinden ve keşf sahiplerinden başkasının idrak edemediği hususlara, tasavvufî duygulara ve bilgilere sırr denir. İlâhî cezbe de denilen sırr bazan sülûkten önce, bazansa sülûkten sonra bulunur.

Sûfiyye ıstılahatından olan sırdan, yüce peygamberlerin tahtlarının varisleri olan müridlere tesâdüf ederek onlarda varlıklarını yok eden bâzı âşıklar haberdâr oldular. Sûfi dilinde sırr, şerîat lugatinde *hidâyet* hükemâ dilinde *fazilet-i tabiat* denilen, yani birbirlerinden farklı lafızlarla amaçlanan hep aynı mânâdır.

Allâh dostları sırrı insanlık mertebelerinin beşinci kademesi addederek onunla ilgili bahisleri ehlerinden esirgemeyip kalpten kalbe anlatmış, öğretmiş hatta dile dahi getirmişlerdir. Ehline göre esrar da ahkâm hükmündedir. Öyle sırlar vardır ki sır sâhibi kimse ehlini bulamadığından ya da gerekmediğinden onu kaleme ve dile getiremeden âhirete berâberinde götürür. Hatta sır sâhipleri vazîfeleri olmadığı müddetçe gizledikleri sırları ehillerine bile açıklamazlar.

Garîkî, diğer mutasavvıflar gibi sırrın üzerinde önemle durmuştur. Şiirini sırları anlatmak için yazdığını ifade etmiştir. Hatta O'nun eserlerinden biri Esrâr-ı Evliyâ ismini taşımaktadır.

Ser gerekmez sırr gerek diñle beni
Yeg durur almak Hudâ'dan bir haber (G.322/2)

Ehl-i vecd olan gönül seyrinden âgâh oluben
Vaḥdet-i Hâk'dan haber virüp ider hem keşf-i râz (G.339/3)

Ger nihân ger ‘ayân kamu oldur
Ehl-i vaḥdet bilür bu sırrı müdâm (G.436/4)

Sırrı fâş iden Ğarîkî kellesin virmek gerek
Sâ'ati vardur velî meydâdadur baş ile cân (G.477/7)

Hemen her tasavvufî, mevzuda müstakil bir şiiri bulunan Ğarîkî bu tavrını sırr konusunda da sürdürmüştür.

1. Gönlün sırrları açılrsa halk buna takat getiremez, Hepsi toplanıp kaçarlar. 2. Bâtıl olan şeyleri Allâh'ın sırrı ile örtmek gerek. 3. Allâh kula kul Allâh'a sırdır, Allâh kendini sırr içinde sırr yapmıştır. 4. Kul Allâh'ı kendine sırr yapmaya çalışmalı, kendini dahi tanımayan kul Allâh'ın sırrına nasıl erişsin? Câhile bu kadar bilgi vermek yeter. 5. Allâh kendi kendini sırr yapmış, Ğarîkî ise bu sırrı keşf etmeye ve açıklamaya çalışıyor; bu olacak iş mi?.

Ğalk t̄akaţ mi getürür sırr-ı dil olsa 'ayân
Cem' olup iderler idi el-ğacer ol dem hemân

Çünkü Ğağğ'uñ sırrın setr eyle özüñ Ğağğ ile
Ğağğ ile setr olıcağ bâtıl görünmez bî-gümân

Ol saña sırr sen aña sırrsın buña yok şekk ü riyb
Gör nice itmiş özin sırr-ı nihân-ender-nihân

Ğağ saña sırr ola sen Ğâfil özüñden vâ saña
Bundan özge ne virem saña eyâ câhil nişân

Ey Ğarîkî çün Ğudâ kend'özni sırr eylemiş
Pes niçün etmek dilersin sırrıñı keşf ü beyân (G.510/1-2-3-4-5)

30. Şevk

Lugat manası, kuvvetli arzu, neşe, sevinç olan²⁹⁷ şevk, tasavvufta tecellî, mazhariyet, hâl ve cezbe ile birlikte kullanılır. Bir iştiyâk, cezbe hâlidir. Ğarîkî, sırrları şevk geldiğinde söylediğini ifade etmektedir. Şevk nûr ve mutluluk verir. Şiirlerini şevk hâinde iken yazdığını ifade etmektedir. Şevk ile sâlik mertebeler kat eder. İbâdet ve zikir onda kolaydır. Şevk kesret içinde Allâh'ın birliğini görmektir.

Şevğde bağludur kamu güftâr
Şevğ geldikde söylenür esrâr

²⁹⁷ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Lugat*, s.1204.

Şevk virür şafâ vü nûr dile
Hîn-i şevkinde zevk ider ebrâr

Şevk-i ma'nîden iyledi âgâh
Şevkde keşf olındı bu eş'âr

Şevk ile cümle kâr âsândur
Kaţ'-ı menzil 'ibâdet ü ezkâr

Şoĥbet-i ĥâş iyle ey 'âşık
Olmasun anda münkirüñ zinhâr

Câm u cânân u naql u muţrıb-ı ĥüb
Pes durur baña bu muşâĥib-i çâr

Süst olursa âdem ü kâhil
Şevk virür aña mey-i dîdâr

Keşret içre Ğarîkî vaĥdeti gör
Pes durur saña dünyâda bir yâr (G.237/1-2-3-4-5-6-7-8)

Âşık Allâh'ın cezbese ile çoĝu zaman hayrandır. Allâh'ın kadehinden içki içen ebediyyete kadar sarhoş âdî manâda olmaz, âşıkların sözünün hâli cezbeden olunan sarhoşluktur.

Cezbe-i Ĥaĥ'dur mevâzîn cümle-i a'mâle hân
Cezbe-i Ĥaĥĥ 'âşıkı ĥayrân ider ekşer zamân

Câm-ı Ĥaĥ'dan mey içen maĥmûr olmaz tâ ebed
Zevk-i ser-mestî durur ĥâl-i peyâm-ı 'âşıkân (G.521/1-2)

31. Tâlib

Dileyen isteyen anlamında Arapça bir kelimedir. Tasavvuf yolunun henüz başlangıcında buluna kişi için kullanılır. Tâliblikten bir sonraki aşama müridlik, daha sonraki aşamada ise sâliklik ve vâsıllık gelir.²⁹⁸ Ğarîkî, tâlibe sürekli nasihatler vermektedir. Tasavvuf yoluna giren tâlib Allâh aşkı ile sürekli yanmalıdır, yanmalıdır ki nâr nûra dönsün ve eşyanın hakikatini görebilsin. Allâh'a âşık olanlar O'nu kendi kalplerinde bulurlar çünkü müminin kalbi Allâh'ın evidir.

²⁹⁸ Alim Yıldız, *a,g,e*, s.157

Ey t̄alib-i H̄aḫḫ bunda saña yanmaḫdur sezā
Derde dermān ol durur bi'llah yanmaḫdur revā

Dünyā derdinde yanan z̄ulmetde durur her dem
Ger H̄aḫḫ 'aşḫında yansa dilde nūr olur peydā

Mü'minler nūrı dirler dūzaḫ nārın maḫv iyer
Feryād idüb nār ider iṭfā' nārı var aña

H̄aḫḫ'a 'āşık olanlar dilde buldular H̄aḫḫ'ı
*Ḳalbü'l mü'min beytu'llāh*²⁹⁹ dil ehli ol sen yārā (G.58/1-2-3-4)

T̄alib olandur yine maṭlūb bildi ḫāl ile
Pes ṭalebden geçdi kim Allah'a itdi iḫtidā (G.109/2)

Kendüñe t̄alib iseñ ey rāz-cū budur ḫaber
Cevher-i cān elde iken varıgör bu remze hā (G.125/2)

Ol kemālāt-ı Ḥudā kim bāṭınidür t̄alibā
Şūretü'l-cemi' dimişdür aña 'ārifler elā (G.136/1)

Diyüben t̄alibā Allāhü ekber
Fenā ol mā-beḫa Allāhü ekber (G.245/2)

Ne şan'at istese t̄alib ḫuşūline sebep vardur
Yapışmayınca esbāba olımaz fi'line Ḳādir

Pes imdi t̄alib-i H̄aḫḫ'a ma'ārifdür sebep ya'ni
Ki ehlu'llāh aḫvāli murāda irgürür āḫir (G.266/3-4)

Murāduñ H̄aḫḫ ise t̄alib berü gel
'Avāmı ḫo bir adım ilerü gel

Şerī'atla ṭarīḫatdan güzer ḫıl
H̄aḫḫat iḫlîmine iḫerü gel

Göñül mülküni seyr iyle ser-ā-ser
Göresin vech-i H̄aḫḫ'ı rü-be-rü gel (G.390/1-2-3)

²⁹⁹ "Müminin kalbi Allāh'ın evidir" (Yılmaz, 89)

Hak yolunun talibi için yani tasavvuf yoluna yeni çıkmış için, cehennem ateşinden bir korku olmamalıdır çünkü Allâh sevgisinin nuru o ateşi yok eder. Talip olan kişi pervanenin mumun etrafında dönüp yandığı gibi yanar, talibin huzuru zaten sabah akşam yanmaktadır.

Nâr-ı dūzah kahr ise maḥv ider anı nūr-ı ‘aşk
Cenneti terk iyle maḫşūduñ çü Hū’dur t̄alibā

T̄alib olan āteşe düşüp yanar pervāne-vār
Ey Ğarīkī rāhatı yanmaḫda der-şubḫ u mesā (G.126/4-7)

Uyanık olup Hak'dan haberdar olmak gereklidir. Allâh'a secde edip O'na yaklaşılmalıdır. Dilde vird ve zikir ile Allâh'a yaklaşılmalıdır.

Gerçi *vescüd vaḫterib*³⁰⁰ didi Ḥudā
Āgehi yegdür Ḥudā’dan t̄alibā

Dilde evrāduñ temennā yeg durur
Ğaflet ile t̄ā‘at virdi ḫo metā (G.127/1-3)

Gönlüne ki ol mülāzım ey t̄alib
Yürü aḡyārdan idüp ‘uzlet

Bu ḫapudan ırāḡ olan buldı
‘İzzetine ḫarābet ü vuşlat

İḫtilāfāt-ı ḫalkdan geç kim
Saña anlardan irişür nikbet (G.182/3-4-5)

Eğer bir t̄alib tasavvuf yolunda ilerleme kabiliyetine sahip değilse üstadı, bu yolun inceliklerini ona öğretemez. Talib bu yolda derd ile ilerlemeyi seçmelidir.

Dertdür rāyic anda t̄aliblere
Nāḫış-ı a‘māl düşdiler be-kesād (G.205/5)

32. Tecellî

Tecellî, görünmeyenin kalpte görünür hale gelmesi, gaybdan gelen ve kalpte zâhir olan nurlar anlamlarını taşımaktadır. Cenâb-ı Hakk'ın bazan fiilleri, bazan sıfatları bazan da zâtı ile zuhuru şeklinde vuku bulur. Tecellî kavramında daima gaybdan şuhuda, karanlıktan aydınlığa, bilinmezlikten bilinirliğe, belirsizlikten, belirliliğe geçiş vardır. Tecellî sâlike kimi

³⁰⁰ "Hayır! Ona uyma! Allah'a secde et ve (yalnızca O'na) yaklaş (Alak, 19)

zaman cezbe kimi zaman sükun verir.³⁰¹ Garîkî, genel tasavvuf anlayışından farklı bir çizgide hareket etmez. Mümin kulun kalbi Allâh'ın evidir. Allâh yarattığı hiç bir şeye sığmaz; ancak mümin kulunun kalbine sığar. Bu hadis-i kudsi ile sabittir.

Mâ-vesi'anî didi bir hadîşinde Hudâ
Hem *vesi'anî kalbü mü'min*³⁰² didigün fehm it elâ

Ol merâtibdür tecellî şüretinden şöyle bil
Şanma kim itdi hülül âdemde zât-ı Kibriyâ

Şüret-i Haqq üzre halk oldu didigi ol durur
Ya'ni kim mazhar kemâlâtına Hatm-i enbiyâ (G.138/1-2-3)

Garîkî zıll-i Haqq'dur cümle eşyâ
Anuñla görünür dünyâda mumted (G.212/5)

Baňa didâr-ı dil yeter emred
Anda ider tecellî ya'ni ehad

Nâr-ı aşk itdi nûr çünki dili
Nûr-ı dilden münevver oldu cesed

Beni inkâr ile yaqar münkir
İtdi Haqq anuñ nârı ile baňa meded

Bu Leheb nârı ile yandurdu
Pes Muhammed çerâğı kaldı ebed

Qahrla luflar ider Bârî
Niçe lufl 'ayn-ı qahr oldu faqad

Luftdur mâl u keşret-i dünyâ
Ey Garîkî velik 'ayn-ı mered (G.215/1-2-3-4-5-6)

Cümle maḥlûk zâtına gerçi mürâyâdur velî
Bir tecellî idecek kalb-i muşaffâdur ğaraz (G.356/4)

Ol pâdişâh-ı aqdem ya'ni ki zât-ı mübhem
İtdi tecellî kendü zâtına zâtı muhkem (G.414/1)

³⁰¹ Ceylan, *a.g.e.*, s.284.

³⁰² "Yarattığım yerlere ve göklere sığmadım ama mümin kulumun kalbine sığdım" (Aclûnî, C.2. s.171, n.2254.)

Ena'llāhe dise tañ mıdur Hudā benden eyā münkir
Tecellî Tūr'una ben daği bir Mūsā-i 'İmrānam (445/3)

*Şıbgate'llāh*³⁰³ bu durur be Ğarîk
Ma'nî birdür keşir durur elvān (G.459/7)

Ğarîkî, tecellîyi suver, mazhar, zuhur sözcükleri ile de karşılamaktadır. Birçok beyitte tecellî yerine mazhar sözcüğünü kullanmaktadır.

Mazharı oldı külliya maḥlûk
Hep anuñla kıyām buldı vücūd

'Abd-i me'mürdur kamu ekvān
Emr-i Haḡ iyer anlara çü vürūd

Cümlesi andan ider istimdād
Lā-cerem oldı külliye mescūd (G.213/3-4-5)

Mezāhirdür bi-lā-şekk cümle eşyā
Gehi mazhar olur ol ğāh muzahhar

*Ve küllü yerci'u didi ile'l-aşl*³⁰⁴
Çü aşlı ğayb idi ol ğayba gider (G.238/4-5)

Mazhar-ı küllî idüp 'ārifleri Ḥayy u 'Alīm
Rāsiḡ-i 'ilm itmeden keşf-i kerāmetdür ğaraḡ (G.357/5)

Zāt-ı Hudā durur hemān cümle Hū cümle Hū direm
Mazhar-ı nūrudur cihan cümle Hū cümle Hū direm (G.411/1)

Vaḡti vardur zuhūr ide her şey
Vaḡti var puḡte olmağa her ḡām (G.412/3)

'Ālem aña mazhar durur eşyā kamu dil-ber durur
Münkir bu sözde ker durur ben Hū direm yā Hū direm (G.415/2)

Ki hüsn ü 'aşḡ u şevkıyle başiret
Tecellîde mufaşşal hem mükerrrem

Bu māhiyyāt zātîdür Ğarîkî
Ḳamu mücmel iken oldı musahhem (G.441/4-5)

³⁰³ "Allāh'ın rengiyle boyandık." (Bakara, 138)

³⁰⁴ "Her şey aslına döner."

Allâh eğer celâli ile tecellî ederse varlıklar, eşyalar bu tecellîye takat getiremezler.
Darmadağın olup giderler.

Çün celâliyle tecellî iyiliye ef'âline
Maḥv olur fâkât getirmez zât-ı pâke mümkinât (G.184/2)

Garîkî, bir beyitte Cebrâil (as)'in Peeygamber efendimiz ile Mîrâc yolculuğunda bulunmasını telmih etmektedir. Sidre-i Müntehâ'dan öte gidememesini hatırlatmaktadır. Cebrâil (as) bir adım daha atsaydım yanardım demiştir; çünkü orada tecellî vardır. Tecellî'nin en yüksek mertebesine ise Hz. Peygamber sahiptir.

Oķı *lev-denevtü enmiletten*³⁰⁵
Anda Cibrîl yoķ degül aġyâr

Çün tecellî ide celâli ile
Erüyüben ḳalur hemân dîdâr (G.234/2-3)

33. Vahdet-Kesret

Vahdet Allâh'ın birliğı kesret ise Allâh'ın haricindeki her şeydir. Tasavvuf yoluna giren kişi kesretten vahdete ulaşmanın çabası içindedir. Salik dünyaya ait unsurlara değer vermemelidir; aksi taktirde yolda kalmak ihtimali yüksektir.

Keşretde eger vahdet kesb itdüg ise 'ârif
Seyr iyle temâşâñı dinme ki olur ġavġâ

Dünyâ da gereklüdür ḥâcetce ḳazan ammâ
Yüklenme aña bin sen tâ ḳalmayasıñ yolda

Ezmâna göre olur şi'rüm de taḥalluķ da
Sâliklerüñ aḥvâli ṫurmaz be Ğarîķî be-câ (G.23/5-6-7)

Miḥnet-i dünyâyı şatan küşede aldı ḥuzür
Buldı vahdet 'âleminde ḥâlle zevķ u sürür

Terk-i dünyâ iyledi teşvîşden oldı beri
Āgeh oldı aña bu zulmet ḳamu nür oldı nür

'Âlemi ḥalk itmeden maḳşüd-ı Ḥaķ 'irfân durur
*Küntü kenzen maḥfi*³⁰⁶ didiler bula bunda şu'ür (G.243/1-2-3)

³⁰⁵ "Yaklaşsaydım yanardım." (Cebrail (a.s.)'e aittir." (Yılmaz, s.111, n.400.)

*E's selāmet didi ki fi'l-vaḥdet*³⁰⁷
 Halk-ı 'ālem kamu saña aḡyār (G.261/5)

*E's-selāmetü didi ki fi'l-vāḥideh*³⁰⁸
 Lā-cerem 'uzlet itdiler ebrār (G.300/6)

Birlige irene Ğarīkī cevāb
 Hāli olur ider mi hiç su'āl (G.376/7)

Bütün varlık alemi ve bütün eşyalar aslında aynalar hükmündedir. Aşık onlara bakınca Allāh'ı görür.

Merāyā-yı Hudā'dur cümle eşyā
 Ki bunda 'aks-i ḡüsni oldı peydā (G.26/1)

Bütün varlık Allāh'a hizmetçidir. Allāh'a boyun eğmişlerdir. Varlıklar Allāh'ın birliğine delil olmuşlardır.

Çün bir vücüddur kamu fark itme key şaşın
 Her biri hizmetinde gerekli durur aña (G.27/8)

İnsan yaratıcısını dışarıda aramamalıdır. O yaratıcıyı kendi bedenine ve ruhuna bakınca görebilir. Aslında kainatta Allah'tan başka bir şey yoktur.

Hālık'ıñ sende ola ey nādān
 Ne ararsın yabanda şubḡ u semā

Mā ra'eytü bi-şey'in dir bu Ğarīk
*Ve ra'eytü ki vecchehü*³⁰⁹dür elā (G.47/8-9)

Eşyanın varlıkların aslına bakıldığında Onların bir olan Allāh'a işâret ettikleri, delil oldukları görülür. Gerçek olan da bir olandır.

Geç ikilikden ol durur birlik
 Aşlına baḡ ki bir durur eşyā

³⁰⁶ "Ben gizli bir hazine idim. Bilinmeyi istedim ve halkı yarattım." (Aclûnî, C.2, s.121, n.2014.)

³⁰⁷ "Kurtuluş birliktedir."

³⁰⁸ "Kurtuluş birliktedir."

³⁰⁹ "Ne gördümse ondan evvel (sonra) Allāh'ı gördüm" (Hz. Ebûbekir, Ceylan, s.423)

Cümle ‘aynuñ durur ne kim görseñ
 Hâşletüñdür dime ki yoğdur hâ (G.48/3-4)

Şıdkına baksañ kamu birdür Ğarîk
 Çün haķîkat bir durur fark itme tā (G.68/7)

Nazar iyle keşrete gör anı ki Hudā behem aḫī
 O durur ‘ayān o durur nihān ḫavī vü za‘îf ğani vü gedā (G.94/4)

Eğer bu kainat ve kainatın bir parçası olan dünya bir ev ise o evin içinde ev sahibinden başkası yoktur. O ev sahibi ise Allâh'tır. Bu ifade tasavvuf ehlinin sıkça söylediği tabiri câizse ağzına sakız yaptığı bir ifadedir. İki cihanda var olan ancak Allâh'tır. Halkı yaratmasının maksadı kudretinin tecellisini göstermektir. Bu yaratma işinde kendine bir fayda gözetmez. Önemli olan tecellilerinde Allâh'ı görebilmektir.

Çünkü ism-i Hudā durur maḫşūd
Leyse fi 'd-dār ğayruhü ma'bud³¹⁰

Maḫşad-ı cümle ol durur ya‘ni
 Dü cihānda hem ol durur ki Vedūd

Ḳuderet-i ezhārına yaratdı bizi
 İstemez ya‘ni ḫalkdan ol sūd

‘Aleminde ğanī durur Ḥālîk
 Faḫrumuz gördü iyledi bize cūd

Şanma kim ğāyib ola ḫāzırdur
 Gözüñ aç bak ḫamuda ol mevcūd

Nūr-ı Haḫḫ ile göremez münkir
 Lā-cerem oldu iki gözi kebūd

‘Ayn-ı İblīs oldu ol be Ğarîk
 Dūzaḫıdur ki buldı anda ḫulūd (G.207/1-2-3-4-5-6-7)

³¹⁰ "Evde Allah'tan başka kimse yoktur." (Yılmaz, s.114)

34. Yakîn (İlmel, Aynel, Hakkal)

*Yakîn: Bütün hallerin aslı ve nihayeti, sonu ve bâtınıdır. Hallerin hepsi yâkînin zâhiridir. Yâkînin sonu, her türlü şek ve şüphenin ortadan kalkarak, gayba îmân ve tasdîkin gerçekleşmesidir.*³¹¹Yakînin sonu sevinçtir, münâcâtta tat almazdır.

Üç türlü yakîn vardır ilme'l-yakîn, aklî deliller ile sabit olan ilim; aynel-yakîn, mişahede ile hâsıl olan ilim; hakka'l-yakîn, sâlikin ilmen, şuhuden ve hâlen Hak ile bekâsından hâsıl olan ilimdir.³¹²Garîkî, gazellerinde yakînin derecelerini âdetâ bir teori dersi gibi ders vermiştir. Bu, Garîkî'nin şiirinin öğreticiliğinin ne boyuta ulaştığının göstergesidir. Yakîni şu şekilde anlatır: Bir kişinin çok cömert olduğunu duydun işte bu ilm'el yakîndir. O kişinin ne kadar cömert olduğunu gidip şahsın yurdunda görürsen bu aynel-yakîndir. Hakk'al yakn ise senin o kişi gibi çok cömert olman ve o kişinin yaşadığı hali yaşamandır.

‘ilme’l-yakîn ‘ayne’l-yakîn haqq’a’l-yakîn ey tâlibâ
Saña mişâlde diyeyin fehm it nedür râh-ı Hudâ

Bir âdemi gâyet sehi vaşf itdiler taşdîk idüb
Bildiñ anı sen anı sem‘ ile ‘ilme’l-yakîn oldı elâ

‘Aynel-yakîn oldur ki sen ol şahsı kendüñ göresin
Haqq-ı cihâna mâlını bezl iyleyüb iyler ‘atâ

Haqq’al-yakîn oldur ki sen mevşûf olasın cüd ile
İt‘âm idüb Allah için külliye idesin sehä

Pes Rabb’iñü bürhân ile bildüñ budur ‘ilme’l-yakîn
Keşf ile ger ilhâmile ‘ayne’l-yakîn oldur helâ

Ver ‘âlemüñ hâli saña rütbet olursa zevkile
Haqq’a’l-yakîn oldur ki sen bulduñ taħalluğ külliya

Gerçi münezzehdür Hudâ lîkin Ğarîkî vaşfını
Kendüde buldı hâl ile ru’yet budur dir evliyâ (G.45/1-2-3-4-5-6-7)

Oldı haqq’al-yakîn kim Hüve Hû
Men ‘araf³¹³ olan oldı Haqq’a necîb (G.151/3)

³¹¹ Ceylan, a.g.e, s.292.

³¹² Mahir İz, *Tasavvuf*, İstanbul, 1990, s.168.

³¹³ "Nefsini bilen Rabb'ini bilir" (Aclûnî, C.2, s.234, n.2530.)

Gūşiş irmez ise yakîne Ğarîķ
 aldı dūnyāda ol ‘amel be-kesād (G. 200/9)

Çün yakînūñ yoķ durur cennātuñ olmuşdur caħīm
 Pāye-i dūzaħ baña cennet durur saña nażar (G.309/5)

Ayne'l-yakîne eren kişi Allāh'ın birliğini umar. O adetlere tapmaz onlarla ilgilenmez
 Bāri olan Allāh'a ermek gayesindedir. Yakîne ulaşıncaya kadar Allāh'a ibadet edilmelidir.

İrdi ‘ayne'l-yakîne çün dānā
 Olmaz ‘adet-perestī aña sezā

Ya‘ni ħāl oldu tāt-i Bārī
 Birliği gözler ol hemān sırrā

Oķı va‘būd ki Rabbeke ħattā
 Ye‘tike‘l-yakîn³¹⁴ pes bu güvā (G.84/1-2-3)

‘İlmüñi ‘ayna irişdüdüñ Ğarîķ
 Kim ħaķikat-ħāldür bu vāridāt (G.165/7)

Yā İlāhī sen yakîn-ender-yakîn
 Līk men hicrūñden olmuşam helāk (G.374/3)

Ğarîķī, yakînin derecelerini ve seviyelerini şiirinde ifade etmektedir. Bunun birinci, ikinci ve üçüncü seviyeleri ilme'l-yakîn, ayne'l-yakîn ve hakka'l-yakîndir. Allāh'ın âyetle bilinmesi ilme'l yakîn, o ilim hāl ile keşf olunursa bu hakk'al yakîn, aşk ile Allāh'ta fenâ olunması ise ayne'l-yakîndir.

Çünkü āyāt ile biline Ğudā
 Aña dirlər ‘ilme‘l-yakîn elā

Beyyinātile geldi saña bu ‘ilm
 Vaħdehü lā-şerīkeleh³¹⁵ di revā

Ħāl ile keşf-i ‘ilm olursa ‘ayān
 Bil ki ‘ayne‘l-yakîn oldu saña

Saña tenbīhdür ki ol ħālāt
 Birliğüne ğayrı yoķdur hā

³¹⁴ "Ve sana yakîn gelinceye kadar Rabb'ine ibadet et!" (Hicr, 99)

³¹⁵ "Allah tektir ve Onun ortağı yoktur"

Başar aña getürimez tākāt
Meşelden hem münezzehe oldur tā

Pes cemāl-i ‘ulūmudur ru’yet
Ki *elem neşrah*³¹⁶ oldı saña sezā

Var fenā bulduñ ise ‘aşkında
Saña haqqā’l-yakîn oldı kezā

‘Aşkuñ oldur hayāt-ı küllī anuñ
Ġayrısı fān kaldı vech-i beķā

Çün ibārāta gelmez ol be Ġarîķ
Bu da tenbîhdür hele nev‘ā (G.97/1-2-3-4-5-6-7-8-9)

Hakka'l-yakîn, yakînın son derecesidir ve buna ancak ârifler erebilirler. Bu âriflerin ilimleri keşb ilmi değil keşf ilmidir.

Çün muķallidüñ yakîni yok durur zulmetdedür
Nār-ı düzahdan yanar münkir ki bulmuşdur hulūd

‘Ārifān ‘irmişdür haqqā’l-yakîne bi-gümān
‘İlm keşf olup Ġudā’dan anlara iyler vürūd (G.224/3-4)

Saña haqqā’l-yakînden bu yeter
Ki fenā olasın Ġudā ekber (G.258/1)

Bil ki haqqā’l-yakîndür bu Ġarîķ
Çün nihāyetdür selāmetdür (G.267/1)

Çü tenbîh-i Ġaqq oldı haqqā’l-yakîn
Baña Ġaqq’dan irdi bu fazl u hüner (G.307/6)

Ey Ġarîķî halle tenbiye olur haqqā’l-yakîn
Ehline ma‘lūmdur vaşf idemez anı ki kāl (G.386/7)

35. Yaratılış

Ġarîķî, -bütün insanlarda olduğu gibi- yaratılışın gayesini, dünyaya geliş sebebini merak etmektedir. Şu soruların cevabını aramaktadır? Ben bu dünyaya ne için geldim? Nasıl yaratıldım? Beni yaratan İlâh'ın vasıfları nelerdir?

³¹⁶ "Biz senin göğsünü açıp genişletmedik mi?" (İnşirah, 1)

Deryā-yı *küntü kenzün*³¹⁷ men gevheriyem ammā
Mevc-i maḥabbet ile şaldı beni be-şahrā (G.2/1)

Müdde'î körlüğüne şerḥ idivirsen be Ğarîḳ
Zāhirā şüret olan ma'ni-i bisyār nedür

Kenz-i maḥfî diledi keşf ide sırrını 'ayān
Görelere bildürelere cümle-i ebrār nedür (G.235/5-6)

Kenz-i ḥafî bezl olup iyledi bu seḫāveti
Ḳudretin iyledi 'ayan cümle Hū cümle Hū direm (G.411/4)

Kenz-i ḥafî ender-nihān sevdi ki ola sırr-ı 'ayān
Girdi libāsa nūr-ı cān ben Hū direm yā Hū direm (G.414/4)

*Fe-aḥbebtü en u'rafe*³¹⁸ didi Ḥaḳ
Zuhūr ister idi ki sırr-ı derūn (G.454/2)

Ğarîkî, kainatın yaratılışına hasılı insanın yaratılışına dair yukarıdaki beyitte zikrettiği hadis-i kudsiyi dîvânının bir çok yerinde farklı şekillerde kullanmıştır.

Cenâb-ı Hak varlıkları yaratmadan önce nerede idi? Bu soruya şu cevabı vermektedir şair Ğarîkî:

*Evvel 'amāda*³¹⁹ idi ya'ni ki ğayr-ı ma'lūm
Tafşilde bilindi cümle şifāt-ı 'ulyā (G.2/5)

'Amādan geldüñ işbu 'āleme bilmeklige Ḥaḳḳ'ı
Muḳarere yine gitmeñ bunda sen yüz yılca turduñ tut (G.181/2)

Allah mahlukatı tanınmayı ve bilinmeyi istediği, sevdiği için yaratmıştır.

Oḳı kim *aḥbebtü en-u'raf*³²⁰ didi
Ḥaḳ ile bilindi zātundan şifāt (G.24/2)

³¹⁷ "Ben gizli bir hazine idim bilinmek ve tanınmak istedim" (Hadis-i kudsi Mehmet Yılmaz Edebiyatımızda İslâmî kaynaklı sözler s.98)

³¹⁸ "Ben gizli bir hazine idim. Bilinmeyi istedim ve halkı yarattım." (Aclûnî, C.2, s.121, n.2014.)

³¹⁹ "Ebû Rezîn el-Ukeylî (r.a) anlatıyor : 'Ey Allah'ın Rasülü dedim,mahlukatını yaratmadan önce Rabb'imiz nerede idi?'Bana şu cevabı verdi: El-amā'da idi.Ne altında hava ne de üstünde hava vardı."(Canan, n.1685.)

³²⁰ "Ben gizli bir hazine idim;bilinmemi istedim ve mahlukatı yarattım" (Hadis-i kudsi, Yılmaz s.98)

Bilmek için anı yarattı bizi
*Fe-ḥalaqtü li-u'rafe*³²¹ dir tā (G.47/2)

Halkı halk iyledi bilinmek için
 İktizā itdigünce zāt-ı emrā (G.69/5)

Ḳamu cüyā-yı Ḥaḳ'dur nīk eger bed
 Çü sevdi Ḥaḳ yarattı oldı emred (G.212/1)

Dünya'ya gelmekten maksad Allâh'ı tanımaktır ve bilmektir. Allah'ı bilmeyen münkirdir ve heba olmuştur.

Rabb'i bilmekdür ğaraż dünyāya gelmekden velī
 Ey Ğarīkī bilmedi münkir işi oldı hebā (G.92/7)

Garîkî, âyetle destekleyerek, şu ifâdede bulunmaktadır: Allâh'ın insana hayat, canlılık vermesi nefesini onun üzerine üfürmesi suretiyle gerçekleşmiştir. Bu durum hadis-i kudsîlerle de sabit olduğunu ifade etmektedir.

Nefḥ-i Ḥaḳḳ ile oldu bize ḥayāt
*Fe-nefahtü*³²² didi ki fi'l-âyāt
 Nefḥ ile yine ider ol ta'līm
*İnne didi li-Rabbiküm nefehāt*³²³ (G.180/1-2)

Âlem Hz. Muhammed'in şanı için yaaaratılmıştır.

Bil ḥabīb oldur ki *levlāke*³²⁴ dimişdür şânına
 Anıñ için ḥalḳ olındı bu cemī'-i kâ'ināt (G.184/6)

Garîkî, başka bir şiirde insan olan bir sanatçının sanatı eeleştirildiğinde nasıl tepki verdiğini ifade etmekte, gerçek sanatçı olan Allâh'ın sanatında bir noksanlık olmadığını delillerle ispat etmektedir.

Sen beşersün şan'atuñu bir kişi
 Ḥorlayup dise ki budur zışt-ter

³²¹ "Ben gizli bir hazine idim; bilinmemi istedim ve mahlukatı yarattım. (Hadis-i kudsi, Aclûnî, C.2, n.2016.)

³²² "Onu tamamlayıp, içine de ruhumdan üfürdüğüm zaman, derhal ona secdeye kapanın!" (Sad, 72)

³²³ "Şüphesiz sizin günlerinizde Rabb'inizin nefesleri vardır. Ondan yüz çevirmeyiniz. (Aclûnî, C.2, n.706.)

³²⁴ "Sen olmasaydın, Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım." (Ceylan, s.156.)

İncinüp düşmām idersüñ sen aña
Kim yürü işüñe ey egri nażar

Her ne ھاık itdiyse Һālık Һuydur
Anuñ için didi *ferci'ul başar*³²⁵

(G.236/3-4-5)

36. Zâhid

Lugât manası: Kaba sofu, Allâh'ın buyruklarını yerine getirmekle birlikte, şüpheli şeylerden de kaçınan kişi olan zâhit, tasavvufta dini konularda anlayışı kıt, her işin ancak dış kabuğunda kalabilen, derinlere inmeyi beceremeyen, ilim ve imanı dış görünüşüyle anlayan, bunu da ısrarla başkalarına anlatan ve durmadan öğütler verip topluma düzen verdiğini sanan kişi demektir.³²⁶ Zâhidin karşısında olan kişi ise âşıktır. Bu ikisi geçinemeler zira âşık, zâhidin tam tersi özelliklere sahiptir.

Garîkî'nin zâhid ile ilgili görüşleri âşıkın görüşleri ile aynıdır. Garîkî, zâhidi sadece cennet için ibadet etmekle suçlamakta ibadetinin kuru bir ibadetten öteye gidemeyeceğini söylemektedir. Zâhid ibâdetin nûrundan hisse alamamıştır, âdetâ kör bir kişi gibidir. Allâh'a ulaştıracak gerçek yol Allâh aşkıdır. Veliliğin, evliyâlığın aslı da Allâh sevgisi, Allâh aşkıdır.

Namāzuñ zâhidā bir ھاıru 'ādet
Niyāz-ı 'āşıkān aşl-ı sa'ādet

'İbādet nûrı oldıysa müyesser
Getür ھاı' dan ne oldıysa hidāyet

Hemān bir nisye-cennetdür ümīdüñ
Gümānda ھاıldıñ ammādur bidāyet

Eger 'ayne'l-yaķın ھاıķa'l-yaķini
Dilerseñ řālibā gel ھاı riyāzet

Nedür nûr-ı ibādet ey müslümān
Du'ā ki ola ilhām u icābet

Oķı *fī-hāzihi men kāne a'mā*
*Fe hüve fī'l-āřirati a'mā*³²⁷ dir āyet

³²⁵ "Gözünü çevir bir bak." (Mülk, 3)

³²⁶ Pala, *a.g.e.*, s.576.

³²⁷ "Bu dünyada kör olan kimse ahirette de kördür."(İsra, 72)

Ḥudā'ya rāst yol 'aşk-ı Ḥudā'dur
Ġarîkî ol durur aşl-ı vilāyet (G.166/1-2-3-4-5-6-7)

Şürete bakup bizi ta'yîb itme zâhidâ
Şüret-i a'mâle bakmaz çünkü ol dil-dârumuz (G.340/6)

Zâhidâ olma key şağın mağrūr
Göre yolunda dîv-i 'ayyârı (G.671/5)

37. Zâhir-Bâtın

Zâhir gözle görülen, dış âleme âit olan anlamına gelmekte. Bâtın ise iç, iç âleme âit olan anlamına gelmektedir. Ayrıca Cenâb-ı Hakk'ın Zâhir ve Bâtın anlamlarında isimleri bulunmaktadır. Ġarîkî hem bu iki ismi hem de eşyâyı zâhir ve bâtın olmak üzere iki açıdan değerlendirmektedir. Genel itibârıyla zâhire değil bâtına bakılması ve itibar edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Eşyânın bâtının Vahdet-i Vucûd olduğunu zâhirinin ise gözle görülen âlem olduğunu göstermektedir.

Bir vücûd oldu on sekiz 'âlem
Zâhiri var Bâtını ammâ

Bâtını ol vücûd-ı muflakdur
Zâhiri hem 'alâmet-i dünyâ

Zât ile ol Qadîm vü bu ḥadis
Biri birine âyine vü kezâ

Ol ḥaḳîkî vücûd hem Bâkî
Bu ḥayâli Ġarîkî'yâ ki fenâ (G.34/6-7-8-9)

İki vechle ḥikmet oldu riyâzet
Ki cisme 'ilâc oldu ḳalbe dirâyet

Biri zâhiridür biri bâtınîdür
Ki zâhirde ḥikmet be-bâtın velâyet (G.176/1-2)

Bir ḥayâli vücûddur zâhir
Ki vücûd vücûbdan şadır

Bâtnını ol vücūd-ı muṭlaḳdur
Şun' ile setr olındı ol Ḳādir (G.252/1-2)

'Ulūm-ı bâtnını çün keşf olındı
Ne lâzımdur fūnūn-ı zāhirî pes (G.345/2)

Ḳahr u luṭfını iyleyüp terkīb
Zāhir u bâtnı iyledi Sübhān

Şıfateyn ile oldı çün külli
Dü ṭaraf oldı cümlesi her ān (G.568/3-4)

Allāh'ın zāhiri sıfatları dünyâyı bâtnı sıfatları ise âhireti ifāde eder.

*Bi-yedeyye*³²⁸ 'ibāretin fehm it
Şıfateyn ile ḳudreteyni olā

Müteāḳıb durur şıfāt-ı Ḥudā
Zāhiri Dünyā bâtnı 'uḳbā (G.36/3-4)

Görünüşü ve zahir olan alemi bırakıp iç âleme rağbet edilmelidir. Gârîkî kendine bunu tavsiye ediyor.

Ḥubb-ı Ḥaḳ pes durur saña be Ğarîḳ
Zāhiri ḳo ki bu durur ma'nā (G.84/13)

Kur'ân-ı Kerîm'in ve âyetlerin zāhirde, surette bir şekli olsa da onun batında, içerikte yedi manası vardır. Bu bir hadis-i şerif ile sahiptir.

Heft bâtnı vardur āyātın elā
Zāhiren bildüñ velî baṭnı kücā (G.95/1)

Bâtnıñ zāhiri oldı işbātı
*Men 'arefe nefsehü*³²⁹ yeter enbā (G.142/6)

İnne lil-Ḳur'ān dir *zuhran ve baṭnan* Girdigār
Oḳı kim *ve li-baṭnühü baṭnen ilā seb'a*³³⁰ iyār (G.256/1)

³²⁸ "Allāh: Ey İblis! İki elimle yarattığıma secde etmekten seni menden nedir? Böbürlendin mi, yoksa yücelerden misin? Dedi. (Sad, 75)

³²⁹ "Nefsini bilen Rabb'ini bilir" (Aclûnî, C.2, s.234, n.2530.)

³³⁰ "Kur'an'ın zahiri var, batını var, batının da yedinci batına kadar batını var." (Yıldırım, s.308; Aclûnî, C.1, s.189, n.630.)

Zâhirini fehm iderler ehl-i zâhirler velî
Bâthinını keşfle bildi erenler ey kibâr (G.256/2)

Cihândaki evrendeki varlıklar görünüşte, surette çeşit çeşittir ve birbiriyle zıt gibi görünürler. Halbuki gerçekte ve içerikte, manâda birdir ve birleşmişlerdir. Her varlığın iki yönü vardır. Bu zâhir ve bâtındır. Yani görünüşteki ve içerikteki anlamlardır.

İşbu maḥlûḳ-ı cihân ger muḥtelifdür zâhirâ
Şüretâ ezdâd lîkin mütteḥiddür bâḥinâ

Her birinde dü taraf vardır nazar kııl mû-be-mû
Zâhiri ger küfr ise bâḥında îmândur helâ

Bir nazarda iş hezel ü bir nazarda yine cidd
Anıñçün didi *ferci'i'l-başar* Ḥaḳ *hel-terâ*³³¹

Ġarîkî Ḥaḳ ile mestûr olan görür anı
Bâḥıl olan yine bâḥıl görünür dâ'im aña (G.121/1-2-3-4)

Ġarîkî dua ederken zâhir ve bâḥını vesile ederek dua etmektedir. Burada zâhir ve bâḥın ile Allâh'ın isimleri kastedilebileceği gibi bu iki kelimenin tasavvufî ve sırâ ait anlamları da kastedilebilir.

Zâhir u bâḥın ḥaḳkıçün kııl ḳabûl
Kim ḳamu pâk u mücellâ istecib (G.152/10)

38. Zikir-Zâkir

Zikir; Hakk'ın kâinâtındaki bin bir tecellîsini görüp O'nu tesbih ve takdis etmektir. Yâni Hakk'ı, âsârını, âyâtını, hilkatî tedkik ile düşünmekten ibarettir.³³² Bir ibadet tarzı olarak Kur'an'da da ifade edilmiştir. Allâh şöyle buyurur: *Allâh'ı çokça zikrediniz. (62/10), Rabb'inin ismini zikret ve bütünüyle ona yönel. (73/8)*. Sûfilere göre beşeri fiillerin en hayırlısı ve Allâh katında katında en makbulü zikirdir. Ġarîkî, hem açık zikir hem de hafî zikiri şiirine konu etmektedir. Cehri, açık zikrin de güzel olduğunu ama gizli, hafî zikrin daha makbul olduğunu ifade etmektedir. Allâh'ı yüksek olmayan bir sesle anmak gerekmektedir. Gönülden Allâh demek gereklidir. Gönülden yapılan zikrin içine gösteriş bulaşmaz.

³³¹ "Gözünü çevir de bir bak, bir bozukluk görebiliyor musun? (Mülk, 3)

³³² İz, a.g.e., s.26

Cehrile zıkr-i Haq güzel ammā
Emr-i Haq ile yeg durur aḥfā

Oḳı *vezkür* buyurdu Haq *Rabbeke*
Anda *ff-nefsike*³³³ didi emrā

Ya'ni kim dilde Hū demek yegdür
Ḥafiyetün hem tazarru'an aḥla

Çünkü didi Ḥudā *ve dūnel'l-cehr*
Ki *mine'l-kavli*³³⁴ yeg durur sırrā

Bi'l-ğuduvvi buyurdu *ve'l-āşāf*³³⁵
Böyle zıkr iyle ya'ni şubḥ u mesā

Dildedür zıkr dildedür ta'zīm
Dilde olursa şıgmaz anda riyā

Dilde iyle niyāzıñı be Ğarīḳ
Dilde zıkr iyle Haqḳ'ı kim evlā (G.103/1-2-3-4-5-6-7)

Göñlümde fikrüm Hū durur dilümde zıkrüm Hū durur
Bildüm çü şükrüm Hū durur ben Hū direm yā Hū direm (G.415/15)

Kainattaki bütün varlıklar Allāh'ı zikrederler. Gök gürültüsü, felekler, bitkiler...

Hüve'l-Haḳḳ zıkrini iderler eşyā
Felek-i gerdişle yir nebṭ ile her bār

Yüsebbih didi *er-ra'dü bi-ḥamdih*³³⁶
Ḳamu tesbīḥ iderler aña ey yār (G.257/4-5)

Bir ḥaḳīḳat durur ḳamu be Ğarīḳ
Zākir u zıkr u devr ile dā'yir (G.270/9)

³³³ "Kendi kendine yalvararak ve ürpererek, yüksek olmayan bir sesle sabah akşam Rabbini an. Gafillerden olma."(Araf, 205)

³³⁴ "Kendi kendine yalvararak ve ürpererek, yüksek olmayan bir sesle sabah akşam Rabbini an. Gafillerden olma."(Araf, 205)

³³⁵ "Kendi kendine yalvararak ve ürpererek, yüksek olmayan bir sesle sabah akşam Rabbini an. Gafillerden olma." (Araf, 205)

³³⁶ "Gök gürültüsü Allah'ı hamd ile tesbih eder." (Rad, 13)

Bazı Mutasavvıflar

Garîkî Dîvânı'nda meşhur mutasavvıflardan şu kişilerin isimleri anılmaktadır.

Hallâc-ı Mansur (ö.922): Mutasavvıfenin en meşhurlarındandır. Sonraları hemen bütün tasavvuf mahfillerini meşgul edecek olan "Ene'l-Hak" sözünün sahibidir. Bu cümlenin telaffuzundan sonra idam edilmiştir. Katli ile ilgili çok değişik menkıbevî rivâyetler vardır. Samimiyetin, sadâkatin ve cezbenin sembolüdür.

Beni ber-dâr iderlerse maħaldür
Ġarîkî çün menem Mañşür-ı Hallâc (G.192/5)

*Ene'l-Hak*³³⁷ dir Ġudâ Mañşür-ı ber-dâr
Ki oldur iyliyen bu sırrı izhâr

Anuñdur 'işmet ü cürm 'aşıkuñdur
Eger çi sırrı cebren didi ebrâr (G.271/1-2)

Ene'l-Hak didi Mañşür'dan olup mest
Daġi hem Ca'fer'ile oldu t̄âyir (G.292/4)

Yir ü gögde hep ene'l-Hak dir kamu âşâr-ı Hû
Dirler *âmennâ ve şaddeknâ*³³⁸ bilen ihtiyârumuz (G.336/2)

Özin her kim bildi 'inâyetinden
Ene'l-Hak didi mest olup nâ-gehân (G.524/5)

Ben *Ene'l-Hak*³³⁹ dârına ağsam gerek eñ soñ hemân
Vireyin esrâr-ı Ġak'dan bârı geh geh bir nişân (G.531/1)

Tecellî anlatılırken bir beyitte Hallâc-ı Mansur ile Hz. Mûsâ birlikte anılmıştır.

Ena'llâhe dise tañ mıdur Ġudâ benden eyâ münkir
Tecellî T̄ur'una ben daġi bir Mûsâ-i 'İmrânam (G.445/3)

Resmî/riyâkar sûfiye ders verirken Mansur'a telmih yapılmıştır.

Ġamüş ey şûfî-i resmî nedür bu raqş u bu na'ra
Ne mest-i cām-ı Mañşür'sın riyâdan mest kânzilsin (G.506/3)

³³⁷ "Ben Hakk'ım." (Ceylan, s.425)

³³⁸ "İnandık ve tasdik ettik." (Yılmaz, s.22, n.26.)

³³⁹ "Ben Hakk'ım" (Hallâc-ı Mansur'a ait bir ifadedir. Ceylan, s.425)

*Ene'l-Hak*³⁴⁰ gū durur Haḡ her zebānda
Bu sırrı bilmeyen ḡaldı gümānda (G.624/1)

Ḳıyāmı cümleññ Ḳayyūm'landur
*Ene'l-Hak*³⁴¹ dise lāyıḡdur ḡamu şey (G.645/4)

Cüneyd-i Bağdādî (ö.909): Aslen Nihāvend'li olmakla birlikte Irak'ta yetiştiği için Bağdādî nisbesiyle anılır. Garîkî, Dîvânı'nda Cüneyd-i Bağdādî'den şu beyitlerde bahsetmektedir.

Ger hidāyet itmiye ol ḡulına
Rehnümā olmaz Cüneyd ü Bāyezîd (G.218/6)

Bāyezîd-i Bistāmî (ö.875): Ebû Hāşim El- Kûfi ile başlayan sūfî silsilesinin en meşhurlarındandır. Vâsıl olduğu ilm ve şü'ûn âleminde geri dönmek istememiştir, tecellînin galebe çalması sonucu kırk gün kadar kendine gelememiştir. Bu esnâda yalnız namaz vakitlerinde sahv dilemiştir. "Kendimi her türlü eksiklikten tenzîh ederim şânım ne yücedir." şathiyesi ile meşhurdur. Kaza sonucunda ezdiği karıncayı Allâh'ın izni ile diriltmesi O'nun başka bir özelliğidir.³⁴² Garîkî şu beyitlerde kendisinden bahsetmektedir.

Ger hidāyet itmiye ol ḡulına
Rehnümā olmaz Cüneyd ü Bāyezîd (G.218/6)

Cümle *Sübḡānî ve mā-a'zam*³⁴³ dirler şân-ı Hū
Zıkr-i eşyâyi işidenler bilür eş'arumuz (G.336/3)

Nesîmî (ö.1404): Seyyid Nesîmî hurufiliğin öncüsü Fazlullâh Hurûff'nin halifesidir. Vahdet-i vücûd inancının cesur savunucusudur. 1404 yılında halepte derisi yüzülerek idam edilmiştir. Nesîmî, öğretici unsurları, duygusallık (lirizm) potasında eritmeyi bilen bu yolla şiirde zirveye ulaşan ender şairlerdendir. Garkîkî Nesîmî'den şairliği yönü ile değil tasavvufi yönü ile bahsetmiştir. Garîkî kendisi ile Nesîmî arasında bir bağ kurmaktadır. O'nun derisi

³⁴⁰ "Ben Hakk'ım (Allâh'ım)" (Hallâc-ı Mansur)

³⁴¹ "Ben Hakk'ım." (Hallâc-ı Mansur)

³⁴² Ceylan, *a.g.e.*, s.394.

³⁴³ "Kendimi tenzih ederim. Şanım ne kadar yücedir." (Beyazîd-i Bistāmî'ye ait bir ifade, Ceylan, s.425)

yüzülerek idam edilişi ile kendi hastalığı benzeşmektedir. Bunun yanında ikisinin şiiri dahi benzeşmektedir ki bu şiir cezbeği anlatmaktadır.

Külliyā mest didiler budur
Hem Nesīmī vü hem kamu fuḍalā. (G.39/4)

Şoydılar bāṭınümde bu tenimi
Hiç ağrımadı olmadum bīzār

Taʿbiri bu münāsebet varimiş
Ortamızda Nesīmi ile ey yār

Çünkü *yūʿtīhi men yeşā*³⁴⁴ be Ğarīk
Fażl-ı Haḫʻdan durur saña işār (G.252/7-8-9)

Muhyiddīn İbni Arabī (ö1240): Şeyh-i Ekber ve Hatemü'l-Evliyâ adlarıyla da anılan İbni Arabī, yalnız yaşadığı asrın değil bütün zamanların en meşhur sūfilerindedir. Aklî ve naklî olan dīnî ve dünyevî ilimlere ilâve olarak, hatta bir bakıma dīnî ilmin özü ve esâsı olan ilhâm, keşf ve bātın ilmi adlarıyla anılan, asırlardan beri tasavvuf ehlinin temsil ettiği görüşlerin âlim bir sözcüsü sıfatıyla, yeni bir ilmi metod ve üslup geliştirmiş ve kendi ulaştığı netice ve hakikatleri eserlerinde en veciz şekilde ifade etmiştir.³⁴⁵

Ğarīkî, şu beyitlerde İbni Arabī'den bahsetmektedir.

Yaʿni *lā-mevcūda illa ʿillāh*³⁴⁶ gördi bu Ğarīk
Cümle Hūʻdur lā-cerem şubḫ u mesā ezkārumuz (G.336/7)

*Sübḫāne men zahur*³⁴⁷ dir Şeyḫ-i Kebīr fehm it
Maʿnī vü şüret oldur yoḫdur ğayr-ı Sübhān (G.474/5)

Mevlānâ Celāleddīn: Bir beyitte Şems-i tebrīzî ile anılmaktadır.

Tebrīzî Şems'e uydı ʿādātı terk itdi
Remzen didi Ğarīkî Monlā ki böyle iyle (G.625/13)

³⁴⁴ "Onu dilediğine verir." (Cuma, 4; Ali İmran, 73)

³⁴⁵ Ceylan, a.g.e., s. 397.

³⁴⁶ "Allah'tan başka var olan bir şey yoktur." (Muhyiddin İbni Arabi'ya ait olduğu ifade edilmektedir.)

³⁴⁷ "Kendimi tenzih ederim, eşyâyı izhâr eden Allâh'ı tenzih ederim" (Muhyiddin İbn-i Arabi'ye âittir.)

Şems-i Tebrîzî: Mevlânâ Celâleddîn ile birlikte bir beyitte anılmaktadır.

Tebrîzî Şems'e uydı 'ādâtı terk itdi
Remzen didi Ğarîķî Monlâ ki böyle iyle (G.625/13)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CEMİYET VE TABİAT

A. CEMİYET

1. Bezm

İçkili, eğlenceli meclis, sohbet ve içki meclisi anlamlarına gelen bezm, dîvân şairlerinin çokça işledikleri konulardan biridir. Sevgili, saki, şarap, mutrib, musıkî ise bu meclisi oluşturan unsurların başında gelmektedir.

Tasavvufî manada meyhane, tekke ve arifin bätını; pîr-i mugan, aşk şarabını sunan mürşid-i kâmil, şarap, ilahi aşk; bezm, zikir ve ibâdet meclisi; sâkî, şeyh, câm ve peymâne şeyhin dudağını ifade eden simgelerdir.

Gârîkî, Kurân-ı Kerîm'de içki ile ilgili âyetden iktibaslarla içkinin faydalı oluşunu ifade etmektedir. Esasında Gârîkî, islâmın emir ve yasaklarına bağlı bir şahsiyettir dîvânında bu tutumu içki konusunda farklılık göstermektedir.

Mestem kadîmden ki muhabbet şarâbını
Heb tolu tolu virdi şürâhî ile Hudâ

İlhâm ile melekler aña sâkî oldılar
Her kim içerse bî-ğöd olur anı tâlibâ

Meyhâne-i gönülde benim şimdi mey furûş
Eski durur şarâbım vü keskîn ü gam-zidâ

Tahmîr itmege gil-i hâminî tâlibüñ
Nem-nâk iderim mey-i 'aşk ile evvelâ

İnkârı ço be münkir-i Hâkık imtihâna gel
Bir tolu vireyim saña iç kim ferağ-fezâ

Mest olasın ki kendüñ unudasın hemân
Yâd idesiñ Hudâ'yı ki aqreb durur saña (G.6/2-3-4-5-6-7)

Gârîkî'nin içki meclisi gönlüdür ve oradaki tınılar Hû, Hû diye ortaya çıkmaktadır.

İçtiği şarap ise Allâh aşkından başka bir şey değildir.

Bize şevkimüz pes degül mi nevā
Bu şevke şarāb oldı ‘aşk-ı Hudā

Rebābum yeter sāz-ı vaḥy-i derūn
Ki ol ‘aşk ile Hū dimekdir sezā (G.10/1,2)

Bu varlık âlemi hepsi Cenâb-ı Hakk'ın varlığıyla sarhoştur.

Mestdür heb Ğarîkî’yā ‘âlem
Her biri bir şarābla ümerā (G.39/7)

Ğarîkî'deki içki Allâh'ın kadehinden içilen içkidir. Bu içkiyi içmek içinse tasavvuf yolunun yolcusunun ciğerinin yanmış olması gerekir. Allâh şarabı insanı basit bir sarhoşluğa itmez, onu içen ebediyyen mest olur. Allâh şarabı kişinin gönlünü ve yaşantısını adeta bir saray şekline çevirir, nefsi ise virane eder. Allâh şarabından içenin derdi Allâh olur. O şarabın mesti olan ne günah için ne de sevab için hareket eder, o kişinin tek derdi Hudâ olan Allâh olur.

Cām-ı Hudā’dan isteyen içmege bir tolu şarāb
Kendü cigerin bişirüp itmek gerek evvel kebāb

Yokdur ḥumārı bu meyiñ mest ü ebeddür her içen
Cān u dili ma‘mūr ider nefsi-i degāyı key ḥarāb

Çün mest-i Ḥaqq ola kişi bu dünyādan fāriğ olup
Sulṭānına meşgūl olur her dem gelür aña ḥiṭāb

Mest-i Hudā olan hemān mecbūr olur ol lā-cerem
Teklîf sākıt olıcağ kalmaz şevāb u zi-‘iḳāb (G.148/1-2-3-4)

On sekiz biñ‘âlemi itmişdür ol Settār mest
Bî-şarāb olmuşdur kevn ü mekân evkār mest (G.169/1)

Cur‘a’-i ‘aşkuñla dā’im mest ü bî-ḥōd iylegil
Bî-ḥuzūram bu ‘alāyıqdan ki ḥaylî el-ğıyās (G.190/3)

Yek deme dil şurāhisin içdüm
Pür-mey-i nāb kim ḥarāb oldum (G.424/2)

Gör ki ḥum-ḥāne-i ṭarîkatda
Bā-ḥaber ṭalibe şarāb oldum (G.425/5)

2. Kavimler: Garîkî Dîvânı'nda kavimler genel itibarla peygamberlerle birlikte kullanılmaktadır. (bkz. Din/Peygamberler) Müstakil olarak bir kavmin ismi geçmektedir

Ye'cüc ve Me'cüc: Sedd-i İskenderi ile birlikte anılan Ye'cüc ve Me'cüc'ün bir kavim mi yoksa iki şahıs mı olduğu konusunda ihtilaf vardır. Garîkî sed ile birlikte anılmaktadır.

Çünkü Ye'cüc'dür bular be Ğarîķ
Nefh-i 'ilm oldı sedd ki ise şübür (G.264/7)

Ye'cüc-i şehvāniye ğālib olur vü Me'cüc
Çün nefh-i 'ilm ide Ğaķ sedd olur aña muķkem (G.438/4)

3. Oyunlar

Garîkî Dîvânı'nda oyunlara az da olsa yer verilmiştir. Arapça lu'b ve lehv sözcükleri oyun anlamına gelmektedir. Tasavvufla bağlantılı olarak oyuna ait ögeler kullanılmıştır.

Lu'b u lehv oldı baña ef'āl-i 'ālem ser-be-ser
Derd-i Hū'dan bulmadım yegrek cihānda bir eşer (G.329/1)

Ey Ğarîķî halk-ı 'ālem lu'b iderler nār ile
Māsiva'llāh āteş-i düzaħdur dir 'ārifān (G.519/6)

Farsça ve Arapça oyun anlamındaki kelimeler arka arkaya iki beyitte aynı şiir içinde kullanılmıştır. Bu da Garîkî'nin kelime hazinesinin gelişliğine işaret eder.

Aldanma şüret püşine kim Ğaķķ'a bāzîdür işi
Baķma muħālif şürete ma'nî Hüvallah'dur bi-dān

Seyr it Ğudānuñ hikmetin seyrin lu'b ile
Meydān-ı 'ālemde ķodı kendü nihān-ender-'ayān (G.563/3-4)

Bir Ğayāli Ğoķķa-bāzîdür vücūdı 'ālemüñ
Mühresini cism-bāz olan çıkarur ber-girān (G.589/6)

'Aşķ-bāzîdür hemişe kārumuz her rüz şeb
Süz-ı cāndur Ğöd cemālünden murādum ey Çalab
Dād-ı Ğaķķ olmazsa baña nef itmez bu taleb
Fazluña bil bağladum ecr istemen ey pādişāh (Mur.6/4)

Satranç: Satranç oyunundan tasavvufi bağlantı ile bahsedilmektedir. Satranç oyununa ait olan terimlerden, şah, kiş, şah-mât kullanılmaktadır.

Ṭāʿat-i ḥālî müyesserdür Ğarîķî ʿārife
Hâne-i kîş-mâtda münkirler oldı şâh-mât (G.188/5)

Şâhsız leşker olımaz be Ğarîķ
Bunca erkân aña dîvândur (G.248/9)

Kukla Oyunu: Bir beyitte kukla oyununa dair bilgiler bulunmaktadır.

Ķukla-veş cümlei ider taḥrîk
Şunʿunu gösterür Ğarîķî ez-ân (G.517/7)

Hokkabazlık: Ğarîķî bu oyuna fazlaca yer vermektedir. Felek hokkaya maʿnâ hokkabaza benzetilmiştir.

Felek hoḳḳadur maʿnî bir hoḳḳa-bâz
Oyun-hân olan hoḳḳada mühre tû

Seni cüst-bâzî ile oynadur
Ki şimdi çıkar canavar baḳ beru

Ḥalâyîķ gülerler nedür ol diyüp
Çıḳardı seni ortadan bir ulu

Hemân ʿarîf ol zevķi sever bu gün
Ki yârın çıkarur bir oynu giru

Saña remzile âşîkâre didüm
Eger fehm idersen bunu mû-be-mû

Çü bilmek ʿibâdetden oldı eyü
Ğarîķî didi ʿarîfi baḫtlu (G.588/4-5-6-7-8-9)

4. Rezm

Kavga, cenk ve savaş anlamına gelen rezm, divan şairlerinin şiirlerinde çokça işledikleri konulardır. Daha çok bezm ile birlikte ele alınır. Harp ilanı, harpten muhtelif sahneler, hücum , düşmanın bozguna uğrayışı gibi gibi konularla birlikte, savaşta kullanılan

silahlar, atlar ve at takımları da rezm çerçevesinde işlenir.³⁴⁸ Garîkî Dîvânı'nda çok olmamakla birlikte rezm ile ilgili beyitler bulunmaktadır. Aşkın sultanı, Garîkî'ye aşk derdini vererek Garîkî'nin askerlerini yağma etmiştir.

‘Aşk-ı sulţân Ğarîkî’ye derdi virüp
‘Asker-i nefsi iyledi târâc (G.191/5)

Şâhsız leşker olımaz be Ğarîk
Bunca erkân aña dîvândur (G.248/9)

Garîkî'deki düşman nefistir. O'nu öldürmek mümkün değildir; fakat nefisle Allâh yolunda savaşılmalıdır. Zamanın İskender'i olursa bile bir mürşide ihtiyac vardır ki bu mürşid sıkıntılarını halledebilsin, çözebilsin.

Katli ‘adū-yı nefsiñ mümkün degül eger çi
Anuñla râh-ı Hâk’da ceng ü cedel gerekdür

İskender-i zamâne olsañ eger bu yolda
Mürşid saña ki ide eşkâli hâll gerekdür (G.295/4-5)

Başka beyitte ceng ve cedel kelimeleri kullanılmaktadır.

Gerçi dünyâ cîfesin terk iyledüm ikrâh idüp
Tâ ki benden bir eşer vardur işüm ceng ü cedel (G.405/4)

5. Sanatlar

Mûsikî

Mûsikî, eğlence hayâtının önemli bir parçasıdır. Garîkî, mutasavvîf bir şâir olması münâsebetiyle mûsikî unsurunu da tasavvufla ilişkilendirerek kullanmaktadır. Musıkîye bağlı terimleri aslî unsur olarak değil, tâli unsur olarak kullanmıştır.

Müşkilâti hâll iderseñ çün Ğarîk
Dile muṭrib ol dilerseñ nevḥa-ger (G.322/7)

³⁴⁸ Agah Sırrı Levend, Dîvân Edebiyatı/ Kelimeler ve Remizler ve Mazmunlar ve Mefhumlar, 4. Basım, İstanbul 1984.

Sâz, rebâb bir beyitte birlikte geçmektedir. Bir diğer beyitte rebâb derûn, nâle sözcükleri ile tenasüp içerisinde kullanılmıştır.

‘Âşık-ı Hâkîk'a derd virmek için
Sâz-ı vahy ile ben rebâb oldum (G.423/3)

Ankâ'nın ötüşüne telmih bulunmaktadır. Ney (zurna), ile kamışlığı terk ederek içini temizlemiştir. Dokuz adet göz/delik sahibi olmuştur. Kopuz, derisindeki pisliklerden kurtuldu. Hem ney hem kopuz bu yüzden güzel sesler çekmektedir. Mecliste raks eden çeng ise boynunu bükerek pîre dönmüştür, adeta Mevlevî pîri olmuştur.

Nîk u bedi bıraktı vardı kenârı tutdı
Tâ Kûh-ı Kâfa gitdi ‘Ankâ ki böyle iyle

Aşlını terk itdi içini şâf itdi
Tokuş gözünü açdı sūr-nâ ki böyle iyle

Kopuz kılını görkim için yuyup arıtdı
Kendüye düzen urdı gūyâ ki böyle iyle

Çeng kaddin büküben murtâz pîre döndi
Bir pōst kaldı bir dōst durur aña böyle iyle (G.625/3-4-5-6)

Hat: Türk süsleme sanatlarından olan hat,³⁴⁹ çizgi, yazı, gençlerde yeni çıkmaya başlayan bıyık ve sakal, ayva tüyü gibi anlamlara gelmektedir. Kelimelerin tüy ve yazı anlamları göz önünde bulundurularak, yanak sayfası üzerindeki yazılar olarak da şiirde tevriye ve îhâm sanatları oluşturacak şekildesıklıkla kullanılır.

Dest-i haţţ-ı Hâkîk ile mektüb-ı evrâk-ı cihân
Bir kitâbu'llâh'dur âyâtdur bunca beyân (G.550/1)

‘Âlem kitâb-ı Hâkîk'dur haţţ-ı Hudâ'yı okı
İzmârına bakarsañ râci' aña ki dir hū (G.573/1)

6. Şahıslar

Garîkî Dîvânı'nda çeşitli şekillerde adlarından bahsedilen bir çok kişi bulunmaktadır. Biz bunları tarihî ve ve efsanevî şahsiyetler, ve masal kahramanları olarak ele alacağız.

³⁴⁹ Süsleme sanatları için bkz. Rıfkı Melül Meriç, *Türk Tezyinî Sanatları*, İstanbul 1937.

Tarihi ve Efsanevi Şahsiyetler

Şeyh Hasan, Hasan Bâli: Bu şahsın kim olduğuna dair bir bilgiye ulaşamadık.

Şıfateyn didügi Şeyh Hasen
Ey Ğarîkî budur murâd-ı nihân (G.539/7)

Hasan Bâlî gibi bir şîve-kârı
Müyesser kılsa ben kıluna Bârî (G.635/1)

Ebû Leheb: Hz. Peygamber'in amcasıdır. Peygamber efendimize zulmetmesi sebebiyle hakkında âyetler inzal olmuştur. Allâh Onu nâra, ateşe atacaktır. Karısı da O'na odun taşıyacaktır. Ğarîkî, Ebû Leheb'in yanacağını ifade etmektedir.

Bu Leheb nârı ile yandurdu
Pes Muhammed çerâğı kaldı ebed

Ğahrıla luţflar ider Bârî
Niçe luţf 'ayn-ı Ğahr oldu faĞad (G.215/4-5)

Bu Leheb çün Ğalk olındı sırr-ı ĞaĞ'dan bî-naşîb
Aşşı itmedi eger çi irdi ĞaĞ peyĞam-bere (G.618/4)

Ebû Cehil: Ebu'l Hakem olan künyesi İslâmiyet'e azılı düşmanlığı sebebiyle Hz. Peygamber tarafından Ebû Cehil olarak değiştirilmiştir. Bedir savaşında Afra'nın oğulları Muâz ve Muavviz tarafından öldürüldü. Başının Abdullâh İbni Mesud tarafından kesildiği de rivayet edilir. Hz. Peygamber O'nu "Ümmetimin Firavunu'dur." şeklinde vafsetmiştir. Hakkında birçok âyet nâzil olmuştur. Ğarîkî'de kendisinden câhil ve münkir olarak bahsetmektedir. Zaten cehalet denilince akla doğrudan "Cehaletin Babası"nın adı gelmektedir.

Ne muĞbirsin ne müstaĞbir be hey münkir ne câhilsin
Ne mest-i cām-ı Allâh u ne mestürsın ne Ğâfilsin

Çü lâ-nü'min durur Ğavlüñ senüñle Ğüft ü Ğüyum yok
Ki Bû-Cehl'üñ Ğarîkîdür Ğarîküñ küfre mâyilsin (G.506/5-6)

Nemrūd: Hz. İbrâhim'i ateşe atmıştır; fakat ateş İbrâhim'i yakmamıştır. Bir sivrisinek ordusu (ya da asker-i rûhânî) tarafından perişân edilmiştir. Garîkî Dîvânı'nda ateşle birlikte anılır.

Şağın girme Nemrūd iseñ âteşe
Velâkin seni maḥv ider hūş-dâr (G.249/7)

Firavun: Hz. Mûsâ'nın en azılı düşmanıdır. Kur'ân-ı Kerîm'de ismi sıkça geçmektedir. Askerleri ile Hz. Mûsâ'ya savaş açmıştır. Kızıl Deniz'de Hz. Mûsâ'nın mûcizesi neticesinde boğularak ölmüştür.

Garîkî, Firavun'u bu sebeple anmaktadır.

Nefret-i Fir'avn Mûsâ'dan durur çün ey Ğarîk
Ḥikmet-i Ḥaḳ'dan durur Fir'avniler ender-saḳar (G.319/5)

Bil ki Fir'avn-ı zamânır bu gün ol münkir-i Ḥaḳ
Ey Ğarîkî aña la'n idi bizüm da'vetümüz (G.342/5)

Firavun, münkirin sıfatı olarak kullanılmıştır.

Pâk yok Fir'avn münkirden saña
Oḳı kim *innî ma'ak esme' erâ*³⁵⁰ (G.663/2)

İskender: Garîkî Dîvânı'nda kullanılan İskender'in Makedonyalı İskender mi yoksa Yecüc ve Mecüc ile savaşan İskender (as) mi olduğu konusunda kesin bir delil yoktur. Bununla birlikte İskender Peygamber olma ihtimâli yüksektir. Bununla birlikte İskender (as)'e ait müstakil bir şiir bulunmaktadır. (bkz. Din/Peygamberler)

İskender-i zamâne olsañ eger bu yolda
Mürşid saña ki ide eşkâli ḥall gerekdür (G.295/5)

Cemşîd: Cemşîd İran'ın büyük hükümdarlarından. Asıl adı "büyük padişah" anlamına gelen Cem'dir. "Işık" anlamına gelen "şîd" sonradan eklenmiştir. Bunun hikâyesi şudur: Cem bir gün Azerbaycan'ın yükssek bir yerinde mücevherlerle süslü bir taht kurdurmuş, kendi de başına mücevher bir taç giymiş. Güneş doğunca tacı ve tahtında

³⁵⁰ "Korkmayın, çünkü ben sizinle beraberim, iştir ve görürüm." (Taha, 46)

meydana gelen parlaklıktan dolayı halk Cem kelimesine Şid'i ekleyerek Cemşid adını vermiş. Cemşid'in şarabı icat ettiğine inanılır.³⁵¹

Garîkî Cem'den şarapla birlikte bahsetmektedir.

Cām-ı mey nūş ideli işbu Ğarîķī cezbeden
Mülk-i dil hālim ne hūkm iyleyüben oldı Cem (G.433/7)

Geçürme fırsatı eldeyken ey şāh
Ķanı Cemşid ü yā Kāvūs ile Key (G.645/6)

Key, Kāvus:

Geçürme fırsatı eldeyken ey şāh
Ķanı Cemşid ü yā Kāvūs ile Key (G.645/6)

Masal Kahramanları

Leylâ, Mecnûn: Dîvân'da, Türk ve İslâm edebiyatlarında haklarında bir çok mesnevî yazılmış olan Leylâ ile Mecnûn'un isimleri anılmaktadır.

Eger tefrîṭ-i 'aşk iderse Mecnûn
Yine Mecnûn'a Leylî'em meded tâc (G.192/2)

Ķıyâmetde diyem Mecnûn'a hālüm
Ki ancak ol durur yoldaş u hâldaş (G.354/4)

Bendedür Leylî ben aña Mecnûn
Tendedür rûḥ ya'ni kim meknûn (G.515/1)

Çü vaḥdet ḳavlini gūş itdi 'āşık
Olur Leylî için ehl-i cünûndan (G.528/4)

Hemîşe naḳşı gönümde muşavver
Ben aña Mecnûnam ol baña Leylî (G.641/1)

Gönül Mecnûn'ınuñ bildüm Ğarîķī
Gönül imiş yine Leylî'sine ḥay (G.645/7)

³⁵¹ Cemal Kurnaz, Hayali Bey Divanı Tahlili, s.130.

Vâmık, Azrâ: Garîkî bir beyitte Vâmık ile Azrâ'yı Leylâ ile Mecnûn'la birlikte kullanmaktadır.

Tâ ezelden 'aşk bâzum 'âşık u ma'sûkdan
Vâmık-1 Azrâ menem Mecnûn u hem Leylâ menem (G.442/6)

Şirin, Hüsrev: Bu iki kahraman da Leylâ ile Mevnûn'la anılmaktadır.

Esîr-i derd-i Hâk Şîrîn ü Hüsrev
Gulâm-1 'aşk-1 Hâk Mecnûn u Leylî (G.638/3)

7. Ticâret

Garîkî, din ve tasavvuf dışındaki bütün unsurları bu iki unsura yardımcı öğeler olarak kullanmaktadır. Ticâret ile ilgili beyitler de sûfî öğretiyeye merdiven olması hasebiyle kullanılmaktadır.

Şohbetinden geçmişüz halkuñ hevâyı terk idüp
Hâk ile oldı hemân şimdi kamu pâzârımız (G.335/3)

Kâr-hâne kurup üstâd-1 ezel âlât ile
Hem metâ'ın şatdı hem iş'âr-1 şan'atdur garaž (G.358/3)

Örtüp yüzini halk ile pâzâr iyledi
Kendüyi kendü şatdı vü hem kendü aldı hân

Pâzâra geldi gūheri küntü kenzden
Kadrini bilene anı bey' itdi râykân

Nādâna şatma gūheri zinhâr ey Garîk
Kim alduğundan eksüğe şatar idüp ziyân (G.452/4-5-7)

B. TABİAT

1. Anâsır-1 Erbaa

Arapça'da dört unsur demek olan ânâsır-1 erbaa; toprak, su, hava ve ateş öğeleridir. Varlık âlemi bu dört unsurdan meydana gelmiştir. Farsça "çâr unsur" olarak da anılır. Bu dört öge, insanların karakter ve mizaçlarına hakim olarak kabul edilir. Tasavvufta ise nefsin dört

dört mertebesi olarak kullanılır ki bunlar; nefs-i emmâre (âteş), nefs-i levvâme (hava), nefs-i mülhime (su) ve nefs-i mutmainne (toprak) dir.

Garîkî, şiirinde dör unsuru hem kendi ismiyle hem de bu unsurları ayrı ayrı isimleri ile anmaktadır.

Yedi aşl oldu bu yedi eflāk
‘Arş u Kürsi iki vü ‘unşur-ı çār (G.262/3)

Ateş: Garîkî Dîvânı'nda ateş genelde cehennemle ilintili olarak kullanılmaktadır. Türkçe, Farsça ve Arapça dillerinde ifade edilmektedir.

Çünkü gönlüñ Hudâ'ya olmadı rām
Nār-ı duzağ durur saña eşām (G.425/1)

Anuñ katli degül mümkün ki senden cüz durur aşlen
Ki çakmağda olan âteş söyünmek yoğ durur ey cān (G.487/4)

Nārdan kaçdı ekşer-i maḥlūk
Çü hayāt oldu āb aña pūyān

Tālib-i āb gitdi pes nāra
Bāḫını çüñki âteş-i sūzān (G.562/7-8)

Hava: Garîkî, hava ile ilgili olarak şu beyitlerde tasavvuf çerçevesinde söz etmektedir. Buhar, ağyām/havanın kapanması hava ile ilgili unsurlardır.

Pes imdi şāfdur fil-aşl gör kim
Buḫār iken tekāşüf buldı ağyām (G.423/4)

Gūyā buḫār gibidür kim ol leṭāfetinden
Bulmaz ise keşāfet görünmek olmaz imkān

Çün kabz olup yığıldı ğaym oldu ya‘ni şūret
‘Ayn-ı buḫar durur ol görünür işte el‘ān (G.474/3-4)

Garîkî, buhar ve dumanın dağılıp havaya dönüştüğünü, suyun buharlaşıp hava, havanın yağmur yağdırmasıyla su oluşmasını anlatmaktadır.

Gel buḥār u duḥāna kı̄l nazarı
Kim dağılır hevā olur el'ān

Āb olur ḥōd hevā heva yine āb
Devr iderler bular ki geçmeye ān

Bulanup hem hevā tekāşüf ider
Ġaym olur yağdurur yire bārān (G.450/8-910)

Su: Genelde Farsça, āb kelimesi ile karşılanmakla birlikte, Arapça mâ şeklinde de geçmektedir. Bir beyitte Hızır (as)'ın ve arkadaşlarının ölümsüzlük suyunu arayışları telmih edilmektedir.

Ger lebünden nüş idersem sükkeri āb-ı ḥayāt
Hızır-ı vaqt olsam 'aceb mi cennetün içre muḳīm (G.426/5)

Ya'ni 'aşḳ u fenn çü nāru'llāh
'İşret-i zāhirī çü āb-ı revān (G.562/6)

Toprak: Arapça turāb; Farsça hāk sözcüğü ile toprak karşılanmaktadır.

Nūrına Ḥaḳḳ Ḥabībün irgür Ḥudā'yā
Maḳşūduma raḳībe göstermedün turābum (G.430/8)

Eczā-yı turāb olsun efrād-ı semā olsun
Ḥayretde Ġarīḳī-veş pür-'aşḳ-ı rızā gördüm (G.439/5)

Bu ḥāki kim başarsın murdāruñı dögersiñ
Fehm itmeseñ baḳarsın didār-ı yār u cānān (G.472/6)

2. Bitkiler

Diğer bütün unsurlar da olduğu gibi bitkiler de Garīkī Dīvānı'nda tasavvufî düşünceyi anlatmanın bir aracı olarak ele alınmıştır. Bitkiler ve her bir çiçek Allāh'ı zikretmektedir.

Nebāt-ı zemīn ter-cismānī durur
Velī fikrdür nebṭ-i dil ey kibār (G.249/5)

Hüve'l-Haqq zikrini iderler eşyâ
Felek-i gerdişle yir nebṭ ile her bār (G.257/5)

Seyr iderek cihānı kesb-i hevāya geldüm
Evvel nebāt u ma' den ān gāh hem be-ḥayvān (G.463/3)

Meyveler: Garîkî Dîvânı'nda fazla olmamak kaydı ile meyvelerden bahsedilmektedir.
semere/esmār kelimeleri ile meyve sözcüğünü karşılamaktadır.

Cennet eşmārı bu ma'arifler
Bu Ğarîkî nihānı itdi 'ayān (G.456/9)

Cennet eşmārı durur şî'rün Ğarîkî cem' ider
Armağan için size *min-taḥtihe'l-enhārdan*³⁵² (G.554/5)

Merātib muḳtezāsınca esāmî bî-şümār oldı
Velî bir dānedür bitdi vü eşcār u şemār oldı (G.631/1)

Bu ma'arif cennet eşmārı vü eşcārı durur
Çünkü lâ-memnū'ate toyurayın aç olanı (G.654/4)

Üzüm, Nar: Koruk, turş, engûr tabirleriyle üzümün oluşmasının merhaleleri, enār sözcüğüyle de nar şiiire konu edilmiştir.

Ey Ğarîkî şu ḳoruḳda turş ta'am olur velî
Pāye-i engürda şîrîn olur hem-çün enār (G.333/5)

Çiçekler: Garîkî Dîvânı'nda fazla olmamak kaydı ile çiçeklerden söz edilmektedir.

Gül: Dîvân'ın hacmine nazaran gül az zikredilmektedir.

Ehl-i diller āb u gülden geçdiler
Hüsni bākîye virüb cümle ḳulüb (G.147/2)

Ğonca-veş kār-ı cihān ger bağlanursa ser-be-ser
Bendin açar kilden ol ḥandān olub gülnāk olur (G.302/3)

Gül yüzine bülbül-i şurîde itdi kend'özin
Vāşıl iken nāle-i firḳat ider biñ biñ revān (G.542/3)

³⁵² "Altılarından ırmaklar akan" (Kur'ân-ı Kerim'de sıkça tekrar edilen âyet)

Müyesser kıldı Hâk fazl-ı bahârı
Gül için bülbül ider âh u zârı (G.632/1)

Gül-i nev-rûzsun ey şâh-ı hûbân
Nidersin uydurup yanuñca hârı (G.632/4)

Gül-i didârı direrler Ğarîķi
Erenler lîk münkir niş-i hârı (G.636/5)

‘İlmi yüzinden gül-i ter diremez münkir ebed
Ger kıoparmazsa dilinden ol cehâlet hârını (G.642/3)

Gonca: Birkaç beyitte anılmaktadır.

Ğonca-veş kâr-ı cihân ger bağlanursa ser-be-ser
Bendin açar kilden ol hândân olub gülnâk olur (G.302/3)

Açılurdu bostân-ı dilde verd-i aħmerüñ
Ğonca-i gül-zârıñı maħv iyliyen ol hâr imiş (G.353/4)

Maħbûb-ı pür-cidâl ü cedel bulunur keşir
Bir Ğonca-bî cedel ger almağa göñlümi (G.648/3)

Sünbül: Diğer çiçeklerde olduğu gibi fazla zikredilmemektedir.

Büy-ı Raħmân’dan dimâğı tâze olan her nefes
Sünbül-i Hindiyi yâ verd-i gülistânı nider (G.315/3)

Nâne: Nefis terbiyesinde kuru nane teşbihi önemlidir.

İder nefsini râzî kıru nâne kim ol
Dimez nân hõriş olsa itmez şikâyet

Ğarîķi riyâzetdür aşl-ı ‘ibâdet
Velî ol muķannen olupdur ber-‘âdet (G.176/6-7)

Bağ, Çemen, Çiçeklik ve İlgili Unsurlar: Daha önceden de ifade ettiğimiz gibi tabiatla ilgili unsurlar ancak tasavvufi örüntüyü tamamlayan unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gülşen-i cennet bu aşhābuñ degüldür ‘āşıkān
Ol merātibdür ki ‘ārifler bulupdurlar vuşül (G.401/5)

Ol on sekiz biñ ‘ālem birbiri içre nihān
Bir habbenüñ içinde yüz bağça ile bostān

El-küllü ya‘ni fi’l-küll murdār içinde mışmıl
Sergin oldı bostān ħarbūze oldı insān (G.472/1-2)

Cinān-ı nefsdür bāğ ile büstān
Ve likin fālibe ol ‘ayn-ı zindān (G.544/1)

Zıkr-i Hāğ ravza-i Ĥudā’dur bil hān
Hem muħabbetden oldı bil ki nişān (G.559/1)

3. Gök Cisimleri

Dîvân edebiyâtında gökyüzü, eski astronomi anlayışına uygun ele alınır. Yedi (veya dokuz) kat gök onun üstünde soğan zarı gibi üst üste geçmiş durumdadır. Her gök katında bir seyyare bulunduğuna inanılır. Bunlar 1. Ay, 2. Utarit, 3. Zühre, 4. Güneş, 5. Mirrih, 6. Müşteri, 7. Zuhâl şeklinde sıralanmaktadır.³⁵³

Gârîkî, Dîvân’ında ise bu gök cisimleri genellikle dînî boyutuyla ele alınmıştır. Öğreticilik esas alındığı anlarda ise bu cisimlerin ve gök katmanlarının İlâhî anlayışla ilgili görünüşleri ifâde edilmiştir.

Dünya rahat yeri değildir. Orası bir çalışma ve ahireti kazanma yeridir. Bu dünyaya aldanılmamalı yoksa Kur’ân-ı Kerîm’de ifade edilen esfeles-safiline düşmek ihtimali vardır.

Digil *veccehtü vecchiye’l-lezi*³⁵⁴ kim
Yaratdı yiri göki ey nigū nām (G.434/2)

Yine bu mülk-i ‘ālem-i dünyā
‘Ālem-i kesb bu durur añla (G.7/6)

Aldanursa ve lîk dünyāya
Çaldı esfelde mesh olur şüverā (G.7/9)

³⁵³ "Dîvân edebiyâtında kozmik alem için bkz. İsmail Hakkı Aksoyak, *Eski Türk Edebiyatı El kitabı (Muhteva Yapısı)*, Ankara, 2005, s.325.

³⁵⁴ "Yüzümü gökleri ve yeri yoktan yaratan Allâh'a çevirdim." (Enam, 79)

Gök kapıları ise Allâh'ın ayetlerini yalanlayanlara açılmayacaktır.

Oķı kim *lā tüfettehu ebvāb*³⁵⁵
İremez ol Ğarîķiyā be-semā³ (G.7/11)

Felekler yani gök katmanları dönerek Allâh'a ibadet ederler. Bu bir cezbenin göstergesidir. Pervane mumun; Ay ve Dünya da Güneş'in etrafında cezbe ile döner.

Eflāk gerdiş ile zemîn nebt ile Ğarîk
Tesbîh ider Ğudā'ya buñā kim diye ki lā (G.27/11)

Hüve'l-Haķķ zikrini iderler eşyā
Felek-i gerdişle yir nebt ile her bār

Yüsebbih didi *er-ra'dü bi-ħamdih*³⁵⁶
Ķamu tesbîh iderler aña ey yār (G.257/4-5)

Gice gündüz bu felek gerdişde me'mür olduğı
Ola kim yüz yılda bir keşf ehli Ķopadur ğarāz (G.356/6)

Ķulūbi münķalib iden Ğudā'dur
Ki ma'niden döner Ķarĥ-ı muṭabbāķ

Ķü *beyne'l-aşba'ayn*³⁵⁷ oldu rivāyet
Ğarîķî Ķahrına luṭf oldu mülħāķ (G.365/4-5)

İslâmî telakkideki felekler ve Kürsi katmanı Ğarîķî'nin şiirinde yer bulmaktadır.

Yedi aşl oldu bu yedi eflāk
'Arş u Kürsi iki vü 'unşur-ı Ķār (G.262/3)

Bütün varlıklar Allâh'a ibâdet etmektedir. Gökyüzü, Güneş, yıldızlar, Ay, Dünyâ, yük ve binek hayvanları, dağlar, ağaĶlar Allâh'a secde etmektedir.

³⁵⁵ "Bizim âyetlerimizi yalanlayıp da onlara karşı kibirlenmek isteyenler var ya, işte onlara gök kapıları açılmayacak ve onlar, deve iğne deliğine girinceye kadar cennete giremeyeceklerdir! SuĶluları işte böyle cezâlandırırız! (Āraf,40)

³⁵⁶ "Gök gürültüsü Allah'ı hamd ile tesbih eder." (Rad, 13)

³⁵⁷ "Ademoğullarının kalpleri, Rahman olan Allah'ın iki parmağının arasındadır. Onları dilediği gibi evirip çevirir." (Yıldırım, s.241)

Sācid-i Hāḡ'dur semā vü şems ü encüm hem amer
Dāḡi arz u hem devābb u hem cibāl ü hem şecer (G.284/1)

arḡ derdinden āh idüp döner
Nālesiz zīrā hiç dolāb olmaz (G.338/8)

Gökyüzü, Güneş, Ay, Kevkeb, arḡ: Bu unsurlar tasavvufi örüntü içerisinde kullanılmıştır.

Āsmān-ı dilde tāli'dür yüzünüñ güneşi
Kevkeb ü mehle gönül arḡ-ı muḡabba kendüdür (G.298/4)

Güneş yıldızlardan daha mümtazdır.

'Arşā çıktı Ğarīķi envāri
Ki Güneş'dür sitāreden mümtāz (G.334/9)

Seni geh abz ider geh başt 'urfen
İrişdirüb göge āh u fiġānuñ (G.373/2)

ün mā-terā didi be-*tefāvūt*³⁵⁸ Ğarīķiyā
İyle Güneş gibi nazarı 'āleme vir şān (G.471/7)

arḡ gibi ider gönül devrān
Şabra tāat alur mı ey yārān (G.543/1)

Ğarīķi, Türkçe Güneş; Arapça Şemsin yanında Farsça Afitāb sözcüğünü de kullanmaktadır.

*Küllü şey' ff-küllü şey*³⁵⁹ mevcūddur bī şekk ü riyb
Şöyle kim bir zerrede yüz āftāb oldu nihān (G.483/6)

Meşelā āfitāb ābil mi
Ola tāsīm gör bunı ki 'ayān (G.552/3)

1. Dünyâ Allāh'ın aşkı ile dönmektedir, Gök gürültüsü O'nun aşkı ile sesler çıkarır. 2. Şimşek yalın bir kılıç gibi parlar, rüzgār Allāh'ın derdi ile esici oldu. 3. Zemin Allāh aşkında diğer unsurlardan geri kalır mı? Dağlar Allāh'a hayran kaldılar. 4. Bütün yıldızlar Allāh'ı talep

³⁵⁸ "Rahman olan Allāh'ın yaratışında hiçbir uygunsuzluk göremezsin." (Mülk, 3)

³⁵⁹ "Her şey her şeyin içindedir"

ederler. Güneş ve Ay/kamer Allâh'a koşarlar. 5. Bulut O'nun aşkından kararsızdır, her yağmur damlası O'nun aşkı ile yağar.6. Kar önce donup buz haline gelmiştir daha sonra Allâh aşkının O'nu eritmesiyle akıp coşmuştur. 7. Bütün varlık/eşyâ Allâh'ın görevlendirdiği memurlardır, Allâh'ın yaratmasında bir uygunsuzluk göremezsin. 8. Yer, gök, zaman ve zemin Allâh'ım sen bunu boşuna yaratmadın der. 9.Allâh: "Biz, o kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmadık demiştir. Her varlık Allâh'ın apaçık bir şekilde ümmetidir.

Çerh-i 'aşk Hudâda ser-gerdân
Ra'd feryâd ider o âhi çinân

Şimşegi gör yalın kılıc andan
Bâd derd-i Hudâ'dan oldu vezân

Yer füsürde bu derde denk olmuş
Gör cibâli ki kaldılar hayrân

Ṭâlib-i Hağ durur kamu encüm
Şems ile hem kamer aña püyân

Ebr her sūd u ân u bî-ârâm
'Aşk-ı Hağ'dan yağar yere bārân

Ṭoñdı tağlar başında qar ammâ
Âb-ı 'aşkında her tarafda revân

'Abd-i me'mürdur kamu eşyâ
*Mâ-terâ min-tefâvüt*³⁶⁰ didi hân

Cümlesi *mâ-halağte bâṭıl*³⁶¹ dir
Yir ü gök 'arş u ferş ü cümle zamân

*Mâ-ferraṭnâ*³⁶² didi Ğarîkî Hudâ
Ümem-i Hağ durur kamusı 'ayân (G.458/1-2-3-4-5-6-7-8-9)

İhtiyârile mi döner gerdün
Derd-i Hağ'dan döner meger dün gün

³⁶⁰ "Rahman olan Allah'ın yaratışında hiçbir uygunsuzluk göremezsin." (Mülk, 3)

³⁶¹ "Sen bunu boşuna yaratmadın." (Ali İmran, 191)

³⁶² "Biz o kitapta hiç bir şeyi eksik bırakmadık." (Enam, 38)

Niçe kurdıysa üstād-ı ezel
Çarḫ gerdişdedür ider mi sükün (G.479/1-2)

4. Hayvanlar ve Kuşlar

Garîkî Dîvânı'nda hayvanlar genellikle tasavvufi boyutu ile ilgili olarak ele alınmaktadır. Kuşların ele alınış şekli de hayvanlarla aynıdır. İnsanın bedeninde ve ruhunda çeşitli hayvanların temsilleri vardır. Bunlar dev, ejderha, ded (et yiyen hayvan), yılan gibi hayvanlardır. Tasavvuf yolunun yolcusu dünya ile ilgisini kestikçe bu vahşi hayvanlar ehlileşirler.

Mesḫ olur ya'ni ḫaşr olur ḫayvân
Cânvar her ne diliye Ḳahhâr (G.281/8)

Lîk terkîbden tefâvüt ider
Ba'zı hayvân u ba'zısı insân (G.459/6)

Ḥayvân olan pâ-y-bendin çözmegin
Baḡlu dursun yerlü yerinde kâmu (G.582/3)

Bilmiyen 'ilmiyle 'âmil olmadı
Ḳaldı ḫayvân gibi vir aña 'alef (G.363/4)

Yine ol 'aql kim kaçır küllden
Ḥükm ḫayvândadır Ğarîkî bedir (G.272/9)

Ḳaṭ'-ı 'alâka iylesem işğâli terk idüp
Mûnis olurdı dîv ü ded ü mâr u ejdehâ (G.88/4)

Nefis deve benzetilmiştir.

'Ârif olan ḫâdiğât-ı dünyeviden pâk olur
Dîv-i nefsi kâtl idüp iblîsden bî-pâk olur (G.302/1)

Ne ğalaṭ didüm ki zâhirdür velî
Ḥiss-i ḫayvân görmez ânı ey kirâm (G.428/2)

Ḥayvân olan k̄o otlasun incitme zinhâr
İnsân olana sırr-ı Ḥudâdan virüp nişân (G.488/4)

Çün Ğarîkî murâdını buldı
Heft-ser ejder olur ol ki jeyân (G.557/9)

Haşerât: Yılan, akrep, dev, yedi başlı ejderha hepsi kişinin nefsinde bulunan hayvanlardır. Kişiye sürekli bir şekilde zarar vermişlerdir.

Mār u kej-dum dīvdür nefsüñdedür
Anlara beñzer daħi vardur neler

Şöyle kim bir kılca fırsat bulalar
Ejder olur her biri bā-heft ser

Işıran anlar durur ekşer seni
Yoħsa şahrâda olan itmez eşer (G.330/2-3-4)

Zehri ile birlikte yılan kullanılmaktadır.

Ṭatludur zāhirde zevk-i nefis ammā zehr-i mār
Nūra beñzer şevk-i muħrikdür velîkin ‘ayn-ı nār (G.333/1)

Āteş-i şehvet kim ölmez sönmek ile zerrece
Çalmağ ile yanuben ħākister olur mār imiş (G.353/2)

Başka bir beyitte yılan, karınca ve akrep birlikte kullanılmaktadır. Bu üç hayvan kötü ahlâka benzetilmiştir.

Mār ile mūr u ‘ağreb ısırur seni nihân
Aħlâk-ı ziştüñ iyledi a’ni saña ziyân (G.484/6)

Kuşlar: Ğarîkî, inleyen bir kuştan bahsederken, Esrâr-ı Evliyâ isimli eserinde olduğu gibi dīvânında dahi Feridüddîn-i Attar'ın meşhur alegorik eseri Mantıku't-tayr'ı telmih etmektedir. Bilindiği üzere bu eserin ismi "Kuşların konuşmaları" anlamına gelmektedir. Ğarîkî, Tasavvuf yolunun yolcusunun bu eseri okuması gerektiğini ifade etmektedir. Bir diğer beyitte tuyûr ifâdesi ile kuşlar olduğu gibi, uçan diğer rûhânî varlıklar da kastedilmiş olabiiir.

Mürğ-zâr-ı cinâna girer mi
Manıķ-ı Tayı bilmeyen heyhât (G.180/4)

İns ü cinn vahş ü tıyūr ‘āşık u ma‘şūk nedür
Bunca esmā vü bu ef‘āl ü bu tekrār nedür (G.235/3)

Māh-rūlar hem-çinān şems-i münîr olmuş iken
Mürğ-i hüsn uçar per-rîş ile tā ğayb-ı ğayūr (G.287/2)

Ne baĝça-i seyrānî ne mürğ-i hōş-elhānî
Ne serv ü gül-i hamrā añlar delü gönümi (G.649/5)

Keklik: Garîkî, bir beyitte keklik ile balıĝı bir arada kullanmaktadır.

Kebk ile balıĝ ol taşı yirler
Hażm olındı vü oldı ol hayvān (G.450/6)

Şah-bâz: Garîkî, doĝan kuşu anlamına gelen şâh-bâzı bir beyitinde kullanmaktadır.

Uyhusın aldı şâh-bâz-ı dilüñ
Ġayba virdi Ġarîkî’yā pervâz (G.341/7)

Karga, Şâhin, Tûti, Akbaba, Tâvus, Horos: Karga, mezbeleleri neş eder, eşeler. Tûti'nin ise sesi hoştur karga gibi mezbeleden çöp deĝil, şeker yer. Şeker gibi öter. Nerede bir şâhin olsa ona hemen bir karga üşüşür.

Neş-i mezâbil için idüpdür ĝurâbı Haķ
Tûti-i hoş nevâyı şeker yimege faķad (G.214/3)

Ġande varsam münkir alur yolumu
Ġande ise bâz üşer aña zâĝ (G.362/4)

Ol şâh-ı serv-i ‘âlem ğayb ‘âleminde virmez
Şâhin ĝalbe pervâz aldurmayınca ĝā’bum (G.430/5)

Garîkî, Hz. İbrâhim'in hadisesini de telmih ederek dört adet kuşu taasavvufî açıdan deĝerlendirmektedir. Bu dört kuş, dört kötü huyu temsil eder. Bu kuşların temsilleri, karşıtları insan nefsinde bulunmaktadır. Akbaba kötü düşünceyi temsil etmektedir. Tâvus, zîneti; horoz, şehveti; karga ise hırsı temsil etmektedir. Kişi bu kötü huyları nefsinden gidermeye çalışmalıdır.

Dert kuşu kim bismil itdi bilgil İbrāhim Ḥalīl
Çār ḥū-yı bed durur her kişide var kim zelīl

Kerkes ü ṭāvusdur dāḥi ḥoros u qarğadur
Bunlaruñ mişli senüñ nefsiñde var bī kāl u kıl

Çār ḥū-yı bed didigüm diyeyin bir bir saña
Fikrdür dāḥi arāyiş şehvet ü hem hırş bil

Her ḥū kaḅı mürğa temşıldür daḥi diñle gil
Fikr-i bed kerkes durur ṭāvus arāyiş ey cemīl

Şehvetüñdür hem ḥoros vü zāğdur hırş ey aḥī
Bunları ref itmege niylerseñ iyle çäre kııl (G.396/1-2-3-4-5)

Bülbül: Dîvân edebîyâtının genel örüntüsüne nazaran bülbül,

Bülbül iñler göñlünü bir guft-ı gū-yı ḥuşkla
Ehl-i ḥāl olan ma‘ārifle niçün ğamnāk olur (G.302/4)

Gül yüzine bülbül-i şurīde itdi kend'özin
Vāşıl iken nāle-i firqat ider biñ biñ revān (G.542/3)

Anka: Masal kuşudur. Beyitte ötüşüne telmih vardır.

Nīk u bedi bırağdı vardı kenārı ṭıtdı
Tā Ḳūḥ-ı Ḳāfa gitdi ‘Anḳā ki böyle iyle (G.625/3)

Dört Ayaklı Hayvanlar

Köpek: Garîkî, bazı beyitlerde nefsi köpeğe (köpek açlığı hastalığından dolayı) benzetmektedir. Başka beyitlerde münkir köpeğe ve yabânî bir eşeğe benzetilmektedir. Köpeğin hem Türkçe hem Arapça hem de Farsça isimleri kullanılmaktadır.

Saña çün cū‘-i kelb ey nefsi dūn olmış durur ḥaşlet
Ṭa‘ām-ı ‘ālemi yidüñ ṭoyup ābını şorduñ ṭıt (G.181/5)

Dīdār-ı yāri görmek āsān olurdu līkin
Bu kelb nefsi kāfir olmış durur niḳābum (G.430/2)

Çü nefsi-i şūma cū'ū'l-kelb olursa ğam degül 'ārız
Na'im-i rūḥ-ı reyḥānī gelür dirler gelür dirler (G.308/5)

Kelbi kim ḥalk itdi böyle zelil
Ādemiyet niçe diler diye ān (G.467/10)

Vaşf ideyin saña nedür münkir
Bir yabānī ḥimār-ı müstenfir

Yırtışur ḥalkla köpeklik idüp
Koma di ḳo etin yisün hırhır (G.250/1-2)

Bāṭınī sırrı kim ki fehm itmez
Zāhiren yoḳ gerek aña çü ḥimār (G.281/6)

Cümle-i şirān 'ālem oldı pest
Çünki virdiler seg-i aşḥāba bār (G.301/4)

Köpek uyuz gerek ṭoyurma ḳatı
Ac ḳo tā ki ide biñ cevelān (G.557/5)

Tilki: Mutasavvıf bir şair olan Garikî, bir beyitte nefsi hem tilkiye hem de köpeğe benzetmiştir.

Eger çı nefsi acından saña dilkülenür ammā
Köpek uyuz gerek ḳaṭ'ā ne etmek vir aña ne şu (G.593/6)

Kedi, Fâre: Bir beyitte gurbe ile mûş birlikte kullanılmaktadır.

Ehl-i keşfüñ ḳatında nākışlar
Gurbe öñinde ey Ğarîḳî çü mûş (G.350/5)

At, Eşek, Buzağı: Tasavvufta at (feres) ve eşek (himar) önemli anlam teşkil eder. Eşeğe binen vuslata eremez ferese bilen ise erer. Bir diğer beyitte Kur'ân'dan bir iktibasla eşek telmih edilmektedir. Gusale sözcüğü ile buzağı karşılanmakta nakışlar bu hayvana benzetilmektedir.

Bilesin ferdā yürü rüz-ı şümār
Kim feres mi bindüğüñ yoḳsa ḥimār

Püz-bend oldu bu zāhir ey Ğarîķ
Şöyle kim nāķışlara gusāle-vār (G.301/6-7)

‘İlm kim olmya Hāķķ’ dan bir girān yükdür hemān
Yahmilü esfārahü³⁶³ didi Hūdā algıl haber (G.304/3)

Fırşatı fevt itme atuñ genc iken menziller al
PİR olıcaķ nā-tüvān u lenk olur süst ü nizār (G.312/2)

Bir başka beyitte mâdiyân kısrak ifâdesi geçmektedir.

Niçe esb ü mâdyāna binmiş eşmişdür Ğarîķ
Rāh-ı Hāķķ’ da şimdi key rehvār u cüst u nām-dār (G.312/6)

Kürre-i nefse binmek istersen
Açlıķdan uyan diler bu feres (G.348/8)

Bunca elĝāz iden yorılmaz mı
Lā-cerem ķaldı esb-i nefsanī (G.677/4)

Semender: Ğarîķî, aşk ateşi ile semender gibi yandıĝını ifade etmektedir.

Nār-ı ‘aşķından şafālar kesb idüp rāhat bulup
Şöyle kim hem-çün semender olmuşam ben ‘ayn-ı nār (G.189/2)

Eger yanmada kesb etse şafāyı
Bulur āteşde rāhat çün semender (G.327/6)

Mekes: Ğarîķî, sineĝi bala konması ile anlatmaktadır.

Ektidür virme nefse fırşat
Ķande kim bal bulsa ķondı mekes (G.348/10)

5. Nehirler, Daĝlar ve Çöller

Nehirler: Ömür bir ırmaĝa benzetilmiştir.

Ömr bir ırmaķ gibi nev nev gelür aķar gider
Bir nefesdür lîk istimrārı var itseñ nazār (G.321/1)

³⁶³ "Ciltlerle kitap taşıyan merkebin durumu." (Cuma, 5)

Hāneñ içre aqar olsa bir bñār
Yeg birūnda ola nehr-i revān (G.540/2)

Garîkî, gözün yaşlarının o kadar çoğalmasa gerektiğini ifade etmektedir ki âdetâ ırmaklar olup yüzden aşağıya akmalıdır. Tâ ki bir çöl hükmünde olan teni şenlendirsin.

Tenūñ teslīm ola şahrā gibi hāmīl ola küllī
Gözūñ bārānı yüzūñden aqıda her tarafdan cū (G.593/2)

Başka bir beyitte cennetteki Kevser ırmağında bahsedilmektedir.

Ḥamdüli'llāh mālīk olduq selsebīl ü Kevşere
Bu'd ezīn cārī iderüz istedüğümüz yere (G.618/1)

Dağlar: Garîkî Dîvânı'nda dağlar çok sayıda olmasa da yer bulmaktadır.

Tûr: Musa (as)'ya Tûr dağında Allāh tecellî etmiştir

Göñül dünyā ile olur mı kâni'
Diler Ṭûr'ından 'ulvī nūr lāmi' (G.361/1)

Ena'llāhe dise tañ mıdur Ḥudā benden eyā münkir
Tecellī Ṭûr'una ben daḡi bir Mūsā-i 'İmrānam (G.445/3)

Mūsā iseñ Ṭûr-ı Sīnā sendedür
Anda ider nūr-ı Ḥaḡ bil kim cilā (G.663/3)

Kaf: Hakikatte var olmayan; fakat şiirimizde ve medeniyetimizde önemli bir yeri olan dağdır. Genellikle anka kuşu ile beraber anılır. Dağ sözcüğü Farsça kûh ile karşılanmıştır.

Nîk u bedi bıraḡdı vardı kenārı tıtdı
Tâ Ḳûḡ-ı Ḳāfa gitdi 'Anḡā ki böyle iyle (G.625/3)

Çöl: Garîkî Dîvânı'nda çöl genellikle Farsça beyâbân ismi ile anılır.

Ḳann ile beyâyānda ḡalan bilmedi Ḥaḡḡ'ı
Rabb'ini Ğarîḡi çü bilür yoḡdur aña bīm (G.420/5)

Ṭoṭṭolu içūñ şeyāṭındır sen andan bī-ḡaber
Şöyle şanursın beyābandan gelür ol azduran (G.512/4)

Sendedür Hağ ki cismüne cāndur
Ne ararsın gezüp beyābānı (G.665/7)

Sînâ: Bir beyitte Tur dağı ve Sînâ çölü birlikte zikredilmektedir.

Mūsā iseñ Tūr-ı Sînâ sendedür
Anda ider nūr-ı Hağ bil kim cilā (G.663/3)

6. Ülkeler ve Şehirler

Garîkî Dîvânı'nda fazla olmamak kaydıyla birkaç ülke ve şehir ismi geçmektedir.
İlim tahsilinin önemi noktasında hem Arapça hem de Türkçe ismi ile Çin anılmaktadır.

*Uflübü'l-İlme velev bi's-Şîn*³⁶⁴ didi
Çin degüldür Şîn ki şadr ey pür-hüner (G.285/7)

Mısır ülkesi ve Ken'an ili Hz. Yûsuf ile birlikte anılmaktadır.

Her kişide var durur bir Yûsuf-ı Ken'an begüm
Kimi atar cāha vü ba'zı şatar āsān begüm

Mısr-ı ğayba 'ākıbet sulţān olısar Yûsuf'uñ
Ac olup öñinde varursuñ berā-yı nān begüm

Nāmeñi destüñde viriser senüñ sulţān-ı Mısr
Görüben a'mālüñi ğalsañ gerek ğaclān begüm (G.432/1-2-3)

Hicaz ülkesi, Mekke ve Medineyi barındırması hasebiyle hacca ilgili olarak anılmaktadır.

Ka'be-i dil şavāfımı her dem
İderem gelmişem Hicāz'ından (G.492/2)

Dāñi ğayrāt bir hediyeşür
Hıbben olur şavāf Ka'be Hicāz (G.334/2)

Çün ğağığatdür baña bu mecāz
Bāb-ı yār oldı Ka'be ile Hicāz (G.341/1)

³⁶⁴ "İlim Çin'de de olsa arayınız." (Aclûnî, C.1, n.138.)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GARİKÎ DÎVÂNİ: BAHRU'N-NİHÂYE

A. NÜSHALARIN TAVSİFİ ve METNİN OLUŞTURULMASINDA İZLENEN YOL

1. Nüshaların Tavsifi

Garîkî Dîvânî'nin yurtiçinde bulunan kütüphanelerde bir yurtdışında bir olmak üzere toplam iki adet nüshası bulunmaktadır. Bunlardan yurtiçinde bulunan MilliKütüphane'de yurtdışında olan ise Vatikan Library'dedir.

1. Nüsha: Vatikan Library'de bulunan nüsha *Vat. Turco 214* arşiv numarasıyla kayıtlı olduğu Milli Kütüphane'nin internet ortamında ifade edilmektedir; fakat Vatikan Büyükelçiliği nezdinde ve Milli Kütüphane vasıtasıyla yaptığımız girişimlerde eseri temin etmemiz maalesef mümkün olmadı. İtalya'ya seyahat etmeyi dahi düşündük; fakat Vatikan Library'nin tadilatla olduğu ifade edildi.

2. Nüsha: Çalışma imkanı bulduğumuz Ankara Milli Kütüphane'de bulunan bu nüsha, *06 Mil Yz A 3551/1*. arşiv numarası ile kayıtlıdır. Eserde istinsah tarihi bulunmaktadır. Müstensih de bellidir. 1794 tarihinde 18. yüzyılın sonunda Mehmed (Muhammed) Şemsî tarafından istinsah edilmiştir. Eserin 1544'ten önce asıl nüshası yazıldığına göre Milli Kütüphane nüshası takribi 250 yıl sonra istinsah edilmiş oluyor ki bu önemli bir süredir. Bu durum bizde Bahru'n-Nihaye'nin tasavvuf ehli arasında ders kitabı olarak okutulmuş olma ihtimalini güçlendiriyor.

Eser meşin bir kaplama ile kaplanmış, sayfaları gayet okunaklıdır. Eserde yer yer paslanmalar söz konusudur. Bazı yerlerde ise kağıt yapışmasından dolayı kelimelerin çok az kısmı kapanmıştır; ancak bu durum eserin okunmasına zarar vermemektedir. Eserin hat özellikleri işinin ehli bir müstensih tarafından istinsah edildiğini göstermektedir. Eserdeki manzumelerin der-kenârlarında bulunan şerhler hem yazılış amacı ve şekli açısından hem de eseri daha iyi anlamak açısından önemlidir. Bu şerhler çalışmamızın dışında tutulmuştur; zira bu şerhler ayrı büyük bir çalışmaya söz konusu olacak kadar hacimlidir.

Bahru'n-Nihâye, Garîkî'nin diğer iki eseri olan *Şerh-i Ba'zı Âyât* ve *Esrâr-ı Evliyâ* ile aynı külliyatta yer almaktadır.

Bahru'n-Nihâye, külliyyâtın 1b-101b varakları, *Şerh-i Ba'zı Âyât*, 101b-104b varaklarını, *Esrâr-ı Evliyâ* ise 104b-117a varaklarını kapsamaktadır.

Bahru'n-Nihâye: Besmele ve bir beyitle başlamaktadır, ve bir bent ile son bulmaktadır.

Bismi'llâhi'r-raḥmâni'r-raḥîm

İtdüm Hudâ'nuñ ismi ile şî're ibtidâ
Ola ki ol hidâyet ide tâ be-intihâ

Beyiti ile başlayıp,

Ey Garîkî key şaşın şirk-i ḥafiden zinhâr
Râh-ı Ḥaḳ'da fark itme ḥâr u gül ağyâr u yâr
Cümlenüñ Fa'âl'i sensin Ḥâlîk'â leyl ü nehâr
Fazluña bil bağladum ecr istemen ey pâdişâh

Benti ile son bulmaktadır.

2. Dîvân Metninin Oluşturulmasında İzlenen Yol

1. Her şiirin başına, şiir numarasının altına gelecek şekilde o şiirin aruz kalıbı konulmuştur. Vezni tespit edilemeyen şiirlerde bu kısım boş bırakılarak dipnot ile bu durum belirtilmiştir.

2. Metinde geçen âyet, hadis, kelâm-ı kibarlar italik şekilde verilmiştir. Farsça şiirler ise olduğu gibi verilmiş latinize edilmemiştir.

3. Allâh kelimesi, muzafun ileyh olduğu durumlarda üstten virgülle ayrılmıştır. Ör. Beytu'llâh gibi.

4. 'Aşk-ışk, mülk-milk vb. iki ayrı şekilde okunabilecek kelimelerde bu kelimelerin yaygın şekilleri tercih edilmiştir. Metnin tamamında tek bir okuma tarzı kullanılmıştır.

5. Muzaf ve muzafun ileyh'in ters çevrilmesi sonucu meydana gelen Farsça birleşik isim (izafet-i maktû) ve sıfat tamlamalarında, iki kelime arasına çizgi (-) konulmuştur. Ör. Mekteb-hâne gibi.

6. Farsça ikili tekrarların yazımında, tekrarlanan kelimeler arasındaki ek veya edatlar kısa çizgi arasına alınmıştır. Ör. ser-te-ser, dem-be-dem gibi.

7. Farsça son eklerin veya edatların hemen hemen tamâmında çizgi (-) konulmuştur.
Ör. Mihr-âsâ, Hızr-veş, gibi.

8. Aynı şekilde Arapça kelimelerin ve eklerin yazımında da transkripsiyonlu imla kurallarına uyulmuştur.

9. Osmanlıca'da bulunup da bugünkü alfabede bulunmayan harfler için aşağıdaki çeviri sistemi kullanılmıştır.

ء	’
ث	Ş, ş
ح	H, h
خ	H, h
ذ	Z, z
ص	Ş, ş
ض	Đ, đ \ Ž, ž
ط	T, t
ظ	Z, z
ع	‘
غ	Ġ, ġ
ق	Q, q
ك	Ñ, ñ
آ	Ā, ā
و	Ū, ū \
ى	Ī, ī
Vav-1 madule	ˆ Ör. hvâb

**B. GARİKÎ DÎVÂNİ: BAHRU'N-NİHA YE
METİN**

Bismi'llâhi'r-raḥmāni'r-raḥîm

1 (M:1b)

Mef'ülü Fā'ilâtü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 İtdüm Ḥudā'nuñ ismi ile şî're ibtidā
Ola ki ol hidāyet ide tā be-intihā
- 2 Muḥtāc u derd-mend gelüp bāb-ı luḥfuña
Ger 'aşı isem 'afvuñadur yine ittikā
- 3 *Tübtü ve tüb 'aleyye³⁶⁵ ki va'dül-Kerîm'dür
Vağfir bi-ḥaqqı fażluke Rabb'î ve 'āfîna³⁶⁶*
- 4 Bu seyyi'âtı ilüñe tebdîl kıl meredd
Ferdā mebād dimeyeyin vā fażîḥatā
- 5 *Lil-mütteḫîn hüden³⁶⁷ didüñ ey Ḥālîḳ-ı Kerîm
Min-hüm ve men teşebbehedür³⁶⁸ ḳavl-i Muştafā*
- 6 İtdüm şeff' Aḥmed'i 'afv it günāhumu
Ol Çār-yār ḥaqqı ki erbāb-ı evliyā
- 7 Mu'tād oldı fażluña işbu Ğarîḳî çün
Keşf-i 'ulūmla dilini iyle pür-şafā

2 (M:1b)

Mef'ülü Fā'ilâtün Mef'ülü Fā'ilâtün

³⁶⁵ Duâ cümlesi: "Tevbe ettim tevbemi kabul et" (Benzer bir hadis için, İbrahim Canan, Kütüb-i Sitte, Akçağ Yay., C.17, s.627, n.1321.)

³⁶⁶ Duâ cümlesi: "Allâh'ım bizi inâyetinle bağışla" (Benzer bir ifade için, Bakara, 2/286)

³⁶⁷ "O kitap (Kur'ân); onda asla şüphe yoktur . O, müttakiler (sakınanlar ve arınmak isteyenler) için bir yol göstericidir.(Bakara, 2/2)

³⁶⁸ "Bir kavme benzeyen onlardan olur" (Ebû Dâvud, Libâs 4; Ahmed b.Hanbel, 2/50)

- 1 Deryā-yı *küntü kenz*³⁶⁹ün men gevheriyem ammā
Mevc-i maḥabbet ile şaldı beni be-şahrā
- 2 Pes *nūn* u *ve'l-ḳalem den mā yeşturūna*³⁷⁰ geldüm
Rūḥ-ı izāfī iken ecsāma geldüm aña
- 3 Hem muḳtezā-yı zātam hem emr-i *kün fe kānam*³⁷¹
Hem mażhar-ı şıfātam hem berr ü dürr ü deryā
- 4 Çevgān-ı ḳudretinde bir top durur vücūdum
Ezdād ile bilindi bā-ḳahr u luḳf eşyā
- 5 *Evvel ‘amāda*³⁷² idi ya‘ni ki ğayr-ı ma‘lūm
Tafşilde bilindi cümle şıfāt-ı ‘ulyā
- 6 Ol ‘ālem-i ezelden geldi Ğarīḳī ervāḥ
Şād oluben didiler *aḥyeytenā*³⁷³ Ḥudā'yā

3 (M:2a)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 *Cā‘ilī'l-melāiketī rusūlā*³⁷⁴
Saña ilhām ider hemīşe elā
- 2 Gör ki işbāt itdi Ḳur‘ān'da
Tilke'l-emşālū didi *nazribühā*³⁷⁵

³⁶⁹ "Ben gizli bir hazine idim bilinmek ve tanınmak istedim" (Hadis-i kudsî, Mehmet Yılmaz Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözcükler s.98)

³⁷⁰ "Nûn.Kaleme ve satır satır yazdıklarına yemin olsun" (Kalem, 1)

³⁷¹ "Ol dedi ve oldu" (Yâsin, 82)

³⁷² "Ebû Rezîn el-Ukeylî (r.a) anlatıyor : 'Ey Allah'ın Rasulü dedim,mahlukatını yaratmazdan önce Rabb'imiz nerede idi?'Bana şu cevâbı verdi: El-amâ'da idi.Ne altında hava ne de üstünde hava vardı.(Canan, n.1685.)

³⁷³ "Onlar şöyle derler: Ey Rabbimiz! Bizi iki defâ öldürdün iki defâ da dirilttin.Günahlarımızı kabulleniyoruz .Şimdi (bu ateşten) bir çıkış yolu var mı? (Mümin, 11)

³⁷⁴ "Göklere ve yeri yaratan ,melekleri ikişer, üçer, dörder kanatlı elçiler yapan Allah'a hamd olsun.O,yaratmada dilediği artırmayı yapar.Şüphesiz Allah,her şeye gücü yetendir." (Fatır, 1)

³⁷⁵ "Bunlar bizim insanlara vermekte olduğumuz örneklerdir ki ilim sahiplerinden başkası onlara akıl erdiremez. (Ankebut, 43)

- 3 Okı *li-n-nāsi*³⁷⁶āyetin cümle
Ki *ve mā-ya'kilü* didi *illā*
- 4 Ya'ni *el-ālimūne*³⁷⁷ fehm iyle
Cümle cühhālī itdi istiṣnā
- 5 *Yağfiru men yeṣā*³⁷⁸ didi Bārī
Dād-ı Hāḳ'dur merātib-i eṣyā
- 6 Gerçi feyyāz feyz-i 'ilm iyeler
Fehm itmez velī meger dānā
- 7 Kābiliyyet çü virmedi Allāh
Olmadılar Ğarīkī aña sezā

4 (M:2a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 *Eyne kāne'llāhü kable'l-ḥalk* dir sā'il baña
Gerçi virmişdür cevābını Muḥammed *fī-āma*³⁷⁹
- 2 Ben cevābını vireyin nev'ā mişālde ḳurayın
Münkir olan līk fehm itmez hemān ḳalur taña
- 3 *Kāne Allāhü ve el-āne 'alā mā-kāne kān*³⁸⁰
Varlık anuñ māsivā pes heb ḥayāl-i bī-binā
- 4 Yoğ iken 'ālem çü vācipdür Ḥudā'nuñ varlığı
Zātı pes baḥr-ı muḥīt idi yine el'ān kezā
- 5 Ğayb-ı ḡayb idi letāfetden görünmek yoḳ durur
'Āleme cem'ā muḥīt olmuş durur zāt-ı Ḥudā

³⁷⁶ "Bunlar bizim insanlara vermekte olduğumuz örneklerdir ki ilim sahiplerinden başkası onlara akıl erdiremez. (Ankebut, 43)

³⁷⁷ "Bunlar bizim insanlara vermekte olduğumuz örneklerdir ki ilim sahiplerinden başkası onlara akıl erdiremez. (Ankebut, 43)

³⁷⁸ "Dilediğini affeder" (Bakara, 284; Ali imran, 129)

³⁷⁹ "Ebû Rezîn el-Ukeylî (r.a) anlatıyor : 'Ey Allah'ın Rasulü dedim,mahlukatını yaratmazdan önce Rabb'imiz nerede idi?'Bana şu cevābı verdi: El-amā'da idi.Ne altında hava ne de üstünde hava vardı.(Canan, n.1685.)

³⁸⁰ "Hiçbir şey yok iken Allah vardı.Bugün dahi öyledir" (Aclûnî, C.2, s.119, n.2009.)

- 6 Sevdi çün bilinmege itdi zühür oldı qalem
Kim haqâyıqdan kinâyetdür yazar herşey n'ola
- 7 Pes tekâşüf iyledi 'âlemde hep mâhiyyeti
On sekiz biñ 'âlem oldı bilinüb arz u semâ
- 8 *Hayy*³⁸¹ u *'Alim*'dür³⁸² Hudâ Fa'âl' dür *limâ yürid*³⁸³
Emr anuñdur dâ'yimâ ider zühür ol iktizâ
- 9 Gör ki şimdi yoğiken dünyâda ğaym u ra'd u berk
Nür-veş 'âlem-i laţif ü şâfdur cümle hevâ
- 10 Diledi 'âlem zâlâm oldı tölular yağdırub
Yine maḥv itdi bu zulmetler qamu oldı ziyâ
- 11 Cümle-i maḥlûk dir *innâ ileyhi râci'un*³⁸⁴
*Li'llahil-mülk*³⁸⁵ ey Ğariķi *yef'alüllâhü mâ-yeşâ*³⁸⁶

5 (M:2b)

Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

- 1 Zât ile vâcib oldı gerçi Hudâ
Lîk muḥlaq vücüddur aña
- 2 Ya'ni imkân-ı ḥâliş ile elâ
Şüret olmaz ki ma'ni' oldur tâ
- 3 Nazarı kat' idüb vücüdundan
Lâ-cerem mümteni' didiler aña

³⁸¹ "O diridir" (Mehmet Yılmaz, s.74)

³⁸² "(Allah) bilendir" (Mehmet Yılmaz, s.17)

³⁸³ " Rabb'in,istediğini hakkıyla yapandır.(Hud, 107)

³⁸⁴ "O sabredenler, kendilerine bir belâ geldiği zaman: Biz Allah'ın kullarıyız ve biz O'na döneceğiz ,derler" (Bakara, 156)

³⁸⁵ "O gün onlar (kabirlerinden meydana çıkarlar. Onların hiçbir şeyi Allah'a gizli kalmaz.Bugün hükümrânlık kimindir? Kakhâr olan tek Allâh'ındır. (Mümin,16)

³⁸⁶ "Allâh Teâlâ sağlam sözle îmân edenleri hem dünyâ hayâtında hem de âhiretde sapasağlam tutar.Zâlimleri ise saptırır.Allâh dilediğini yapar." (İbrâhim, 27)

- 4 Muttaşif bi'l-‘adem durur gerçi
Olımaz bu qadım lık elā
- 5 Çün taħakkuk anıñla buldı ‘adem
Aña hādış didi kamu fuđalā
- 6 Biri biriyle muttaşif oldı
Mażhar oldur bu mażharī vü kezā
- 7 Fi'l ü te’sİR andan oldı Ğarık
Münfa‘il iyledi göre heme rā

6 (M:3a)

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- 1 *Mā yeftehi’llāhu* oқы *fe-lā mümsike lehā*³⁸⁷
Dād-ı Hudā’dan irdi bu ‘ilm-i ezzel baña
- 2 Mestem qadımden ki muħabbet şarābını
Heb tolu tolu virdi şürāhī ile Hudā
- 3 İlhām ile melekler aña sāķī oldılar
Her kim içerse bī-ħöd olur anı tälübā
- 4 Meyhāne-i gönülde benim şimdi mey furuş
Eski durur şarābım vü keskīn ü ğam-zidā
- 5 Taħmīr itmege gil-i hāmını tälübün
Nem-nāk iderim mey-i ‘aşķ ile evvelā
- 6 İnkārı қо be münkir-i Haķķ imtiħāna gel
Bir tolu vireyim saña iç kim feraħ-fezā
- 7 Mest olasın ki kendün unudasın hemān
Yād idesiñ Hudā’yı ki aķreb durur saña
- 8 Şarķ ol durur kim tābi‘ vü teslīm olasıñ
Her ne idersem idesiñ eklimde hem kezā

³⁸⁷ "Allāh insanlara rahmetinden neyi açarsa artık onu tutacak,kısacak olan yoktur." (Fâtır, 2)

9 Mağbûl-i halk olmağa sa'y itme ey Ğarîķī
Çünkü kabûl-i halk gurûr oldu külliyyā

7(M:3a)

Fe'îlâtün Mefâ'îlün Fe'îlün

1 Cevher-i evvel oldı zāt-ı Hudā
Yine ervāh nûr-ı zātı elā

2 'Ālem oldı 'alāmet ü eṣeri
Sevdi kim kudreti ola inṣā

3 İki kısım oldu lîk bil eṣeri
Biri 'uķbā vü bir daḥi dünyā

4 Āḥiret oldu 'ālem-i melekût
'Ālem-i rûḥ daḥi dirler aña

5 Toķuz 'ālemdür 'ālem-i ervāḥ
'Arṣ u Kürsî yedi felek yārā

6 Yine bu mülk-i 'ālem-i dünyā
'Ālem-i kesb bu durur aña

7 Andan ider nuzûl bu ervāḥ
Rabb'ini bilmek için ey dānā

8 Kesb idüb bildi ise Hâlık'ını
'Ālem aṣlına varur yine tā

9 Aldanursa ve lîk dünyāya
Qaldı esfelde meṣḥ olur ṣūverā

10 Ḥayfdır kim qala mu'allāḳ rûḥ
Çünkü aṣlıdur bunuñ a'lā

11 Oķı kim *lā tūfetteḥu ebvāb*³⁸⁸
İremez ol Ğarîķiyyā be-semā'

³⁸⁸ "Bizim âyetlerimizi yalanlayıp da onlara karşı kibirlenmek isteyenler var ya, işte onlara gök kapıları açılmayacak ve onlar, deve iğne deliğine girinceye kadar cennete giremeyeceklerdir! Suçluları işte böyle cezâlandırırız! (Āraf, 40)

8(M:3b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Bil nedür lā ilāhe illā illā
Ġayrısı fān u bāķī ol illā
- 2 Ya‘ni Hū bir vücūd-ı muṭlaķdur
Ġayd yokdur anda zātdur elā
- 3 Şuver-i ‘ālem ile māhiyyāt
Mündemic anda külliyyā eşyā
- 4 Meyl-i zātisi var zuhūr ister
Ki muḥabbet ‘ibāret andan ola
- 5 İtdi te’sīr fi‘line Ġādir
Zāhir oldı zılāl hem esmā
- 6 Mütebeddil durur şuver her dem
Līki bāķī kemālīdir her cā
- 7 Şıdķına baķsañ ey Ġarīķī kamu
Varlık oldur ḥayāldür dünyā

9(M:4a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 İķtizā-yı zātdur emr-i Hudā
‘İlmi üzre hem ider taşvīr hā
- 2 Pes ḥaķīķatden ‘ibāretdür kalem
Kim yazar her şey’ neye ķābil ola
- 3 Hılķatiñde yazdığın yazdı kalem
Levh-i dilde oķı gör ey mübtelā
- 4 Ġaybdan bir emrdür hūr u kuşūr
Ol ḥaķīķī cenneti şorsañ baña
- 5 Nehr ü eşcār u şimār emşāli hem
Ol kināyet ķurbdan oldı elā

- 6 Ol kıyās-ı zāhirīden gizlüdür
Zevk iden bilür bu hāli muṭlaqā
- 7 Buʿddur ol dūzaḥ u nār u ʿazāb
Laʿn-i Ḥaḫḫ u zulmet oldur külliyā
- 8 Gerçi *el küllü* didi *fi'l-küll* velī
Bilmediler cāhil olanlar dilā
- 9 Bilimez ğaybı Ğarīḫ illā Ḥudā
Dāḫi *verrāsīḥ* didi *fil'ilmī*³⁸⁹tā
- 10(M:4a)
Feʿülün Feʿülün Feʿülün Feʿül
- 1 Bize şevkimüz pes degül mi nevā
Bu şevke şarāb oldı ʿaşḫ-ı Ḥudā
- 2 Rebābum yeter sāz-ı vaḫy-i derün
Ki ol ʿaşḫ ile Hū dimekdir sezā
- 3 Vücūdum fenā iyilesem Hū diyüb
Müyesser olurdu baña ol beḫā
- 4 Derūnuñda āteş yanar ʿaşḫ ile
Ṭaşub dökülürsüñ ʿaceb mi dilā
- 5 Ciger kanı āteş görüb kaçdığı
Gözümde bu seyl-i sirişkim güvā
- 6 Cihānuñ taʿāmına toydum hemā
Cinān-ı Ḥudā'dan çü buldum ğidā
- 7 Beni nefes emrāzı itdi marīz
Velī derd-i ʿaşḫ oldu yine devā

³⁸⁹ "Sana Kitāb'ı indiren O'dur. Onun (Kur'ân'ın) bazı âyetleri muhkemdir ki, bunlar Kitāb'ın esâsıdır. Diğerleri de müteşâbihdir. Kalplerinde eğrilik olanlar, fitne çıkarmak ve onu tevil etmek için ondaki müteşâbih âyetlerin peşine düşerler, halbuki Onun tevilini ancak Allâh bilir. İlimde yüksek payeye erişenler ise : Ona inandık; hepsi Rabb'imiz tarafındandır, derler. (Bu inceliği) ancak aklıselim sahipleri düşünüp anlarlar." (Âli İmrân, 7)

8 ‘Amel ecrine olma k̄āni‘ dilā
Dile faẓl-ı H̄aqq’dan yine bir ‘atā

9 Bizimçün yaratdı kamu ‘ālemi
Bizi kendü için yaratdı elā

10 ‘Aynīdür ki luṭfen yaratdı kamu
Faḳīrüz bize itdi küllī seḫā

11 Bizimle olıcaḫ Ḥudā ey Ğarīḫ
Siva’llāh bizimdür ne minnet aña

11 (M:4b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1 Cümle eṭvārında vācibdür Ḥudā
Mümteni‘ dirler yine ammā aña

2 Ya‘ni muṭlaḫdur münezzehdür vücūd
Olımaz imkân-ı ḫāliṣle elā

3 Gerçi muṭlaḫdur merātibde anuñ
İ‘tibāreyni muḫarrerdür helā

4 Fi‘l ü te’şir evvelā andan durur
İnfi‘āl u hem te’essür şāniyā

5 İ‘tibār-ı evvele dirler İlāh
Şāniye maḫlūk u ḫādiş ṭālibā

6 Evvele baksañ münezzehdür belī
Līk şānīde muḫayyed cüz ü hā

7 Şıdḳına baksañ kamu birdür Ğarīḫ
Çün ḫaḳīḳat bir durur farḫ itme tā

12 (M:4b)

Mef‘ülü Fā‘ilātün Mef‘ülü Fā‘ilātün

1 Deryā-yı evvel içre bir gevher idüñ a‘lā
Cüş itmeḡin bıraḳdı mevci kenāra ammā

2 Ğayet leġāfetiñden görünmez idüñ evvel
Āb-1 revānī gibi sen düşdüñ be-deşt ü şahrā

3 ‘Aşķ āteşiyle yine germ iyle ez vücūdu
Fi’l-ĥāl olub revāne olasın ‘ayn-1 deryā

4 Āgāh olġil āgāh oldur vişāl bunda
Bilmezlik ile ħalduñ hicrānda olduñ ednā

5 Fırşat durur eliñde mālīk iken vücūda
Fevt itme ey Ğarīķī demdir özüñü añla

13 (M:4b)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

1 Merātib muķtezāsınca irādātı olur peydā
Be-zāhir iġtiyār-ı Ĥaķķ neye ķābil ise eşyā

2 Ćü beyne’l-cānibeyn oldu irādāt cem‘-i bā‘isdür
Şudūruna bu ef‘ālīñ meşiyet bu durur añla

3 Bu oldu muġlaġa ĥalka ki dirler iġtiyārım var
Şerīk olub irādetde buña cüz didiler şer‘ā

4 Velī ĥılķatde sābıķdır ķamu bu ķābiliyyetler
Ki ‘ilmi üzre itmişdür Ĥudā evvelde ĥöd inşā

5 Ğarīķī buña bürhāndır dir *mā-ta’lemūn*³⁹⁰ Ĥālīķ
Muķadder oldu Ćün Ĥaķķ’dan ķamu mecbürdur aşlā

14 (M:5a)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 ÜĆ durur bil vücūd ey dānā
Biri vācib ki ol vücūd-ı Ĥudā

2 Lā-yezīd ol durur ve lā-yünķaş
Evvel ü āĥir anda yok ķaġ‘ā

³⁹⁰ "Bildiginiz şeyleri size bol bol veren Allāh'tan korkun." (Şuara, 132)

- 3 Birde envār-ı zāt u ma‘nī -i rūḥ
Cā‘izü’l-vücūd dirler aña
- 4 Ber-mezīd a‘ni na‘ti lā yünkaş
‘Ālem-i āḥiretde andan tā
- 5 Biri dāḥī vücūd-ı cismānī
Mā-sivā dirler ol durur dünyā
- 6 Ya‘ni anuñ yezīd ü hem yünkaş
Aña ma‘düm didiler aña
- 7 ‘Aks-i envār-ı zātdur gerçi
Olması olmaması bir ammā
- 8 *Kāne’illāhü ve lem-yekün şey’e*
*Ve kemākāne yekünü*³⁹¹ didi sezā
- 9 Çünkü fānīdurur cihān be-Ġarīķ
Aña gönül viren olur ednā

15 (M:5a)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Mebde’imdür ‘amā ki ‘ilm-i Ḥudā
Ḳalem oldum ki ya‘ni rūḥ elā
- 2 İktizāmı yazub mişāl oldum
Ol taşavvur ḥayāle geldi helā
- 3 Cümle *mā-yeşturün*³⁹² kemālimdir
Ḥālīm oldu bu beş merātib tā
- 4 Bunda bildüm Ḥudā’ mı kend’özümü
Mebde’imdir yine me‘ād ammā
- 5 Penç rüz ‘ömr nevbetüm bir dem
Çünkü berbād oldu işbu binā

³⁹¹ "Hiçbir şey yok iken Allāh vardı. Bugün dahi öyledir. (Aclûnî, C.2, s.119, n.2009.)

³⁹² "Nûn. Kaleme ve satır satır yazdıklarına yemin olsun" (Kalem, 1)

6 Her ki bildi mebde' vü me'adını
Añı mağrūr iyemez dünyā

7 Evvel ü āhirūñ Ğarīķī Ğudā
Rāh-ı Ğaķķ bu durur belī *fe-hedā*³⁹³

16 (M:5a)

Mef'ülü Fā'ilātün Mef'ülü Fā'ilātün

1 Ğīn-i ğažabda ķavlūñ lāyıķsız oldu peydā
Ğīlmūñde anı cā'iz görmez idūñ ki ķaťā

2 Ğeh girye ğāh ğande ğeh ğırş u ğeh ķanā'at
Māhiyyetūñ durur heb ğalkī durur bu cebrā

3 Ef'al ü cümle aķvāl cebren merātibinde
Zāhir olur ki fā'ildür terkī idi evlā

4 Ger cevr ü ger cefādur ver mihr ü ger vefādur
Ma'şūķdan durur heb 'āşıķ ki oldu şeydā

5 İnşāf ey Ğarīķī ğerçek durur ki şi'rūñ
Bu 'ilm saña Ğaķķ'dan oldu muķarrer ilķā

17 (M:5b)

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

1 Ğerçi kim levĥ ü lu'bdur dünyā
Mülhi olmaz bu 'ārife nev'ā

2 Ol daĥi bir vesīledür Ğaķķ'a
Ālet oldu ķamu ki bu eşyā

3 Kime kim mülhi oldu aña ğarām
Ki ğelāl oldu ger vesīle ola

4 Ger sema' vü eger nevā olsun
Bu ķabīlden durur ğelāli ola

³⁹³ "Şaşırmiş bulup da yol göstermedi mi" (Duhâ, 7)

- 5 Çünki efkârı itmeye gâlib
Dünyâ âlet durur be-râh-ı Hudâ
- 6 Râh-ı Hakk'a ne kim ola mâni'
Küfr oldur hemân be-mezhebinâ
- 7 Mevc itdükde baħr-ı aşk Ğarîk
Mâni' olmaz bu iştiğâl saña

18 (M:5b)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Ğayb-ı evvel kim aña dirler 'amâ
Rûh old ki kalem dirler aña
- 2 İktizâsını yazub oldu mişâl
Şekl geldi hayâle bâtınâ
- 3 *Nûn* dur pes *ve'l-kalem mâ-yeşturün*³⁹⁴
Sâbit oldu aña bürhândur elâ
- 4 Gerçi kim bir zâtdur itdi nüzül
Hamse oldu bu 'avâlim şüretâ
- 5 Diledi meştür ola ya'ni 'ayân
Pes şuver oldu libâsı cümle tâ
- 6 Devr beş gündür didiler sâlikân
Bu durur maqşûd ben dirim helâ
- 7 Birliğı hâliyle bilmişdi Ğarîk
Kâl gerçi rûşen ider tâlibâ

19 (M:5b)

Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

- 1 İktizâ itdügünce zât ümerâ
Hem maħalline göredir esmâ

³⁹⁴ "Nûn.Kaleme ve satır satır yazdıklarına yemin olsun" (Kalem, 1)

- 2 Çünki māhiyyeti keşir oldı
Her birinde olur bir isme sezā
- 3 Bu müşāhiddurur mezāhirde
Ki merātibdedir kamu eşyā
- 4 Nuṭfe vü mazğa vü cenīn olduñ
Hem şabī şāb u şeyḥ olduñ diñle helā
- 5 Cism ü a‘zā vü rūḥ ‘aql u nüfūs
Kaḥr u luṭf u küdüretiyle şafā
- 6 Şey’-i vāḥid degül mi bu cümle
Bir iken on sekiz biñ oldı elā
- 7 Pes durur ey Ğarīķī bunca mişāl
Lā-büd oldı kamu şıfāt aña

20 (M:6a)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Oķı *hel yestevi’l-lezī*³⁹⁵ ki Ḥudā
‘Ālimi fark itdi ‘an-cühelā
- 2 Bilmeyince gümān ilendür işi
Bil ki teşkik oldu aña sezā
- 3 Mālik olmadı kendü cevherine
Şerḥ olunmadı aña şadrı elā
- 4 Bir kişi ola ac vü ḥōr u faķīr
Ger evi içre bir define ola
- 5 Bilmedi çünki aña mālīk olub
İtmedi şarf bulmadı ki ğinā

³⁹⁵ "Yoksa geceleyin secde ederek ve kıyâmda durarak ibâdet eden, âhiretten çekinen ve Rabb'inin rahmetini dileyen kimse (o inkarcı gibi) midir? (Rasulüm!) De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu ? Doğrusu ancak akıl sahipleri bunları hakkıyla düşünür. (Zümer, 9)

- 6 İtmedi hiç aşşı anuñ ile
Çekdi çok miñnet ile derd ü belā
- 7 Hāḫḫ senüñle ve lîk sen ġāfil
Bilmedüñ olmadı saña ki hüdā
- 8 Oḳı *men kāne hāzīhi a‘mā*
*Fe hüve fi'l-āḫire didi a‘mā*³⁹⁶
- 9 Mu‘teber ol idi ki bileydüñ
Şerḫ ide şadruñ içre seni saña
- 10 Çünkü bildüñ Ğarīḳī Hālīḳ’uñı
*E‘büdü’llāhe ke’enneke ki terā*³⁹⁷

21 (M:6a)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Bil ki vācib-i vücūd zāt-ı Hudā
Kendü zātıyla Kāim a‘ni elā
- 2 Cā’izü’l-vücūd-ı envārī
Nūr-ı cāndır vü muttaşıldır aña
- 3 Olmasa cā’yiz idi ya‘ni velī
Çünkü oldu fenāsı yoḫ ḳaṭ‘ā
- 4 Müsteḫilü’l-vücūd aña zılāl
Olması olmaması birdür tā
- 5 İki kısım oldu müsteḫilü’l-vücūd
Biri ‘uḳbā vü bir daḫi dünyā
- 6 Ehl-i Hāḫḫ’a ki sırr-ı cāmı bilür
Bil ḫarām oldı dünyā ‘uḳbā

³⁹⁶ "Bu dünyâda kör olan kimse âhiretde de kördür. (İsrâ, 72)

³⁹⁷ "İhsân:Allâh'a sanki gözlerinle görüyormuş gibi ibâdet etmelidir. Zirâ sen O'nu görmesen de o seni görüyor." (İmam Muhyiddin Nevevî, Kırk Hadis, s.12, n.2; Canan, n.15.)

7 Çün murāduñ Hudā'dır be Ğarīķ
Māsivādur bular saña ne sezā

22 (M:6b)

Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün Fe'ül

1 Baña derd-i 'aşķ oldu çün ğam-zidā
Yeter zevķ ü şādiye işbu şafā

2 Şafā var mıdur dünyāda bī-elem
Ānuñ zıddı çün terkīdür dilā

3 Çü eşyā bilinmişdür ezdād ile
Be-her-ħāl olmuşdur pes sezā

4 Kāmusu yerinde saña hoş gelür
Çü birlige başduñ kadem t̄alibā

5 Kāmu 'acַz ü ğayret durur bu cihān
Ne var ise mest ü musaħħar çü mā

6 Çü bākī degil hiç bir ğāleti
Anıñçün didiler cihāna fenā

7 Geçinmek durur çāresi ey Ğarīķī
Gelen gitdi 'ādetdür öñden şoña

23 (M:6b)

Mef'ülü Mefā'ılün Mef'ülü Mefā'ılün

1 *Lev müdde lenā şehrun didigi le-vāşalnā*
Bu kesret-i ğalk a'ni t̄arlık viricidir t̄ā

2 'Uzletde durur rāħat ķo kesret-i ağyārı
Ya'ni selāmetdür vaħdetde eyā dānā

3 *E'ş-şöhretü dir āfet³⁹⁸* Aħmed ki Nebī Mürsel
Ğalkuñda ķabülünden gel geç ki budur evlā

³⁹⁸ "Şöhret āfetdir" (Hadis-i şerif)

4 *Eḥric* didi *min ḳalbiḳ* ḳudsinde Ḥudā *ḥubbi*
Lā-icma' ff-ḳalbin ḥubbi vü *ḥubbi dünyā*³⁹⁹

5 Keşretde eger vaḥdet kesb itdüğ ise 'arif
Seyr iyle temāşāñi dinme ki olur ğavġā

6 Dünyā da gereklüdür ḥācetce ḳazan ammā
Yüklenme aña bin sen tā ḳalmayasıñ yolda

7 Ezmāna göre olur şif'rum de taḥalluḳ da
Sāliklerüñ aḥvāli ṭurmaz be Ğarīḳi be-cā

24 (M:6b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1 Key 'aceb ma'nī dur deryâ-yı zāt
İḳtizāsıdur cemī'-i kā'ināt

2 Oḳı kim *aḥbebtü en-u'raf*⁴⁰⁰ didi
Ḥalk ile bilindi zātundan şifāt

3 Zātdan nūru tekāşüf iyleyüb
Rūḥ olub ecsāma andandur ḥayāt

4 Mā-ḥaşal budur ki bu 'ālem ḳamu
Şuret-i bātın durur fehm it öġāt

5 Ya'ni māhiyyātına olmuş durur
Cümle'-i 'alem mezāhir ey şıḳāt

6 Bāṭını baḥr-ı muḥīt lemyezel
Zāhiri kevn u fesād u mümkināt

7 Luṭf u ḳahrı iḳtizāsıdur Ğarīḳ
Bu ḥayāta lā-cerem irer memāt

25 (M:7a)

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

³⁹⁹ "Ey insānoġlu! Dünyā sevgisini kalbinden çıkar ;çünkü ben, dünyā sevgisi ile benim sevgimi asla bir kalpte toplamam" (Hadis-i kudsi)

⁴⁰⁰ "Ben gizli bir hazine idim;bilinmemi istedim ve mahlukatı yarattım" (Hadis-i kudsi, Yılmaz s.98)

- 1 Rütbet-i hāl-i ʿarifān-ı Hudā
Ol maḳām-ı şerīfdür ki aña
- 2 Şuver olmuş durur cinān u kuşūr
Anda taʿrīf olundu bu maʿnā
- 3 Nār u ḥayyāt u hem ʿiḳāb-ı ceḥīm
Ol maḳām-ı ḥasīs münkir ola
- 4 Ehl-i şirküñ maḳāmıdur ol nār
İkilikte ḳalana oldu sezā
- 5 Bu maḳām-ı mükāşefāt Ğarīḳ
Ehl-i vaḥdet yeridür ki ʿulā

26 (M:7a)

Mefāʿilün Mefāʿilün Feülün

- 1 Merāyā-yı Hudā'dur cümle eşyā
Ki bunda ʿaks-i ḥüsni oldu peydā
- 2 Mezāhirle bilindi ḳudret-i Ḥaḳḳ
Taʿalluḳsuz bilinmez idi esmā
- 3 Çü sebḳat itmiş idi raḥmet-i Ḥaḳḳ
Günehkār ʿafv olunur imdi cemʿā
- 4 Günāh aʿni ki mirʿāt oldu ʿafva
Anuñla bilinür Ğaffār Raḥīm'ā
- 5 ʿİbādetden çü maḡrūr oldu Şeyṭān
*Ene ḥayrun*⁴⁰¹ diyüben itdi daʿvā
- 6 Günehden ʿacz izhār itdi Ādem
Didi kim *Rabbenā innā zalemnā*⁴⁰²

⁴⁰¹ " İblis: Ben ondan hayırlıyım! Beni ateşten yarattın, onu çamurdan yarattın, dedi." (Sad, 76)

⁴⁰² "(Ādem ile eşi) dediler ki: Ey Rabb'imiz! Biz kendimize zulmetdik.Eğer bizi bağışlamaz ve bize acımazsan mutlaka ziyan edenlerden oluruz. (Araf, 23)

- 7 Riyā ile ‘ibādetden Ğarīķī
Yeg oldı tevbe istiġfār cürmā
- 27 (M:7a)
Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün
- 1 *Mā-ħalkükümn* didi çü *ve lā-ba‘şüküm*
*İllā ke nefsin vāħidetin*⁴⁰³ fehm kııl elā
- 2 Bu on sekiz biñ ‘ālem olupdur ki bir vücūd
Ya‘ni mezāhirī durur ednā vü ger a‘lā
- 3 *Ve’llāhü min-verā’ihim* oldı Ğudā *muħiṭ*⁴⁰⁴
Ya‘ni taşarruf iyleyen oldur *kemā yeşā’*
- 4 A‘zāya kııl nazār niçedür mu‘teber kıamu
Eşyā vü ħalk cümle-i cihān aña hem kezā
- 5 A‘zāñı gör kıamu ħarekāt oldı cān ile
Taħrīk-i Ğaķķ durur kıamu zerrāt aña hā
- 6 Çün ‘ālem-i şaġir vücūduñ durur hemān
Taṭbīķ iyle enfüsüne āfāķı gör helā
- 7 *Küllün lehü* çü *ķānitün*⁴⁰⁵ oldı bi-emrihi
Ğāvr itme ħalk-ı ‘ālemi Ğaķķ didi *mā-terā*⁴⁰⁶
- 8 Çün bir vücūddur kıamu fark itme key şaķın
Her biri ħizmetinde gereklü durur aña
- 9 Heb kıābiliyyetince aña ider ħidmeti
Ālātdur ki şun‘ına olmuş durur sezā
- 10 Göz görmek ile kıulaķ işitmek ile ħādimüñ
Ğayrını daġı buña kıyās iyle ey fetā

⁴⁰³ "(İnsanlar!) Sizin yaratılmanız ve diriltilmeniz, ancak tek bir kişinin yaratılması ve diriltilmesi gibidir. (Lokman, 8)

⁴⁰⁴ "Allāh onları arkalarından kuşatmıştır" (Buruc, 20)

⁴⁰⁵ "Hepsi O'na boyun eğmiştir" (Rum, 26)

⁴⁰⁶ "Rahman olan Allāh'ın yaratışında hiçbir uygunsuzluk göremezsin" (Mülk, 3)

11 Eflāk gerdiş ile zemīn nebt ile Ğarīk
Tebīh ider Ğudā'ya buñā kim diye ki lā

28 (M:7b)

Fe'īlātün Mefā'ilün Fe'īlün

1 *Ķāle lā-testetī'a me'īye şabrā*
Keyfe tesbiru ki lem-tühṭ ḥubrā⁴⁰⁷

2 Bilsen insan için neler vardur
Lā-ra'et 'ayne⁴⁰⁸ didi Ḥaḫḫ añla

3 Kulaḫ işitmemişdür aḥvālüm
Rāz-ı dilden hemān dirüm kavla

4 Ger disem ḥālimi *leve'l-leyte⁴⁰⁹*
Aña yoḫdur taḥammülün nev'a

5 Bürhāniyle inanmıyan ḫavlüm
Ḷan dökersem niçe diye evlā

6 Şaḫın aldanma şürete zinhār
Şıdḫuñ için ki var saña ecrā

7 Pertev-i evliyā durur şı'rim
Ben dimezin bu sözleri vālā

8 Heb ledünden durur size baḫşüm
Bilmedügin dimez kişi ḫaṭ'a

9 Ḥaḫḫ durur ey Ğarīḫī üstāduñ
Gerçek idersen añ *şaddaḫnā⁴¹⁰*

⁴⁰⁷ "Dedi ki: Doğrusu sen benimle beraberliğe sabredemezsin. (İç yüzünü) kavrayamayacağın bir bilgiye nasıl sabredersin?" (Kehf, 18)

⁴⁰⁸ "Ben salih kullarıma öteelerde, öyle şeyler hazırladım ki ne göz görmüş ne kulak işitmiş ne de kimsenin hayaline gelmiştir" (Nevevî, n. 1898.)

⁴⁰⁹ "Eğer onların durumlarına muttali oldsa idin dönüp onlardan kaçardın ve gördüklerin yüzünden için korku ile dolardı." (Kehf, 18)

⁴¹⁰ "İnandık ve tasdik ettik." (Yılmaz, s.22)

29 (M:7b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 ‘Aşkdan mestdür kamu be-Ḥudā
Her biri ḥayretinde bir Mūsā
- 2 Kendü sâzında kendüdür nağme
Aña perde olup durur eşyā
- 3 Her biri kendü ḥāline ḥayrān
Bilimez aşlını nedir ammā
- 4 Kendü ‘āşık vü kendüdür ma‘şūk
Kendüsinden oldu hem şeydā
- 5 Kendüye hem ezelde itdi ḥiṭāb
Kendü didi *elestü* kendü *belā*⁴¹¹
- 6 Yā İlähî çü sensin ol Ḳayyüm
Bu fenā’nuñ ḳıyāmı senden ola
- 7 Senden ayru cihānda bir şey’ yok
*Li-meni’l-mülk*⁴¹² di idüb da‘vā
- 8 Oldı esmā-yı tā māt-ı Ḥudā
İşbu enfās-ı kāmīlāt elā
- 9 Cümle esmā-yı Ḥaḳḳ durur be Ğarīḳ
Mā-e‘azze digil *ve mā-a‘lā*

30 (M:7b)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Melāmet ehliyem geçdüm enāniyyetden ey mollā
Ki kendüyü gören olur ‘Azāzil’den daḥi ednā

⁴¹¹ "Kıyâmet gününde, biz bunlardan habersizdik demeyiniz diye Rabb'in Âdem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki : Ben sizin Rabb'iniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk dediler." (Araf, 172)

⁴¹² "Bugün hükümler kimindir?" (Mümin, 16)

- 2 Kamu eşyāya mazhar nüshadur dünyāya çün cismüm
Taḥalluḫ bulmuşum küllden gehi süfli gehi a'la
- 3 Eger bir kılcā eşyādan özüñü yeg görürseñ bil
Ki kendü kendüñe putsuñ seniñdir Lāt ile 'Uzzā
- 4 Nedir bildüñse eşyāyı zarūri benligüñ gitdi
Ḥaḳāyıḳdan ḥaberdār olan ol dimez benüm ḳaṭ'a
- 5 Gehi ḥayvān u insānsın gehi kelb ü gehi dilkü
Kamu gördüğüñ 'aynuñdur ki ḥāl ü ḥodudur saña
- 6 Vücūd-ı ādemī vaḥşi ile tolu bir ormāndur
İçinden bir taş atarsañ niçe cānvar çıkar avla
- 7 Ġarīḳī zıkr-i eşyāyı işiden añladı şifrüñ
Ki ḥāl ile bilinür bu degildir ḳālile inşā

31 (M:8a)

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Vācib oldu vücūd-ı bī-hemtā
Ma'düm olmak muḥāldür zīrā
- 2 Meyl-i zātisi var zuhūr ister
Pes muḥabbet 'ibādet andan ola
- 3 Nazar itdi kemāline be-tamām
Ādemi itdi nüṣṣa-i kübrā
- 4 Mümkin olmaz ta'ayyüni ansuz
Cüz' ile külli bilinür vü kezā
- 5 Ādem oldı Ḥudā'ya mazhar-ı tām
Bu emānet ki aña oldı sezā
- 6 Şüret-i Ḥaḳḳ durur emānet kim
Mazhar olmadı kevn aña cem'a
- 7 Pes ne lāzım durur 'amel diyelüm
Ba'zılar gibi yā ki 'ilm-i Ḥudā

8 Okı kim *yescüdü lehü*⁴¹³ dir Hakk
Heb 'ibâdetdedür bu 'arz u semâ

9 Şuret-i bâındur ol be Ğarîk
Aña mâlik olandur âdem tâ

32 (M:8a)

Fe'îlâtün Mefâ'ilün Fe'îlün

1 *Cennetü'l-kâfirîn*⁴¹⁴ dür dünyâ
Faħr iderler be-mâl ü mülk ü ğınâ

2 'Ârife mezbele durur bilgil
Ki anlaruñdur ħayât-ı dâr-ı beķâ

3 Ni'am-ı cennet anlara teslîm
Dir ki *yüşkavne min-rahîķi*⁴¹⁵ Hudâ

4 Şavtsuz ħarfsüz ider ta'lîm
'İlm-i 'aynî Hudâ ki gördü sezâ

5 Bî-külû yime içme vü şādî
Âĥiret zevķi bu durur añla

6 Zu'm-ı fâsid idüb kamu cuhhâl
Bilmediler bu emri vü *fe-ĝava*⁴¹⁶

7 Şıdķu'l-enbiyâ Ğarîķî velî
Fehm mâ-ķâldir murâd elâ

33 (M:8a)

Fe'îlâtün Mefâ'ilün Fe'îlün

⁴¹³ "Görmez misin ki, göklerde olanlar ve yerde olanlar, güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, hayvanlar ve insanların birçoğu Allâh'a secde ediyor; birçoğunun üzerine de azap hakk olmuştur. Allâh kimin hor ve hakir kılsa, artık onu değerli kılacak bir kimse yoktur. Şüphesiz Allâh dilediğini yapar." (Hac, 18)

⁴¹⁴ "Dünya kafirin cennetidir." (Canan, n.1968.)

⁴¹⁵ "Kendilerine mühürlü halis bir içki sunulur." (Mutaffifin, 25)

⁴¹⁶ "Üstlerini cennet yaprağı ile örtmeye çalıştılar. (Bu suretle) Âdem Rabb'ine âsi olup yolunu şaşırdı." (Taha, 121)

- 1 Zāta kim bī-miṣāl ü bī-hemtā
İktizā oldı cümle bu esmā
- 2 Dir *ḳulidu'llāhe* ol *evi'r-raḥmān*⁴¹⁷
Oldu esmā-yı Hāḳḳ ḳamu ḥüsnā
- 3 Çünki *eyyen* didi ki *mā-ted'ū*⁴¹⁸
Ma'nide birdür imdi bu eṣyā
- 4 Cümle esmā ta'alluḳ isterdi
Tā biline ḥaḳīḳati yārā
- 5 Dilerseñ Müzill di Hāḳḳ'a
Dileseñ yā Mu'izz iyle nidā
- 6 Cümlede oldı çün münādī ol
Fā'il oldur ider kezā vü kezā
- 7 Ğaraż oldur Ğarīḳī bu eṣyā
Ḥādım oldı ma'nā bir añla

34 (M:8b)

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Vācib iken vücūd-ı bī-hemtā
Yine muṭlaḳ ki zātdur vālā
- 2 İ'tibāreyni var velī zātuñ
Ki celāl ü cemāl dirler añā
- 3 Pes celāl'ine didiler evvel
Anda yoḳdur ta'ayyünü ḳaṭā
- 4 Meyl-i zātisi var muḥabbet ider
Ki ta'ayyün bula zuhūru tā

⁴¹⁷ "De ki:İster Allāh deyin,ister Rahman deyin.Hangisini deseniz olur.Çünkü en güzel isimler O'na hastır.Namazda yüksek sesle okuma; onda sesini fazla da kısma;ikisinin arası bir yol tut." (İsra, 110)

⁴¹⁸ "De ki:İster Allāh deyin,ister Rahman deyin.Hangisini deseniz olur.Çünkü en güzel isimler O'na hastır.Namazda yüksek sesle okuma; onda sesini fazla da kısma;ikisinin arası bir yol tut." (İsra, 110)

- 5 Çün yedeyn oldı ol celāl ü cemāl
Halkı halk itdi tā biline elā
- 6 Bir vücūd oldı on sekiz ‘ālem
Zāhiri var Bāṭını ammā
- 7 Bāṭını ol vücūd-ı muṭlaḳdur
Zāhiri hem ‘alāmet-i dünyā
- 8 Zāt ile ol Ḳadīm vü bu ḥadis
Biri birine āyine vü kezā
- 9 Ol ḥaḳīḳī vücūd hem Bāḳī
Bu ḥayāli Ğarīḳī’yā ki fenā

35 (M:8b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Melegüñ her ne ta‘līm itse saña
Senden iyler zuhūr ol ‘amelā
- 2 Bunā işbāt ayet-i Ḳur’ān
*Cā‘ili’l-melāiketi rusūlā*⁴¹⁹
- 3 Çün *sülāş* oldı *ecniḥa* ve *rübā*⁴²⁰
Pes merātibcedür melekler elā
- 4 ‘Aḳlına göre ya‘ni her kişinüñ
Melegi ta‘līm itmek oldı sezā
- 5 Aña kim virmedi ol idrāki
*Mā-lehü nūran*⁴²¹ oldı nefy-i Ḥudā

⁴¹⁹ "Gökleri ve yeri yaratan , melekleri ikişer ,üçer , dörder kanatlı elçiler yapan Allâh'a hamdolsun.O, yaratmada dilediği artırmayı yapar .Şüphesiz Allâh, her şeye gücü yetendir" (Fâtır, 1)

⁴²⁰ (Fâtır, 1)

⁴²¹ " Yâhut (o kâfirlerin duygu,düşünce ve davranışları) engin bir denizdeki yoğun karanlıklar gibidir; (öyle bir deniz) ki, onu dalga üstüne dalga kaplıyor...Bir kimseye Allâh nūr vermemişse, artık o kimsenin aydınlıktan nasibi yoktur. (Nūr, 40)

- 6 Hılkat-i Hakk'a yok durur tebdil
Her ne virdi ise bize ezela
- 7 *Hel ki min-halikin bi-gayru'llah*⁴²²
Dad-ı Hakk'dur Gariki'ya heme ta
- 36 M(8b)
Fe'ilatün Mefailün Fe'ilün
- 1 Zāt-ı Hakk kim bilinmedi kat'a
İktizāsından emrdür esmā
- 2 Çünkü māhiyyeti keşir ü 'acib
Pes meratibce ismi var aıla
- 3 *Bi-yedeyye*⁴²³ 'ibāretin fehm it
Şifateyn ile kudreteyni olā
- 4 Müteākib durur şifāt-ı Hudā
Zāhiri Dünyā bāṭını 'uqbā
- 5 Her ne var ise varlık ol Hālık
Gerçi maḥlūkdur kamu dünyā
- 6 Evvelidür ki didiler āḥir
Āḥir olandur evvelī yine tā
- 7 Bir ḥaḳīkat durur Ğariki cihān
Ki cihāndār didiler umerā
- 37 (M:9a)
Fe'ilatün Mefailün Fe'ilün
- 1 'Ālem-i gaybdan kināye ola
Ol ki cennet durur didi fuḍālā

⁴²² "Ey insanlar! Allāh'ın size olan nimetini hatırlayın; Allāh'tan başka size gökten ve yerden rızık verecek bir yaratıcı var mı? O'ndan başka tanrı yoktur. Nasıl oluyor da (tevhiden küfre) çevriliyorsunuz! (Fâtır, 3)

⁴²³ "Allāh: Ey İblis! İki elimle yarattığıma secde etmekten seni menneden nedir? Böbürlendin mi, yoksa yücelerden misin? Dedi. (Sad, 75)

- 2 Ādem andan ħurūc iylediği
Ya'ni oldı keşif ol nezela
- 3 Şüretā ol ki didiler cennet
‘Ālem-i ħūr u ħüb u ‘ayş u şafā
- 4 Bağça vü bostān durur didiler
Zevķ-i nefis añlamak anı ne sezā
- 5 Līk oldur kıyāsdan bīrūn
Zevķ iden bilür işbu ħāli elā
- 6 Çünkü ġāyib durur ne bilür ‘avām
Bunda ħāliyle bilinür meşelā
- 7 Bir beyāndur ki ol daħi ġāyib
Pes durur bürhān isteseñ elā
- 8 Ki *ve lā-ya‘lemü* didi *el-ġayb*⁴²⁴
İlla ‘llāh daħi *ve ‘l-‘ulemā*⁴²⁵
- 9 *Leyse fi ‘l-cenneti siva ‘llāh*⁴²⁶
Ey Ğarīķi didi Rasūl-i Ĥudā

38 (M:9a)

Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ül

- 1 Fenā olsam ‘aşķuñda ya Rabb fenā
Muķarrer müyesser olurdı beķā
- 2 *Ve küllü men ‘aleyhā* ki *fān* didüñ
*Beķā vechü rabbi*⁴²⁷ ki oldur ‘aķā
- 3 Eyü için ‘afv olunur yatlular
Eyüler ħaķķı *Rabbenā ‘āfīnā*⁴²⁸

⁴²⁴ "De ki: Göklerde ve yerde, Allāh'tan başka kimse gaybı bilmez. (Neml, 65)

⁴²⁵ "Ve âlimlerden başkası"

⁴²⁶ "Cennette Allāh'tan başkası yoktur" (Yılmaz, s.114)

⁴²⁷ "Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacak. Ancak azamet ve ikrām sahibi Rabb'inin zâtı bâki kalacak. (Rahman, 26-27)

⁴²⁸ "Rabbimiz bizi affet" (Yılmaz, s.134)

- 4 Şeffî itdüm evvel Ḥabîb'ün meded
Ki oldur Muḥammed bize Mustafā
- 5 Anîñ Çār-yār'i içün şāniyā
Bize raḥm idüp 'afv kı l Rabbenā
- 6 Otuz biñ Şahābe aña kim ricāl
Velāyetleri içün meded şālişā
- 7 Yoluñda şehîd-i ḥās kullar ḥaqq'ı
Belā def' iyle kerem kı l Ḥudā
- 8 Meşāyiḥde key ḥāl ḥaqqı içün
İcābet kı lup iyle def'-i vebā
- 9 Ḳamunuñ maḳāmında var ḳāyimi
Nebiler ḥaqqı ya'ni hem evliyā
- 10 'Ulüm ehli 'āmil kuluñ çok durur
Tilāvetler içün olsun Ḥālîḳ'ā
- 11 Ḳamu on sekiz 'ālemiñ çün daḫi
Ki mazḥar durur ḳudretiñe helā
- 12 Çü 'afvıña mazḥar durur 'āşiler
Ḥaḫāmuzla 'avf iyle ey pādişā
- 13 Günāh içre ğarḳ oldı ger bu Ğarîḳ
Nidā itdi yā Dāfi'e'l-belā

39 (M:9b)

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Ru'yet-i zāhiri 'alāyim ola
Bātını kendüde bula heme rā
- 2 Kendü keyfiyetümle oldum mest
Kendü ḥāliyle mestdür eşyā
- 3 Her kişi ḳavl ü fi'line ḫayrān
Bil ki Ḥaqq ḳudretinden oldı elā

- 4 Külliyyā mest didiler budur
Hem Nesīmī vü hem qamu fuḍalā
- 5 Çün ezelden qamu musaḥḥardur
Oldular mest her biri nev‘ā
- 6 Kimi ma‘şūqdan kimi zerden
Kimi ‘aczinden vü kimi zi-hevā
- 7 Mestdür heb Ğarīkī’yā ‘ālem
Her biri bir şarābla ümerā

40 (M:9b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Zāt-ı Hakk bi-mişāldür ammā
Zāta maḥzar durur qamu eşyā
- 2 Pes bu eşyā mezāhir-i esmā
Heb mişāl oldı ismine ümerā
- 3 Pes şifātıyla ma‘lüm oldı zāt
Netekim ism ile qamu eşyā
- 4 Bu ‘alāmet durur hemān andan
Anıñçün didiler ‘ālem aña
- 5 Çünki ma‘lüm olundu anıñla
Ru’yet oldı şıfatdan nev‘ā
- 6 *Semme vechu’illāh*⁴²⁹ ey haqıkatde
Zāhiri ru’yet oldı bu elā
- 7 Bāṭını ol ki qudret-i Hakkı
Hāl ile kendüde bulur budelā
- 8 Zāhirā ru’yet ol ‘alāmetden
Bāṭınā ru’yet ol taşarruf elā

⁴²⁹ "Doğu da Allāh'ındır batı da. Nereye dönerseniz Allāh'ın yüzü (zâtı) oradadır. Şüphesiz Allāh'(ın rahmeti ve nimeti) geniştir, O her şeyi bilendir. (Bakara, 115)

9 Aña ilme'l-yaķın dir bu Ğarık
Buña haķķa'l-yaķın hem ü kezā

41(M: 9b)

Fe'ılātün Mefā'ilün Fe'ilün

1 Men ki oldum muvaħħid ey dānā
Şürete tapmazam hemān ma'nā

2 Mezhebüm oldı mezheb-i Rabbī
*Hasbiye'llāh*⁴³⁰ dīn ü cān u kefā

3 Püt perestī degül mi bu zāhir
Şürete tapmaķ ehl-i Haķķ ne sezā

4 Halkuñ olmaķ kabülü benlikdür
Medh-i halk a'ni mağrūr ider tā

5 Medhden hażż itmezim dimegil
Zıddı ile bilindi ol zīrā

6 Ya'ni zemm itse bir kişi zāhir
İncinürsüñ derün-ı dilden aña

7 Hem-çinān medh bir şekerdür kim
Zararı vardur nihāni añla

8 Lā-cerem iyledüm özüm bed nām
Bulmasun nefis 'izzet ile şafā

9 Kıl tevekkül Hudā'ya sen be Ğarık
Aña işmarlamaķ işiñ ola

42 (M:10a)

Fe'ılātün Mefā'ilün Fe'ilün

1 Faķr odur ihtiyāc ola nev'ā
Nefsüne yā ki Rabb'ine güyā

⁴³⁰ "Bana Allāh yeter. Tüm tevekkül edenlerin tevekkülü nancak O'nadır."
(Zümer, 38)

- 2 Pes *izā temme* didiğü *el-faḫr*
Fe-hüve'llāhü ṣādīkun Ḥaḫḫ'a
- 3 Ya'ni kim sālik olıcaḫ fāni
Mā-beḳā oldı ol ki vech-i Ḥudā
- 4 Meşelā bir ḫaḫab ki ḫutuşdı
Yandı ol āteş oldı ser-tā-pā
- 5 'Aşḫ-ı Ḥaḫḫ ile yansa ḫālib-i Ḥaḫḫ
Ḳalmasa anda fikr yā ki hevā
- 6 Nūru'llāh ile olur memlū
Pes sülükü tamām oldu elā
- 7 Ne 'ibādet ḳalur ne ḫōd-ı 'ābid
Ne ḫaleb ne ki ıztırāb ebedā
- 8 Oḳı *va'būd* didi Ḥudā *Rabbek*
*Ḥattā ye'tikel'l-yakīn*⁴³¹ şıdkā
- 9 Ḥāli sen ḳālıle 'ayān itdūñ
Ey Ğarīḳi Ḥudā'dan oldı 'aḫā

43 (M:10a)

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Çün işitdūñ *taḫalluḫū*⁴³² ḫaberā
Oldı aḫlāḳ-ı Ḥaḫḫ bize ki sezā
- 2 İttisaf ya'ni *küll* emri ile
İḳtiżā itdügiyle zāt-ı Ḥudā
- 3 Dimeḳ oldu *taḫalluḫū*⁴³³ ki *radū*
Ve eḫi'ū bi-emrihi 'amelā
- 4 Rāzı olmaḫ Ḥudā'dan oldur kim
Ḳaḫr u luḫfi ola ḫatuñda sevā

⁴³¹ "Ve sana yakīn (ölüm) gelinceye kadar Rabb'ine ibādet et! (Hicr, 99)

⁴³² "Allāh'ın ahlakı ile ahlaklanın"

⁴³³ "Allāh'ın ahlakı ile ahlaklanın"

5 Kaħr-ı Haħķ ğayrıya te'ellüm ise
Lezzetin buldı bu Ğarîķî elā

44 (M:10a)

Fe'ılātün Mefā'ilün Fe'ilün

1 Tā ki görđi bu 'ilmi bize sezā
Keşf olalı haķāyık-ı eşyā

2 Heb 'ibādetdedür cevārihümüz
Hāşşa bu 'aql u fikr-i 'ilm-i zibā

3 Çeşmimiz gördüği heme odur
Bir beyāndur hemān bu ente enā

4 Oķı kim *eynemā tüvellū* dir
*Semme vechu'llāh*⁴³⁴ aña şaddeknā

5 Sem'ümüzde ķamu nevā Hū Hū
Ki 'ibādetde bu arz u semā

6 İştıyāķı dilün 'ibādetdür
Ki yanar rüz şeb be-'aşķ-ı Hūdā

7 Kime kim hāl oldu bu aķvāl
Lā dimez ey Ğarîķî hüvallā

8 *Mā ra'eytü bişey'in* didi *illā*
*Vechehū*⁴³⁵ virdi Haķķ Rasūli nebā

9 Hū dimek ismdür işāretden
İşte buldum budur dimelidür hā

45 (M:10b)

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 'İlme'l-yaķin 'ayne'l-yaķin haķķa'l-yaķin ey tālibā
Saña mişālde diyeyin fehm it nedür rāh-ı Hūdā

⁴³⁴ (Bakara, 215)

⁴³⁵ "Ne gördümse önce ve (sonra) Allāh'ı gördüm" (Hz. Ebûbekir'e aittir. Ceylan, s.423)

- 2 Bir ādemi gāyet seḥi vaşf itdiler taşdıķ idüb
Bildüñ anı sen anı sem‘ ile ‘ilme’l-yakın oldı elā
- 3 ‘Ayne’l-yakın oldur ki sen ol şahsı kendüñ göresin
Ḥalk-ı cihāna mālını bezl iyleyüb iyler ‘aṭā
- 4 Ḥaḳḳ’al-yakın oldur ki sen mevşüf olasın cūd ile
İṭ‘ām idüb Allah için külliye idesin seḥā
- 5 Pes Rabb’iñü bürhān ile bildüñ budur ‘ilme’l-yakın
Keşf ile ger ilhām ile ‘ayne’l-yakın oldur helā
- 6 Ver ‘ālemüñ ḥāli saña rütbet olursa zevķile
Ḥaḳḳa’l-yakın oldur ki sen bulduñ taḥalluḳ külliya
- 7 Gerçi münezzehdür Ḥudā likin Ğarīķi vaşfını
Kendüde buldı ḥāl ile ru’yet budur dir evliyā

46 (M:10b)

Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ül

- 1 Çü *men kāne yercū* didi ki *likā*
Li-ya‘mel didi ya‘ni kim *şāliḥā*⁴³⁶
- 2 *Ve lā-yüşrik*⁴³⁷ oldur ki tenbīh ider
Getürme şaḳın ḥātıra cüz’-Ḥudā
- 3 Bu keşretle ḥāşıl degil ol ‘amel
Anıñçün idüb terk olurlar fenā
- 4 Ḥudā’yı dilerseñ gider dünyāyı
Ki vesvās virir bu dünyā saña
- 5 Çü *eḥric* didi *ḥubbi min-ḳalbıke*
Ki *lā icma‘* dir *bi-ḥubbi*⁴³⁸ elā

⁴³⁶ " De ki: Ben, yalnızca sizin gibi bir beşerim... Artık her kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa, iyi iş yapsın ve Rabb'ine ibâdetle hiçbir şeyi ortak koşmasın. (Kehf, 110)

⁴³⁷ (Kehf, 110)

⁴³⁸ "Ey insanoğlu! Dünyâ sevgisini kalbinden çıkar ; çünkü ben, dünya sevgisi ile benim sevgimi asla bir kalpte toplamam."(

6 Ki ya'ni iki düstluğ bir yere
Muḥāl oldu şığmağ eyā müctebā

7 *Tecevvü' terānī tecerrüd taşıl*
Ġarīķi saña pes durur bu hevā

47 (M:10b)

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

1 Ālet-i rūḥdur bu cism elā
Bunuñ ile bilinür emr-i Ḥudā

2 Bilmek için anı yaratdı bizi
*Fe-ḥalaktü li-u'rafe*⁴³⁹ dir tā

3 Bundadur her ne var ise 'āşık
Bilki Dünyāda bulunur 'uķbā

4 Āḥiret 'aynīdür ki rūḥānī
Seyr-i ğayb iyleyen bilür ne nevā

5 *Oķı men kāne hāze a'mā*
*Fe-hüve fi'l-āḥiret*⁴⁴⁰ didi a'mā

6 'Aşk-ı derd-i Ḥudā durur rehber
Ki ibādet ğurūrdur vü ḥaṭā

7 Saña yanmağ durur begüm dermān
Ġayrısı heb heves durur vü hevā

8 Ḥālķ'uñ sende ola ey nādān
Ne ararsın yabanda şubḥ u semā

9 *Mā ra'eytü bi-şey'in* dir bu Ġarīķ
*Ve ra'eytü ki vechehü*⁴⁴¹ dür elā

⁴³⁹ "Ben gizli bir hazine idim; bilinmemi istedim ve mahlukatı yarattım. (Hadis-i kudsî, Aclûnî, C.2, n.2016.)

⁴⁴⁰ "Bu dünyada kör olan kimse ahirette de ködür" (İsrâ, 72)

⁴⁴¹ "Ne gördümse ondan evvel (sonra) Allâh'ı gördüm" (Hz. Ebûbekir, Ceylan, s.423)

48 (M:10b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Āgehîdür sülük-ı rāh-ı Hudā
Benligünden geçe ola dānā
- 2 Kaṭ‘ menzil degil durur bu sülük
Merhale yoḡ *kücā revī zi kücā*
- 3 Geç ikilikden ol durur birlik
Aşlına baḡ ki bir durur eşyā
- 4 Cümle ‘aynuñ durur ne kim görseñ
Haşletüñdür dime ki yoḡdur hā
- 5 Küfr ü ĩmān hırş u buḡz u ḡased
Ger ḡaṭā vü şevāb vü ḡavf u recā
- 6 Sende mecmū‘dur ḡo inkārı
Ne ola ol ki sen de yoḡdur tā
- 7 Cümle āyāt-ı Haḡḡ durur zinhā
Her ne kim var ise be-arz u semā
- 8 *Senurīhim* didi ki *fī’l-āfāḡ*
*Ve fī-enfüsiküm*⁴⁴² aç gözüñü helā
- 9 Göresin tā Ġarīḡi gibi ki lā
Ġayruhu rāh-ı Haḡḡ budur *fe-hedā*⁴⁴³

49 (M:11a)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Gelmeden bu cihāna ey dānā
Şüret-i Haḡḡ’da idi bu eşyā
- 2 Şüret-i Haḡḡ nuḡuş-ı ‘ilmiyye
Ġayb-ı Haḡḡ’dur ki dirler aña ‘amā

⁴⁴² "İnsanlara ufuklarda ve kendi nefislerinde âyetlerimizi göstereceğiz ki onun (Kur'ân'nın) gerçek olduğu, onlara iyice belli olsun. Rabb'ini her şeye şâhit olması yetmez mi? (Fussilet, 53)

⁴⁴³ "Şaşırılmış bulup da yol göstermedi mi? (Duha, 7)

- 3 Ya'ni 'ilm-i muhîit idi evvel
Tā nihāyet ne ola bu dünyā
- 4 Çün kazādur irādet-i 'ilmi
Sevdi bildire şūretiyle be-mā
- 5 *Evvelü mā-ḥalaḳ kalem*⁴⁴⁴ oldu
Ya'ni eşyā ḥaḳāyığı añla
- 6 Pes be-taḳdīr her ne yazdı ḳalem
Heb mişāl ü ḥayāle geldi elā
- 7 Cümle-i *mā-yeşturūn*⁴⁴⁵ sūretdür
Ḳudretini bildürür bize ol tā
- 8 Fikr ḳıl ḳande idüñ evvelde
Bilmemekle olur vücūd ednā
- 9 Ma'nīsın bilen ey Ğarīḳī añā
Ol teḳāḳī ider menem di Ḥudā

50 (M:11a)

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Var ise dilde meyl-i ḥubb-i Ḥudā
Bil ki Ḥaḳḳ sevdi çekdi meylüñ añā
- 2 Çün didi kim *yuhıbbühüm ve yuhıb*⁴⁴⁶
Buna ḥubb-ı Ḥaḳḳ muḳaddem ola
- 3 'Aşk ile dil yanar ez-ān şeb rüz
Ne diler olur Ḥudā'da revā
- 4 Zühd ü ḥuşḳ u 'ibādet-i rūze
Virdi taḳlīdi da'vet-i esmā

⁴⁴⁴ "Allāh ilk olarak kalemi yarattı" (İmām Ahmed ve Tirmizî'nin rivāyetiyle sahihtir. Aclûnî, C.1, s.236, n.823.)

⁴⁴⁵ "Nün. Kaleme ve satır satır yazdıklarına yemin olsun (Kalem, 1)

⁴⁴⁶ "Ey İmân edenler! Sizden kim dininden dönerse (bilsin ki) Allāh, sevdiği ve kendisini seven müminlere karşı alçak gönüllü (şefkatli), kâfirlere karşı onurlu ve zorlu bir toplum getirecektir... (Maide, 54)

- 5 Meylsiz nef' iylemez kaç'ā
Bil ki meylün durur taşarruf hā
- 6 *Lā-tükarrübü ileyye'l-'abdü*
*Bi'n-nevāfil*⁴⁴⁷ hadîsi Hâkķ hattā
- 7 Ki *ühıbbe* didi oķı bi-tamām
Küntü sem'an lehū daħi *başara*⁴⁴⁸
- 8 Ya'ni ol dem taşarruf anuñ olur
Her ne iderse aña oldu sezā
- 9 *Mā-rameyte izā rameyte* didi
Lākinne'lāhe oķı gör ki *ramā*⁴⁴⁹
- 10 Sābit oldu ki dād-ı Hâkķ' dandur
Ve vecedeke ki *zāllen feheda*⁴⁵⁰
- 11 Emr anuñdur Ğarīķi *sellemnā*
Rāzı olduķ anıñ durur çü rızā

51 (M:11b)

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Raħmete geldi çün Rasūl bimā
İtdi irşād hāşş u 'āma elā
- 2 Didi kim *e's-şeri'atü akvālī*⁴⁵¹
Ya'ni kim 'amma nāsa oldu sezā

⁴⁴⁷ "Kulum nâfile ibadetleriyle ben onu sevinceye kadar dâimâ bana yaklaşır.Ben onu sevdiğimde ise onun kulağı, gözü, dili ve eli olurum..." (Aclûnî, C.1, s.237, n.828.) Yûsuf el-Kardâvî ise asılsız olduğunu söylemektedir. (el-Kardâvî 1998: 140.)

⁴⁴⁸ "Kulum nâfile ibadetleriyle ben onu sevinceye kadar dâimâ bana yaklaşır.Ben onu sevdiğimde ise onun kulağı, gözü, dili ve eli olurum..." (Aclûnî, C.1, s.237, n.828.) Yûsuf el-Kardâvî ise asılsız olduğunu söylemektedir. (el-Kardâvî 1998: 140.)

⁴⁴⁹ "(Savaşta) Onları siz öldürmediniz; fakat Allâh öldürdü onları; attığın zaman da sen atmadın; fakat Allâh attı (onu). Ve bunu, müminleri güzel bir imtihanla denemek için (yaptı).Şüphesiz Allâh işitendir bilendir. (Enfal, 17)

⁴⁵⁰ "Şaşırmış bulup da yol göstermedi mi?" (Duha, 7)

⁴⁵¹ "Şeriat kavlim, tarikat işlerim, hakikat hâlimdir." (Aclûnî, C.2, n.1532.)

- 3 Hāle kâbil degül idi anlar
 Kâlile pes durur ki lâ illā
- 4 Hem didi *e't-tariqatü ef'ālī*⁴⁵²
 'İlmi ile bildi 'āmil oldu helā
- 6 'Āma taqlīd oldu ol aqvāl
 Hāşşa bürhān oldu 'ilm-i Hudā
- 7 Pes didi *el-haḳīkatü hālī*⁴⁵³
 Hāl ile sırr-ı Haḳḳ bilindi kezā
- 8 Her kişi pāyesini baḳsun pes
 Nefsin işlāḥ aña muḳaddem ola
- 9 Cümle maḳlūk yol benimdür dir
 Dīn-i men bih zi-dīn-i tū dur hā
- 10 Şıdḳ ile meşā budur be Ğarīḳ
*Yaḡfiru'llāhe zünūbihim cem'a*⁴⁵⁴

52 (M:11b)

Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün Fe'ül

- 1 Cihān bir bedendür aña cān Hudā
 Ḳayāt ile Ḳayy ya'ni cümlesi tā
- 2 Nihāyetsiz oldu çü eşnāf Hū
 Bu eşnāf lāzım mezāhir aña
- 3 Celīl ü Cemīl olmaḡın zāt-ı Haḳḳ
 Bu kevn ü fesādı ider iḳtizā
- 4 Ḳamu cins ü nev'iyle oldu ḳadīm
 Ki bātından iyler zuhūr ol elā

⁴⁵² "Şeriat kavlim, tarikat işlerim, hakikat hâlimdir." (Aclûnî, C.2, n.1532.)

⁴⁵³ "Şeriat kavlim, tarikat işlerim, hakikat hâlimdir." (Aclûnî, C.2, n.1532.)

⁴⁵⁴ "De ki: Ey kendi nefisleri aleyhinde haddi aşan kullarım! Allâh'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allâh bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir." (Zümer, 53)

- 5 Buṭūnu ḳadīm ḳuhūru ḥudūs
Bu lāzımdur ol mūmteni‘dür dilā
- 6 Kāmu ḳā’im be derd ser-be-ser
Ki te’şir andan durur külliyā
- 7 *Hüve’l-bāṭınü* oḳı *hüvezzāhin*⁴⁵⁵
Çü fān oldı bunlar anuñdur beḳā
- 8 Bu keşrettedür ya‘ni bu iḥtilāf
Ki bāṭında birlik durur dā’yimā
- 9 Çün bī-ḥöd olub bu cihāndan Ğarīḳ
Gidüp keşret vü ḳaldı vaḥdet baña

53 (M:11b)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Feülün

- 1 *Vecednā mā ve ‘adene’l-lāhi*⁴⁵⁶ ecrā
*Ene dir ‘inde zānni ‘abdi*⁴⁵⁷ aña
- 2 Müşāb oldum ki ya‘ni şıdḳum ile
Aña minnetler olsun yine şükrā
- 3 Ḳazāsına muṭī‘üm ḥükm anuñdur
*Tevekkelnā bi-rabbi’n-nās*⁴⁵⁸ yārā
- 4 Bu gün ‘adlini gördüm bunda zāhir
Ümiz oldur ki fażlı ola ferdā
- 5 Günāh-ı ḥalk mağfurdur Ğarīḳi
Ki *yağfiru’z-zünüb*⁴⁵⁹ ider cemī‘ā

⁴⁵⁵ "O, ilktir, sondur, Zâhirdir, Bâtındır. O her şeyi bilendir. (Hadid, 3)

⁴⁵⁶ "Cennet ehli cehennem ehline: Biz Rabb'imizin bize vadettiğini gerçek bulduk, siz de Rabb'inizin size vadettiğini gerçek buldunuz mu? Diye seslenir.'Evet' derler. Ve aralarından bir çağırıcı, Allâh'ın lâneti zâlimlerin üzerine olsun! Diye bağırır. (Araf, 44)

⁴⁵⁷ "Ben kulumun hakkımdaki zannı gibiyim. (Canan, n.1945.)

⁴⁵⁸ "İnsanların Rabb'ine tevekkül ettik"

⁴⁵⁹ "De ki: Ey kendi nefisleri aleyhinde haddi aşan kullarım! Allâh'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allâh bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir." (Zümer, 53)

54 (M:12a)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Bil ki kāim durur be-zāt-ı Hudā
Medd itdi zılālidür her cā
- 2 Cümle esmā mezāhir-i zātī
Yine esmā mezāhiri eşyā
- 3 Ya‘ni mir’āt oldı bu ‘ālem
Vaşf-ı zātı bilindi gör añla
- 4 Emrdür zātđan kamu ervāh
Mülebbes oldular şıfātı kezā
- 5 Mütekābil durur şıfāt-ı Hudā
Çahr u luţfiyla şüret ü ma‘nā
- 6 Çün *ķuli’r-rūhu* didi *min-emrī*
Ma‘nīdür şüreti bu cismi elā
- 7 Ya‘ni ol Bākī ve budur fāni
Ki cedīd olunur libās aña
- 8 Oķı Kur’an’da didi *fi-lebsin*⁴⁶⁰
Oldı bürhān āyeti gör tā
- 9 Her nefes bu libās olur tebdil
Līk aña zevāl yoķdur hā
- 10 İktizāsı ne ise hüküm oldı
Gör ki cārī kimesne dimez lā
- 11 Ey Ğarīķi cedīd olur ‘ālem
Cümle evşāf-ı Haķķ olur peydā

55 (M:12b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

⁴⁶⁰ " İlk yaratmada âcizlik mi gösterdik? Hâyr, onlar yeni bir yaratma hususunda şüphe içindedirler. (Kaf, 15)

- 1 Maẓhar-ı zāt oldı çün esmā
Oldı māhiyyeti hemān peydā
- 2 Ki ‘Alīm u Ẓadīr u Ḥayy u Mürīd
Mütekellim Semi‘ u Baṣīr elā
- 3 Pes ta‘alluḡ diler yine esmā
Ki mezāhirdür anlara eşyā
- 4 Çün *ḡulid‘ū* didi *e‘r-rahmān*⁴⁶¹
Bil ki esmā-yı Ḥaḡḡ ḡamu ḡüsnā
- 5 ‘İzzet ü zillet aña birdür pes
Çünki esmā berāber oldu aña
- 6 *Hel-terā min-tefāvūt*⁴⁶² didi gör
Cümle maḡlūḡ luṭf-ı Ḥaḡḡ u ‘aṭā
- 7 Ey Ğarīḡī ḡayāt Ḥaḡḡ’ındur
*Leyse fi‘l-kā’ināti ḡayru Ḥudā*⁴⁶³

56 (M:12a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Oḡı *mā-min-dābbetin fi‘l-arz* dimişdür Ḥudā
Kim *ve lā-ṭā’irin yetīru*⁴⁶⁴ didi māṭūfdur aña
- 2 Andadur *illā ümemün emṣālūküm* kim En‘ām’da
Mā-ferraṭnā fi‘l-kitābi didi *min şey’in*⁴⁶⁵ elā

⁴⁶¹ "De ki:İster Allāh deyin,ister Rahman deyin.Hangisini deseniz olur.Çünkü en güzel isimler O'na hastır.Namazda yüksek sesle okuma; onda sesini fazla da kısma;ikisinin arası bir yol tut." (İsra, 110)

⁴⁶² "Gözünü çevir de bir bak, bir bozukluk görebiliyor musun?" (Mülk, 3)

⁴⁶³ "Kâinatta Allāh'tan başkası yoktur" (Cüneyd-i Bağdâdî, Ceylan, s.425)

⁴⁶⁴ "Yeryüzünde yürüyen hayvanlar ve (gökyüzünde) iki kanadıyla uçan kuşlardan ne varsa hepsi ancak sizin gibi topluluklardır. Biz o kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmadık. Nihâyet (hepsi) toplanıp Rabb'lerinin huzuruna getirilecekler." (Enam, 38)

⁴⁶⁵ "Yeryüzünde yürüyen hayvanlar ve (gökyüzünde) iki kanadıyla uçan kuşlardan ne varsa hepsi ancak sizin gibi topluluklardır. Biz o kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmadık. Nihâyet (hepsi) toplanıp Rabb'lerinin huzuruna getirilecekler." (Enam, 38)

- 3 Kim durur ol kim ğayrdur andan bulupdur ol vüçüd
Çün Hudā'nuñdur ğayāt andan durur külli 'aā
- 4 Pes merātibden 'ibāretdir bu ğayriyyet hemān
Nār u cennet urb u bu'dundan kināyet oldı hā
- 5 *Erine'l-eyā' kemā hiye*⁴⁶⁶ didi peyğamber Ğarī
Kef olundı ana kim esrār-ı eyā bi'l-hüdā

57 (M:12a)

Fe'ılātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 'Azab itdi 'azābı ğalka Hudā
Ğo ğörüb ükr ider amusu ana
- 2 Derd-i Ğa oldu derdime dermān
'Āı-ı Ğa anuñla buld devā
- 3 *Bi-yedihi'l-ayr yuyī* dir vü *Yümīt*⁴⁶⁷
ahrı luf olduğına ite ğüvā
- 4 ahr içinde luf pinhāndur
Nie luf 'ayn-ı ahr oldu tā
- 5 Lufdur manıb-ı cihān ile māl
'Ayn-ı Mu'izz velī oldı ol ammā
- 6 Ğafletiyle ana olan meğül
aldı iğālde Ğa'dan oldı cüdā
- 7 Oı *innellezīne lā-ycrūn*
Ki didi Ğa *liā'ena*⁴⁶⁸ anla
- 8 *Ve razū bi'l-ayāti'd-dünyā*
*Vatme'ennū bihā*⁴⁶⁹ budur rızā

⁴⁶⁶ "Allāh'ım bana her eyi olduğu gibi ğöster"

⁴⁶⁷ "ayr O'nun elindedir. Diriltlen ve öldüren O'dur.

⁴⁶⁸ "Huzurumuza ıkacaklarını beklemeyenler, dünya hayatına razı olup onunla rahat bulanlar ve āyetlerimizden ğāfil olanlar da vardır muhakkak." (Yūnus, 7)

⁴⁶⁹ "Huzurumuza ıkacaklarını beklemeyenler, dünya hayatına razı olup onunla rahat bulanlar ve āyetlerimizden ğāfil olanlar da vardır muhakkak." (Yūnus, 7)

9 *Fe-ülâ'ike didi Hudâ me'vâ*
*Hümü'n-nâru*⁴⁷⁰ *ya'ni kim hicrâ*

10 Derdsiz nesne yok durur çünkim
Derd-i Hakk oldu 'aşığına sezâ

11 Baña derdi yeter cihânda Ğarîk
Ki tufeylüm olur kamu dünyâ

58 (M:12b)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1 Ey tâlib-i Hakk bunda saña yanmağdur sezâ
Derde dermân ol durur bi'llah yanmağdur revâ

2 Dünyâ derdinde yanan zulmetde durur her dem
Ger Hakk 'aşkıında yansa dilde nür olur peydâ

3 Mü'minler nûrı dirler dūzağ nârın mağv iyer
Feryâd idüb nâr ider iğfâ' nârı var aña

4 Hakk'a 'aşık olanlar dilde buldular Hakk'ı
*Ķalbü'l mü'min beytu'llâh*⁴⁷¹ dil ehli ol sen yârâ

5 Zâhirde bâğın vardur bulanlar bildi Ğarîk
Dil ehli olanlara dünyâ olmuğdur 'uğbâ

59 (M:12b)

Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

1 Gerçi kim la'l olursa seng elâ
Cihet-i arzîsi durur meşelâ

2 Kıymetin arturan nedir nûru
Yine taşdır diseñ sezâdır aña

3 Pes beşer hâl kesb iderse yine
Âdemiyet durur ki aña sezâ

⁴⁷⁰ "İşte onların , kazanmakta oldukları (günahlar) myüzünden varacakları yer ateştir." (Yunus, 8)

⁴⁷¹ "Müminin kalbi Allâh'ın evidir" (Yılmaz, 89)

4 *Beşerun mişlünā*⁴⁷² diyüb bu‘avām
Ye‘külü ve yeşrabü⁴⁷³ yemşî helā

5 Diler andan kamu muhālâtı
Böyle idi evvelā ‘ulemā

6 Pes zamānda itmeyüp taşdıķ
Men‘ ider buhl ile ḥased heme rā

7 Ey Ğarîķî vefâtıdan şöıra
Bilinür kıymeti nedür fuđalā

60 (M:12b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Vaķtehā nūr-ı Ḥaķ olur çü ğıdā
İhtiyāc itmezem be-nān ü be-mā

2 *‘İnde rabbî ebîtü* didi Rasûl
*Yüŧ‘imünî ve yüşķını*⁴⁷⁴ gör hā

3 Ümmeti em kerāmet andandur
Da‘vā itdüm getürdüm anı güvā

4 Çün *ḥıṭāmüh* didi Ḥudā *miskün*⁴⁷⁵
Cennet ehline itdi ‘izz ü ‘alā

5 Olda bir şāhid oldı bu ḥāle
Zî-‘ināyet zihî kemāl u ‘aṭā

6 Ḳadri hicrānda bilinür çü yine
Vaşla mażhar ider be-nūr-ı liķā

⁴⁷² "...Onlar dediler ki: Siz de bizim gibi bir insandan başka bir şey değilsiniz. Siz bizi atalarımızın tapmış olduğu şeylerden döndürmek istiyorsunuz. Öyleyse bize, apaçık bir delil getirin!" (İbrâhim, 10)

⁴⁷³ "O'nun kavminden, kâfir olup âhirete ulaşmayı inkâr eden ve dünyâ hayâtında kendilerine refâh verdiğimiz varlıklı kişiler: 'Bu, dediler, sadece sizin gibi bir insandır; sizin yediğinizden yer,sizin içtiğinizden içer. (Müminun, 33)

⁴⁷⁴ "Ben sizden biriniz gibi değilim. Ben Rabbimin katında gecelerim. Beni o yedirir ve içirir. (Canan, n.3137.)

⁴⁷⁵ "Onun içiminin sonunda misk kokusu vardır.İşte yarışanlar ancak onda yarışınlar. (Mutaffifin, 26)

7 Gerçi kim didi *men taleb vecedde*⁴⁷⁶
Dād-ı Hakk' dandur Ğarîkî hüdā

61(M:13a)

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Bil kim zuhūr-ı zāt kıyāmet durur saña
Haşr oldu mişl 'ādeti kārı budur elā
- 2 Ger zāt ide tecellî hemān maḥv olur şifāt
*Ķāmet-i kıyāmetüh*⁴⁷⁷ be-ḥadîş-i Rasūlinā
- 3 Zāt u şifāt farkı çü bi'l-i'tibārdur
Bi'z-zāt yok bu haşri hemān 'aynı oldu tā
- 4 Bir nokḩadur ki fark ider 'aynuñla ğaynı gör
Maḥv oldu nokḩa-i 'ayn olur ol ğayn hā-kezā
- 5 Ğayriyyet a'ni vaşf-ı Ħudā'da olur velî
Bir zātdur Ğarîkî ḩaberdeki mübtedā

62 (M:13a)

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 İḩtiyār iḩtizā-yı dildür tā
Lîk sâbıḩd anda emr-i Ħudā
- 2 İḩtizā itdigünü zāt-ı evvel
Aña taḩdîr iyledi be-ḩazā
- 3 Oḩı *fî-batnı ümmihî*⁴⁷⁸ didigün
Emr-i Hakk'dur sa'ādet ile şeqā
- 4 Diledi Hakk zuhūr ide ḩahrı
Maḩzar olan diyebilür mi ki lā

⁴⁷⁶ "Kim bir şeyi arzular ve elde etmek için elinden gelen gayreti gösterirse, onu elde eder."

⁴⁷⁷ " Kim ölürse onun kıyameti kopmuş demektir." (Canan, n.5030.)

⁴⁷⁸ "Sizden birinin yaratılışı anne karnında kırk günde cem olur." (Canan, n. 4800.)

- 5 Bende hılkatde olmadı muhtār
Fi'ilde daħi olmadı vü kezā
- 6 Çün bizi şormadı Hudā evvel
Olmadı ihtiyār bize sezā
- 7 Bil ki Fa'āl'dür Hudā vü Mürīd
Emrine virdi bu Ğarīķī rızā

63 (M:13a)

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Lā-şerīk oldı fi'ilde çü Hudā
İķtizā itdüğini zāt-ezelā
- 2 İtdi taķdīr cümle 'ilminde
Hüküm olundu budur ki didi *ķazā*
- 3 Kevn ile bu fesād aña şıfatān
Ezelīdir ķalur daħi ebedā
- 4 Şükr odur görelüm ķamusını hoş
Aña teslīm idelüm be-rızā
- 5 *Bi-yedihi'l-ħayr yuħyī* durur vü *Yümīt*⁴⁷⁹
Ğayrdur bize her ne virse sezā
- 6 Ğayr bilmezseñ oldı zannü's-sü'
Ğaķķ'a yavuz şanur Ğaķādur hā
- 7 Milletüñdür tariķ-i İbrāhīm
Ğurbān olursa oğluñ aña revā
- 8 Ümmetisüñ Muħammed'in mü'min
Oğlunu virüp olda Ğaķķ'a kezā
- 9 Tav'an olmazsa kerhen olur Ğöd
Pençe urma ķazā ile yārā

⁴⁷⁹ "Ğayr O'nun elindedir.Dirilten ve Öldüren O'dur"

10 Hōd bilürsen ğayūrdur Bāri
Ġayretinden urur saña şaplā

11 Rūhum olsun aña fedā be Ġarīk
Kānde kaldı ʿiyāl ü ehl-i verā

64 (M13b)

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1 Hılkat-i Ādemī Hudā ezelā
Şıfateyn ile hılk itdi elā

2 Didi *hummertü ūnetü Ādem*
*Bi-yedeyye*⁴⁸⁰ ibāret andan ola

3 Yaʿni kim kahr u luṭf ʿizzet ü zūll
Müteķābil durur şıfāt-ı Hudā

4 Pes zuhūra gelür kamu maḥlūk
Niçe terkīb iderse Hakk heme rā

5 Hem bu terkībden tefāvüt ider
Kābiliyyet saʿādet ile şekā

6 Hāşşa çok durur bu eczāda
Bunca keyfiyyet andan oldu dilā

7 Bundan oldu şıfāt-ı hılk heme
Hānde vü girye vü hıssat ile şehā

8 Niçe ekdiyse toḥmunu evvel
Aña göre biter kamu eşyā

9 Aşlı birdür ḥaķīkatā baķsañ
Mażhariyyāt gūne gūne kezā

10 Muḥtelif oldı lā-cerem maḥlūk
İktizā itdi zāt bunca kazā

⁴⁸⁰ "Adem'in çamurunu kırk sabah ellerimle yoğurdum"

11 Z̤ulmet-i halk̤ olundı çün be Ğarīķ
Münkir inkār-ı Ğaķķ'a oldı sezā

65 (M:13b)

Fe'ılātün Mefā'ilün Fe'ilün

1 Bir haķīķat durur ķamu eşyā
Līk tekşīr iyledi esmā

2 Diledi hāl ile ola mevşūf
Bildüre ķudretini bī-hemtā

3 Pes be-*ezdādü ya'rifü'l-eşyā*⁴⁸¹
İhtilāfa sebep bu oldu elā

4 Bunca eşhāş andan itdi zuhūr
Mütekāşif olup göründi tā

5 Ğayrı yoĝidi aña ola muzāf
Niçe müşrik olalum ey dānā

6 Çünki cūş itdi baħr-ı bī-pāyān
Doldı emvāc zāhir-i deryā

7 Dürlü eşkāl gösterür emvāc
'Ayn-ı deryā durur velī yine mā

8 Reng ile zāhirā olur keşret
Āşlı birdür *Hüve'l-'Alīm* kezā

9 Ķāl-i tevħīd oldı eş'aruñ
Zevķ-i tevħīd ey Ğarīķī kücā

66 (M:13b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1 Müntehī vü ĝayrınıñ farkını diñle t̤alibā
Ğaķķ'ı ol evvel görür bu fi'li görür evvelā

⁴⁸¹ "Eşya zıddıyla bilinir"

- 2 *Mā-ra'eytü şey'en illa'llahe kable* didi ol
*Mā-ra'eytü şey'en illa'llahe ba'de*⁴⁸² bu kezā
- 3 Ya'ni 'ārif mazhar-ı Allāh'dur her vech ile
Qalbi beytu'llāhdur 'aynī durur 'ayn-ı Hūdā
- 4 *Küntü lehü sem'an*⁴⁸³ didi inkāra qalmadı mecāl
Kendüde Hakk'ı vü pes eşyāyı gördi ol elā
- 5 Ğayr-ı 'ārif gördi eşyāyı vü şoñra Rabb'ini
Ya'ni eşyāda kamu hāzır görür Hakk'ı helā
- 6 Añā gelmişdür yakīn ammā ki bu teşkīkde
Bildi ol hāl ile bu bürhān ile fark oldu tā
- 7 *Ey Ğarīkī a'büdü'llāhe hattā ye'tikel yakīn*⁴⁸⁴
Hakk'ı bilmekde ki ya'ni buldı tāt intihā
- 67 (M:14a)
Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün Fe'ül
- 8 *Okı küllü şey'in* didi *bā-każā*⁴⁸⁵
Çü emr oldu virmek gerekdür rızā
- 9 *Çü va'llahü gālibün 'alā emrih*⁴⁸⁶
Celāli öñinde kamu oldu lā
- 10 *İzā ecelü'l-kader*⁴⁸⁷ dir Nebī
Hazer bātıl oldu zi emr-i Hūdā
- 11 *Okı 'ayne mā* kim *tekünū* didi
Ki *yüdrük-kümü'l-mevtü*⁴⁸⁸ fehm it elā

⁴⁸² "Ne gördümse ondan evvel (sonra) Allah'ı gördüm." (Hz. Ebubekir, Ceylan, s.423)

⁴⁸³ "Kulum nâfile ibâdetleri ile ben onu sevinceye kadar daima bana yaklaşır. Ben onu sevdiğimde ise onu onun kulağı, gözü, dili ve eli olurum. benimle işitir, benimle görür, benimle söyler benimle işitir..." (İmam Buhari, Albânî, C.4, s.183, n.1640.)

⁴⁸⁴ "Ve sana yakīn (ölüm) gelinceye kadar Rabb'ine ibadet et! (Hicr, 99)

⁴⁸⁵ "Her şey kaza iledir"

⁴⁸⁶ "Allah, emri yerine getirmeye kadirdir; fakat insanların (çoğu) bunu bilmezler. (Yûsuf, 21)

⁴⁸⁷ "Ecel kader iledir"

- 12 *Velev küntüm* aydur Hudā *fi'l-burūc*
*Müşeyyede*⁴⁸⁹ oldu aña hem güvā
- 13 Çü *el-mevtü haqqun*⁴⁹⁰ dimişdür Rasūl
 Hudā'dan kaçar mısın ey nā-sezā
- 14 Fenā ol Ğarīkī be-ḥükm-i Hudā
 Senüñdür ki ba'de'l-fenā ol beḳā

68 (M:14a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Cümle eṭvārında vācibdür Hudā
 Mümteni' dirler yine ammā aña
- 2 Ya'ni muṭlaḳdur münezzehdür vücūd
 Olımaz imkân-ı ḫāliṣle elā
- 3 Gerçi muṭlaḳdur merātibde anuñ
 İ'tibāreyni muḳarrerdür helā
- 4 Fi'l ü te'sīri evvelā andan durur
 İnfī'āl u hem te'eṣṣür şāniyā
- 5 İ'tibār-ı evvele dirler İlāh
 Şāniye maḫlūḳ u ḫādiṣ ṭālibā
- 6 Evvele baḳsañ münezzehdür şehā
 Līk şānide muḳayyed cüz ü hā
- 7 Şıdḳına baḳsañ ḳamu birdür Ğarīḳ
 Çün ḫaḳīḳat bir durur farḳ itme tā

69 (M:14a)

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

⁴⁸⁸ "Nerede olursanız olun ölüm size ulaşır; sarp ve sağlam kalelerde olsanız bile!
 (Nisa, 78)

⁴⁸⁹ "Nerede olursanız olun ölüm size ulaşır; sarp ve sağlam kalelerde olsanız bile!
 (Nisa, 78)

⁴⁹⁰ "Ölüm hakıdır"

- 1 Cüş itdi derūndan deryā
Andan oldu yüzünde kef peydā
- 2 ‘Ayn-ı deryā durur velī ol kef
Mütekāşif olundu ‘aynı ki mā
- 3 Hem-çinān keşret ile ol vācib
Müteğāyir göründi bil şuverā
- 4 Meyl-i zātisi var zuhūr ister
Pes *fe-ahbebtü*⁴⁹¹ didigü bu ola
- 5 Halkı halk iyledi bilinmek için
İktizā itdigünce zāt-ı emrā
- 6 Çok durur çünkü kudret ü vaşfi
Muhtelif oldu zıdd ile eşyā
- 7 Ru’yet-i zevk ile gelür bu yakīn
Böyle bildi Ğarīkī’yā budalā

70 (M:14b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Bilki mecbūrdur kamu eşyā
Niçe taqdīr itdi ise kazā
- 2 Cebr olduğına budur bürhān
Oķı *lev-şa’e Rabbūke*⁴⁹² ańla
- 3 Ki *le-āmene* didi vü *men fi’l-arz*
*Küllühüm*⁴⁹³ sābit oldu hükmi-i Ğudā
- 4 Çün ve mā-kāne dir *li-nefsin*
Ya‘ni *en tü’mine*⁴⁹⁴ didi illā

⁴⁹¹ "Ben bilinmeyen bir hazine idim, bilinmeyi sevdim,mahlukatı yarattım, onlara kendimi bildirdim, onlar da beni bildiler." (Aclûnî, C.2, n.2016)

⁴⁹² "Eğer Rabb'in dileyseydi, yeryüzündekilerin hepsi elbette iman ederlerdi. O halde sen inanmaları için insanları zorlayacak mısın? (Yûnus, 99)

⁴⁹³ "Eğer Rabb'in dileyseydi, yeryüzündekilerin hepsi elbette iman ederlerdi. O halde sen inanmaları için insanları zorlayacak mısın? (Yûnus, 99)

- 5 Ki bi-izni'llāh iyledi taq̄dir
Emr-i H̄aqq̄ böyledür ki celle 'alā
- 6 *Yağfiru men yeşā*⁴⁹⁵ didi Bāri
*Yaḥkümü mā-yüridü*⁴⁹⁶ hem ü kezā
- 7 H̄amd olsun H̄udā'muza be Ğarīk̄
Her ne virürse H̄aqq̄ ki 'ayn-ı 'aṭā
- 71 (M:14b)
Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün Fe'ül
- 1 Çü *va'llāhü ḥayrun* didi *ḥāfiżā*⁴⁹⁷
Digil *ḥasbūna'llāh*⁴⁹⁸ yeter ol 'aṭā
- 2 *Ve men yetevekkel 'ala'llāh* oḳı
*Fe-ḥasbüh*⁴⁹⁹ ya'ni aña pes H̄udā
- 3 *Vecednā* kamu *mā-ve'adnā*⁵⁰⁰ diye
Be-her-ḥāl vardur ki yevm-i cezā
- 4 Dime z̄ulm iderseñ ḳalur yanıña
Bugün yārın olur 'ivaż saña
- 5 'İbādet güzeldür H̄udā'ya velī
'Adālet daḫi yegdür andan elā

⁴⁹⁴ "Allah'ın izni olmadan hiç kimse inanamaz. O, akıllarını kullanmayanları (murdar) inkarcı kılar." (Yûnus, 100)

⁴⁹⁵ "Dilediğini bağışlar" (Nisa, 48)

⁴⁹⁶ "Allah dilediğine hükmeder" (Maide, 1)

⁴⁹⁷ "Yakub dedi ki: Daha önce kardeşi (Yûsuf) hakkında size ne kadar güvendiysen, bunun hakkında da size ancak o kadar güvenirim! (Ben onu sadece Allah'a emanet ediyorum); Allah en hayırlı koruyucur. O acıyanların en merhametlisidir. (Yûsuf, 64)

⁴⁹⁸ "Bana Allah yeter." (Ali İmran, 173)

⁴⁹⁹ "Kim Allah'a güvenirse Allah ona yeter. Şüphesiz Allah, emrini yerine getirendir. Allah her şey için bir ölçü koymuştur. (Talak, 3)

⁵⁰⁰ "Cennet ehli cehennem ehline: Biz Rabbimizin bize vadettiğini gerçek bulduk, siz de Rabb'inizin size vadettiğini gerçek buldunuz mu? diye seslenir. 'Evet!' derler. Ve aralarından bir çağırıcı, Allah'ın laneti zalimler üzerine olsun! diye bağırır. (Araf, 44)

- 6 *Sahî mā-melek*⁵⁰¹ didiler ya'ni kim
 Kamu varuñi iyle Haqq'a fedā
- 7 Hudā'dan gelen külliya hoş durur
 İtā'at idüb şükr iyle aña
- 8 Kamu emr-i Haqq'dur bu kevn ü fesād
 Anı hoş gören virür aña rızā
- 9 *Semi'nā eṭa'nā*⁵⁰² dimişdür Ğarîķ
 Ki ğufrān-ı Haqq añ oldı sezā

72 (M:14b)

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Vācib ü mümkün bir durur ma'nā
 Bir haķıķatdür cümle bu eṣyā
- 2 Evvelā eṣyā yoğ idi ammā
 Mündemic idi zātda cem'ā
- 3 Zîr ile bālā sâbıķā a'lā
 Çün nüzül itdi zāt-ı bî-hemtā
- 4 Mülebbes oldı şüret-i ervāḥ
 Sende ḥayvāndur bende insān tā
- 5 Rūḥ bir emr-i Haq durur küllî
 İltibās oldu zıṣt ile zībā
- 6 Şüretādur bu zıṣt ile zībā
 Aşlına baķsañ ḥūpdur a'lā
- 7 Gel vücūduñda bir naḫar iyle
 Münderic anda zîr ile bālā

⁵⁰¹ "Cömert olan melek gibidir"

⁵⁰² "Peygamber, Rabbi tarafından kendisine indirilene iman etti, müminler de (imanettiler). Her biri Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine iman ettiler. "Allah'ınpeygamberlerinden hiçbirini arasında ayırım yapmayız. İştittik, itaat ettik. Ey Rabbimiz, affına sığındık!Dönüş sanadır dediler." (Bakara, 285)

8 Nüşha-i ʿālem ḥōd vücūduñdur
İʿtibārında bir durur aʿzā

9 Rūḥ bir cevher cism aña eşyā
Bu taşarruflar heb anuñ ammā

10 Baʿzdan Sāmīʿ baʿzdan Nāzır
Pes kuvā oldu aña ser-tā-pā

11 Çünkü fān oldu kaldı ol Bākī
Ey Ğarīkī eşyā oldu bir aña

73(M:15a)

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Āsmān-ı zātdan nāzil olur envār-ı hā
Bu zemīn-i dilde gökden gelene dimez ki lā

2 Düzd-i ammā anı söyün dürür zulmet diler
Anı kim katl ide yedi başlu ejdehā

3 Ol koca Şeytānʼdur her dem hevāsı tazedür
Kim murādın virdigünce bed-ter olur ol degā

4 Oķı kim aʿdā ʿadüvvik nefsüke⁵⁰³ didi Rasül
Anı tığ-i cüʿdur katl iyleyen nevʿā elā

5 Nefsi istikmāl itseñ cüstdür nā-merd-i hān
Ĥidmetinden şākir olursın aña idüp duʿā

6 Ĥüsn-i rūḥa bir kara beñdir irişür vechine
Ĥāl ü gīsü Ĥüsne lāzımdur gereklüdür aña

7 Çünkü vardur laʿnetide yā-yı nisbī ey Ğarīķ
Ol daḥi bir bendedür gerçi ki merdūd-ı Ĥudā

74 (M:15a)

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

⁵⁰³ "Senin düşmanların (içinde) en şiddetli düşmanın iki tarafın arasındaki nefsidir." (Aclûnî, C.1, 412)

- 1 *Taḥsebūne innemā*⁵⁰⁴ didi Ḥudā
Luʿb ü lehvi terk eyle ey fetā
- 2 Şaykal ur tevḥid ile mirʿatīna
Dilerseñ bula bir ḥoş incilā
- 3 *Rabbenā*⁵⁰⁵ di ʿaşkile vü şevkile
Tā gele *lebbeyk ʿabdi*⁵⁰⁶ bir nidā
- 4 ʿĀrif ol her yerde ḥāzır gör anı
Āhīdür Ḥaḳḳ'ı görmeklik elā
- 5 Ey Ğarīķī *men ʿaref*⁵⁰⁷ ṭāl-i lisān
Ḥaḳḳ'a ṭālib olana di e'ş-şalā

75 (M:15a)

Fe'ılātün Fe'ılātün Fe'ılātün Fe'ılün

- 1 Bir zamān güher-i bā-ķıymet idim ki a'lā
Tīre ḥāke düşüben görünce oldum ednā
- 2 Cennet Ḥaḳḳ'da laṭīf iken idüb bunda hübüť
Zevķ-i nefis ile keşīf oldum u andan da cüdā
- 3 Gösterür yār yüzini şeb u rüz ʿuşşāķa
Görmez anı meger ol kim ola çeşmi a'lā
- 4 ʿĀrif-i Ḥaḳḳ dilemez cennet ü ḥūrā vü kuşūr
Ki ʿayān oldı aña ʿayn-ı ʿayāndur heme cā
- 5 Gel Ğarīķī dü cihāndan dileme hiç bir şey'
Ğayr-ı Ḥaḳḳ dilemez ol kim ola ʿārif kaṭʿā

76 (M:15a)

Mefā'ılün Mefā'ılün Fe'ülün

⁵⁰⁴ "(Rasulüm!) Sakın, Allah'ı zalimlerin yaptıklarından habersiz sanma! Ancak, Allah onları (cezalandırmayı), korkudan gözlerindışıarı fırlayacağı bir güne erteliyor." (İbrahim, 42)

⁵⁰⁵ "Ey Rabb'im"

⁵⁰⁶ "Buyur kulum"

⁵⁰⁷ "Kendini bilen Rabb'ini bilir" (Yılmaz, 122)

- 1 Ḥudā'ya tapmadan añlamak evlā
 Ki ḥidmet lā olur qalur bu illā
- 2 Ḳulından sūd ister mi Ḥudā kim
 Aña varlıq viripdür bunca kālā
- 3 Anıñ varlığı öñinde fenā ol
 Ki illā ol durur sen olasın illā
- 4 Özüme iylerem geh geh naşihat
 Delü olan özüyle söyler ol hā
- 5 Ḥudā'ya vācib olmaz diler işlāḥ
 Velī işlāḥ ider tav'an vü kerhā
- 6 Ayağını ovutsa münkir-i Ḥaqq
 Dir idi emr-i Allah'ıñ heme nā
- 7 Menem dedi ezelde koca Şeytān
 Mürid olur o pīre men diyen tā
- 8 Ḥışāl-i bāḥınuñ üzre olısar
 Ne şüretde olur ḥaşrūñ var añla
- 9 Ġarīķi Ġālib'üñdür ḥükm dā'im
 Eger çi ḥaslet olmışdur keşirā

77 (M:15b)

Fe'ılātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 *Eḥdimā men ḥadem*⁵⁰⁸ ḥādīs-i Ḥudā
 Ḥaqq'a sen bende ol saña dünyā
- 2 Müteraşşıd iseñ eger emrin
 İ ḳtizāsına göre ol yārā
- 3 Ḳahr u luḳf 'izzet ü zillet
 Aña lāzım bir emrdür añla

⁵⁰⁸ "Ey dünya! Bana hizmet edene sen de hizmet et, sana hizmet edeni ise yor (kendine hizmetçi yap).

- 4 Kudreti hılkat ile bilindi
 Ki *be-ezdādū ya‘rifū’l-eşyā*⁵⁰⁹
- 5 Seni ölmek için yaratdı hemān Hudā
 Pes celāli önünde sen ol lā
- 6 Tav‘an olmazsa kerhen olur hōd
 Emrini tut ki oldurur ırzā
- 7 *Limeni’l-mülk* dir Hudā be Ğarīk
 *Li’llāhi’l-vāhid*⁵¹⁰ al cevāb saña

78 (M:15b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Nitekim cömerde tälibdür gedā
 Şöyle dilerler gedāyı aşhiyā
- 2 Āyine-i şāfī diler her māh-rū
 Yüzini seyr itmek için dā’imā
- 3 ‘Avf-ı Hāḫḫ’a āyine mücrim durur
 Kīm seḫīlerden seḫīdür külliyyā
- 4 Va‘de itdi Hāḫ zünūbuñ ‘afvına
 Vā‘izūñ tehdīdini bil yayḫara
- 5 Ey Ğarīkī cürmüñ için ḡam yeme
 Çün şefi‘iñdür Muḫammed Muştafā

79 (M:15b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Derd-i Hū’dur ḫikmet-i Hāḫ’dan bu derdüme devā
 Derd-i Hāḫ’dur miss-i nefsi zer iden çün kīmyā
- 2 Yanmaḡa kābil olupdur bu vücūdum penbesi
 Lā-cerem çıkmaz bu āteşdān-ı dilden dūd hā

⁵⁰⁹ "Eşya zıddıyla bilinir."

⁵¹⁰ "O gün onlar (kabirlerinden) meydana çıkarlar. Onların hiçbir şeyi Allah'a gizli kalmaz. Bugün hükümrânlık kimindir? Kahhar olan tek Allah'ındır. (Mümin, 16)

3 Āteş-i dilde nefāyisler pişer miski vü hūb
 Hāḡ *ḡitāmūh misk*⁵¹¹ didigü bu olmışdur baña

4 Āteş-i dil içredir ekşer rahīķī ‘āşıķa
 Rūḡ-ı reyḡān ol durur derd ehline şubḡ u mesā

5 Key ‘acebdür ey Ġarīķī ḡālūñ işbu derd ile
 Hāḡ yanmaḡdan kaçarlar saña āteşdür ġidā

80 (M:15b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1 Ol emānet kim yer ü gök ḡāmil olmadı aña
 Ḳābiliyyet gördi bende ki Hāḡ ḡaml itdi baña

2 Ger icāzet olsa dirdim ol emānet nidügün
 Hāķim-i şer‘iñ yasağı var diyemezün ḡāliyyā

3 Añlamadı ehl-i şüret ol emānet ma‘nīsın
 Didiler ādem cehūlan aldı vü itdi ḡaḡā

4 Sırrı almadın idi ādem zālüm ile cehūl
 Almağ ile şüretü’l cem‘ oldı ma‘nen zāhirā

5 Yir vü gökde şığmadı ol ‘ālem-i sırr u ‘ayān
 Mü’minūñ göñlinde şığdı zī-kerāmet zī-‘aḡā

6 Cāmi‘-i kevneyn olupdur ‘ārif ey şāhib-i nazār
 On sekiz biñ ‘ālemi derc iylemiş anda Hūdā

7 Nüşā-i āfāḡdur mü’min Ġarīķī şübhe yoḡ
 Hāvḡ iderseñ yoḡsa dirdüñ aña nüşā-i kibriyyā

81 (M:16a)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Çün hevā ola cūş ider deryā
 Mevc taşdı vü döküldi tā şaḡrā

⁵¹¹ "Onun içiminin sonunda misk kokusu vardır. İşte yarışanlar ancak onda yarışınlar." (Mutaffifin, 26)

- 2 Hem-çinān zıkr bir eşerdür kim
Müte'essirdir 'ayna ki hevā
- 3 Ehl-i tevḥīde virür ol devrān
Hū diyüb nefsinı ider ol lā
- 4 İztırārı olursa pes şūfi
Ehline ol helāldür ki revā
- 5 Zıkr mezkūra bir vesīle olur
Çün kıyāmen⁵¹² didi Ḥudā-yı sezā
- 6 İinne li'llāh dir şarāb Rasūl
Şeribū ve etribū ve kāmū tā
- 7 Hem didi ol Rasūl izā şeribū
Ṭābū ve şāḥū ya'ni kim şevkā
- 8 Āyet-i Ḥaḫḫ elā bi-zıkrı'llāh
Taṭma'innū'l-ḫulūb⁵¹³ pes bu güvā
- 9 Ḥaşşa taḫlīd iderse cümle 'avām
Cāze didi Ġarīḫi'yā men lā⁵¹⁴

82 (M:16a)

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Bildüñ mi men 'amil⁵¹⁵ didigün Ḥatem-enbiyā
Bildügüñ eyle 'amel ecr ide Ḥudā
- 2 Çün bildügüñi ṭutmıyasıñ itmeyüp 'amel
'İlm-i diger nice ide Allah saña 'aṭā

⁵¹² "Onlar, ayakta dururken, otururken, yanları üzerine yatairken (her vakit) Allah'ı anarlar, göklerin ve yerin yaratılışı hakkında derin derin düşünürler (ve şöyle derler:) Rabb'imiz! Sen bunu boşuna yaratmadın. seni tesbih ederiz. Bizi cehennem azabından koru! (Ali İmran, 191)

⁵¹³ "Kalpler ancak Allah'ı anmakla huzur bulur" (Rad, 28)

⁵¹⁴ "Caizdir kimseyi men etmeyin"

⁵¹⁵ "Kim ki bildiğiyle amel ederse Allah onu bilmediği ilme de varis kılar." (N. Albânî, C.1, s.611, n.422.)

- 3 Hādī'dür istedigüne iyler hidāyeti
Rāḥim diledigüne virür belā sezā
- 4 *Lil-muttaḳīn*⁵¹⁶ didi velī ol Satirü'l-‘uyüb
Etḳā olan bulur aḥī Allah'dan hidā
- 5 Cismi ‘amel degül didi kim bil ki dil gerek
Yanup yaḳıla ‘aşḳ ile her şubḥ u mesā
- 6 ‘Aşḳ-ı Hudā'yı pīşe idin göñlünü şāf idüp
Tā ‘ilm ögrede saña Allah ey fetā
- 7 Münkir iseñ bu ḳavle eger bürhān isteyüp
*‘Allemehü'l-beyān*⁵¹⁷ didi ol Hālīḳ-ı ‘ulā
- 8 Bu Hālḳ ta‘līm itdigü bir zāhirī durur
Allāh ta‘līm itdigü durur be-sırr-ı kibriyā
- 9 Terk-i murād-ı nefis idüben ey Ğarīḳī sen
‘Acz ü mezellet ile digil *Rabbenā ihdinā*⁵¹⁸

83 (M:16a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Ger taḥalluḳ bulduñ ise ḥulḳ-ı Hāḳ'la ey fetā
Tez gele ilhām-ı Rabbānī ile bŷy-ı Hudā
- 2 Çün erenler pāk olub terk-i ‘alāyīḳ itdiler
Bŷy-ı Raḥmandan bulupdur şubḥ u şām anlar ğidā
- 3 Ol ki dirler daḥl bī-ḥarc iyledükse bu durur
Ehl-i ḥayret olanuñ andan bulur cismi nemā
- 4 Münkir olma ḳavlime ki Aşḫāb-ı kehf anca zamān
Yatdılar līkin bu kevne buldılar Hāḳ'dan nevā
- 5 Bir daḥi bürhān budur münkir degilseñ gŷş ḳıl
*Ebītü ‘inde Rabbi*⁵¹⁹ didi Ḥatem-i enbiyā

⁵¹⁶ "Takva sahipleri için" (Bakara, 2)

⁵¹⁷ "Ona açıklamayı öğretti." (Rahman, 4)

⁵¹⁸ "Rabb'imiz bizi doğru yola ilet!"

6 Bu durur rûhuñ ğidāsı zevk ü lezzet bundadır
Bu keşāfet ni‘meti nefsi-değāya hem sezā

7 Ey Ğarīķi nefsiñe virme kesāfet ni‘metin
Ola kim rûhuñ ğidāsın Hāķ saña kıla ‘aķā

84 (M:16a)

Fā‘ilātün Mefā‘ilün Fā‘ilün

1 İrdi ‘ayne’l-yaķine çün dānā
Olmaz ‘ādet-perestī aña sezā

2 Ya‘ni hāl oldu tāt-i Bārī
Birligi gözler ol hemān sırrā

3 Oķı va‘būd ki Rabbeke hattā
Ye’tike’l-yaķin⁵²⁰ pes bu güvā

4 Rabbi bilmekde buldı pes ğāyet
Ya‘būdün ey li-ya‘rifün elā

5 Gör elā inne evliyā’A’līlah
Ya‘ni lā havfün ‘aleyhim⁵²¹ dir tā

6 Semme vechu’līlah⁵²² ey haķiķate
Zāta yol yok kücā revī zi kücā

7 Seyyi‘āt olur aña ‘ādetler
Çünki vesvās virir ol be-Hudā

8 Gerçi ebrāradur kamu hasenāt
Seyyi‘ātü’l-muķarrabīn aña

9 Yeg durur fażl-ı Hāķķ’a istimdād
Ki ve lev lā rahmetüh⁵²³ saña vā

⁵¹⁹ "Ben sizden biriniz gibi değilim, ben Rabb'imın katında gecelerim. Beni o yedirir ve içirir. (Canan, n. 3137.)

⁵²⁰ "Ve sana yakın gelinceye kadar Rabb'ine ibadet et!" (Hicr, 99)

⁵²¹ "Bilesiniz ki Allah'ın dostlarına korku yoktur, onlar üzülmeyecekler de." (Yunus, 62)

⁵²² "Doğu da Allah'ındır batı da. Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü (zâtı) oradadır. (Bakara, 115)

- 10 Çün te'avvüz iderdi Peyğamber
Sehv-i tã'at u hem ğurūr u hařa
- 11 Bil ki çün cürm ide 'aşık çok
Diler 'üzrini āh idüp gör hā
- 12 Fe-ülā'ike yübeddilü'llāh
Ħasenāt oldı seyyi'ātı kezā
- 13 Ħubb-ı Ħağ pes durur saña be Ğarīğ
Zāhiri ço ki bu durur ma'nā

85 (M:16b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Rūħdan buldı vücūdum yoğluğı neřv ü nemā
Nitekim toz görünür dāmide görünmez hevā
- 2 Āferīn olsun bu şun' u ğudrete şad āferīn
Yoğluğa varlık virüp gör niçe göstermiş Ħudā
- 3 Baħr-ı bī-pāyān nihān u keff Ħaseddür āřikār
şun'ı içre miztüz durur var ise ol ustā
- 4 Ben niçe řerħ ideyin bu sırr-ı bī-pāyānını
şun'dan řāni' niçe bulsun kemā-hiye rüşenā
- 5 İşbu sözi söylemekde iħtiyārım yoğ durur
Söyleden oldur yine cebren ü ğahren ğālibā
- 6 Ğā'il u ğavl ü süħandān kāřif-i sırr u 'ayān
Cümle oldur ger bilürseñ zāhiren vü bātınā
- 7 řābit oldu naşş-ı ğāti' ile bilā şekk ü rīb
Ey Ğarīğī şun' řāni'le ma'andur dā'imā

86 (M:17a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

⁵²³ "Ya Allah'ın size bol lutfu ve merhemeti bulunmasaydı va Allah, tevbeleri kabul eden hüküm ve hikmet sahibi olmasaydı (haliniz nice olurdu)! (Nur, 10)

- 1 Ey bu dil feyyāzdan bir hoş nefes buldı ğıdā
Bu ğıdādan hem haber virdi Muḥammed Muṣṭafā
- 2 Kim *ebīytü 'inde Rabbi* didi *yüt'imini*⁵²⁴ o şāh
Daḥl-i bī-ḥarc añladuñsa bu ğıdādır ey fetā
- 3 Bu cihānuñ ni'meti nefsiñ ğıdāsıdır hemīn
Ol ğıdā-yı rūḥdur cismüñe virür hem nemā
- 4 Dünyānuñ ni'metlerin bol bol yiyen bulmaz anı
Kim derūnun pāk iden bulur anı ey bu'l-vefā
- 5 Münkir olma bu ğıdāya t̄alib ol tā bulasıñ
Kim *ḥitāmüh* didi *misk*⁵²⁵ Qur'ān içre ol Ḥudā
- 6 Bir koḫudur kim bu misk aña nazar kendidedür
Bir ğıdādur kim keşāfet yok hemān nūr u şafā
- 7 Bir yemekdür teşnelik virmez ḥayāt-ı küllīdür
Bir raḥīḳ-i nuḳldür bir zevḳ-i zī-cūd u 'aṭā
- 8 'Aḳl-ı küllī virür ol 'aşıḳa hem keşf-i 'ulūm
Rāḥat u bīdārı vü ḥayrānī geh geh dil-güşā
- 9 Vaşfa gelmez niçe bildürseñ Ğarīḳi derd-mend
Ṭatmayan bilmez ve līkin bir ḥaberdür t̄alibā

87 (M:17a)

Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün Fe'ül

- 1 Ḳadīmüñ durur varlık ile beḳā
Aña gerçi mir'āt oldı fenā
- 2 Bu yoḳluḳ ḥayālātdur münfa'ıl
Ḳadīm ile bulur dem-ā-dem nemā
- 3 Zuhūr u buṭün burüz u gümün kümün
Ta'ayyün durur tā biline Ḥudā

⁵²⁴ "Ben sizden biriniz gibi değilim ; ben Rabb'imın katında gecelerim. Beni o yedirir ve içirir. (Canan, n. 3137)

⁵²⁵ "Onun içiminin sonunda misk kokusu vardır. İşte yarışanlar ancak onda yarışınlar. (Mutaffifin, 26)

- 4 İki harf ile bağladı bir tılsım
Zuhūr itmege emr oldu elā
- 5 İkisinden emr oldu ber-iḳtizā
Ki Ḥavvā vü Ādem durur kāf u nūn
- 6 Çü ğālib durur emrine Girdigār
Tecellī ider ol celāl-i ‘ulā
- 7 Cihān halkı tākāt getürmez añā
Ḥayātı gider cümlesi oldu lā
- 8 Enāniyyet ol dem gider aradan
Limen dir ki *el-mülkü lillāhı*⁵²⁶ tā
- 9 Ğaraż bu merāyādır ‘ālem kamu
Şıfāt-ı Ḥudā mün‘akis zāhirā
- 10 Zuhūr itdi bāḫın kamu ser-be-ser
Görür ‘ārifān-ı Ḥudā külliyā
- 11 Bu hāl oldu bilmezlere līk ğayb
Ğariḳī bilenler durur evliyā

88(M:17a)

Mef‘ülü Fā‘ilātün Mef‘ülü Fā‘ilātün

- 1 Hicr āteşiyle yandığum enfa‘ durur baña
Zirā ki miss-i nefsi ider zer çü kimyā
- 2 Tā‘at içinde kibr ile mağrūr olmadan
‘İşyān içinde āh u nedāmet Hüve’l-‘ulā
- 3 Esfelde sāfilīn ile maḫlūḫ isem eger
Zevḳ u şafā-yı ‘aşḳ-ı Ḥudā’ dur işüm helā
- 4 Kaḫ‘-ı ‘alāḳa iyilesem işğali terk idüp
Mūnis olurdu dīv ü ded ü mār u ejdehā

⁵²⁶ "O gün onlar (kabirlerinden) meydana çıkarlar. Onların hiçbir şeyi Allah'a gizli kalmaz. Bugün hükümler kimindir? Kahhar olan tek Allah'ındır. (Mümin, 16)

5 Heb hāldür belī derecāt-ı cihān saña
İlhām u keşfe beñzemez ammā Ğarīķī'yā

89 (M:17b)

Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlün

1 Cismden evvel durur rûh emr-i zātîdür elā
İşte işbātum ki *elfey 'ām*⁵²⁷ didi Muştafa

2 Hāķķ didi *nūn velķalem* āngāhdur *mā-yestūrūn*⁵²⁸
Zāt u rûh āngēh mişāl işbāt-ı āyāt-ı Hudā

3 Keşreti var *elfe 'ām*⁵²⁹ in her birin didi Rasūl
Fehm ķıl t̄alib merātîbdür murād-ı elfeyn t̄ā

4 Ba'de'l-ecsād oldı dir rûhı ķadîmi bilmedi
Tutma sen kaťā heķîmūñ sözini oldur haťā

5 Şüret-i rûhı mişāl añla mişālūñ yine bil
Şüretîdür cism ma'nîdür muķaddem t̄alibā

6 Ya'ni kim rûh-ı mişāl ān geh şehādet 'ālemi
Fehm ķıl elfey nedür keşf iyledim anı saña

7 Ey Ğarīķî Hāķķ didi *mā-yefteħi'llāh* keşf anıñ
Raħmet-i Hāķ'dur ki dimişdür *fe-lā-mümsik lehā*⁵³⁰

90 (M:17b)

Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün Fe'ül

1 Zuhūra çü meyl itdi zāt-ı Hudā
Bu meyle muħabbet didiler elā

2 'Amāda bilmezdi ol zāt-ı küll
Ki ya'ni bu cüz ile buldı kezā

⁵²⁷ "Yani alem-i misal ve alem-i hayal" (Ğarīķî Dîvânı, Der-kenar)

⁵²⁸ "Nün. Kaleme ve satır satır yazdıklarına yemin olsun. (Kalem, 1)

⁵²⁹ "Yani alem-i misal ve alem-i hayal" (Ğarīķî Dîvânı, Der-kenar)

⁵³⁰ "Allah, insanlara rahmetinden neyi açarsa artık onu tutacak, kısacak olan yoktur. (Fatır, 2)

- 3 Çü mâhiyyeti bî-nihâyet durur
Keşîr oldu tafşîl bilindi tâ
- 4 ‘Alâyim durur kudretinden kamu
Ki ‘ilm ü irâdât ile itdi qazâ
- 5 Münezzeh durur cüzz ü küllden velî
Tenezzül durur emr-i nisbî dilâ
- 6 *Halaktü li-en u‘rife*⁵³¹ didi Hâkķ
Tahaķķuk ta‘ayyünle izhâr helâ
- 7 Ğaraż birdür icâddan ey Ğariķ
Fenâ buldı bunlar anıñdur beķâ

91 (M:17b)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Şanma kim uzun uzaķdur sâlikâ râh-ı Hudâ
Şeş cihetde hem degüldür râh-ı pāk-i Kibriyâ’
- 2 Bir qademdür çünki Hâkķ didi ki *da‘ nefsek te‘âl*⁵³²
*Hatveteyn*⁵³³ didi gerçi bir haberde Muştafa
- 3 Dildedür râh-ı Hudâ gezme cihânda serseri
Qalb-i mü’min beyt-i Hâķ’dur didi Hatm-i enbiyâ
- 4 Çünki beytu’llâhdur dil gel tavâf it Ka‘be’i
Hacc-ı ekber ger bilürseñ ol durur ey bu’l-vefâ
- 5 Ka‘be yolında iderler harc-ı sîm ü zer velî
Bunda cân u dil gerek harc itmege ey bâ-sehâ
- 6 Hâcı-i şuret cihânda çok durur gâyet velî
Hâcı-i ma‘nî degüldür biñde biri ey fetâ
- 7 Ey Ğariķi Mescid-i Aķşâ ise qaşduñ senüñ
Saña lâzımdur qadem başdan idesin bu yola

⁵³¹" Ben gizli bir hazine idim bilinmeyi istedim ve halkı yarattım" (Albani, C.1, s.166)

⁵³²"Nefsini bırak da gel"

⁵³³"İki âlem"

92 (M:17b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 İhtiyācum yoķ durur çün varlıgum oldı fenā
Her murādım lā-cerem karşı gelür dir merhabā
- 2 *Temme el-fakr*⁵³⁴ a'ni hācet kalmadı kim bitmiye
Dünyevî vü uḥrevî cüz'î vü küllî şükr aña
- 3 'İlm-i zāhir 'ilm-i bāṭın keşf olundı nicesi
Ḥaḳḳ'a tefvîz iyledüm alan viren oldur elā
- 4 Keşret-i dünyā baña teşvîşdür hācat degül
Öñide heb perîşānî şoñı küllî fenā
- 5 Derd-i Ḥaḳ'dur küt-ı rûḥum nefse bir nān bulunur
Ḥöd edīm-i Ḥaḳ'da kimse aç kalmaz ṭalibā
- 6 Ekl ü şürbi 'ālemüñ sıklet virür endāzesiz
Yimesem dünyā ṭa'amını gelür misk-i ğidā
- 7 Rabb'i bilmekdür ğaraż dünyāya gelmekden velî
Ey Ğarîķi bilmedi münkir işi oldı hebā

93 (M:18a)

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Çünki vācibdür bi-zātihi Ḥudā
Oldı pes iktizāsı bu eşyā
- 2 Bāṭını ya'ni tā ola zāhir
Munfaşıl oldı bu şifāt kezā
- 3 Oldı vaşfi ile kamu mevşūf
Zāhir ile bilindi bāṭın tā
- 4 Çü anuñ durur bu māhiyyāt
Münfa'ildür kamu pes hem emrā

⁵³⁴ "Fakr tamam olduğunda"

5 Bu ḥayāt u bu ‘ilm ü bu ḳudret
Sem‘ ü ‘ayn u kelām heft helā

6 Bir ḥayāl oldı cümle pes ‘ālem
Fāni vü bākī vaşf-ı Ḥaḳ her cā

7 Gerçi vaşfi ile ḳamu mevşūf
Müteḳarrib durur velī dānā

8 Ğayrı ‘ārif çü bilmedi emri
‘İlmile ‘āmil olmadı ḳaṭ‘ā

9 Zülümāt içre geldi vü gitdi
Oldı ḥaşri *kemā yemūt*⁵³⁵ elā

10 Görki *lā ya‘lemu* didi *el-ğayb*
*İlla ‘llāh*⁵³⁶ daḥi ve’l-‘ulemā

11 Kim ki bildi Ğarīḳī bu sırrı
Āḥiret oldı aña bu dūnyā

94 (M: 18a)⁵³⁷

1 Ḥaḳ’a ḳarīn olana ‘aceb mi iderse münkir-i dīn cefā
Özine ‘adüvv olıcaḳ kişi begüm ider mi ḡayra vefā

2 Yüri cāhilā ki ‘adüvv-i Ḥaḳsın bize hem-dem olmadıñ
Yaradana düşman olan baña ide mi meveddet-i bī-riyā

3 Diseñ ol Ḥudā’ya muḳarrindür ki şebīhi yoḳ mişālī yoḳ
Dil-i bī-riyā dil-i bī-hevā dil-i bā-şafā dil-i bā-seḫā

4 Nazar iyle keşrete gör anı ki Ḥudā behem aḥī
O durur ‘ayān o durur nihān ḳavī vü za‘īf ḡani vü gedā

5 Ḥaḳ ilen Ḥaḳ ol ḳīl ü ḳālī ḳo eyü yatlu yoḳ heme o digil
Ne sezā saña ki Ğarīḳī bu şekk ü şübheden idesin ḥaṭā

⁵³⁵ "Yaşadığınız gibi ölecek ve öldüğünüz gibi ḥaşr olacaksınız" (Ceylan, s. 163)

⁵³⁶ "Allah'tan başka kimse ḡaybı bilemez" (Neml, 65)

⁵³⁷ "Türk, Arap ve Fars şiirinde kullanılan vezinler içerisinde bu şiirin vezni bulunmamaktadır."

95 (M:18a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Heft bāṭnı vardur āyātñ elā
Zāhiren bildüñ velī baṭnı kücā
- 2 Gel baña tefsīr kı l bu āyeti
*Kānetā ratқан*⁵³⁸ didi arz u semā
- 3 Nuṭfe-i insānda mecmū' idi
Farq idüp ol nüṣṣa'i gösterdi hā
- 4 Melek hem melekūt cem'dür
Bilseñ āṣārın olur asān saña
- 5 On sekiz biñ 'āleme maḥzar idüp
Arz-ı vāsi' itdi insānı Ḥudā
- 6 Bir daḥi didi ki *ve tera'l cibāl*⁵³⁹
Sen anı cāmid ṣanursın didi tā
- 7 Naqş-ı ehlu'llāh'dur andan murād
Ke's-sihāb oldı mürür-ı evliyā
- 8 Zevk u ḥāl ile bilindi işbu sırr
Kim rivāyetle bilinmez ṭalibā
- 9 Gördi *fi'l-āfāki ve'l-enfūs*⁵⁴⁰ Ğarīk
'Ārifān u evliyā vü enbiyā

96 (M:18b)

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

⁵³⁸ "İnkâr edenler, göklerle yer bitişik bir halde iken bizim, onları birbirinden kopardığımızı ve her canlı şeyi sudan yarattığımızı görüp düşünmediler mi? yine de inanmazlar mı? (Enbiya, 30)

⁵³⁹ "Sen dağları görürsün de, onları yerinde durur sanarsın. Oysa onlar bulutların yürümesi gibi yürümektedirler. (Bu,) her şeyi sapasağlam yapan Allah'ın sanatıdır. Şüphesiz ki O, yaptıklarımızdan tamamıyla haberdardır." (Neml, 88)

⁵⁴⁰ "İnsanlara ufuklarda ve kendi nefislerinde âyetlerimizi göstereceğiz ki onun (Kur'an'ın) gerçek olduğu, onlara iyice belli olsun. Rabb'inin her şeye şahit olması, yetmez mi?" (Fussilet, 53)

- 1 Hiç bildüñ mi biz kimüz yārā
Maẓhar-ı nūr-ı pāk-i zāt-ı Hudā
- 2 Cismimüz anuñ ile qā'imdür
Hādişe yok qadimüz ki nemā
- 3 Çünkü oldur bize Mu'in ü Refiķ
Qande varlıķ bizimledür heme cā
- 4 Hük m anuñ fi'l anuñ kamu oldur
Bir 'ibāretdür bu ente enā
- 5 Peşşeden file dek şağir u kebır
Cümle ol durur Ğarīķi'yā eşyā

97 (M:18b)

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Çünkü āyāt ile biline Hudā
Aña dirler 'ilme'l-yaķın elā
- 2 Beyyinātile geldi saña bu 'ilm
*Vahdehü lā-şerikeleh*⁵⁴¹ di revā
- 3 Hāl ile keşf-i 'ilm olursa 'ayān
Bil ki 'ayne'l-yaķın oldu saña
- 4 Saña tenbīhdür ki ol hālāt
Birligüne ğayrı yokdur hā
- 5 Başar aña getirimez tākāt
Meşelden hem münezzeh oldur tā
- 6 Pes cemāl-i 'ulūmudur ru'yet
Ki *elem neşrah*⁵⁴² oldu saña sezā
- 7 Var fenā bulduñ ise 'aşķında
Saña haķķa'l-yaķın oldu kezā

⁵⁴¹ "Allah tektir ve Onun ortağı yoktur"

⁵⁴² "Biz senin göğsünü açıp genişletmedik mi?" (İnşirah, 1)

- 8 ‘Aşkuñ oldur hayāt-ı küllī anuñ
Ġayrısı fān aldı vech-i beā
- 9 ün ibārāta gelmez ol be Ġarī
Bu da tenbīhdür hele nev‘ā
- 98 (M:18b)
Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün
- 1 Oldı ün vācib ol vücūd-ı Ġudā
Emri kim itizā-yı zātı azā
- 2 Mümteni‘ olduına af-ı naar
Külliyā pes mezāhir-i eyā
- 3 Ger münezzeh ise bu ‘ālemde
Oldı işbāt bu ıfāt helā
- 4 Ġayy u ‘Ālim ü Ġadīr’dür vü Mürīd
Mütekellim Semi‘ u Baır dilā
- 5 Muttaıf bu ıfāt ile ‘ālem
Ramet ile hayāt buldı hā
- 6 *Fel-yenzur didi ilā āāri*
*Rameti’llāhi keyfe yuyī*⁵⁴³ tā
- 7 ün ‘alāmet durur amu andan
Ba‘zdur vaf-ı zātdan vü kezā
- 8 Farı bi’l-i’tibār durur zātuñ
‘Ayn u Ġayrı degül durur añla
- 9 ün *adīü’l-baar*⁵⁴⁴ durur bu Ġarī
Gördi Allāh nūr-ı arz u semā

⁵⁴³ "Allah'ın rahmetinin eserine bir bak: Arzı, ölümünün ardından nasıl diriltiyor! Şüphesiz O, ölüleri de mutlaka diriltecektir. O, her şeye kadirdir." (Rum, 50)

⁵⁴⁴ "Andolsun sen bundan gaflette idin; derhal biz senin perdeni kaldırdık. Bugün artık gözün keskindir (denir). (Kaf, 22)

99 (M:19a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 *Ebgâz ilâhin*⁵⁴⁵ didigün Muştafâ
Fehm idüben iyliye terk-i hevâ
- 2 Dirsem eger Tañrı idindüklerüñ
Ye's idersin dimezem ey fetâ
- 3 Hâsir olurdık kamu bî-şekk ü rîb
Bizim için olmasa fazl-ı Hüdâ
- 4 Adımızı gör ki kodus mü'minîn
Emn kanı bizde eyâ bu'l-vefâ
- 5 Mü'min odur kim ola gönli emîn
Kalb-i selîm didi ki ol pādşâ
- 6 Bize ne mü'min dimege yaraşur
Bil ki ne müslim dimege var sezâ
- 7 Kāt'-ı 'alâyık ide gör ey Ğarîk
Ola ki mü'min varasın sen añâ

100 (M:19a)

Mefā'ilün Mefā'ilün Feülün

- 1 Mezâhirdür şıfât-ı zâta dünyâ
Taḥaḫḫuk bulmaz zât ammâ
- 2 Hüdâ vâcib durur fi-küll etvâr
Biri biriyle oldı muttaşif tâ
- 3 Eger çi künh-i zâta 'aql irmez
Ki anda mündemicdür cümle eşyâ
- 4 Zuhüridi ḥudüş vü kendi zâhir
Bu fi'le te'şîr andandur be-her-câ

⁵⁴⁵ "Yani Hazret-i Rasul buyurdu kim: Halkun kim yaramazrak Tanrıları ki yir yüzinde taparlar, nefisleri hevasıdur" (Garîkî Dîvânı, Der-kenar)

- 5 Şuverle bilinür mühdas qademle
Ki bî-şüret durur ol zāt-ı vālā
- 6 Te‘āqubda bular her dem şuverde
Leṭāfetden görünmez zātı kaṭ‘ā
- 7 Münezzehdür Ğarīkī zāt-ı gerçek
Nuzūlünden bilindi cümle esmā

101 (M:19a)

Fā‘ilātün Mefā‘ilün Fā‘ilün

- 1 Çünkü meczüb ola merd-i Hudā
Her ne iderse itsün aña sezā
- 2 İtdüğini itme her ne dirse tüt
Cehl emrāzına odur ki devā
- 3 Bakmağil şüretine ma‘nī’in gör
Hem-serī itme evliyā’ ile tā
- 4 Fażl-ı Haqq’a idüdüpdür istizhār
İstemez ‘adl ü ecri ol ‘amelā
- 5 Seyyi’atımı ider Haq ḥasenāt
Ğamm u hemmi yok durur cürmā
- 6 Tābiş-i qahr ile iderse bir āh
Maḥv ider her ne ise cürmü elā
- 7 Nūr-ı Haqq ile oldı çün binā
Nār-ı dūzaḥdan oldı bî-pervā
- 8 Gel beru imtiḥāna münkir-i Haq
İder iseñ berābere da‘vā
- 9 Yā tevekkülde olalum sākin
Ḥā’n-ı Haq’dan gelince bize ğidā
- 10 Yā ki zehri senüñle ekl idelüm
Nüş olur ehl-i Haqq olana kezā

- 11 İmtihān itdūñ özüñü be Ğarīk
Zehri yedūñ Rasūl-veş şıdkā

102(M:19b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Kenz ile baña fuzūli gösterürler aĝniyā
Fah̄r iderler nār ehliyüz diyüb subḥ u mesā
- 2 Okı kim *inne'l-lezīne yeknizūne 'z-zehebe*
Gör *fe-beşşirhūm* didi *bi-‘azābin*⁵⁴⁶ emr idüp Hūdā
- 3 *Yevme yühmā* didi *fī-nāri cehennem*⁵⁴⁷ feh̄m kıı
Dāĝ-ber-dāĝ uralar a‘zāsına anuñla tā
- 4 *Mā-kenez̄tüm* diyeler *hazā* berāyü *nefsüküm*
Pes *fe-zūķū*⁵⁴⁸ ehl-i nār oldukları pesdür güvā
- 5 Çü ḥelāline hisāb u hem ḥarāmına ‘azāb
Bunda vü anda saña dūnyā belādur ber-belā
- 6 *İnnemā emvālüküm* Qur‘ān’da oķı *fitnetün*⁵⁴⁹
Çünkü Ḥaķ virdi beşāret saña yanmaķdur revā
- 7 Ehl-i dūnyā nār ehlidür ki sābit naşşile
Ḥaķ sözi söyler Ğarīķi incinen iyler ḥaṭā

103 (M:19b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Cehrile zıkr-i Ḥaķ güzel ammā
Emr-i Ḥaķ ile yeg durur aḥfā

⁵⁴⁶ "Altın ve gümüşü yığıp da onları Allah yolunda harcamayanlar yok mu, işte onlara elem verici bir azabı müjdele! (Tevbe, 34)

⁵⁴⁷ "(Bu paralar) cehennem ateşinde kızdırılıp bunlarla onların alınları, yanları ve sırtları daĝlanacaĝı gün (onlara denilir ki): İşte bu kendiniz için biriktirdiĝiniz servettir. Artık yıĝmakta olduĝunuz şeylerin (azabını) tadın!" (Tevbe, 35)

⁵⁴⁸ "(Bu paralar) cehennem ateşinde kızdırılıp bunlarla onların alınları, yanları ve sırtları daĝlanacaĝı gün (onlara denilir ki): İşte bu kendiniz için biriktirdiĝiniz servettir. Artık yıĝmakta olduĝunuz şeylerin (azabını) tadın!" (Tevbe, 35)

⁵⁴⁹ "Doĝrusu mallarınız ve çocuklarınız sizin için bir imtihandır. Büyük mükafat ise Allah'ın yanındadır. (Tagabün, 15)

- 2 Okı *vezkür* buyurđı Hâk *Rabbeke*
Anda *fî-nefsike*⁵⁵⁰ didi emrâ
- 3 Ya'ni kim dilde Hû demek yegdür
Hâfiyyetün hem tazarru'an aña
- 4 Çünkü didi Hüdâ *ve dünel'l-cehr*
Ki *mine'l-kavli*⁵⁵¹ yeg durur sırrâ
- 5 *Bi'l-ğuduvvi* buyurđı *ve'l-âşâf*⁵⁵²
Böyle zıkr iyle ya'ni şubh u mesâ
- 6 Dildedür zıkr dildedür ta'zîm
Dilde olursa şıgmaz anda riyâ
- 7 Dilde iyle niyâzıñı be Ğarîk
Dilde zıkr iyle Hâk'ı kim evlâ

104 (M:19b)

Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün Fe'ül

- 1 Hüdâ dir *fe-men kâne yercü likâ*
Li-ya'mel 'amelen okı kim *şâlihâ*⁵⁵³
- 2 Gerek fikrûñ olmıya kim ğayr-ı Hâk
*Ve-lâ-yüşrik*⁵⁵⁴ oldı ki nehy-i Hüdâ

⁵⁵⁰ "Kendi kendine yalvararak ve ürpererek, yüksek olmayan bir sesle sabah akşam Rabbini an. Gafillerden olma."(Araf, 205)

⁵⁵¹ "Kendi kendine yalvararak ve ürpererek, yüksek olmayan bir sesle sabah akşam Rabbini an. Gafillerden olma. "(Araf, 205)

⁵⁵² "Kendi kendine yalvararak ve ürpererek, yüksek olmayan bir sesle sabah akşam Rabbini an. Gafillerden olma. " (Araf, 205)

⁵⁵³ "De ki: Ben, yalnızca sizin gibi bir beşerim. (Şu var ki) bana, İlah'ınızın, sadece bir İlah olduğu vahy olunuyor. Artık her kim Rabb'ine kavuşmayı umuyorsa, iyi iş yapsın ve Rabb'ine ibadette hiç bir şeyi ortak koşmasın." (Kehf, 110)

⁵⁵⁴ "De ki: Ben, yalnızca sizin gibi bir beşerim. (Şu var ki) bana, İlah'ınızın, sadece bir İlah olduğu vahy olunuyor. Artık her kim Rabb'ine kavuşmayı umuyorsa, iyi iş yapsın ve Rabb'ine ibadette hiç bir şeyi ortak koşmasın." (Kehf, 110)

- 3 'İbâdetde vesvâs gâlib ise
 abul ola mı işbu gûne du'â
- 4 İtâ'at idüp emre kılmak gerek
 Ve lîkin aña lâyı olmaz elâ
- 5 Namaz kıılma demek degüldür murâd
 Ğara bu ki noşânumuz var aña
- 6 Namaz ü rüku' da pesdür baña
 abül itse bir secdemi Kibriyâ
- 7 Teveccüh güzeldür Hudâ'ya velî
 Gerekdür ki olmya anda riyâ
- 8 Anuñçün ta'avvüz iderdi Rasûl
 Ki noşân 'ibâdetde olur hatâ
- 9 Şurûrı ğurûru atı çok durur
 Ki mağrûr olan aña Şeytân ola
- 10 Di estağfiru'llâh sehvüñ añup
 Dime kim şevâb oldu hâşıl saña
- 11 Dimem ben Ğarii şevâb iyledüm
 Hatâsını Ha şormasun tek baña
- 105 (M:20a)
 Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
- 1 Münkir-i Ha su'âl itdi baña
 Ha'a lâyı neñ ola dir 'amelâ
- 2 Didüm aña maall 'ibâdet yok
 Ki *ve lâ-yüşrik*⁵⁵⁵ oldu nehy-i Hudâ
- 3 Hayr u İşâr-ı rûze vü tesbîh
 Râh-ı zendür amusu sâlik-i tâ

⁵⁵⁵ "De ki: Ben, yalnızca sizin gibi bir beşerim. (Şu var ki) bana, İlah'ınızın, sadece bir İlah olduĝu vahy olunuyor. Artık her kim Rabb'ine kavuşmayı umuyorsa, iyi iş yapsın ve Rabb'ine ibadette hiç bir şeyi ortak koşmasın." (Kehf, 110)

4 ‘Afva lāyık günāh var ancaḳ
‘Afv-ı Hāḳ cürm ile bilindi elā

5 İinne-mā nuḳ‘imü bi-vechi’ llāh
*Lā-nürīdū*⁵⁵⁶ didi göre cezā

6 Yegdür fazl-ı Hāḳḳ’a istizhār
Ki ğurūr oldı māsivāsı velā

7 ‘Özr ü taḳḫīr ü ‘acz pes be Ğarīḳ
Ğayr-ı nem var ki ola aña sezā

106 (M:20a)

Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ül

1 Çü *men kāne fī-hāzīhi* dir *a‘mā*
Fe-fī’l-āḫirati oḳı *a‘mā*⁵⁵⁷ elā

2 Ki bunda bilenler görenler anı
Yine anda anlar görür ey fetā

3 Çü *mā-ezdedtü* didi *yaḳīnen*⁵⁵⁸ ‘Alī
Yeter bunda gördüklerine ğüvā

4 *Şerāben ṭahūrī*⁵⁵⁹ iḳerler müdām
Ki *yüşḳavne* dir *min-raḫīḳin*⁵⁶⁰ Ḫudā

5 *Ḫitāmüh* didi *miskün*⁵⁶¹ ey münkirān
Nefesdür ki raḫmāni dirler aña

6 Ḫayāt ol durur zevḳ bu durur hemān
*Hiye’l ḫayvetü*⁵⁶² didi Ḳur’ān’da tā

⁵⁵⁶ "Biz sizi Allah rızası için doyuruyoruz, sizden ne bir karşılık ne de bir teşekkür bekliyoruz. (İnsan, 9)

⁵⁵⁷ "Bu dünyada kör olan ahirette de kördür." (İsra, 72)

⁵⁵⁸ "Örtüleri açılsaydı dahi yakînim artmazdı" (Bu söz Hz. Ali'ye aittir, Ceylan, s.423)

⁵⁵⁹ "Rab'leri onlara tertemiz bir içki içirir" (İnsan, 76)

⁵⁶⁰ "Kendilerine mühürlü halis bir içki sunulur" (Mutaffifin, 25)

⁵⁶¹ "Onun içiminin sonunda misk kokusu vardır. İşte yarışanlar ancak onda yarışınlar. (Mutaffifin, 26)

7 Çatunda anuñ bu Һayāt-ı ‘avām
Mezābilde Һurd itdügi zevk hā

8 Mezāhir durur ser-be-ser kā’ināt
Velī mażhar-ı küllidür evliyā

9 Ġarīķi bilüp gördi vaşf iyledi
Ki sürer anuñ zevķini dā’imā

107 (M20b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Mażhar-ı zāt oldı çün esmā
Cümledür cümle oldı pes eşyā

2 Çün yedeyn ile ol durur taħmīr
‘İzzet ü zillet aña bir aña

3 Şıfateyni degül durur ayrı
Ki te‘āķubdadur Һamuda kezā

4 Evvel ü āħir ezel ü ebed
Zāhir u Bāṭın oldı pes yektā

5 Bu tağāyyür nuzūlden oldı
Kāh zīr oldu ya‘ni geh bālā

6 Zāhiridür bu gördüğüñ şüret
Bāṭını külliyā odur ma‘nā

7 Lā-mekāndur eger çi ol Bāri
Her mekānuñ mekānı ol ammā

8 Ya‘ni Һayyūmdur kıyām andan
*Keyfe medde*⁵⁶³ didi kelām-ı Һudā

⁵⁶² "Bu dünya hayatı sadece bir eğlenceden, bir oyundan ibarettir. Ahiret yurduna (oradaki hayata) gelince, işte asıl yaşama odur. Keşke bilmiş olsalardı! (Ankebut, 64)

⁵⁶³ "Rabb'inin gölgeyi nasıl uzattığını görmedin mi? Eğer dileseydi, onu elbet hareketsiz kılardı. Sonra biz güneşi, ona delil kıldık. (Furkan, 45)

9 Bir ‘acāyib hayāldür ‘ālem
Ki Ğarīķī durur kamu dünyā

108 (M:20b)
Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Enfüs-i kāmīlāt ehl-i Ğudā
Buldılar nūr-ı ‘aşķ ile çü şafā

2 Mazhar-ı küllī oldılar ya‘ni
Şüret olur bular Ğudā ma‘nā

3 Oldılar keşf-i Ğaķķ’a çün lāyık
Anlara ta‘līm olunur esmā

4 Buldılar hem felāķ dūzaķdan
Oķı *ķad efleķa* ki *men zekkā*⁵⁶⁴

5 Nūr-ı ‘aşķ oldı anlara çü ğidā
Nār-ı dūzaķdan oldılar bī-pervā

6 Çün *seķāhüm* didi *şerāben tuhūr*⁵⁶⁵
Miskdür anlara *ķitāmüh*⁵⁶⁶ elā

7 *Men reānī*⁵⁶⁷ didi Ğarīķī Rasül
Anı gören Ğudā’yı görür tā

109 (M:20b)
Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1 Vüs‘at-i ‘ārif nedür āĝāhi vü ‘ilm-i Ğudā
Bildi kim aķvāl-i ‘ālem oldı zāta iķtizā

2 Tālib olandur yine maķlūb bildi ķāl ile
Pes talebden geçdi kim Allah’a itdi iķtidā

⁵⁶⁴ "Nefsini kötülüklerden arındıran kurtuluşa ermiştir." (Şems, 9)

⁵⁶⁵ "Rabb'leri onlara tertemiz bir içki içirir" (İnsan, 21)

⁵⁶⁶ "Onun içiminin sonunda misk kokusu vardır. İşte yarışanlar ancak onda yarışsınlar. (Mutaffifin, 26)

⁵⁶⁷ "Kim beni görürse Hakk'ı görmüş olur" (Aclûnî, C.2, s.223, n.2480.)

- 3 Oķı va'bud Rabbeke hattā ye'tiyeke'l-yakīn⁵⁶⁸
Bu yakīn oldu talebde ya'ni bilgil intihā
- 4 Hāķķ'a teslīm oldu kim rāzı durur aħkāmına
Münķati' ma'nā 'alāyıkdan derūnı bā-şafā
- 5 Mā ra'eytü şey'en⁵⁶⁹ a'ni kendüde ma'būd-ı Hāķ
Bildir Rabb'i hükmüne eşyāyı gördi mübtelā
- 6 Çünki Hākim ol durur Fa'āl dūr li-mā-yürüd⁵⁷⁰
Bu 'amelde pes musahħardur ħalāyık külliyyā
- 7 Āşikāredür Ğariķi sırr-ı Hāķ bilenlere
Bilmeyen geldi vü gitdi lık dünyādan 'amā

110 (M:20b)

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Ādem kemāli diñle nedür kesb iyle hā
Hoş söz eyü 'amel daħi aħlāķ-ı nık tā
- 2 Kālūñ gerek ki ħāle muķārin ola veli
Rāh-ı Ğudā biline anuñ ile sālİKā
- 3 Zinhār fi'lūñ ile ziyān itme ğayra ki
Kendüñe şandugūñ anı gör āħire sezā
- 4 Kāvı-i bedüñle yıķma şaķın ķalb-i mü'mini
Kim beyt-i Hāķ durur didi ol Ğatm-i enbiyyā
- 5 İfsād iderseñ ādemi ķatliñ olur helāl
İşlāħa sa'y iyle kemāl oldurur saña

⁵⁶⁸ "Ve sana yakīn (ölüm) gelinceye kadar Rabb'ine ibādet et!" (Hicr, 99)

⁵⁶⁹ "Ne gördümse ondan evvel (sonra) Allah'ı gördüm" (Bu kelam Hz. Ebubekir'e aiddir, Ceylan, s.423)

⁵⁷⁰ "Rabb'in dilediğini hakkıyla yapandır." (Hud, 107)

6 *Ḳurʿān*'da ifsāduña *fi'l-arḶ*⁵⁷¹ didi gör
 Ḳan dökmege berāber idipdür anı Ḳudā

7 *E'ş-şulḡü ḡayrun*⁵⁷² didi Ğarīķi Kerīm çün
 Maḡlūķa ḡayr şān ide Allāḡ saña 'aḡā

111 (M:21a)

Mefā'īlün Mefā'īlün Feülün

1 Çü nefsi-i vāḡid oldı cümle eşyā
 Bu cismüñ rüḡı 'aḡl-ı külldür aḡla

2 Ki 'aḡl-ı külldür evvelki zḡḡurı
 Pes andan oldı nefsi-i küllde peydā

3 Bu eflāk ü anāşır hem mevālīd
 Vücūdına olupdur hem çü a'zā

4 Melekler bil ki olmışdur ḡavassı
 Buña 'ālem didiler ya'ni kübrā

5 Bunuñ kevn ü fesād durur iḡtizāsı
 Yaradan ol durur kimse dimez lā

6 *Bi-yedihi'l-ḡayr Yuḡyī ve Yümīt*⁵⁷³ ol
 Murādı ḡudretin bildürmedür tā

7 Ḳatında 'izzet ü zillet müsāvī
 Ğarīķi i'tibārı yoḡdur aşlā

112 (M:21a)

Fe'ilātün Mefā'īlün Fe'ilün

1 Maḡzar-ı zāt oldı ism-i Ḳudā
 İḡtizāsına göredür esmā

⁵⁷¹ "Hatırla ki Rabb'in meleklerle: Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım, dedi. Onlar: Bizler hamdinde seni tesbih ve seni takdis edip dururken, yeryüzünde fesat çıkaracak, orada kan dökcek birini mi yaratacaksın? dediler. Allah da onlara: sizin bilemeyeceğinizi herhalde ben bilirim, dedi. (Bakara, 30)

⁵⁷² "Sulh (daima) hayırlıdır." (Nisa, 128)

⁵⁷³ "Ḳayr O'nun elindedir. Dirilten ve Öldüren O'dur."

- 2 Cümle ef'ali ism ile ma'lüm
Luṭf u ḳahr 'aks-i zâtdur heme tâ
- 3 Pes ta'alluḳ dilerdi ol esmâ
Zâhir oldı bunuñ ile eşyâ
- 4 Ādem oldı çü 'alleme'l-esmâ
Zâhir oldı ḳamusı anda elâ
- 5 Cümle ef'alimüz zuhūr iyer
Niçe terkîb iderse Ḥaḳḳ ezelâ
- 6 Müteḳâbil durur şıfât a'ni
Ġâlibüñ oldı ḥükm der-heme câ
- 7 Kendüde kim ki emr-i Ḥaḳḳ'ı görür
İtdi teslîm her ne itse ḳazâ
- 8 Şükr idüp emrine muṭî' olasın
Ḳahr u luṭfını bir görüb be-rızâ
- 9 Ḥükm-i Ḥaḳ çün ḳadem ḳoya be Ġarîḳ
Aña kimse diyebilür mi ki lâ

113 (M:21a)

Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün Fe'ül

- 1 Metâ'-ı ğurür oldı dünyâ elâ
Ki Ḳur'ân'da böyle buyurdi Ḥudâ
- 2 Erenler çü görür ziyânın anuñ
Anuñ için idüp terk olurlar fenâ
- 3 Süleymân gerek zabıtına dünyânuñ
Taşarrufla dîvi müselmân kıla
- 4 Ġubâr-ı havâdiş ḳonar ḥâṭıra
Bulursa ger âyine-veş hem şafâ
- 5 Anuñ terki evlâ durur ey Ġarîḳ
Eger çi lâzımdurur ol degâ

114 (M:21b)

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Mevt-i irādı ile ölür 'arif-i Hudā
Kār-ı cihānda cebrile sürer yine kazā
- 2 Çün didi kim *teḳallübihim*⁵⁷⁴ şübhe ḳalmadı
Zātü'l-yemīn ü zāt-ı şimāle çeker verā
- 3 Dünyā işinde cebr iledür cümle enbiyā
'Uḳbā işinde cebr ile yürür hem eşḳıyā
- 4 Baḫreyn ki ehl-i cennet ile nār ehlidür
*Lā-yebḡıyāndur*⁵⁷⁵ çe eger muḫtelif ola
- 5 Ma'dende ḫāk ü zer gibi behem durur
Farḳı velik taḫt-eş-şerādan ile's-semā
- 6 Baḫtına göre ikisi gerçi mevc urur
Ṭa'mı vü rengi līk kemākāne ilā intihā
- 7 Çoḳ safy ider ki yeg ola nār ehli nūrdan
Reng-i ezel ḳomaz velī ḡālib gelür aña
- 8 Ḳur'ān'da didi *beynemühā berzāḫun*⁵⁷⁶ Hudā
Pes cidd ü cehd neyleye ey zülmeti saña
- 9 Hoş ol durur ki zūrı ḳoyup zār idelim
Āhile ḫasretile diyüp *Rabbenā ihdinā*⁵⁷⁷
- 10 Seyr ideḡör bu ḫāl-i 'ayāmı ki 'ibret al
Ferdā mebād dimeyesün vā-nedāmetā
- 11 Nūr ile nār ehlini farḳ ider meger
Nūr-ı Hudā ile nazar iden Ġarīḳi'yā

⁵⁷⁴ "Yahut onlar dönüp dolaşırken Allah'ın kendilerini yakalayivermesinden emin mi oldular? Onlar, Allah'ı aciz bırakacak değillerdir." (Nahl, 46)

⁵⁷⁵ "Aralarında bir engel vardır, birbirine geçip karışmazlar." (Rahman, 20)

⁵⁷⁶ "Aralarında bir engel vardır, birbirine geçip karışmazlar." (Rahman, 20)

⁵⁷⁷ "Allah'ım bizi doğru yola ilet"

115 (M:21b)

Mef'ülü Fā'ilätü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Maṭiyyedur bil ki ekvān saña
Şaḡın ḥāmīl olma sen imdi aña
- 2 Saña cümle ḥādīm durur ser-be-ser
Senüñçün yaradıldı 'ālem elā
- 3 Seni kendi için yaratdı velī
*Ḥalaḳtü li-eclī*⁵⁷⁸ didi aña hā
- 4 Teveccüh iderseñ aña şıdḳ ile
Ṭufeylün olur ḥādīmüñ külliya
- 5 Cemāline mir'āt itdi velī
Mükedder durur jeng-i nefsiñle tā
- 6 Riyāzetle şayḳal urursuñ aña
Ḳamu 'aks-i zātı görünür kezā
- 7 Ğarīḳī anı zıkr-i Hū pāk ider
Ki şābün-ı dil oldu zıkr-i Ḥudā

116 (M:21b)

Fā'ilätün Fā'ilätün Fā'ilätün Fā'ilün

- 1 Çünkü *lā-tehtedī li-men aḥbebe*⁵⁷⁹ demişdir Ḥudā
Dilediğine niçe hādi olaydı Muştafā
- 2 Ol mübeşşir idi ancak hem-sa'yde reh-nümā
Eşḳıyāya emrile hem daḥi oldu münzirā
- 3 Cebr-i muṭlaḳdur bu naşsuñ emrine baḳ ey aḥi
İḥtiyārüm var dime kendüñe idüb iftirā

⁵⁷⁸ "Seni kendim için yarattım"

⁵⁷⁹ "(Rasulüm!) Sen sevdiğini hidayete erdiremezsin; bilakis, Allah dilediğine hidayet verir ve hidayete girecek olanları en iyi O bilir." (Kasas, 56)

4 *Yef'allu 'llāhü mā-yeşā⁵⁸⁰ yeḥkümü 'llāhü mā yürüd⁵⁸¹*
İhtiyāruñ var mıdur bu āyeti gör ey fetā

5 Bir daḥi yerde *ḥalaḳnāküm didi mā-ta'lemün⁵⁸²*
Fā'īl-i mecbürsuñ cebren vü ḳahren muṭlaḳā

6 İhtiyār içre musaḥḥarsuñ bilā şekkin vü rīb
Kārgemde āletisin işleyen ol ustā

7 Fi'li isnād itme zinhār ey Ğarīḳī kendüñe
Añladıñsa *mā-rameyte lākinne 'llāhe ramā⁵⁸³*

117 (M:22a)

Mefā'īlün Mefā'īlün Feülün

1 Ḥaḳīḳat bir durur 'ālemde ammā
Taḡayyürle keşir olmışdur esmā

2 Anıñ māhiyyeti ḥod bī-nihāye
Ḳamusu iḳtizāsı oldu emrā

3 Oḳı *nūn ve'l-ḳalemu mā-yeşturün⁵⁸⁴*
Ḳalem yazdı vü meşṭür oldu peydā

4 Mişālin yazdı evvel şüretidür
Şehādet iḳlimine geldi añla

5 Ezel ḡayb idi a'ni rūḥ oldu
Mişāl oldu ḥayāle geldi levnā

6 Taḡayyürle zuhūr itdi bu esmā
Şehādetde şuver oldu bu ma'nā

⁵⁸⁰ "Allah dilediğini yapar." (İbrahim, 27)

⁵⁸¹ "Allah dilediğine hükmeder" (Nisa, 48)

⁵⁸² "Onları sadece gerçek bir sebeple yarattık. Fakat onların çoğu bilmiyorlar. (Duhan, 39)

⁵⁸³ "(Savaşta) onları siz öldürmediniz, fakat Allah öldürdü onları; attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı (onu). Ve bunu, müminleri güzel bir imtihanla denemek için (yaptı). Şüphesiz Allah işitendir, bilendir. (Enfal, 17)

⁵⁸⁴ "Nûn. Kaleme ve satır satır yazdıklarına yemin olsun (Kalem, 1)

7 Nazar kı1 kendü aḥvālũnde gör kim
Şaġır ‘ālemsin ammā sende kübrā

8 Menī vü maẓġadan olduñ cenīni
Şabī olduñ civān u pīr dānā

9 Ġaraẓ budur Ġarīķī bir ḥaķīķat
Gehī dũnyā olur ol gāh ‘uķbā

118 (M:22a)

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

1 Rükniñi ‘ibādetũñ dilerseñ muşalliyā
Oldur ki ola küll-i murāduñ hemān Ḥudā

2 Maķşūd eger ki olmiya ol Vācibü’l-Vücūd
Sũ-i ‘amel ḳalur saña hem itdigũñ riyā

3 ‘Āķil iseñ bu sũ-i ‘amelden taḥarrüz it
Cehd iylegil ḥuzũ‘ u ḥuşũ‘ birle dā’yimā

4 Gör kim Rasũl Ḥaķķ’a iderdi ta‘avvüzü
Sũ-i ‘amelden iyleyüben ḥavf u hem ḥayā

5 Efkār-ı dũnyevīi gider ḳaşd-ı ḳalb ile
Ḳılgil namāzuñı dile Allāh’dan hüdā

6 İḥlāş olmayınca nevāfil ne fā’ide
Bir secde baña yeterdi ger ḳabũl ola

7 Bu ḳıldıġuñ namāzdan eyvā faẓīḥatā
Faẓl-ı Ḥudā ki irmiye saña Ġarīķi’yā

119 (M:22a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1 *Şemme vechu’l-lāha*⁵⁸⁵ irdüm bir olup eşyā baña
Keşret içre vaḥdeti buldum bilā şekk her yaña

⁵⁸⁵ "Doġu da Allah'ındır batı da.Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü (zatı) oradadır. Şüphesiz Allah'(ın rahmeti ve nimeti) geniştir, O her şeyi bilendir. (Bakara, 115)

- 2 Çün tefekkür iyledüm bu hikmetiñ esrārını
Yādıma geldi bu āyet kim buyurmuşdur Hūdā
- 3 Didi kim *mā-ḥalkuküm illā ke-nefsin vāhide*⁵⁸⁶
Bir ḥaḳīḳatdür zuhūr iden ḳamudan dā'yimā
- 4 Esfel ü a'lā eger ḡayb u ṣehādet külliyyā
Gūyiyā bir ṣaḥṣdur bī-ṣekk ü bī-rīb ü ḥaṭā
- 5 Pes bu eṣyānuñ ta'addüd bulması budur hemān
Netekim a'zā ta'addüd bulur ise ey fetā
- 6 Ṣaḥṣuñ a'zāsı niçe birlikde hep dāḥil ise
Ṣaḥṣ-ı 'ālem birliginde cümle eṣyā hem kezā
- 7 Ey Ğarīḳī ṣuretü'l-cem'i yeter vaṣf iyledüñ
Mümkin olmaz añlamak ol kim ola göñlü 'amā

120 (M:22a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 'Alleme'l-esmāyı bildüm keṣfile ey müctebā
'İlm-i Hū'dur kim beṣerde zāhir olur bi'l-hüdā
- 2 İ'tibār-ı 'ilm odur kim mażhar-ı 'ilm olasın
'İlm-i Hū ile bulur ādem meleklerden 'ulā
- 3 'İlm-i ta'līmi vü taḳlīdi degüldür mu'teber
Cān u dilde 'ilm-i Hū bulan sürer zevḳ ü ṣafā
- 4 'İlm-i güftārī ḳamu ṣekk ü gümānı arturur
'İlm-i keṣfī Ḥaḳ'dan āḡāh iyleyüp virür ziyā
- 5 İrmiyen ḥaḳḳa'l-yaqīne sözüñi fehm iylemez
Ey Ğarīḳī sırruñı bilür yine ehl-i Hūdā

121 (M:22b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

⁵⁸⁶ "(İnsanlar!) Sizin yaratılmanız ve diriltilmeniz, ancak tek bir kişinin yaratılması ve diriltilmesi gibidir. Unutulmasın ki, Allah her her şeyi bilen ve görendir. (Lokman, 28)

- 1 İşbu maḥlūk-ı cihān ger muḥtelifdür zāhirā
Şüretā ezdād lîkin mütteḥiddür bâṭınā
- 2 Her birinde dü taraf vardur nazār kıl mû-be-mû
Zāhiri ger küfr ise bâṭında İmāndur helā
- 3 Bir nazarda iş hezel ü bir nazarda yine cidd
Anıñçün didi *ferci'ı'l-başar* Ḥaḳ *hel-terā*⁵⁸⁷
- 4 Ğarîķī Ḥaḳ ile mestür olan görür anı
Bâṭıl olan yine bâṭıl görünür dā'im añā

122 (M:22b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Kıl ü kâli terk idüben ḥāl kesb it sâlikā
İkilikden göz yumup birliği gözle dā'imā
- 2 Kālüñi ḥāl idegör gözle ḥaḳîḳat sırrını
Tā ki lâ gide ikilik ḳalmıya illā ola
- 3 Çünki tevḥîdiñ lisānidur muvaḥḥid olmaduñ
İrmeduñ tevḥîd-i 'ayna olmaduñ mest-i Ḥudā
- 4 Bu durur tevḥîd-i 'aynı külli birlik göresin
Bir ḳuru güftār ile bu lâ vü illā bir şadā
- 5 'Ayn-ı tevḥîde iren 'ayn ile zākirdür yine
Ḥāl oldı zıkr añā rüz u şeb ü şubḥ u mesā
- 6 İren işbu ḥāle dā'im görüp eşyā zıkrini
Ḥayret ender ḥayret olur ğālibā bu sırr añā
- 7 Görmek ile zıkr-i eşyāyı Ğarîķī dā'yimā
Mest ü ḥayrāndur ki göñli dilemez illā fenā

123 (M:22b)

Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün Fe'ül

⁵⁸⁷ "Gözünü çevir de bir bak, bir bozukluk görebiliyor musun? (Mülk, 3)

- 1 Bize nār varlık durur t̄alibā
Bu tekşīr-i dūnyā ḥaṭabdur aña
- 2 ‘İkāl oldı bu ‘aql teşvīşi çün
‘Alāyık ḥōd andan beterdür baña
- 3 Selāmet çü vaḥdetdedür ferd olup
Gider şuġl-i dūnyāyı olġil fenā
- 4 Eger maḳşaduñ *lī-ma‘a’llāh*⁵⁸⁸ ise
Cebrile şıġmaz siva’llah kücā
- 5 Saña nefis virür hezerān ḥicāb
Murādın virseñ belā-ber-belā
- 6 Ḥarīm-i Ḥudā perdedārı şabā
Laṭīf olan irdi ḥayāline tā
- 7 ‘Alāyıkla itlāk cem‘ olımaz
Ki *zıddān lā yectemi‘ān*⁵⁸⁹ dir elā
- 8 Ḥadīs-i Rasūldür ehlu’llah dir
Bu dūnyā vü ‘uḳbā ḥarām oldı hā
- 9 Bu dūnyāyı itmezseñ Ğarīḳ
Muḳarrerdür itdūñ ki terk-i Ḥudā

124 (M:22b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Ḳahr içinde luṭfi pinhān iylemiş t̄alib Ḥudā
Luṭf içinde ḳahr-ı pinhānī meger itmiş saña
- 2 Bir mişāli bu ki dūnyā terki zāhir ḳahrdur
Līk anda var durur zevḳ u şafā vü luṭf hā
- 3 Keşret-i dūnyā eger çı luṭfdur zāhirde līk
Ḳahr-ender-ḳahrdur ḳabz u ḳasāvet külliyā

⁵⁸⁸ "Benim Allah ile öyle anlarım olur ki, ne bir mukarreb melek, ne de gönderilmiş bir nebi öyle bir yakınlığı elde edebilir." (Aclūnî. C.2, s.173-174)

⁵⁸⁹ "Zıtlar birleşmezler"

- 4 Halk ol qahrı görüp luṭfa girizāndur kamu
Lā-cerem bu qahr-ı dünyāyı çekerler dā'imā
- 5 Zevk-i naḳdī halk ma'būd itdi maḡbūn oluben
Nūrı koyup nāra düşdiler yanup şubḡ u mesā
- 6 İmtizāc itdi cihān halkı bu nār-ı qahrıla
Nār ile oynar cehennem ehli dirler bu ola
- 7 Pes Ğarīķi keşret-i dünyāyı niyeler dirseñüz
Luṭf u qahr-ı Haḳḳ aña birdür cihānda ḡālibā

125 (M:23a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Bu cihāndan ol cihān uzaḳ degüldür sālīkā
Bir nefesdür ḡā'il olan der-meyān vā-fırḳatā
- 2 Kendüñe ṭālib iseñ ey rāz-cū budur ḡaber
Cevher-i cān elde iken varıgör bu remze hā
- 3 'Ömr bir sermāyedür şarf it Hudā'nuñ yolına
Zāyi' iderseñ saña ādem dimek olmaz sezā
- 4 Ger ḡayātuñ var iken fehm idemezseñ sırruñı
Mevt iricek niçe añlarsın ki olursun hebā
- 5 Bu cihān u ol cihān bir noḳṭadur ender-meyān
Kim ki bu remze varur oldur Ğarīķi müctebā

126 (M:23a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Ehl-i derd olan anuñ maḳşūdı Hū'dur evvelā
Dilemez cennet cehennemden de kaçmaz şāniyā
- 2 Her ne kim Haḳḳ'dan gelür pür-derd olan ider ḡabūl
'İzzet ü zillet şafā vü luṭf u qahr u ger belā
- 3 Lezzet-i dīdārdan cennet gider endişeden
Mestī-i aḡvālden düzaḡ aña nār-ı şafā

- 4 Nār-ı dūzah ƙahr ise maħv ider anı nūr-ı ‘aşƙ
Cenneti terk iyle maƙşūduñ ƙü Hū’dur ƫālibā
- 5 Cām-ı Hāƙƙ’ı yek deme nūş iyleyüp hażm itdiler
Nuƙl idüb kevneyni bir loƙma yudanlar sābıƙā
- 6 Ger sürür ile murād olsa müyesser sālikā
Ġam yimezdi ‘āşık-ı Hāƙ derd-i ƙasret ile elā
- 7 ƫālib olan āteşe düşüp yanar pervāne-vār
Ey Ġarīķī rāħatı yanmaƙda der-şubħ u mesā

127 (M:23a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Gerçi *vescüd vaƙterib*⁵⁹⁰ didi Hūdā
Āgehi yegdür Hūdā’dan ƫālibā
- 2 Cümle ‘ālem mażhar u āyātdur
Vaħdeti seyr iyleyendür āşinā
- 3 Dilde evrāduñ temennā yeg durur
Ġaflet ile ƫā‘at virdi ƙo metā
- 4 Cümle-i ƫā‘āt ile ƙayrātdan
Āgehi yegdur ki virür rūşenā
- 5 Keşfi olmazsa nigūdür sem‘ ile
Ġafleti terk iyleyüp āgāh ola
- 6 ƫā‘at ü zikrūñ gerek kim ĥāl ola
Bī-yakīn ƫā‘āte yok ƙadr u bahā
- 7 Zülmet u āgāhī vü keşf ü ĥicāb
Dād-ı Hāƙƙ’dur ey Ġarīķī külliyyā

128 (M:23a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

⁵⁹⁰ "Hayır! Ona uyma! Allah'a secde et ve (yalnızca O'na) yaklaş (Alak, 19)

- 1 Zāhirā hezl ise fi‘l-i eşkıyā
Bāṭınā ciddür ҡamusı bī-ḥaṭā
- 2 Çün ḥalaḳnāküm didi mā-ta‘lemün⁵⁹¹
Fi‘l anuñdur ne olursa külliyā
- 3 Ҙaḥr u luṭfin ‘izzetin ger zilletin
Bildirür ezdādile her dem Ḥudā
- 4 Şanma zā’id ḥalḳ ider maḥlūku Ḥaḳ
Her birinde sırrı vardır bā-behā
- 5 Oḳı Ҙur’ān’da kim dir *lillāhi mülk*
Anda dimişdür ki *yaḥluḳu mā-yeşā*⁵⁹²
- 6 Ḥikmet ile ḥalḳ idüpdür her birin
Kim gereklüdür aña budur sezā
- 7 Nīk ü bed dimez Ğarīḳī bu‘d ez-īn
‘İzzet ü zillet bir imiş çün aña

129 (M:23b)
Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Pāklik āb ile olmaz sālikā
Ḥükm-i şer‘iyle meger kim zāhirā
- 2 Ğasl-ı a‘zā-yı burūn āb iledür
Līk pāk itmez derūnı ḥāk ü mā
- 3 Ger derūndan ḥırş u ḥıḳd ile ğaḏab
Şehvet ü hem buḥl ü kızbüñ külliyā
- 4 Gitmez ise pāk olduñ şanmağil
Bu durur nā-pākī-i dil bāṭınā
- 5 Ey Ğarīḳī menliḡi terk ideḡör
Sehvüñi fehmiyleyüp kesb it fenā

⁵⁹¹ "Onları sadece gerçek bir sebeple yarattık. Fakat onların çoğu bilmiyorlar. (Duhan, 39)

⁵⁹² "Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. Dilediğini yaratır; dilediğine kız çocukları; dilediğine de erkek çocukları bahşeder. (Şura, 49)

130 (M:23b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Fazl-ı Hâk' dan dile rahmet dâ'imâ
Menligi terk iyle oldur ki haṭâ
- 2 Ğarra olma ṭā'atüñe key şaşın
Dile Hâk' dan dâ'yimâ 'avf u 'aṭâ
- 3 Çün *ene hayrun*⁵⁹³ durur da'vîñ hemîn
Yoldaş olmışsuñ La'ine münkirâ
- 4 Terk-i 'âdet iyleseñ yegdür saña
Çün enāniyyetdür 'âdet külliya
- 5 Ey Ğarîķi bende-i efgende ol
Sen enā dime heme di ihdinâ

131 (M:23b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Fi'li ortasındadır ğāyibdedür şanma Hudâ
Ķâb-ı cismüñdür eger kavseynüñ añlarsuñ elâ
- 2 'Alleme'l-esmâ isen her yerde fark it ismini
Kim mezâhirdür kamu taḥt-ı şerâdan tâ semâ
- 3 Çünki esmâsını her yerde 'ayân seyr idesin
Zâtını seyr iyle esmâdan ki ṭâkat yok aña
- 4 Kendi cüz'ünde ki külliden durur ol muḥteliṭ
İnbisâṭ-ı 'âlemi fehm it ki keşf saña
- 5 İşbu sırrdan her kim āĝâh olmya zulmatdadur
A'zamü'l-'işyândur cehl ey Ğarîķi vâķı'â

132 (M:23b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

⁵⁹³ "İblis: Ben ondan hayırlıyım! Beni ateşten, onu çamurdan yarattın, dedi. (Sad, 76)

- 1 'İlmüni terk itmeyince bulmazsın t̄alibā
Pūzbendī oldı zāhir şīr-i ma'nīye elā
- 2 Yeg durur cehlūñ basīṭ olsa Ḥudā'nuñ rāhına
Kim mürekkeḳ olmağın vesvās virür dā'imā
- 3 Ümmi olan Ḥaḳḳ'a kılmışdur tevekkül şıdḳ ile
Zann ile eşbāhdur kār-ı muzahref külliyā
- 4 Ḥaḳḳ çü *inne'z-zanne lā-yuğni*⁵⁹⁴ demişdür naşşile
Ekşerü'z-zannın müflis ḳaldı vü Ḥaḳḳ'dan cüdā
- 5 Varlığūñ lāyık degüldür Ḥaḳḳ'a kim oldur Ğanī
Armağān ilter iseñ aña hemān pesdür fenā
- 6 Bulmazsın sen nevāfille teḳarrüb Rabb'üne
Ḥaḳ seni sevse hemān sem' u başar olur saña
- 7 *Ellezīne ḥummilü't-tevrāte* mişlin vaşf idüp
Ey Ğarīḳī *yaḥmilü esfār*⁵⁹⁵ demişdür Ḥudā

133 (M:24a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Ey ki cū'ü'l-keḳb ḡālib oldu 'ālemde saña
Mu'ine muḥtācsın şanma ki sende var ḡınā
- 2 Da'vet-i Raḥmān'da olanlar ḳanā'at buldılar
Cennet içre anlara çün rūḥ-ı reyḥāndur ḡıdā
- 3 Vaşf idersem cennetiler ḥālını t̄aliblere
Ehl-i dūzaḥ münkir olur 'aḳl ḳalur hem ṭaña
- 4 'Āşık-ı Ḥaḳ çün ḡıdā bula raḥīḳī kendüde
'Aḳl anda maḥv olur varlıḳ bulur ḡāyet fenā
- 5 'Aḳl-ı cüz'ī 'aşḳa münkirdür ki zıdd u ḥaşmıdur
Gerçi şāḥib-i sırr görünür ḳavl ü fi'len şüretā

⁵⁹⁴ "Zan hak namına hiçbir şey ifade etmez" (Necm, 28)

⁵⁹⁵ "Kendilerine Tevrat yükletip de sonra onu taşımayanların durumu; kitaplar taşıyan eşeğin durumu gibidir. Allah'ın ayetlerini yalanlayan kavmin durumu ne kötüdür. Allah zalimler topluluğunu hidayete erdirmez." (Cuma, 5)

6 Bu ḥayālāt-ı cihānide eger çı ‘aql-ı cüz’i
Zeyrek ü dānādur ammā ‘aşk-ı sulṭāndur aña

7 Ey Ğarīķi ḥālde yaremizdür bī-gümān
Ḥükm-i ḥāle iricek ol dem olur ḥayrān u lā

134 (M:24a)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Oķı *Allāhü nūr*⁵⁹⁶ didi Ḥudā
Nūr-ı Ḥaķķ oldu pes zemīn ü semā

2 Ḳabz idüb nūrı ol Ḳadīr ü Mürīd
Ḥalkā gösterdi bātını şuverā

3 Ya‘ni māhiyyeti keşir ü ‘acīb
Līk heb mündemic idi be-‘amā

4 *Kenz-i maḥfi*⁵⁹⁷ yi sevdi kim biline
Ḥalkı ḥalk iyledi biline elā

5 Müte‘ākib durur şifāt-ı Ḥudā
Zıddı ile bilindi hem eşyā

6 Kim celāl ü cemāl ü ‘izzet ü zül
Emri oldu biline oldu ḳazā

7 *Bi-yedeyye*⁵⁹⁸ ibāret andandur
Şanma cismi ki ola ol a‘zā

8 *Meşelü nūrihi ke-mişkātın*⁵⁹⁹
Cümle mişbāḥ-ı Ḥaķ durur aña

⁵⁹⁶ "Allah göklerin ve yerin nurudur." (Nur, 35)

⁵⁹⁷ "Ben gizli bir hazine idim. Bilinmeyi istedim ve halkı yarattım." (Ceylan, s.146)

⁵⁹⁸ "Allah: Ey İblis! İki elimle yarattığıma secde etmekten seni meneden nedir? Böbürlendin mi, yoksa yücelerden misin? dedi. (Sad, 75)

⁵⁹⁹ "Allah göklerin ve yerin nurudur. Onun nurunun temsili şudur: Duvarı bir hücre; içinde bir kandil, kandil de bir cam fānus sanki inci gibi parlayan bir yıldız. Mübārek bir ağaçtan, ne doğuya ne de batıya ait olan zeytin ağacından tutuşturulur. Bu ağacın yağı, ateş dokunmasa bile, neredeyse aydınlatacak (kadar berrak) tır. Nur üstüne nur. Allah dilediği kimseyi nuruna iletir. Allah insanlar için misaller verir. Allah her şeyi hakkıyla bilendir. (Nur, 35)

9 Kim ki bildi Ğarîķî'yâ sırrı
Nūrun 'alā nūr⁶⁰⁰ oldu ol be-hüdā

135 (M:24a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 'Ārife endiŕeden lâzımdur itmek ihtimā
Keŕret-i tūl-i emeldür rāh-ı zen zîrā añā
- 2 Çünki vesvās-ı nüfūsiden ħalāŕ oldu be-küll
'Arŕa-i dilde bulur esrār-ı dil neŕv ü nemā
- 3 Āsmān-ı dilde kılandur 'urūc ehl-i cinān
Ehl-i düzaĥ bu ŕabāyi'de yanar ŕubĥ u mesā
- 4 Āŕinā-yı 'aŕĥ olan bu baĥre kim ĝāyet 'amîķ
Ğarķa oldu āb ile ālūde olmadı elā
- 5 'Aŕĥ-ı zātide Ğarîķî luŕf veyāĥūd ķahr ise
Behre bulur 'aŕıķuñ cānı ķamudan dā'yimā

136 (M:24a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Ol kemālāt-ı Ĥudā kim bāṭmîdür ṭalibā
Ŗūretü'l-cemî' dimiŕdür añā 'ārifler elā
- 2 Bil emānet oldurur kim ĥaml idipdür ādeme
Ŗūretine mażhar itdi a'ni insānı Ĥudā
- 3 Kābiliyyet olmadıĝından cemāl-i külliye
Ĥāmil olmadı añā arz u cibāl ü hem semā
- 4 Añlamadı ehl-i ŕūret ol emānet cümlesin
Didiler evķāt-ı ĥamsedür emānet muṭlaķa
- 5 Ādeme taĥŕiŕ itmiŕdür Ĥudā çünkim anı
Ŗūret-i Ĥaķ'dur ki ekvān olmadı cāmi' añā

⁶⁰⁰ "Nur üstüne nur" (Nur, 35)

6 Hep ‘ubūdiyyetdedür efrād-ı ‘ālem ser-be-ser
Her biri evkātına āmādedür şubḥ u mesā

7 Ey Ğarīkī ma‘nī-i külliyyeye cāmi‘ olan
Ādem oldur kim emānet ḥaml olunmuşdur verā

137 (M:24b)

Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ül

1 Göñül ḥānesi medresemdür elā
Müderris baña her nefesde Ḥudā

2 Göñül ğaybını seyr iden ehl-i dil
Ḥudā’ dan ḥaber virse vardur sezā

3 Çü didi *elem neşrah*⁶⁰¹ āyātda
Gümān itme ḥaḳdur sözü münkirā

4 Şecerden *ena’llāh*⁶⁰² didi çün Kerīm
Beşerden dise ṭāñmıdur ṭālibā

5 Baña lāyıkım her nefes ol virür
Ğam u şādi vü tīre key şafā

6 Çü *mā-yefteḥi’l-lāhü fe-lā-mümsike*⁶⁰³
Yeter dād-ı Ḥaḳ’ dan baña bu ‘aṭā

7 Çün *vaşbir*⁶⁰⁴ didi şabr kıl pes Ğarīḳ
Ki Ḥākim’dür ol *yaḥkümü mā-yeşā*⁶⁰⁵

138 (M:28b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

⁶⁰¹ "Biz senin göğsünü açıp genişletmedik mi?" (İnşirah, 1)

⁶⁰² "Oraya gelince, o mübarek yerdeki vadinin sağ kıyısından, (oradaki) ağaç tarafından kendisine şöyle seslendirildi: Ey Musa! Bil ki ben, bütün alemlerin Rabb'i olan Allah'ım." (Kasas, 30)

⁶⁰³ "Allah, insanlara rahmetinden neyi açarsa artık onu tutacak, kısacak olan yoktur." (Fatır, 2)

⁶⁰⁴ "Yavrucuğum! Namazı kıl, iyiliği emret, kötülükten vazgeçirmeye çalış, başına gelenlere sabret. Doğrusu bunlar, azmedilmeye değer işlerdir." (Lokman, 17)

⁶⁰⁵ "Dilediği gibi hükmeder" (Nisa, 48)

- 1 *Mā-vesi‘anī* didi bir hadīsinde Hūdā
Hem *vesi‘anī kalbū mü‘min*⁶⁰⁶ didigün fehm it elā
- 2 Ol merātibdür tecellī şüretinden şöyle bil
Şanma kim itdi hūlūl ādemde zāt-ı Kibriyā
- 3 Şüret-i Hāḫḫ üzre ḫalḫ oldı didigi ol durur
Ya‘ni kim mazḫar kemālātına Ḥatm-i enbiyā
- 4 ‘Ālem-i vāsi‘ budur arz-ı Hūdā’ dur fehm kııl
Emr-i Hāḫḫ anda tenezzül ideyor şubḫ u mesā
- 5 Ma‘nī-i şüretde görmışdür Ğarīḫī lā-cerem
Vaşf idüben didi *el-ma‘nī hüve ‘llāh*⁶⁰⁷ şeyḫ-i mā

139 (M:28b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Rāh-ı Hāḫ’ da sülūk bil ki fenā
Hem fenāda bilinür ol ki beḫā
- 2 Varlığı ref iylemekdür ol
‘İllet-i İblīse mā vü mendür tā
- 3 Nefsimüzde menī marāzdur hān
Bize oldur ğurūr viren elā
- 4 Mücrim ol ‘aczile nedāmetde
‘Özrüni dile ‘afv ider ki Hūdā
- 5 İ‘tibārāt-ı ḫalḫdan geçegör
Vaḫdet ehline ol durur ki ḫaḫā
- 6 Tā‘at-i ‘āmı bil günāh-ı ḫavāş
İtme taḫlīd anlara yārā
- 7 Oldı müstaĝnī cümleden bu Ğarīḫ
*Ḥasbiya ‘llāh*dur⁶⁰⁸ Raḫīm u kefā

⁶⁰⁶ "Yarattığım yerlere ve göklere sığmadım ama mümin kulunun kalbine sığdım" (Aclūnī, C.2. s.171, n.2254.)

⁶⁰⁷ "Mana, Allah'tır"

⁶⁰⁸ "Allah bana yeter." (Tevbe, 129; Zümer, 38)

140 (M:25a)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Münfa‘ildür çü ‘ālem ey dānā
Oldı *Fa‘ālün limā yürüd*⁶⁰⁹ Hudā
- 2 Ser-be-ser külliya mezhāhirdür
Çudretini beyān ider ma‘nā
- 3 Bu şanāyi‘ anuñdur çünkim
Kārḥāne olur mı bī-ustā
- 4 Ya‘ni ḥādiş durur Qadīm Allah
Fāni vü vaşf-ı Haq yine peydā
- 5 Felsefī dir qadīm aña zīrā
Oldı Ḥallāq’a münkir ol ednā
- 6 Bilmedi nefsinı vü Ḥālīq’ını
Şerḥ olınmadı aña şadrı elā

141 (M:25a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Mebde’üñ *nūn ve’l-kaledür*⁶¹⁰ ma‘nide bil evvelā
Şūreten yazdı qalem *mā-yeşturün* da şāniyā
- 2 Bunda nāzil oldı ervāḥ a‘ni Rabb’i bilmege
Kim *lien u‘raf ḥalaqtü’l-ḥalkā*⁶¹¹ dimişdür Hudā
- 3 Okı kim *minhā ḥalaqnāküm* didi Qur‘ān’da
Gör *ve fī-hā* dir *nü‘īdü* buña şekk yoq ḫālibā
- 4 Çün ve *minhā nuḥricükü* dir *tāraten uḥrā*⁶¹² hemān
Bundadır ḥaşrūñ niçe itdi ise anı qazā

⁶⁰⁹ "Rabb'in dilediğini hakkıyla yapandır. (Hūd, 107)

⁶¹⁰ "Nün. Kaleme ve satır satır yazdıklarına yemin olsun" (Kalem, 1)

⁶¹¹ "Ben gizli bir hazine idim. Bilinmeyi istedim ve halkı yarattım." (Aclûnî, C.2, s.121, n.2014.)

⁶¹² "Ve tekrar başka bir şekilde sizi oradan çıkartacağız." (Taha, 55)

- 5 Bil *kul Rabbi enzilni mubāraken münzele*⁶¹³
Remz ile didi Ğarīķī añla aḥvālũñ saña
- 142 (M:25a)
Fe‘ilātũn Mefā‘ilũn Fe‘ilũn
- 1 Her ki miḥrābı ola ‘ayn-ı Ğudā
Gördi ya‘ni şifāt-ı Ğaķ peydā
- 2 İrdi ‘ilme’l-yaķĩne bürhānı
Oldı tenbĩhden daḡi dānā
- 3 Ğāli zeķ iyledi derũnında
Ğalmadı şübhe birlige kaķ‘ā
- 4 Terk-i ‘ādāt itmez ise eger
Oldı müşrik Ğudā’ya ol ednā
- 5 Bildi çün māverāya yol yoķdur
Bilmedi kimse zātını nev‘ā
- 6 Bāḡımñ zāhiri oldı işbātı
*Men ‘arefe nefsehü*⁶¹⁴ yeter enbā
- 7 Rażı olan aña ider teslĩm
Ğubb-ı Ğaķ pes durur aña cānā
- 8 Kārĩn āsān kıllur dimekdür lĩk
Dimezem şer‘i terk ider ol tā
- 9 İnsān olan özine güc virmez
Lā-yükellif didi Ğudā *nefsā*⁶¹⁵
- 10 *Lime* didi *tüḡarrimü* Bāri
*Mā-eḡalla’llāhü*⁶¹⁶ işte āyet hā
- 11 Şabr kıll tā ki ḡükm ide Ğālıķ
Emr anuñdur ne virir ise sezā

⁶¹³ "Ve de ki: Rabb'im! Beni bereketli bir yere indir. (Mü'minũn, 29)

⁶¹⁴ "Nefsini bilen Rabb'ini bilir" (Aclũnĩ, C.2, s.234, n.2530.)

⁶¹⁵ "Allah her şahsı, ancak gücünün yettiği ölçüde mükellef kılar." (Bakara, 286)

⁶¹⁶ "Allah'ın sana helal kıldığı şeyi niçin kendine haram ediyorsun?" (Tahrim, 1)

12 *Men yetevekkel fe-ḥasbühü*⁶¹⁷ dir Hâk
 Qıl du'ânı *ve lâ-tüḥammilnâ*⁶¹⁸

13 Ya'ni *mâ-yeftahı 'llâh* be Ğarîk
 Göre *felâ mümsik* didi ki *lehâ*⁶¹⁹

Ḥarfü'l-bâ'

143 (M:25a)

Fe'îlâtün Mefâ'ilün Fe'îlün

- 1 Ger şorarsañ baña nedür mezheb
 Qavl ü fi'liñde qaşd ola be-Çalab
- 2 Ya'ni kim ibn-i vaqt olan sâlik
 Her işinde murâdı ancaq Rabb
- 3 Ba'de yol yoq ki mezhebüm şorduñ
 Maqşad-ı küllî bendedür ḥod heb
- 4 Kendü sırrıña vârigör tâlib
 Âgehîdür vişâl-i Hâkḳ be-taleb
- 5 Bu mütefennîn-i turûk uzaqdur
 Bunca ağır yüke gerek merkeb
- 6 Râh-ı dil ḥatveteyn ile varılır
 Ḥarc olınmaz bu yolda sîm ü zeheb
- 7 *Utlübü'l 'ilme* didi *lev-bi'ş-Şîn*⁶²⁰
 Dil durur Şîn şanma Şâm u Haleb
- 8 Şerḥ olınsa eger saña şadruñ
 Ne işüñe yarardı ders ü kütüb
- 9 Çünkü Hâdî Ḥudâ durur be Ğarîk
 Bu sülük oldı şādî ile tarab

⁶¹⁷ "Kim Allah'a güvenirse O, ona yeter." (Talak, 3)

⁶¹⁸ "Ey Rabb'imiz! Bize gücümüzün yetmediği işleri yüklemeye." (Bakara, 286)

⁶¹⁹ "Allah insanlara rahmetinden neyi açarsa artık onu tutacak, kısacak olan yoktur. (Fâtır, 2)

⁶²⁰ "İlim Çin'de de olsa gidip alınız." (Aclûnî, C.1, n.397.)

144 (M:25b)

Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlün

- 1 Ger Hakk'ı bulmaz iseñ sen rüz u şeb
Kim degüldür lık nākışdur taleb
- 2 Derd gerekdür t̄alibe ey hoş nihād
Derd ehline ne ğam gelse ta'ab
- 3 'Āşık olan nām u nengi terk ider
Perdedür bu 'izz u cāh ile edeb
- 4 'Āşık olan kār u kesbi ol nider
Rızķ virür bī-ħadd aña bī-sebeb
- 5 Ey Ğarīķī sen rızā göster hemān
Hoş durur ger lutf ise yāħud ğazab

145 (M:25b)

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

- 1 Şarāb-ı nāb için oldumsa n'ola mest ü ħarāb
Çü cennetüñ şuyıdur ħāliš oldu ol ne şarāb
- 2 Eger çi ħalline ħükm itmediyse ol Bāri
Yeter ki didi vü *cennāt* oķı *min-'anāb*⁶²¹
- 3 Güneş gibi kamu yeksān virür bu 'āleme nūr
Vücūdı bir tutar vü baķmaz ol ne şeyķ vü ne şābb
- 4 Ħarāmdur anıñçün ki bed durur ifrāt
Velīk 'ārife yek dü ķadeķ yeter be-kebāb
- 5 Mey-i şubūħ ile geldikce ey Ğarīķī nigār
Be-nūş u būs kerīmest ğāfirü'l-eznāb

⁶²¹ "O'dur gökten su indiren. Onunla her çeşit bitkiyi çıkardık. O bitkiden ürettiğimiz yeşil madde ile de sayısız taneler çıkardık. Tomurcuğundan salkımlar sarkan hurma ağaçları, üzüm bağları, zeytin ve nar gibi birbirine benzeyen ürünler çıkardık. Her birinin meyve verme zamanında meyvesine ve olgunluğuna bakın. İnanan bir toplum için bunda deliller ve ibretler vardır." (Enam, 99)

146 (M: 25b)

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 *Feth-i mübîne*⁶²² irdüñise keşf idüp hiçâb
Da'vetün olınur ise eger Hâk' da müstecâb
- 2 'Afv idiser kadîm ü mu'ahher zünübüñi
Kur'an'da böyle didi Hudâ kaç' idiser cevâb
- 3 Çün didi kim *li-yağfirake'llâh*⁶²³ ol Kerîm
İtmez taħallüf iyleyüben kuluna 'ikâb
- 4 'Āriflerün fi'āline kılma nazar şaķın
Kānlar döküp cihānı eger itseler ħarâb
- 5 Çün kim yedu'llâh oldı begüm fevķ-i yedleri
Dest-i Hudâ durur ne iderse olur şavâb
- 6 Ger istifāde dileriseñ itme i'tirâz
*Hāzā firāķu*⁶²⁴ dimeyeler tā idüp 'itâb
- 7 Nāzik-i dil olma ter düşüp el çekme pirden
Rām oluriseñ emrine olur saña feth-i bāb
- 8 'İlm-i ledüñni söylemez oldum süküt idüp
Ādem şüretlü ürmesün ardımca çok kilâb
- 9 Yandüñ Ġarîķi sırr-ı nihān itmeden kaçı
Ekşer gelür dimağuma büy-ı ciger-kebâb

147 (M:26a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Hüsni Hâk'dan bir eşerdür rüy-ı ħüb
Lîķ fānîdür bu oldur bî-ğurüb
- 2 Ehl-i diller āb u gülden geçdiler
Hüsni bāķiye virüb cümle kulüb

⁶²² "Biz sana doğrusu apaçık bir fetih ihsan ettik." (Fetih, 1)

⁶²³ "Böylece Allah, senin geçmiş ve gelecek günahını bağışlar." (Fetih, 2)

⁶²⁴ "(Hızır) şöyle dedi: İşte bu, benimle senin aramızın ayrılmasıdır." (Kehf, 78)

3 ‘Aksdür bunlar kamu ey zū-fünūn
Aşlı bulan ‘akse hazz itmez baqub

4 Aşlıña dön aşla sa’y it ey ahi
Aşla vāşıl ol saña oldur vüçüb

5 ‘Ākıbet çün ‘aks bī-nūr olısar
Ey Ğarīķī nidelüm cevrin çeküb

148 (M:26a)

Müstef’ilün Müstef’ilün Müstef’ilün Müstef’ilün

1 Cām-ı Hudā’dan isteyen içmege bir tolu şarāb
Kendü cigerin bişirüp itmek gerek evvel kebāb

2 Yoğdur humārı bu meyiñ mest ü ebeddür her içen
Cān u dili ma‘mūr ider nefs-i degāyı key harāb

3 Çün mest-i Haqq ola kişi bu dünyādan fāriğ olup
Sultānına meşgūl olur her dem gelür aña hiṭāb

4 Mest-i Hudā olan hemān mecbūr olur ol lā-cerem
Teklīf sākıṭ olıcağ qalmaz şevāb u zi-‘iķāb

5 Ey tālib-i esrār-ı Haq vey ‘āşık-ı dīdār olan
Ger Haqq’a varmağ dileseñ budur tarīķ bā-şavāb

6 Derd ehli añlar bu sözi derd ehlinüñ budur işi
Derd ehli bilmez hayr u şer aña budur ‘ayn-ı şevāb

7 Pes ey Ğarīķī merd iseñ kendü cigerün pişürüp
Mest-i Hudā olğil hemān tā kim olasin kām-yāb

149 (M:26a)

Mef’ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

1 Minnetler olsun aña ki halk iyleyüb kaşab
Sükkerde qodu dādını ya‘ni ki ol Çalab

2 Naḥli göre ki qaddini gāyet bülend idüp
Ezhār-ı qudret iyledi halk iyleyüp ruṭab

- 3 Keyfiyyet-i şarāb hemān kendüden durur
Çün didi ol Kerīm *ene Ḥālīku'l-ğayb*
- 4 Maḫşūdumuz bu kim ḫamu ḫılķī durur ḫıṣāl
Ma'zūr tūt ne var ise ki Ḥaḫ'dan durur heb
- 5 İnkār iderse n'ola bize münkir-i La'īn
Ol daḫi yanmaḫ için olupdur ḫuru ḫaṭab
- 6 Yād it Ğarīķī Ḥaḫḫ didi *yū'tīhi men yeṣā*⁶²⁵
İnkārı añā virdi saña faẓl ile edeb

150 (M:26a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Ḳıl tevekkül Ḥaḫḫ'a diyüp yā naṣīb
Şanma kim uzaḫdadur ḡāyet ḫarīb
- 2 *Naḫnü aḫrab* didi *min-ḫabli'l-verīd*⁶²⁶
Emr idüb didi *ḫulid'ū*⁶²⁷ ol Mucīb
- 3 Çün didi *naḫnü ḫasemna*⁶²⁸ ḫāni' ol
Rızḫ için aḫlayuben olma naḫīb
- 4 *Yevme lā-yenfa'* ne *māl* u ne *benūn*⁶²⁹
Mu'teber olmaz ki anda bu nesīb
- 5 *Men eta'llāhe bi-ḫalbin* dir *selīm*⁶³⁰
Pes riyāzetle ḡöñül olur necīb
- 6 Çün 'ilāc-ı küllī oldur ey Ğarīķ
Ḥikmet itdi saña kim ḫāzıḫ ṭabīb

⁶²⁵ "Onu dilediğine verir" (Cuma, 4; Ali İmran, 73)

⁶²⁶ "Andolsun, insanı biz yarattık ve nefsinin kendisine fısıldadıklarını biliriz ve biz ona şah damarından daha yakınız" (Kaf, 16)

⁶²⁷ "De ki: Ben ancak Rabb'ime yalvarırım." (Cin, 20)

⁶²⁸ "Rabb'inin rahmetini onlar mı paylaşıyorlar? Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında biz paylaştırdık. Birbirlerine iş gördürmeleri için kimini ötekine derecelere üstün kıldık. Rabb'inin rahmeti onların biriktirdikleri şeylerden daha hayırlıdır. (Zuhruf, 32)

⁶²⁹ "O gün, ne mal fayda verir ne de evlat." (Şuara, 88)

⁶³⁰ "Ancak Allah'a kalb-i selīm (temiz bir kalp) ile gelenler (o günde fayda bulur.)" (Şuara, 89)

151 (M:26b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Ol ki Hakk’ın katında ola cīb
Müstecāb itdi da‘vetini Mucīb
- 2 Da‘veti itmeden olındı kabūl
Çün kademden anı yaratdı lebīb
- 3 Oldı hakk’al-yaqīn kim Hüve Hū
*Men ‘araf*⁶³¹ olan oldı Hakk’a necīb
- 4 Bildi āfāk u enfüsi küllī
Hakk ile Hakk ‘ibādetinde münīb
- 5 Bizdedür ey Ğariķī Hālık kim
*Ve hüve me‘aküm*⁶³² didi Hudā ki qarīb

152 (M:26b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 İsm-i Hakk için Hudā’yā istecib
*Ente mevlānā*⁶³³ du‘ānā istecib
- 2 Ol Muhammed nūrı hakkı yā İlāhi
Çār-yār için Kerīmā istecib
- 3 Enbiyā vü evliyā hakkı meded
Cümlesi sensin çü Mevlā istecib
- 4 Çün kul ed‘ü emr olınmuşdur bize
Hakk durur hod cümle esmā istecib
- 5 Bilürem kim saña lāyık olmadum
LİK fażluñdan hemānā istecib
- 6 Ādem oğluyuz anuñ hakkı için
Anamuz Havvā hakkı ki istecib

⁶³¹ "Nefsini bilen Rabb'ini bilir" (Aclūnī, C.2, s.234, n.2530.)

⁶³² "Nerede olsanız, O sizinle beraberdir." (Hadid, 4)

⁶³³ "Sen bizim Mevlâ'mızısın." (Bakara, 286)

- 7 Hāşlar ʔāʕati haqqıçün olsun
Hem bi-haqq-ı lā vü illā istecib
- 8 Gerçi ʕaşıem günāhım çok durur
İtdim istiğfār ammā istecib
- 9 İktizā-yı zāt haqqıçün meded
Cümlesi maqbül aña istecib
- 10 Zāhir u bāṭın haqqıçün kıl kabül
Kim kamu pāk u mücellā istecib
- 11 Kullaruñ haqqı ki itdün müstecāb
Kim saña itdi duʕāyā istecib
- 12 Cümlesi olsun şeffiʕüm ey Kerim
Yir ü gök ʕarş-ı muʕallā istecib
- 13 Aḥmed-i muḥtār haqqıçün olsun
Kim Muḥammed'dür muşaffā istecib
- 14 Ümmetiem baña ol olsun şeffiʕ
İtmegil merdūd ednā istecib
- 15 Bu Ğariki daʕvetin iyle kabül
İhtidā budur ki aña istecib

153 (26b)

Mefāʕilün Mefāʕilün Feülün

- 1 Mecāzide şafā dīdār-ı maḥbüb
Ki Haqq'dandur elā dīdār-ı maḥbüb
- 2 Hevā vü şehvet oldı bunda āfet
Velī ʕayn-ı ʕaṭā dīdār-ı maḥbüb
- 3 Eger ʕaşk-ı ḥumārī ise ʕaşkuñ
Saña iyles ḥaṭā dīdār-ı maḥbüb

- 4 Oķı küllü cemīlin min cemalih⁶³⁴
Hudā'dandur dilā dīdār-ı maħbūb
- 5 Haķikat iķlīmine varmaķ iķün
Virür nev'ā hevā dīdār-ı maħbūb
- 6 Ğaraż olmayıcaķ birdür iderse
Vefā vü ger cefā dīdār-ı maħbūb
- 7 Göñül maħbūbını sevdi Ğarīķi
Gerekmez bī-vefā dīdār-ı maħbūb

154 (M:27a)

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Āteş-i 'aşķa mey virür çün tāb
Nūş-ı kün ol durur ki rāh-ı şavāb
- 2 Tıtdum anuñ iķün meyyi ma'zūr
Bir de andan ħayāt virür ol āb
- 3 Ğarra olma ħayāt-ı dünyāya
Āb üzre beķāsı hem-çü ħabāb
- 4 Çünki berbād oldı bünyāduñ
'Ömr bir dem durur bu toĝru cevāb
- 5 Şu'arā beş gün itdiler be Ğarīķ
Ki merātib durur ĝaraż o ħiķāb

155 (M:27a)

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Derdüñ ile döğünür 'ālem heb
Āh idüp kim meded meded yā Rabb
- 2 Ba'zısı ser-geşte ba'zı ber-geşte
Cümle ider 'ināyet ide Çalab

⁶³⁴ "Bütün güzellikler onun güzelliğiyledir"

- 3 Gerçi sen bir vücūd-ı muṭlaḳsun
Zannı üzre ider ḳamusu ṭaleb
- 4 Derd sensün devā daḫi sensin
Ġam-ı hicrān viṣāl ü ‘ıyş ü ṭarab
- 5 Ba‘zı itdün kabül ba‘zını redd
Bir bahāne durur bu cümle sebeb
- 6 Nār-ı ḳahruñla dūzaḫi itdün
Münkiri yanmaḳ için aña ḫaṭab
- 7 İtdi merdūd münkiri be Ġarīḳ
Anı ḫalk itdi kim be ḫīn-i ğaḫab

156 (M:27a)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Bu felek bir havādan oldı ḫabāb
Varlıĝa yoḳluk oldı a‘ni ḫicāb
- 2 Bunca esmā ta‘alluḳ isterdi
Lāzım oldı ki ola bu esbāb
- 3 Maḫzar-ı Ḫaḳ durur ḳamu līkin
Zāt-ı vechine oldılar çü niḳāb
- 4 Nefḫ-i Ḫaḳ’dan zuhūra gelmişdür
Nefḫ ile olur işte yine ḫarāb
- 5 ‘Ömr berbād oldı çün bünyād
Bir nefesdür bu ‘ömr naḳş-ı bāb
- 6 Kendidür kevn daḫi kevn fesād
Ḫākim ol me’mūr ol su’āl ü cevāb
- 7 Hiç Ḳayyüm’suz ḳıyām olmaz
Heme öñü Ġarīḳiyā ki şavāb

157 (M:27a)

Fā‘ilātün Mefā‘ilün Fā‘ilün

- 1 Cümle ‘ālem hayātı senden heb
Yine dirler ki ẓānde key Çalab
- 2 Çarḥ-ı gerdişde arz nebtinde
Müteḥayyir ki ẓānedir ol Rabb
- 3 Cümledür cümle gördi ‘ārifler
Ādem oğlu olan bilür çün āb
- 4 Yimek içmekle bulmadı ‘ārif
Ġam-ı ‘aşḫ ile geldi cānı be-leb
- 5 Āgehīdür vişāl-i Ḥaḫ be Ġarīḫ
Kendüyi bilen itdi ‘ıyş u ẓareb

Ḥarfü’-t-tā’

158 (M:27a)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Bil münezzeh durur ẓamudan zāt
Küllü pes andadur yine be-şifāt
- 2 Vācib oldı vücūdı fi’l-küll
Küllüye andan oldı pes ḫarekāt
- 3 Bir ḫayālī vücūddur mümkin
Şun‘ımı zāḫir itmege ālāt
- 4 Müte‘ākib durur ḫudūş u ẓadem
Fehm ẓıl bunda çok durur ki nikāt
- 5 Gör ki *in küllü nefsin* dir *lemmā*
*Ḥāfiẓun*⁶³⁵ beyyinātdur āyāt
- 6 Cümle bir ‘ayndan zuhūr itdi
Bir ‘ibāret durur bu mu‘teberāt

⁶³⁵ "Hiç kimse yoktur ki üzerinde bir koruyucu, bir denetleyici bulunmasın."
(Tânk, 4)

7 Pes tağayürinden durur be Ğarîķ
İķtizā itdi zāt-ı Fi'd-derecāt

159 (M:27b)

Mefā'ılün Mefā'ılün Feülün

1 Nihāyāt oldı bu tefsīr-i āyāt
Ħaķıķat ħālidür Şanma ħikāyāt

2 Mecāzī lafını ben urmazam kim
Olur ol ķālde tazayī'-i evķāt

3 Baña bu ħālden iyle beyānı
Nedür bu ķıŐŐa vü bunca rivāyāt

4 Bileydi *men 'araf*⁶³⁶ sırrın mecāzī
Ħudā'dan Őöylerdi Şi'r ü ebyāt

5 Bilenler *mā-ra'eynā* didi *min-Şey*⁶³⁷
Zihi ru'yet budur 'ayn-ı kemālāt

6 Çü 'ārif ķablehü görir Ħudāyı
Bilür hem ba'dehü fı-küllü zerrāt

7 *Fe-mā-fi'l-kevni ğayru'l-lāh deyyār*⁶³⁸
Ğarīķi pes bu eŐyā ne ħayālāt

160 (M:27b)

Fe'ılātün Mefā'ılün Fe'ılün

1 Şey yöninden bilinmedi ol zāt
Ya'ni muķlaķ vücüd durur heyhāt

2 Vācib olduđına nażar ķılsañ
Muttaşıfdur anuñla cümle cihāt

3 Ğayb-ı 'ayn olduğını bilen dir
Mümteni'dür ki maĥv anda Őıfāt

⁶³⁶ "Nefsini bilen Rabb'ini bilir." (Aclûnî, C.2, s.234, n.2530.)

⁶³⁷ "Ne gördümse ondan evvel (sonra) Allah'ı gördüm." (Hz. Ebubekir'e aittir, Ceylan, s.423)

⁶³⁸ "Kainatta Allah'tan başka bir ev sahibi yoktur."

- 4 Meyl-i zātisi var zühür ister
Tā biline bu şān u bu hālāt
- 5 Pes nuzūlünden oldu bu hādīs
Şun‘ımı zāhir itmege ālāt
- 6 Mütেকāşif olup terākūmden
Şüret oldu göründi cümle nikāt
- 7 Līk devrānda kamu bunlar
Mütebeddil ider bu şānı memāt
- 8 Külliya nağme-i zühürından
Mest ü ser-geştedür ki çün zerrāt
- 9 ‘Aks-i zātı durur kamu be Ğarīķ
Kā’ināt oldu şun‘ına mir’āt

161 (M:27)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 ‘Alem-i nūrda ki yok zulmet
Çün fenādur bulunmaz anda cihet
- 2 Vaķt yokdur edā’ oluna namāz
Sālike hem fenā virür hayret
- 3 *‘İndehü leyse çün şabāh u mesā⁶³⁹*
Sāķıķ olur ki qalmaz anda şıfat
- 4 ‘Ālem-i hayret ü niyāz oldur
Vaħdet oldur ki yokdur keşret
- 5 Bī-ħōdīdür bu hāl ile ma‘lūm
Vaşf ile olmadı ki bu ħibret
- 6 Kimse tākāt getürimez şabran
Çünki görine aña bu ‘ibret

⁶³⁹ "Rabb'inin indinde sabah ve akşam yoktur." (Yıldırım, s.80)

7 Çün fenā buldı sālīk anda Ğarīk
*Limeni'l-mülk*⁶⁴⁰ dir hem ol ğazret

162 (M:28a)
 Fe'īlātün Mefā'īlün Fe'īlün

1 Emr-i Ğağ' dan durur şamu ğarekāt
 Ğarekāt içre ol virür sekināt

2 *Lā-teteğarrīk* didigün işit
*Zerretün*⁶⁴¹ kim Ğağ' uñ durur kelimāt

3 Ğeğidür vişāl-i Ğağ bunda
 Bil fenādur işüñ bu'd-i memāt

4 Ğabğab-ı yār sīb-i ğayvānī
 Kim ışırsırsa anı buldı ğayāt

5 Dürr ü mercān kuşrla ğūrān
 Yārdur Ğarīķī ol cennāt

163 (M:28a)
 Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'īlün

1 Muvahğid oldum itdüm terk-i şirket
 Hemān ilğāduma bu oldı 'illet

2 Budur cürmüm ki direm cümle Hū'dur
 Anuñla buldı 'ālem çün iğāmet

3 Bu zülmet nūr sezā olmaz muşavver
 Anuñ nūrıyla şüret buldı zülmet

4 *Nefağtü fīhi min-rūğı*⁶⁴² buyurdı
 Olur kāfir yalandur diyen āyet

⁶⁴⁰ "Bugün mülk (hükümrānlık) kimindir?" (Mümin, 16)

⁶⁴¹ "Hiçbir zerre hareket edemez"

⁶⁴² "Onu tamamlayıp, içine de ruhumdan üfürdüğüm zaman, derhal ona secdeye kapanın! (Sad, 72)

- 5 *Ene min-nūrihi*⁶⁴³ didi Muḥammed
Anuñ nūrından oldı bu vilāyet
- 6 Okı *Allāhü nūruñ*⁶⁴⁴ āyetin gör
Bu āyetdür degüldür kim rivāyet
- 7 Aña meşakkāt olmuşdı vücūduñ
Bilürseñ *nūrun ‘alā nūr*⁶⁴⁵ itdi ‘izzet
- 8 *Limeni’l-mülk*⁶⁴⁶ da‘vā-yı Hūdā’ dur
Fenā buldı bu keşret ḳaldı vaḥdet
- 9 Ğarīķi mezhebüñdür mezheb-i Ḥaḳḳ
Senüñ dīnüñde birdür işbu keşret

164 (M:28a)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Çün zuhūr itdi zāt-ı Ḥaḳ be-şifāt
Ṭoldı evrāḳ-ı kā’ināt āyāt
- 2 Muḥtelif oldı bu ḥurūf-ı vücūd
Ba‘zı mevḳūf u ba‘zı bā-ḥarekāt
- 3 Zāhri vü baṭnı var vü baṭnun li-baṭn
Ma‘nī bir dürlü dürlüdür kelimāt
- 4 Levḥ-i dilde oḳıyup ezber iden
Bildı rāvi rivāyetin be-cihāt
- 5 Çünkü andan zuhūr ider be Ğarīķ
‘Ayn-ı küllī durur bu cüz’iyāt

165 (M:28a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

⁶⁴³ "Ben O'nun (Allah'ın) nurundanım ve müminler benim nûrumun feyzindedir." (İbni Hâcer sonradan tertip edilmiş bir yalan olduğuna söylemektedir. Aclûnî, C.1, s.185, n.619.)

⁶⁴⁴ "Allah göklerin ve yerin nurudur" (Nur, 35)

⁶⁴⁵ "(Bu,) nur üstüne nurdur" (Nur, 35)

⁶⁴⁶ "Bugün mülk (hükümlerlik) kimindir? (Mümin, 16)

- 1 ‘Ālemūñ ma‘nisi kâ’imdür be-zât
‘Ālemi tutmuşdur esmâ vü şifât
- 2 Lemyezel’dür zâtla evşāfla
Gerçi kim ider tebeddül mümkinât
- 3 Münfa‘ildür hem zemîn ü hem zamân
Lîk sâbitdür yerinde sâbitât
- 4 *Külle yevmin hüve fî şe’nin*⁶⁴⁷ ‘ayân
Niçe şüretler toğura ümmehât
- 5 Halk-ı evveldür çü *fî lebsin cedîd*⁶⁴⁸
Niçe şüretler toğura ümmehât
- 6 Bu bisât-ı ‘āleme şāh olana
‘Ākıbet bil kim eceldür şāh-māt
- 7 ‘İlmüñi ‘ayna irişdüdüñ Ğarîk
Kim hakîkat-hâldür bu vâridât

166 (28b)

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Feülün

- 1 Namāzuñ zāhidā bir kuru ‘ādet
Niyāz-ı ‘āşıkān aşl-ı sa‘ādet
- 2 ‘İbādet nūrı oldıysa müyesser
Getür Hâk’dan ne oldıysa hidāyet
- 3 Hemān bir nisye-cennetdür ümîdüñ
Gümānda kaldıñ ammādur bidāyet
- 4 Eger ‘ayne’l-yağîn hâkka’l-yağîni
Dilerseñ tālībā gel çek riyāzet
- 5 Nedür nūr-ı ibādet ey müslümān
Du‘ā ki ola ilhām u icābet

⁶⁴⁷ "Göklerde ve yerde bulunan herkes, O'ndan ister. O, her an yaratma halindedir. (Rahman, 29)

⁶⁴⁸ "İlk yaratmada acizlik mi gösterdik? Hayır, onlar yeni bir yaratma hususundaşüphe içindedirler. (Kaf, 15)

6 Okı *fî-hāzihî men kâne a‘mā*
*Fe hüve fî'l-āhirati a‘mā*⁶⁴⁹ dir āyet

7 Hudā’ya rāst yol ‘aşk-ı Hudā’ dur
 Ğarīķi ol durur aşl-ı vilāyet

167 (M:28b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Oldı ma‘lüm çün şıfat ile zāt
 Zātına pes ‘alāmet oldı şıfāt

2 Cem‘ olundı şıfāt ādemde
 ‘Aks-i dīdāra oldı çün mir’āt

3 Çünki Şāni‘ durur ‘Alīm u Mürīd
 Şan‘ata lāzım oldı bu ālāt

4 İtdi efrād-ı kâ’ināt zuhūr
 Dest-i kudretle buldılar harekāt

5 Ba‘zı oldı Hudā’dan ‘illiyyīn
 Ba‘zısı dāhi düşdü fi’d-derekāt

6 Müteķābil idi şıfāt-ı Hudā
 Muhtelif oldı lā-cerem hālāt

7 Girdi Ādem Ğarīķiyā be-cinān
 Qaldı İblis-i hā’r fi’z-zulmāt

168 (M:28b)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Feülün

1 Mezāhirle tamām oldı kemālāt
 Çü vaşfi çok durur çok oldı āyāt

2 Çü birden şādır oldı işbu ef‘āl
 Bu şun‘a lāzım olduıunca ālāt

⁶⁴⁹ "Bu dünyada kör olan kimse ahirette de ködür." (İsra, 72)

- 3 Eger çi şuretâ gayrı görünür
Taḥallüf iyleyüp bu i'tibārāt
- 4 Taḥaḫḫuḫ bulımaz ansız çü bir şey'³
Hemān var ol durur bunlar ḫayālāt
- 5 Ğaraḫ budur ki didi *ḫāne'llāh*
*Ve el'ān kemā kāne*⁶⁵⁰ oldu evḫāt
- 6 Ezelden tā ebed bir ḫāldür bu
Güneş birdür velī bisyār zerrāt
- 7 Ḥaḫīḫat birdür 'ālemde Ğarīḫī
Velīkin keşret oldu mazḫariyyāt

169 (M:29a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 On sekiz biñ'ālemi itmişdür ol Settār mest
Bī-şarāb olmışdur kevn ü mekān evkār mest
- 2 Fi'ile te'sir idüp mecbūr itdi külliyyā
Münfa'il idüp ider şubḫ u mesā tekrār mest
- 3 Ṭālib olan ḫande varsun çünki ğā'ibdür gehī
Lā-cerem āvāredür itmiş durur efkār mest
- 4 Çarḫ-ı gerdişle urur ra'dın diyüb Ḥāy Hū
Gözlerinden ḫōd buluḫ yaşlar döker her bār mest
- 5 Şems şubḫı şāma ilter emrine pūyān olup
Māhtāb 'aşḫından eksilür olub devvār mest
- 6 Yilleri gör nice yiler mağrib ü maşrıḫ ḫomaz
Ṭāğ u taşı geşt idüp her demde mecnūn vār-mest
- 7 Mü'mini gör olmadı nefsi emīn imān ile
Bī-yaḫīn olan idüpdür ḫōd anı inkār mest

⁶⁵⁰ "Allah vardı ve O'nunla beraber başka bir şey yoktu.(Şu an dahi öyledir)"
(Aclūnî, C.2, s.119, n.2009.)

- 8 Zülmetiler bilmeyüp Hakk'ı yanarlar cehl ile
Ya'ni lâ-ya'kal olup dâ'im yürür küffâr mest
- 9 Ehl-i dünyâ olana hõd âhîret olmuş harâm
Bî-haberdür hem harîş itdi anı dinâr mest
- 10 Şâhib-i hayram diyü Allâh için meşid yapan
Kâdir olmayup anı itmiş durur dîvâr mest
- 11 Ehl-i Hakk'a buğz idüb İblîs-veş kendin görüp
'Ayn-ı Şeytândur budur inkârdan ağıyâr mest
- 12 Mâ-haşal budur ki kaydundan durur maḥlûḳ mest
Müfti-i kâdî müderris cümle-i ebrâr mest
- 13 'Ârif olan ey Ğarîḳî cenneti vechi olup
'Aynını bildi görür itmiş durur dîdâr mest

170 (M:29a)

Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

- 1 'Aşḳdan oldı cümle 'âlem hest
'Aşḳdan mey içüp ḳamu hem mest
- 2 Sâbıkân ḫalḳ olunmadın eşyâ
Kendüye itdi Ḥaḳ ḫitâb elest
- 3 Şıfateyn ile iyledi taḥmîr
Bir iken kendü oldı penç ü şeşt
- 4 Ya'ni kim bâ-celâl ü hem be-cemâl
Bâḫın itdi zuḫûr u naḳş be-best
- 5 Ḥalḳ anuñla ne 'ahd iderse ezel
'Ahd ider vefâ kes ne-şikest
- 6 Oḳı *va'llâhü ğâlibün*⁶⁵¹ be Ğarîḳ
Bil ki inkâr iden buña küfr est

⁶⁵¹ "Allah, emrini yerine getirmeye kadirdir." (Yusuf, 21)

171 (M:29a)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Melekūt ‘ālemi durur cennet
‘Ālem-i rūḥdur ki ol devlet
- 2 ‘Ālem-i ğayb daḥi dirler aña
Ġayb ehli bilür nedür ḥikmet
- 3 Mütekāşif olup nüzüle rūḥ
Buldu ādem ḥurūc zillet
- 5 Bunda şāfi iderse bāṭınını
Cennet içre bulur yine ‘izzet
- 6 ‘Ālem-i ṭab‘ yine dūzaḥdur
Esfel-i sālifin bî-devlet
- 7 *Lā-tufetteḥ* didi *lehüm ebvāb*
*Esmā*⁶⁵² ki budur āyet
- 8 Çün *velā yedḥulüne’l-cennete*⁶⁵³
Bundadır ey Ġarīķi bu zulmet

172 (M:29b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Çünki vācib nüzül itdi zi-zāt
Derecātına dirler ḥazerāt
- 2 Evvelā bil ‘amā ki ‘ilm-i Ḥudā
Şāniyā rūḥ kim kalem ü nikāt
- 3 Şālišā çün mişāldür ‘ālem
Rābiā ol ḥayāldur derecāt

⁶⁵² "Bizim ayetlerimizi yalanlayıp da onlara karşı kibirlenmek isteyenler var ya, işte onlara gök kapıları açılmayacak ve onlar, deve iğne deliğine girinceye kadar cennete giremeyeceklerdir! (Araf, 40)

⁶⁵³ "Bizim ayetlerimizi yalanlayıp da onlara karşı kibirlenmek isteyenler var ya, işte onlara gök kapıları açılmayacak ve onlar, deve iğne deliğine girinceye kadar cennete giremeyeceklerdir! (Araf, 40)

- 4 Hāmisā bu şehādet ‘ālemidür
Bunda oldu tamām cümle cihāt
- 5 Bu seferden nedür murād dirseñ
Rūh-ı a‘lāya neydi bu nezelāt
- 6 İde nefsinı pāk vü bile Hāḫḫ’ı
Ḳudretin göre ide biñ şalavāt
- 7 Çün bilindi Hudā Ğariḫī tamām
İrdi ol ‘ayn evvele be-necāt

173 (M:29b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Ger münezzeh ise Hudā-yı be-zāt
Aña işbāt olundı heft şifāt
- 2 Hāyy u ‘ilm ü irādāt u Ḳudret
Sem‘ u ‘ayn u zebān aña vü şifāt
- 3 Pes mezāhirde āşikāre bu hāl
Vaşfına oldılar ḳamu āyāt
- 4 *Lā-hiye hüve ve lā-hüve ğayruh*⁶⁵⁴
Fark bi’l-i‘tibār lā bi’z-zāt
- 5 Nazarı ḳaḫ‘ ḳıl mezāhirden
Çün anuñ vaşfi oldu bu hālāt
- 6 Pes hayāt ile hāyy ḳamu ‘ālem
‘İlmi ile bilindi bu ebyāt
- 7 *Oḳı ve’r-rāsihūne fi’l-‘ilm*⁶⁵⁵
Ḳudret-i Hāḫḫ durur bu māhiyyāt
- 8 *Küntü leh sem‘ didi ve başaran*
Bi’n-nevāfil digil ḳamuda hayāt

⁶⁵⁴ "Sıfatlar o değildir ve onun gayrı da değildir."

⁶⁵⁵ "İlimde yüksek payeye erişenler ise: Ona inandık, hepsi Rabb'imiz tarafındandır, derler. (Bu inceliği) ancak aklıselim sahipleri düşünüp anlar. (Al-i İmran, 7)

- 9 Kendözin görmez irāde bu Ğarīķ
Küll-i Ğaķ'dur ki iyledi işbāt
- 174 (M:29b)
Fe'ılātün Mefā'ilün Fe'ilün
- 1 'Ādet-i nās nisye bir Ğidmet
Bir 'ameldür ne mūcib-i cennet
- 2 Gerçi *tenhā* didi 'ani'lfaḥṣā⁶⁵⁶
Pes durur naķd bunda ol 'izzet
- 3 Çün 'aleyküm didi ki *bi'n-naķd*
Seyr-i Ğayb iyle līk be-riyāzet
- 4 Ğaybdandur kināyet ol ki cinān
Bunda olur olursa ol ru'yet
- 5 Çün *men kāne hāzihi a'mā*
*Fe-hüve fī'l-āḫirah*⁶⁵⁷ didi āyet
- 6 Bunda gören görer yine anda
İşbu keşretde kesb idüp vaḫdet
- 7 Fikr-i dūr-ı dırāz ile bu namāz
Yolın urur kişinüñ ol 'ādet
- 8 Ya'ni kim şāhibin ider maĝrūr
Nūr virmez olur aña zūlmet
- 9 *E'budu'llāh ke'ennehü* ki *terā*⁶⁵⁸
Bil ki ḫāzır durur edeb gözlet
- 10 Sen Ḫudā'ñı yabanda şanursuñ
Ol namāz oldı bir ķuru zāhmet

⁶⁵⁶ "Muhakkak ki, namaz, hayasızlıktan ve kötülükten alıkoyar. (Ankebut, 45)

⁶⁵⁷ "Bu dünyada kör olan kimse ahirette de ködür." (İsra, 72)

⁶⁵⁸ "İhsan, Allah'ı sanki gözlerinle görüyormuşsun gibi Allah'a ibadet etmendir. Sen O'nu görmeden de O seni görüyor." (Canan, n.15.)

11 Hakk'ı bil *men 'araf*⁶⁵⁹ olup evvel
 Āgehîdür Ġarîķi'yā vuşlat

175 (M:30a)

Mefā'îlün Mefā'îlün Feülün

- 1 Hudā'yā kıanı luţfile ħimāyet
 Ve ger řāġi isem kıanı hidāyet
- 2 Eger āşî isem Ġaffār sensün
 Ve ger mü'min isem kıanı icābet
- 3 Ve ger da'vetde vardır kıuşūrum
 Budur maķdūr kıanı ol 'ināyet
- 4 'Ināyet iyleseñ oldur hidāyet
 Kıabül itmez iseñ oldur đalālet
- 4 Eger kendüñe çekseñ cān u göñli
 Bulurduñ dünyā derdinden ferāġat
- 5 Eger teşviş-i nefsi ref kılsañ
 Emîn olur göñül oldur emānet
- 5 Ve ger vesvās nefis ile mükedder
 İderseñ bize andandur řekāvet
- 6 Ezelde bir nażar itdünse luţfen
 Muķarrer baţn-ı ümmdendür sa'ādet
- 7 Muĥabbet virdün ise 'aşkıñ ile
 Velāyetden yeter bize kerāmet
- 8 Eger 'ilmden oldı seĥāvet
 Du'ām olmaz kıabül oldur řikāyet
- 9 Çünkü Hudā'yā luţf oldı bidāyet
 Anuñla 'ömrümüz olsun nihāyet

⁶⁵⁹ "Nefsini bilen ;Rabb'ini bilir." (Aclûnî, C.2, n.2530.)

- 10 Kānā‘at anda bulur cān u gönlüm
Müsellem saña olmuşdur irādet
- 11 Eger çi ben saña lāyık degülüm
Muhammed Muştafā itsün şefā‘at
- 12 Kelām-ı tāmмуñ hakkıçün olsun
İcābet kııl bize oldur kifāyet
- 13 ‘Ulūm-ı enbiyā hakkıçün olsun
Velīler sırrı için kim rivāyet
- 14 Meşāyiğde olan hālāt hakkı
‘Ulūm ehli hakkı ki oldur dirāyet
- 15 Ġarīkī’nüñ du‘āsın müstecāb it
*Ucību*⁶⁶⁰ didüñ evvel budur āyet

176 (M:30a)

Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ül

- 1 İki vechle hikmet oldı riyāzet
Ki cisme ‘ilāc oldı qalbe dirāyet
- 2 Biri zāhiridür biri bāṭnīdür
Ki zāhirde hikmet be-bāṭn velāyet
- 3 Şihāb oldı redd-i şeyātīn ider hem
Melekler gelürler idüb keşf-i āyet
- 4 Dehānuñ olur şanki sükker yidüñ ter
Dimāğa virür bū-yı hūr u ṭarāvet
- 5 Bunuñla bulur ‘aql-ı küllī şafālar
Anuñla olur Ḥaqq’dan saña ‘ināyet
- 6 İder nefsinı rāzī quru nāne kim ol
Dimez nān ḥōriş olsa itmez şikāyet

⁶⁶⁰ "Bana dua ettiği vakit dua edenin dileğine karşılık veririm." (Bakara, 186)

7 Ğariķi riyāzetdür aşl-ı ‘ibādet
Velī ol muķannen olupdur ber-‘ādet

177 (M:30b)
Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Çün nüzül itdi vācib-i bi’z-zāt
Beşdür aniñ nuzülüne derecāt

2 Ğayb u rūḥ u mişāl dāḥi ḥayāl
Pes şehādetüñe mecme‘-i ḥazerāt

3 Geldi andan nüfusu pāk kılup
Ḥāşıl idüp kemāl ide celevāt

4 Çünki *aḥbebtü* didi *en ‘urefe*⁶⁶¹
Oldu mevşūf bilinüb be-şifāt

5 Çün sefer oldı ey Ğariķi tamām
‘Ayn-ı evvel olur ki buldı necāt

178 (M:30b)
Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1 Ḥāl dilidür sen benüm eş‘arımı ma‘zūr tüt
‘Aşq-ı Ḥaḳ’ dan bī-ḥöd oldum sen beni mecbūr tüt

2 ‘Aklı olan şer‘dür Ḥaḳḳ’a varırsa toĝru yol
Ben ki mecnūnum sen andan dūr tüt

3 Söyleden oldur beni bu perde ardından velī
Didigümden bī-ḥaber bu tende bir maḥşūr tüt

4 Bu lisānü’l-ğaybdur ğayb ehli fehm iyeler hemīn
‘Aybıma her kim bakarsa kendüye maĝrūr tüt

5 Şanki cennātuñ şemārıdur Ğariķi sözlerüñ
Müñkire virme ki bilmez yimesin mehcūr tüt

⁶⁶¹ "Ben gizli bir hazine idim . Bilinmeyi istedim ve halkı yarattım." (Aclūnî, C.2, s.121, n.2014.)

179 (M:30b)

Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün Fe'ül

- 1 Çü ālātdur şun'ına kā'ināt
 amu kārgerdür eger i 'uřāt
- 2 *Velevlā* ki *def'ullāh* ey *ba'zahüm*
*Bi-ba'zin*⁶⁶² didi pes durur beyyināt
- 3 *Ve men kāne 'abdü bi-Rabbin kerīm*
 Daı oldu fehm iyle işbu nikāt
- 4 Hemān bāṭinen Ḥālı oldur elā
 Ma'allāh gelüp ullu itdi femāt
- 5 *Ce'alnā* didi *minhüm* ol Girdigār
E'imme ki *yehdūne*⁶⁶³ lil-müşkilāt
- 6 *Bi-iznihi*⁶⁶⁴ didi Āyete'l-kürside
 Taşarruf Ḥudā'nun durur ānitāt
- 7 *Ve lākinna'llāhe* didi *ramā*⁶⁶⁵
 Pes ālāt oldu bu cümle be-zāt
- 8 amu varlu anuñdır ser-be-ser
 Ki zāta mezāhir olupdur řıfāt
- 9 *Ve bī yesme'u* dur *ve bī yebşuru*
 Vücüdına a'zā gibi mümkināt
- 10 Çü vācibdür ol vücüd-ı Kerīm
 Merātibde lāzım durur vācibāt

⁶⁶² "Eğer Allah, bir kısım insanları (kötülüklerini) diğer bir kısmı ile defedip önlemeseydi, mutlak suretde, içlerinde Allah'ın ismi bol bol anılan manastırlar, kiliseler, havralar ve mescidler yıkılır giderdi. (Hac, 40)

⁶⁶³ "Onların içinden, buyruğumuzla doğru yola ileten rehberler tayin etmiştik." (Secde, 24)

⁶⁶⁴ "İzni olmadan" (Bakara, 255)

⁶⁶⁵ "(Savaşta) onları siz öldürmediniz, fakat Allah öldürdü onları; attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı (onu). (Enfal, 255)

11 Saña keşf olundu bu ma'ni Ğarîk
Hudâ'dan durur bil ki bu vâridât

180 (M:30b)
Fe'îlâtün Mefâ'ilün Fe'îlün

1 Nefh-i Hakk ile oldu bize hayât
*Fe-nefahtü*⁶⁶⁶ didi ki fi'l-âyât

2 Nefh ile yine ider ol ta'lîm
İnne didi *li-Rabbiküm nefehât*⁶⁶⁷

3 Perde-dâr oldı pes vücûda şabâ
Fehm kıl kim daķıķdür bu nikât

4 Murğ-zâr-ı cinâna girer mi
Manţık-ı Tayrı bilmeyen heyhât

5 Melek ilhâmını ne bile 'avâm
Duzaħîdür ki kaldı fi'z-zulümât

6 Oķı *mesnâ* vü gör *sülâş* ü *rubâ*⁶⁶⁸
Böyle vaşf itdi anları be-şîfât

7 Çün şîfâtını bilmedi münkir
Nice bilsün nedür şîfâtına zât

8 Evvelâ didigümi fehm itmez
Ķosun ilhâmı şor nedür kelimât

9 La-cerem bir tarîķ ķurdı Rasûl
İdelüm ruħ-ı pâkine şalavât

10 Ki düşe ķalka bā-şalât be-şavm
Maķşada ire 'afv olına 'uşât

⁶⁶⁶ "Onu tamamlayıp, içine de ruhumdan üfürdüğüm zaman, derhal ona secdeye kapanın!" (Sad, 72)

⁶⁶⁷ "Şüphesiz sizin günlerinizde Rabb'inizin nefesleri vardır. Ondandır yüz çevirmeyiniz. (Aclûnî, C.2, n.706.)

⁶⁶⁸ "İkişer, üçer, dörder." (Nisa, 3)

11 Her kim ola mülâzım aña Ğarîķ
Buldı dünyâ vü âhîretde necât

181 (M:31a)

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

- 1 Fenâdur mülk-i dünyâ çünki biñ yıl ‘ömr sürdüñ tüt
Binâ berbâddur bir dem durur anı geçürdüñ tüt
- 2 ‘Amâdan geldüñ işbu ‘âleme bilmeklige Hâķķ’ı
Muķarer yine gitmeñ bunda sen yüz yılca tırduñ tüt
- 3 Bilürmiz çün geçen nîk ü bed ü şādî vü ğamm cümle
Cihânı ser-be-ser geşt iyleyüp seyrile gördüñ tüt
- 4 Hüdâ’yı bilmege ger âlet ise cismiñüñ kaydı
Mücerredsüñ yine ey rûh pāk ol oldı yurduñ tüt
- 5 Saña çün cū‘-i kelb ey nefsi-dün olmış durur hâşlet
Ta‘âm-ı ‘âlemi yidüñ tıoyup ābını şorduñ tüt
- 6 Bu devrân saña qalmaz pâdişâhâ devrilür hūkmüñ
Otağuñ sâye-bānuñ tā felek ‘Ayyūķa ķurduñ tüt
- 7 Tereddüddür işüñ yoķdur ķarāruñ hiçbir yerde
Gezüben on sekiz biñ ‘âlemi bir dem oturduñ tüt
- 8 Ğarîķî āşiyānda mürğ-i per nā-restedür t̄alib
Aña pervāz ta‘līm iyledüñ ğayba uçurduñ tüt

182 (M:31a)

Fe‘ilātün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

- 1 Ger selāmet diler iseñ vaħdet
Hāli olmaz ki fitneden keret
- 2 Her neye kim muķābil olursuñ
Hāli nev‘ā virür saña fikret
- 3 Göñlüñe ki ol mülâzım ey t̄alib
Yürü āğyārdan idüp ‘uzlet

- 4 Bu kapudan ırāğ olan buldı
‘İzzetine qarābet ü vuşlat
- 5 İhtilāfāt-ı halkdan geç kim
Saña anlardan irişür nikbet
- 6 Saña hem-ḫāl oldu çün yārān
Pes durur ey Ğarīķī budur himmet

183 (M:31a)
Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Vaşfi ile bilindi ol zāt
Ba‘zıdır ya‘ni zātın ḫālāt
- 2 Mecma‘ olmışdur ādem evşāfa
Nüşha imdi bu be-zāt-ı şıfāt
- 3 Aña ‘arz iyledi emāneti
Ya‘ni taḫmīl olundu cümle nikāt
- 4 Kābil olmağın oldu ol maḫbūl
Ḥaḫ’dan irdi aña ḫayāt ü memāt
- 5 Oķı *lillāh* didi *maḫyā*
Ve *memāti*⁶⁶⁹ ki bu durur āyāt
- 6 Şānına didi Ḥaḫ çü *kerremnā*⁶⁷⁰
‘İlmi ile mükerrer oldu ḫayāt
- 7 Ādem oğlın ey Ğarīķī saña
Keşf olundu ledünnī bu ebyāt

184 (M:31b)
Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Cān-ı ‘ālem bil *Hüve’l-ḫayy*dur⁶⁷¹ ki olmuşdur ḫayāt
Oķı kim *lillāhi maḫyāye* hem andandur *memāt*⁶⁷²

⁶⁶⁹ "De ki: Şüphesiz benim namazım, kurbanım, hayatım ve ölümüm hepsi alemlerin Rabb'i Allah içindir. (Enam, 162)

⁶⁷⁰ "Biz, hakikaten insanoğlunu şan ve şeref sahibi kıldık. (İsra, 70)

⁶⁷¹ "O (Allah) hayat sahibidir." (Bakara, 255)

- 2 Çün celâliyle tecellî iyliye ef'âline
Maḥv olur t̄aḳat getirmez z̄āt-ı pāke mümkināt
- 3 Fi'l anuñdur çünki ol *Fa'āl* dür *limā-yürīd*⁶⁷³
Zāhir u bâḫın *Ḥüve'l-Ḳā'im*⁶⁷⁴ durur ḳā'im be-z̄āt
- 4 Maḫhar-ı tām olana gel bulmaḳ isterseñ kemāl
Ya'ni kim ḳılḡil te'avvüz bi'n-nüfūs e'l-kāmilāt
- 5 *Sāri'ū*⁶⁷⁵ emrince ger bulmaḳ dilerseñ maḡfired
'Ārif oldı ehl-i vüs'at aña var oldur necāt
- 6 Bil ḫabīb oldur ki *levlāke*⁶⁷⁶ dimişdür şānına
Anıñ içün ḫalk olındı bu cemī'-i kā'ināt
- 7 Ḥāl ile zevḳ iyledüm bildüm cihānda ey Ğarīḳ
Cümle z̄ātumdan şıfātumdan ḫolıdur şeş cihāt

185 (M:31b)

Mefā'ilün Mefā'ilün Feülün

- 1 Gehī luḫf u gehī ḳahr u melāmet
Dilā hoş gör ki oldur Ḥaḳḳ'a 'ādet
- 2 Gehī şādi gehī ḡam geh küdüret
Gehī ḫayret gehī keşf ü kerāmet
- 3 Bu māhiyyāt lāzımdur bilinmek
Ki maḳşūdudur ol şāhuñ be-ḡāyet
- 4 'Ubūdiyyetdedür bu cümle eşyā
Ḥudā'dandur hidāyet ger ḡālālet
- 5 İnanmazsañ oḳı men yüḡlililāhü
*Fe-lā hādiyelehü*⁶⁷⁷ bürhānum āyet

⁶⁷² "De ki: Şüphesiz benim namazım, kurbanım, hayatım ve ölümüm hepsi alemlerin Rabb'i Allah içindir." (Enam, 162)

⁶⁷³ "Rabb'in, istediğini hakkıyla yapandır." (Hud, 107)

⁶⁷⁴ "O (Allah), bütün varlığı ayakta tutandır." (Bakara, 255)

⁶⁷⁵ "Rabb'inizin bağışına ve takva sahipleri için hazırlamış olup genişliği gökler ve yer kadar olan cennete koşun! (Ali İmran, 133)

⁶⁷⁶ "Sen olmasaydın, Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım." (Ceylan, s.156.)

6 Çamu nālān-ı İlāhî'dür hemîşe
Ki fazlından umar yine 'ināyet

7 Çü Rahmān ü Rahīm'dür ey Ğarîķī
Ne minnet cümleye ider seĥāvet

186 (M:31b)

Mefā'ılün Mefā'ılün Feülün

1 Nedür bildüñ mi ādem ol emānet
Çamu ma'nā?-i Hāķ'dur hā beşāret

2 Eger çi ehl-i zāhirlere didiler
Ki evķāt-ı şalāt oldu rivāyet

3 Velākin i'tirāzum var ki evķāt
Degüldür ādeme ol dem ĥavālet

4 Hemān ol şüret-i ma'nî?-i Hāķ'dur
Zihî fazl u 'aṭā vü zî-hidāyet

5 Şıfāt-ı seb'ı ādem cāmi' oldu
Semāda varmıdır işbu kerāmet

6 Şalāt-ı iştiyāk ĥāl-i 'ārif
Şalāt-ı münkir ammā ķuru 'ādet

7 Çü küllün ķānitün⁶⁷⁸ didi Ğarîķī
İnanmayandır ehl-i delālet

187 (M:32a)

Mefā'ılün Mefā'ılün Feülün

1 'İbādet 'ām-ı nāsa oldu 'ādet
Velî 'aşķ-ı Hüdāyî'dur vilāyet

2 'İbādetden murāduñ Hāķķ'ise ger
Muĥabbetle olur Hāķ'dan hidāyet

⁶⁷⁷ "Allah kimi şaşırtırsa, artık onun için yol gösteren yoktur." (Araf, 186)

⁶⁷⁸ "Göklerde ve yerde olanlar hep O'nundur. Hepsi O'na boyun eğmiştir." (Rum, 26)

- 3 Anuñ virdüğüne ger rāzı iseñ
Hudā'dan itme şaşkın bir şikāyet
- 4 Te'ākübden degül hālī şıfātı
Ma'al 'usri oқы *yüsrā*⁶⁷⁹ durur āyet
- 5 Kadīmīdür begüm kevn ü fesadı
Yarādur oldurur işte kifāyet
- 6 Tebeddül bulur ise ger muḥabbet
Hemān dem irişür Ḥaḳ'dan bir āfet
- 7 Ğarīķī 'aşq-ı zātī ol dem olur
Ki ḳahrı luḫf ola bu durur delālet

188 (M:32a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Kühn-i zāta daḫl iderler kim ne sözdür kühn-i zāt
Her ne söylerse kişi zātına ḳavlidür şıfāt
- 2 Ger fenā-fi'llāh olan virürse 'aynından ḫaber
Gene zātīdur ḫayāt oldı aña 'ayn-ı memāt
- 3 *Küllü men didi 'aleyhā fān yebḳā vechü*⁶⁸⁰
Pes beḳā ba'de'l-fenāda fāni bulmuşdur ḫayāt
- 4 Oқы *ve'büd Rabbeke ḫattā* ki *ye'tiyekel-yakīn*⁶⁸¹
Çün yaḳīne irdi hāl olur aña şavm u şalāt
- 5 Tā'at-i hālī müyesserdür Ğarīķī 'ārife
Ḥāne-i kiş-mātda münkirler oldı şāh-māt

Ḥarfü's-Şā'

189 (M:32a)

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

⁶⁷⁹ "Gerçekten, zorlukla beraber bir kolaylık vardır." (İnşirah, 5-6)

⁶⁸⁰ "Yer yüzünde bulunan her canlı yok olacak. Ancak azamet ve ikram sahibi Rabb'inin zatı baki kalacak. (Rahman, 26-27)

⁶⁸¹ "Ve sana yakīn (ölüm) gelinceye kadar Rabb'ine ibadet et! (Hicr, 99)

- 1 Vācib itdi vücūdını bā'is
Ki biline qadīm ile hādīs
- 2 'Aynı bitdi zemīn-i dilde hemān
Her ne tohum ekdi ise ol hāris
- 3 Heb qazā-yı qader durur a'ni
Her ne var ise cümle be-havādis
- 4 Enbiyādur habīr u muhbir ez-ān
Ehl-i hāl olan anlara vāris
- 5 Naḥv ü şarf ile olmaz be Ğarīk
Vāris-i 'ilm firqa-i bāhis

190 (M:32a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Dilerem vechüñden ey Bāri tecellī el-ğiyās
Kim odur bu qalb-i maḥzūna tesellī el-ğiyās
- 2 Bu tekālif-i cihāniden beni kılgil ḥalāş
Cezbe-i ḥacetüm her dem tedellī el-ğiyās
- 3 Cur'a'-i 'aşkuñla dā'im mest ü bī-ḥōd iyeligil
Bī-ḥuzūram bu 'alāyıkdan ki ḥaylī el-ğiyās
- 4 'İlm-i dersi gerçi ḥüb ve lāzım-ı bürhāndur
'İlm-i keşf ister gönül hep aña meyli el-ğiyās
- 5 İttişāl-i muṭlaq ister bu Ğarīkī zātına
Kim uşānmışdur bu hicrān ile faşlı el-ğiyās

Ḥarfü'l-Cīm

191 (M:32b)

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Derd-i Ḥaqq'durur baña devā vü 'ilāc
'Aşq deryāsın ol ider mevvāc

- 2 Derd bu bahre iyledi ğavvāş
Dürr ü mercānı iyledüm iħrāc
- 3 Derd çekdi beni bu ‘ālemden
Sidre-i dilde iyledüm mi‘rāc
- 4 Ol müselmān itdi Şeytān’um
Kāfir nefse olmazam muħtāc
- 5 ‘Aşk-ı sultān Ğarīķi’ye derdi virüp
‘Asker-i nefsi iyledi tārāc

192 (M32b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Hüdā’yā itmegil ğayruña muħtāc
Çü ‘aşkuñdur serr ü çeşmüm ile tāc
- 2 Eger tefrīt-i ‘aşk iderse Mecnūn
Yine Mecnūn’a Leylī’em meded tāc
- 3 Vücūdum baħrına ğavvāş evvelden
Maķālim oldı ħalka derretü’t-tāc
- 4 Ne var ger müntehādan dem urursam
Müyesser itdi Hāķ çün ħalbe mi‘rāc
- 5 Beni ber-dār iderlerse maħaldür
Ğarīķi çün menem Manşür-ı Hallāc

Harfü’l-Hā’

193 (M:32b)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Feülün

- 1 Baña bu āteş-i ‘aşk oldı miftāħ
Bunuñla keşf ider ‘ilmini Fettāħ
- 2 Ser-ā-ser nefis zulmetdür velīkin
Münevver itdi ol mişkāt-ı mişbāħ

- 3 Hemîşe gul-i rāh ider dālālet
Rücūm-ı nār-ı ‘aşq ider hem ıslāh
- 4 Ledünden şumm u büküm oldum velîkin
Beni ol söyledür ider ki ilhāh
- 5 Ğarîkî şüglini iderdi ammā
Hevā-yı ‘aşq anı düşürdi fellāh

194 (M.32b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Bil ki beşdür merātib-i ervāh
Kim ki gördi vü bildi buldı ervāh
- 2 Ki ‘amā rūh beş mişāl ü hayāl
Bu şehādet anıñladur mişbāh
- 3 Bunda ider tenezzül a‘ni ki rūh
‘İlmile nefsinı ider ıslāh
- 4 Çünkü ervāh ider bu beşde mürür
Beş gün-i ‘ömr oldı cümle bu emlāh
- 5 Çün *ve innā ileyhi*⁶⁸² didi Ğarîk
‘İlm ü İmān olur bu bu yolda silāh

195 (32b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Sırrına mazhar itdi çün Fettāh
Cām-ı Hāq’dan içüp şarāb-ı mübāh
- 2 Mest geldüm qadīmden be-cihān
Bu tekālif-i ‘aqlıdan be-felāh
- 3 Hāliyā içdügüm mey-i şāfi
Ki mülevveş degül durur zi-fezāh

⁶⁸² "O sabredenler, kendilerine bir bela geldiği zaman: Biz Allah'ın kullarıyız ve biz O'na döneceğiz, derler." (Bakara, 156)

- 4 Mey-i bî-keyf ü cümle keyfiyyet
İstemez zarf u cām u yā aqđāḥ
- 5 Nefs gümrāhdır velī her dem
Bāde-i ‘aşqdur iden ıṣlāḥ
- 6 Ğamdan olursa bu ‘izām remīm
Nefḥ-i mey anlara virür ervāḥ
- 6 Zevk-i baḥş ol durur Ğarīķi saña
Rāḥat-ı rühdur ki rāḥat-ı rāḥ

Ḥarfü’l-Ḥā’

196 (M:33a)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Feülün

- 1 Çünkü görmez rü-yı cennet ehl-i düzaḥ
Olupdurlar mezellet ehl-i düzaḥ
- 2 Şırātı cennet ehli hep geçerler
Ḳalurlar hem be-zulmet ehl-i düzaḥ
- 3 Eger çi *neḳtebis min-nūriküm*⁶⁸³ dir
İderler niçe minnet ehl-i düzaḥ
- 4 Velī *ķile’rci’ū* ya‘ni *verāen*⁶⁸⁴
Ki bulmaz anda ‘izzet ehl-i düzaḥ
- 5 Şefā‘at ideler ammā ne aşşı
Ki ḳalurlar be-zillet ehl-i düzaḥ
- 6 *Fe-mā tenfa‘ şefā‘at*⁶⁸⁵ didi Bāri
Ki bulmaz anda devlet ehl-i düzaḥ

⁶⁸³ "Münafik erkeklerle münafik kadınların, müminlere: Bizi bekleyin, nurunuzdan bir parça ışık alalım, diyeceği günde kendilerine: Arkanıza dönün de bir ışık arayın! Denilir. Nihayet onların arasına, içinde rahmet, dışında azap bulunan kapılı bir sur çekilir." (Halid, 13)

⁶⁸⁴ "Münafik erkeklerle münafik kadınların, müminlere: Bizi bekleyin, nurunuzdan bir parça ışık alalım, diyeceği günde kendilerine: Arkanıza dönün de bir ışık arayın! Denilir. Nihayet onların arasına, içinde rahmet, dışında azap bulunan kapılı bir sur çekilir." (Halid, 13)

⁶⁸⁵ "Artık şefaatchilerin şefaati onlara fayda vermez." (Müddesir, 48)

7 Ğarīķi yazduđıñ ceff-el-ķaleme
Zarūri buldı ھاşlet ehl-i dūzađ

197 (M:33a)

Mefā'ılün Mefā'ılün Feülün

1 Zihī nūr-ı Ğudā dīdār-ı ferrūđ
Ki oldı rehnümā dīdār-ı ferrūđ

2 Cinān nisye urmaz zāhid ammā
Baña nađd durur dilā dīdār-ı ferrūđ

3 Ğudā'dan rağmet-i küllī bu durur
Yeter bize 'aťa dīdār-ı ferrūđ

4 Çü cennet meyvesidür lezzeti hoş
Virür zevķ ü şafā dīdār-ı ferrūđ

Ğarfü'd-Dāl

198 (M:33a)

Fe'ilātün Mefā'ılün Fe'ilün

1 Çü bilmez nedür mebde' veyā ma'ād
Gümānda durur münkir nā-murād

2 *Ve men kāne fī hezihi dir a'mā*⁶⁸⁶
Hemān bī-başar oldı yevmü't-tenādd

3 Ezelde Ğudā la'n idüpdür aña
Elinden hüner gelmez illā fesād

4 Çü 'irfān arasında yok kıymeti
Sözi geçmez oldı ki ıaldı kesād

5 Kāmu yolda ıalmış durur nāķıřün
Kānā'atleri buña *ķul yā 'ibād*⁶⁸⁷

⁶⁸⁶ "Bu dünyada kör olan kimse ahirette de ködür." (İsra, 72)

⁶⁸⁷ "De ki: Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir." (Zümer, 53)

6 Cemā'at degüldür bular ey Ğarîķ
 'İbādet iderseñ yeg ol kim firād

199 (M:33b)
 Fe'ılātün Mefā'ilün Fe'ilün

1 Çün zühür istedi ķademde vücūd
 Ādemi halk iyledi ki Vedūd

2 Her ne toħm ekdi ise anda ezel
 Bitdi āħir bulup kemāl dūrūd

3 Oldı meclā-yı zāt-ı Ğaķ be-tamām
 Vācib oldı melekler ide sücūd

4 Ya'ni kim oldı 'alleme'l-esmā'
 Buldı ikrām ādem-i mescūd

5 Naķsdan iyledi ğased İblīs
 Münkir oldı aña La'ın 'unūd

6 Nāķıř olan kemālde el'ān
 Kāmile hem çinān 'adüvv ü ğusūd

7 Koca Şeytana münkir oldı mürīd
 Buldı dūzaħda ey Ğarīķī ğulūd

200 (M:33b)
 Fe'ılātün Mefā'ilün Fe'ilün

1 Çün 'avām oldı nāķıřün 'ibād
 Cehline baķup itdiler irşād

2 Ya'ni şüretde ķaldılar anlar
 Ma'niye yoğ idi bu isti'dād

3 Çünki nā-ķābil ola bir şākird
 Aña ta'lim idemez üstād

4 Şefķaten vaş olındı pes bu şevāb
 Oldı ğātırları ķamunuñ şād

- 5 Etmediler haqı̇kati ta'rif
Añlamazlardı iyleyüp ki 'inād
- 6 Lā-cerem ger haqı̇kati 'arif
Vaşf iderse olur arada fesād
- 7 Püz-bend oldı anlara zāhir
Şır-i ma'nādan alımaşlar dād
- 8 Tā'at ol demde olısa maqbūl
Ki ola qaşduñ Hudā vü aşl murād
- 9 Gūşıř irmez ise yaqı̇ne Ğarık
Qaldı dūnyāda ol 'amel be-kesād

201 (M:33b)

Mefā'ilün Mefā'ilün Feülün

- 1 Cehennem görmek isterseñ muħassed
Özüdür münkirüñ anda muħalled
- 2 Ki yanmaqda bulupdur imtizacı
Aña āteş olupdur lu'b-ı emred
- 3 Eger çi yanmadan cildi erir lık
Olur ğamdan ğama her dem mücelled
- 4 Ki tā zevk iyliye dürlü 'azābı
Aña 'azb oldı kim qaldı mü'ebbed
- 5 Ne deñlü āyeti bürhān getürdüm
Velī inkārını itdi mü'ekked
- 6 Çü kezzāb oldı kizbi ile meşhūr
Aña *lā ümmet*⁶⁸⁸ didi Muħammed
- 7 İder mi fark ehl-i Haqq'ı münkir
Ğarıkı çünki gözi oldu mürmed

⁶⁸⁸ "Ümmetimden değıldir."

202 (M:33b)

Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ül

- 1 Çü *lā-yüşrik* ider *bi-Rabbī eḥad*⁶⁸⁹
Aña lāyık olmaz ‘ibādet ebed
- 2 *Ve men kāne fī-ḳalbihi ğayruhu*
Fe-ḥaşmuhu hüve’İllāh didi feḳad
- 3 Namāz olmasun tāz-i ḥavf u recā
Namāzuñdan olsun murāduñ Şamed
- 4 Ḥudā’dan gerek ise saña liḳā
Gerek idesün ḥubb-ı dünyāyı redd
- 5 Bu keşretle endīşe ğālib olur
Ki vesvās virür saña nefs-i bed
- 6 İcābet bulur mı bu kevne namāz
Meger fazl-ı Ḥaḳ’dan ola bir meded
- 7 Ḥuzūr-ı mā‘-Allāh bulur mı Ğarīḳ
Ki ḥalk itdi Ḥaḳ münkiri fī-kebed

203 (M:34a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Āsitānuñda yüzüm sürdüm Ḥudā senden meded
Cümle-i maḥlūḳa sensün pādişā senden meded
- 2 Çünkü sen Ğaffār’sın ben ‘āşi itdüm muğdiret
‘Afv ḳıl fazla günāhım evvelā senden meded
- 3 Ḳande varam bundan özge bāb-ı raḥmet yoḳ durur
Da‘vetüm ḳılğil revā hem şāniyā senden meded
- 4 Ben Muḥammed ümmetiem ol dilüñ itsün beni
Kim ḥabībüñdür Muḥammed Muştafā senden meded

⁶⁸⁹ "Rabb'ime hiçbir şeyi ortak koşmam." (Kehf, 38)

- 5 Kāziye'l-hācātsun kılğıl revā bu hācetüm
Luṭf kılğıl yā Rabb bi-ḥaḫḫ-ı enbiyā senden meded
- 6 Kānde bir üftāde var ise aña sen dest-gİR
Düşmüşem ḫaldur bi-ḥaḫḫ-ı aşfiyā senden meded
- 7 Şöyle gūş itdüm bağışlarsun eyüye yatlıyu
Ol eyüler ḫaḫḫı için Rabbenā senden meded
- 8 Çār-yārūñ ḫaḫḫı için kim Ebübekr ü 'Ömer
Hem daḫi 'Oşmān 'Ali-yi Murtażā senden meded
- 9 Bu güneḫkārīñ nedāmetde aḫan yaşı için
Da'vetüm olsun ḫabül oldur 'aṭā senden meded
- 10 Cümle ebrāruñ ḫaḫḫı ey pādişāh-ı baḫr u berr
Gūşıma irsün ḫabülünñden nidā senden meded
- 11 Müstecāb iyle Ğarīḫī ḫuluñuñ hācātını
Ḫul beşerdür dā'imā ider ḫaṭā senden meded

204 (M:34a)

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Benlik İblīse 'illet oldı faḫad
Lā-cerem anı iyledi Ḫaḫ redd
- 2 Bu maraḫ nefsimüzde dāḫıldür
Mücib-i la'n ol durur zi-eḫad
- 3 Tevbe iyle çü 'afv olunmaz ḫiç
Oldı küllī günāhdan ol bed
- 4 Māl u cāh ile medḫeñ yücelür
Zühd-i ḫuşk ile benlik oldı eşedd
- 5 Nefsi ḫör iyle benlikden geç
Raḫm ide tā saña Ḫudā ki Şamed
- 6 Ḫaḫ ḫaḫbülü olayın dirseñ
Ḫaḫḫ ḫapusundan oldı olda mered

7 Halkdan hürmet isteme be Ğarîķ
Yek durur saña derdüñ ile kebed

205 (M:34a)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 İderüm yā İlähi istimdād
Bāde-i ‘aşķuñ iyle baña ziyād

2 Olayum mest ü bi-ħaber zi-vücüd
Gelmesün hiç nesneden baña yād

3 ‘Aķl teşvîşdür ki dūr endîş
Baña ‘aşķuñdan oldı işbu sedād

4 Fazluña itmişüm çü istizhār
Fazl kıl istemen ki ‘adl ile dād

5 Dertdür rāyic anda tālible
Nākış-ı a‘māl düşdiler be-kesād

6 İştüyākı oldı tã‘at-i ‘uşşāk
Sūziş-i dil yeter bāhil ü dād

7 Şumm vü bükm ol Ğarîķī ħayretde
Hüşyārī durur ki bu feryād

206(M:34b)

Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ül

1 Şuverden tekāşüf bulupdur vücüd
Yağıldı buħār oldı ebrile dūd

2 Laţif iyleseñ yine şāfi idüp
Melā’ik ider saña ol dem sücüd

3 Azın azın iyle fenā cismüñi
Hemān mā-bāķī ol durur kim Vedūd

4 Cehāletdür zulmet ile ‘azāb
Çü bulduñ özüñ oldur aşl-ı durūd

5 Çü benlikle nefsiñ ‘Azāzil durur
Temerrüd durur rüha her dem ‘unüd

6 Çü te’sîr Hâk’dan durur külliya
Hemân cümle âşarı pes ‘ayn-ı cüd

7 Şuver ‘abd-i me’mürdur ey Ğariķ
Umür-ı Hudā anda buldu dürüd

207 (M:34b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Çünki ism-i Hudā durur maķşüd
Leyse fi’d-dār ğayruhü ma‘būd⁶⁹⁰

2 Maķşad-ı cümle ol durur ya‘ni
Dü cihānda hem ol durur ki Vedüd

3 Kuderet-i ezhārına yaratdı bizi
İstemez ya‘ni halkdan ol sūd

4 ‘Aleminde ğanī durur Hālık
Faķrumuz gördü iyledi bize cüd

5 Şanma kim ğāyib ola hāzırdur
Gözün aç baķ kamuda ol mevcüd

6 Nür-ı Hâķķ ile göremez münkir
Lā-cerem oldu iki gözi kebūd

7 ‘Ayn-ı İblīs oldu ol be Ğariķ
Dūzahīdur ki buldı anda hulūd

208 (M:34b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Münkire cehli oldu yine sedād
‘İlm-i Hâķ’dan sen aña itme küşād

⁶⁹⁰ "Evde Allah'tan başka kimse yoktur." (Yılmaz, s.114)

- 2 Evliyā dilin añlamaz cehhāl
Kılllet-i ‘aqlıdan iderler ‘inād
- 3 Ger mürīd oldularsa pīre yine
Cehlden itdi anlara irşād
- 4 ‘İlm-i zāhirden a‘ni yük urdı
Baṭını ‘ilme yokdur isti‘dād
- 5 Şefkate vaşf olundu bu zāhir
Yola girsün ‘avām bī-üstād
- 6 İtdiler ya‘ni işbu tehdīdi
Hırş u gafletden itmesün ki fesād
- 7 Ğayb ehlini sevmez anlar kim
Bu Ğarīkī’ye oldılar ezdād

209 (M:35a)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Her kimi kim idinesün üstād
Fennini öğrenüb tütarsın yād
- 2 ‘Ayn-ı üstād olduñ ol fende
Ḥāṭıruñ anıñ ile itdüñ şād
- 3 *Eddebenī* didi beni *Rabbī*⁶⁹¹
Ḥaqq’dan oldı Rasūl’e ‘ilm-i ziyād
- 4 Çün *fe-aḥsin* didi ki *te’dībī*⁶⁹²
Oldı ‘ilmile şehr-i dīn ābād
- 5 ‘İlm-i Ḥaqq oldı lā-cerem ‘ilmi
Vaḥy olundu ki ‘ilm-i Hū be-‘ibād
- 6 Gör ki dirler aña kelāmu’llāh
İdemez kimse işbu ḳavle ‘inād

⁶⁹¹ "Beni Rabb'im terbiye etti, terbiyemi ne güzel yaptı." (Yılmaz, s.37)

⁶⁹² "Beni Rabb'im terbiye etti, terbiyemi ne güzel yaptı." (Yılmaz, s.37)

- 7 Baña Hakk'dan gelüp durur bu fütüh
Ki *fe-lā-mümsike*⁶⁹³ zi-‘adl ile dād
- 8 Hakk'ı bilmek dilersen ey tālib
Oķı dīvānum idüp evrād
- 9 Bil ki ‘ilm-i ezel durur Őirüm
Andan irdi baña rāh-ı sedād
- 10 Ger irādet getüre pīre mürīd
Őirüm ile ide aña irŐād
- 11 Āgehi yeg durur ‘ibādetden
Bilmedin hāyı hūy ķuru feryād
- 12 *A‘būdu’llāhe ke’ennehi* ki *terā*⁶⁹⁴
Vesveseyle bulur namāz fesād
- 13 Ger ‘amel irmiye yakīne Ğarīk
Anda rāyic degül ķalur be-kesād

210 (M:35a)
Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Ćünkü vācib durur Ğudā-yı Vedūd
Bāṭinen külliyyen odur bu vücūd
- 2 Pes zuhūruna didiler ḥādīŐ
Ki ķadīme ider hemīŐe sūcūd
- 3 Zāhiri ḥalk u tālib u mecbūr
Bāṭınīdir ķadīm vü hem Ma‘būd
- 4 Luṭf u ķahrı ķü iķtizāsıdur
Ba‘zı maķbül ü ba‘zı pes merdūd
- 5 Biri bilmezlik ile dūŐdı ba‘īd
Biri āgāh olup yürür maḥmūd

⁶⁹³ "Allah, insanlara rahmetinden neyi açarsa artık onu tutacak, kısacak olan yoktur." (Fatır, 2)

⁶⁹⁴ "İhsan, Allah'ı sanki gözlerinle görüyormuşsun gibi Allah'a ibadet etmendir." (Canan, n.15.)

6 ‘Āşıkıñ cenneti durur didār
Münkir ammā ceħıme buldı ħulūd

7 Her ne toħm ekdi ey Ğarīķi Ĥudā
Bitdi vü buldı heb kemāl-i dūrūd

211 (M:35a)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Şıfatān oldı çünki kevn ü fesād
Heb қаzā vü қaderledür bu ‘ibād

2 Қahr u luғfi mezāhir isterdi
Zulm ile bilinür ki ‘adl ile dād

3 Yed-i ħayriledür қamu bunlar
Her ne itdiyse Ĥaққ ki oldı sirād

4 Mālīk-i mülkdür қаzā andan
Zehresi yoқ kimesne ide ‘inād

5 Ba‘zı pes mu‘teberdür ‘izzetde
Ba‘zı hem zillet ile қaldı kesād

6 ‘İzzet oldur ki қurb-ı Ĥaқ’da ola
‘İzzet-i zāhiri degül ki murād

7 Āgehīdür vişāl-i қurbet-i Ĥaқ
Kendüyü bileni idüñ üstād

8 Nefsini bilen ol bilür Ĥaққ’ı
*Men ‘arat*⁶⁹⁵ olan iylesün irşād

9 Varma gelme bu yolda yoқ be Ğarīķ
Kendüyü bilen oldı ħurrem ü şād

212 (M:35b)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Feülün

⁶⁹⁵ "Nefsini bilen Rabb'ini bilir" (Aclûnî, C.2, n.2530.)

- 1 Kamu cūyā-yı Hāḡ' dur nīk eger bed
 Çü sevdi Hāḡ yaratdı oldı emred
- 2 Kamu bir zātdur aşlında eşyā
 Ki anlar rūḡ idi oldı mücessed
- 3 Ezelden tā ebed bir emr-i Hāḡ' dur
 Eḡaddür ma'nda Maḡmūd u Aḡmed
- 4 Yüri bütlanuñı Hāḡḡ ile setr it
 Saña Hāḡḡ ola heb olunmıya redd
- 5 Ġarīķi zıll-i Hāḡ' dur cümle eşyā
 Anuñla görünür dünyāda mumted

213 (M:35b)

Fe'ilatün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Gerçi külden münezzeh oldı Vedūd
 Küllü andan küllde ol mevcūd
- 2 Vācib oldı vücūda çün bi-z-zāt
 Oldı pes cümle 'āleme ma'būd
- 3 Maḡharı oldı külliya maḡlūk
 Hep anuñla kıyām buldı vücūd
- 4 'Abd-i me'mürdur kamu ekvān
 Emr-i Hāḡ iyer anlara çü vürūd
- 5 Cümlesi andan ider istimdād
 Lā-cerem oldı külliye mescūd
- 6 Çün Celil ü Cemil'dür Ḳahhār
 Ba'zı maḡbül ü ba'zıdur merdūd
- 7 Andan oldı fücür ile taḡvā
 Nefsimüz geh şaķi vü geh mes'ūd

8 Gerçi *kaḍ eflaḥa a'ni men zekka*⁶⁹⁶
Terk-i nefis iyliyen olur Maḥmūd

9 Virme nefsüñ murādını be Ğarīḳ
Çünkü dīdār-ı Hāḳ' durur maḳşūd

214 (M:35b)

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

1 İñsānı ḥalk iyledi Hālīḳ fi-kebed
Oldı ḳazā nüvişte anı niçe ide redd

2 Oḳı ki *men erāde bihi sū'en* dir Ḥudā
Emri gelür yerine ki didi *fe-lā-mered*⁶⁹⁷

3 Nebş-i mezābil için idüpdür ğurābı Hāḳ
Ṭütī-i ḥoş nevāyı şeker yimege faḳad

4 İ'ṫā-ı Hāḳḳ ne ise gelür şāḥibine ḥoş
Kendüyi ḥüb gördi vü zıddını didi bed

5 Müşrikler 'ārifāna 'adūdur sebab nedür
Cürmi budur ki *Hüva 'llāh* dur *Eḥad*⁶⁹⁸

6 Pes bu ümem Ğarīḳi bi-emr-i Ḥudā durur
Her kişi şıdḳı ile aña oldı müstened

215 (M:35b)

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

1 Baña dīdār-ı dil yeter emred
Anda ider tecellī ya'ni eḥad

2 Nār-ı 'aşḳ itdi nūr çünki dili
Nūr-ı dilden münevver oldı cesed

3 Beni inkār ile yaḳar münkir
İtdi Hāḳḳ anuñ nārı ile baña meded

⁶⁹⁶ "Nefsini kötülüklerden arındıran kurtuluşa ermiştir." (Şems, 9)

⁶⁹⁷ "Allah bir topluma kötülük diledi mi, artık onun için geri çevirme diye bir şey yoktur." (Rad, 11)

⁶⁹⁸ "O, Allah birdir." (İhlas, 1)

4 Bu Leheb nārı ile yandurdı
Pes Muḥammed çerāğı qaldı ebed

5 Qahrla luḥflar ider Bārī
Niçe luḥf ‘ayn-ı qahr oldı faqad

6 Luḥfdur māl u keşret-i dünyā
Ey Ğarīkī velīk ‘ayn-ı mered

216 (M:36a)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Feülün

1 Beni mulḥid şanur nādān muqallid
Menem ammā ḥaḳīkatde muvaḥḥid

2 Nedür taqlīd-i zāhir put-perestī
Bu ḥālinden yeg olsa mülhid

3 Benüm ‘aşq-ı Ḥudā’dur bil ki dīnüm
Anıñ rengine girdüm yoq baña nidd

4 Ḥicāb olmaz baña teşkīk ü şübhe
Biḥamdi’llāh ki budur aşl-ı maḥmid

5 Şuverde muḥtelifdür işbu üryān
Ğarīkī ma‘nīde birdür degül zıdd

217 (M:36a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1 Bir ‘ināyet yeg ki yüz biñ ictihād
İctihādda ḥavf vāz itmek fesād

2 Līk mevḳūfdur ‘ināyet bī-gümān
İḥtiyārı mevtüñe ey hoş nihād

3 *Mutū ḳable ente mūtū*⁶⁹⁹ ol durur
Ger ‘ināyet dīleseñ budur güşād

⁶⁹⁹ "Ölmeden önce ölünüz." (Yılmaz, s.128)

- 4 Ey dirîğa ol güşādı dāhi hem
Ger Hudā virmezse nitsün bu ‘ibād
- 5 Ālet-i ef‘āl-i Hāk’dur işbu halk
İşledür her ne idinürse murād
- 6 İhtiyārı olsa maḥlūkuñ eger
Kimse düşürmezdi kendüsün kesād
- 7 Hāk didi Qur‘ān’da *küllü k̄ānitūn*⁷⁰⁰
Emr-i Hāk’dur zulm u қаһr u ‘adl u dād
- 8 Yüz kitābı okusañ ber-bāddur
Ma‘nī birdür añlayana bī-ziyād
- 9 Ey Ğarīkī ğam yime münkir eger
Yok diyüben sözüñe itse ‘inād

218 (M:36a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Çünkü Hāk *Fa‘‘āl’* dür *limā yürīd*⁷⁰¹
Nefsine mālīk olur mı hu hiç ferīd
- 2 Cezbe-i Raḥmān irişmezse eger
Çāre itmez saña şeyḥiñ ey mürīd
- 3 Halk Hākḳ’a tebdīl olmaz bī-gümān
Ol durur Hādī vü Mübdi‘ hem Va‘īd
- 4 Diledigüne ider luḫf u ‘aḫā
Diledigüne odur ḍarb-ı şedīd
- 5 Niçe vaşf itsün kişi ol Hālḳ
Kendüye kendü durur ancaḳ Ḥamīd
- 6 Ger hidāyet itmiye ol ḳulına
Rehnümā olmaz Cüneyd ü Bāyezīd

⁷⁰⁰ "Göklerde ve yerde olanlar hep O'nundur. Hepsi O'na boyun eğmiştir. (Rum, 26)

⁷⁰¹ "Rabb'in istediğini hakkıyla yapandır." (Hud, 107)

7 ‘Aşi vü mücrim Ğarîķī bendeñe
Hâdi olğil yâ Kerîm ü yâ Mecîd

219 (M:36b)
Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

1 Mażhar-ı tām Hâķķ’a dirler ebed
Hâs oldı ki oldur ‘ayn-ı eħad

2 Müstağîş olan idicek feryād
Ehl-i Hâķ’ dan irişür aña meded

3 Çün *yedu’llâhi fevķa eydîhim*⁷⁰²
İşleyen ol durur çe nîk u çe bed

4 Dür olan kendüden aña nezdîk
Nefsine her ki ıapar olur redd

5 Bî-ħödîdür ķamu didügi Ğarîķ
Niçe añlasun anı ehl-i ħired

220 (M:36b)
Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Feülün

1 *Eriñnâ yâ Bilâl*⁷⁰³ aydurdı Aħmed
*Ħumeyrâ kellimini*⁷⁰⁴ hem Muħammed

2 Baña bu ķâl ma‘lüm oldı bildüm
Ki ħâlümden bilindi neydi maķşad

3 Kaçan kim iştiyâkı olsa ğâlib
Güzel şavt ‘aşķın iderdi müceddid

4 Çü ‘aşķ u seyr-i Hâķ’ da irse vecde
Olurdı ħayretide yine bî-ħadd

5 Dir idi ehline söyle Ħumeyrâ
Ki nef‘üm göre ħalk olunmaya redd

⁷⁰² "Allah'ın eli onların ellerinin üzerindedir." (Fetih, 10)

⁷⁰³ "Ey Bilal (ezan okuyarak) bizi rahatlat." (Aclûnî, C.1, s.96, n.443.)

⁷⁰⁴ "Ey Hümeýra Benimle konuş."

6 Benüm zevküm bu iki hâldendür
Güzel şavtıyla ‘arîf hûb emred

7 Çü ‘arîf ola maḥbûb ey Ğarîkî
Ḥudâ gibi olur ol dâḥî cömerd

221 (M:36b)

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Feülün

1 ‘Alâyıkdan olur kul gibi âzâd
Ta‘alluksuz olan olur imiş şâd

2 Teferrüd gönlünü pāk iylemekdür
Ḥarâbî derd-i Ḥaḳ’la iyle âbâd

3 Murâdât nüfusuñdan ider pāk
Saña pesdür mürîdâ işbu irşâd

4 *İzâ temme* didi *el-faḳr*⁷⁰⁵ fehm it
Fe-hüve ’llāhü andan iste imdâd

5 Ḥuzur-ı dil firâğından gelür hep
Bu endîşeyle aşşı itmez evrâd

6 Eger meylüñ var ise Ḥaḳḳ’a pesdür
Göñüldeñ derd-i Ḥaḳḳ’ı idin üstâd

7 Oḳı kim *yevme lâ-yenfe‘u*⁷⁰⁶ didi Ḥaḳ
Bi-ḳalbin dir *selîmin*⁷⁰⁷ tut anı yâd

8 Ḥarâb âbâddur dünyâ ser-â-ser
Eyü yatlu ḳalur dünyâda bir ad

9 Fenâda buldı maḳşûdı Ğarîkî
Fenâ olmaḳda ğâyet oldı mu‘tâd

222 (M:36b)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

⁷⁰⁵ "Fakr en son noktasına vardığında işte O Allah'tır." (Ceylan, s.426)

⁷⁰⁶ "O gün, ne mal fayda verir ne de evlat." (Şuara, 88)

⁷⁰⁷ "Ancak Allah'a kalb-i selim (temiz bir kalp) ile gelenler (o günde fayda bulur). (Şuara, 89)

- 1 Cām-ı ‘aşkuñdan beni mest it Hūdā senden meded
Hüşyār itme ebed tā intihā senden meded
- 2 Baña tūfāndur bu idrāk bu bīdārı ‘aql
Yeg durur bihōd qalam ender ‘alā senden meded
- 3 Tā hālāş olsa bu gūş u bu zamīr-i çeşm-i dil
Bu ‘alāyık keşretinden dā’imā senden meded
- 4 Çekmeden ‘aqluñ tekālifin cihānda yeg durur
Kim beqāya ireyin ba‘de’l-fenā senden meded
- 5 ‘Āşık-ı dīdārdur çünkim Ğarīķi derdmend
Dā’imā göster aña nūr-ı liķā senden meded

223 (M:37a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Ehl-i dil pervā yimez āfāt-ı dünyādan ebed
Her ne görür hemān dir *ķul hüve’llāhü eħad*⁷⁰⁸
- 2 Mevte kim hālķ-ı cihān nefret ider andan ķamu
Riş-ħand iyler ki şerbet-i dāfi‘ renc ü kebed
- 3 Münkirān-ı rāh-ı Hāķ ķaşdın iderse ‘arīfüñ
Ol aña mi‘rācdır zīrā hiçābıdur cesed
- 4 Ger saña ta‘zīb ise aña gelür ‘azb ol ķazā
Şöyle bil cerrāħ merhem ne durur Hālīķ faķad
- 5 Zāhirā iħrāk ise ma‘nen yine işrākđur
Bil ki deryānuñ yüzünden ref‘ ider kefc-i zebed
- 6 Ķābil-i āfet degüldür cevheri ey münkirān
Ger şadef ref‘ olunursa aña niğüdüür ne bed
- 7 *Maķ‘adi şıdķ* içredür *‘inde melīkin muķtedir*⁷⁰⁹
Pes Ğarīķi aña olur ecr *Allāhü’ş-şamed*⁷¹⁰

⁷⁰⁸ "De ki: O Allah birdir." (İhlas,1)

⁷⁰⁹ "Güçlü ve yüce Allah'ın huzurunda hak meclisindedirler." (Kamer, 55)

⁷¹⁰ "Allah Samed'dir" (İhlas, 2)

224 (M:37a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Ben ümîd-i bîm için kılmam rükû' u hem sücûd
'Aşk-ı Hâk' dan yüzüm urub hâke dirim yâ Vedûd
- 2 Huld u hür için eger olursa hâkka iştiğâl
Bil muğarrer kim özüñden dūr düşdüñ ey 'anûd
- 3 Çün muğallidüñ yaqîni yok durur zulmetdedür
Nâr-ı dūzağdan yanar münkir ki bulmuşdur hülûd
- 4 'Ārifân 'irmişdür hâkka'l-yaqîne bî-gümân
'İlm keşf olup Hudâ'dan anlara iyler vürûd
- 5 Cennet-i vechîde zevk idüp hemişe rûz u şeb
Sûz-ı derd-i 'aşk ile her demde iderler sürûd
- 6 'Āşık-ı Hâk hâyetinde ğarq olup iyler şuhûd
Viremez aña tağayyür hiç hüsran ile sūd
- 7 Āferîn olsun Ğarîkî aña kim dil virmişe
Hâk'dan ayru nesneye kim virdi fazl ile vücûd

225 (M:37a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Şûretümdür 'ayn-ı ma'nâ *men 'araf* oldum *fakad*⁷¹¹
Çünkü 'ilmüm 'ilm-i Hû'dur key hâzer kılm itme redd
- 2 *Men 'araf*⁷¹²remzi budur fehm idesin 'aynuñ nedür
Bilesin ya'ni ezel olmuş durur 'ayn-ı ebed
- 3 Ger keşif içre laţîfi seyr idersem dem-be-dem
Şâhidüm meşhûdum oldur yine andandur meded
- 4 Bî-hurûf u şavt keşf iyler baña 'ilm-i ledün
'Ayn-ı 'ilm vâhib oldu didigüm kavlı-i ehad

⁷¹¹ "Nefsini bilen Rabb'ini bilir." (Aclûnî, C.2, n.2530.)

⁷¹² "Nefsini bilen Rabb'ini bilir." (Aclûnî, C.2, n.2530.)

- 5 Çün beḳā ba‘de’l-fenāda ḥāl olur bu mertebe
Kendüdür bilen Ğarīḳī yine *Allāhü’ş-Şamed*⁷¹³

Ḥarfü’z-Zāl

226 (M:37a)

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- 1 Pes durur cihānda ‘āşiye ‘afv-ı Ḥudā ümīd
Çün *yağfiru’z-zünūbe*⁷¹⁴ didi var aña ümīd
- 2 Ğaffār mağfired ile ma‘lüm olur diyü
Ṭutar güneh-kār ğālibā aña ümīd
- 3 *Lā-taḳnetū*⁷¹⁵ didi çü Ḥudāvend raḥm idüp
Ma‘küldür ki ‘āşi ṭutar vāḳı‘ā ümīd
- 4 Kāfirde küfrü ile tevekkül ḳılup aña
Ḥaḳ dīn benüm diyü ṭutar ol münkir ümīd
- 5 Ğarḳ-ı günāhdur bu Ğarīḳī velī ne var
Allāh’dan ider yine nūr-ı liḳā ümīd
Ḥarfü’r-Rā’

227 (M:37b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Bu ‘alāyık ceḥīmdür zinhār
Cennet-i Ḥaḳ nedür hemān dīdār
- 2 Gör ki *men kāne* didi *fī-kalbih*
Ğayru’llāh ḥasmühü Ḳahhār
- 3 Oḳı *inne’l-lezīne lā-yercūn*⁷¹⁶
Naşş-ı ḳāṭi‘ ile şābit güftār

⁷¹³ "Allah Samed'dir" (İhlas, 2)

⁷¹⁴ "De ki: Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesizki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir. (Zümer, 53)

⁷¹⁵ "Allah'ın Rahmetinden ümit kesmeyin! (Zümer, 53)

⁷¹⁶ "Huzurumuza çıkacaklarını beklemeyenler, dünya hayatına razı olup onunla rahat bulanlar ve ayetlerimizden gafil olanlar da vardır muhakkak." (Yunus, 7)

- 4 Ki didi Hâk *likâ'enā ve razū*
*Bi'l-hayāt*⁷¹⁷ ki ya'ni dünye-i dār
- 5 *Veṭme'ennū bihā*⁷¹⁸ budur āḥir
Va'dühü *me'vāhüm* didi *en-nār*⁷¹⁹
- 6 Bir de āyātdan olan ğāfil
Aña ma'tūfdur didi Cebbār
- 7 Pes 'alāyık kamu cehennemdür
Rāḥat oldur ki didi ol Ğaffār
- 8 Hem buyurdı Rasūl *lā-rāḥat*⁷²⁰
Dön dīdār-ı Hāḫḫ ki ol muḥtār
- 9 Dūzaḥī oldı rāzı olanlar
Ey Ğarīkī be-māl ü bā-dīnār
- 10 Pes bu ef'ālden bilinür enām
Cennet ehli cehennem ehli ey yār
- 11 Uṣta işbāt Sūre-i Yūnus
Kāfir olur buña iden inkār
- 228 (M:37b)
Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün
- 1 Zāt kim bilmedi anı Deyyār
Muttaşif bi'l-'adem durur her bār
- 2 Ya'ni imkân-ı ḥāliş ile Hudā
Şūret-i olmazsa ma'nī ol ey yār
- 3 Muttaşifdur şifātı ile kamu
Külliyā pes zuhūrı ol Settār

⁷¹⁷ "Huzurumuza çıkacaklarını beklemeyenler, dünya hayatına razı olup onunla rahat bulanlar ve ayetlerimizden gafil olanlar da vardır muhakkak." (Yunus, 7)

⁷¹⁸ "Huzurumuza çıkacaklarını beklemeyenler, dünya hayatına razı olup onunla rahat bulanlar ve ayetlerimizden gafil olanlar da vardır muhakkak." (Yunus, 7)

⁷¹⁹ "İşte onların, kazanmakta oldukları (günahlar) yüzünden varacakları yer, ateştir!" (Yunus, 8)

⁷²⁰ "Mümine rahat yoktur."

- 4 ‘Alemi şanma sen cemād u nebāt
Rūhdur kim tekāşüf itdi be-kār
- 5 Ya‘ni şüret olub nüzülünden
Bir iken vaşfın iyledi bisyār
- 6 Geh ‘urüc ider ol kâh nüzül
Devr odur dā’ir ol dāhi devvār
- 7 *Küllü fi’l-küll*⁷²¹ didi ‘arifler
Sözleri Hakk’dur itme sen inkār
- 8 Hâl ile bildi sâlikân-ı Hudâ
Kaldı kâl ehli süflî celâl ü hâ’r
- 9 Birlige irdüñ ey Ğarîķî ki sen
‘Ayn-ı tevḥîd didigüñ eş‘ār

229 (M:37b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 *Men erāda’llāhü bisū’en* dimişdür Girdigār
*Lā-meredde leh*⁷²² göre qalır mı bunda ihtiyār
- 2 ‘İzzet ü zillet çü birdür vā‘iz ‘inde’llāhda
Nîķ ü bed zāhirdedir bātında qalmaz i‘tibār
- 3 Oķı *küllün kâniṭün*⁷²³ emrine hep qullar durur
Küllü şey’in ‘indehū didi *bi-miķdār*⁷²⁴ ey kibār
- 4 Seyr qıl kendü vücūduñda qamu a‘zāñı gör
İ‘tibārı var mıdur yeksân degül mi yādgār
- 5 *Mā-terā min-ḥalk* didi *min-tefāvüt*⁷²⁵ Girdigār
Añlayana yek işāret pes Ğarîķî söz uzar

⁷²¹ "Her şeyin içinde her şey vardır" (Muhyiddin İbni Arabi)

⁷²² "Allah bir topluma kötülük diledi mi, artık onun için geri çevrilme diye bir şey yoktur." (Rad, 11)

⁷²³ "Göklerde ve yerde olanlar hep O'nundur. Hepsi O'na boyun eğmiştir. (Rum, 26)

⁷²⁴ "Onun katında her şey ölçü ile dir." (Rad, 8)

⁷²⁵ "Rahman olan Allah'ın yaratışında hiçbir uygunsuzluk göremezsin." (Mülk, 3)

230 (M:37b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 ‘Ārif-i Hâk şanur özin münkir
Bilmedi gerçi kend’özin münkir
- 2 Şıdkı yok vahdet ehline ammā
Söyler ‘ariflerüñ sözin münkir
- 3 Şirkden görecek durur bî-şekk
Āhiretde kıara yüzün münkir
- 4 Göñül āyinesinden inkārın
Silmedin süpürüp tozın münkir
- 5 Görmedi nūr-ı vahdeti be Ğarîk
Açmadı çün göñül gözün münkir

231 (M:38a)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Āhiret emrden kināyetdür
Ğaybdan ya‘ni bir vilāyetdür
- 2 Emr-i hūd iktizā-yı zātıdur
Āhirü’l-emr ol nihāyetdür
- 3 ‘Ālem-i rūhdur anuñçündür
Rūhda emrden ‘ibāretdür
- 4 Hâl durur evliyāya ol bilgil
Dād-ı Hâk’dan ki bir kerāmetdir
- 5 Ol laţif olmağın görünmez hūd
Şanma kim ‘ālem-i şehādetdür
- 6 Gerçek aydur Nebî sözü Hâk’dur
Bilmedüñ kaşdı çün rivāyet
- 7 Bu hâlāyık dilini avlamağa
Danede dāmı örter ‘adetdür

8 Ya'ni kim Hakk'a meyl itmege dil
İtdi ol vaşfı kim hikāyetdür

9 Ehl-i zāhirlere bu kıl ile kâl
Ey Ğarîkî hemân kifāyetdür

232 (M:38a)

Fe'îlâtün Mefâ'ilün Fe'îlün

1 Fi'l ü te'sîri Hakk'dan aña ey yâr
Münfa'ildür cihānda her ne ki vār

2 Ol sebebden didiler aña İlāh
Bu sebebden 'ibād olmuş hā'r

3 Pes çü ef'âl külliyā Hakk'uñ
Şuver ālāt-ı Hakk durur der-kār

4 Çünki şüretde ol durur ma'nî
Andan ayru cihānda yok Deyyār

5 Lîk ğāfil bu hālden ekşer
Şandılar ya'ni dünyāda bisyār

6 İhtiyārıyla fi'l var kavilde
Hakk'dan ayru ki olalar muhtār

7 Oldı bu cehl pes Ğarîkî günāh
Kendüyü bilmiyen olur ki himār

233 (M:38a)

Mefâ'ilün Fe'îlâtün Mefâ'ilün Fe'îlün

1 Ne'uzü bi'llāh min-cehl a'ni kim min-nār
Ki 'ayn-ı dūzaḡ olupdur göre ol āzār

2 Mürîdi olmağın el'ân koca Şeytanuñ
Halaktenî diyü *min-nār*⁷²⁶ yürür ol murdār

⁷²⁶ "Beni ateşten yarattın, onu çamurdan yarattın,dedi." (Araf, 12)

- 3 Kemāl ü faẓl u şafā ehline ta‘aşşub idüp
Hasedden ādeme buğz iyleyüp ider inkār
- 4 Yedi cehenneme mazhardur ol La‘īni görüñ
Ki heft ‘uzvı cehennem apusıdur her bār
- 5 Cehennemī vü cehennem o kendü durur münkir
Ġarīıyā çü yaar halkı iyleyüp bī-zār

234 (M:38b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 *Lī-ma‘a’llāhda*⁷²⁷ bir ben ü bir yār
Yārdan ğayrı şığmadı deyyār
- 2 *Oı lev-denevtü enmiletēn*⁷²⁸
Anda Cibrīl yok degül ağyār
- 3 Çün tecellī ide celāli ile
Erüyüben alur hemān dīdār
- 4 Kendü varlığı ālibe māni‘
ande aldı mecāzī yār u nigār
- 5 ālīb olma gerek fenā fi’llāh
Bilmiye andedür vü ankı diyār
- 6 Bu ‘alāyık virür perişānī
ayddur māl kim ola bisyār
- 7 Dostlar rüzğarı şarf iyler
Düşman andan beter durur şadbār
- 8 İ‘tibārāt-ı halkdan geçegör
Saña oldı hicāb nāmus-ı ‘ār
- 9 Çünki maşūdumuz hüva’llāhdur
Hāş u ‘āmuñ abūlü niçe kār

⁷²⁷ "Benim Allah ile öyle anlarım olur ki, ne bir mukarreb melek ne de gönderilmiş bir nebi öyle bir yakınlığı elde edebilir." (Yılmaz, s.115, n.417.)

⁷²⁸ "Yaklaştıydım yanardım." (Cebrail (a.s)'e aittir." (Yılmaz, s.111, n.400.)

10 ‘Ādet-i nās puta ʔapmağdur
Şūrete ʔapma bir daği zinhār

11 ‘Ādeti terk iyledi bu Ğarīğ
Zāhib oldı be-mezheb-i Settār

235 (M:38b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1 Bilmedi münkir olanlar ki bu pür kār nedür
Felegüñ çarhı neden dāyir vü devvar nedür

2 Melek ü milk nedür Hālīğ u maħlūk nedür
‘Arş ile Kürsi nedür seb‘a-i seyyār nedür

3 İns ü cinn vaħş ü tuyūr ‘āşīğ u ma‘şūk nedür
Bunca esmā vü bu ef‘āl ü bu tekrār nedür

4 Sebeb-i hılğat ü bu keşret ü bunca edyān
Tālībün mağşadı ne şūfi vü ezkār nedür

5 Müdde‘i körlüğüne şerğ idivirsen be Ğarīğ
Zāhirā şūret olan ma‘nī-i bisyār nedür

6 Kenz-i maħfī diledi keşf ide sırrını ‘ayān
Göreler bildüreler cümle-i ebrār nedür

7 Zātdan rūğ-ı mükerrem oluben itdi nüzül
Mütekāşif oluben bildi ki Settār nedür

236 (M:38b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1 *Mā-terā*⁷²⁹ dan alduñ ise ger ħaber
Halk-ı Hakk’a ħōr bağma ey püser

2 Fi‘l-i Şeytān’dur anuñ gibi nağar
Pendümi ʔut iyle bundan key ħazer

⁷²⁹ "Rahman olan Allah'ın yaratışında hiçbir uygunsuzluk göremezsin." (Mülk, 3)

- 3 Sen beşersün şan'atuñu bir kişi
Horlayup dise ki budur zışt-ter
- 4 İncinüp düşmām idersün sen aña
Kim yürü işüne ey egri nazar
- 5 Her ne halk itdiyse Hālık huydur
Anuñ için didi *ferci'ul başar*⁷³⁰
- 6 Ey Ğarīķī hep gerekdür Hālık'a
Ādem ü İblīs ü cennāt ü seķar

237 (M:39a)

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Şevķde baĝludur kamu ğüftār
Şevķ geldikde söylenür esrār
- 2 Şevķ virür şafā vü nūr dile
Hīn-i şevķinde zevķ ider ebrār
- 3 Şevķ-i ma'niden iyledi āĝāh
Şevķde keşf olındı bu eş'ār
- 4 Şevķ ile cümle kār āsāndur
Ķat'-ı menzil 'ibādet ü ezkār
- 5 Şoĝbet-i hāş iyle ey 'āşık
Olmasun anda münkirün zinhār
- 6 Cām u cānān u naķl u muṭrıb-ı hūb
Pes durur baña bu muşāhib-i çār
- 7 Süst olursa ādem ü ķāhil
Şevķ virür aña mey-i dīdār
- 8 Keşret içre Ğarīķī vaĝdeti gör
Pes durur saña dünyāda bir yār

⁷³⁰ "Gözünü çevir bir bak." (Mülk, 3)

238 (M:39a)

Mefā'îlün Mefā'îlün Feülün

- 1 Çü ğaybuñdur taşarruf ey birāder
Ne var ise amu andan geliser
- 2 Alan viren hemān her Şeyde oldur
Ki fi'l ü te'şir andandur muarrer
- 3 Bu ekvān u fesādāt itizāsi
Celāl ü hem cemālin bildürürler
- 4 Mezāhirdür bi-lā-şekk cümle eşyā
Gehi mahar olur ol ğāh muahhar
- 5 *Ve küllü yerci'u didi ile'l-aşl*⁷³¹
Çü aşlı ğayb idi ol ğayba gider
- 6 amuda luf u ahruñ var şumülü
Çü didi *mā-terā*⁷³² görgil berāber
- 7 Ne varma var ne gelme şübhemüz yok
Şüverdür kim tebeddül ider ey yār
- 8 amusu ā'im-bihdür dü 'ālem
amu a'razda ol oldu cevher
- 9 Dü 'ālem ey Ğarii lehv ü bāzist
Şanasın ula-veş ider muayyer

239 (M:39a)

Fe'ilātün Mefā'îlün Fe'îlün

- 1 Zāt mula vüçüddur zinhār
Yok durur hiç keşret anda ey yār
- 2 Nür dai dimek aña yokdur
Gerçi ervāhdur aña envār

⁷³¹ "Her Şey aslına döner."⁷³² "Rahman olan Allah'in yaratışında hiçbir uygunsuzluk göremezsin." (Mülk, 3)

- 3 *Evvelü mâ-ḥalaḳ kalem*⁷³³ didi
Sevdi yine ma'nî-i bisyâr
- 4 'Aks-i ervâhdur yine 'âlem
İkidür kısmı didiler ebrâr
- 5 Biri mülki ve bir daḥi melekût
Zât u ervâhdan eşerdür olar
- 6 'Âlem-i mülk oldu bu dünyâ
Bunda cem' oldu cümle bu esrâr
- 7 Kim ki bildi ḥaḳîḳaten gördi
Maḫhar-ı Ḥaḳ' durur ḳamu der-kâr
- 8 Gerçi kim ḳatredür Ğarîḳ velî
Dir ki deryâ menem ki aḫlum-vâr

240 (M:39b)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Cân-ı 'âlem bir ḥaḳîḳatdür ki her demde giyer
Çıkarur biñ bir libâsı gâh zen olur gâh er
- 2 Ne mü'enneş ne müzekkerdür münezzehdür elâ
Bu libâs-ı tende fark olunur ol şanma zeker
- 3 Gör ki aḫvâl-i cihân tebdîl olunur dem-be-dem
Bu kıyâm anîñ durur gel münkir inkârı gider
- 4 Varma gelme yok durur şun'-ı Ḥudâ tebdîl olur
Ḳudreten bildürdi ḳahr u luḫfla ol kâr-ger
- 5 Ḥaşre inkâr itme tekzîb itmegil peygamberi
'Âlemün ḫaşriyle neşrin gör işit ey kûr-ger
- 6 Zıll-i esmâdur bu eşyâ vü degüldür ber-ḳarâr
Bu ta'alluḳdan bilinür kim ḫaḳâyıḳdan ḫaber

⁷³³ "Allah ilk olarak kalemi yarattı." (Aclûnî, C.1, s.236, n.823.)

7 Zîr u bâlâ olan ol taşdıķ ider şî'rûñ Ğarîķ
On sekiz biñ 'âlemi bir gördi ol gerçek meger

241 (M:39b)
Fâ'îlâtün Mefâ'îlün Fâ'îlün

1 Çün *hüve'l-evvel* ü *hüve'l-âhîr*
Ve *hüve'l-bâ'tın* u *hüve'z-zâhir*⁷³⁴

2 Oldı pes on sekiz biñ 'âlem Hâķķ
Zâhirâ keşret oldı ma'nen bir

3 Kudretini bunuñla bildürdi
Ve hüve'l-Kâdir ve hüve'l-Kahir

4 Pâdişâhı aña sezâdur kim
Oldı ol bunca 'askere Kâdir

5 Ğaybdan virdi külliye rûzî
Hıfz ider cümlesinde ol Hâzır

6 Alan ol viren ol durur küllî
Hâkim ü Hâkem ü Münzir ü Nâzır

7 Bezedi kendü Ğüsnünü be Ğarîķ
Yine kendü cemâline Hâyir

242 (M:39b)
Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün

1 On sekiz biñ 'âlemi itdi sebîl ol Gird-gâr
Ğâni' olmaz dil velî diler yine dîdâr-ı yâr

2 Zıllidür gerçi kamu eltâf Hâķ'dur ser-be-ser
Bu nişândur bî-nişânî ister olup bî-ķarar

3 Bunda râhat yok durur ser-geşt gider külliyyâ
Bî-Ğöd olmaķ yeg durur olmaķdan ise Ğör u zâr

⁷³⁴ "O ilktir, sondur, Zahir'dir, Batın'dır. O, her şeyi bilendir." (Hadid, 3)

- 4 Bî-ḥoda ser-ḥoş didiler ya'ni kim itdi ḥuzūr
Bu tekālif-i cihānīden müberrādur diyār
- 5 Zāhirā mesrūr olan dünyāda ol pür-gam durur
Ma'nī yüzinden nazar kılgıl ki oldur sügüvār
- 6 Māsivā-yı Hāḫ ḫamu nār-ı cehennemdür elā
Ḥālḫa lu'ḫ oldu velī yanmaḫdadur leyl ü nehār
- 7 Çünki nevbet üzre baḫludur cihānuñ devleti
Şādī-i dünyā Ğarīḫī bil ki olmaz pāy-dār

243 (M:39b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Miḫnet-i dünyāyı şatan küşede aldı ḥuzūr
Buldı vaḫdet 'āleminde ḫālle zevḫ u sürūr
- 2 Terk-i dünyā iyledi teşvīşden oldu beri
Āgeh oldu aña bu zulmet ḫamu nūr oldu nūr
- 3 'Ālemi ḫalḫ itmeden maḫşūd-ı Hāḫ 'irfān durur
*Küntü kenzen maḫfi*⁷³⁵ didiler bula bunda şu'ūr
- 4 Kendüñü bildüñse Rabbi bildiñ añladuñ ḫamu
Keşf olındı saña bu dünyāda esrār-ı ḫubūr
- 5 Beş gün 'ömrüñ vardurur bir demde baḫ ludur velī
Bir ḫayāl idüñ göründüñ gitdiñ vü ḫaldı gayūr
- 6 Fırşatı fevt itme dem-bu-demdür sür zevḫüñi
Bir dem içre yelli yellā oynadır bulduñ şübūr
- 7 Ser-be-ser 'ālem ḫayālیدür degüldür pāy-dār
Ḥaşrine baḫsañ Ğarīḫī ol durur aşl-ı nüşūr

244 (M:40a)

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

⁷³⁵ "Ben gizli bir hazine idim. Bilinmeyi istedim ve halkı yarattım." (Aclûnî, C.2, s.121, n.2014.)

- 1 Çünki meczübem ‘aşkuñ ile ey yār
*Semme vechu ’llāh*⁷³⁶ oldı heb dīdār
- 2 Bī-cihet olmuşem deli oldum
 Baña pesdür selāsıl-i esrār
- 3 Sākıt oldı kamu teklīf-i şer‘
 İşbu dīvāneye qalmada mey-vār
- 4 Kendüme söylerem ki ehl-i cünün
 Kendü kendü ile ider güftār
- 5 ‘Aql ehli olan yolın görsün
 Şer‘den taşra çıkmasun zinhār
- 6 Āgeh olana didiler vāşıl
 Beyyinā aña hāldür her bār
- 7 Her kişi söz ile bilindi Ğarīķ
 Hāldür hep ki didüğüñ eş‘ār

245 (M:40a)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Feülün

- 1 Diyüben t̄alibā Allāhü ekber
 Fenā ol mā-beqa Allāhü ekber
- 2 Murāduñdur hemān lāyık degüldür
 Dimek ancaķ aña Allāhü ekber
- 3 Namāzuñ Haķķ için olursa ‘ābid
 Hemān di dā’imā Allāhü ekber
- 4 Anuñçün halk olındı cümle ‘ālem
 Kamu dirler elā Allāhü ekber
- 5 Kuru kāl ile dimekden ne aşşı
 Göñülden di biyā Allāhü ekber

⁷³⁶ "Doğru da Allah'ındır batı da. Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü (zâtı) oradadır." (Bakara, 115)

6 Ğaraž oldur ki her kim ola fāni
Aña oldı sezā Allāhü ekber

7 Ğariķi hayretinden dirdi dā'im
Muhammed Muştafā Allāhü ekber

246 (M:40a)
Fe'ilatün Mefā'ilün Fe'ilün

1 Çünkü *fel-yenzurū ilā āşār*⁷³⁷
Emrdür kudretini gör ey yār

2 Hılķatiyle bilindi pes Bārī
Zāta tākāt getirimez ebsār

3 *Şemme vechu'llāh*⁷³⁸ oldı bu eşyā
Ru'yet-i 'ilmidür bu naķş-ı nikār

4 Bu teşābih degöldür hāşā
Bunuñ ile göründi ol Settār

5 Bunca tevcih iyledüñ be Ğariķ
Münkir ammā ki itmedi iķrār

247 (M:40a)
Fe'ilatün Mefā'ilün Fe'ilün

1 Medh ile zemm katumda yeksāndur
Küfr olan halka baña imāndur

2 Her ne virür ise bendeye Hālīķ
Luţfdur bil ki 'ayn-ı ihsāndur

3 Ezelī ķahr u luţf aña şıfatān
Kimi kāfir kimi müselmāndur

4 Oķı kim didi *velev şinā*
*Le-hüdāhā*⁷³⁹ didi kim bürhāndur

⁷³⁷ "Allah'ın rahmet eserlerine bir bak." (Rum, 50)

⁷³⁸ "Doğru da Allah'ındır batı da. Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü (zatı) oradadır." (Bakara, 115)

⁷³⁹ "Biz dilesek, elbette herkese hidayetini verirdik." (Secde, 13)

- 5 Vā'izüñ kavli bir kıru tehdīd
Hālsiz kāl bil ki yalāndur
- 6 Göre dīdār yāri 'āşık kim
Şūret-i Hāq'dur 'ayn-ı Raḥmān'dur
- 7 Cümle der-gāh-ı Hāq'durur 'ālem
Bilmiyen gerçi dir beyābāndur
- 8 Bilmiyen Hāq'ı olmadı bāliĝ
Pīr ise yine nāķış oĝlāndur
- 9 Şāhsız leşker olımaz be Ğarīķ
Bunca erkān aña dīvāndur

248 (M:40b)

Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün Fe'ül

- 1 Eger sırrı dirsem saña āşķār
*Levelleyte minhüm dimişdür firār*⁷⁴⁰
- 2 Münāsib muḥālif olandan velī
Saña remz ile didüm aña ey yār
- 3 Merātibde bulur taĝayyūr umūr
Gehi cebr didüm gehi iḥtiyār
- 4 Çü zann ile me'ḥūzdur her kişi
Yaķınümle 'āmil oluram be-kār
- 5 'Avāmuñ şevābı ile ḥāşş-ı Hāq
Ḥadīş-i Nebī'dür olur cürm-vār
- 6 Eger emri tıtmazsa rind-i sipāh
Muķarrer ki berdār ider şehriyār
- 7 Ḥabībi iderse tecāvüz velī
Diler 'özüni 'afv ider kim nigār

⁷⁴⁰ "Eğer onların durumlarına muttali olsa idin dönüp onlardan kaçardım ve gördüklerin yüzünden için korku ile dolardım." (Kehf, 18)

8 Nedāmetde ‘ārif iderse bir āh
 amu ayr ider cürmini Girdgār

9 *Ülā’ike yübeddil didi seyysi’āt*⁷⁴¹
 Bu da‘vāya bürhān Ğarīı be-yār

249 (M:40b)

Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ül

1 ü didi *elem nerah*⁷⁴² ol Girdgār
 Saña er olndı vücuduñ ey yār

2 Oı *adrek*⁷⁴³ ire kitābuñ yemīn
*Le zikrā li-men kāne lehü albün*⁷⁴⁴ yesār

3 Nedür āyetüñ vafı Allāh’dan
 Ki ıddı diyem sensin ol batiyār

4 Ma‘ādun durur nās didi Rasül
 Kimi sīm ü zerr ba‘zı mis kim ‘ayār

5 Nebāt-ı zemīn ter-cismānı durur
 Velı fikrdür neb-i dil ey kibār

6 Kerāmāt eyi nedür sīn baña
 Saña āl olmadı ol kār u bār

7 aın girme Nemrüd iseñ ātee
 Velākin seni mav ider hū-dār

8 Ğarīı özin her kii yeg bilür
 Ki da‘vāya ma‘nı dimi merd-kār

250 (M:40b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

⁷⁴¹ "Allah'ım onların kötülüklerini iyiliklere çevir." (Furkan, 70)

⁷⁴² "Biz senin göğsünü açıp genişletmedik mi?" (İnşirah, 1)

⁷⁴³ "Biz senin göğsünü açıp genişletmedik mi?" (İnşirah, 1)

⁷⁴⁴ "Şüphesiz ki bunda akklı olan veya hazır bulunup kulak veren kimseler için bir öğüt vardır." (Kaf, 37)

1 Vaşf ideyin saña nedür münkir
Bir yabânî himâr-ı müstenfir

2 Yırtışur halkla köpeklik idüp
Çoma di ço etin yisün hırhır

3 Āteş-i ‘aşkla ısınmaz çün
Ditresün ço kırdı dir dir

4 Vaḥdet-i Hakk’a itmedi ikrār
Bunca āyâtı okudum bir bir

5 Gerçi ma‘zûrdur katuñda velî
Ey Ğarîkî muḥall degül aña sırr

251 (M:41a)

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Feülün

1 Çü hılkatde olupdur halk mecbûr
Merâtibde pes oldı külli ma‘zûr

2 Ki *lâ-tebdîde fî-halkı ’r-Raḥîm*⁷⁴⁵
Kimin itdi mükerrem ba‘zı maḥhûr

3 Cehâletden olupdur halk ḥöd-bîn
Bileydi kendüyi olmazdı maḡrûr

4 Kamu der-gâh-ı Hakk’dur işbu ‘âlem
Velî bilmezlik ile düşdiler dūr

5 Özini bildügiçün ‘ârif-i Hakk
Anuñçün pâki yokdur böyle mesrûr

6 Bu tevḥîdâtı hep tevcîh itdüm
Velî halkuñ gözinden yine mestûr

7 Ğarîkî birlige irdi cihânda
Anuñçün oldı tevḥîd ile meşhûr

⁷⁴⁵ "Allah'ın yaratışında deĝişme yoktur." (Rum, 30)

252 (M:41a)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Bir hayāli vücūddur zāhir
Ki vücūd vücūbdan şadır
- 2 Bāṭını ol vücūd-ı muṭlaḳdur
Şun‘ ile setr olındı ol Ḳādir
- 3 Çünki eşnāfi bī-nihāyetdür
Bunca eşnāfi iyledi bāhir
- 4 Ma‘nīsine kimesne irmezdi
Oldı meşṭūr ma‘nī-i vāfir
- 5 Kühine irmedi anuñ kimse
Ġāyib ammā ḳamuda ol ḥāzır
- 6 Bunca esrārdan idüp ḥayrān
Mest-i ‘aşḳur velī aña ḥāyır
- 7 Meyl-i zātisi var zuhūr ister
Sevdi yaratdı bilmege āḥır
- 8 Maḫhar-ı kāmīl iyledi be Ġarīḳ
Ādemi līk kāmili nādir

253 (M:41a)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Vāridāt oldı bil ki bu eş‘ār
Fehm itmez bunı meger ebrār
- 2 Niçe bilsün bunı ‘avām-ı cihān
Ki ledüdüdür ekşeri güftār
- 3 Çünki *mā-lā-ra’et* didi ‘aynün⁷⁴⁶
Şābit oldı be-ḳavl-i ān Settār

⁷⁴⁶"Ben salih kullarıma ötelede öyle şeyler hazırladım ki ne göz görmüş ne kulak işitmiş ne de kimsenin hayaline gelmiştir." (Nevevî, n.1898.)

- 4 Ki beşer fehmi idemez illā
Ehl-i Hāḡ ki ola vāḡıf-ı iḡbār
- 5 Kim ki hem-ḡāl ola ‘irfāna
Aña ma‘lūm oldu bu esrār
- 6 Ol ki tevḡīdi zevḡ ile bildi
Ol disūn *leyse ḡayruhū deyyār*⁷⁴⁷
- 7 Şoydılar bātınımda bu tenimi
Hiç aḡrımadı olmadum bızār
- 8 Ta‘biri bu münāsebet varimiş
Ortamızda Nesimi ile ey yār
- 9 Çünki *yü’ḡīhi men yeşā*⁷⁴⁸ be Ğariḡ
Faẓl-ı Hāḡ’dan durur saña işār

254 (M:41b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 ‘Ālem-i ‘aḡl bize dār yerdür
Ki mecānīn vāsi‘ erlerdür
- 2 Acı geldi bize kelām-ı ‘avām
Her ne dirlerse ḡıybet-i ekşerdür
- 3 Mecnūn olana bil ki dūnyāda
Ḳışşa-i Leylī āb-ı kevşerdür
- 4 Biz mecāziden urmazuz demler
Şadrumuzda ḡaḡāyık ezberdür
- 5 Görinen köye ne ḡulaḡuzlar
Öpme ḡuçma bilür o kim erdür
- 6 Ḥaber-i Hāḡ durur kemāl ü hüner
Virmiyenler ḡaber ki ebterdür

⁷⁴⁷ "Evde (Kainatta) ev sahibinden (Allah'tan) başkası yoktur." (Cüneyd-i Bağdadî'nin ifadesidir; Yılmaz, s.114, n.410.)

⁷⁴⁸ "Onu dilediğine verir." (Cuma, 4; Ali İmran, 73)

7 Çalb-i münkirde naş olur mı sözüm
Çünkü nisbetde seng-i mermerdür

8 Haqq sözü söylerem ki hâlimdür
Kim ki fehm itmez ise ol hardur

9 *Men şamet ey Ğarîķi* buldı necâ
Sırr-ı Haqq yeg durur ki muzmerdur

255 (M:41b)

Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

1 ‘Ayn-ı bâtın durur hemân zâhir
Bunda mâhiyyeti olur Bâhir

2 Bunca hâlât olmasa mevşûf
Niçe biline idi ol Kâdir

3 Luţfdur fi’l-ħaķiķa ħılķat kim
Ki ‘amâ iken olurlar nâzır

4 Şüretâ mühmel ise kayırmaz
Çünkü aşlıdurur bunuñ Tâhir

5 ‘Ārif oldı mażhar-ı küll
Cümle ğâyib ki andadur Hâzır

6 Çün ki bir ismidür *Hüve’z-zâhir*⁷⁴⁹
Vâcib oldı zuhûr ider Sâtir

7 Cümle esmâsı ħaķiķat-i Haq’dur
Lâzım oldu mezâhir ey sâfir

8 Bi’z-zarûri zuhûr idüpdür hep
İķtizâ itdi zât kim âmir

9 Çünkü kâ’im durur Hudâ be Ğarîķ
Hâldür bu ne mâzi ne ‘âbir

⁷⁴⁹ "O İlk'tir, Son'dur, Zahir'dir, Batın'dır. O her şeyi bilendir. (Hadid, 3)

256 (M:41b)

Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlün

- 1 *İnne lil-Kur'ān* dir *zuhran ve baṭnan* Girdigār
Okı kim ve *li-baṭnühü baṭnen ilā seb'a*⁷⁵⁰ iyār
- 2 Zāhirini fehm iderler ehl-i zāhirler velī
Bāṭınını keşfle bildi erenler ey kibār
- 3 Dilledür şerḫi *elem neşrah leke şadrak*⁷⁵¹ didi
Bī-kitāb u bī-ḫurūf olur o ders-i müşg-bār
- 4 Enbiyāya vāriş olan *ḳā'imen bi'l-ḳıst*⁷⁵² olur
Vaḫdet işbātında ya'ni ğayb-ı Hāḳḳ'a ḫişşe-dār
- 5 Rāsiḫ-i 'ilm olmıyanlar müsteşnā durur
Enbiyāya ḫālde vāriş degül ya'ni olar
- 6 Ehl-i ḫāle zāhiri bundan ider buğz ey Ğarīḳ
Kim *ene ḫayrun*⁷⁵³ diyüp da'vā ider leyl ü nehār

257 (M:41b)

Mefā'īlün Mefā'īlün Feülün

- 1 Mine'l-Hāḳ nāzil oldı işbu güftār
İle'l-Hāḳḳ u 'ale'l-Hāḳḳ oldı eş'ār
- 2 Mücerred ḳāl ile ma'lūm olınmaz
Ki ekşer ḫāl ile bildiler ebrār
- 3 *Ve 'allemnāhü* didi *min-ledünnā*⁷⁵⁴
Olur kāfir iden āyāta inkār

⁷⁵⁰ "Kur'an'ın zahiri var, batını var, batının da yedinci batına kadar batını var." (Yıldırım, s.308; Aclûnî, C.1, s.189, n.630.)

⁷⁵¹ "Biz senin göğsünü açıp genişletmedik mi?" (İnşirah, 1)

⁷⁵² "Allah, adaleti ayakta tutarak (delilleriyle) şu hususu açıklamıştır ki, kendisinden başka ilah yoktur. Melekler ve ilim sahipleri de (bunu ikrar etmişlerdir. Evet) mutlak güç ve hikmet sahibi Allah'tan başka ilah yoktur." (Ali İmran, 18)

⁷⁵³ "İblis: Ben ondan hayırlıyım! Dedi." (Sad, 76)

⁷⁵⁴ "Ona tarafımızdan bir ilim öğretilmiştir." (Kehf, 65)

- 4 Hüve'l-Hak̄k zikrini iderler eşyā
Felek-i gerdişle yir nebṭ ile her bār
- 5 *Yüsebbih* didi *er-ra'dü bi-ḥamdih*⁷⁵⁵
Ḳamu tesbīḥ iderler aña ey yār
- 6 Ḳamu 'aşkıında ser-kerdān u ser-mest
Velīkin cümlede mestūr Settār
- 7 Ğariķī cümleye rūḥ oldı ĩşār
Kimi kendüye yār u ba'zı aġyār
- 258 (M:42a)
Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün
- 1 Saña haḳḳa'l-yak̄inden bu yeter
Ki fenā olasın Ḥudā ekber
- 2 Cüş idüp baḥr-ı dil temevvüc ide
Taşdıġından çıḳa kenāra ġüher
- 3 Gerçi ġāyib durur ġöñül ammā
Şüret-i dil durur bu ma'niler
- 4 Bu teraşşuḥ durur ki mā-fihe
Böyle virdi Rasūl Ḥaḳ da ḥaber
- 5 Ya'ni kim 'ayn-ı vaḥdet oldı ġöñül
Şüreti dāḫi birliginden eşer
- 6 Şüret-i mevc cüş-i deryādur
'Ayn-ı mādur velī şüverde diger
- 7 Hep anuñla kıyām buldı ḳamu
Fi'l anuñdur nice dilerse ider
- 8 Keşret ālātdur Ğariķī velī
Ḥareket Şāni'üñ durur be-şüver

⁷⁵⁵ "Gök ġürültüsü Allah'ı hamd ile tesbih eder." (Rad, 13)

259 (M:42a)

Müfte‘ilün Mefā‘ilün Müfte‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Vācib olan Hudā dilā cān-ı cihān Hudā durur
Biline budurur liķā cān-ı cihān Hudā durur
- 2 Zāt eger çi muṭlaķest Şekl ü miŐālĭ yok velĭ
Nūrı vü ‘aksidür elā cān-ı cihān Hudā durur
- 3 *Evvel mā-ħalaķ ķalem*⁷⁵⁶ ya‘ni ķamu ħaķāyıķı
Yazdı ķalem miŐālĭ tā cān-ı cihān-Hudā durur
- 4 Zātına oldı iķtizā Şekl ü miŐālĭ bāṭınā
Geldi ħayāle külliyā cān-ı cihān Hudā durur
- 5 Oķı kim *nūn velķalem* ķavl-i Hudā vü *yeŐturūn*⁷⁵⁷
Varlıķ anuñ budur fenā cān-ı cihān Hudā durur
- 6 Ben dimezem menem menem cümle Hū cümle Hū direm
İllā o durur menem cān-ı cihān Hudā durur
- 7 Evvel ü āḫir ol durur zāhir u bāṭın ol durur
Cümle Hudā belĭ Hudā cān-ı cihān Hudā durur
- 8 ‘İlm-i mecāzĭ zāhiri ders ile bilinür velĭ
Keşf ile bilmişem hele cān-ı cihān Hudā durur
- 9 Bir kiŐii Ħaķ seve ‘aŐķla cezbe ider anı
‘İlm-i ezel ider ‘aṭā cān-ı cihān Hudā durur
- 10 Lĭk bu kesb-i zann ile Őekk ü gümānda ķal yūri
Bilmedūñ ki münkirā cān-ı cihān Hudā durur
- 11 Ħaķķile Ħaķ durur ķamu Ħayy ile buldılar nemā
Ħaķ didi ķünkü *mā-terā*⁷⁵⁸ cān-ı cihān Hudā durur
- 12 Ħaṭre bilūben aŐlını baḫr menem dise nola
Cümle menem dise sezā cān-ı cihān Hudā durur

⁷⁵⁶ "Allah ilk olarak kalemi yarattı." (Aclūnĭ, C.1, s.236, n.823.)

⁷⁵⁷ "Nūn. Kaleme ve satır satır yazdıklarına yemin olsun." (Kalem, 1)

⁷⁵⁸ "Rahman olan Allah'ın yaratışında hiçbir uygunsuzluk göremezsin." (Mülk, 3)

- 13 Lā-cerem ‘ārif-i Ḥudā bildi aṣl u fer‘ini
Dirse ki Haḫ menem revā cān-ı cihān Ḥudā durur
- 14 Pertev-i Haḫ durur ḫamu zıllı vü ‘aksidür ḫamu
Ṣemme çü *vechehü*⁷⁵⁹ beyā cān-ı cihān Ḥudā durur
- 15 Gerçi Ğarīḫi külliyā işbu şuver fenā bulur
Līk anuñ durur beḫā cān-ı cihān Ḥudā durur

260 (M:42b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Cümle gördüğün ‘ayn-ı zātuñdur
Farḫ idegör ḫamu şıfātuñdur
- 2 Saña mir’āt oldı bu ekvān
‘Aksüñi gör muğayyebātuñdur
- 3 Ne iderseñ saña gelür ḫarşu
Defterüñle ki ol berātuñdur
- 4 Nefse ilhām olur fücür u şalāḫ
Bil ki Haḫ’dan bu vāridātuñdur
- 5 Cümle itdi ol seni terkīb
Ey Ğarīḫi ḫamu cihātuñdur

261 (M:42b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Çün be-her-ḫāl birdedür ol yār
Kendüñe yār olıgör zinhār
- 2 Ḥalvet-i dildedür ḫuzūr-ı tamām
Ḳoma sen anda ğayrını deyyār
- 3 Ḥalḫdandur saña perişāñı
Ḥāḫırınca olursañ aḫir kār

⁷⁵⁹ "Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü (zâtı) oradadır." (Bakara, 115)

- 4 Dostlar rüzgârı şarf iyler
 Çande kaldı ki düşman bed-kâr
- 5 *E's selāmet* didi ki *fi'l-vaḥdet*⁷⁶⁰
 Halk-ı 'ālem kamu saña aḡyār
- 6 Zülmet-i nefis ü zülmet-i yārān
 Süfle düşürdi iyledi seni ḡāvr
- 7 Kendüñe yār iseñ saña pesdür
*Ve hüve ma'aküm*⁷⁶¹ yeter Ğarīķī nigār

262 (M:42b)

Fe'ilatün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 On sekiz biñ durur 'ālem-i Settār
 İdeyin vaşf cümlesin be-şümār
- 2 On sekizdür aşlda līk anuñ
 Her birinde olur ḡavāşş hezār
- 3 Yedi aşl oldı bu yedi eflāk
 'Arş u Kürsi iki vü 'unşur-ı çār
- 4 Ḥamsedür çünki 'ālem-i ḡazarāt
 Diñle ismini bil anuñ ey yār
- 5 Ki 'amā durur rūḡ dāḡi mişāl
 Pes ḡayāl ü şehādet oldı 'ayār
- 6 On sekiz aşl oldı çün cümle
 On sekiz biñ olur ki keşreti var
- 7 Cümlesi dāḡil oldı ādemde
 Bildi vü görđi anları ebrār
- 8 Arz-ı Ḥaḡḡ ādem oldı kim vāsi'
 Maḡfıret didi şānına Ğaffār

⁷⁶⁰ "Kurtuluş birliktedir."

⁷⁶¹ "Nerede olsanız, O sizinle beraberdir." (Hadid, 4)

- 9 *Sābiḳū*⁷⁶² didi emr idüp Bārī
Andadur ya'ni cümle bu esrār
- 10 Hāşş-ı Hāḳ' da zuhūr buldı ḳamu
Bāḳisi ḳaldı dünyāda hā'ır u zār
- 11 Ādeme ol durur Ğarīḳī kemāl
Kendüde seyr iyleye her bār
- 263 (M43a)
Fe'ılātün Mefā'ilün Fe'ilün
- 1 Dünyāyı cennet iylemek nādır
Kim Süleymān olur aña Ḳādir
- 2 Azmağa bir sebep durur dünyā
*Le-beğav*⁷⁶³ didi ḳod budur zāhir
- 3 *Eyyühe'n-nās*⁷⁶⁴ didi bir yerde
Āyeti fehm iyleye āḫır
- 4 *İnnemā bağyükküm 'ālā enfüs*
Kim *metā'a'l-ḫayāt*⁷⁶⁵ bu bāhir
- 5 Terkī evlā durur anuñçün kim
Hep perişānī olıcaḳ vāfir
- 6 Vārı vü yoğu olsa bir yārā
Bir sebep için aña ol nāzır
- 7 Dünyā ālet durur Ğarīḳī eger
Varı yoğu oldıysa saña bir

⁷⁶² "Rabb'inizden bir mağfirete; Allah'a ve peygamberlerine inananlar için hazırlanmış olup genişliği gökle yerin genişliği kadar olan cennete ḳoşun." (Hadid, 21)

⁷⁶³ "Allah kullarına rızkı bol bol verseydi, yeryüzünde azarlardı." (Şuara, 27)

⁷⁶⁴ "Ey insanlar! Sizin taşkınlığınız anacak kendi aleyhinizedir, (bununla) sadece fani dünyā hayatının menfaatini elde edersiniz." (Yunus, 23)

⁷⁶⁵ "Ey insanlar! Sizin taşkınlığınız anacak kendi aleyhinizedir, (bununla) sadece fani dünyā hayatının menfaatini elde edersiniz." (Yunus, 23)

264 (M:43a)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Küfr ü İmān şalāḥ u fişḳ u fücūr
Ḳabz u başt u televvüş ile ṭahūr
- 2 Ṭama‘ u kibr ü buḥl ü buğz u ḥased
Ḥilm ü şabr u ḳanā‘at ile zacūr
- 3 Nākiz-i yer oldu bu ḥiṣāl bize
Vaḳti ile ider ḳamu ki zuhūr
- 4 Ğaybda ketmdür ḳamu bunlar
Tā ki maṭma‘ bulına bā‘iş şūr
- 5 Çü şeyāṭındür zuhūr iyler
Aşl-ı İslām’a ğālib oldu kefür
- 6 Nūr-ı Ḥaḳ ider anları yine maḥv
Fevt olup defn olındılar be-ḳubūr
- 7 Çünki Ye‘cūc’dür bular be Ğarīḳ
Nefḥ-i ‘ilm oldu sedd ki ise şübūr

265 (M:43a;)

Mef‘ülü Fā‘ilātün Mef‘ülü Fā‘ilātün

- 1 Çün rütbeti ḳiṣinüñ ma‘lūm olur zi-eş‘ār
Keyfiyyetini dimek lāzım degüldür ebrār
- 2 Sūz-ı derūn-ı ‘āşık sīmāda ḥöd ‘ayāndur
Çün ‘āşıḳa nişāndur ḥāline oldur āşār
- 3 Da‘vī idersem āḥir kim ‘ārif-i Ḥudā’yum
Ma‘nī dilerseñ işde esrār-ı Ḥaḳ’dan iḥbār
- 4 Çü ‘ilmdür muḳaddem ḳuderetden ey mu‘ānid
Evvel Ḥudā’yı bildüm angāḥ vaşf-ı Settār

5 Çün *ene hayrun*⁷⁶⁶ oldu İblise ‘illet ey yār
Maḥlūḫda marāzdur sende vü bende hem vār

6 Halk-ı cihān mihekdür her kimsenüñ ‘ayārın
Sözinden fehm iderler ḥācet degüldür eṣ‘ār

7 Münkirlere Ğarīḳī digil *Ieküm dīniküm*⁷⁶⁷
Anuñla yār olmasun saña ki oldur aġyār

266 (M:43a)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

1 Neye kim ṭālib olursañ ta‘alluḫ iyledi ḥāṭır
Anuñ ḥükmün ṭutar göñlüñ ḳarīb olduḳca bu zāhir

2 Anuñçün keṣret-i dünyā ‘alāyıḳdur zarar iyer
Ki *el-a‘mālū bi’n-niyāt*⁷⁶⁸ lā-büddür ola nāzır

3 Ne ṣan‘at istese ṭālib ḥuṣūline sebep vardur
Yapıṣmayınca esbāba olımaz fi‘line Ḳādir

4 Pes imdi ṭālib-i Hāḳḳ’a ma‘ārifdür sebep ya‘ni
Ki ehlu’llāh aḳvāli murāda irgürür āḫır

5 Oḳı kim didi Hāḳ *lā-ecma‘u ḥubbī* ki *fi-ḳalbi*⁷⁶⁹
Ve ḥubbü’ d-dünyā fehm iyle müṣāhiddür bu ḥōd bāhir

6 Didi *mā-etteḥāze’llāhü* çün *veliyyen cāhilen*⁷⁷⁰ Bārī
Pes imdi ‘ilm ile ma‘lūm olındı Hāḳ ki ol ḥāzır

7 Çün *Rabbi zidnī ‘ilmen*⁷⁷¹ dir Ğarīḳī emr-i Hāḳḳ andan
Bilindi kim ‘ibādetden dāḫi yeg ‘ilm kim zāhir

267 (M:43b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

⁷⁶⁶ "İblis, Ben ondan hayırlıyım!Dedi." (Sad, 76)

⁷⁶⁷ "Sizin dininiz size benim dinim banadır." (Kafirun, 6)

⁷⁶⁸ "Ameller niyetlere göredir." (Hadis-i Şerif)

⁷⁶⁹ "Ben dünya sevgisi ile benim sevgimi bir kalpte toplamam." (Hadis-i Kudsi)

⁷⁷⁰ "Allah cahili dost edinmez." (Muhyiddin İbni Arabi, C.3, s.209)

⁷⁷¹ "Rabb'im ilmimi artır" (Taha, 114)

- 1 Zıkr mezkûrdan ibâretdür
Birlige ya'ni ol işâretdür
- 2 Girse mezkûr rengine gönlün
Şekl-i tevḥîd aña 'alâmetdür
- 3 Pes zebânun tutsa yine ḥükm veli
Birlige daldum kifâyetdür
- 4 Ḥubb-ı Ḥaḳ'dan zuhûr buldı bu ḳâl
Ki muḥabbet de bir velâyetdür
- 5 *Men eḥabbe bi-şey'en*⁷⁷² didi Rasûl
Ekşer-i zikre rivâyetdür
- 6 Bil ki ḥaḳḳa'l-yaḳîndür bu Ğarîḳ
Çün nihâyetdür selâmetdür

268 (M:43b)

Fe'îlâtün Fâ'îlâtün Fe'îlâtün Fâ'îlâtün

- 1 *Ene 'inde zanni 'abdî*⁷⁷³ didi Ḥalîḳ-ı cihân-dâr
Ki taşavvurât-ı maḥlûḳ aña oldı hep sezâ-vâr
- 2 Çü vücûd-ı cümle oldur be-ḥayât u 'ilm ü ḳudret
Ḳamu ol olur münâdâ ki odur cihânda dâvâr
- 3 Ne ki varsa aña ḳul ki 'ibâdetindedür hep
Ki ḥaḳîḳatine baḳsañ heme râh-ı râst ey yâr
- 4 *Fe-başaruke ḥadîd*⁷⁷⁴ didi ḥalîm oldı bugün
Ki şeḳâvet ü sa'âdet baña görünür niĝü kâr
- 5 Heme oldı 'abd-i me'mûr be-ḳâlâlet ü hidâyet
Çü cu'ul-ı 'ibâdetinde aña ḥâ'r baḳma zinhâr
- 6 Ne ki gördi ise 'aynum baña ḥayr geldi küllî
Ki degül birisi güm-râh heme râh râst-ı ebrâr

⁷⁷² "Kişi sevdiği şeyi daha çok anar." (Aclûnî, C.2, s.198, n.2350.)

⁷⁷³ "Ben kulumun hakkımdaki zannı gibiyim." (Canan, n.1945.)

⁷⁷⁴ "Artık bugün gözün keskindir." (Kaf, 22)

7 Çü Mu'izz u hem Müzill iki ism-i Haḡ Ğarīkī
Ne tefāvüt oldı bunda aña bir durur bu ezḡār

269 (M:43b)

Fe'ılātün Fā'ilātün Fe'ılātün Fā'ilātün

- 1 Ene 'inde ḡannı 'abdī ne dimekdür birāder
Ki taşavvurına göre heme kes müşāb olısar
- 2 Eyü şan eyü bulasın ki ḡamu şanuñ sañadur
Ki Rasül böyle didi ki Muḡammed idi aḡber
- 3 Çü 'ivaż-ı Hāḡ' dan olur saña pes durur bu tenbīh
Dükeli cihāna ḡayr itdi ki saña irişmiye şer
- 4 Dükeli cihānda Ḳādir ḡamu yerde oldı Hāzır
Heme ḡalk Allāh Allāh diyüben aña yanarlar
- 5 Be-Ğarīkī cümle 'ālem be-Ḥudādudurur ḡıyāmı
Ki didi *lemmā 'aleyhā ḡāfızdur*⁷⁷⁵ u aḡder

270 (M:43b)

Fe'ılātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Bir ḡaḡīḡat durur ḡamu ḡāhir
Ba'zısı evvel ü ba'zıdur āḡir
- 2 Zāt oldı çü vaşf ile ma'lüm
Muḡtelif oldı vaşfi kim vāfir
- 3 Çün kemālātı bī-nihāyetdür
Lāzım oldı ki ola hem bāhir
- 4 İḡtilāf olmaḡa sebep oldı
Zāhirā keşret oldı ma'nā bir
- 5 'Āleme bir mişāldür şı'rüm
Bir mürekkeb degül mi ey nāzır

⁷⁷⁵ "Hiç kimse yoktur ki üzerinde bir koruyucu, bir denetleyici bulunmasın."
(Tank, 4)

6 Bir kalemle yazıldı cümle hürûf
İktizâ itdigünce bu hâtır

7 Keşret oldı hürûf ile esmâ
Tâ ki mezkûrı zıkr ide hâtır

8 Aşlı birdür haqîkatâ bakşañ
Münkir inkâra olımaz kâdir

9 Bir haqîkat durur kamu be Ğarîk
Zâkir u zıkr u devr ile dâ'yir

271 (M:44a)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Feülün

1 *Ene'l-Hak*⁷⁷⁶ dir Hudâ Manşür-ı ber-dâr
Ki oldur iyliyen bu sırrı izhâr

2 Anuñdur 'işmet ü cürm 'aşıkuñdur
Eger çi sırrı cebren didi ebrâr

3 Ve bî-yesme'u ve bî-yübşiru⁷⁷⁷ didi Haqq
Pes imdi anuñ olur işbu güftâr

4 Baña ağıyardan cevri iderse
Ğaraż oldur ki aña ağlayam zâr

5 Bu sırrı gizlemek yegdür velîkin
Nişân virmek dañi yegdur zi-Settâr

6 Mükerrermdür kamusı hılkatinde
Velî ba'zı yâr u ba'zı ağıyâr

7 Ğarîkî esfele düşdi muhallid
Ki lâyıq görmedi tapusına yâr

272 (M:44a)

Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

⁷⁷⁶ "Ben Hakk'ım." (Ceylan, s.425)

⁷⁷⁷ "Bir zaman o babasına dedi ki: Babacığım! Duymayan, görmeyen ve sana hiçbir fayda sağlamayan bir şeye niçin taparsın? (Meryem, 42)

- 1 Derk-i Hâk' dan uzaktadır münkir
‘Ārifūñ hāline degül ki mağarr
- 2 *Le-ğafirtü lehü bi-nefsi lâ*
*Hüve illā ene ve lâ-ene*⁷⁷⁸ dir
- 3 *Ġayruhu*⁷⁷⁹ ya‘ni mağhar-ı kāmil
Kudretin anda gördi kim muğhir
- 4 *Mā-zahartü didi çü ff-şey’in*
Vāridātında gör okı bir bir
- 5 *Ke-zuhūri* didi ki *fi’l-insān*
Mağhar-ı tāmdu ki Hâk muğayyer
- 6 Ehl-i Hâk' dan kaçarsa katli helāl
Vaşfidur çün humur u müstenfir
- 7 Zebhi oldı helāl hayvānuñ
Hükm ider ādem aña kim münzir
- 8 Lîk vahşi-i katl ider darben
Niçün insāndan oldı ol müdebbir
- 9 Yine ol ‘aql kim kaçır küllden
Hükm hayvāndadur Ġariķī bedir

273 (M:44a)

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- 1 Cevher ‘arazla cem‘ oluben itdiler zuhūr
Zulmet ger olmasa niçe şüret bulurdı nūr
- 2 Tā nūr-ı yār pertevi düşdi bu cānuma
Ġamdan halāş buldı gönül kesb idüben sürür
- 3 Dîdār-ı yār cennet-i a‘lādudur baña
Hūr u kuşūra meyl idersem zihî kuşūr

⁷⁷⁸ "Onu kendi nefsimle kendi nefsim için izhar ettim. O yoktur, ancak ben varım ve ben onun gayrı değilim." (Muhyiddin İbni Arabi)

⁷⁷⁹ "Onu kendi nefsimle kendi nefsim için izhar ettim. O yoktur, ancak ben varım ve ben onun gayrı değilim." (Muhyiddin İbni Arabi)

4 Şahbā-yı ‘aşkla dil olup mest kalmadı
Ne kendüden ne hōd dü cihāndan aña şu‘ūr

5 Gel ey Ğarīķi kesb idegör yine vahdeti
Keşret içinde yok durur aşla saña huzūr

274 (M44b)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Feülün

1 Cemālu’llāhdur her yerde hāzır
Girü hem ‘ayn-ı Hāķ’dur aña nāzır

2 Eger āşık eger ma‘şūk oldur
Ki Evvel Āķir o Bāṭın u Zāhir

3 Cemālin gösterür her hūb-rūdan
Ki her bir gamzesi bir dürlü sāhir

4 Na‘īm-i Hāķ ṭoludur yir ü gökde
Girü ni‘amāsına hem kendü şākir

5 Zebānum lāl olur vaşfinda anuñ
Daķi ‘aķlum olur medħinde kāşır

6 Kimin bir pāre nāne itdi muħtāc
Kimini dāķi māl u mülke ķādir

7 Ğarīķi’ye virüpdür cur‘a-i ‘aşķ
İdiser mest ü rüsvā anı āķir

275 (M:44b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Çün vücūdumdan olmışam bī-zār
Lā-cerem fāriğ oldum u bī-kār

2 Hāyret-i bī-hōdī durur zevķüm
Ne ‘ibādet huzūru var ne ezķār

3 Ne şevāb u ne āķiret ne ‘iķāb
Cümle teşviş-i nisyedür her bār

- 4 Fikr-i dūr-ı dırāzdan geçdüm
İbn-i vaktem ne gelse hōş ey yār
- 5 Cümle aḥvāl fānīdür fāni
İ'timād itmez anlara ebrār
- 6 Çünki derdinden düşmişem bī-mār
Ḥastasına ider Ḥudā tīmār
- 7 Ğayru'llāh yok durur kimse
Lā-cerem anı bilmedi deyyār
- 8 Oķı *lā-ya'rifü'llāh* didigün
*Ğayru'llāh ve lā-yerā aġyār*⁷⁸⁰
- 9 Alan ol viren ol durur be Ğarīķ
Dāyir ü devr ü merkez ü devvār

276 (M:44b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Her ki Ḥaķ'dan dūrdur mesrūrdur
Ḥaķķ'a nezdīk olan ġam-ḥōrdur
- 2 Derdi vardur kim devāsı yine derd
Līk dünyā ġuşşasından dūrdur
- 3 Muḥliş olmuşdur ki hüzn ü ḥavfi yok
Mātem-i 'ālem aña hep sūrdur
- 4 Behre-mend olmaz bu sırrdan zerrece
Her ki ol 'ilm-i ledünden 'ūrdur
- 5 Şıḥhat olmaz münkirüñ kavlinde hiç
Kim ḥasedden dā'im ol ol rencūrdur
- 6 Bu cihānda görmiyen Rabb'in begüm
Şöyle bil ki ol cihānda kūrdur

⁷⁸⁰ "Allah'ın gayrısı ile Allah bilinmez, Allah'ın gayrısı görülmez."

7 Ey Ğarîkî niçe bilsünler anı
Çünkü ol eşyâyla mestürdur

277 (M44b)

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Feülün

1 Hüdâ bizden şikâyet itdi bisyâr
Ki 'ahde olmaduğ yâr-ı vefâ-dâr

2 Didi *neccâhüm ve a'raztüm 'anha*⁷⁸¹
Revâ mıdur idevüz böyle hey yâr

3 Oğı *Allâhü yünecciküm ve minhâ*
Ki *entüm tüşrikün*⁷⁸² didi o Settâr

4 Belâda iderüz çok çok tazarru'
Şafâda yâda gelmez ol nigü-kâr

5 Bu deñlü luğf u ihsânlar idüpdür
Bize ol yâr iken biz aña ağıyâr

6 Didi bir yerde dâhi ol Hüdâvend
Ki hasta olıcağ idersiz ikrâr

7 Kaçan kim ben size şıhhat vireyin
Hemân yüz döndürüp idersiz inkâr

8 Hüdâ'nuñ emr ü nehyin tutmıyasın
Zihî küstâhlıq ey merd-i hüşyâr

9 Ğarîkî ağlayup itgil tazarru'
Hañâñı 'afv ide şâyed ki Qahhâr

278 (M:45a)

Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün

1 Mücrimüñ cürmünde zâhirdür çü 'afv-ı Girdigâr
Pes Hüdâ'nuñ 'izzetinde cürme vardır i'tibâr

⁷⁸¹ "O, sizi kurtarıp karaya çıkardığında, (yine eski halinize) dönersiniz. İnsanoğlu çok nankördür." (İsra, 67)

⁷⁸² "De ki: Ondan ve bütün sıkıntılardan sizi Allah kurtarır. Sonra siz yine O'na ortak koşarsınız." (Enam, 64)

- 2 ‘Āşi vü mücrim ne deñlü maẓhar olsa zillette
Luţf-ı Hâkķ aña keremler idiser pâyân-kâr
- 3 ‘Arz itdiler yek-â-yek Hâkķ’a ta’yîb idüben
Kudsîler mücrimlerüñ cürmün göricek bî-şümâr
- 4 Hâķ didi pāk olduĝuñuz şükrüne ey kāsîler
Baķmañuz muĝfillere ger-çi siyeh-kâr ise hâ’r
- 5 Ey Ğarîķî çünki Ğaffâr-ı zünübüñdür Kerîm
Tutmaĝil göñlüñde cürme zerre deñlü inkisâr

279 (M:45a)

Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

- 1 Men ki dünyâdan olmuşam bîzâr
Baña râhat nedür hemân dîdâr
- 2 Çü içürdü baña mey-i bâķi
Tâ ebed şanma kim olam hüşyâr
- 3 Varlık oldur kıyâm anuñdur hep
Yoķ durur andan ayru kim deyyâr
- 4 *Vaħdehü lâ-şerîke leh*⁷⁸³ ya‘ni
Ol durur bu alan viren her bâr
- 5 Kendü sermâye kendüdür bu metâ‘
Kendü kendü ile ider pâzâr
- 6 *Mâ-rae’ytü bi-şey’in*⁷⁸⁴ didi Aħmed
Ya‘ni kim ol durur şamu ne ki var
- 7 Ey Ğarîķî çü ismidür yâ Maķşüd
Maķşad-ı külli oldı ol Ğaffâr

⁷⁸³ " Yoķ durur andan ayru kim deyyâr" (Garîķî Dîvânı)

⁷⁸⁴ "Ne gördümse ondan evvel (sonra) Allah'ı gördüm." (Hz.Ebubekir'in ifadesidir, Ceylan, s.423)

280 (M:45a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Derd imiş der-gāh-ı Hāḡ'da mu'teber
Derd-i Hāḡ'dur rāyic anda ey püser
- 2 Bir şey ilet kände olmya ol şey'
Armağān iletmek isteriseñ eger
- 3 Sūz-ı cān derd-i dil yoḡdur velī
Bunları iyleten o maḡbūl olısar
- 4 Her kim ādem-zādedir ey tālibān
Derd mīrās oldı bī-şekk ez-peder
- 5 Ehl-i derd olana dūzaḡdan ne pāk
Cenneti 'arz itseler itmez nazār
- 6 Ger dilerseñ göresin dīdārını
Ehl-i derd ol dünyeden idüp güzer
- 7 Yā İlähī derdüñi vir bendeñe
Kim ferāḡat bula dünyādan meger
- 8 Ehl-i derd iseñ Ğariḡī bu'd-ezīn
El-ḡazer dünyā-yı dūndan el-ḡazer

281 (M:45b)

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Yārını görür ise bunda eyār
Yārın anda görür yine her bār
- 2 Hāldür bu ki kesb-i rūḡāni
Āḡiret sırrını görür ebrār
- 3 Āḡiret sırrını iden bunda
Zevḡ-i dünyā vü āḡiret aña kār

- 4 *Lev-kuşife 'l-ğıṭā'ü*⁷⁸⁵ didi 'Alī
Buña inkār itme sen zinhār
- 5 Gerçi kim bî-mişāldür zātı
Anuñ evşāfı ile hep dīdār
- 6 Bāṭınī sırrı kim ki fehm itmez
Zāhiren yoḡ gerek aña çü ḥimār
- 7 Va'desine anuñ digil heyhāt
Çaldı bî-mār-ḥānede bî-mār
- 8 Meşḡ olur ya'ni ḥaşr olur ḥayvān
Cānvar her ne diliye Çahhār
- 9 Emrine rāzı ol Ğarīķī hemān
Luṭfdur her ne kim ide Ğaffār

282 (M:45b)

Mef'ülü Mefā'İLü Mefā'İLü Fe'ülün

- 1 Teslīm ü rızādan çü şorarsın baña ey yār
Gūş it diyeyin niçe gelüp gitdiler ebrār
- 2 Ba'zısı Ḥudā'dan diledi ba'zı Ḥudā'yı
Teslīm olan olmadı birine ṭaleb-kār
- 3 Haḡ'dan dilemez çünki Haḡḡ'uñ ğayrı ḥaṭādur
Haḡḡ'ı dilemez bil ki degül aña sez-vār
- 4 Her ne ki Ḥudā virdi aña rāzı oluben
Didi ki bize bunı muḥall gördi o dil-dār
- 5 Teslīm budur ḡalmıya bir zerre murāduñ
Emrini Ḥudā'nuñ ṭutasın saña yeter kār

⁷⁸⁵ "Örtüleri açılsaydı dahi yakînım artmazdı." (Hz. Ali'nin ifadesidir, Ceylan, s.423)

- 6 Derdile Һudā yolına bī-mār olur iseñ
Derdüñe devā ol olur idüp saña tīmār
- 7 Teslīm ü rızā lafını zāhid urur ammā
Göñline muħālif irişür ise ider dār
- 8 Daʿvā-yı güzāf ile Һudā yolına gitme
Tecrībe ider cevribe andan virür ol yār
- 9 Teslīm olayın dir iseñ sen de Ğarīķī
Er gibi özüñ tecrübe iyle biricik vār

283

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

- 1 Çünkü vācib durur bi-zāt-i Kebīr
Ḥayy u ʿĀlim ü Mürīd ü Ḳadīr
- 2 İķtizāsınca emr ider her dem
Gāh bālā zuhūr ider geh zīr
- 3 Cān-ı ʿālem durur ḥayāt ile
Cümle zī-rūḥ nūrı ile Başır
- 4 Lā-cerem dirler ʿārifān heme o
Zulmāt-ı cihān anuñla münīr
- 5 ʿİlmini bilmiyen zalüm u ceḥūl
*Men ʿarat*⁷⁸⁶ sırrıhu ʿAlīm ü Ḥabīr
- 6 Geh felek olur ol gāhi melek
Gāh sulṭān u bende gāhi emīr
- 7 Mā-ḥaşal maʿnī ol şuverde Ğarīķ
Ḳıl tevekkül aña *ve niʿmen naşır*⁷⁸⁷

284 (M:46a)

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

⁷⁸⁶ "Nefsini bilen Rabb'ini bilir." (Aclûnî, C.2, s.236 n.2530.)⁷⁸⁷ "Eğer (imandan) yüz çevirirlerse, bilin ki Allah sizin sahibinizdir. O ne güzel sahip ve ne güzel yardımcıdır! (Enfal, 40)

- 1 Sācid-i Hāḡ' dur semā vü ŧems ü encüm hem ḡamer
Dāḡi arz u hem devābb u hem cibāl ü hem ŧecer
- 2 Ādemün ba'zı Hūdā'ya secde iderler velik
Ba'zısı itmez ki Ḳur'ān böyle dimiŧdür ḡaber
- 3 Oḡı *yescüdü lehü* ki *men fi'l-arzı ve men fi's-semā*⁷⁸⁸
Süretü'l-ḡacda ola kim ide saña bir eŧer
- 4 Anda didi kim keŧir-i nās için çoḡdur 'azāb
Vay aña kim Hāḡḡ ihānet ide eyvā ey püser
- 5 Her kimi ḡör iyliye Hāḡḡ aña mükrim yoḡ durur
Olur ol maḡlūḡ-ı küll beyninde İblis-i diger
- 6 Secde iyle sen daḡı Hāḡḡ'a ki ḡayret yeridür
Key feziḡetdür olasin cümle maḡlūḡdan beter
- 7 Secde ider cümle-i eŧyā Hūdā'ya bī-gümān
Hāḡḡ'a lāyıḡ secde itmez bu ḡarīḡi'dür meger

285 (M:46a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 ḡayb-ı Hāḡḡ'a bulmaḡ isterseñ ḡüzer
'İlm-i Hāḡḡ'a rāsiḡ olgil ey püser
- 2 'İlm bir ḡaç ḡısm olupdur ey fetā
Lik biri küllisinden mu'teber
- 3 Anuñ 'ilmu'llāḡ dirler bir adın
Bir adı 'ilm-i meknündür meger
- 4 Çünkü meknündür bilimez her kiŧi
ŧadruñ içinde ḡodu Hāḡḡ ey beŧer

⁷⁸⁸ "Göklerde olanlar ve yerde olanlar, güneş, ay, yıldızlar, daḡlar, ağaḡlar, hayvanlar ve insanların birçoḡu Allah'a secde ediyor." (Hac, 18)

- 5 *İnne fî-zālike le-zikrā*⁷⁸⁹ didi Hâk
‘İlm-i Hâk’ dan niçün olduñ bî-haber
- 6 Anı bilen ‘ālimu’llāh’ dur
Bilmiyen gümrāhdur benden beter
- 7 *Uṭlūbü’l-‘ilme velev bi’ş-Şīn*⁷⁹⁰ didi
Çin degüldür Şīn ki şadr ey pür-hüner
- 8 Şadrımızda ‘ilm-i Hâk vardır nihān
Biz gezerüz serseri ez-der-be-der
- 9 Enbiyā terk-i ‘alāyık itdiler
Ey Ğarīkī andan anı bildiler

286 (M:46a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Diler iseñ olasın Hâk’dan ḥabīr
Nefsiñe kıl olma zinhār ey emīr
- 2 Cibrīl’ün mescūdı şehzādesin
Bend idüp nefsiñ seni itdi esīr
- 3 Ādem ismi saña künyetdür hemān
Ādemiyyet yok ḳalīl ü ne keşīr
- 4 Göñli şāfi idicek mir’at-veş
Cilve ider bî-gümān ol bî-naẓīr
- 5 Dil sarayın pāk idicek ğayrıdan
Taht idinür anı şāh-ı bî-vezīr
- 6 ‘Arş-ı Raḥmān’ dur bilürseñ bu göñül
Üstüvāsıdır bi-lā-şekk ey faẓīr
- 7 Var idi bir iki sırrum diyecek
Līk ṭalīb yok ki ola sırr peẓīr

⁷⁸⁹ "Şüphesiz ki bunda akli olan veya hazır bulunup kulak veren kimseler için bir öğüt vardır." (Kaf, 50)

⁷⁹⁰ "İlim Çin'de de olsa arayınız." (Aclūnî, C.1, n.138.)

8 Ey Ğarîķi kâmcı ursa ol saña
Söyledürdi her ne ise ol zâmîr

9 Hâvf iderseñ sırrı dimekden meger
Lîk tâlibdür kâmu bürnâ vü pîr

287 (M:46a)

Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün

1 Bâğ u bağça bulmış iken nev-bahâr ile sürür
İrişür bâd-ı hâzân mâtem olurlar ba'de sūr

2 Mâh-rûlar hem-çinân şems-i münîr olmuş iken
Mürğ-i hüsn uçar per-rîş ile tâ ğayb-ı ğayūr

3 Āriye hüsn ile tâ her kişi hōd-bîn olmasun
Hüsn Hâķķ'uñdur ki ya'ni itmesün kimse ğurūr

4 Kend'özin gören muķarrer aña nikbet irişür
Anuñçün ol la'în der-gâh-ı Hâķ'dan oldı dūr

5 Kūdret anuñ fi'l anuñ viren alan oldur hemân
Kūdretüm vardur diyen müşrik olur hem-hâ'r-ı hōr

6 Her ne kim gelse Hūdâ'dan râzı olduķ bu'd-ezîn
Emr anuñdur göñlümüz pür-zulmet itse yâ ki nūr

7 Bu Ğarîķi'nüñ murâdı rü'yet-i Hâķ'dur meger
Dilemez cennât u ğilmân yâ kuşūr u yâ ki hūr

288 (M:46b)

Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün

1 Her ne ise 'ilm-i zât evvelde oldur ihtiyâr
Hılķat-i evvelde ya'ni iķtizâ-yı Girdigâr

2 Pes merâtib iķtizâsınca olur hem iķtizâ
Cümle esmâsı ta'alluķ istedi ey bahtiyâr

3 Her ne isti'dâd virdiyse ezel âşârına
Āhir ol Zâhir olur her hâlde bi'l-izdirâr

4 Ger ğazab ver ħilmdür bunca merātib külliya
Vaḳti geldikde zuhūr iyler zārūri ey kibār

5 Ey Ğarīķi iħtiyār içre musaħħirdur ḳamu
Münfa‘ildür fi‘l-i Ğaḳ bunlardan olur aḣikār

289 (M:46b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1 Nūr-ı dīdār ile yanmaḳdur iḣüm leyl ü nehār
Cümle āḣārı baña ḣayret virür bī-iħtiyār

2 Nār-ı ‘aḣıñdan ḣafālar kesb idüp rāḣat bulup
Ḣöyle kim hem-çün semender olmuḣam ben ‘ayn-ı nār

3 Cümle ‘ālem baña cennetdür cehennem münkirān
Mü’minem nūrüm caḣımi maḣv ider iyler firār

4 Ol cinān-ı ğayb u ħūrān u ḳuḣūr enhārı hem
Cümle ḣālimdür vücūdumda ki gördüm aḣikār

5 Ma‘nī-i da‘vāya dilerseñ bürḣān isterseñ Ğarīķ
İḣte eḣ‘ārum ki eḣcārından olmuḣd ḣimār

6 Ḣāldür *mā-lā-ra’et ‘aynün* niçe ḣerḣ ideyin
Çün ḣaḣv itmez *alā ḳalbin beḣer*⁷⁹¹ dir Girdiğār

7 ‘Ayn ile ḣaḳḳa’l-yaḳın oldum ḣaḳıḳat söylerem
Ḥālib-i Ğaḳḳ’a ğaraż irḣāddur ancaḳ ey yār

290 (M:46b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Ḣāvb içinde çün menem bīdār
Zāḣir u bāḣın oldı hep dīdār

2 ‘Ālem andan ḳamu ‘alāmetdür
Cümledür cümle görürem her bār

⁷⁹¹ "Ben salih kullarıma öteelerde öyle şeyler hazırladım ki ne göz görmüş ne kulak işitmiş ne de kimsenin hayaline gelmiştir." (Nevevî, n.1898.)

3 Kıudret-i Hakk'a kalmışam hayrān
Çünki keşf oldu baña bu esrār

4 Kāřki bī-höd uyusam 'ālemde
Ki tekālif-i 'aqlıdan bīzār

5 Cāhilüñ höd ibādetinden yeg
Nevm-i 'ālim Rasül didi iyār

6 Bil cevārihleri 'ibādet ider
Hāldür hep 'ibādet-i ebrār

7 Çün 'ayān oldu sırr-ı Hakk be Ğarīk
Söyle 'ayne'l-yaķından eş'ār

291 (M:47a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1 Şöyle bil kim cennet erbāb-ı Hakk dīdārdur
Cennete meyl iylemek 'uřřāķa ğāyet 'ārdur

2 Nitekim mü'minlerüñ sicni durur dūnyā-yı dūn
Cennet-i mev'ūd zindān-ı *ülü'l-ebřārdur*⁷⁹²

3 Nürdan zencīr ile her dem çekerler anları
Cennete anlar velī ikrāh idüp bī-zārdur

4 'Āřıķa bir vaķt olur kim 'aşķ olur aña hiçāb
Terk ider 'aşķı muħabbetle çü ber-hürdārdur

5 Pes muħabbetle Hudā ef'āline ider nazār
Kim gereklüdür ķamu şey' kim Hudā'nuñ vardur

6 *Ellezīne āmenū ehabben eředdü*⁷⁹³ didi ey
Şāhidü's-sırra erenler 'ārif-i esrārdur

7 Cezb idüp ba'zın velī dīdāra ğarķ itmiş durur
İşbu hāle iren ol ser-çeşme-i ebrārdur

⁷⁹² "Kalp gözü açıklar." (Ali İmran, 13; Nur, 44)

⁷⁹³ "İnsanların bazıları Allah'tan başkasını Allah'a denk tanrılar edinir de onları Allah'ı sever gibi sever. İman edenlerin Allah'a olan sevgileri ise (onlarınkinden) çok daha fazladır." (Bakara, 165)

8 Ger eşeddü ħubbise ħubbuñ Ğariķi iyle terk
Ğayrınıñ ħubbın murāduñ çünki ol Settār'dur

292 (M:47a)

Mefā'ılün Mefā'ılün Feülün

1 Dü reng-i perdeden Settār sāyır
Cemāline olupdur yine ħāyır

2 Bu keşret bir durur ma'nide küllī
Biri birine şüretde muğāyır

3 Çıķup ħalvet-serādan şāhid-i zāt
Göñüller ħānesine geldi zāyır

4 Ene'l-Ħaķ didi Manşūr'dan olup mest
Daħi hem Ca'fer'ile oldu řāyır

5 Saña sen perde olmışsuñ Ğariķi
Yüri miskīn hemān sen kendüñi şayır

293 (M:47a)

Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün Fe'ül

1 *Külū ve's-rabū* bu didi Girdigār
*Ve-lā-tüsriñü*⁷⁹⁴ ya'ni endāze-vār

2 Ķatı çok yiseñ saña şıķlet virür
Cemād olduñ a'ni ki leş gibi ħā'r

3 *Tecevvu' terāñi tecerrüd taşil*
Velī itme ħayvānı ĝāyet nizār

4 *Ücevvī'u* ki *yevmeynī* didi Rasül
Daħi *eşbe'u yevmen* oldur be-kār

5 Semīn itme ħadden tecāvüz şaķın
Kehillik ider nefsi-seyyār ħā'r

⁷⁹⁴ "Yeyin, için; fakat israf etmeyin; çünki Allah israf edenleri sevmez." (Araf, 31)

6 Yarağ iyle rāh-ı Hudā'da anı
Bu meydānda tā kim ola pāy-dār

7 Ğaraž şavmdan Hağ durur dir Ğariķi
Ki şavmū didi *Ī*⁷⁹⁵ Hudā-yı kibār

294 (M:47a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1 Gune gūne ħüsn-i tāze gösterür çün bize yār
Lā-cerem bizde nağar bāzide olduğ üstüvār

2 Her nefis virür mey-i bī-derdi cām-ı şāfdan
Lā-cerem 'uşşāk dā'im mest olup görmez ħumār

3 Cān u dilde mesken idindi Hudāvend-i cihān
Muħtelif aħvāldür līkin ki durmaz ber-ğarar

4 Gözlerüñ maħcūbdur ey merd-i bī-ma'nī velī
'Ārif olanlar görürler rü-yı yāri āşikār

5 Ey ki ħālūndür ħaķiķat key țariķatdür şī'ār
Bu'd ez-ān 'ākīl iseñ şer'-i Muħammed'den diğār

6 Tālib-i Hağğ olanuñ 'aşğ-ı Hudā'dur rehberi
Perde durur 'aşğ bağmaz nām yā 'ırz ile 'ār

7 Ey Ğariķi 'ām-ı dūn 'aşğ-ı Hudā'dan 'ār ider
Ĥāş olan 'aşğ ile buldı iħtirām u iftiħār

295 (M:47b)

Mef'ülü Fā'ilātün Mef'ülü Fā'ilātün

1 Dīdār-ı Hağğ dilerseñ şāliħ 'amel gerekdür
Pākī dilerseñ işiñ aña maħal gerekdür

2 Ğur'an'da didi *men kāne yercū likā'e Rabbih*⁷⁹⁶
Gönlüñi şāf iyle sen çün bī-bedel gerekdür

⁷⁹⁵ "Oruç benim içindir; onun karşılığını ben vereceğim." (Canan, n.3107.)

⁷⁹⁶ "Artık her kim Rabb'ine kavuşmayı umuyorsa, iyi iş yapsın ve Rabb'ine ibadette hiçbir şeyi ortak koşmasın." (Kehf, 110)

- 3 Zinhār müşrik olma Hakk'ın 'ibadetinde
Kârında anun ey dil gâyet vecel gerekdür
- 4 Katli 'adū-yı nefsiñ mümkün degül eger çi
Anuñla rāh-ı Hakk'da ceng ü cedel gerekdür
- 5 İskender-i zamāne olsañ eger bu yolda
Mürşid saña ki ide eşkālî hāl gerekdür
- 6 Bu didigüm tarîkde her kişi pîr olımaz
Kāşif velî vü dānā şeyh-i ecel gerekdür
- 7 Bu pür-ḥalel-i cihānı terk iyle ey Ğarîkî
Zinhār mā'il olma çün bî-ḥalel gerekdür

296 (M:47b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Çünkü emru'llāhdur rûḥ ey beşer
Me'mûr olmaz āmir oldur ḥayr u şer
- 2 Züll-i künde dāḥil olmaz şöyle bil
Fā'il oldur Kāhîr oldur ser-be-ser
- 3 Dest-i kudretle yaratdı ol seni
Anuñçün ekrem itmişdür meger
- 4 Cibrîl'in mescûdısın ey ḥalef
Ṭālib ol tā bulasın ḳadrûñ nider
- 5 Ey Ğarîkî rûḥı tavşif itme kim
Yine geldi saña Hakk'dan bir zarar

297 (M:47b)

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Gıybeti gör muşāḥabet dirler
Ki zināyı mükālemet dirler
- 2 Şoḥbet-i Hakk dilersen ey 'aşık
'Ārifānı muṭālebet dirler

- 3 *Men erāde okı en-yeclis*
Tā ma‘a’llāh mübālaġāt dirler
- 4 *Ma‘a-ehli’-t-taşavvufi yeclis*
‘İlm-i Haġġ gör mükāşifet dirler
- 5 Şoġbet oldur muşāhib anlardur
Ġayrısına münākaşet dirler
- 6 Çün meleklerdür anlara ġādim
Vaġy-i Haġ’dan mübālaġat dirler
- 7 Süfle düşdükleri nedür be Ġarīġ
Emr-i zātı münāzelet dirler

298 (M:47b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Bir perī sevdüm yine kim nūr-ı muṡlaġ kendüdür
Vech-i pākine nazār ġıl āyet-i Haġ kendüdür
- 2 Rū-yı cem‘iyyet niġe görsün gönül ‘ömründe çün
Beste oldı zülfüne kim siġr-i muġlaġ kendüdür
- 3 Ey cemālu’llāhdan behre olan gel gel berü
Dilbere iyle nazār şeksiz muġaġġaġ kendüdür
- 4 Āsmān-ı dilde ṡālī‘dür yüzünñ güneşi
Kevkeb ü mehle gönül çarġ-ı muṡabbak kendüdür
- 5 Şüretine şüret-i Raġmān diseñ *lā-raybe fīh*⁷⁹⁷
Ey Ġarīġi kim görenler dir ki e’l-ġaġ kendüdür

299 (M:48a)

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- 1 Görür gibi ‘ibādet iderseñ Ĥudā’ya ger
Yāġud ki ġaşd-ı ġalb u ġuzū‘ birle pişter

⁷⁹⁷ "Onda asla şüphe yoktur." (Bakara, 2; Ali İmran, 9-25)

- 2 Bil kim felâh bulduñ olub mü'min-i emîn
 ur'an'da böyle iyledi takk dâd-ger
- 3 Lakin bu 'âm-ı d n u   in'âm 'ibâdeti
 Bir 'ibâdeti durur ki anı şan'at idindiler
- 4 Sâlikden ise mübtediler kıldığı namâz
 Hıvı u recâ içündür odur anlara hüner
- 5 Buldı ise tavassu eger sâlik-i 'abîd
 Kesb-i maâm u kesb-i kerâmâte cehd ider
- 6 Ger muntehâ iderse hemîşe 'ibâdeti
 Hıfz-ı hud d şer' için ider anı meer
- 7 Cehd ile muntehiden olasın Ğarîkî'yâ
 Akâm-ı şer'î hıfz idüben dâ'im el-hâzer

300 (M:48a)

Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

- 1 Halkdan 'uzlet idegör zinhâr
*L  ma'a'llâhda*⁷⁹⁸ saña sen ol yâr
- 2 Hâş olsun muşâhib ü hem-dem
 Olmasun şobet nde hi ayâr
- 3 Ki asâvet virür saña nev'â
 G nli r şende olsa ol bed-kâr
- 4 Giceye  n yaın ola gündüz
 L k h kmine girer uşta nehâr
- 5 Her neye kim ta'allu iderseñ
 N k ü bed fikrin iyledüñ tekrâr
- 6 *E's-selâmet * didi ki *fi'l-vâh deh*⁷⁹⁹
 Lâ-cerem 'uzlet itdiler ebrâr

⁷⁹⁸ "Benim Allah ile öyle anlarım olur ki, ne bir mukarreb melek ne de gönderilmiş bir nebi öyle bir yakınlığı elde edebilir." (Yılmaz, n.417.)

⁷⁹⁹ "Kurtuluş birliktedir."

7 Halka maqbül olma sen be Ğarîķ
Ki nifāk oldur andan iyle firār

301 (M:48a)
Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1 Şüret-i fāniye yoķdur i'tibār
Ma'nīye girgil ki oldur müşk-bār

2 Naķş-1 dīvāruñ nesisün şüretā
Ma'nīsi yoķdur velī bir ķuru kār

3 Hāmelerde vaşf-1 şüret yoķ durur
Ma'nīdür mevşūf olan ma'nī be-yār

4 Cümle-i şīrān 'ālem oldı pest
Çünki virdiler seg-i aşhāba bār

5 Cevherin bilen olur şarrāf-1 dil
Her gönülde var ki dürr-i şāhvār

6 Bilesin ferdā yürü rüz-1 şümār
Kim feres mi bindügüñ yoķsa ħimār

7 Püz-bend oldı bu zāhir ey Ğarîķ
Şöyle kim nāķışlara gusāle-vār

8 Yiyimezler şīr-i ma'nī-i bular
Cehd iderlerse eger leyl ü nehār

302 (M:48a)
Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1 'Ārif olan ħādişāt-1 dünyeviden pāk olur
Dīv-i nefsi ķatl idüp iblīsdan bī-pāk olur

2 Külli küllī cüz'i küllīde bilüp mecmu' olup
Müşkili ħall itmede keşfi gibi çālāk olur

3 Ğonca-veş kār-1 cihān ger bağlanursa ser-be-ser
Bendin açar kilden ol ħandān olub gülnāk olur

4 Bülbül inler gönlnü bir guft-ı gū-yı huşkla
Ehl-i hāl olan ma'ārifle niçün ğamnāk olur

5 Kāhr u derdi dünyānuñ cevır ü cefāsı dil-berüñ
Hālka zehr ise Ğarīķi'ye kamu tiryāk olur

303 (M:48b)

Fe'ılātün Mefā'ilün Fe'ilün

1 Sālik-i Hāķ çü Ca'fer-i Tayyār
Mürĝ-i ğaybīdür anda hem Seyyār

2 Kūh u deşt aña oldı çün yeksān
Yolda yoķdur iniş yoķuş ey yār

3 Kendüde seyr ider ol āfāķı
Müşkilin hāl ider anuñ Settār

4 Hāl oldı aña kamu ahvāl
Sehvini bildi 'afv iden Ğaffār

5 Hālden bī-ħaber olan münkir
Zıddıdur şekk idüp ider inkār

6 Gelmedi çün yaķine ırakdan
Bilmedi Hāķķ'ı kaldı nā-kes ü hāvr

7 Şekk ü zann ile kaldı esfelde
Ey Ğarīķi şanur özin dīn-dār

304 (M:48b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1 Ger dilerseñ 'ilm-i Hū fetħ ola saña çü peder
Ur riyāzet şayķalın mir'ātuña jengin gider

2 Çün cilā buldı dilüñ olur kamusu mün'akis
Enbiyā 'ilmin oķursuñ fehm idüben ser-be-ser

- 3 ‘İlm kim olmya Hakk’ dan bir girān yüküdür hemān
*Yaḥmilü esfārahü*⁸⁰⁰ didi Hudā algıl haber
- 4 Ger hevāyı terk idüp ol yükü bir hoş iyletesin
 Bulasın ‘ilm-i ledünden cān u dilde bir eṣer
- 5 Cām-ı Hū nūş itmedin terk-i hevā mümkün degül
 Nūş iden buldı ḥalāş idüp ḥulūş içre maḳarr
- 6 Ger sen evzā‘-ı nüfūsiyyüñden olasın beri
 Hem güher olub Muḥammed’le bulursun zīb ü fer
- 7 Bulduñise ey Ğarīķi ol ‘Arābi rengini
 Çün *eşabtü* didi *falzem* aña sa‘y it pīşter

305 (M:48b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Gelmedüñ dünyāda kesb-i māl ü cāha ey püser
 Ma‘rifet taḥşil idüp Settār’ı bilmekdür hüner
- 2 *Rabbi zidnī* dirdi *‘ilmen*⁸⁰¹ emr olundu Aḥmed’e
 Lā-cerem Qur‘ān’da ḥatm oldı nübüvvet ser-be-ser
- 3 ‘İm-i Hū’dur sālīki ‘ayne’l-yaķine irgüren
 Ḥālīķ’ı bilmezdi ādem etmese ta‘līm eger
- 4 Pāk olup reng-i ‘alāyīķdan özüñ āzāde kııl
 Ṭami‘-i dünyā olan kesbi olur aña saḳar
- 5 ‘Alleme’l-esmā’ nedür bildi Ğarīķi keşf ile
 Pes ḥaķāyīķdan ne var virür ise geh geh haber

306 (M:48b)

Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ül

- 1 Çü *fel-yenzur*⁸⁰² emr-i Hudā’dur ey yār
 Ki āşār-ı Hakk’dur cihānda bu kār

⁸⁰⁰ "Ciltlerle kitap taşıyan merkebin durumu." (Cuma, 5)

⁸⁰¹ "Rabb'im, benim ilmimi artır."

⁸⁰² "Allah'ın rahmet eserlerine bir bak: Arzı, ölümünün ardından nasıl diriltiyor! Şüphesiz O, ölüleri de mutlaka diriltecektir. O, her şeye kadirdir." (Rum, 50)

- 2 Oķı *keyfe yuħyī* ki *el-arzā*⁸⁰³ dir
Hemīn ħaşr u neşrile rūz-ı şümār
- 3 Çü *lā-ħavle* didi ve *lā-ķuvvete* hān
Ki *bi'llāhdur*⁸⁰⁴ cümle eşyā ki vār
- 4 Şamu mümkinātuñdur ol vācibi
Şamu iķtizā iyledi Girdigār
- 6 Çü 'ālem 'alāmet dimekdür elā
Şehādetde ğāyb oldı gör āşikār
- 7 Oķı *küllü men* dir 'aleyhā ki *fān*⁸⁰⁵
Ke-enlem-yekün bir ħayālī nigār
- 8 Cevābı limen mülk da'vāsına
Ĝariķi yiter kim olurlar ğubār
- 307 (M:49a)
Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün Fe'ül
- 1 Nihāyetden 'ārif çü virdüm ħaber
Delīl oldu tāliblelere bu beter
- 2 Őamu naşş-ı kātı' ħadīş-i Rasūl
Ki ilhām-ı Ħaķķ'dur aña ķıl nazār
- 3 Ve men enker aħbār-ı fetvā budur
Tevātür bulupdur didi ķad kefer
- 4 Çü üstādum oldı Ħudā keşf ile
Ledündür eş'arum ey gerçek er
- 5 Baña ħāldür münkire ķāl ise
Sözüm ehl-i ħāl olan añlar meger

⁸⁰³ "Allah'ın rahmet eserlerine bir bak: Arzı, ölümünün ardından nasıl diriltiyor! Şüphesiz O, ölüleri de mutlaka diriltecektir. O, her şeye kadirdir." (Rum, 50)

⁸⁰⁴ "(Her türlü) kuvvet ve kudret ancak Allah'tadır" (Aclûnî, C.2, n.362.)

⁸⁰⁵ "Yer yüzünde bulunan her canlı yok olacak." (Rahman, 26)

6 Çü tenbîh-i Hakk oldu haqqa'l-yakîn
Baña Hakk'dan irdi bu fazl u hüner

7 Cinân-ı Hudâ'dan şemerdür ey Ğarîkî
Yağar münkiri lîk hem-çün sağar

308 (M:49a)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1 Dil ü cân cezb-i Raḥmānî gelür dirler gelür dirler
O keşf-i sırr-ı Rabbānî gelür dirler gelür dirler

2 Depem segrir kulağ çıñlar dil ü cân şād olup inler
Ki ilhāmāt-ı Sübhānî gelür dirler gelür dirler

3 Şu demler kim kalam ansız oluram güyiyā cānsız
Şanasın qahr-ı Sulṭānî gelür dirler gelür dirler

4 Serāb-ı dünye-i dūnda gezerken der-be-der teşne
Raḥîk-i vaşl-ı cānānî gelür dirler gelür dirler

5 Çü nefsi-i şūma cū'u'l-kelb olursa ğam degül 'arîz
Na'īm-i rūḥ-ı reyḥānî gelür dirler gelür dirler

6 Kuvā-yı vehm-i nefsi-i dūn iderse ger beni ğam-nāk
Surūş-ı ğayb-ı rūḥānî gelür dirler gelür dirler

7 Devādur ger Ğarîkî faḥr iderse cezb-i Hakk'dan
Aña çün şi'r-i Furḳānî gelür dirler gelür dirler

309 (M:49a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1 *E't-tefekkür sâ'aten ḥayrun* didi Faḥru'l-beşer
Fikret-i ḥāşān-ı Hakk bih *min-'ibādātü's-şuver*⁸⁰⁶

2 Fikret-i dilden gelür şādî cihānda sālike
Ğam gelür endişe-i nefsi-i deniden e'l-ḥazer

⁸⁰⁶ "Bir saatlik tefekkür (yetmiş bin) senelik ibadetten hayırlıdır." (Aclûnî, C.1, s.278, n.1002.)

- 3 Ger hayālāt ülü'l-ebşār ise kāruñ saña
Cümle heftād dü cihān mūnis olur ser-be-ser
- 4 Ters ü bī-şabrı kamu endīşe-i bedden gelür
Şabr-ı fikr-i ħubla 'āşıklara hem-çün şükür
- 5 Çün yakīnünñ yok durur cennātuñ olmuşdur caĥīm
Pāye-i dūzaĥ baña cennet durur saña nazār
- 6 Gel beru gel rāhat-ı küllī liķā³-i Ĥaķ'dadur
Būy-ı Raĥmān'dur ğıdāsı 'āşık-ı Ĥaķķ'uñ eger
- 7 Sen dāĥi tālīb iseñ ğarķ ol bu vaĥdet baĥrine
Tā Ğarīķī gerçek imiş diyesin hem bā-ĥaber

310 (M:49a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Ehl-i cennet olanı dünyāda gördüm āşikār
Niçe bildürmişse Ķur'an içre ol bisyār-kār
- 2 Pāye pāye her biri cennāt içre mükremün
Ger beyān itsem anı yokdur ebed ĥadd ü şümār
- 3 Ol ki *lā-maķtū'atin* dir Ĥaķ ve *lā-memnū'atin*⁸⁰⁷
Ehl-i keşfüñ ba'zı ĥālīdür ki dā'im ber-ķarār
- 4 Ehl-i nārı yine gördüm āteş oldı aña lu'b
Gerçi nār içre işi yanmaķ durur leyl ü nehār
- 5 Lā-yemūt old ve lā-yuĥyī dālāl ehline vaşf
Kim yanarlar āteş-i dūzaĥda olub ĥā'r-zār
- 6 Rāyet-i 'ayne'lyāķīni dikmişem da'vā ile
Naķş-ı ķışr-ı 'ilm terk itdüm olup şāĥib-i 'ayār
- 7 Ehl-i keşf olduñ Ğarīķī 'ilm-i Hū'dan dem urub
Līk idrāk iyemezler nāķışān-ı rüzġār

⁸⁰⁷ "Tükenmeyen ve yasaklanmayan." (Vakıa, 33)

311 (M:49b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Naş-ı ehlu'llāhdur *nūrun* 'ālā nūr⁸⁰⁸ ey püser
İstedüğine anuñla Hāḡ hidāyetler ider
- 2 Ehl-i zāhir agma-veş görmez ḡaḡīḡat şemsini
Lā-cerem 'āriflere ider ḡuşūmet ser-be-ser
- 3 Şuretiler ḡaḡkına didi *terāhüm yenzurün*⁸⁰⁹
Şābit oldı naşşıla kim cümlesidür bī-başar
- 4 Çün yed-i ḡayr ile Yuḡyī ve Yümīt oldı Ḥudā
'Āşık-ı Hāḡḡ'a ne ḡam Hāḡ'dan ḡazā irerse ger
- 5 Ger ḡazā saña giyürürse libās hem-çü şeb
'Āḡıbet yine 'ināyetler idüp ḡılur nazār
- 6 Hem keremdendür bilürseñ kim seni tehdīd ider
Terk-i nefis it ya'ni 'aşḡ-ı Hāḡḡ'a meyl it pīşter
- 7 Bulmaḡ isterseñ tekālīf-i cihānīden ḡalāş
Dest-gīrūñdür ḡazā itme Ġarīḡī sen ḡazer

312 (M:49b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Kürre-i nefse eger rāyiz ise olḡil süvār
Rāh-ı Hāḡḡ'a varmaḡa oldur be-ḡāyet üstüvār
- 2 Fırşatı fevt itme atuñ genc iken menziller al
Pīr olıcaḡ nā-tüvān u lenk olur süst ü nizār
- 3 Nev-civānlıḡ gencini 'aşḡ-ı Ḥudā'da şarf ider
Bāḡisi lebs-i cedīd ile yürürler ḡāvr u zār
- 4 Ol ki arzu'llāhü vāsi' dirler anlardur şaḡın
Şürete baḡma ki esfelde kalursan ḡāvr u ḡāvr

⁸⁰⁸ "Nur üstüne Nur." (Nur, 35)

⁸⁰⁹ "Onları sana bakar görürsün." (Araf, 198)

5 Yolda kaldı maqsada irmez cehāletden ‘avām
Düşdiler girdāba geçdi bunca sāl ü rüzgār

6 Niçe esb ü mādyāna binmiş eşmişdür Ğarīķ
Rāh-ı Hāķķ’da şimdi key rehvār u cüst u nām-dār

313 (M:49b)⁸¹⁰

1 ‘Āşıklar t̄alibler ādemde hikmet var
Cennetler hūrīler böyle dirler ebrār

2 Göñülde girenler ma‘nīler buldılar
*Neşrah leke*⁸¹¹ dimişdür Qur‘ān’da ol Ğaffār

3 Dudaksız yimekler bardaksız içmekler
Yazısız sebaķlar virür bilüñ ol yār

4 *Mā-ezdedtü*⁸¹² dimişdür naķlinde hōd Haydār
Dünyāda ‘uķbāyı seyr itmiş ol Kerrār

5 Hāl ile tevḥīdi bildüñ sen be Ğarīķī
Hāletsiz yārāna kāl oldı bu güftār

314 (M:50a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1 Māsivā-Allāh āteş-i dūzah durur ey bī-ḥaber
Ehl-i dūzah pāye şanup tıtdı āteşde maķar

2 ‘Aşķ u zıkr u Hāķ’dan özge zevķ ü şevķi ‘ālemüñ
Ger şükür-ḥāvrı ise āteş durur ez-ser-be-ser

3 Hāķ-ı ‘ālem āteşiyle lu‘b iderler cehd idüp
Āteşine her kişi hiyzum odur şām u seḥer

4 Ķurb-ı Hāķ kim āgehi-i Hāķ durur cennātdur
‘Ārif-i Allāh olandur ehl-i cennet ey püser

⁸¹⁰ Türk şiirinde kullanılan vezinler içerisinde bu şiirin vezni bulunamadı.

⁸¹¹ "Göğsünü açıp genişletmedik mi?" (İnşirah, 1)

⁸¹² "Örtüleri açılsaydı dahi yakînim artmazdı." (Ceylan, s.423)

5 Cennet-i vechīde hāşān-ı Hudā'dur mükremūn
Vech-i Haḡ'dur ḡande kim seyr itseler idüp nazār

6 Ehl-i ḡayret keşfile ḡod ḡarḡa-i didārdur
Bu Ğarīḡi-veş idüp tūfān-ı 'aḡlıden ḡüzer

7 Kāş-i bīdār olmasam bī-ḡōd oluben dā'imā
Tā ḡalāş itsem tekālīf-i cihānīden digēr

315 (M:50a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1 Seyr-i fi'llāh iyliyen şahrāda seyrānı nider
Cān u dil ma'fūr iden dūnyā-yı vīrānı nider

2 Cennetī ni'metleri yiyüp iḡen mā'i ma'īn
Baḡça vü āb u revānda ekl ü pūryānı nider

3 Būy-ı Raḡmān'dan dimāḡı tāze olan her nefes
Sūnbül-i Hindīyi yā verd-i ḡülistānı nider

4 Olan ilhām-ı meleklerle muşāḡib rūz u şeb
Şol hevā-yı nefse uymuş ḡām-ı yārānı nider

5 Ehl-i ḡāl olup muşāḡib idinen kendü özin
Bir bölük bekrī vü tiryākı vü ḡayrānı nider

6 'İlm-i Hū'dan behre-mend olan Hudā'nuñ 'ārifi
Haḡḡ'ı bilmez istemez yārān-ı nādānı nider

7 Gurbet-i cismi gezüp aḡvālını seyr iyliyen
Ey Ğarīḡi ḡeşt idüp cümle beyābānı nider

316 (M:50a)

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

1 Ḳaldı dūnyāda zulmeti münkir
Bulmadı yüz-i 'izzeti münkir

2 Şekk ü zann ile müşrik olmuşdur
Bilmedi 'ayn-ı vaḡdeti münkir

3 Çünki bürhāna itmedi taşdıķ
Bulmaz hūr u cenneti münkir

4 *Lā-tüfetteh lehüm* didi *ebvāb*⁸¹³
Kaldı esfelde zilleti münkir

5 Dād-ı Haķķ'a liyāķati yokdur
Bī-şeref oldu hisseti münkir

6 Ne delili ne hōd yaķını var
Der-gümāndur đalāleti münkir

7 Dāldür ey Ğarīķi evvelde
Niçe bilsün hidāyeti münkir

317 (M:50a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1 Pāye-i dünyā-yı dūn 'āriflere zindāndur
Her ne hāle kim qarın olsa kamu hayrāndur

2 Māl u ferzend ü 'alāyık anlara pā-bend olur
Kesb-i dünyā iyliyen hōd zār u serkerdāndur

3 Rāhatı yok meger dīdār-ı Haķķ'da 'ārifün
Māsivā-Allāh āteş-i dūzaķ durur hicrāndur

4 Nāķışān-ı rūzgāruñ şohbetini niylesün
Kim hasedden dā'im anlar 'ārifē dūşmāndur

5 Ger haber virürse hālinden te'akküb iyleyüp
Ğıybet iderler ki didiği kamu yalandur

6 Tūl-i 'ömri nideyin dünyā şoñı vīrāndur
Biñ yaşarsam bir nefesdür 'ömr-i hōd bir āndur

7 Ğurbet olmışdur Ğarīķi ser-be-ser dünyā saña
Lā-cerem *ħubbu'l-vaţan* itdün *mine'l-īmāndur*⁸¹⁴

⁸¹³ "Onlara gök kapıları açılmayacak." (Araf, 40)

⁸¹⁴ "Vatan sevgisi imandandır." (Aclûnî, C.1, s.308, n.1100.)

318 (M50b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 İsm ü resmüm yoğ iken esmāyla buldum eşer
‘Ālem-i bā'tından işbu zāhire kıldum sefer
- 2 Bu beden har-gāh-ı rūhumdur inüp anda konar
Kendü hālin seyr için bir kaç gün itmişd hāzar
- 3 Māl müksebdür kamu pāzār-ı ten dükkānları
Dürr-i kalbüm māyedür şarrāf rūhumdur meger
- 4 Terk-i hār-gāh idicek bir nev bulur sultāndur
Çün ‘aziz-i der-gehīdür bulısar der-mu‘teber
- 5 Nūh’dur tūfān-ı ‘ālemden aña yoğ bīm-i ğarık
Pes Ğarīkī’nün vücūdıyla bu dünyāda gezer

319 (M:50b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Şanma münkir ehl-i Hāk’dan ihtiyār ile kaçar
Kim şihāb-ı nefy ile redd iyleyüp her dem yakar
- 2 Zāhirā da‘vet idüb gel dirse pīr-i ‘aşk aña
Hātırı bā'tında def' ider ki git ey bī-ħaber
- 3 Āteş-i ‘aşka getürmez tāb nefret eyleyüp
Dīvdür Qahhār berkinden kaçup ider hāzer
- 4 ‘İllet-i zamm cinsiyyet durur her hālde
Zulmetidür nūr maḥv iyler kamu kalmaz eşer
- 5 Nefret-i Fir‘avn Mūsā’dan durur çün ey Ğarīk
Hikmet-i Hāk’dan durur Fir‘avniler ender-sağar

320 (M:50b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Tālib-i Hākḳ kalmadı esrāra yoğdur i‘tibār
Bir zamān geldi ki hiç ebrāra yoğdur i‘tibār

- 2 Māl ü cāh ister kamu kūrān-ı ‘ālem külliyyā
Ehl-i hāl olan ülü’l-ebşāra yoqdur i‘tibār
- 3 Ğıybete kulaq tutarlar illeri zemm iyleyüp
Haq’dan āgāh iyliyen iħbāra yoqdur i‘tibār
- 4 Haq-ı ‘ālem ser-be-ser dünyā-perest olmuşdur
‘İlm-i Hū’dan dem uran aħyāra yoqdur i‘tibār
- 5 Ehl-i zāhir şūfi vü şeyhi katı ta‘yib ider
Bāṭnı ‘ilmine hem ezkāra yoqdur i‘tibār
- 6 Heb yecūz lā-yecūze düşdi küllī nāqışūn
Keşfi vü hālī olan eş‘āra yoqdur i‘tibār
- 7 Ey Ğarīki Haq’dan āgāh olana yār ol yüri
Ehl-i dil yanında aġyāra yoqdur i‘tibār

321 (M:50b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Ömr bir ırmağ gibi nev nev gelür aqar gider
Bir nefesdür līk istimrārı var itseñ nazār
- 2 Ger ġam u şādī durur bir dem durur aña zamān
Pāydār olmaz ki sür‘atle gelür her’ān geqer
- 3 Ğarra olma ber-murād iseñ ki ol bāki degül
İñleme ger nā-murād iseñ ki gider züdter
- 4 Bī-ħuzūr olma saña bir renc irerse dōstdan
Kim cihān toľusu iħsān itdi bilürseñ eger
- 5 Ey Ğarīki cümle iħsāndur Ğudā’nuñ virdügi
Renc içinde şıħhati vardur ‘ilācın ol ider

322 (M:51a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Tālib-i istignā ne ġayr u ne şerr
Derd ile ölmek ne yā ‘aşq u eşer

- 2 Ser gerekmez sırr gerek diñle beni
Yeg durur almağ Ĥudā'dan bir ĥaber
- 3 Ger ölürseñ derd ile nef' iylemez
Ver ferāgatle dirilürsün beter
- 4 Kāruñi āsān kı lup āgāh ol
‘Ārifāne kı l nağar zır u zeber
- 5 Ger cihān menzillerin kaç' idesin
Kām-ı evveldür henüz itseñ nağar
- 6 Dinme ĥayrān ol Ĥudā'nıñ kārına
Ki gehi lāzımdur olmağ kūr u ker
- 7 Müşkilātı ĥall iderseñ çün Ġarık
Dile muğrıb ol dilerseñ nevĥa-ger

323 (M:51a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Men 'arefe'llāh okuduñsa eger
Tā'at-ı kālī'i dime mu'teber
- 2 Tā'at kālī ne durur zıkr-i Hū
‘Ārif olan fikr-i Hū'dur ser-be-ser
- 3 Gördüğü Hū ĥurup oturduğı Hū
Çünki Hū olmış durur aña bağar
- 4 Ĥasret ile āh şekker dimeden
Yeg durur olmağ dehenün pür-şeker
- 5 Gāh gehi yir iseñ eger sükkeri
Lezzeti bir dem durur andan gider
- 6 Lık şekker olsañ 'ināyetden
Ĥāl olur gitmez o lezzet-i diger
- 7 Ġāfil olan bir nefes Allāh'dan
Bilmedi Rabb'i Ġarıkı meger

324 (M:51a)

Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlün

- 1 'Ārifüñ vaḥdetde zikri vuşlatı ḥāldür
İkilikde münkirüñ zikri quru bir qāldür
- 2 Tevhīd oldur göresin bir qāle maḡrūr olmaḡil
Cümlede 'ilm ü irādetle Ḥudā Fa'āl'dür
- 3 Çün 'ibādetden ġaraż Ḥaqq'a 'urüc itmek durur
Cezb ider 'āşıqları esrār-ı Hū aḥbāldür
- 4 *Semme vechu'llāhda*⁸¹⁵ 'ārif niyāz u sūz ider
Münkirüñ dā'yim perişāndur namāzı dāldür
- 5 Ey Ġarīķi sen Ḥudā'nuñ vaḥdetin seyr ideḡör
İkilikde qalanıñ işi kamu bir āldür

325 (M:51a)

Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlün

- 1 Qahrını luḡfundan a'lā görmişem ben āşıkār
Ehl-i inşāf olan añlar bu sözü ey hüşyār
- 2 Ġüşmāl-i qahr ile Ḥaqq nefşümi ıslāḥ ider
Hem keremendür ki tehdīd iyleyüp dir hüşdār
- 3 Qahr içinde var durur perhīz ü tevbe ez-ḥaḡā
Qahr içinde var durur sūz u niyāz-ı bī-şümār
- 4 Bī-vefāyīdür eger çi zāhirā qahr-ı Ḥudā
İtdüḡiñe ol cezādur ḥaqq budur inşāf ār
- 5 İmtihān ider Ġarīķi qahrıla Ḥālīķ seni
Ba'd ez-ān luḡfına mażhar ider ol pāyān-ı kār

326 (M:51a)

Mef'ülü Fā'īlātün Mef'ülü Fā'īlātün

⁸¹⁵ "Allah'ın yüzü (zati) oradadır." (Bakara, 115)

- 1 Teklîf-i ‘aql-ı terk it âzâde olğil ey yâr
‘Aklı nidersin evvel mest olğil olma hüşyâr
- 2 Çün gide ‘aql u idrâk dest ur hemân cünûna
Sultân olursun ol dem ne bende key ne ÷od kâr
- 3 Nefsün çü buldı iflâs maħvî olursun ol dem
Ne ğam kalur ne şâdî ħâlün çü ħâl-i ebrâr
- 4 Bu ħâl-i bî-ħödîdür şanma ki serseridür
Tefrîd budur ‘aşık yokdur ki ğayr-ı deyyâr
- 5 Gerçi Ğarîķi ħalkuñ rengiyle oldu hem-reng
Tecrîd ehlidür ol baķma begüm aña ħör

327 (M:51b)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Bu cihân bir naħle beñzer ser-be-ser
Muħtelifdür reng ile zîr u zîr
- 2 Ger elüñe alasın nerm iyleyüp
Mümdur küllî muķarrer ķıl nazâr
- 3 Çün kamu bir şey’ durur aldanmağil
Renge baķma ‘arızîdür ol gider
- 4 ‘Ālem-i tevħîde gel birlige ir
Bir görüp bir söyle birdür ħaķķ ħaber
- 5 Menliĝi terk iyle kim ‘ariflerün
Seyyi‘âtında menîdür zîşt-ter
- 6 Bir ħaķîķatdür çi ħüb u yâ çi bed
Küllisi ref’ olunur ķalmaz eşer
- 7 Ey Ğarîķi ‘âlem-i tevħîdde
Ne ene vardur ne ente ne diger

328 (M:51b)

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Feülün

- 1 Aña kim ahr u luf oldu berāber
İder dersini lev-i dilden ezber
- 2 ü yanmadan olupdur gōnli rūşen
İder yadıca nār-1 ahr enver
- 3 Bu keyfiyyetden etse bir kişi zev
Olur tiryā zehri aña sükker
- 4 Bulıca yanmadan ‘āşık ıdāyı
Hemīşe nār-1 ahr aña virür fer
- 5 Bulur mı ahr içinde lufi tālīb
Mūsāvī olmayıca nef ile zarr
- 6 Eger yanmada kesb etse şafāyı
Bulur āteşde rāat ün semender
- 7 İrişmez birliğe hergiz Ğarīı
udā’nuñ ahr u lufin fark iden er

329 (M:51b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Lu‘b u lehv oldu baña ef‘āl-i ‘ālem ser-be-ser
Derd-i Hü’dan bulmadım yegrek cihānda bir eşer
- 2 Ğarre olma tātūnle zāhidā Şeytān gibi
ün mūnezzehdür udā kendūñedür ayr ile şer
- 3 ün li-vechi’llāhdur e‘ām-1 Bārī dā’imā
Ne cezā ister ne ōd şükr oldu naşş ile aber
- 4 Kendüye bir nef için alk itmedi kevni udā
udreten izhār idüp kıldı ezelde bir nazar
- 5 Malab itdi mafıret ecli için tātati a
Lā-cerem olmuş durur alk arasında mu‘teber
- 6 ‘Ārif-i a mazar-1 tām iyledi malūbdur
Cezb ider a‘ni muabetle arīb-i zāt ider

7 Ey Ğarîkî çün hayâlidür vücûdî ‘âlemün
Vâcib-i bi-z-zâtdur mevcûd olan şanma diger

330 (M:52a)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1 Nefs-i düzaḥ-ṭab‘dur iden zarar
Ṭâlib olma kend’özünnden bî-ḥaber

2 Mâr u keĵ-dum dîvdür nefsüñdedür
Anlara beñzer daḥi vardur neler

3 Şöyle kim bir kılcâ fırsat bulalar
Ejder olur her biri bâ-heft ser

4 Işıran anlar durur ekşer seni
Yoḥsa şahrâda olan itmez eşer

5 Nefs bir düşman durur kim ölmedi
Bunca urdılar aña tiĝ u teber

6 Kendüden kaçmak kişi mümkün degül
Çün kazâ oldı aña bunca kader

7 Zoru terk Ğarîkî zâri kııl
Fazl-ı Ḥaḳ’dan ola bir cân meger

331 (M:52a)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1 Ger dilerseñ vüs‘at ‘ârifden olasın ḥabîr
*Sâri‘ü*⁸¹⁶ emrin oĵı şâbit idüpdür dest-gîr

2 Maĝfiretdür didi vaşf idüp anı çün Girdigâr
‘Âlem-i kübrâdur ol zâhirde bâtında emîr

3 Emr-i Ḥaḳḳ’ı tütuben ṭâlib yüri ‘âriflere
Tâ ki ‘irfân arasında olasın sen lâ-naẓîr

⁸¹⁶ "Cennete koşun!" (Ali İmran, 133)

4 ‘Aşkdur rehber olan ol ‘āleme rāğīb iseñ
Kim nevāfil ile bulmazsın taqarrüb der-Kebîr

5 Cezbe-i Hakk ırmeyince ey Ğarîkî tâlibe
Bu ‘alāyıkdan hālâş olur mı kim nefse esîr

332 (M:52a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1 Fāni-i Hakk ğark-ı zāt olmuş durur vuşlatdadur
‘Ālem-i esrār ile hayrān olup hayretdedür

2 Bendelik itmez cihāna kendüden āzādedür
Salṭanat sürer hemîşe çünki ol devletdedür

3 Şāliha a‘māli ebrāruñ Nebî kavli ile
Seyyi’âtıdur anuñ kim Hakk ile kurbetdedür

4 Ol ki dîdār-ı Hudā’dan behre-mend olmuş durur
Vāşıl iken bendelik isterse ol zilletdedür

5 Ey Ğarîkî baħr-ı zāta ğarkdur ğavvās-ı dil
Berrî olan tâlîb-i mādur ki ol ḥasretdedür

333 (M:52a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1 Tatlıdur zāhirde zevk-i nefis ammā zehr-i mār
Nūra beñzer şevk-i muħrikdür velîkin ‘ayn-ı nār

2 Añlayan el çekdi zevk-i nefsdan ‘uzlet idüp
Büy-ı Raḥmān’dan ğıdā buldı olup yār ile yār

3 Güş kıl bir daħi sözü-m-vār be-gāyetdür daķık
Kim taşarruf ehline ol zehr olur ḥuşk-vār

4 Bir maħalde zehrdür bir yerde ammā nüşdur
Ba‘zı yerde küfrdür ba‘zıda İmān ber-ķarar

5 Ey Ğarîkî şu ķoruķda turş ta‘am olur velî
Pāye-i engürda şîrîn olur hem-çün enār

Ḥarfü'z-Zā'

334 (M:52a)

Fe'ilatün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Dōstluḡdan 'alāmet oldı namāz
Ol ki Ḥaḡḡ'ı sever ider ki niyāz
- 2 Dāḡi ḡayrāt bir hediyedür
Ḥubben olur ṡavāf Ka'be Ḥicāz
- 3 Dōsta hediyyesiz varursa kişi
Bir ḡasisdür cihānda ḡürmeti az
- 4 *Ci'tümünā* didi *fürāden*⁸¹⁷ Ḥaḡḡ
Ḥāli varan bulur mı anda nevāz
- 5 'Aṡḡ-ı Ḥaḡḡ'dan yanan velī ṡeb u rüz
Ne 'alāmet diler ne rāh-ı dīdār
- 6 Yārdan 'aṡıḡ istemez bahṡıṡ
Hediyye maḡmūda pes cemāl ayāz
- 7 Çün didi Ḥaḡḡ *yüḡıbbühüm ve yüḡıbb*⁸¹⁸
Bu ki ṡāhid-i Ḥaḡḡ oldu be-nāz
- 8 Yer ü gök ehlinüñ ṡevābı budur
Cezbetün didi ḡöd Rasül *tüvāz*⁸¹⁹
- 9 'Arṡa çıḡdı Ğarīḡi envāri
Ki Güneṡ'dür sitāreden mümtāz

335 (M:52b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Ḥaḡḡ'a tefvīz ideli ḡüb oldı cümle kārumuz
Ğam degül ḡaṡd itdilerse münkirān āzārumuz

⁸¹⁷ "Teker teker bize geleceksiniz." (Enam, 64)

⁸¹⁸ "Allah'ın sevdiği ve kendisini seven müminler." (Maide, 54)

⁸¹⁹ "Rahman'ın cezbelerinden bir cezbe, insan ve cinlerin ameline denktir."

(Aclünî, C.1, n.1069.)

- 2 Tekye-i hayretde ‘arif-i müntehîye virelüm
Çün taḥammül itmediler zerrece esrârumuz
- 3 Şohbetinden geçmişüz ḥalkuñ hevâyı terk idüp
Ḥaḳḳ ile oldı hemân şimdi kamu pâzârumuz
- 4 Çün gönüller nâzırıdır ‘arz-ı ḥâcet itmezüz
Teslîm itdün ḥoş durur her ne virürse yârumuz
- 5 Ey Ğarîkî ḥâl olaldan bu ‘ibâdetler bize
İderüz her dem cevârihle aña ezkârumuz

336 (M:52b)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Ḥamdü lillâh *semme vechu’llâha*⁸²⁰ var ikrârumuz
On sekiz biñ ‘âlemi Ḥaḳ gördi ḥöd ebrârumuz
- 2 Yir ü gögde hep ene’l-Ḥaḳ dir kamu âşâr-ı Hû
Dirler *âmennâ ve şaddeknâ*⁸²¹ bilen ihtiyârumuz
- 3 Cümle *Sübḥânî ve mâ-a‘zam*⁸²² dirler şân-ı Hû
Zikr-i eşyâyı işidenler bilür eş‘ârumuz
- 4 Gerçi bî-şüret durur ma‘nâ durur zât-ı Hudâ
Lîk şüretten göründi bildiler Settâr’umuz
- 5 *Kâimen bi’l-kısf*⁸²³ olanlar birliği işbât ider
Enbiyâya vâris anlardur bilür güftârumuz
- 6 İtdügüm da‘vâ Hüve’l-Bâḫın Hüve’z-Zâhir durur
Kâfir olur buña inkâr iyliyen ağıyârimız

⁸²⁰ "Allah'ın yüzü (zâtı) oradadır." (Bakara, 115)

⁸²¹ "İnandık ve tasdik ettik." (Yılmaz, s.22, n.26.)

⁸²² "Kendimi tenzih ederim. Şanım ne kadar yücedir." (Beyazid-i Bistâmî'ye ait bir ifade, Ceylan, s.425)

⁸²³ "Allah, adaleti ayakta tuttu." (Ali İmran, 18)

- 7 Ya'ni *lā-mevcūda illa 'llāh*⁸²⁴ gördi bu Ğarîk
Cümle Hū'dur lā-cerem şubḥ u mesā ezkārumuz

337 (M:52b)

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Kışsa-i zevk-i nefsdür bu mecāz
Anı hep bildiler ne vaşf-ı dırāz
- 2 Ğaybdandur ḥaber velī tevḥīd
Anı ta'rīf kıl ki ol heme az
- 3 Gerçi kim medḥ-i ḥüsn şīrindür
Ḥūblaruñ cevri çok vefāları az
- 4 Ḥaḫ'dan āgāh ider seni tevḥīd
Anuñ ehliyle olıgör evveli hem-rāz
- 5 Seni 'ayna irişdürür tevḥīd
Andan olur yaḫīn-i Ḥaḫ ki firāz
- 6 *Keyfe taşbir* ki *lem tuḫit ḥubrā*⁸²⁵
Ḥızr'a yoldaş olur mı nefs-nüvāz
- 7 Zevk-i nefsi bilür kamu be Ğarîk
Zevk-i rūḥı ne bile her nā-sāz

338 (M:53a)

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 'Ārife dünyā bil ḥicāb olmaz
Līk 'işretde isticāb olmaz
- 2 Görki *nāru'llāh* didi *el-mūḫadeh*⁸²⁶
Āteş urmazsañ ten ḥarāb olmaz
- 3 *Elletī* didi *teḫḫali'u* añla
*EPideh*⁸²⁷ ansız dolu tāb olmaz

⁸²⁴ "Allah'tan başka var olan bir şey yoktur." (Muhyiddin İbni Arabi'ya ait olduğu ifade edilmektedir.)

⁸²⁵ "İç yüzünü kavrayamadığın bir bilgiye nasıl sabredersin." (Kehf, 68)

⁸²⁶ "Allah'ın tutuşturulmuş ateşidir." (Hümeze, 6)

- 4 Evvelā naqlūñ hāzır it t̄alib
Cām-ı ‘aşq a‘ni bī-kebāb olmaz
- 5 Derdddür dermān ‘aşq yolunda
Derdüñ olmazsa ızdırāb olmaz
- 6 Muẓtarib olan āh ider H̄aqq’a
Olmamaq ol dem kām-yāb olmaz
- 7 Sende derd olsa sākın olmazduñ
‘Āşık-ı H̄aqq’a bil ki h̄vāb olmaz
- 8 Çarh derdinden āh idüp döner
Nālesiz zīrā hiç dolāb olmaz
- 9 Ey Ğarīkī sen cām-ı ‘aşq içdüñ
Böyle mest olmaq bī-şarāb olmaz

339 (M:53a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Ruspīlik durur hezeliyyāt-ı eş‘ār-ı mecāz
Nefsi kandurur haqīkat hemān küfr ile az
- 2 Çün melāhat āşkārādur cihānda göresiz
Anı ta‘rif iylemek lāzım degül ey zevk-sāz
- 3 Ehl-i vecd olan gönül seyrinden āgāh oluben
Vaḥdet-i H̄aqq’dan ḥaber virüp ider hem keşf-i rāz
- 4 Nefse istikmāl oldur *men ‘araf*⁸²⁸ remzin bile
Rabb’i bilmekdür ğaraż bunca keteb vaşf-ı dırāz
- 5 Gel haqīkatden ḥaber vir ‘ārifāne ey Ğarīk
Küllü hizbin didi kim *ferihūn*⁸²⁹ gör ey ser-firāz

⁸²⁷ "Yandıqça tırmanıp kalplerin ta üstüne çıkar." (Hümeze, 7)

⁸²⁸ "Nefsini bilen Rabb'ini bilir." (Aclûnî, C.2, n.2530.)

⁸²⁹ "Ne var ki insanlar kendi aralarındaki işlerini parça parça böldüler. Her grup kendilerinde bulunan (fikir ve davranış) ile sevinip böbürlenmektedirler." (Müminun, 53)

340 (M:53a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Seyr-i fi'llāh itmeden ḥālī degül ebrārumuz
İşbu kevnedür bizüm seyrān u hem reftārumuz
- 2 Dilerem biñ göz ile nazẓār olam dīdārına
Çün hezerān kisvet ile görünür ol yārumuz
- 3 Ger bu vech ile görine her zamān ol yār-ı cān
Key 'acebdür bilmek anı tā ebed aġyārumuz
- 4 Ol şifāt ile 'ayāndur gerçi ġāyet līk ḥalk
Derk idüben dimezler kim budur Settār'umuz
- 5 Ārzū-yı Ḥaḫḫ iderseñ ṭālib gelgil berü
Baḫmaġil ef'ālümüz gör kim nedür güftārumuz
- 6 Şürete baḫup bizi ta'yīb itme zāhidā
Şüret-i a'māle baḫmaz çünki ol dil-dārumuz
- 7 Ey Ġarīḫī faẓl-ı Raḫmān'dan umaruz merḫamet
Yoḫdur aña zerrece lāyık bizüm bir kārumuz

341 (M:53a)

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Çün ḫaḫīḫatdūr baña bu mecāz
Bāb-ı yār oldı Ka'be ile Ḥicāz
- 2 Secde etsem n'ola o Sulṭāna
Farz-ı Ḥaḫ'dur ḫula ki ḫıla namāz
- 3 Cümle der-gāh-ı Ḥaḫ durur 'ālem
İftihārum aña vü külli niyāz
- 6 Ḫande kim çekdi ise ol getdüm
Geh rāst geh nişīb u ferāz
- 7 Uyḫusın aldı şāh-bāz-ı dilün
Ġayba virdi Ġarīḫī'yā pervāz

342 (M:53b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Münkir-i Hakk ile yoğ idi bizim cinsiyetümüz
Lā-cerem bilmedi kim Hakk'a durur niyyetümüz
- 2 Kısmet-i Hakk'a bu gün rāzī olup 'ālemde
Olmadı vaqf-ı harāmına bizüm minnetümüz
- 3 Bî-naşīb idi Hudā'dan ki haber almadı hiç
Gerçi var idi haber virmede çok himmetümüz
- 4 Aḥval olana ikilik çü cibillī oldu
Lā-cerem görmedi Hakk ile bizüm vaḥdetümüz
- 5 Bil ki Fir'avn-ı zamānır bu gün ol münkir-i Hakk
Ey Ğarīķi aña la'n idi bizüm da'vetümüz

343 (53b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Da'vet-i Raḥmān'da olmayan ḳanā'at bulmaz
Enbiyā 'ilminde ḫāliyle verāšet bulmaz
- 2 Bu cihān-ı nā-güzirūñ ırmeyen esrārına
'Aşk meydānında baş virüp şehādet bulmaz
- 3 Pīr-i ḡaybī dilde ta'līm itmeyince sālīke
Müntehī olup sülükünde nihāyet bulmaz
- 4 Ğaybdan gönline ilhām olmayınca 'āşıķuñ
'İlm-i keşf olup velāyetde kerāmet bulmaz
- 5 Kendüye kendüsi üstād olmadan bir ṭālibūñ
Ḳurtulup emrāz-ı cehlinden bir selāmet bulmaz
- 6 On sekiz biñ 'ālemūñ tesbīḫini gūş itmeyen
Ḫāl ile zikri bilüp sırr-ı 'ibādet bulmaz
- 7 Ger behişt ü dūzaḫ ehlin bilmez ise dünyāda
Ey Ğarīķi sālīk işbu fende ḡāyet bulmaz

344 (M:53b)

Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlün

- 1 Ben kabül-i halk için kılmam riyā ile namāz
Yegdür tenhāda kim ider kabül ol kār-sāz
- 2 İkilikden geçdüm ü kıldum teveccüh Hālīk'a
Halk u Haqq'a yaramak mümkün degül ey pāk-bāz
- 3 *Kāde el-faqr en-yekūne küfr*⁸³⁰ dimişdür Rasül
Halk u Haqq'a ihtiyāc iden olur küfri firāz
- 4 Halka tapmaktan beni bed-nāmlık itdi halāş
Şimdi ma'būdum Hudā'dur añadur küllī niyāz
- 5 Kendüye maşşuş idüp Yūsuf gibi itdi Hudā
İbn-i Yāmin-veş beni şahrāda düzd ü halka āz
- 6 Bī-niyāz oldum bi-ḥamdi'llāh kamu maḥlūḳdan
İbn-i vaktem yok durur tedbīr ile fikr-i dirāz
- 7 Ey Ğarīkī çünki ḥālūndür kamu ḥālāt-ı kevn
Yok durur māzī vü müstaḳbīl be-ḥaqq-ı sūz u nāz

Ḥarfū's-Sīn

345 (M:53b)

Mefā'īlün Mefā'īlün Feülün

- 1 Meleklerle muşāhib olduğum pes
Gerekmez deyü sīret nāsdan kes
- 2 'Ulūm-ı bātını çün keşf olındı
Ne lāzımdur fūnūn-ı zāhirī pes
- 3 Çü şadrum şerḥ olındı baña Haqq'dan
Ne ḥācet ḥān-kāh veyāḥud müderris
- 4 Eger ḥāl olmadıysa saña vaḥdet
Baña ḳālūñle vaşf itme sözü kes

⁸³⁰ "Fakirlik neredeyse küfür olayazdı." (Aclūnī, C.2, n.1917.)

5 Degül ‘ayne’l-yağın ‘ilme’l-yağınüñ
Nedür haqqa’l-yağın bilmezseñ ey has

6 Cemâl-i ‘ilmden oldı ‘ibâret
Fenâda halle tenbîh olur pes

7 Saña sen yâr iseñ pesdür Ğarîķī
Gerekmez saña ol ağıyâr-ı nâ-kes

346 (M:54a)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1 ‘Aşka düriş tã koma gönülde jeng-i pās
Çünkü ‘aşk ile urupdur Haq bu dünyāya esās

2 Tālib olmıyan kişi murdārdur didi Rasūl
Cehd iyle nūr-ı Haqq’dan tã bulasın iktibās

3 Ehl-i Haqq’a münkir olma gel beru gel cāhilā
‘Ārifāne bir nazar kııl itme kendüñden kıyās

4 *Şemme vechu’illāh*⁸³¹ dur her yerde hāzır gör anı
Zanne hayrān dir Nebī hōr baqmada iyle hirās

5 Ey Ğarîķī *te’murūne’n-nā*⁸³² dimişdür Hudā
Nefsün işlah iyleyüp itgil Hudā’ya çok sipās

347 (M:54a)

Mef‘ülü Fâ‘ilātü Mefā‘ilü Fâ‘ilün

1 Mü’min olur mı irmedin ‘ayne’l-yağine kes
Mevhūm puta secde iderler bu ‘ām has

2 Taklīd ile tevehhüm ider ki oldu Haq-perest
Pindarı oldı aña velī bir put neces

⁸³¹ "Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü (zâtı) oradadır." (Bakara, 115)

⁸³² "İnsanlara iyiliği emredip kendinizi unutuyor musunuz?" (Bakara, 44)

3 Maḥsūs puta tapan olur kâfir-i basît
Mevhūma tapan oldu mürekkeb ki pür-heves

4 Haḡ'dan cüdā olan kamu nār içredür muḡim
Āteş-perest olup derekāt içre ḡaldı pes

5 Çün māsivā-yı Haḡḡ heme nār-ı 'azābdur
Āteşden ey Ġarīḡī ḡazer ḡıl Hudā'yı pes

348 (M:54a)

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

1 Ḳūt-ı murtāz ağzı yarı pes
Bilmedüñ sen anı hemān sözi kes

2 Aña şerbet gibi gelür tātlu
Bir de Raḡmānī ḡoş ḡoḡulu nefes

3 Cennetîdür *ḡitāmühü miskün*⁸³³
Bil ki *yüşḡavne min-raḡīḡ*⁸³⁴ be-res

4 Da'vet-i Haḡ'da olana ikrām
Ol ḡadar ki anı bilmedi kes

5 Ḳāle gelmez ki ideyin ta'bîr
Bilmek isterseñ iyle aña heves

6 *Lā-ra'et 'ayn*⁸³⁵ didi fehm iyle
Ya'ni kim bilmez anı nā-kes ü ḡas

7 Şavtsız ḡarfsız olur ta'lîm
Keşf-i 'ilm işbu kevne olur pes

8 Kürre-i nefse binmek istersen
Açlıḡdan uyan diler bu feres

9 İşbu meydānda kim ki itdi yaraḡ
Niçesin ḡeçdi ḡalmadı ol pes

⁸³³ "Onun içiminin sonunda misk kokusu vardır. İşte yarışanlar ancak onda yarışınlar." (Mutaffifin, 25)

⁸³⁴ "Kendilerine mühürlü halis bir içki sunulur." (Mutaffifin, 25)

⁸³⁵ "Ne göz görmüş ne de kulak işitmiştir" (Nevevî, n.1898.)

10 Ektidür virme nefse fırsat
 ande kim bal bulsa ondı mekes

11 Bu arāmīdūr ey Ğarīı ki ol
 Hi orkmaz ne pās-bān ne ases

349 (M:54b)
 Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Bil ki Şeytān’dur hevā vü heves
 Seni a’dan ayıran oldur pes

2 Her murāduñ ki andurur a’a
 Ol melekdür ne dirse şıyme nefes

3 Çün murādātı bī-nihāyetdür
 olusun anlar ile dā’im pes

4 Melege uyan oldu Raħmānī
 Kim ki Şeytān’a uydı nākes ü as

5 Çünki *yecrī* didi *bi-mecri’d-demi*⁸³⁶
 Bizdedür ey Ğarīı ol nā-kes

arfü’ş-Şīn

350 (M:54b)
 Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Mest-i a olan ol durur ser-oş
 Ya‘ni urtuldu bil zi-āfet-i hūş

2 ‘Al-ı cüz’ī ‘iāldür çünkim
 Vesveseyle ider seni medhüş

3 ‘Al-ı küllīdedür nihān u ‘ayān
 Ğaybdan ol virür peyām-ı sürüş

⁸³⁶ "Şeyten insanoğlunun damarlarında tıpkı kan gibi cereyan eder. (Canan, n.2200.)

4 Nākıŝu'l-‘aql bilmedi Hakk’ı
Tutma sözine t̄alibā sen gūŝ

5 Ehl-i keŝfūñ katında nākıŝlar
Gurbe öñinde ey Ğarīķī çü mūŝ

351 (M:54b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Virme zinhār ğıybete dil ü hūŝ
Ki eŝeddü mine’z-zinā⁸³⁷ tut gūŝ

2 Ol daħi çün kebiredür Bārī
Bāde nūŝ it ki olasın ser-ħoŝ

3 Gerçi ikisi de günāh ammā
Ĥamr enfa‘durur ki virür cūŝ

4 Meyyite yimek durur didi Bārī
Leŝ yiyen ol köpek durur direm ūŝ

5 Ger ŝevāb isteriseñ ey t̄alib
Yā ki Hakk söyle yā ki ol ĥāmūŝ

6 Ŗumm u bukm ol teveccüh it Hakk’a
Tā ki peygām vire saña sürūŝ

7 Tutma zinhār aña kulaķ be Ğarīķ
Ğıybetle olur fesād ĥurūŝ

352 (M:54b)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Feülün

1 Ser-ā-ser mest-i Hakk’dur ĥalk u bī-hūŝ
Anıñla ‘arifūñ ammā seri ĥōŝ

⁸³⁷ "Ğıybet zinadan daha ŝiddetlidir; Virme zinhār ğıybete dil ü hūŝ" (Hadis-i Ŗerif)

- 2 Ne mebdei bildiler ne ħod ma‘adı
Gümānda ħāldılar efsürde bī-cüş
- 3 Tālib yoħ münkirüñ şānında līkin
Ķuru ħayretle taħlīden ider güş
- 4 Cevābü’l-aħmaħ oldu sükütı
Su‘āl itse oluram bende ħāmüş
- 5 *Ve ħull lestü ‘aleyküm men vekīl*⁸³⁸
Dimem sırrı aña kim ola bed-ħüş
- 6 Ġaraż ‘irfāna irşād iylemekdür
Ki münkir fehm itmez ħar gibi üş
- 7 Çü *bellig*⁸³⁹ didi emr itdi ħaber vir
Ġariķi ħutmasa sözü ki ger güş

353 (M:55a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Nefs-i emmāruñ senüñ merdūd olan ‘ayyār imiş
Āb-ı Raħmān’dan seni men‘ iyliyen ol nār imiş
- 2 Āteş-i şehvet kim ölmez sönmek ile zerrece
Ķalmaħ ile yanuben ħākister olur mār imiş
- 3 Nāra hiyzüm urmaħ ile ol söyünmez germ olur
Çünki hiyzüm urmaduñ ħaħ‘ olunur bir kār imiş
- 4 Aħılurdu bostān-ı dilde verd-i aħmerüñ
Ġonca-i gül-zārıñı maħv iyliyen ol ħār imiş
- 5 Bu Ġariķi nārını nūr itmege ħādir durur
Lā-cerem mülküne ħüküm iyer Süleymān-vār imiş

354 (M:55a)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Feülün

⁸³⁸ "De ki: Ben size vekil (kefil) deħilim." (Enam, 66)

⁸³⁹ "Tebliğ et." (Ahkaf, 46; Ahzab; 39)

- 1 Bu gün bir hüb görüp didim ki sâbâş
Nedir ol ğamze vü ol çeşm-i cemmâş
- 2 Tecellî iyliyen sensin İlâhî
Bahânedür arada bu göz ile kâş
- 3 Beni bî-ğöd kılırsın ğâh u bî-ğâh
İdersen sırrımı sen ‘âkıbet fâş
- 4 Kıyâmetde diyem Mecnûn’a hâlüm
Ki ancak ol durur yoldaş u hâldaş
- 5 Ğariķi vuşlat olmaz ğod müyesser
Kemîne bendesi olsam meded kâş

Harfü’ş-Şâd

355 (M:55a)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 İrmeyince birliğe bulmaz kişi kaç‘â hâlâş
Birlige iren bulur vesvâsdan zîrâ hâlâş
- 2 ‘Ayn-ı istiğnâya irüp şâd u hurrem olmadı
Bulmadı endişeden bir vech ile aşlâ hâlâş
- 3 Vaĥdeti âfâķ u enfüsde bu gün seyr itmeyen
Cümlei kendüde seyr iden bulur illâ hâlâş
- 4 Bâĥımı zâhirde her kim seyr ider âzâde-vâr
Âĥiret teşvîşin añmaz buldı ol güyâ hâlâş
- 5 Nâr u dûzaĥdan çıkup cennâta itmişdür duĥul
Cehline terk itdi a‘ni buldı ol dâñâ hâlâş
- 6 Tâ *ene ĥayrun*⁸⁴⁰ diyüp da‘â ider tâ‘atle
Zâhidi şanma Ğariķi kim bulur nev‘â hâlâş

⁸⁴⁰ "Ben hayırlıyım." (Sad, 76)

356 (M:55a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Şanma yetmiş biñ hicāb ile Hāḡ iḡfādur ġaraż
Bil zuḡūr idüp kemālātını inşādur ġaraż
- 2 'Āleminden gerçi müstagnī durur Ḥālīḡ velī
Ḥüsnini vaşf itdi bir 'aşḡında şeydādur ġaraż
- 3 'İlm ile kendü muḡit oldı cemi' kārına
Ḳudretin seyr idici bir merd-i dānādur ġaraż
- 4 Cümle maḡlūḡ zātına gerçi mürāyādur velī
Bir tecellī idecek ḡalb-i muşaffādur ġaraż
- 5 Zulmetilerle ḡoludur ser-be-ser 'ālem velī
Nüşḡa-i zāt olmaġa şaḡş-ı mücellādur ġaraż
- 6 Gice gündüz bu felek gerdişde me'mūr oldıġı
Ola kim yüz yılda bir keşf ehli ḡopadur ġaraż
- 7 Ey Ġarīḡī rāz-ı Hāḡḡ'ı fehmi ider çokdur belī
Baş u cān terkin urur bī-pāk ü pervādur ġaraż

357 (M:55b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 'Ālemi ma'mūr itdi Hāḡḡ 'adāletdür ġaraż
Ṭā'ati ta'yīn idüp ref'-i ḡalāletdür ġaraż
- 2 Zāt-ı pāki rāhına ḡālibleri ḡandurmadan
Reh-nümādır kendüsü aġni hidāyetdür ġaraż
- 3 Ġaflet içre ḡalḡ itdi 'āşī vü mücrimleri
'Afv eznāb iyleyüp küllī seḡāvetdür ġaraż
- 4 Sūġvār u derd-nāk itdi ise 'āşıḡları
Kendüye vāşıl idüp def'-i melāletdür ġaraż
- 5 Maḡzar-ı küllī idüp 'ārifleri Ḥayy u 'Alīm
Rāsiḡ-i 'ilm itmeden keşf-i kerāmetdür ġaraż

6 Zülmet içre pür-kudüret halk idüp münkirleri
Ehl-i düzahdur didi gâlib melâletdür gâraž

7 Ey Ğarîķi söyledüp esrârını şâ'irlere
Halkı āgâh idüp ezhâr-ı velâyetdür gâraž

358 (M:55b)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1 Luţf u kahr itdi Hudâ izhâr-ı kudretdür gâraž
'Âlemi ma'lûl idüp i'lâm-ı hikmetdür gâraž

2 'Âlemün halkını muhtâc u fakîr itdi Ğanî
Cûdını zâhir idüp işâr-ı ni'metdür gâraž

3 Kâr-hâne kurup üstâd-ı ezel âlât ile
Hem metâ'in şatdı hem iş'âr-ı şan'atdur gâraž

4 Kendüyü kendü cemâliyle mücellâ itdügi
Görmege dîdârını ehl-i başiretdür gâraž

5 Pîr-i ğaybî tekye-i dünyâyı bünyâd iyleyüp
Zerre-i esrârdan bir ehl-i hayretdür gâraž

6 Bunca elvân ile Qâdir yoqluğı var iyledi
Bir nazâr ehli görüp ala bir 'ibretdür gâraž

7 'İlmini bunca kitâb içre yazup derc itmeden
Ey Ğarîķi hiç degül bir ehl-i hîbretdür gâraž

Harfü't-Tâ'

359 (M:55b)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1 Mâlik-i dîn-i Raĥîm'sin *ihdinâ* yâ Rabb *şirâţ*⁸⁴¹
Ger dâlâlet virür iseñ nef' itmez ihtiyâţ

2 Çün vücûd-ı vâhid oldı sâlike bu kâ'inât
Keşret içre vahdet oldı lâ-büd iyler ihtilâţ

⁸⁴¹ "Bize dosdoğru bir yola ilet." (Fatıha, 5)

- 3 Seyr idüp āfākı vü enfüsde taṭbīk itmiyen
Faḏl ile biñ çaluşursa sözi bulmaz irtibāṭ
- 4 ‘Ārifūñ old *ḥitāmī misk*⁸⁴² be-şürbi hem *raḥīk*⁸⁴³
Da‘vet-i Raḥmān’da açılır aña her dem sümāt
- 5 Ğaybdan geldüñ müsāfirsüñ Ğarīkī ‘āleme
Bir nefesdür ‘ömr kunduñ göçdüñ ü kaldı ribāṭ

Ḥarfü’z-Zā’

360 (M:55b)

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Ḥudā’ya iyle tevekkül diyüp ki yā Ḥāfız
Ki ola ki küll ḥaṭardan dilā saña Ḥāfız
- 2 Hemīşe dersini levḥ-i dil içre ezber ider
Eger ki ṭālib-i Ḥaḳḳ’a Ḥudā ola Ḥāfız
- 3 Muğayyebāt-ı derūndan olur mıdı muḥbir
‘İnāyet itmese dā‘im aña Ḥudā Ḥāfız
- 4 Kelām-ı Ḥaḳḳ’ı ne bilsün ne ma‘nīdür ‘ārif
Meger ki ola müfessir yine aña Ḥāfız
- 5 Ğarīkī fehm idemezdi lisān-ı ğaybı
Derūnunda etmese ta‘līm dā‘imā Ḥāfız

Ḥarfü’l-‘Ayn

361 (M:56a)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Feülün

- 1 Göñül dünyā ile olur mı kani‘
Diler Ṭūr’ından ‘ulvi nūr lāmi‘

⁸⁴² "Onun içiminin sonunda misk kokusu vardır." (Mutaffifin, 26)

⁸⁴³ "Halis bir içki." (Mutaffifin, 25)

- 2 Hezerān dām u dāne kurdı nefsum
Velikin aña lu‘b oldı māni‘
- 3 Dem-ā-dem aşlına rāci‘ durur dil
Ne deñlü çekse süfle nefis tāmı‘
- 4 Gümānuñ olmasun bu söze münkir
Ki eşyā külliyā aşlına rāci‘
- 5 Günāh itse ne ğam ümmet Ğarīkī
Muḥammed Muştafā’dur çünki şāfi‘

Ḥarfü’l-Ġayn

362 (M:56a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Yā ğiyāşi vir baña bir dem firāğ
Yoluma dünyā olupdur pāye-bāğ
- 2 Nār-ı ‘aşk ile tutuşdur kalbümi
Yanmağ ile çün münevverdür çerāğ
- 3 Sen ḥalāş etgil beni bu vartadan
Dāḥi ḥıfz it kılmadan fāsıd-dimāğ
- 4 Qande varsam münkir alur yolunu
Qande ise bāz üşer aña zāğ
- 5 Qalbi vü yüzi qaradur münkirün
Ey Ğarīkī ehl-i ḥālīñ yüzü ağ

Ḥarfü’l-Fā’

363 (M:56a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Beñzeyendür Ādem ataya ḥalef
Bile nefsinı vü ola *men ‘araf*⁸⁴⁴

⁸⁴⁴ "Nefsini bilen Rabb'ini bilir." (Aclûnî, C.2, n.2530.)

- 2 Ger yakîne irgürürseñ ‘ilmüni
‘Āmil olduñ ‘ilmile bulduñ şeref
- 3 Gerçi *el-küll* didi *fi’l-küll* velī
Bilmiyenler ‘ömrini itdi telef
- 4 Bilmiyen ‘ilmiyle ‘āmil olmadı
Qaldı hayvān gibi vir aña ‘alef
- 5 Çünkü *lā-tebdīle fi-ḥalqu’ur-Raḥīm*⁸⁴⁵
Dir Nebī *rufi’aş-şuḥuf aqlām cef*
- 6 Dād-ı Hāḫ’dur pes kamu fermān anuñ
Ba’zı ebter oldu vü ba’zı kelef
- 7 Ey Ğarīķi gönline ğavvāş olan
Kendü deryādur sözi dürr-i şadef

364 (M:56a)

Mef’ülü Fā’ilātü Mefā’ilü Fā’ilün

- 1 Çün dīn-i ḳayyūm ile olur müslümān ḫanīf
Tekfir iderse Hāḫ ne ğam çün menem laṭīf
- 2 Men’ itme beni ‘aşḳdan ey vā’iz-i belig
‘Aşḳ āteşiyle gönüm olur şirkden nazīf
- 3 Birlik göziyle iyle nazār kā’ināta kim
Yerlü yerinde her biri olmuş durur şerīf
- 4 Dīdār-ı Hāḫ’da cennet içinde laṭīf iken
İtdi ḫubūṭ-ı ‘āleme Ādem olub keşīf
- 5 Maḫlūḳ-ı Hāḫ’dan iyleme ikrāḫ key şaḳın
Aşlına baḳ Ğarīķi gibi kim odur münīf

Ḥarfü’l-Ḳāf

⁸⁴⁵ "Allah'ın yaratışında deĝişme yoktur." (Rum, 30)

365 (M:56b)

Mefā'îlün Mefā'îlün Feülün

- 1 Cihānı cümle taḥrîk iyliyen Ḥaḳ
Ḳamunuñ ma'nîsi oldur muḥaḳḳaḳ
- 2 *Ve küllü 'indehü didi bi-miḳdār*⁸⁴⁶
Çü a'lādur şaḳm sen dime alçaḳ
- 3 Degüldür nürsuz zülmet muşavver
Yüri sen 'arif iseñ nüruna baḳ
- 4 Ḳulübi münḳalib iden Ḥudā'dur
Ki ma'nîden döner çarḥ-ı muḫabbak
- 5 Çü *beyne'l-aşba'ayn*⁸⁴⁷ oldı rivāyet
Ġarîḳî ḳahrına luḫf oldı mülḫaḳ

366 (M:56b)

Mefā'îlün Mefā'îlün Feülün

- 1 Cemî'-i 'āleme itdüm ta'alluḳ
Bulup zevḳiyle vaḫdetde taḫaḳḳuk
- 2 Vücūdum oldı 'ālem cümle gördüm
Ki heb eşyāyile itdüm taḫalluḳ
- 3 Baña bir ḫāl geldi ıztırārî
Ki germ itdi beni virüb teşevvuḳ
- 4 Ḥudā'ya ḫālib oldum zîr u bālā
Anuñçün ideyin cānum taşadduḳ
- 5 Ḳamu eşyāyı gördüm kim ben oldum
Ġarîḳî yok idi ḳaḫ'ā taḡarruḳ

367 (M:56b)

Fā'îlātün Fā'îlātün Fā'îlātün Fā'îlün

⁸⁴⁶ "O'nun (Allāh'ın) katında her şey ölçü iledir." (Rad, 8)

⁸⁴⁷ "Ademoğullarının kalpleri, Rahman olan Allah'ın iki parmağının arasındadır. Onları dilediği gibi evirip çevirir." (Yıldırım, s.241)

- 1 Cümle ‘ālemden baña te’sîr ider sultân-ı ‘aşk
Zâhir u bâtın ki ya’ni şöyle bil kim kân-ı ‘aşk
- 2 Fi’l ü te’sîr andan Fa‘‘âl dür *limā yürîd*⁸⁴⁸
Münfa‘il itdi cemî‘-i ‘ālemi cānân-ı ‘aşk
- 3 ‘Aşk bir keyfiyyet-i bî-keyfdür Hâk’ dan durur
Zâhir oldur bâtın ol ‘uşşâk-ı serkerdân-ı ‘aşk
- 4 Geh liķâdan yandurur geh cevriile göyündürür
Yaķmaķ oldu ‘āşıkı dāyim hemân pes şân-ı ‘aşk
- 5 Bunca itmişdür helāk ‘āşıkıları derdi ile
Pür durur dāyim yine ‘uşşâkdan dīvân-ı ‘aşk
- 6 Terk-i dünyā etmeden kaţ‘-ı ‘alāyıkdur ğaraż
Yohsa ‘ālem ser-be-ser olmuş durur eyvân-ı ‘aşk
- 7 Mużtarib olma Ğarîķi ‘āşık u ma‘şuk Hû
‘Ārif olan sâkin oldu gerçi kim mihmân-ı ‘aşk

Harfü’l-Kef

368 (M:56b)

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Feülün

- 1 Kuvādandur kināyet ol melā’ik
Ki insānda ķodı ol dīne Mālik
- 2 ‘Anāşırda daħi anlar kuvādur
Semā vü ‘arzda dāħi kezālik
- 3 Anuñ gibi kuvā kim kudret-i Hâk
Anuñla keşf olındı bildi sālik
- 4 Degül hālī ‘ibādetden şeb ü rüz
Murādınca Hâkķ’uñ ender-memālik

⁸⁴⁸ "Rabb'in, istediğini hakkıyla yapandır." (Hud, 107)

- 5 Çü insân mazhar-ı kâmil olupdur
 amu esmāya cāmi‘ oldı zālik
- 6 Hāāyıkdan haberdār olsa sālīk
 Aña āsān olur cümle mesālīk
- 7 *Limeni’l-mülk*⁸⁴⁹ didi ey Ğarīķī
 Hāyālīdür bu mevcūdāt-ı hālīk

369 (M:56b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Rū-yı dilden sen nikāb olduñ
 Çehre-i yāra sen hicāb olduñ
- 2 Gerçi meysin hāīķatā lā-şekk
 Bāde üzre neden hicāb olduñ
- 3 Nedür işbu ‘azāb gūn-ā-gūn
 Bil ki sen ‘illet-i ‘azāb olduñ
- 4 Nūş itdūñ mi bāde-i ezeli
 İşbu gūne neden harāb olduñ
- 5 Ey Ğarīķī saña derd bu hitāb
 Sen maħall-i heme ‘iķāb olduñ

370 (M:57a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Hırş u hıķd u kibr ü ‘ucbuñdan göñül olmazsa pāk
 Bu vuzū u ğasl nef‘ itmez saña ey derd-nāk
- 2 Sīne-şāfi olmadın el yüz yumaķdan sūd ne
 Nef‘ itmez şūfiyā ne hırķa ne tāc u sivāk
- 3 Keşretūñ sīlābına düşmek durur telvīş-i rāh
 Ehl-i vahdet havz-ı dilde ğasl ider andan zi-pāk

⁸⁴⁹ "Bugün hükümranlılık kimindir?" (Mümin, 16)

4 Ğasl-i a'zā bürün āsān olur her sālīke
Göñlini şāf itmiyen nā-pākdür ol tīre-i hāk

5 'Alleme'l-esmāyile pāk itdi murdārın Ğarīķ
Pāk görünür aña taht-ı şerādan tā simāk

371 (M:57a)

Mefā'īlün Mefā'īlün Feülün

1 Çü kārūñ sensiz itmişdür nigāruñ
Pes ol işde olur mı ihtiyāruñ

2 Göñül 'arşında hākimdür dem-ā-dem
Muñ'idür cevāriķ Girdigāruñ

3 Müsāfirsün bu dünyāda bilürseñ
Ma'āduñdur yine āķir diyāruñ

4 Eger *ħubb-ı vaṭan*⁸⁵⁰ olsa göñülde
Olur mıydı bu ğurbetde ķarāruñ

5 Çü 'ālem sırrına irdüñ Ğarīķī
Geçürme ğaflet ile rüzgāruñ

372 (M:57a)

Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlün

1 Āteş-i 'aşķla kerem iyle dil-āteşdān gerek
Tuħfe için Ğalīķ'a çün sīne-i püryān gerek

2 *Yevme lā-yenfa'* didi *mālün ve lā-yenfa' benün*⁸⁵¹
Ķāl olunmuş şāf-dil itdi beyān Ķur'ān gerek

3 Tā'at-i bī-süz lağv u bu'ddur ey 'āmiyān
Süz-ı 'aşķ-ı Ğaķķ ile cān u göñül ķurbān gerek

4 Bu ṭabāyi' tengināsında yaķılmadan ne sūd
Vus'at-ı dilden ḥabīr āĝeh aña bir cān gerek

⁸⁵⁰ "Vatan sevgisi imandandır." (Aclûnî, C.2, s.234, n.2530.)

⁸⁵¹ "O gün ne mal fayda verir ne de evlat." (Şuara, 88)

- 5 İştîyāk-ı dil durur ʔāʔatlerüñ çün yigrek
 Ārzū-yı Hāḫḫ iden şubḫ u mesā nālān gerek
- 6 Keşret-i evrādla ʔāʔat-i bî meyliñ gider
 Seyr-i fi'llāhdan añā bir vāle vü ḫayrān gerek
- 7 Ey Ġarīḫī her ne görürseñ Hāḫ'ı görmek durur
 Ru'yet-i Hāḫ'dan ḫabīr olan kişi ḫandān gerek

373 (M:57a)

Mefāʔilün Mefāʔilün Feülün

- 1 Ne gezdürür seni sırr-ı nihānuñ
 ʔAyān itmeklige şerḫ ü beyānuñ
- 2 Seni geh ḫabz ider geh baş ʔurfen
 İrişdirüb göge āḫ u fiḡānuñ
- 3 Ki andan aldıḡuñ ezhār ile
 Daḫi inkār itdigüñ yalanuñ
- 4 Çü bilüp ʔaybuñ istiḡfār itdüñ
 Yaḫīne irgürür cümle gümānuñ
- 5 Anıñçün nār-ı ḫahr ile ider ḫāl
 Muḫahhar itmege dürr-i girānuñ
- 6 Ki telvîş itdüñ ol şāfī vücūdı
 Ferāmüş iyledüñ ehl-i mekānuñ
- 7 Cemīʔ-i ʔāleme ider bu luḫfi
 ʔInāyetden Ġarīḫī cān-ı cānuñ

374 (M:57b)

Fāʔilātün Fāʔilātün Fāʔilün

- 1 Şanmaḡil öziñi tenhā tīre-ḫāk
 Müctemīʔdür anuñ ile nūr-ı pāk
- 2 Kendüñe gel ne gezersin serseri
 Nürsun çün nārdan saña ne pāk

- 3 Yā İlāhî sen yakîn-ender-yakîn
Lîk men hicründen olmuşam helāk
- 4 Sen bizimle hem-dem ü hem-ser velî
Halk-ı ‘âlem cüst ü cüdan derd-nāk
- 5 Ey Ğarîķî seyr-i fi’llāh iyleyüp
Digil ol cānān ki *rūhî fedāk*⁸⁵²

Harfü’l-Lām

375 (M:57b)
Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Baña şî‘rüm olup durur heme hāl
Gerçi halka gelür bu kıl ile kāl
- 2 Çün *leküm dîniküm velîye dîni*⁸⁵³
Ne giz aldım be münkirān be dāl
- 3 Pertev-i evliyādur eş‘arum
Kim ki dil uzadırsa itdi vebāl
- 4 Bil ki maḥcūblar durur anlar
Leyse nefē‘un lehüm cevāb u su’āl
- 5 İrmedüñ ‘ayna çünki ey münkir
Bu laķırdı nedir bu baḥş ü maķāl
- 6 Gökde meh-tāb virür ‘āleme nūr
Yerde kelb ‘avķırur aña ki ḥiṣāl
- 7 Çünki *zıddān didi lā-yectemi‘ān*⁸⁵⁴
Cinsiñi bul Ğarîķî bā-efdāl

376 (M:57b)
Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

⁸⁵² "Ruhum sana feda olsun."

⁸⁵³ "Sizin dininiz size, benim dinim banadır." (Kafirun, 6)

⁸⁵⁴ "Zıtlar birleşmezler."

- 1 *Men ‘araf*⁸⁵⁵ olan ‘ākil ehl-i kemāl
Gördi ‘ālem vücūdını çü zılāl
- 2 Müteğayyir ki ya‘ni her demde
Bildi ḥādīṣ ḳadīmdür Fa‘‘āl
- 3 Sāye bī-ṣaḥṣ olımaḳ kâ‘īm
Andan irer buña kemāl u zevāl
- 4 Vācib oldur vücūd-ı zātīdür
İḳtīzāsı celāl dāḥi cemāl
- 5 Kār-ḥāne olur mı bī-ṣāni‘
Niçe dırlar ḳadīm aña cühhāl
- 6 ‘Araḫ oldur ḳadīmdür zātı
Bu meḫāhir-i ṣıfātadur ḫāl
- 7 Birlige irene Ğarīḳī cevāb
Ḥāli olur ider mi hiç su‘āl

377 (M:57b)
Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Hep nümāyiṣ durur cihān u ḫayāl
Mütebeddil ki her nefes be-fi‘āl
- 2 Zıll-i esmā durur ṣuver ya‘ni
Ḳudretin bildürür bize Müte‘āl
- 3 Ṣuver ālāt-ı Ḥaḳ durur der-kār
‘Ādeti geh cemāl ü gāḫ celāl
- 4 Alan ol viren ol durur cümle
‘Ādeti geh cemāl ü gāḫ celāl
- 5 Luṭf u ḳahrına bir durur ‘illet
Ḳudret izḫār ider ğaraḫ aḫvāl

⁸⁵⁵ "Nefsini bilen Rabb'ini bilir." (Aclûnî, C.2, n.2530.)

6 Bilmiyen lîk işbu tevḥîdi
Dür düşdi Ḥudâ'dan ol be-ḡalâl

7 *Bi-yedi'l-ḡayr Yuḡyî dir ve Yümîṡ*⁸⁵⁶
Pes Garîḡî celâli oldu cemâl

378 (M:58a)
Fe'îlâtün Mefâ'îlün Fe'îlün

1 Baña pâ-bend oldu ehl ü 'ıyâl
Ki ḡavâyiclerine lâzım mâl

2 Lâ-cerem kisbi oldu bir daḡı bend
Ḥâşıl oldu anuñla anca vebâl

3 Virmek ile murâdın oldu yegin
İtdi nefsum beni hemân pâ-mâl

4 Viren anlar durur perişânî
Ne ḡuzûrum ḡalur ne zevḡ ü ne ḡâl

5 Ölmedi dîv-i nefis ḡurtulayın
Bunca kim urdum aña tîḡ-i ḡıtâl

6 Ḥancer-i cû' öldürür nev'â
Bî-vücûd ider a'ni hem çü ḡayâl

7 Virme imdi murâdını be Ğarîḡ
Ber-murâd olıcaḡ olur kim ḡâl

379 (M:58a)
Fe'îlâtün Mefâ'îlün Fe'îlün

1 İbn-i vaḡt oldu şüfî heme der-ḡâl
Fikri mâzî degül ü istiḡbâl

2 Çünki ṡül-i emel durur bunlar
Müteveccih Ḥudâ'ya kim müte'âl

⁸⁵⁶ "Hayır (İyilik) O Allah'ın elindedir.Dirilten ve Öldüren O'dur."

3 Taşfiyedür hemān iş her dem
Nazarı hep Hūdā ki Celle Celāl

4 Halk ile ihtilāt iderse eger
Nefs için yā ki eylese işgāl

5 Cümle hālünde ey Ğarīķī anuñ
Niyyeti Hakk'adur ne māl u ne āl

380 (M:58a)

Fe'ilatün Mefā'ilün Fe'ilün

1 Çün zuhūr itdi zāt-ı Hakk be-cemāl
İtdi bunca tecellī ol Müte'āl

2 Ne 'aceb ger şıfāt mahv olsa
Emrine gālīb oldu çünkü celāl

3 Ğarāzı ol idi ki biline hūd
Şun' idüp halkı gösterüp be-fi'āl

4 Mażhar-ı tām oldu cümle be-Hakk
Kaţ' idüp bunca rāh buldı kemāl

5 Çün Ğarāz ey Ğarīķī oldu tamām
Lā-cerem her kemāl buldı zevāl

381 (M:58a)

Fe'ilatün Mefā'ilün Fe'ilün

1 Çün tağayyür bulur gönül be-fi'āl
Dildedür kabz u baş ol Müte'āl

2 İhtiyār elde olmadı imdi
Olduğına diyeyin ki mişāl

3 Āyineye nefes doķunsa eger
Paşlanur bi'z-żarūrī bu aña hāl

4 Ver silerseñ yüzini buldı şafā
Gördüñ 'aksüñ kemā-hiye kim be-cemāl

5 Āyinedür gönül muḳallib olur
Cebr ile geh cemāl ü gāhi celāl

6 Beyt-i Hāḳ'dur nice dilerse ider
*Ḳıṣ 'aleyhā vesā'irü'l-aḫvāl*⁸⁵⁷

7 Çok çalışdum Ġarīḳī zabṭı ideyin
Ḳābil-i zabṭı olmadı ki maḫāl

382 (M:58b)

Fe'ılātün Mefā'ilün Fe'ilün

1 Şi'r-i dīvānum ekşerīdür ḫāl
Zevḳle ma'lüm olunur bu ḳāl

2 Buña *mā-lā-ra'et* didi 'aynün⁸⁵⁸
Ḳulak işitse 'aḳla geldi muḫāl

3 Dirsem aḫvālümü firār iyler
Şer' ehli getürmez aña mecāl

4 Didi Hāḳ kim *levi't-tala'te 'aley*
*Him levelleyte min-hüm*⁸⁵⁹ oldu vebāl

5 Her kişi pāyesini gözetsün
Beni ma'zūr ṭutsun ehl-i kemāl

6 Nār-ı inkār ile yanar münkir
Beni maḫv itdi lık nūr-ı cemāl

7 Seni rüşen ider Ġarīḳī cemāl
Yandüğınca ḳararur ol be-celāl

383 (M:58b)

Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün Fe'ül

⁸⁵⁷ "Sair halleri kıyas et"

⁸⁵⁸ "Ne göz görmüş ne kulak işitmiştir." (Nevevî, n.1898.)

⁸⁵⁹ "Eğer onların durumlarına muttali olsa idin dönüp onlardan kaçardım." (Kehf, 18)

- 1 Sülük-i Hudâ'da fenâdur kemâl
Budur infişâl u budur ittişâl
- 2 Şerî'at umûr u tarîkat fi'âl
'Ulûm 'ayn-ı kâl u hakîkat bu hâl
- 3 *Ve küllü çü yerci' ilâ aşlihi*⁸⁶⁰
Anuñdur bu varlık siva'llâh muhâl
- 4 Cehâlet zulâm u menî 'ayn-ı la'n
Nedür râh-ı dūzaḥ bu râh-ı ḍalâl
- 5 Namâzı görür gibi kılmak gerek
'İbâdetde noḡsân olıcaḡ vebâl
- 6 Nedür 'ârifî âgehî kurb-ı Hâḡ
Ki bu'd oldı bilmezlik ey hoş ḡişâl
- 7 Saña bî-ḡödî yeg durur Ğarîkî
Ki 'aḡl oldı 'aşḡ-ı Hudâ'da 'ıḡâl

384 (M:58b)
Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

- 1 'İttilâ'ât-ı ḡayb-ı 'aşl-ı kemâl
'İlm ile olmadıysa ol saña hâl
- 2 Gör ki *mâ-lâ-ra'et* didi 'aynün⁸⁶¹
Oldur insâna 'izz ü câh u cemâl
- 3 Müfredâtında olmadı bu cem'
Şüret-i Hâḡ'dadur ki Celle Celâl
- 4 Çünkü *lev-lâke*⁸⁶² didi şânına
Fehm eyle nedür bu sözde me'âl
- 5 Râsiḡ-i 'ilm ḡayba 'âlim olur
Naşş ile şâbit oldı bu aḡvâl

⁸⁶⁰ "Her şey aslına döner."

⁸⁶¹ "Ne göz görmüş ne de kulak işitmiştir." (Nevevî, n.1898.)

⁸⁶² "Sen olmasaydın, sen olmasaydın felekleri yaratmazdım." (Ceylan, s.156)

6 Zulumāt içre ƣaldı işbu ‘avām
Bilmedi kendüyi gidüp be-đalāl

7 Kim ki inkār iderse şî‘rümüze
Ol đalāletdedür Ğarîķi ki đāl

385 (M:58b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Bil ki el-ħalku lil-İlāhi ‘ıyāl
Şıfateyn ile itdi ol Müte‘āl

2 Zülmet ü nūr u zāhir ü bāṭın
Ƙahr u luṭf u celāl dāḫi cemāl

3 Müteķābil durur şıfāt velī
Ğālib’üñ oldı hükm der-heme ḫāl

4 Nār-ı ƣahr ile nūr-ı ‘izzetden
Ḥalk idüpdür bizi ki Celle Celāl

5 Nürdan olan eyledi ‘izzet
Her kişıye ki aña oldı ḫişāl

6 Nārdan olan oldı dil-āzār
Yaḫdı ḫalkı özine itdi vebāl

7 Nūr ile nār ehlini be Ğarîķ
Eyledüñ fark budur aşl-ı kemāl

386 (M:59a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1 Ğayb-ı evvelden eger çı rûḫ geldi bā-mişāl
Pes şehādet mülkine bilinmege ol Zü'l-Celāl

2 Her ne kim emr itdi Ḥaḫ yazdı ƣalem bildürmege
On sekiz biñ ‘ālemi vār itdi ber-cemāl

3 Oldı āşarı ile gerçi şıfāt-ı Ḥaḫ ‘ayān
Zāt-ı pākinden velī bilinmedi illā ḫayāl

- 4 Enbiyā vü evliyā añā teveccüh itdiler
Mā-‘arafnā⁸⁶³ diyüben ‘acz ile itdiler maḳāl
- 5 Naşş-ı kâti‘ ister iseñ işbu şi‘rũñ şıdkına
Mā-ḳader didi ki Ḥaḳḳ'a ḳadrihi⁸⁶⁴ ol Zü'l-kemāl
- 6 ‘İlm ile geldi yaḳîn ü ‘ayn ile meşhüddür
Pes cemāl-i ‘ilmdür ḥaḳḳa'l yaḳîn itseñ su’āl
- 7 Ey Ğarīḳī ḥalle tenbiye olur ḥaḳḳa'l-yaḳîn
Ehline ma’lūmdur vaşf idemez anı ki ḳāl

387 (M:59a)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Ol ki şūfi didi ki ‘aḳl-ı ‘iḳāl
Diñle aşlını budur añā mişāl
- 2 Ḳuvvet-i ‘aḳl kim müfekkiredür
Virür endişe vesvese vü ḥayāl
- 3 Düşürür şāhibin muḥālāta
Mekr ü ḥile virür añā ki vebāl
- 4 Çün taşavvurladur añā taşdıḳ
Bir taḥallüfde oldu añā zevāl
- 5 Pāye-i ‘aḳl bundadur mezmüm
LİK bir ḥāli dāḥi var müte‘āl
- 6 Ki olur keşfle añā ma’lūm
Cümle āyāt-ı Ḥaḳ kendüye ḥāl
- 7 ‘Aḳl-ı küllī olur bu mertebede
Ki ‘ayān oldu añā külli fi‘āl
- 8 İ‘tikādında yoḳ durur teşḳik
Ḥādī olur Ḥudā añuñla be-ḳāl

⁸⁶³ "Ya Rabb seni zatına yakıştır şekilde bilmedik." (Hadis olduğu kabul edilir, Yılmaz, s.117, n.423.)

⁸⁶⁴ "Allah'ı gereği gibi tanımadılar." (Enam, 91)

9 *Evvelü mâ ħalağ* didi be Ğarîğ
‘Ağl⁸⁶⁵ evvelde oldı ol ki vişâl

388 (M:59a)

Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

1 Bil ki eş‘arum oldı aşl-ı uşûl
Ekşerî ħâllödür velî maĥmûl

2 Pertev-i evliyâ durur bunlar
Kim ki sırrına ire buldı vüşûl

3 Ğayb-ı Ħağ’dan olup durur ilhâm
Keşfle buldı bu ‘ulüm-ı ħuşûl

4 Çünkü *yü’ütihi men yeş⁸⁶⁶â* didi Ħağ
Ķulını der-gehinde itdi ħabûl

5 Şadrum içinde şerĥ olundı bu sırr
Ne kütübden zü-bâb yâ zi-füşûl

6 ‘Âşi isem günâhum ‘afv ide Ħağ
Bize çünkim şefâ‘at ide Rasûl

7 Kim ki fehm itmiye bu sırrı Ğarîğ
Ķaldı yabanda münkir oldı çü ğûl

389 (M:59b)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1 *Şemme vechu ‘llâh⁸⁶⁷* didi Ħağ ta‘âl
Şanma ey ğâfil anı bir ħîl ü ħâl

2 Ya‘ni ħanda döndürürseñ yüzüñi
Vech-i Ħağ’dur anda bî-şekk u muĥâl

⁸⁶⁵ "Allah ilk olarak akli yarattı ve ona kabul etmesini emretti. O da kabul etti. Daha sonra ona şöyle dedi: İzzetim ve celalim üzerine andolsun ki yarattıklarım içerisinde kendisiyle alınan, verilen ve cezalandırılan senden daha şerefliyi yoktur." (Aclûnî, C.1, s.236, n.822.)

⁸⁶⁶ "Onu dilediğine verir." (Cuma, 4; Ali İmran, 73)

⁸⁶⁷ "Allah'ın yüzü (zâtı) oradadır." (Bakara, 115)

- 3 ‘Ārif oldur bile her yerde Hakk’ı
Hâzır u hiç itmiye kaçd u bāl
- 4 Pend gūyā çokdur ‘ālemde velik
Pend-gîrā bulmadum bir hōş hışāl
- 5 Ey Ğarîkî güft ü gūyı terk it
Hāl bāyed hāl bāyed hāl hāl

390 (M:59b)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Feülün

- 1 Murāduñ Hakk ise t̄alib berü gel
‘Avāmı ço bir adım ilerü gel
- 2 Şerī‘atla tarīkatdan güzer kıl
Hakikat iklimine içerü gel
- 3 Göñül mülküni seyr iyle ser-ā-ser
Göresin vech-i Hakk’ı rü-be-rü gel
- 4 Bu dünyāda gelüp gešt iylemekden
Ğarāz hüsñüñ durur ey mäh-rü gel
- 5 Eger hayrān-ı Hakk olmak dilerseñ
Riyāzet çek Ğarîkî enderü gel

391 (M:59b)

Fā‘ilātün Mefā‘ilün Fā‘ilün

- 1 Çünkü fāni durur kamu aḥvāl
Bî-beḳādur ḳamusı oldı ḥayāl
- 2 Ḳalb olınur ḳulüb her demde
Ğam u şādi bulur her demde zevāl
- 3 İbn-i vaḳt ol diyüp ki dem bu dem
Gitdi māzi vü ḡayib istiḳbāl
- 4 İḥtiyār elde olmadı sālîk
Münfa‘il itdi cümlesin Müte‘āl

5 Ğam u ahrına degmedi dünyā
Saña almaz ki mülk ü manşıb u māl

6 İnsān olan özine güç virmez
*Lā-yükellif*⁸⁶⁸ didi ki Celle Celāl

7 Vüs‘at ehli iseñ Ğarīķī hemān
Pes durur saña mağfiret ne vebāl

392 (M:59b)

Mef‘ülü Fā‘ilātün Mef‘ülü Fā‘ilātün

1 *Ğattā yemīze'l-ħabīs min-ṭayyibin*⁸⁶⁹ didi ol
Ğubşuñı pāk idegör tā bulasın aña yol

2 Ğubşuñ murād-ı cismüñ pāküñ nedür ki rūħuñ
Bunları pāk idegör tā Ğaķķ’a olasın ul

3 Pāk itmez iseñ illā bu gün ki udretüñ var
Yārın cehennem içre yoldāş olur saña Ğül

4 Bu günki miħnet ey yār geçdi bilürmiz illā
Yārınki miħneti gör yoķdurur ucu atı ul

5 Dünyāyı cem‘ idersüñ hoş hoşca kenz idersüñ
*Tuķvā bihā*⁸⁷⁰ didi Ğaķķ infāķ olursa ma‘ķül

6 ur āh u zāri iyle Ğaķķ’a tazarru‘ ile
Tevvāb’dur ol Allāh yatma atı yiyüp bul

7 Dünyāyı terk iyle sen ey Ğarīķī yoħsa
Terk itmeziseñ olduñ Allāh atında maħzül

393 (M:60a)

Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün

⁸⁶⁸ "Allah kulunu, gücünün yetemeyeceği şeylerle mükellef tutmaz." (Bakara, 286)

⁸⁶⁹ "Allah, sonunda murdarı temizden ayıracaktır." (Ali İmran, 179)

⁸⁷⁰ "(Bu paralar) cehennem ateşinde kızdırılıp bunlarla onların alınları, yanları ve sırtları dağlanacağı gün (onlara denilir ki): İşte bu kendiniz için biriktirdiğiniz servettir. Artık yığmakta olduğunuz şeylerin azabını tadın! (Tevbe, 35)

- 1 *Yā leyte kavmī ya‘lemūn*⁸⁷¹ iderdi her demde Rasūl
Zīrā ḥaḳīḳatle anı bilmez idi her bir füzūl
- 2 Bu gūşu şatğil münkirā bir ğayrı gūş alğil şatūn
Zīrā bu söz her gūşuna bir zerrece itmez duḡūl
- 3 Ger Ḥaḳ hidāyet itmiye fehm dirāyet virmiye
Ne aşşı vire naḥv ü şarf me‘āni vü uşul
- 4 Ḥaḳ ṭālībi olan kişi maṭlūb-ı Ḥaḳ’dur ma‘nīde
Şevḳ ile Hū digil hemān göñlüñi ṭutmağil melūl
- 5 Gel ey Ğarīḳī terk it işbu fenā mülki yine
Ḳaşd-ı tecerrūd itgil tā bulasın Ḥaḳḳ’a vuşul

394 (M:60a)

Fā‘ilātūn Mefā‘ilūn Fā‘ilūn

- 1 ‘Ālem andan eger çı tolu zılāl
Münfa‘ildür ki fāni cümle ḥayāl
- 2 *Kāne’llāh lem-yekūn şey’ün*
*Ve kemā kān yekūne’l-āne ḥāl*⁸⁷²
- 3 *Limeni’l-mülk oḳı kim lillāh*
*Vāḥid*⁸⁷³ oldı ḳāmusu buldı zevāl
- 4 *Mā-ru’yetü didi bişey’in fehm it*
*Ḳablehü ba‘dehü*⁸⁷⁴ odur Fa‘āl
- 5 Bī-mişāl oldı çünki ol Bārī
Ḥālsiz ol bilinmedi bā-ḳāl
- 6 Her kim isnād iderse aña mişāl
Pesdür anuñ ḥamāḳatine bu dāl

⁸⁷¹ "Keşke kavmim bilseydi." (Yasin, 26)

⁸⁷² "Allāh vardı ve O'nunla beraber başka bir şey yoktu. (Şu an dahi öyledir.)"
(Aclūnī, C.2, s.121, n.2009.)

⁸⁷³ "Bugün hükümlanlık kimindir? Kahhar olan tek Allāh'ındır." (Mümin, 16)

⁸⁷⁴ "Ne gördümse ondan evvel (sonra) Allāh'ı gördüm." (Bu ifade Hz. Ebubekr'e aittir; Ceylan, s.423)

7 Kimse irmez Һarım-i Һümetine
 Āgehiden kināyet oldu visāl

8 Pes durur saña ey Ğarīķi cemāl
 Yok durur Һākāt a'ni kim be-celāl

395 (M:60a)

Fe'ilatün Mefā'ilün Fe'ilün

1 Hep nümāyiş durur cihān u Һayāl
 Münfa'il her nefesde gör be-zevāl

2 Şıfatān oldu bil ki kevn ü fesād
 Ez-ezel tā ebed be-yek minvāl

3 Ƙalbi gör münķalib durur her dem
 Ğam u şādī olup durur aña dāl

4 Bī-bekā bir Һayāldür 'ālem
 Kime Һaldı cihān u manşib u māl

5 Ƙudreten bildürür bize Ƙādir
 Cümle fāni vü Һaldı ol Müte'al

6 'Ömr berbāddur Ğarīķi göre
 Bir nefes 'āleme zevāl ü kemāl

396 (M:60a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1 Dert Һuşı kim bismil itdi bilgil İbrāhim Һalīl
 Ƙār Һū-yı bed durur her kişide var kim zelīl

2 Kerkes ü Һāvusdur dāħi Һoros u Һargadur
 Bunlaruñ mişli senüñ nefşüñde var bī Ƙāl u Ƙīl

3 Ƙār Һū-yı bed didigüm diyeyin bir bir saña
 Fikrdür dāħi arāyiş şehvet ü hem Һırş bil

4 Her Һū Ƙanĝı mürĝa temşıldür dāħi diñle gil
 Fikr-i bed kerkes durur Һāvus arāyiş ey cemāl

- 5 Şehvetüñdür hem ħoros vü zāğdur ħırs ey aĥı
Bunları ref^c itmege niylerseñ iyle çāre ħıl
- 6 Bunları ref^c idicek sālİK olur hem çün ĤalİL
Ref^c itmezse Ĥudā'ya varmağa bulmaz sebİL
- 7 Ey Ġarīķİ bunları ref^c iylemek müşkil ħatı
Raĥm idüp ref^c iyliye luĥfundan Allāĥü'l-CelİL

397 (M:60b)

Fā'İlātün Mefā'İlün Fā'İlün

- 1 Ol vaħāyi^c nedür ħamustı ħayāl
Bu taşavvur nedür ki 'aynihi ħāl
- 2 Pes ħayāl oldı zāĥir u bāĥın
Yoħ durur i'tibāri kim be-zevāl
- 3 Biri geldi vü bir daĥı gitdi
Fānidür ħaldı Bāķi ol Müte'āl
- 4 Ķahr u luĥ iħtizā-yı zātıdur
Gösterür geh celāl ü gāĥ cemāl
- 5 Şükr odur emrine muĥi^c olalım
Her ne virürse ħōş ki Celle Celāl
- 6 *Biyedihi'l-ħayr Yuĥyī Ĥaħ ve Yümİt*⁸⁷⁵
'Āşıķa mevt tātıudur çü zülāl
- 7 Çün *ve ħul Rabbi zidnī 'İlmen*⁸⁷⁶ dir
Yek 'amelden Ġarīķİ işbu kemāl

398 (M:60b)

Mef'ülü Fā'İlātü Mefā'İlü Fā'İlün

- 1 Bilgil *kemā-ta'yişü*⁸⁷⁷ didi Rasül
Mevtün niçe olursa olur ħaşrün ey füzül

⁸⁷⁵ "Hayır (İyilik), O'nun elindedir. Dirilten ve Öldüren O'dur."

⁸⁷⁶ "Rabb'im benim ilmimi artır, de." (Taha, 114)

⁸⁷⁷ "Yaşadığınız gibi ölecek ve öldüğünüz gibi haşr olacaksınız." (Hadis-i Şerif, Ceylan, s.163)

- 2 Hîn-i ecelde Rabb'üne meşgûl iseñ eger
Haşr olıcak Rasûl'le ider seni kabûl
- 3 Ver gafletle gidesin işbu harâbeden
Küfr ü dalâlet içre qalursuñ olup melûl
- 4 Bîdâr iken ne itseñ el'ân dünyâda
Düşde yine hem oldur işuñ her ne ise ol
- 5 Ölüm dañi bunuñ gibidür şübhe yok hemân
Allah'a hizmet ile şağın nefse olma kul
- 6 Bu dünyânuñ metâ'ı saña aşşı itmiye
Ol dünyânuñ şevâbı ola yeg durur huşul
- 7 Sen ey Ğarîķi kendüñe iyle naşîhati
İsâ ide bu halka qaçan kim ide nüzul

399 (M:60b)

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Feülün

- 1 Benüm hâlüm gelür münkirlere qâl
Bu cümle qâl olup durur baña hâl
- 2 Bu kevn keşf ehliyem da'vâya ma'nî
Kamu eş'arum olmuşdur aña dâll
- 3 Muqallide diyemem râz-ı derûnu
Ki şûret uğrısıdur kârı hep âl
- 4 Vücûdum cürm ile telvîş idersem
İder bārân-ı raḥmet pāk ey dâl
- 5 Çü 'âlem sırrına irdüñ Ğarîķi
Ziyân itmez saña dünyâyıla mâl
- 6 Ḥalîlâne digil *veccehtü vecḥi*⁸⁷⁸
Ne keşret mānî' olur ne bu işğâl

⁸⁷⁸ "Ben, yüzümü Allah'a çevirdim." (Enam, 79)

7 Nedür ‘aczüñ dir ise münkirüñ pes
Teraḳḳî isterem dâ’yim di ebdâl

400 (M:61a)

Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

1 Şüretîler durur ḳalûm u cehûl
Ehl-i ma‘nî olanlar oldı ‘udûl

2 Bildiler bu emāneti ya‘ni
‘Adl idüp oldılar Ḥudā’ da ḳabûl

3 Ma‘nîsiz şüret olımaz lîkin
Cehlden müşrîk oldılar bu fuzûl

4 Ḥaḳḳ’ı bilmek durur emānet lîk
Maḳhar-ı tām olan oldı vuşûl

5 Gör ki medḥ itdi Ḥaḳ diyüb *tâ hâ*⁸⁷⁹
Lâ-cerem oldur ‘ām-ı nāsa Rasûl

6 Kendüyi bilen oldı Ḥaḳ’dan şād
Bilmiyen ḳann u şekk içinde melûl

7 ‘Ārife şerḥ olındı şadı Ğarîḳî
Lâ-cerem buldı bu kemâl ḥuşûl

401 (M:61a)

Fā‘ilâtün Fā‘ilâtün Fā‘ilâtün Fā‘ilün

1 Evc-i ‘izzetden senüñ çün her dem iderler nüzûl
Nefḥ-i Ḥaḳḳ’ı añlamazsun lîk sen ey bu'l-fuzûl

2 ‘Ārifân-ı Ḥaḳḳ niçe bürhân getürür ğaybdan
İ‘tirāz iyler ḥuzûn olan velî her bî-uşûl

3 Ehl-i derd olup hevâsın terk iden ‘uşşâḳ vār
Muḥbir-i Ḥaḳḳ’dan ne ğuş itse ḳamu ider ḳabûl

⁸⁷⁹ "Tâ, hâ. (Taha, 1)

- 4 Ger zāmīrīnde behişt dūzaḥ ola sālikūñ
Rāz-ı Hāḫḫ'ı gūş iderse bir nefes olmaz ḥamūl
- 5 Gülşen-i cennet bu aşḥābuñ degüldür 'āşīḳāñ
Ol merātībdür ki 'ārifler bulupdurlar vuşul
- 6 Ğaybdan bir emrdür vāşıl olanlar bildiler
Bilmiyenler ḳaldılar hicrānda ḡam-ḥā'r u melūl
- 7 Cennet içre ey Ğarīḳī 'ārifāñ iyler sürür
Nār-ı dūzaḥda yanar inkārıyla dā'im cehūl

402 (M:61a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Hāḫḫ'a ḳurbāñ olduḡum yeter baña işbu delīl
Kim cemī'-i 'ālemi bu bendeye itdi sebīl
- 2 *Lā-ühıbbü'l-āfilīn*⁸⁸⁰ di ḳıl teveccüh Ḥālīḳ'a
Kim teveccüh iyliyen aña bugün oldur Ḥalīl
- 3 Vaşfıdur münkirlerüñ çün kim ḥumur müstenfire
Her kim insāndur anuñ ḳatındadır cümle zelīl
- 4 Niçe 'izzet itdi Ḥālīḳ 'ārifē görüñ 'ayāñ
Kim müyesserdir aña keşf-i 'ulüm 'aḳl-ı cezīl
- 5 Ger severse bu Ğarīḳī ḥūbları 'ayb iyleme
İḥtiyārı yoḳ durur *küllü cemālin min-cemīl*⁸⁸¹

403 (M:61a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Şöyle bil kim iḳtizā-yı zāt oldı cümle ḥāl
On sekiz biñ 'ālem olmuşdur vücūduna ki dāl
- 2 Ya'ni māhiyyāt-ı Hāḫ ma'nide hep bāḳī durur
Bu şuver her dem tebeddül iyler oldur lā yezāl

⁸⁸⁰ "Batanları sevmem, dedi." (Enam, 76)

⁸⁸¹ "Bütün güzellikler O'nun güzelliğindedir."

- 3 Zıll-i esmâdur şüver tebdîl ü tağyîr olmada
Fi'l ü te'sîr a'ni Hakk'ındır mezâhirdür zılâl
- 4 Vâcib oldur cümle 'âlem hep vücûdı ma'nâda
Gerçi kim imkân-ı hâlişle vücûd olmağ muhâl
- 5 Bir hayâl-i hoşkabâzîdür cihân eşyâ ile
Yelli yellâ oynadur geldi vü gitdi çün hayâl
- 6 'Ârif olan hâlini bildi temâşâ iyledi
Bir geçinmekdür garaž kendüyü añlar bî-melâl
- 7 Cennet olmuşdur Ğarîķî cümle aḫvâlüñ saña
Münkir olandur cehennem ki olupdur ḫulķı dâl

404 (M:61b)

Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün Fe'ül

- 1 Vuzu infişâl namâz ittişâl
Cihândan berî ol dilerseñ vişâl
- 2 Vuzûdan murâd a'ni ref' iyledüm
Gönülde siva'llâha yoğ iştiğâl
- 3 Tahâret bulur iseñ encâsdan
Olur pâķî-i dil hemân ber-kemâl
- 4 Ve ger vesveseyle muḫayyed iseñ
Namâzuñ saña oldı 'ayn u bâl
- 5 Çü 'ârif didi *mâ-ra'eytü bişey'in*⁸⁸²
Hemân vuşlat-ı Hakk'aña oldı hâl
- 6 Olur *ḫable ba'de ru'yetü*⁸⁸³
Aña *şemme vecḫu'llâh*⁸⁸⁴ oldı cemâl

⁸⁸² "Ne gördümse ondan evvel (sonra) Allâh'ı gördüm." (Hz. Ebubekr'e ait bir ifadedir, Ceylan, s.423)

⁸⁸³ "Ne gördümse ondan evvel (sonra) Allâh'ı gördüm." (Hz. Ebubekr'e ait bir ifadedir, Ceylan, s.423)

⁸⁸⁴ "Allah'ın yüzü (zâtı) oradadır." (Bakara, 115)

7 Mü'eddib saña Hâk durur ey Ğarîk
Ki hep birliğinden durur bu maqâl

405 (M:61b)

Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün

1 Ben 'amâda 'ilm-i Hâk idüm kalem yazdı ezel
Şüretine maẓhar itdi didi kim ni'me'l-bedel

2 On sekiz biñ 'âlemi gezdüm müsâfir olmuşam
Hep tereddüddür işüm qomaz yine ol lem-yezel

3 'Aşkî yolında özümden geçmişem kerrâtla
Dir berâ-yı maşlahat geldüñ buña var mı maḥal

4 Gerçi dünyâ cîfesin terk iyledüm ikrâh idüp
Tâ ki benden bir eşer vardur işüm ceng ü cedel

5 Çok merâtib kaç' idüp dünyâda süründüm velî
Benden ol bir ğayrı nesne düzmeyince çekmez el

6 Kavl-i Hâk *fî-eyyi şüret* okı *mâ-şâ rakkebek*⁸⁸⁵
Ğam degül her niçe haşr iderse kim virmez ḥalel

7 Ey Ğarîkî çünki geldüñ gitme pes vaḳti ola
Hılkat-i Hâk hep senüñçündür aña budur 'amel

406 (M:61b)

Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün

1 *Mâ-ḳaderu'llâh*⁸⁸⁶ didi añlağil ol Zü'l-Celâl
Zâtını bilmek anuñ hem bil ki olupdur muḥâl

2 Anuñ için ol Rasülü dilerdi 'öẓrini
Diyüben ol *mâ-'arafnâk*⁸⁸⁷ ider idi maqâl

3 Seyyi'-i a'mâlden Hâk'a ta'avvüz idüben
Dirdi İlâhi beni şaḳlağil itmekden vebâl

⁸⁸⁵ "Seni istediği herhangi bir şekilde parçalardan oluşturdu." (İnfitar, 8)

⁸⁸⁶ "Allâh'ı tanımadılar." (Enam, 91)

⁸⁸⁷ "Yâ Rabb, seni zâtına yakıştır şekilde bilmedik." (Hadis-i Şerif, Yılmaz, s.117, n.423.)

- 4 Byle diyicek Rasl bizcileyin bu'l-fzl
T'at iderse ana Şanma kim olur ber-keml
- 5 Anu in ma'rifete 'aczedr hem Őifat
Derk olunmaz vaşfi ire knhi ile Z'l-Cell
- 6 'lim-i Allh olanlar diler idi 'zrini
Biz ne olavz aı bu fırka-i zıŐt'l-fi'l
- 7 'Acz  mezellet iyle sen de Ğariķ pes hemn
Dileyigr 'zrii Şanma zii ĥŐ ĥıŐl

Ĥarf'l-Mim

407 (M:61b)

Fe'ilatn Mef'iln Fe'iln

- 1 *Nn* dan levĥa her ne yazdı klem
Buldu *m-yeŐturn*⁸⁸⁸ sende 'alem
- 2 İķtiza itdgini zt a'ni
Yazdı sana ĥaķıķt f-fehm
- 3 Pes klem yazduĥını yazdı ezel
Ķısmet itdi ezelde zt-1 kdem
- 4 Bil irdet ne ise evvelde
Emri zre olur bu ĥalk-1 mem
- 5 Kend kend ile Ķadr  Mrd
Her ne itdiyse itdi 'ayn-1 kerem
- 6 İĥtiyarun m var sen bunda
Cebr ile irdi sana bunca elem
- 7 Oķ *m-ta'meln*⁸⁸⁹ brhndur
Ĥılķatde 'amel ki dĥil hem

⁸⁸⁸ "Nn. Kaleme ve satır satır yazdıklarına yemin olsun." (Kalem, 1)

⁸⁸⁹ "Oysa sizi ve yapmakta olduklarınızı Allh yarattı, dedi." (Saffat, 96)

8 Her ne tohm ekdi ise ol evvel
 Āhîr oldur bütün ne pîş ü ne kem

9 Anda terkîb olındı cümle Ğarîk
 Bu hısâl u bu şādî ile bu ğam

408 (M:62a)

Mefā'îlün Mefā'îlün Feülün

1 Ğamu meshûrdur maḥlûk u mülzem
 Musahḥar emr-i Ḥaḳ'da dāḥî mübhem

2 Zihî Kādir ki ezdādı ider cem'
 Ki 'aql içre ḳuru aḥmaḳlığı hem

3 Uyanuḳluğu uyḥu içre ḳodı
 'Aḳılsızlıkda 'aql itdi mufahḥem

4 Ğamu ezdād-ı maḥlûk emr-i Ḥaḳ'dur
 Ki nurı gibi zülmetde musehhem

5 Vücūd-ı ādemî beñzer ribāḥa
 Müsāfirdür kelān efkār fā-fehm

6 Pes emdi fānîdür aḥvāl-i 'ālem
 Ne naḳş-ı bed ḳalır ne ḥōd mükerrem

9 Ḥudā'nuñdur irādet ey Ğarîḳî
 Ḍalālet ger hidayetdür vü gerem

409 (M:62a)

Fā'îlātün Fā'îlātün Fā'îlātün Fā'îlün

1 'Aşḳdur rehber olan rāh-ı Ḥudā'da lā-cerem
 Fırḳa-i 'uşşāḳ-ı Ḥaḳḳ olmışdur ḥayru'l-ümem

2 Da'vet-i Raḥmān'da ḥvān ni'amdan ekl ider
 'Āşık-ı Ḥaḳ kendüde buldı raḥîḳi zî-kerem

3 Dād-ı Ḥaḳ'dur şadrını şerḥ iyleyen 'āşıkıların
 Kendüde buldı bulan sırr-ı Ḥudā'yı pîş ü kem

4 ‘Āşıkūñ esrārını bilmek dilerseñ kāl ile
Cān u dilden bende ol ‘āşık saña itmez sitem

5 Tālibā müştāk iseñ esrār-ı Hāḳḳ'ı bilmege
Bu Ğarīkī dir ki men keşf itmege ‘āşıkterem

410 (M:62a)

1 Oḳı *evvelü mā ḫalaku'l-ḳalem*⁸⁹⁰
Ki *nūn velḳalem*⁸⁹¹ didi Ḳur'ān'da hem

2 Mişāl ‘ālemi görünür düşde ḫōd
Ḫayāle gelür urma inkāra dem

3 Anuñ gerçi ta‘biri gücdür velī
İder ehl-i Hāḳ farkını pīş ü kem

4 *Aḫü'l-mevt* didi *nevmi*⁸⁹² Rasūl
Bunuñla bil emdi anı ey dedem

5 Oḳı *ve'l-letī lem temüt fi'l-menām*
Ve yürsilü dir *uḫrā*⁸⁹³ gelür dem-be-dem

6 Müşāhid durur ḫaşr-i ervāh çün
Eger münkir inkār iderse ne ḡam

7 Cihān ḫalkınuñ ḫāli budur Ğarīk
Ḳazā-i Ḫudā'dur ki ‘ayn-ı kerem

411 (M:62a)

Müfte‘ilün Mefā‘ilün Müfte‘ilün Mefā‘ilün

1 Zāt-ı Ḫudā durur hemān cümle Hū cümle Hū direm
Maḫzar-ı nūrudur cihan cümle Hū cümle Hū direm

⁸⁹⁰ "Allāh ilk olarak kalemi yarattı." (Aclûnî, C.1, s.236, n.823.)

⁸⁹¹ "Nūn. Kaleme ve satır satır yazdıklarına yemin olsun." (Kalem, 1)

⁸⁹² "Uyku ölümün kardeşidir."

⁸⁹³ "Allāh, ölenin ölüm zamanı gelince, ölmeyenin de uykusunda iken canlarını alır da ölümüne hükmettiği canı alır, ötekini muayyen bir vakte kadar bırakır. Şüphe yok ki, bunda iyi düşünecek bir kavim için ibretler vardır." (Zümer, 42)

- 2 Ben dimezem menem menem cümle Hū cümle Hū direm
Beḳā ānuñ menem ki fān cümle Hū cümle Hū direm
- 3 Çok durur a'ni hikmeti sevdi ki ola sırr-ı 'ayan
Zāhire geldi ol nihān cümle Hū cümle Hū direm
- 4 Kenz-i ḥafī bezl olup iyledi bu seḫāveti
Ḳudretin iyledi 'ayan cümle Hū cümle Hū direm
- 5 'İlm-i ezelde fī-'amā yazdı ḳalem miṣāli tā
İtdi ḫayalini beyān cümle Hū cümle Hū direm
- 6 Emr ile didi *kūn fe-kān*⁸⁹⁴ zāhir olındı sırr-ı cān
Yine bekā anuñ bu fān cümle Hū cümle Hū direm
- 7 'Ārif -i Ḥaḳḳ olan elā bunda görür ḳıyāmeti
Ḥaşr ile neşri bunda hān cümle Hū cümle Hū direm
- 8 *Lev kuşife 'l-ḡıṭā'ū*⁸⁹⁵ didi bil ki 'Alī-i Kām-rān
Bürhānumuzdur cūvān cümle Hū cümle Hū direm
- 9 *Ente cū ḫayrun münzilīn enzilnī mübāreken*⁸⁹⁶
Cismime senden irdi cān cümle Hū cümle Hū direm
- 10 Rāzı olur Ğarīḳī her niçe iderse Ḥālīḳ'ı
İnkār iderse münkirān cümleHū cümle Hū direm

412 (M:62b)

Fe'ılātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Sendedür ol melāik-i ilhām
Tende cān oldı vācib-i ikrām
- 2 Cümle esbāb eşyā-yı Ḥaḳ
Sendedür her ne isteseñ bi-tamām

⁸⁹⁴ "Ol dedi ve oldu." (Bakara, 117; Ali İmran, 47)

⁸⁹⁵ "Örtüleri açılsaydı dahi yakînim artmazdı." (Hz. Ali'ye ait bir ifadedeir, Ceylan, s.423)

⁸⁹⁶ "Rabb'im! Beni bereketli bir yere indir. Sen, iskân edenlerin en hayırlısısın." (Müminun, 29)

3 Vaḳti vardur zuhūr ide her şey'
Vaḳti var puḫte olmağa her ḫām

4 Cümle 'ālemde ḫāzır ol ḳayyūm
Līk maḫcūbdur ki görmez enām

5 Terk ü tecrīd olup riyāzet çek
Yimek içmek ile bitmedi ol kām

6 Ekl ü şurb iledür kudüret-i nefis
Şıḳlet-i nefis olur saña ālām

7 Ḳābiliyyetce def' olındı ḫicāb
Ey Ğarīḳī Ḥudā yolında müdām

413 (M:62b)

Fe'īlātün Mefā'ilün Fe'ilün

1 Zātda mündemic iken 'ālem
İşbu eşnāf ānda heb müshem

2 Zāt ašlā degül idi ma'lūm
Pes bu eşnāfi pādişāh-ı kerem

3 Zāhir itdi ḳıyāmı bunlarla
Vācib oldurur bu mümkünē fā fehem

4 Mümkināt aña pes mezāhirdür
Müzheridür vücūd-ı muḫlaḳ hem

5 Te'sīr āndan durur bu ef'āle
Müte'eşşir ü münfa'aldür hem

6 Pes bu 'ālem aña 'alāmetdür
Ḥādiş oldı bu ḫalk kim be-ḳıdem

7 Cemi' cem' olduğı bilindi Ğarīk
Kendü zātı bilinmediyse ne ğam

414 (M:62b)

Mef'ülü Fā'ilātün Mef'ülü Fā'ilātün

- 1 Ol pādişāh-ı aqdem ya'ni ki zāt-ı mübhem
İtdi tecellî kendü zātına zātı muhkem
- 2 Sevdi ki ola vāzıh ya'ni biline luṭfi
Hep iktizā-yı zātı emr oldı ola mu'lem
- 3 'İlmi muḥiṭ idi itdi kazā vü taqdir
Oldı kalemle mektüb ol dem şifāt-ı ādem
- 4 *Nūn velkalem* den a'ni *mā-yesturūna*⁸⁹⁷ geldüm
Fehm iyledüm özümü bildüm Hudā'yı ol dem
- 5 Gördüm ki varlık oldur bir 'aqs u zıll-i vehmî
Ol zātı ile kâ'im biz ānuñ ile her dem
- 6 Çün *mā-ra'eytü şey'en illā* ki *vechü Rabbi*⁸⁹⁸
Esrār-ı mālîk oldum ḥayrān-ı ān cemālem
- 7 'Ālemde *men 'arafē*⁸⁹⁹ ma'lūmdurur Ğariķî
Çün dād-ı Haq durur bu emdi *eşabte fālzem*

415 (M:63a)

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

- 1 Zāt-ı Hudā cevher durur ben Hū direm yā Hū direm
Ervāḥ nūrımız durur ben Hū direm yā Hū direm
- 2 'Ālem aña mazhar durur eşyā kamu dil-ber durur
Münkir bu sözde ker durur ben Hū direm yā Hū direm
- 3 *Allāhu nūr*⁹⁰⁰ işbātumuz Qur'an durur āyātumuz
Bî-reyb Haq'dur zātumuz ben Hū direm yā Hū direm
- 4 Kenz-i ḥafî ender-nihān sevdi ki ola sırr-ı 'ayān
Girdi libāsa nūr-ı cān ben Hū direm yā Hū direm

⁸⁹⁷ "Nūn. Kaleme ve satır satır yazdıklarına yemin olsun." (Kalem, 1)

⁸⁹⁸ "Ne gördümse ondan evvel (sonra) Allāh'ı gördüm." (Hz. Ebubekr'e aittir, Ceylan, 423)

⁸⁹⁹ "Nefsini bilen Rabb'ini bilir." (Aclûnî, C.2, s.234, n.2530.)

⁹⁰⁰ "Allah göklerin ve yerin nurudur." (Nur, 35)

- 5 Sırrını bilen ‘aşıqān yolında virür baş u cān
Maḫṣūda iriṣdi hemān ben Hū direm yā Hū direm
- 6 Biñ yıl yaşar işeñ bir ān geḫdi belürmez bī-gümān
Bāḫī Ḥudā'dur cümle fān ben Hū direm yā Hū direm
- 7 Ne varma vü ne gelme var her yerde ḫā'imdür çü yār
Tebdīl-i şūretdür bu kān ben Hū direm yā Hū direm
- 8 Gerçi baña bu ḫān gerek cānānuma ḫurbān gerek
Derdile pes efgān gerek ben Hū direm yā Hū direm
- 9 Ey zāt-ı pāk u sırr u cān sensin nihān-ender-nihān
Esrāruñı itdüm ‘ayān ben Hū direm yā Hū direm
- 10 Ḥān men ü cānān men hem dīn ü hem ĩmān men
Saña fedā olsun bu ten ben Hū direm yā Hū direm
- 11 Kendüyü bilen gerçek er bu sırra irmekdür hüner
Bilen virür andan ḫaber ben Hū direm yā Hū direm
- 12 Tesbiḫ ider ‘ālem ḫamu Sübhānumuz dirler ki o
Çün cümle Hū'dur cümle Hū ben Hū direm yā Hū direm
- 13 Yā Rabbi ben fermān-berem sen söyledürsin söylerem
Her yerde sensin rehberüm ben Hū direm yā Hū direm
- 14 Çün *naḫnū aḫrab*⁹⁰¹ dir Ḥudā pesdür baña bürhān elā
İllā di şūfī dime lā ben Hū direm yā Hū direm
- 15 Göñlümde fikrüm Hū durur dilümde zikrüm Hū durur
Bildüm çü şükrüm Hū durur ben Hū direm yā Hū direm
- 16 *Semme* çü *vech'ullāh*⁹⁰² Ḥudā didi ḫamusıdur liḫā
Luṭfu vü ḫahrı hep ‘aṭā ben Hū direm yā Hū direm

⁹⁰¹ "Biz ona şah damarından daha yakınız." (Kaf, 16)

⁹⁰² "Allāh'ın yüzü (zâtı) oradadır." (Bakara, 115)

- 17 Sözüñ Ğarîķī Ğaķ durur āriflere revnak durur
Fehm itmeyen aķmaķ durur ben Hū direm yā Hū direm

416 (M:63b)
Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Bil ki insān oldı mażhar-ı tām
Melege mescūd itdi ol ‘Allām
- 2 Lā-cerem haķķına didi *levlāk*⁹⁰³
Devr anuñla bulup durur ki devām
- 3 Külli meclāsı kāmīl insāndur
Kim kemālini görür anda tamām
- 4 ‘Aķl-ı küll nefs-i küll ṭabi‘at-ı küll
Bulımaz ol merātibi bā-kām
- 5 ‘Ālem-i cem‘de aña ma‘lüm
LİK tafşilde olur a‘lām
- 6 Lā-cerem rūḥ faḥr ider anda
Dir ki *eḥyeytenā*⁹⁰⁴ Ḥudā-yı enām
- 7 Çünki insānda oldı ḥālī tamām
İyledi Ğaķ Ğarîķiyā ikrām

417 (M:63b)
Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Āḥiret ehl-i Ğaķķ'a oldı ḥaram
Ḷande ḳaldı şevāb-ı cehd-i ‘avām
- 2 Ya‘ni ebrāradur ḳamu ḥasenāt
Seyyi‘ātü'l-muḳarreb añla tamām
- 3 ‘Ayna irdi ki yoķ durur ğayrı
*Şemme vechu'llāh*⁹⁰⁵ oldı işte kelām

⁹⁰³ "Sen olmasaydın, sen olmasaydın felekleri yaratmazdım." (Aclûnî, C.2, n.2121.)

⁹⁰⁴ "Ey Rabb'imiz! Bizi iki defa öldürdün, iki defa da dirilttin." (Mümin, 11)

⁹⁰⁵ "Allāh'ın yüzü oradadır." (Bakara, 215)

4 Seyr-i āfāk u enfüs ider kim
Ru'yet-i Hāḡ durur ḡamuda müdām

5 Ru'yet-i 'ilmi işbu 'ālemden
Hāli zevḡ itdi kendüde bā-kām

6 Beyyināt oldı çünki hāli aña
Geçdi ol ḡıl u ḡālden be-selām

7 Oldı tenbīh-i birlik aña Ğarīḡ
Şirkden geçdi buldı çok ikrām

418 (M:63b)

Fe'ilatün Mefā'ilün Fe'ilün

1 Küfrü itmām iyledim be-tamām
Bildüm ol dem ne ḡadar imiş İslām

2 Küfr hōd nā-güzirdür yārān
ḡat' müşkil ki bunca rāh-ı ḡalām

3 ḡalur anda cehennem hālid
Ehl-i cennet geçer sırātı müdām

4 Çok ḡatır var durur bu yolda şaḡın
Varamaz pīrsiz buña her hām

5 'İlm ü hāliyle gitdiler hāşān
ḡaldı cehliyle yolda bunca 'avām

6 Ol ki Hāḡ didi maḡsad-ı aḡşā
Ka'be-i dil durur ve temme kelām

7 Maḡsad-ı şıḡḡdur Ğarīḡī ḡōñül
Lā-cerem buldı ehl-i dil ikrām

419 (M:63b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1 Hāl-i 'ālem cümle hālümdür ḡışālümdür benüm
ḡahrı ḡahrum lüḡfi luḡfum hep mişālümdür benüm

- 2 Hālile zevk iyledüm bildüm ki cümle kâ'inât
‘Aynı zâtumdur celâl ü hem cemâlümdür benüm
- 3 Cennet ü dūzaḥ ‘azāb u mağfiret kaşr ile hūr
Zāhir u bāṭın kamusu ‘aks-i hālümdür benüm
- 4 ‘İlm u ‘ayn-ı hāl ile münkir bu hāle irmedi
Bu ḥaḳīkatler şanur kim bir ḥayālümdür benüm
- 5 Çün şifāt-ı Ḥaḳḳ ile mevşūf ola ‘ārif hemān
Her ne görse dirki bu cāh u celālümdür benüm
- 6 Baḥr-ı cānda mevc urup ğavvāş olur kendü yine
Dürr ü cevherler çıkarur kim kemālümdür benüm
- 7 On sekiz biñ ‘ālemüñ sırrından āġāh oluben
Bu Ğarīḳī dir ki bu ‘aynı visālümdür benüm

420 (M:63b)

Mefülü Mefāilü Mefāilü Feülün

- 1 Bu ‘ilm-i mecāzī ki olur ders ile ta‘līm
İslām mecāzīde bulur ‘izzet ü tekrīm
- 2 Ol ‘ilm-i ḥaḳīkāt ki odur keşf ile hālāt
Çün ‘ilm-i ilāhīdür ider Ḥaḳḳ aña ta‘zīm
- 3 ‘Allemeke mālem-tekün ey ta‘lemū⁹⁰⁶ dir Ḥaḳ
Neşraḥ leke şadrak⁹⁰⁷ oḳı itdüñ ise tefhīm
- 4 Mā-lā-ra‘et ‘aynün⁹⁰⁸ didi ol Ḥālīḳ-ı bī-çün
Çün ‘ilm-i ezelden ider ‘ārifleri teslīm
- 5 Zann ile beyāyānda ḳalan bilmedi Ḥaḳḳ'ı
Rabb'ini Ğarīḳī çü bilür yoḳdur aña bīm

421 (M:64a)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

⁹⁰⁶ "Bilmediklerinizi size öğreten bir Rasul gönderdik." (Bakara, 151)

⁹⁰⁷ "Göğsünü açıp genişletmedik mi?" (İnşirah, 1)

⁹⁰⁸ "Ne göz görmüş ne kulak işitmiştir." (Nevevî, n.1898.)

- 1 Ru'yeti vaşf idüp beyân itdüm
Ger bir vechile 'ayân itdüm
- 2 Hâldür bu ve lîk ben nev'â
Hele ta'rîf-i bi'l-lisân itdüm
- 3 Gerçi zâtı bilinmedi kaç'â
Vaşfı ile bildiler hemân itdüm
- 4 Ru'yet-i 'ilm u ru'yet-i hâlî
Şi'rümi oқи gör çi beyân itdüm
- 5 Zâhirî ru'yet şifât oldı
Bâtinî hâlde nihân itdim
- 6 Münkire hâl olmadı çünkim
Dir Ğarîķî bunu yalan itdüm

422 (M:64a)

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Feülün

- 1 Şarābuñ 'aybı ifrātıdur ādem
Humarı hōd 'azāb āharı hem
- 2 Velî pesdür hüner kim dil-güşādur
Hakīmāne gerek ol dāfi'-i ğam
- 3 *Menāfi'ū* didi çün *linnās*⁹⁰⁹ Hâlîķ
Hemân pesdür bu medhu'llāh a'lem
- 4 Muḥabbet arturur virür ferahlar
Öpüşmekde şafālar kim mükerrem
- 5 Sözüñ azı özi hoşdur Ğarîķî
İçen 'āşıķlar olur şād-ı hurrem

⁹⁰⁹ "Sana, şarap ve kumar hakkında soru sorarlar. De ki: Her ikisinde de büyük bir günah ve insanlar için bir takım faydalar vardır. Ancak her ikisinin de günahı faydasından daha büyüktür. Yine sana iyilik yolunda ne harcayacaklarını sorarlar. İhtiyaç fazlasını de. Allah size ayetlerini böyle açıklar ki düşünesiniz." (Bakara, 219)

423 (M:64a)

Mefā'îlün Mefā'îlün Feülün

- 1 Yığılmağdan tekāsüf ı ecsām
Ki kesretten bu şüret oldu ālām
- 2 Eger ref' ider iseñ şıķletinden
Olur ol 'aynı rūḥ u cā-yı ilhām
- 3 Çü ğılzetinden olupdur böyle maķhūr
Eger şāf itseñ olur vācib ikrām
- 4 Pes imdi şāfdur fil-aşl gör kim
Buḥār iken tekāşüf buldı aġyām
- 5 Mükedderdür göñül āyīnesi lik
Silerseñ pasını 'ilm olur a'lām
- 6 Ğıdāñı az iderseñ nūr olur heb
Eger çok yirseñ añla n'olur encām
- 7 Ğariķi pāk idi cennetde Ādem
Tekāşüf buldı zulmet oldu ārām

424 (M:64a)

Fe'îlātün Mefā'îlün Fe'îlün

- 1 Cehl ile kendüme hicāb oldum
*Men 'araf*⁹¹⁰ şimdi müsteṭāb oldum
- 2 Yek deme dil şurāḥisin içdüm
Pür-mey-i nāb kim ḥarāb oldum
- 3 'Āşık-ı Ḥaķķ'a derd virmek için
Sāz-ı vaḥy ile ben rebāb oldum
- 4 Taḥtgāh-ı göñülde pādişāhum
Baña luṭf itdi kām-yāb oldum

⁹¹⁰ "Nefsini bilen Rabb'ini bilir." (Aclûnî, C.2, n.2530.)

5 Gör ki ħum-ĥāne-i ŧarīkatda
Bā-ĥaber ŧālibe ŧarāb oldum

6 Vaĥdete irmiŧüm Ġarīķī ki ben
Ĥalka tevĥīd ile ĥiŧāb oldum

425 (M:64b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Çünkü göñlüñ Ĥudā'ya olmadı rām
Nār-ı duzaĥ durur saña eşām

2 Gūŧ-ı dil ker durur velī Ĥaķ'dan
Her dem iyler melekleri ilĥām

3 *Cā‘ili’l-melāike*⁹¹¹ didi Ĥaķķ
Ne ĥaber aŧŧı iyledi ne peyām

4 Bürĥānile rusulden añlamayan
Ġayb-ı Ĥaķ'dan ider mi fetĥ-i kelām

5 Müntehiler bilür bu ĥālātı
Añlamaz sözlerümi ŧūfī-i ‘ām

6 ‘İlmi yoķdur yaķından ĥaŧā
Vesveseyle ĥılar namāzı müdām

7 Ĥāl-i ŧer‘ide ĥaldılar ancak
Ey Ġarīķī ne bile ĥāli ‘avām

426(M:64b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1 Çünkü *ve’scüd ve’ĥtarib*⁹¹² emr itdi bize ol Kerīm
Emrini ŧutdum Ĥudā yolunda oldum müŧaķīm

2 Ĥaŧlaruñ miĥrābına ĥıldum teveccüh ŧıdķile
Oķudum evvelki bismi’llāhi'r-Rahmani'r-Rahīm

⁹¹¹ "Gökleri ve yeri yaratan, melekleri ikiŧer, üçer, dörder kanatlı elçiler yapan Allah'a hamdolsun." (Fatır, 1)

⁹¹² "Allāh'a secde et ve yaklaŧ." (Alak, 19)

- 3 Şafha-i dīdāruñı *innā fetahnā*⁹¹³ ba‘dehu
Virdi cennāt içre raḥmetden baña bunca na‘im
- 4 Çünkü dīdāruñda keşf olındı bu ‘ilm-i ledün
Ma‘nāsın bildüm kelāmu'llahdur oldı qadım
- 5 Ger lebüñden nüş idersem sükkeri āb-ı hayāt
Hızr-ı vaqt olsam ‘aceb mi cennetüñ içre muḳīm
- 6 Şūreti üzre yaratdı Hāḳ seni virüp cemāl
Kim ki görürse seni dir kim *hüva'llāhül-‘azīm*⁹¹⁴
- 7 İtmedi çün Ādeme secde Ğarīķī ol La‘in
Bilmedi bu birliđi merdūd Şeyṭāni'r-rācīm

427 (M:64b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Ehl-i ‘uḳbāya ḥarām olmış durur dünyā begüm
Ehl-i dünyāya ḥarām olmış durur ‘uḳbā begüm
- 2 Ehl-i Hāḳḳ'a dünyā vü ‘uḳbā ḥarām oldı be-küll
Ehl-i Hāḳḳ'uañ rütbeti vālā durur vālā begüm
- 3 Her kimüñ göñlünde Hāḳ'dan ğayrı var ey bu'l-fuzül
İki ‘ālemde Hudā düşman durur aña begüm
- 4 Her neye kim ṭālib olsañ kıymetüñ oldur hemīn
Cehd iyle tāki ola kıymetüñ a‘lā begüm
- 5 Bu Ğarīķī ğaflet ile sifle düşmişdür hemān
Zākir-i Hāḳ'dur velākin cümle-i eşyā begüm

428 (M:64b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Sırr-ı Hāḳḳ'ı niçe bilsün ‘ām-ı ḥām
Çün nihān ender nihāndur Hāḳḳ müdām

⁹¹³ "Biz sana doğrusu apaçık bir fetih ihsan ettik." (Fetih, 1)

⁹¹⁴ "O Allāh, Azim olandır."

- 2 Ne ğalaṭ didüm ki zāhirdür velî
Hiss-i ḥayvân görmez ânı ey kirâm
- 3 Zāhir u bâṭın kamu oldur be-küll
Fâ'ıl oldur Râzık oldur şubḥ u şâm
- 4 Cümle maḥlûḳda ma'āndur her zamân
Hiç ansız bulımaz bir şey' kıyâm
- 5 Çünkü sensin zāhir u manzûr hep
Niçün olasın nihân ey Zü'ntikâm
- 6 İzni Hakk olsa vireydüm haber
Niçe sırr var dimezem ey nîk-nâm
- 7 Gel Ğarîkî it hemân kâlî tamâm
İş gerekdür ço bu güfti vesselâm

429 (M:65a)

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

- 1 Tā *lillezîne ya'lemüne's-sû*⁹¹⁵ didi ol kerîm
Okı nihâyet bulıcaḳ bu âyeti gör ey selîm
- 2 Ya'ni günâhı işleyen kullar ḥaṭâ'en ba'd-ezân
Fi'l-ḥâl itse tevbei 'afv iyeler ol Rabb-i Raḥîm
- 3 Lîkin günâhı idenüñ 'an-kaşd her bār ey aḫî
Maḳbûl olmaz tevbesi pes aña sezâ oldı caḫîm
- 4 Dirseñ kebîre mü'mini küfre yetiştürmez kişi
İşrâr la-şekk küfrdür mezhebde kim ola şamîm
- 5 'İşyâni her dem idesin itdükce tevbe idesin
Ol tevbe-i kezzabdur böyle iden olur le'îm
- 6 Tevbe nedâmetdür begüm ol fi'li itmekden hemîn
Her kim nedâmet itmeye nâr içre olısar muḳîm

⁹¹⁵ "Allah'ın kabul edeceği tevbe, ancak bilmeden kötülük edip de sonra tez elden tevbe edenlerin tevbesidir." (Nisa, 17)

- 7 Tevbe kabûl olmaqlıǵa budur ‘alâmet ol işi
Gönlüñe gelmez itmege aldayuben dîv-i racîm
- 8 Ger tevbe itseñ Hâlık'a Hâkğ tevbe ider hem saña
Ya‘ni ‘azâbın itmeye bil vire Cennât-ı Na‘îm
- 9 İşbu Ğarîkî nefsinı tehdîd ider bu şi‘r ile
Zirâ ki havfı var durur Hâkğ'ıñ ‘azâbıdur elîm

430 (M:65a)

Mef‘ülü Fâ‘ilâtün Mef‘ülü Fâ‘ilâtün

- 1 Mest-i müdâm-ı ‘aşğum bî-keyfdür şarâbum
Nuğlüm kebâb-ı dildür tâze gelür kebâbum
- 2 Dîdâr-ı yâri görmek âsân olurdu lîkin
Bu kelb nefis kâfir olmış durur niğâbum
- 3 Ağyâr şüretinde cevriyeler ol Hudâvend
Bağduğca ya‘ni ğayra budur saña ‘azâbum
- 4 Güşum budur meger kim mağşüdü terbiyetdür
Aydur hazer kıla mey-‘aşık demek durur ‘itâbum
- 5 Ol şâh-ı serv-i ‘âlem ğayb ‘âleminde virmez
Şâhin çalbe pervâz aldurmayınca hâ‘bum
- 6 ‘Aşk âteşiyle pişmiş diyem kebâb-ı dil var
Mağşerde ol Hudâvend alur ise hisâbum
- 7 Çavlüñ *izâ de‘ânî* oldu *ucîbü da‘ve*⁹¹⁶
Ey va‘desinde şâdik pes çanı isticâbum
- 8 Nûrına Hâkğ Habîbüñ irgür Hudâ'yâ
Mağşüduma rağibe göstermedün turâbum
- 9 Giryân olup Ğarîkî dir Hâlikâ Kerîmâ
Yâ Rabb deyu hemişe saña durur hiğâbum

⁹¹⁶ "Bana dua ettiğı zaman dua edenin dileğine karşılık veririm." (Bakara, 186)

431 (M:65a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Küfr ile İmāndur iki maḳām
Yolımızda nā-güzir oldı müdām
- 2 Gāh kāfir gāh mü'min olmadan
Ḥāli olmazlar ḍuruvvī bu enām
- 3 Sünnī olan ḳāfir olmaz ol ebed
Kim kebīre ḳāfir itmez dir imām
- 4 Çünkü İmān oldı taṣdīḳ-i dil
Ger yaḳīne ire durur ber-devām
- 5 Na'tı lā-yenḳuş durur bilgil anuñ
Ol durur İmān-ḥaḳīḳī ey kirām
- 6 Çün muḳallid ola İmānı ānuñ
Zā'il olur şübheden zīrā ki ḥām
- 7 Ol yezīd olur ve yenḳaş ey Ğarīḳ
Ol sebebden nāḳış olmuşdur 'avām

432 (M:65a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Her kişide var durur bir Yūsuf-ı Ken'ān begüm
Kimi atar cāha vü ba'zı şatar āsān begüm
- 2 Mıṣr-ı ğayba 'āḳıbet sulṭān olısar Yūsufuñ
Ac olup öninde varursuñ berā-yı nān begüm
- 3 Nāmeñi destüñde viriser senüñ sulṭān-ı Mıṣr
Görüben a'mālüñi ḳalsañ gerek ḥaclān begüm
- 4 'Aybuñı her dem urur yüzüñe bu ṫās-ı felek
Līk sen 'ār iylemezsın itmeden işyān begim
- 5 İşbu nefis-i ḥāsda şatdıysa Yūsufuñ Ğarīḳ
'Āḳıbet āndan görisersın yine iḥsān begüm

433 (M:65b)

Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlün

- 1 Her kabîñ içindeki şızar taşında lâ-cerem
Dil haber virmez mecâziden haqîkât söylerem
- 2 Zevk-i nefis içindedür uran mecâziden nefis
Nefsi ger zevk itmese rûhâniden ururdu dem
- 3 Zevk-i nefsi ben dañi itsem olurdu gâh gâh
Cezbe-i Raḥmân kıomaz ğâlib olur her dem-be-dem
- 4 Her nefes bir dil-ber-i maḥbûbe-i şayd iylesem
Cân u dil kâni' degüldür cezbedür derd ise em
- 5 Şöyle kim cennetlerüñ na'mâ vü hürâsın kıamu
Virseler hâcât degüldür cezbe-i Haq dilerüm
- 6 Cezbe gibi dünyâda bir zevk-i şadî bulmadum
'İşret-i dünyâ baña renc ü elemdür dañi ğam
- 7 Câm-ı mey nüş ideli işbu Ğarîkî cezbeden
Mülk-i dil ḥalim ne ḥükm iyleyüben oldu Cem

434 (M:65b)

Mefā'īlün Mefā'īlün Feülün

- 1 Ḥalâş olduñsa ger tapmaqdan aşnâm
Ḥalîlâne gelürse saña ilhâm
- 2 Digil *veccehtü vecchiye'l-Iezî*⁹¹⁷kim
Yaratdı yiri göki ey nigü nâm
- 3 Ve ger geyür nefsüñ dir gönün
Muşavver itdi ise putla ey ḥâm
- 4 Müslümân olmaduñ bî-şekk vü bî-riyb
Ki sende yok durur ol şart-ı İslâm

⁹¹⁷ "Yüzümü gökleri ve yeri yoktan yaratan Allâh'a çevirdim." (Enam, 79)

5 Çü sende yok durur mü'min şifâtı
Ne aşşı saña mü'min dimeden 'ām

6 Mücerred ism-i mü'min nef' virmez
Göñül mü'min olursa şādık ikrām

7 Ğarīķi'ye 'ināyet kııl Hūdā'ya
Ki mü'minlikde olsun 'ömri encām

435 (M:65b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1 Kıble-i cāmı çü nihān iyledi Rabbü'l-enām
Lā-cerem serkeşte olmuşdur kamu bu hāş u 'ām

2 Kimini bergeşte kıldı redd idüben ol Celil
Küfr-i bātılda qalub hōr u zelil oldı müdām

3 Kimi dünyā kārını ma'būd idindi işleyüp
Kimisi deyr içre rāhib oluben tutdı maqām

4 Kimisi nefsi hevāsına yiler bī-ihtiyār
Nefsinüñ virür murādını oluben şād u kām

5 Kimisi 'aşk-ı mecāza şarf itdi 'ömrini
Şāhid ü maḥbūbeye cānlar virür ey nīk nām

6 Kimisi cām-ı elest içüp Hūdā 'aşkında kim
Mest olup aydur ene'l-Ḥaḡ gice gündüz ber-devām

7 Kimisi 'ilm-i ledünden behre-mend olmuş durur
Puḡte olmuşdur ki kaṡā söylemez bir sözü hām

8 Kiminiñ seyri ala'llāhdur olub didār āh ġarḡ
Dāyimā ḡayrettedür leyl ü nehār şubh u şām

9 Ey Ğarīķi hikmeti çoḡdur katı ol Hākimüñ
Şi'rile qāle gelüp bunda qaçan olur tamām

436 (M:66a)

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Gönder dōst her zamān peygām
İrüşür dāimā dile ilhām
- 2 Kāy perīşān ğayrumı dileme
Olma hergiz cihānda ğayrımā rām
- 3 Ğayr-ı vechüñ cihānda yok ey şāh
Sañadur ħamd u ‘izz ü hem ikrām
- 4 Ger nihān ger ‘ayān kāmı oldur
Ehl-i vaĥdet bilür bu sırrı müdām
- 5 Göñlümüz avlamağ için ol yār
Ĥālını dāne zülfin ider rām
- 6 Niçe hüşyār olalum sāķī
Çün pey-ā-pey virür bize mey-i cām
- 7 Ey Ğarīķī ne ğam saña her dem
Çün ider dōst luĥ ile in‘ām

437 (M:66a)
Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Gerçi kim bir ħayāldür ‘ālem
Cilve ger bunda ol durur fā-fehm
- 2 Kāyim olmaz zılāl çün bī-şalış
‘Aks-i zāt oldı kāmı ādem
- 3 ‘Ömr berbād oldı bünyād
Pāy-dār olmamız hemān bir dem
- 4 Çün belürmez geçen hemān ‘āşık
Dem bu demdür di dem bu dem bu dem
- 5 Toğrudur sözlerüñ kāmı be Ğarīķ
Lā-cerem itdi sırrına maĥrem

438 (M:66a)
Mef‘ülü Fā‘ilātün Mef‘ülü Fā‘ilātün

- 1 Cāhil ‘adū-yı Hāḡ'dur zāhid olursa da hem
‘Ālim muḡabb-i Hāḡ'dur fāsık olursa fā-fehm
- 2 *Hel yestevi'l-lezīne* didi ki *ya‘lemūn*
*Lā-ya‘lemūn*⁹¹⁸ ile kim bir ḡayvān andan a‘lem
- 3 *Cāhil ‘adūv li-nefsih keyfe yekūn li-ḡayrih*⁹¹⁹
Cāhil durur olacaḡ *ḡālīd* ki *fī-cehennem*⁹²⁰
- 4 Ye‘cūc-i ṣehvānīye ḡālib olur vū Me‘cūc
Çün nefḡ-i ‘ilm ide Hāḡ sedd olur aña muḡkem
- 5 Taḡşīl-i ‘ilm iyle farziyyetini aña
‘İlmiyle oldı ādem maḡlūḡ-ı küllden ekrem
- 6 ‘İlmi güzel dimişdür *lev-kāne siḡran*⁹²¹ Aḡmed
Cehd ile ‘ilm öğren saña direm hey ādem
- 7 Kāsib ḡabīb-i Hāḡ'dur fi'l-‘ilm didi ūskūn
Sende ḡarīḡī sa‘y it ‘aşḡ ile ‘ilme her dem
- 439 (M:66a)
Mef‘ūlü Mefā‘īlūn Mef‘ūlü Mefā‘īlūn
- 1 Ne var ise ‘ālemde sırr-ı Hūdā gördüm
Hācātını maḡlūḡuñ Rabb'ümde revā gördüm
- 2 Zāhir tenezzülde hem ‘ayn-ı tezellülde
Ma‘nāda naḡar itdüm hep ‘izz ü ‘alā gördüm
- 3 Eger ba‘zısı zulmetde hicrān ile firḡatde
Āḡirine raḡmetde maḡfūr ḡaḡā gördüm
- 4 Ger ḡahr u belā gelse yā ḡışm-ı ḡazā gelse
Ben çeşm-i muḡabbetle ḡoş ‘aynı ‘aḡā gördüm

⁹¹⁸ "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" (Zümer, 9)

⁹¹⁹ "Cahil nefsinin düşmanıdır, başkasına nasıl dost olsun?"

⁹²⁰ "Ebedi cehennem" (Yılmaz, s.61, n.178.)

⁹²¹ "Sihir olsa da ilim güzeldir."

5 Eczā-yı turāb olsun efrād-ı semā olsun
Hayretde Ğarīķī-veş pür-‘aşķ-ı rızā gördüm

440 (M:66b)
Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1 Hōş diyüpdür Hāķ Nebī kim el-kelām
Gūş kün şıfātü'l-mütekellim ve's-selām

2 Her kişinüñ kālī ya‘ni hālidür
Ger eyu ger yatlu yā pişmiş yā hām

3 Āftābı medh iden nefsin ider
Gözüm açıķdur görürem ben müdām

4 Zemm iden kendüyü zemm iyeler yine
Gözleri görmez dimekdür ey kirām

5 ‘Ārifī medh iyleyen āgāhdur
Kadḥ iden kalmışdur ender-żalām

6 Pes sözinden bilinür herkes müdām
Bir dāḥi fi‘linden añlanur enām

7 Er didi maḥfī durur taḥte’l-lisān
Ey Ğarīķī ol ‘Alī-i nīķ nām

8 Kavl ü fi‘le bakmaz ammā evliyā
Göñlüne girer ki olmuşdur hemān

9 Cān olan cāndan bilür her ādemi
Añlayana pes durur işbu kelām

441 (M:66b)
Mefā‘ilün Mefā‘ilün Feülün

1 Kimi ser-geştedür maḥlūķ-ı ‘ālem
Kimi ber-geştedür seyr iyle fā-fehm

- 2 K̄amu gerdān ile gerdende oldı
 Muḥarrık ol durur *Allāhu a‘lem*⁹²²
- 3 Bu tebdīl ü taḡayyürden murādı
 Kemāl-i ḡudretin bildürmedür hem
- 4 Ki hüsn ü ‘aşḡ u şevḡıyle başiret
 Tecellīde mufaşşal hem mükerrerem
- 5 Bu māhiyyāt zātīdür Ğarīḡī
 K̄amu mücmel iken oldı musahhem

442 (M:66b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 ‘Ālem-i yektā benüm gönlümdedür yektā menem
 Terk idüp inkārı lādan geçmişem illā menem
- 2 Zīr u bālādan özüm çok aradum bilmez iken
 ‘Āḡıbet bildüm muḡaḡḡaḡ zīr ile bālā menem
- 3 Ḥaḡḡ ile hem-reng olup gerḡi tecāhül iderem
 Terk-i ‘ādet iyleyen ol kāşif-i ma‘nā menem
- 4 Çün yaḡīn giderdüm āḡiret teşvīşini
 Rīş-ḡand itsem n'ola mevte ki bī-pervā menem
- 5 Niçe benlik gösterüp maḡrūr olam ‘ālemde çün
 Bilmişem kim külliyyā a‘lā menem ednā menem
- 6 Tā ezelden ‘aşḡ bāzum ‘āşıḡ u ma‘şūḡdan
 Vāmıḡ-ı Azrā menem Mecnün u hem Leylā menem
- 7 Bunca ḡālāt ile tesḡinem Ğarīḡī gerḡi kim
 Ḥaḡḡ bilür kim ‘aşḡ elinden vālih ü şeydā menem

443 (M:66b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

⁹²² "En iyi bilen Allāh'tır." (Ali İmran, 36; Nisa, 25)

- 1 Fehm itmez lisān-ı Hāḡḡı ‘avām
Zulmetīlerdür ekşeri ki enām
- 2 *Tilke'l-emşālū* didi *nażribūhā*
Gör ki *linnās*⁹²³ farḡ itdi be-nām
- 3 Anda didi *le‘allehüm*⁹²⁴ Bārī
Fikr itmez ki ya‘ni sözümi ḡām
- 4 Gider endīşesini dünyānuñ
Āḡiret ‘ilmi ile bul ikrām
- 5 Olasın sen de ‘alleme’l-esmā’
Ki melekden budur fażīlet tām
- 6 Sende esmā-i Hāḡ zuhūr etsün
Şevḡden olasın ki bī-ārām
- 7 ‘İlm-i Hāḡ budurur ki yād itdüm
Dersüñi vire Hāḡ saña bā-kām
- 8 Ḍarabe yeḡribü degül bu ‘ulüm
Fe‘ale yef‘ilü be-subḡ u şām
- 9 Bī-kitāb ola bil ki bu ta‘līm
Böyle keşf oldı bu Ğariḡ'e müdām
- 444 (M:67a)
Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün
- 1 Şarḡ-ı şey’ yoḡ iken vücūd-ı Ḳadīm
Zāt-ı vālā idi vü kām-ı ‘Azīm
- 2 İsm ü resm anda yoḡ idi ya‘ni
Ki ‘ammā dirler aña ‘ilm-i Kerīm
- 3 Emri kim iḡtizā-yı zātıdur
Sevdi bilinmege o kenz-i Raḡīm

⁹²³ "İşte biz, bu temsilleri insanlar için getiriyoruz." (Ankebut, 43)

⁹²⁴ "Olur ki onlar" (Bakara, 186, 187, 221; Ali İmran, 72)

- 4 'İlmi nakşın kalem yazup anda
Buldı şüret-i mişâl-i 'ilm-i 'Alîm
- 5 Çünkü geldi hayâle 'ilm-i ezel
Oldı *mā-yeşturūn*⁹²⁵ şân-ı 'amîm
- 6 İktizâ itdi zât-ı emr oldı
Hükmi Hâk'dur beyân olındı selîm
- 7 Zıddı ile bilindi bu eşyâ
Ba'zısı a'ni qabûl ü ba'zı racîm
- 8 Müte'âkib durur şifât-ı Hudâ
Münderic külde hükmi şân-ı kâsîm
- 9 Her çi mahlûk Hâlık anda 'ayân
Rûhdur ey Garîkî oldı cesîm

445 (M:67a)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Şalâhı terk idüp meydân-ı 'aşk içre çü şan'ânâm
Mekânum hâne-i hummâr durur küfr ile imânâm
- 2 Çü 'afv-ı Hâk günehkârûñ günâhıyla 'ayân oldı
Günâhum mu'teberdür fazl-ı Hâkka müste'ân cânâm
- 3 Ena'llâhe dise tañ mıdur Hudâ benden eyâ münkir
Tecellî Tûr'una ben dañi bir Mûsâ-i 'İmrânâm
- 4 Ferîdî râz-ı Hâk'ı fâş idüp ger qatl olındıysa
Ferîdiem bu gün esrâr-ı Hâk'da qatle hayrânâm
- 5 Saña mechûldür aḥvâl-i 'âlem münkirâ küllî
Baña ma'lûm 'arifler bilür şanma ki pinhânâm
- 6 Eger çi bu semevâtuñ ötesin bilmedi kimse
Musâhḥar itdi gerdişde ki ya'ni bil ki Sübhânâm

⁹²⁵ "Nûn. Kaleme ve satır satır yazdıklarına yemin olsun." (Kalem, 1)

7 Muḥayyer şanma kendüñ k'ıhtiyār içre musaḥḥarsın
Ġarîķi ya'ni mecbūram eger çi 'aynı 'irfānam

446 (M:67a)

Fe'ılātün Mefā'ilün feilün

- 1 Ger melek ḥaşlet ola t̄alib-i kām
Aña ider melekleri ilhām
- 2 Çünki kelbiyyet ile mevşūf ola
Ne melekler gelür aña ne peyām
- 3 Ƙande kim kelb ola melek girmez
Didiler oldurur murād-ı enām
- 4 Daḫi bir ḥānede ki sirke ola
Anda girmez melek bu ƙavl tamām
- 5 Ya'ni ol kim 'abūsü'l-vechdür
Melekiyyetle bulmadı ikrām
- 6 Ḥulķ-ı Ḥaķ'la taḥalluķ itdük ise
Saña esmā-i Ḥaķķ olur a'lām
- 7 Ādeme bundan oldı ol ḥürmet
Ki melekden mükerrem oldı be-nām
- 8 Ya'ni kim oldı 'allem'el-esmā'
Kendüde buldı ol bu ḥāli müdām
- 9 Şeref-i 'ilm bu durur be Ġarîķ
Şavt u ḥarfsiz ola peygām

Ḥarfü'n-Nün

447 (M:67b)

Fe'ılātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Ādeme çün ḥalef menem yārān
Baña ḥāl oldı ḥāleti el'ān
- 2 Ya'ni 'arz iyledi emāneti
Şüreti üzre ḥalķ idüp Sübhān

3 Olmuşam görki ‘alleme’l esmā
Keşf olındı haqāyığı ne gümān

4 Rāsiḥ oldum Hudā’nuñ ‘ilminden
Baña secde ider melekler hān

5 Rāzî olmaz çü münkir mel‘ün
Ḥasedinden durur baña Şeyṭān

6 El-veled oқuduñ ki sırr-ı ebîh
Ādemüñ ḥāli ḥālim oldı bidān

7 Dir *zalemnā* Ğarīķi *enfüsenā*⁹²⁶
Var ümîdi ki ‘afv ider Ğufrān

448 (M:67b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Zāt bî-şarṭ u şey’ idi bil hemān
İsm ü resm anda yoқ ne şekl ü ne ān

2 Varlığı iktizā iderdi zuḥūr
Kenz-i maḥfî biline ki ne kān

3 Ya‘ni māhiyyeti ‘ayāna gelüp
Ğaybdan ola bu zuḥūr nişān

4 Emrini yazmağa kalem oldı
Okı *nûn ve’l-kalem*⁹²⁷ ḥaķiķāt-i cān

5 Çün mişālini yazdı anda kalem
Cümle geldi ḥayāle ol ki nihān

6 Gör ki *mā-yesturün*⁹²⁸ beyanıdur
Zāhir oldı göründi Ğayb ‘ayān

7 Çün *ke enlem yekün* olur fānî
*Kāne’llāh ve lem-yekün*⁹²⁹ di hemān

⁹²⁶ "Ey Rabb'imiz! Biz kendimize zulmettik." (Araf, 23)

⁹²⁷ "Nûn. Kaleme ve satır satır yazdıklarına yemin olsun." (Kalem, 1)

⁹²⁸ "Nûn. Kaleme ve satır satır yazdıklarına yemin olsun." (Kalem, 1)

8 *Li-meni'l-mülk* da'vāsına cevāb
*Li'llāhi'l-vāhid*⁹³⁰ aydur ol el'ān

9 Ya'ni da'vāsına Ğarīķi cevāb
Oldı bu ħāl kim olur heme fān

449 (M:67b)
Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

1 Gerçi muṭlaqdur ol vücūd-ı nihān
Muttaşif bi'l-'adem durur ne gümān

2 Ya'ni bunca mezāhir ile tamām
Zāhir oldı o kenz-i bī-payān

3 Müte'ākib durur qadīm vü ħudūş
Ya'ni şüretde zāhir oldı bu şān

4 Vech-i Ḥaḡ dāyimā veli bāķi
Küllü men gerçi kim 'aleyhā fān⁹³¹

5 Her nefesde şuver tebeddül ider
Cümlede yine cāndur cānān

6 Līk terkībden tefāvüt ider
Ba'zı hayvān u ba'zısı insān

7 *Şıbgate'llāh*⁹³² bu durur be Ğarīķ
Ma'ni birdür keşir durur elvān

450 (M:68a)
Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

1 Zāt sırrını gūş kııl nihān
İdeyin ṭālibe keşf be-beyān

⁹²⁹ "Allāh vardı ve O'nunla beraber başka hiçbir şey yoktu. (Şu an dahi öyledir.)"
(Aclūnî, C.2, s.119, n.2009.)

⁹³⁰ "Bugün hükümlanlık kimindir? Kahr olan tek Allāh'ındır." (Mümin, 16)

⁹³¹ "Yer yüzünde her canlı yok olacak." (Rahman, 26)

⁹³² "Allāh'ın rengiyle boyandık." (Bakara, 138)

- 2 Hāldür bu hemîşe ‘ayn-ı ‘ayān
Cümle ‘ālemde hep bu cümle zamān
- 3 Bir vücūd oldu onsekiz ‘ālem
Zāhirî cism ü bâtınîdür cān
- 4 Cism geh cān olur gehî cān cism
Devr ider böylece budur devrān
- 5 Çünkü bir ismdür Hüve'l-Ḳābız
Ḳabz olındı ḳamu cemād-ı cihān
- 6 Kebk ile balıĝ ol taşı yirler
Hażm olındı vü oldu ol ḫayvān
- 7 Yine ḫayvānı ekl ider ‘ādem
Pes ḫayāt oldu anda hem insān
- 8 Gel buḫār u duḫāna ḳıl nazarı
Kim daĝılır hevā olur el’ān
- 9 Āb olur ḫōd hevā heva yine āb
Devr iderler bular ki geçmeye ān
- 10 Bulanup hem hevā tekāşüf ider
Ġaym olur yaĝdurur yire bārān
- 11 *Ḳıs ‘aleyhā ve sâ’iru’l-ekvān*⁹³³
Seyr iderler ḳamu hem ĩn ü hem ān
- 12 Varlık oldu Ḥudā ki görünmez
Görinür zıll u hem ḫayāl ‘ayān
- 13 Cism olursa Ġarîḳî ĝayr-ı zi-cān
İkilik oldu yoĝ buña imkān

451 (M:68a)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

⁹³³ "Sair varlıkları bununla kıyas et."

- 1 Zāhir ile bilindi ol Sübhān
Fe-ḥalāktü li-u'rafe⁹³⁴ dir hān
- 2 'Ālem andan 'alāmet oldu velī
Varlık oldur ḥayāldür bu cihān
- 3 Kāne'llāh lem-yekün şey'ün
Ve kemā kāne yekünū⁹³⁵ dir el'ān
- 4 Zıll-i memdūdesiyle bilindi
'Ārif-i Ḥaḫḫ'a oldu sırrı 'ayān
- 5 Senürīhim didi ki fī'l-āfāḫ
Ve fī-enfüsiküm⁹³⁶ āyet-i Qur'ān
- 6 Lev-kuşife'l-ğıṭā'ü⁹³⁷ didi 'Alī
Ya'ni mā-ezdedtü didügi bürhān
- 7 'İlmi mestür oldu gerçi Ğarīḫ
Līk zātı 'amāda yine pinhān

452 (M:68a)
Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 'İlminde kim 'amā durur ol zāt-ı bī-nişān
Ğāyibde idi ya'ni ki ḥalvetde ol nihān
- 2 Biñ bir libāsa girdi şifātından ol Ḳadīr
İtdi zühür görmege dīdārını 'ayān
- 3 Ḥayrān oldu ḥüsnine nazar kıllup
Ma'sūḫ u 'āşıḫ oldu hemān dem idüp fiğān

⁹³⁴ "Ben gizli bir hazine idim. Bilinmeyi istedim ve halkı yarattım." (Aclûnî, C.2, s.121, n.2014.)

⁹³⁵ "Allāh vardı ve O'nunla beraber başka hiçbir şey yoktu." (Aclûnî, C.2, s.119, n.2009.)

⁹³⁶ "İnsanlara ufuklarda ve kendi nefislerinde ayetlerimizi göstereceğiz." (Fussilet, 53)

⁹³⁷ "Örtüleri açılırdı dahi yakînim artmazdı." (Hz. Ali'ye ait bir ifadedir. Ceylan, 423)

- 4 Örtüp yüzini halk ile pāzār iyledi
Kendüyi kendü şatdı vü hem kendü aldı hân
- 5 Pāzāra geldi gūheri küntü kenzen
Ḳadrini bilene anı bey^ç itdi rāykān
- 6 Şarrāf bildi ḳadrini hıfz itdi gūheri
Ḳallāb bilmedi ne bahādur şatar hemān
- 7 Nādāna şatma gūheri zinhār ey Ğarīḳ
Kim alduğundan eksüğe şatar idüp ziyān

453 (M:68b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Rūhdan baḫş iden berü gelsün
Da‘vīsi olan ilerü gelsün
- 2 Çün *ḳuli'r-rūḫi* didi *min emri*⁹³⁸
Emr-i Ḳaḳḳ'ı bilen sürü gelsün
- 3 Nefsini ḳatlı iyleyen bildi
Seyrin itdi velī girü gelsün
- 4 Taşra ḳalmışdur ehl-i şüretler
İsteyen ma‘nī iḳerü gelsün
- 5 Āḫiret seyrin isteyen tālib
Di oturmasun ol ṫuruvv gelsün
- 6 İşbu ma‘nī bilmek isterse
Pes niḳün ḳaldı ol girü gelsün
- 7 Şādī-i Ḳaḳ budur cihānda Ğarīḳ
Tālib-i yār-i ḫande-rū gelsün

454 (M:68b)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Fā‘ilün

⁹³⁸ "De ki: Ruh, Rabb'immin emrindedir." (İsra, 85)

- 1 Çü nûn ve'l-*ķalem*dür ve *mā-yeşturûn*⁹³⁹
 amu ma'ni birdür bürüz u gümün
- 2 *Fe-aḥbebtü en u'rafe*⁹⁴⁰ didi Hāķ
 Zuhūr ister idi ki sırr-1 derün
- 3 Aña beş onak işbu sefer
 Hemān ḥāl oldu bu seyr-i sükün
- 4 Ki ol ğayb u rūḥ u mişāl ü ḥayāl
 Beşinci şehādet ki geldi bürün
- 5 Budur penc rüz-1 'ömr kim didiler
 Geçirdi erenler bizümdür künün
- 6 Olur tāze tāze libās-1 kuhen
 Budur kārı ol ḥalkuñ dñni gün
- 7 Ne kim iktizā iyledi zāt-1 pāk
 Budur emr-i Hāķ *kün* didi ve *yekün*⁹⁴¹
- 8 Çü nevbetledür mülk-i dünyā bize
 Aña ser-firāz iden olur nigün
- 9 Fenādur soñı ey Ğariķi bunuñ
 oma yārına sen fenā ol bu gün

455 (M:68b)

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 'Aql ḥavfindan iyledi bürün
 Şimdi bildüm ne adar imiş bu cünün
- 2 'Aql-1 küll itdi baña keşf-i 'ulüm
 'Aql-1 cüz'i tefekkürāt-1 fñnün
- 3 'Ualānuñ maķāmıdur pür-ḥavf
 Budelānuñ ne pāki var ki derün

⁹³⁹ "Nün. Kaleme ve satır satır yazdıklarına yemin olsun." (Kalem, 1)

⁹⁴⁰ "Ben gizli bir hazine idim. Bilinmeyi istedim ve halkı yarattım." (Aclûni, C.2, s.121, n.2014.)

⁹⁴¹ "Ol dedi ve oldu." (Bakara, 117; Ali İmran, 47,59)

- 4 Çün *yekādūne* didi peygamber
Cenneti istemez ne dünye-i dūn
- 5 Anlara zıdd oldılar cühelā
Ma'nī³-i Hāq'dan oldular ki hāzūn
- 6 Çünki *lā-yectemi*⁹⁴² didi *zıddān*⁹⁴²
Çaçdı benden o münkir-i mel'ūn
- 7 Bilmedi kadrin Ādem'ūñ be Ğarīķ
İtdi İblīs'e la'n ol bī-çūn

456 (M:68b)

Fe'ilātūn Mefā'ilūn Fe'ilūn

- 1 Āfet-i 'aşķ-ı Hāķ hevādur hān
Şehvet ü ekl ü şürb 'ayn-ı ziyān
- 2 Terk-i küllī gerek bu yolda saķın
Ğarķ-ı dünyā memātdur ki hemān
- 3 Hep 'alāyık eger çi berzaħdur
Çeşm-i bendūñ velī bu hūķ u dehān
- 4 Bil cehennem kapisıdur bu dehān
Bağlasañ kapisın söyünür ān
- 5 Heft a'zā yedi cehennemdür
Gör ki āteş içiñdedür sūzān
- 6 Sem' u 'ayn u dehān u hem 'aķluñ
Pā vü ferc u bu baķn oldu ez-ān
- 7 Bāb-ı cennet olur kāmı anlar
Bir de dīdār-ı yār heşt cinān
- 8 Bu cehennem kapisuların kapisāñ
Cennet olur vücūd bil ol ān

⁹⁴² "Zıtlar birleşmezler."

9 Cennet işmārı bu ma‘ārifler
Bu Ğarîkî nihāmı itdi ‘ayān

457 (M:69a)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Hāk'dan irdi hayāt-ı halk ki cān
Aña tesbîh ider kamu dü cihān

2 Cümle Kayyüm'dan durur kâ'im
Hep şifâtiyla muttaşif ne gümān

3 Mütekarrib durur velî ‘ārif
Anı taḥşîş iyledi Sübhān

4 Okı *ve'r-rāsiḥüne fi'l-ilm*⁹⁴³
Zāhir u bāḥın oldı aña ‘ayān

5 Çün *ve mā ya‘kılü didi illā*⁹⁴⁴
Ulemā' sırrını ne dir Qur‘ān

6 Pes durur Hālîk iyledi tercîḥ
Bilüp işler işini ol her ān

7 Ğayr-ı ‘ārif muḳallid ü nākış
Ğāfil u bilmedi nedür insān

8 Şekk ü zannıyladur anıñ ‘ilmi
Anda yok bu yaḳından bürhān

9 Okı *hel yestevi'lezi*⁹⁴⁵ be Ğarîk
Farkını bilmege yeter bu beyān

458 (M:69a)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Çerḥ-i ‘aşḳ Hudāda ser-gerdān
Ra‘d feryād ider o āḫi çinān

⁹⁴³ "İlimde yüksek payeye erişenler." (Ali İmran, 7)

⁹⁴⁴ "İşte biz, bu temsilleri insanlar için getiriyoruz; fakat onları ancak bilenler düşünüp anlayabilir." (Ankebut, 43)

⁹⁴⁵ "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" (Zümer, 9)

- 2 Şimşegi gör yalın kılıc andan
Bād derd-i Hūdā'dan oldu vezān
- 3 Yer füsürde bu derde denk olmuş
Gör cibāli ki aldılar ayrān
- 4 Tālib-i Hā durur amu encüm
Şems ile hem amer āna pūyān
- 5 Ebr her sūd u ān u bī-ārām
‘Aş-ı Hā'dan yaar yere bārān
- 6 Tıoğdı talar başında ar ammā
Āb-ı ‘aşında her arafda revān
- 7 ‘Abd-i me’mürdur amu eşyā
*Mā-terā min-tefāvūt*⁹⁴⁶ didi hān
- 8 Cümlesi *mā-alākte bāıl*⁹⁴⁷ dir
Yir ü gök ‘arş u ferş ü cümle zamān
- 9 *Mā-ferratnā*⁹⁴⁸ didi Ğarīi Hūdā
Ümem-i Hā durur amusı ‘ayān

459 (M:69a)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Bir nefesdür cihānda ‘ömr ne ān
Ki geen dem belürmez ey yārān
- 2 Pes demüñ hoş geürmege sa‘y it
Çünkü almaz kimesneye devrān
- 3 ūta oyma anā‘at ile olur
Ki tama‘kār oymadı be-cihān
- 4 ‘Ālemüñ ālī heb tebeddüldür
Külle yevmin didi *hüve fī-şe’nin*⁹⁴⁹

⁹⁴⁶ "Rahman olan Allah'ın yaratışında hiçbir uygunsuzluk göremezsin." (Mülk, 3)

⁹⁴⁷ "Sen bunu boşuna yaratmadın." (Ali İmran, 191)

⁹⁴⁸ "Biz o kitapta hiç bir şeyi eksik bırakmadık." (Enam, 38)

- 5 ‘Ārif ol kim cihānda müşkiller
Kendüyi bilene olur āsān
- 6 ‘Āşık-ı Hāḡ ki mestdür Hū'dan
Luṭf u ḡahr oldu aña hep yeksān
- 7 Ḳahrdan ya‘ni her ḡaçan yansa
Aña keyfiyyet olur ol ne gümān
- 8 Lā-cerem mest-i Hāḡḡ olup Hū dir
Ya‘ni andan bilür ne gelse hemān
- 9 Cümlede Fā‘il ey Ġarīḡi Ĥudā
Saña te’sīr iden oldur hān

460 (M:69b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Cümle ‘aynum durur benüm bu cihān
Gördüm vü bildüm āşkār ü nihān
- 2 Yirlü yirinde her ne var ise ḡüb
Kendü ‘aybına kim olur nigerān
- 3 Cürme yir yoḡ durur dir iseñ eger
Pes nedür ‘afv ma‘nī-i Ġufrān
- 4 Žıddı ile bilindi bu eşyā
Pes gereklü imiş ḡamu žıddān
- 5 Her biri ḡizmetinde ḡāzırdur
Aña oldur ‘ibādet-i Sübhān
- 6 *Biyedi’l-ḡayr Yuḡyī çün ve Yümī*⁹⁵⁰
Oldı hep ḡayr pes ne sūd u ziyān
- 7 Zevḡ ile bildi çün bu ḡālī Ġarīḡ
Aña oldu yaḡīn vü saña gümān

⁹⁴⁹ "O, her an yaratma halindedir." (Rahman, 29)

⁹⁵⁰ "Hayır O'nun elindedir. Dirilten ve Öldüren O'dur."

461 (M:69b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Zulumāt oldu baña bu yārān
‘Aşk-ı Hâk’ dan degül ki ğam-ı yārān
- 2 Yek durur hayretümde bî-ḥöd olam
Ḥāb şad-bār bih zi-şoḥbet-i şān
- 3 Yegdür ol ḥāb kim ‘ibādetdür
Yakz-ı maşrūfdur be-în ü be-ān
- 4 Olur ol ḥāb ‘ilm ü bîdārī
Vāy bîdāra kim ola nādān
- 5 Ḥalvet olsam yeg idi ḥālümde
Çünkü maḥlūḳ oldu ‘ayn-ı ziyān
- 6 Āyine olsa yār hem-dem olup
‘Aksini anda görse bu dil ü cān
- 7 Çü meleklerle ben muşāḥib olam
Ey Ğarīķi yeter bu yār-i nihān

462 (M:69b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Zāt bî-reng ü resm ü bu ekvān
Muttaşif vaşfi ile ey yārān
- 2 Vaşf u mevşūf bir durur çünkim
‘Ārifān didi lā-cerem heme ān
- 3 Zātdan ḥöd ‘alāmet oldu şifāt
Ḥayy u ‘Ālim Kādīr’dür Sübhān
- 4 *Lā-hiye hüve ve lā-hüve ğayruh*
Zāhir vü bāṭın oldurur ne gümān
- 5 Varlık anuñ cihān ḥayālîdür
Ḥöd *ke enlem-yekün* ol her ān

6 Gör ki *li'llāhi* didi *maḥyāya*
Ve *memāti*⁹⁵¹ saña yeter bürhān

7 Nazarı ḳatḳ ḳıl mezāhirden
Ki münezzeh Ğarīḳī zāt-ı nihān

463 (M:70a)
Mef'ülü Fā'ilātün Mef'ülü Fā'ilātün

1 Bir gūherem ki 'ālem bende nihān idi hān
Biñ bir libāsa girdüm gerçi 'ayānam el'ān

2 *Fe-başaruke ḥadīd*⁹⁵² vaşf-ı naẓar durur bu
Bunca pelās içre fark ile görki sultān

3 Ger gāyibem beyānum bilenlere 'ayānam
Ağyardan nihānam gözlere nūr-ı a'yān

4 Seyr iderek cihānı kesb-i hevāya geldüm
Evvel nebāt u ma'den ān gāh hem be-ḥayvān

5 Bilmek için özümü andan da geçdüm ey yār
Ḳatḳ iyleyüp menāzil geldüm zühūra insān

6 Bu şun' ey Ğarīḳī 'ādet durur ḳadīmī
Ervāḥ ol cihāndan gelmiş durur be-seyrān

464 (M:70a)
Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

1 Münkir olmaz bize muḥibb yarān
Bil ki *lā-yectemi'ān* didi *ziddān*⁹⁵³

2 Vaḥdeti aña iyledüm tevcīh
Ḳābil olmadı itmedi iz'ān

⁹⁵¹ "Şüphesiz benim namazım, kurbanım, hayatım ve ölümüm hepsi âlemlerin Rabb'i Allâh içindir." (Enam, 162)

⁹⁵² "Şimdi gaflet perdeni açtık; artık bugün gözün keskindir.(denir)" (Kaf, 22)

⁹⁵³ "Zıtlar birleşmezler."

- 3 Bir vücūd oldu on sekiz ‘ālem
İşte bürhānum āyet-i Qur’ān
- 4 Cümle eşkāl ‘aks-i zātıdur
Vech-i Hāq bāķī bunlar olur fān
- 5 Zāt-ı mücmelden oldu bu tafşıl
Noķta perkār ü dā’yir ü devrān
- 6 Hālvetinden hurūc idüp geldi
Ez-ezel tā ebed ide seyrān
- 7 Görmeg ile Ğarīķī esrārın
Ķudret-i Hāķķdan oldu ol ħayrān

465 (M:70a)

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 İrişdi feth-i mübīne çü ‘ārif-i dil ü cān
Olup ħadīdi başar kendü ħāline nigerān
- 2 İder günāhnı tebdīl raĥmete Bārī
Li yaġfirake didi *Allāh*⁹⁵⁴ bürhānum Qur‘ān
- 3 ‘İbādetinde olur cebr ile be-şubĥ u mesā
Ne iķtizā ider ise derūnda cānān
- 4 Ķamu ‘ibādāt anuñ ħāli olur ey zākir
Olur bu tekyede esrār-ı Hāķķ ile ħayrān
- 5 Ķılāde itdügi tesbiĥi şūfi oldur kim
Hemīşe ħal ile oldu müsebbiĥ-i Sübhān
- 6 Velī muķallid u münkir ne bile ol ħāli
Günāhı boynına aşdı bu dāĥi bend-i girān
- 7 Bu ħāl oldu ħaķīķat ne bile ehl-i mecāz
Ğarīķī bildüĝini dir sözide aña nişān

⁹⁵⁴ "Allāh, senin geçmiş ve gelecek günahını bağışlar." (Fetih, 2)

466 (M:70a)

Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ül

- 1 Şıfât-ı Hudâ bizden oldı ‘ayân
Ki Hayy u ‘Alîm ü Qadîr a‘ni ân
- 2 Mürîd ü Semî‘ ü Başîr ü Kelîm
Anuñdur bu evşâf-ı heft ey civân
- 3 Bu evşâf ile muttasıfıdır beşer
Aña nisbet etseñ hiye hiye bid’ân
- 4 Mezâhirden ammâ nazâr kat‘ kııl
Bu mâhiyyet anıñdurur ya‘ni hân
- 5 Münezzeh durur zât irmez ‘uķül
Ki anda ne ism ü ne resm ü ne şân
- 6 ‘Alâ-şüretih halk olındı beşer
Kemâlât-ı Haķķ andan a‘ni beyân
- 7 ‘Alâmet durur zâta çünkim şıfât
Ĝariķi kamu andan oldı nişân

467 (M:70b)

Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

- 1 Cebr ile ihtiyâra diñle beyân
İdeyin fark ikisin be-miyân
- 2 Fi‘l-i Haķķ evvelâ muķaddemdür
Bizden âşârı oldı gerçi ‘ayân
- 3 Qahra yâ luţfa mazhar itdi ezel
Daħlimüz yoķ ne itdi ise nihân
- 4 Haķ muķiţ oldı cümleye bî-şekk
Mazhariyla bilindi kârı hemân
- 5 Neye ķâbil yaratdı ise Hudâ
Anı iyletür hemişe bu dil u cân

- 6 Pes irâdet derûndur vü bîrûn
Gerçi hâricdedür şudûrı bid'ân
- 7 Fi'l-i Hâk bizde olmak ile 'ayân
Cüz didiler buña be-şer' ez-ân
- 8 Bir dâhi didiler ne isterseñ
Halk ider Hâk zuhûra geldi ol ân
- 9 Lîk sâbık durur irâdet-i Hâk
İsteden ol durur buña ne gümân
- 10 Kelbi kim halk itdi böyle zelîl
Âdemiyet niçe diler diye ân
- 11 *Yef'alü mâ yeşâ⁹⁵⁵* dir be Ğarîk
Yahkümü mâ yürîd⁹⁵⁶ pes bu nişân

468 (M:70b)

Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

- 1 Bir haqîkat durur kamu dü cihân
Hem le'âfetden idi bil ki nihân
- 2 Lîk bu cevherüñ nihânında
Müteķâbil şıfâtı var idi hân
- 3 Vaşfa gelmez velîk diñle mişâl
Zâhir u bâtın u nihân u 'ayân
- 4 Bâtını bir laţîf görünmez
Zâhiri bir keşîf şüret ân
- 5 Ğayrı yoğ idi anı bildürici
Kendüye kendü oldu yine beyân
- 6 Sebeb oldu şuver ki görindi
Yine maħv oldu bâtın oldu hemân

⁹⁵⁵ "Allâh Teâlâ sağlam sözle iman edenleri hem dünya hayatında hem de ahirette sapasağlam tutar. Zalimleri ise Allâh saptırır. Allâh dilediğini yapar. (İbrahim, 27)

⁹⁵⁶ "Allâh dilediğine hükmeder." (Maide, 1)

- 7 Meşelâ bir buḥâr ki ola laṭîf
Olmadin ol keşîf kanı nişân
- 8 Pes tekâşüf bulur seḥâb oluben
Şüreti oldu anuñ oldu ‘ayân
- 9 Çün perâkende oldu yine seḥâb
Ol hevâ oldu yine ‘aynı nihân
- 10 Fehm kııl bu mişâli ‘aynı ‘ayân
*Qıs ‘aleyhâ ve sâ’irü’l-ekvân*⁹⁵⁷
- 11 Ğayrı yoğ idi aña ola muzâf
Heme o gū Ğariķi gitdi gümân

.....

469 (M:71a)

Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

- 1 Çünki gördüm vücūdum oldu cihân
Tatdum u bildüm âşkâr u nihân
- 2 Bir vücūd oldu cevher u a‘râz
Zâhiren cism ü bâṭınendür cân
- 3 Külli şey’in be-iktizâ’-i kader
Her birinde ki müctemi‘ şıfatân
- 4 *Bi-yedeyye*⁹⁵⁸ ‘ibâret andandur
Kevnile hem fesâd aña nişân
- 5 Bir vücūd oldu on sekiz ‘âlem
Ma‘nî birdür keşirdür elvân
- 6 Oķı *mâ ḥalkuküm* didi Bârî
Ki *velâ ba’süküm*⁹⁵⁹ bu ḥöd Qur’ân

⁹⁵⁷ "Bunu, sair varlıklar ile kıyasla."

⁹⁵⁸ "Allâh: Ey İblis! İki elimle yarattığıma secde etmekten seni meneden nedir? Böbürlendin mi, yoksa yücelerden misin? Dedi. (Sad, 75)

⁹⁵⁹ "Sizin yaratılmanız ve diriltmeniz, ancak tek bir kişinin yaratılması ve diriltmesi gibidir. Unutulmasın ki, Allâh her şeyi bilen ve görendir." (Lokman, 28)

7 Göre *illā ke nefsin vāḥidetin*⁹⁶⁰
 Āyet oldu bu ḳavlūme bürhān

8 Zevḳ iden bildi kim nedür vaḥdet
 Seyr ile ittiḥādı bildi hemān

9 Ḥāl dūr ey Ğarīḳī eş‘aruñ
 Ehl-i ḥāl olan añladı ne lisān

470 (M:71a)
 Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Bizde oldu şıfāt-ı zāt ‘ayān
 Kim Semi‘ vü Başır u Ḥayy durur ān

2 Cümle zāhir durur mezāhirde
 Muttaşıf vaşfi ile bu devrān

3 Zāta nisbet velī ḳamu bu şıfāt
 Bil ki *min ḥaysü hiye* hiye yārān

4 İyle ḳat‘-ı nazar mezāhirden
 Ki teşebbühdən ol münezzeh hān

5 Böyle zāhir iken şıfāt-ı Ḥudā
 Vehm ü vü ‘aḳl irmez aña ḳaldı nihān

6 Kendü kendüye ol ider tesbîḥ
 Zıkr u mezkūr u zākir ol Sübhān

7 Cümle olan bilür bu ḥālī Ğarīḳ
 Ḳāl ehline gerçi naḳl u beyān

471 (M:71a)
 Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

⁹⁶⁰ "Sizin yaratılmanız ve diriltilmeniz, ancak tek bir kişinin yaratılması ve diriltilmesi gibidir. Unutulmasın ki, Allāh her şeyi bilen ve görendir." (Lokman, 28)

- 1 Çün iktizā-yı zāt-ı Hudā'dur zühür ān
Sevdi ki luḫf u ḳahrı cihānda ola 'ayān
- 2 'İlm ü irādātı çü muḫīḫ idi 'āleme
Küllü ḳazāsı ile zühür iyledi hemān
- 3 Me'mūr 'abdi oldı cihān ḫalkı pes aña
Oldı gereklü Ādem ü İblīs bī-gümān
- 4 Eşyā çü zıddı ile bilindi merātibā
Oldı şekāvet ile sa'adet bize beyān
- 5 Oḳı *le-emle enne cehennem*⁹⁶¹ didi Hudā
Yanmaḳ için gerekdür imdi buña firān
- 6 Ğaffār'dur günāhını 'afv itmege gerek
'Āşi vü ger muḫī' ne var ise der-cihān
- 7 Çün *mā-terā* didi *be-tefāvūt*⁹⁶² Ğarīḳiyā
İyle Güneş gibi nazarı 'āleme vir şān

472 (M:71a)

Mef'ülü Fā'ilātün Mef'ülü Fā'ilātün

- 1 Ol on sekiz biñ 'ālem birbiri içre nihān
Bir habbenüñ içinde yüz baḡça ile bostān
- 2 El-küllü ya'ni fi'l-küll murdār içinde mışmıl
Sergin oldı bostān ḫarbūze oldı insān
- 3 Zülmet olur mı bī-nūr bī-degil durur nūr
Ḫōr baḳma kim cu'ül hem Ḫaḳ'dan bulup durur cān
- 4 'Ālem behem sirişte ger dīv ü ger ferişte
Dūzaḫ döner behişte ehline olur āşān
- 5 Şaḳın güneḫ-kāruñ sen 'aybın yüzine urma
Kim ol nedāmet itse lāyık olur be-Ğufrān

⁹⁶¹ "Andolsun ki, onlardan kim sana uyarsa, sizin hepinizi cehenneme dolduracağım!" (Araf, 18)

⁹⁶² "Rahman olan Allāh'ın yaratışında hiçbir uygunsuzluk göremezsin." (Mülk, 3)

6 Bu hāki kim başarsın murdāruñı dögersiñ
Fehm itmeseñ baqarsın didār-ı yār u cānān

7 Ger hisset ü şerefdür ver zülmet-i kederdür
Zinhār anı Ğarīķi Ğaķ'dan durur eyü şān

473 (M:71b)

Fe'ılātün Mefā'ilün Fe'ilün

1 Müşkil münkire 'ārife āsān
Ğall ider her dem āyet-i Ğur'ān

2 Kāfirüñ küfrü aña ĩmāndur
Kāfire ammā küfrdür ĩmān

3 Aşlına baksañ cümle eşyānuñ
Küllü anlara Ğaķ'dan irer cān

4 Ğudretin zāhir itdi yaratdı
Mā-terā dir *min-tefāvüt*⁹⁶³hān

5 *Mā-yeşā yaħluķu*⁹⁶⁴ Ğādir u Ğayyūm
Andan irer hep luţf ile iħsān

6 *Ya'rifü'l-eşyā* çün *bi-ezdād*⁹⁶⁵
Ana lāzımdır ādem ü Şeytān

7 Çün Mu'izz oldur hem Müzill oldur
'İzzet ü zillet bir durur yārān

8 Baħr-ı evvelden dürr-i a'lādan
Şey'-i vāħidden oldı bu elvān

9 Ey Ğarīķi sen 'ayna irdiñ kim
Ğördüñ andandur cümle bu a'yān

474 (M:71b)

Mef'ülü Fā'ilātün Mef'ülü Fā'ilātün

⁹⁶³ "Rahman olan Allāh'ın yaratışında hiçbir uygunsuzluk göremezsin." (Mülk, 3)

⁹⁶⁴ "Dilediğini yaratır." (Şura, 49)

⁹⁶⁵ "Eşya zıddıyla bilinir"

- 1 Ğāyet leṭāfetinden görünmez idi çü cān
Nev‘ā tekāşüf idüp gösterdi ‘ayn-ı insān
- 2 ‘Aynıdur bu şüret gerçi tenezzül itdi
Aña beyān degildür kim şekl-i rūḥ durur hān
- 3 Gūyā buḥār gibidür kim ol leṭāfetinden
Bulmaz ise keşāfet görünmek olmaz imkān
- 4 Çün kabz olup yığıldı ğaym oldu ya‘ni şüret
‘Ayn-ı buḥār durur ol görünür işte el‘ān
- 5 *Sübḥāne men zahur*⁹⁶⁶ dir Şeyḥ-i Kebir fehmi it
Ma‘nī vü şüret oldur yoḳdur ğayr-ı Sübḥān
- 6 ‘Ayne'l-yaḳīn durur bu tenbīh durur murādum
Maḥlūḳ-ı Haḳḳa ya‘ni ḥōr baḳmāḡil çü Şeyṭān
- 7 Sen *mā-terā Ğarīḳī* oḳı ki *min tefāvūt*⁹⁶⁷
Hem maḥlūḳundan olmaz ḥāli kemāl-i Raḥmān

475 (M:71b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 İşbu ‘ālem ḥayāldür yārān
Cümle aḥvāli fānī vü güzerāt
- 2 İ‘timād itme hiç bir ḥāle
Çün tebeddül bulur ḳamu her‘ān
- 3 Çünkü ḳalmaz ne naḳş-ı nīk ü ne bed
Geldi vü getdi ḥoş geçin sen hān
- 4 Benlik imiş günāh ‘irfānda
Benlik ile La‘īn durur Şeyṭān
- 5 Baḳmaḡil ḥōr hiç maḥlūḳa
*Mā-terā min-tefāvūt*⁹⁶⁸ Ḳur‘ān

⁹⁶⁶ "Kendimi tenzih ederim, eşyâyı izhâr eden Allâh'ı tenzih ederim" (Muhyiddin İbn-i Arabî'ye âittir.)

⁹⁶⁷ "Rahman olan Allâh'ın yaratışında hiçbir uygunsuzluk göremezsin." (Mülk, 3)

- 6 Cümlesi hal ile 'ibâdetde
'İzzet ü zillet aña hōd yeksān
- 7 Mu'izz veyā Müzill diseñ
Birdür esmā şevâbda ne gümān
- 8 Görki *eyyan* didi ki *mā-ted'ū*
*Felehü*⁹⁶⁹ okı âyet-i Sübhān
- 9 Pes mezâhir kamu 'ibâdetde
Kudretin bildirür Ğarîkî ez-ân
- 476 (M:72a)
Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
- 1 Hep zılâl-i Hudâ durur bu cihān
Kim kıyāmı anuñladur el'ân
- 2 Zıl-i hōd şahş ile bulur māye
Hareket iden ol bu dāhi ez-ân
- 3 Çün Hüve'l-Hayy durur Hüve'l-Ķayyūm
Cümle ol oldı pes kamu ekvān
- 4 Zāt ğāyet laţif görünmez
Bu keşâfet ile buldı şüret cān
- 5 Ezelî oldı dāhi hem ebedî
Kevn ile bu fesād aña şıfatān
- 6 Varlık oldur beķā anuñdur hem
Küllü men didi çün '*aleyhā fān*⁹⁷⁰
- 7 Saña haķķa'l-yaķındür be Ğarîķ
Lîk münkir be-zann-ı şekk-i gümān

⁹⁶⁸ "Rahman olan Allâh'ın yaratışında hiçbir uygunsuzluk göremezsin." (Mülk, 3)

⁹⁶⁹ "De ki: "İster Allâh deyin, ister Rahman deyin. Hangisini deseniz olur. Çünkü en güzel isimler O'na hastır. Namazında yüksek sesle okuma; onda fazla da kısma; ikisinin arası bir yol tut." (İsra, 110)

⁹⁷⁰ "Yer yüzünde bulunan her canlı yok olacaktır." (Rahman, 26)

477 (M:72a)

Fā'ilatün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Cennet-i mev'ūd bātından durur t̄alibān
Ya'ni 'ulvīdür ki 'arşu'llāhdadur bī-gümān
- 2 Şāhidem *inne'l-lezīne kezzebū āyātina*
Lā-tüfetteḥ dirki *ebvābü's-semā*⁹⁷¹ Müste'ān
- 3 Hem didi *lā-yedḥulüne'l-cenneh* hattā *yelic*
El-cemel oḳı ki *fī-semmi'l-ḥiyā*⁹⁷² oldu beyān
- 4 Bil ki rūḥānī durur anda duḥūl u ekl u şurb
Faẓl-ı Ḥaḳḳıñdur kime dilerse virür rāykān
- 5 Āḥiret emri vü āşarı ki virdi Ḥaḳ ḥaber
Yalñız zāhir degül ma'nī vü diger vāridān
- 6 *İnne li'l-Ḳur'āne* dir *zührā ve baṭnā*⁹⁷³ Girdigār
Enbiyā vü evliyā bilür nedür sırr-ı nihān
- 7 Sırrı fāş iden Ğarīḳī kellesin virmek gerek
Sā'ati vardur velī meydāndadur baş ile cān

478 (M:72a)

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Pertev-i zātdur bu rūḥ-ı revān
Kendüye müsned itdi çün Sübhān
- 2 Aña bürhān oldu *min rūḥi*⁹⁷⁴
Külliden cüz durur ki oldu 'ayān
- 3 Cüz'ī rūḥuñ durur yine cismüñ
Mütekāşif olup görindi hān

⁹⁷¹ "Bizim ayetlerimizi yalanlayıp da onlara karşı kibirlenmek isteyenler var ya işte onlara gök kapıları açılmayacaktır." (Araf, 40)

⁹⁷² "Onlar, deve iğne deliğine girinceye kadar cennete giremeyeceklerdir." (Araf, 40)

⁹⁷³ "Kur'ân'ın Zahirî ve batını vardır. O batnında yedi kısmı var." (Aclûnî, C.1, s.21, n.35.)

⁹⁷⁴ "Ona ruhumdan üflediğim zaman." (Hicr, 29)

4 Çün Hüve'l-Bâṭın Hüve'z-Zāhir⁹⁷⁵
Zāhir u Bâṭın oldu pes yeksān

5 Emr-i nisbî durur nüzûlından
Bu teğâyür tefāvüt a'yan

6 Heb zuhūrāt-ı Hāḡ durur be Ğarīḡ
Bu beyāndan bilindi bil ki nihān

479 (M:72a)

Fe'ılātün Mefā'ilün Fe'ilün

1 İhtiyāriyle mi döner gerdün
Derd-i Hāḡ'dan döner meger dün gün

2 Niçe kurdıysa üstād-ı ezel
Çarḡ gerdişdedür ider mi sükün

3 Şun'-ı Hāḡ'dan durur bu kabz u bu baş
Kāhi mātem durur u kāh düğün

4 İktizāsına göre düzdi Qadīr
Emr-i Hāḡ'da musaḡḡar oldu nigün

5 Kevn ile hem fesād āna şıfatān
Ezelīdür işi budur her gün

6 Evvel oldur u āḡir ol küllī
Zāhir u bāṭın u derün u birün

7 Qā'im oldur kıyām anuñ be Ğarīḡ
Ol durur bu bürüz u dāḡi kümün

480 (M:72a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1 Yola girmez'özü-i leng iyer bu nefsi-nā-tüvān
Yimek içmek yatmaḡ ister tenbel olmuşdur hemān

⁹⁷⁵ O (Allāh), Zahirdir, Batındır." (Hadid, 3)

- 2 ‘Azm-i rāh itmez tekāhül idüben süstî kıılır
Tā riyāzāt kaçıısını urmayınca nefse hān
- 3 Merkeb-i Rūhu'l-Ḳudüs'dür kaçd-ı rūh aşı-ı vaṭan
Otlak aña yeg durur līkin degül elde ‘inān
- 4 ‘İlm-i Haḳ’ dan kim ‘amā gelmiş durur dirler aña
On sekiz biñ ‘ālemi geşt iylemiştür bī-gümān
- 5 ‘Ālem-i tafşilde kendü kemālin seyr ider
Tā ebed kim oldurur ‘ayn-ı ezel bunca zamān
- 6 Noḳta-i evvel cū ire āḫire bī-şekk ü riyb
Anuñ encāmı yine āğāzdur ender-cihān
- 7 İ’timād itme cihān luṭfuna zinhār ey Ğarīḳ
İşbu şādī şöyle bil kim ğamda olmışdur nihān

481 (M:72b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 ‘Aynum imiş ol nihān kim baña olupdur ‘ayān
‘Aks-i bāṭındur bu zāhir buña yoḳ şekk ü gümān
- 2 Çün *Hüve'l-Evvel Hüve'l-Āḫir Hüve'l-Bāṭın* faḳad
*Zāhir*⁹⁷⁶ oldu kim ‘ayān olan Hüve'Haḳ'dur hemān
- 3 ‘İlm ü ‘ayn-ı ḫālile zevḳ iyledüm bildüm bunı
Kendü ḫālüm olmasa taḳrīr itmezdi lisān
- 4 Bu durur tevḫīd-i zevḳī vecd bildüm beni
Buña şekk yoḳdur ki bürhānum Ḥudā’ dandur revān
- 5 *Mā-ra’eytü* didi *şey’en* küfr ider inkār iden
Ḳablehü ger görmediñse *ba‘dehü*⁹⁷⁷ vir gel nişān

⁹⁷⁶ "O (Allāh), O ilkdir, Sondur, Zahirdir, Batındır." (Hadid, 3)

⁹⁷⁷ "Ne gördümse ondan evvel (sonra) Allāh'ı gördüm." (Hz. Ebubekir'e aittir; Ceylan, 423)

- 6 *Ḳāle kāna 'llāhü ve'l-āne 'alā mā-kāne kān*⁹⁷⁸
Zıll-ı vehmidür şuver Bâkî Hudâ bunlar ki fân
- 7 Çün hadîd oldu başar gördi muhaqqak şâhını
Bu libâs olmaz aña mâni' görür sırr-ı nihân
- 8 Okı kim *mā yeftehi 'llāh*⁹⁷⁹ dād-ı Hâk'dur külliyâ
Buña Hâk fethi mübîn didi ki Ḳur'ânda beyân
- 9 Gerçi hâliñdür Ğariķi halka kâl oldu beyân
Ṭatmiyân bilmez nedür zannıyla kaldı der-cihân

482 (M:72b)

Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

- 1 Kimyâ-yı sa'âdet ey yârân
'İlm-i zâhir ibâdet a'ni ki hân
- 2 'İlm-i taḥķiķe berzaḥ olmışdur
Varmasun aña bî-kes ü nādân
- 3 'İlm-i Hâk olsa anlara ki şariḥ
Nefret iderdi dilleri ol ân
- 4 Yoķ durur çün kabûle isti'dād
Küfre varur kamu be-şekk ü gümân
- 5 'Ālem irşâdına gereklüdür
Ma'nide oldu sözümler it iz'ân
- 6 Ya'ni âdâb-ı şer'i tutanlar
'İlm-i Hâk'a irer hidâyet ez-ân
- 7 Rahmet oldu Ğariķi Peyğamber
İtdi irşâd ḥaş u 'âm-ı cihân

483 (M:73a)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

⁹⁷⁸ "Allâh vardı ve O'nunla beraber başka hiçbir şey yoktu. (Şu an dahi öyledir.)" (Aclûnî, C.2, s.119, n.2009.)

⁹⁷⁹ "Allâh, insanlara rahmetinden neyi açarsa artık onu tutacak yoktur." (Fatır, 2)

- 1 Bir libāsı ḥal' idüp birin daḥi giydi hemān
Zāt-ı ezelden tā seyrin ider ender-cihān
- 2 *Külle yevmin hüve fī şe'nin*⁹⁸⁰ nazār kıl kārına
Bu tebeddül hem taḡayyür heb anuñdur bî-gümān
- 3 Çün Hüve'l-Ḥayy'dur ḥayātı küllî andan buldılar
Bākî ḳalan hem ḥayātı Ḥaḳ durur ḡayrı ki fān
- 4 Bir ḥaḳîḳatden yaratdı on sekiz biñ 'ālemi
İ'tibārıdur bu ḡayriyyet merātibden bi-dān
- 5 Bunca māhiyyāt bî-mişlüñ şıfātıdur velî
Farḳ için bu benlik ü senlik olup durur 'ayān
- 6 *Küllü şey' fî-küllü şey*⁹⁸¹ mevcüddur bî şekk ü riyb
Şöyle kim bir zerrede yüz āftāb oldu nihān
- 7 Cennet ü düzaḳ 'azāb u maḡfiret ḳaşr ile ḥür
'Aks-i ḳahr u luḡfdur zātuñ şıfātıdur ez-ān
- 8 Bir ḥayāli Ḥaḳḳa bāzıdır vücūdu 'ālemiñ
Perde ardından anı tahrîk ider üstād-ı hān
- 9 'İlm ü 'ayn-ı ḥāl ile bildüñ Ḡarîḳî sen velî
Perde-i pindārda maḥcūbdur bu münkirān

484 (M:73a)

Mef'ülü Fā'ilātü Mef'ülü Fā'ilün

- 1 Ol zāt bu şıfāt ile zāhir olup 'ayān
Biñ bir libās içinde özin iyledi nihān
- 2 Dünyā vü āḥiret ü 'azāb ile maḡfiret
Cennāt u ger ḳuşūr u enhār u ḥüriyān
- 3 Bu on sekiz biñ 'ālem olan bir vücüddur
Bir ḡüher oldu cümlesi aşlına baḳ hemān

⁹⁸⁰ "O (Allāh) her an yaratma halindedir." (Rahman, 29)

⁹⁸¹ "Her şey her şeyin içindedir"

- 4 Bir nokṭanuñ içinde nihān cümle kā'ināt
Vech-i Ḥudādan oldu vü temme'l-kelām hān
- 5 *Hel min* didi bi-*Ḥalıķın*⁹⁸² a'ni ki ğayrahu
Hem *mā-terā* didi bi-*tefāvūt*⁹⁸³ Ḥudā-yı cān
- 6 Mār ile mūr u 'aķreb ısırur seni nihān
Aḥlāķ-ı zıṣtūñ iyledi a'ni saña ziyān
- 7 Kendüñde seyr eyle zuhūrāt-ı 'ālemi
Bir nüṣhasın mücemmi'-i ekvān-ı dü cihān
- 8 Ger 'ilm ü 'ayn-ı ḥāl ile āġāh ister iseñ
Taḥsīn iyle Ő'rüme andan durur niṣān
- 9 Bal demek ile tatlu olur mı aġız Ğarīķ
Zevķ iyleyen bilür ne niṣāndur u ne lisān

485 (M:73a)

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Olan esrār-ı Ḥaķķ ile ḥayrān
Ayılır mı ki tāzeler her ān
- 2 'Aṣķ yolında olur ol cānbāz
Tāze tāze bulur bu köhnede cān
- 3 Olımaz 'ayb gözlerine ḥicāb
Ğaybdandur ḳamusu aña niṣān
- 4 Āgeh oldu ki vaṣl-ı Ḥaķ'dur
Yine bu vuṣlat içredür cihān
- 5 İbn-i vaķt oldu Rabb'ine teslīm
Aña bir ḥāl oldu sūd u ziyān
- 6 Fikr-i māzī vü yād-ı müstaķbel
Perdedür rāh-ı Ḥaķ'da ey yārān

⁹⁸² "Allāh'tan başka yaratıcı var mı?" (Fatır, 3)

⁹⁸³ "Rahman olan Allāh'ın yaratışında hiçbir uygunsuzluk göremezsin." (Mülk, 3)

- 7 Zāri vü ḥande āh ile nāle
Hüŷyārī durur bu ‘ayn-ı ‘ayān
- 8 Fāni olana oldur ulu günāh
‘Aql teşvīŷ virür a‘ni nihān
- 9 Mest-i Ḥaḫḫ olan ey Ğarīḳī hemān
Ol bilür kim ne ḥāl durur bu beyān

486 (M:73b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Felsefī ḳavline ŷaḳın yārān
Olma rāzı ki bī-ḫaberdür hān
- 2 Dir ḥayālātdur ḳamu ‘ālem
Güzerāndur ki maḥv nām u niŷān
- 3 Ne ŷevāb u ne āḫiret ne ‘iḳāb
Pes yalan mı nebīler ü Ḳur’ān
- 4 Evvel ü āḫir ü zuhūr u buṭün
ŷıfatānı muḳarrer iŷte ‘ayān
- 5 Fehm-i māḳāldür velī maḳŷūd
Ma‘nīsin bilmedi ki ŷüretiyān
- 6 *Fe-lime* aydur *yu‘azzibüküm* oḳı
Ya‘ni min-*zünübiküm*⁹⁸⁴ yeter bu beyān
- 7 Çün *vecednā* didi Ğarīḳī Ḥudā
*Mā-ve‘adnā*⁹⁸⁵ iden bulur her’ān

487 (M:73b)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Ḳuvā-yı nefsi-i ḥayvānī durur didükleri ŷeyṭān
Anuñ gibi ḳuvā kim ŷehvetüñ ḥāŷıl olur el’ān

⁹⁸⁴ "Öyleyse günahlarınızdan dolayı size niçin azap ediliyor." (Maide,18)

⁹⁸⁵ "Biz Rabb'imizin bize vadettiğini gerçek bulduk." (Araf, 44)

- 2 Buña işbāt budur kim didi *yecrī bi-mecrī'd-dem*⁹⁸⁶
Mücessed şanma anı kim geze ol ez-derün insān
- 3 Muḥālif olan oldur rāh-ı şer' vü emrine Ḥaḫḫ'uñ
İçiñden olduğıdur güç ki zabtı olmadı āsān
- 4 Anuñ katli degül mümkün ki senden cüz durur aşlen
Ki çaḫmaḫda olan āteş söyünmek yoḫ durur ey cān
- 5 Ne deñlü ḫanın aḫıtsañ hevāsı tāzedür yine
Ġariḫi anı tıg-i cū'dur ḫatlı itmege dermān

488 (M:73b)

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Bil ittihad-ı ḫal ile zevḫi durur hemān
Ḥālī degül ki ḫālī beyāndur begüm gümān
- 2 Bürhān ile eger çi gelür 'ilm ile yaḫın
Ḥaḫḫa'l-yaḫın ḫāl ile olur degül beyān
- 3 Kāfir olur 'ibādete baḫarsa mütteḫid
Kendü vücūdı gibi ḫabūl itdi külli hān
- 4 Ḥayvān olan ḫo otlasun incitme zinhār
İnsān olana sırr-ı Ḥudādan virüp nişān
- 5 Kendümde seyr iyledüm ef'āl-i 'ālemi
Lezzāt u ger elem baña te'sīr ider nihān
- 6 Zevḫ ile vaḫdet ol durur aḫvāl-i 'ālemi
Kendüñde bulasın bu nişāndır saña ez-ān
- 7 Ḥalḫa münāsib olanı ki gāh bu Ġariḫ
İder beyān līk olur anlara lisān

489 (M:73b)

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

⁹⁸⁶ "Şeytan insanoğlunun damarlarında tıpkı kan gibi cereyan eder." (Canan, n.2200.)

- 1 İzhār-ı kudret oldu ğaraż hılkat-i cihān
Hep iktizā-yı zāt dilerdi ola ‘ayān
- 2 Qur’ān'da didi Hāķ *bi-yedeyye*⁹⁸⁷ budur murād
Taḥmīr oldu gilde şifātı budur beyān
- 3 Māhiyyeti keşir ki esmāda görünür
Ezdādla bilindi ḫilāf oldu pes nişān
- 4 ‘İlmi muḫīṭ idi irādet anuñ durur
Hel min didi be-*ḫālīķın*⁹⁸⁸ anuñ bu şān
- 5 Şürettedür ḫilāf velī ma‘nī bir durur
Bunca libāsa girdi görindi bize o cān
- 6 Ğayrısı yoķ cihānda Ğarīķi ḫaķīķatā
Eşyā ile görindi bilen bildi līķ hān

490 (M:74a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Āh bu derd ile gerekdür imtinān
Müstecāb ide du‘āmuz Müste‘ān
- 2 Ger ḫabūl itmez ise Ḫālīķ yine
Olalum giryān idelüm biñ fiğān
- 3 Çün ḫaber böyle dimiş durur Rasūl
Kim tazarru‘ itse Bārī’ye zebān
- 4 Dir *ķad istaḫyeytü min ‘abdi* Ḫudā
ķad ğafirtü festecebtü dir hemān
- 5 Yā İlāhi çün Muḫammed’dür şefi‘
Müstecāb it ümmetiem bī gümān
- 6 Biñ bir ismüñ ḫaķķı içün yā İlāh
Qur’ān’uñ ḫaķķı ki sen itdün beyān

⁹⁸⁷ "İki elimle." (Sad, 75)

⁹⁸⁸ "Allāh'tan başka yaratıcı var mı?" (Fatır, 3)

7 Enbiyā vü evliyā ḥaḳḳı meded
Dört kitābuñ ḥaḳḳı kim vardur ‘ayān

8 Ol melekler ḥaḳḳı içün kim qarīb
Ḥāş kullaruñ ḥaḳḳı vü hem cinān

9 Bu Ğarīķi'nüñ ḳabūl it da‘vetin
Ḳurbān olsun yoluña cism ile cān

491 (M:74a)

Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ül

1 Çü mel‘ünadur işbu dünyā-yı dūn
Ḥuzūr olmadı bunda itmek sūkūn

2 Ki *lā-rāḥata*⁹⁸⁹ didi dūn liķā
Fenāda beķādur ki zātı derūn

3 La‘in ile olan be-ķavl-i Rasūl
Degül la‘inden bil kim olda burūn

4 Oķı kim didi Ḥaḳ *razū bi'l-ḥayāt*⁹⁹⁰
*Fe-me‘vākümü’n-nār*⁹⁹¹ ey zūfünūn

5 Zemāyim caḥim ü ḥamāyid cinān
Liķā ‘aşķ-ı Ḥaḳ'dur ki seyr-i kümūn

6 ‘İbādet ğurūr u ‘ulūm-ı ‘ayn-ı ān
Velāyet muḥabbet ki ol baḥr-ı ḥā‘n

7 *Ve mā-‘alleme’l-ķalem* pes ey Ğarīķ
Fenā ‘aşķ-ı Ḥaḳḳ terk-i *mā-yeşturūn*⁹⁹²

492 (M:74a)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Bī-ḥōdem ḥayret ü niyāzından
Şüretā fāriĝem namāzından

⁹⁸⁹ "Mümine Rabb'ine kavuşuncaya kadar rahat yoktur." (Hadis-i Şerif)

⁹⁹⁰ "Dünya hayatına razı olanlar." (Yunus, 7)

⁹⁹¹ "Onların varacakları yer ateştir." (Yunus, 8)

⁹⁹² "Nün. Kaleme ve satır satır yazdıklarına yemin olsun." (Kalem, 1)

- 2 Ka'be-i dil tavāfını her dem
İderem gelmişem Hicāz'ından
- 3 Bir düşüp kalkar ancak ol münkir
Bî-ḥaberdür velī cevāzından
- 4 Zikr eşyānuñ istimā'ından
Ġaşş olan bildi iş bu rāzından
- 5 Dünyā bir 'ārife ider mi ziyān
Bî-ḥaberdür ki çoğ u azından
- 6 Bu Ġarīkī melek muşāḥabetin
Gördi ḥalkuñ geçüp nüvāzından

493 (M:74b)

Fe'ilatün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 *Merace'l-baḥreyn didi yelteḳıyān*⁹⁹³
Fehm itmez bunu 'avām-ı cihān
- 2 Çünkü kendüñde ola ol berzah
Mümteni' oldı ref'i bil zi-miyān
- 3 İttıla'-ı guyūba esfelden
'Azm-i eflāk itse ger Şeytān
- 4 Nefy iderler şehāb ile gör kim
Münkirüñ ḥālī bu durur el'ān
- 5 'Ārifüñ şöḥbetinden iyler redd
Bu müşāhid durur be-cümle zamān
- 6 Çünkü *lā-yebḡıyān*⁹⁹⁴ didi Ḥālīḳ
Bil ki maḥrūmdur yeter bu beyān
- 7 Fażl Ḥaḳḳ'uñ elindedür be Ġarīḳ
Dir ki *yü'tihi men yeşā*⁹⁹⁵ Ḳur'ān

⁹⁹³ "İki denizi birbirine kavuşmak üzere salıvermiştir." (Rahman, 19)

⁹⁹⁴ "Aralarında bir engel vardır birbirini geçip karışmazlar." (Rahman, 20)

⁹⁹⁵ "Onu dilediğine verir." (Cuma, 4; Ali İmran, 73)

494 (M:74b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 *Küllü men* didi Haḫ ‘*aleyhā fān*⁹⁹⁶
Şüreti gitti ma‘nî ḳaldı hemān
- 2 Şıfateyni durur fenā vü beḳā
Pes zuḫūr ister ol buṭün u ‘ayān
- 3 Oḳı Ḳur‘ān'da didi *fī-lebs*
Ki *cedīd*⁹⁹⁷ oldı mişl-i şüret-i ān
- 4 Noḳta zamm oldı ‘ḡayn olub ‘aynuñ
Farḳ olundı Ḥudā ile insān
- 5 Saña oldur bidāyet ü ḡāyet
Aḫiret intihādan oldı beyān
- 6 Yine oldur ki didiler evvel
Ki mekīn olur ol u ḡāh mekān
- 7 Ḳurb-ı rühānî bulmasa bu Ğarīk
Virmez idi Ḥuda'dan olda nişān

495 (M:74b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Vahdete gel ki oldur emen-i amān
İḫtilāfāt şirkden be cihān
- 2 Didi *men ḳāle lā ve illa'llāh*
*Deḡale'l-cennete*⁹⁹⁸ budur bürhān
- 3 Ya‘ni kim *lā vüçüd illallāh*⁹⁹⁹
Kim bulursa bunu girer be-cinān

⁹⁹⁶ "Yer yüzünde bulunan her canlı yok olacak." (Rahman, 26)

⁹⁹⁷ "Onlar yeni bir yaratma hususunda şüphe içindedirler." (Kaf, 15)

⁹⁹⁸ "Lâ ilâhe illallah diyen her kişi cennete girer." (Hadis-i Şerif)

⁹⁹⁹ "Allâh'tan başka varlık yoktur." (Muhyiddin İbni Arabî'ye ait olduḡu ifāde edilmektedir.)

- 4 Şüret-i bâtın oldı bu zâhir
Vech-i Hâk bâki vü bu olur fân
- 5 Okı *mâ-ḥalkuküm* didi Hâlîk
Ki *ve lâ-ba'süküm*¹⁰⁰⁰ budur Qur'ân
- 6 Nefs-i vâhiddur kamu 'âlem
Ger ta'addüd bulursa diñle beyân
- 7 Nüşhasın kâ'inâta kendüñe baq
Keşret-a'zâda cismde bir cân
- 8 Ba'zı a'zâ 'uyübile meşhür
İ'tibârı degül midür yeksân
- 9 'İllet icâda bir durur be Ğarîk
İşbu tevhîdi bilmeyen Şeytân

496 (M:75a)

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 'Âlem libâsını ki giyer şalunur o cân
Fî-lebsin didi gör ki *cedîd*¹⁰⁰¹ aña beyân
- 2 Bir pertev ile zâhir ider zıllini hemân
Şanma duḥül ider ki aña yok durur mekân
- 3 Hep iktizâsı hâl olupdur eger çi kim
Tebdîl ider şanâyî' māzi olur zamân
- 4 Hâl'-i libâs idüp kamu 'âlem olur cedîd
Kâ'im durur velîk bu peydâda ol nihân
- 5 Bu varma gelme ḥâb u ḥayâlün durur kamu
Şun'ında ḡâ'ib oldı velîkin yine 'ayân
- 6 Bunca mezâhir ile zuhûr itdi kudreti
Bunca nişân içinde yine gör ki bî-nişân

¹⁰⁰⁰ "Sizin yaratılmanız ve diriltilmeniz, ancak tek bir kişinin yaratılması ve diriltilmesi gibidir." (Lokman, 28)

¹⁰⁰¹ "Onlar yeni bir yaratma hususunda şüphe içindedirler." (Kaf, 15)

7 ‘Ayne'l-yaqīn oldı çü tenbīh-i Hāq saña
Bildüñ Ğarīķī münkir-i Hāq qaldı der-gümān

497 (M:75a)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Feülün

1 Namāzuñ ‘ādet ü zikrūñ perīşān
Ki qāli bir beyāndır şöyle bil hān

2 Niyāz andan yek olur dil içinde
Ki *dūne'l-cehr*¹⁰⁰² didi Hāq be-Ḳur‘ān

3 Murāduñ varlığın virür niyāzuñ
Hemān hayret eyüdüñ andan iḡvān

4 *İzā temme* didi *el-faqr*¹⁰⁰³ fehm it
Tamāmı anda bil ki insān

5 Fenā buldı murādı yoqdur anuñ
*Fe-hüva'llāh*¹⁰⁰⁴ olur aña bürhān

6 Nihāyet anda bulur rāh-ı sālīk
Zihī ru‘yet zihī ḡālāt-ı Sübhān

7 Ğarīķī mā ü rā‘ sīni qaldır hep
Eger ḡāl ister iseñ ol durur kān

498 (M:75a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1 Nār-ı ‘aşq içre idüpdür keşfini Rabb’üm nihān
Ğam yiyen bulur bu zevq-i şādī-i ender-cihān

2 İşte işbātum ki *nāru'llāhi'l mūqad* didi
Teḡḡali‘u bu *‘ale'l-ef’ideh*¹⁰⁰⁵ dūr Ḳur‘ān be-ḡān

¹⁰⁰² "Yüksek olmayan bir sesle sabah akşam Rabb'ini an." (Araf, 205)

¹⁰⁰³ "Fakr en son noktasına vardığında İşte o Allāh'tır." (Sûfi sözlerinden, Ceylan, s.426)

¹⁰⁰⁴ "Fakr en son noktasına vardığında İşte o Allāh'tır." (Sûfi sözlerinden, Ceylan, s.426)

- 3 Lutf-ı Hakk'a i'timād iden bu keşfi bulmadı
Anuñ için gam yimek yegdür dimişler 'aşıqān
- 4 Ahiret zevki budur gayrı ki hayvānī durur
Dünyā zevki şüret ü ma'na didügümdür hemān
- 5 Buña işbātum ve inne'd-dāra dāre'l-āhīrah
*Le-hiye'l-ḥayevān*¹⁰⁰⁶ buyurmuşdur size etdüm 'ayān
- 6 Āhiret didigi ma'nādur bu 'ālemdür 'arāz
Her kime kim viridi Hakk anuñ durur *mā-kāne kān*¹⁰⁰⁷
- 7 Bunda buldı āhiret zevkin Ğariķī lā-cerem
Lev-kuşif didi *ğitā mā-ezdettü*¹⁰⁰⁸ Ḥaydār-ı Kām-rān
- 499 (M:75a)
Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün
- 1 Cümle maḥsūsāt Allāh ile olmuşdur 'ayān
Her biri bir kudretin izhār ider ḥōd bi-gümān
- 2 *Küllü men* didi *'aleyhā fān yebkā vechü*¹⁰⁰⁹
*Leyse fi'd-dāreyn gayru'llāh*¹⁰¹⁰ dimekdür hemān
- 3 *Lā-ilāhe* diyen *illa'llāh daḥale'l-cennete*¹⁰¹¹
Ya'ni *lā-ğayr*¹⁰¹² bilen olmuş durur ehl-i cinān

¹⁰⁰⁵ "Allahın tutuşturulmuş ateşidir, (Yandıkça) tırmanıp kalplerin ta üstüne çıkar. (Hümeze, 6-7)

¹⁰⁰⁶ "Ahiret yurduna (oradaki hayata) gelince, işte asıl yaşama odur." (Ankebut, 64)

¹⁰⁰⁷ "Allāh vardı ve O'nunla beraber başka hiçbir şey yoktu." (Aclūmī, C.2, s.119, n.2009.)

¹⁰⁰⁸ "Örtüleri açılsaydı dahi yakınım artmazdı." (Hz. Ali'ye aittir; Ceylan, s.423)

¹⁰⁰⁹ "Yer yüzünde bulunan her canlı yok olacak. Ancak azamet ve ikram sahibi Rabb'inin zatı baki kalacak." (Rahman, 27)

¹⁰¹⁰ "İki evde (dünya ve ahirette) Allah'tan başkası yoktur." (Cüneyd-i Bağdadî'ye ait olduğu ifade edilir, Yılmaz, s.114, n.410.)

¹⁰¹¹ "Lā ilāhe illallah diyen cennete girer." (Hadis-i Şerif; Ebu Derdâ (r.a)'dan rivayet edilmektedir.)

¹⁰¹² "İki evde (dünya ve ahirette) Allah'tan başkası yoktur." (Cüneyd-i Bağdadî'ye ait olduğu ifade edilir, Yılmaz, s.114, n.410.)

4 İktizā-yı zāta göre emr-i haḫḫdır cümlesi
Oḫı kim *va'llāhü ḡālibün* dir *alā emrih*¹⁰¹³ beyān

5 Ey Ğarīḫi cennet-i mev'ūdı umar 'ābidān
Cennet-i vechīde seyr ider hemīşe 'āşıḫān

500 (M:75b)

Fe'ılātün Mefā'ilün Fe'ilün

1 Şūret ḡayb oldu işbu cihān
Ki müşāhid durur şıfātı 'ayān

2 'Ālem oldu 'alāmet andan kim
Ḥayy u 'Ālim Ḳadīr'dür Sübhān

3 Bil ki āyātdur ḫamu andan
Ma'nī oldur şuverde işte nişān

4 Bunda seyr iyle sırr-ı Sübhān'ı
Bunda görürler 'ārifān el'ān

5 *Lev-kuşife'l-ḡıṭā'ü* didi 'Alī
Gör ki *mā-ezdedtü* dir *yaḫīnen*¹⁰¹⁴ hān

6 Oḫı *men kāne hāzihi a'mā*
*Fe-hüve fi'l-āḫirat*¹⁰¹⁵ didi Ḳur'ān

7 Ḳurb-ı rūḫānı kesb iden gördü
Vāşıl oldu bu sırrı bildi hemān

8 Evvel ü Āḫir ol durur 'āşıḫ
Zāḫir u Bāṭın ol durur ne gümān

9 Bu kemāle iren Ğarīḫi hemān
Āḫiretdür cihān aña bu zamān

501 (M:75b)

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

¹⁰¹³ "Allāh emrini yerine getirmeye kadirdir." (Yusuf, 21)

¹⁰¹⁴ "Örtüleri açılsaydı dahi yakīnim artmazdı." (Hz. Ali'ye aittir; Ceylan, s.423)

¹⁰¹⁵ Bu dünyada kör olan kimse ahirette de ködür." (İsra, 72)

- 1 Süleymân-himmet olan yoğ ğamı dünyâ cefâsından
Ki varı yoğı birdür oldu bî-pervâ haţâsından
- 2 Anuñçün didi Hağ *lebġav*¹⁰¹⁶ ki güçdür zabtı dünyânuñ
Velî zabtı iyleseñ haţ olunur nev'â şafâsından
- 3 Rasûlu'llâh buyurdu *ni'me mâli şâlihu*¹⁰¹⁷ ya'ni
Eger Hağ yolına şarf idesiñ hoşdur 'aţâsından
- 4 Ğanîler var ki mâlı aña 'ayn-ı dūzađ olmuşdur
İşi her demde âh u derd kimi ölür taşasından
- 5 Anuñ gibi ğanîler hađđına didiki *ıyyâküm*
Ki anlar günde biñ kerre ölürler ğam belâsından
- 6 Oğı kim *ağdimâ* didi Hudâ emr itdi dünyâya
Ki ehlu'llâh şarf iyler ziyân itmez ğinâsından
- 7 Ğarîķi dünyâ hâzır olsa hağc itmek olur âsân
Velî taşşîli müşkildür ki cevri çok vefâsından

502 (M:75b)

Mef'ûlü Fâ'ilâtün Mef'ûlü Fâ'ilâtün

- 1 Bağru'n-Nihâye olsun ismi ki oldu dîvân
Hep kavlı-i muntehîdir şi'rüm ki pür zi-Ķur'ân
- 2 Gavvâş olan bu bağra ger ka'rına irerse
Ķâliblere dilinden yağdırdı dürr ü mercân
- 3 Gerçi ki evliyânuñ bir pertevi durur bu
Benden beyân olındı bunca 'ayân u bürhân
- 4 *Yü'tîhi men yeşâ*¹⁰¹⁸ fağl-ı Hudâ'dan irdi
Bir tâlibe hediye olsun ki ola hağrân
- 5 *El-mer'ü hüd 'adüvvün şâbit li-men cehe*¹⁰¹⁹dir
Fehm itmeyen okusun ebced ki ders-i şıbyân

¹⁰¹⁶ "Allâh kullarına rızkı bol bol verseydi azarlardı." (Şuara, 27)

¹⁰¹⁷ "Salih mal ne güzeldir."

¹⁰¹⁸ "Onu dilediğine verir." (Cuma, 4; Ali İmran, 73)

¹⁰¹⁹ "Kişi, bilmediğinin düşmanıdır." (Hz. Ali)

6 Ben fāniyem ölürem kim *küllü men* didi *fān*¹⁰²⁰
Bâkî kıala kitābum devr eyleye be-devrān

7 Maķşuduñ ey Ğariķi bundan nedür cihānda
Yād ide Fātiha'yla oķursa ehl-i ‘irfān

503 (M:75b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1 Çün kıamu cühhāl fehmi itmez haķıķatden lisān
Lā-cerem cehlinden irşād itdiler peyğamberān

2 Kıillet-i ‘aql ile hırş u ğafletinden külliyyā
Kaldılar ender-đalālet bilmeyüb Haķ’dan nişān

3 Şefkaten şāri‘ daği cehl ile irşād iyleyüb
Bilmemek yegdür diyüp bir vech ile itdi beyān

4 Kendüler bilürdi likin itmedi ta‘rif ān
‘Aql za‘afından kıamu esfelde kaldılar ez-ān

5 Sözlörüñden sem‘ ile añlardı ola nesnecik
Bātınnı taşfiye etse Ğariķi münkirān

504 (M:76a)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Kāldür bu umür-ı şer‘-i beyān
Hāl oldur ki *küllü men* didi *fān*¹⁰²¹

2 Çünkü buldı murād-ı nefsi fenā
İrdi maķşūda rūḥ kim Sübhān

3 Varlığuñ kıaydıdur perişāni
‘Aql endişe virür olda ziyān

5 Nisyedür çün şevāb-ı ferdāni
İntizār oldı mevt olda cinān

¹⁰²⁰ "Yer yüzünde bulunan her canlı yok olacak." (Rahman, 26)

¹⁰²¹ "Yer yüzünde bulunan her canlı yok olacak." (Rahman, 26)

- 6 Çün *'aleyküm* didi ki *bi'n-naqd*
Bunda görmek gerek cemâlini hân
- 7 Okı *men kâne hâzihi a'mâ*¹⁰²²
Görmeyen bunda itdi ol hüsrân
- 8 Andan irdi baña cemâl-i 'ulüm
Dilde tenbîh ider hemîşe nihân
- 9 Gerçi *lâ ya'lemü* didi *el-ğayb*
*İlla'llâh*¹⁰²³ kim budur Qur'ân
- 10 Lîk *ve'r-râsihün fi'l-'ilm*¹⁰²⁴
Ğaybdan virdi pes Ğarîķi nişân

505 (M:76a)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Mezheb-i Rabb'î durur mezhebüm ey 'âşıķân
Hulķ-ı Hudâ'dur benüm cümle şifâtum hemân
- 2 Maķşad u mezhebleri bir put-ı mevhūmedür
Putâ tapar ekşeri bil ki bu halk-ı cihân
- 3 Bil ki işüm külliya aña müfevviż durur
Meylüm añadur kamu gâh çü nîn gâh çü nân
- 4 'Ādete tapmak baña şürete tapmak gelür
*Leyse siva'llâh*¹⁰²⁵ elâ 'ābid u ma'būdân
- 5 Vech-i Hudâ'dur kamu saña Ğarîķi faķad
*Ye'tiyeke'l-yakîn*¹⁰²⁶ gitdi ki cümle gümân

506 (M:76a)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

¹⁰²² "Bu dünyada kör olan ahirette de kördür." (İsra, 72)

¹⁰²³ "Allâh'tan başka kimse gaybı bilemez." (Neml, 65)

¹⁰²⁴ "İlmde yüksek payeye erişenler." (Ali İmran, 7)

¹⁰²⁵ "Cübbemin içindeki Allâh'tan başkası değildir." (Cüneyd-i Bağdâdî'ye ait bir ifadedir. Ceylan, s.425)

¹⁰²⁶ "Sana yakîn (ölüm) gelinceye kadar Rabb'ine ibadet et!" (Hicr, 99)

- 1 Ne muh̄birsin ne müstaḥbir be hey münkir ne cāhilsin
Ne mest-i cām-ı Allāh u ne mestürsin ne ğāfilsin
- 2 Çü lā-nü'min durur ḳavlüñ senüñle güft ü gūyum yok
Ki Bū-Cehl'üñ ṭarīkīdür ṭarīḳüñ küfre māyilsin
- 3 Ḥamūş ey şūfi-i resmī nedür bu raḳş u bu na'ra
Ne mest-i cām-ı Mañşür'sın riyādan mest kanzilsin
- 4 Dilā geh mā'yil-i maḥbūb u meysin kāhi ṭalibsin
Benümle ol şehūñ beyninde sende özge hā'ilsin
- 5 Ğarīḳī gel bu mal u mülk-i dünyā'dan ferāġāt ḳıl
Riyāzet pīşe gir ey merd-i dānā çünki 'āḳilsin

507 (M:76a)

Fe'ilatün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Sendedür cümle ma'nā-i dü cihān
Sendedür cümle āşikār u nihān
- 2 Rāzuñı iste kendü nefsiñde
Anda olmuş durur bu gizlü 'ayān
- 3 Pāk ḳıl göñlüñi 'alāyıḳdan
Tā ki ta'līm ide saña Ḳur'ān
- 4 Levh-i dilden oḳı bu tefsīri
Şerḫ olınmış durur ḳamu bu beyān
- 5 Derd senden durur devā senden
Sendedür ol ṭabīb ṭurma bir ān
- 6 Bir ḥaḳīḳatdur zuhūr itdi
Āşikār oldı bu zemīn u zamān
- 7 Ey Ğarīḳī ger olsa isti'dād
Ref' iderdi ḥicābını dil u cān

508 (M:76b)

Mefā'ilün Mefā'ilün Feülün

1 Hicābeyn oldı t̄alib küfr ü ĩmān
Verāsıdur Hudā bil ey müslümān

2 Nişān virmek olurdı rāğıb olsa
Velī cāhillere virmek yoğ imkān

3 Bu ‘ālem halkı nākışlardur ekşer
Şular kim Hakk’ı bildi oldı insān

4 Muqallīdūñ işidür vehm-i pindār
Muvahhidūñ sözi Kur’an u bürhān

5 Ğarīķī sālīk meczūb idi evvel
Velīkin ebter oldı şimdi ihvān

509 (M:76b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1 Çünkü senden ğayrı yüzüñi kimse görmez ‘ayān
İşbu halkıñ gözlerinden niçün olduñ sen nihān

2 Bir nefes benden cüdā olmaz Hudā bu turfe kim
İderem hicrinden anuñ rüz u şeb āh u fiğan

3 Niçesi olsun cüdā benden Hudā hiç bir nefes
Kim anuñladur hayātum çünkü oldur cān-ı cān

4 Fāni ol tā bulasın ba‘de’l-fenā t̄alib-beķa
Bī-nişān ol diler iseñ bulasın Hakk’dan nişān

5 Lā-mekāndur ey Ğarīķī ol Hudāvend-i cihān
Niçe işbāt idesin sen ana bir gūne mekān

510 (M:76b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1 Halk t̄akaķ mi getürür sırr-ı dil olsa ‘ayān
Cem‘ olup iderler idi el-ħacer ol dem hemān

2 Çünkü Hakk’uñ sırrın setr eyle özüñ Hakk ile
Hakk ile setr olıcaķ bātil görünmez bī-gümān

- 3 Ol saña sırr sen aña sırrsın buña yok şekk ü riyb
Gör nice itmiş özin sırr-ı nihân-ender-nihân
- 4 Hâk saña sırr ola sen gâfil özüñden vâ saña
Bundan özge ne virem saña eyâ câhil nişân
- 5 Ey Ğarîķī çün Hudâ kend'özni sırr eylemiş
Pes niçün etmek dilersin sırrıñı keşf ü beyân

511 (M:76b)

Fe'îlâtün Mefâ'ilün Fe'îlün

- 1 Gerçi der-gâh-ı Hâk durur ekvân
Aña oldı ħarîm-i ħâş insân
- 2 Külli meclisi ol durur ya'ni
Anda şıgındı kemâlle Sübhân
- 3 'Arş-ı Allâhdur gönül çünkim
İstivâ anda iyledi Raĥmân
- 4 Lâ-mekân oldı gerçi ol Bârî
Bundan özge bilinmez aña mekân
- 5 Zât-ı Hâk gerçi kim münezzehdür
Küllide vâcib ol durur el'ân
- 6 Kim ki bildi emânet-i Hâkķ'ı
Şevķ-i Hâk'dan olup durur nâlân
- 7 Olımaz çün kıyâm bî-Ķayyüm
Küllî andan durur Ğarîķī nişân

512 (M:77a)

Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün

- 1 Her murâduñ kim Hudâ'ya mâ'il ider ey filân
Ol Melik'dür daĥi Raĥmân'dur muĥaķķaķ bil hemân
- 2 Her murâduñ kim seni ğayr-ı Hudâ'ya ħandurur
Ol durur Şeytân ki azdırur seni dâ'yim nihan

- 3 Pes bu taqđırce murāduñ hūb u zişt
Sen melā'ik hem şeyā'ınle 7olısın bī-gümān
- 4 7o7tolu içüñ şeyā'ındür sen andan bī-7aber
Şöyle şanursın beyābandan gelür ol azduran
- 5 Her ne deñlü kim muzır derd var ise dünyāda hōd
Küllisi nefsuñde dāhıldür saña ider ziyān
- 6 Nefsini ıslāh iden buldı 7alāş İblīs'den
Her kim ıslāh itmiye Şeytān iledür her zamān
- 7 Ger Mu7ammed ümmetiyeñ müslim iyle Şeytān'uñ
Kim müslümān iyledi Şeytān'uñ A7med yār-ı cān
- 8 Ümmet olan her ne itdiyse Rasūl itmek gerek
Sünnetüm terk iyleyen ümmet degüldür didi hān
- 9 Ey Garīķi niçe müslim ola Şeytān'uñ senüñ
Ger 'ināyet itmeye saña Hudāvend-i cihān

513 (M:77a)

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

- 1 Cām-ı Hudā'dan mest olan dīvānedür mecbūr olan
Nefsi hevāsında yılan mu7tār durur ol bī-gümān
- 2 Tedbīr-i dünyāyı idüp fikr-i dırāz-ı dūr iden
Mu7tārdur ol şer' ile mecbūr olmaz ey filān
- 3 Gerçi Hudā taqđır itmişdür bizüm a'mālümüz
Teklīf itmişdür yine 7ayr-ı 'amel ey şālihān
- 4 Nefs-i degānuñ kāmını virüp hemişe rüz şeb
İş 7alıķ'uñ diyüp dāhi laf ursañuz ey cebriyān
- 6 Bilgil Hudā ta7ķiküñi terkīb itdi mūm-veş
Od urdı yanar kendüsi mu7tār anınçündür hemān
- 7 Fi'li benümdür dir isem müşrik oluram 7āliyā
Ver külli 7aķķ'uñ dirsem mülhid oluram ol zamān

8 Cebr-i haḳīḳī isteyen mest-i Hudā olmak gerek
Sen ey Ğariḳī mest iseñ mecbūr oldun der-cihān

514 (M:77a)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Ger Hudā’dan şorarşañuz yārān
Ḥaber-i ehl-i keşf toĝrı beyān

2 Vācib iken vücūdı Bārī’nüñ
Mümteni‘dür ki zātı ‘ayn-ı nihān

3 Muttaşf bi’l-‘adem durur likin
Zātı bilinmedi ne kān u ne nişān

4 Ya‘ni ğāyet laṭif görünmez
Lik māhiyyeti hemişe ‘ayān

5 Zāt-ı Haḳ’dan kimesne virse ḥaber
Oldur anuñ ḥamāḳatine nişān

6 *Evvelü mā-ḥalak*¹⁰²⁷ görünmez çün
Niçe görine ‘ayn ile Sübhān

7 Seyr kıll ey Ğariḳī evşāfın
Şıdḳına baḳsañ ol durur heme hān

515 (M:77a)

1 Bendedür Leylī ben aña Mecnūn
Tendedür rūḥ ya‘ni kim meknūn

2 ‘Aşk ile cismi pes fenā itdüm
Gördüm ‘aynum durur ol sırr-ı derūn

3 Her ne kim iktizā ide zātum
Emr idüp cisme *kün* didi ve *yekūn*¹⁰²⁸

¹⁰²⁷ "Allah ilk olarak akli yarattı ve ona kabul etmesini emretti." (Aclūnī, C.1, s.236, n.823.)

¹⁰²⁸ "Ol der ve hemen oluverir" (Bakara, 117; Ali İmran, 47)

4 Bendedür ğayb tendedür mestür
Aña ten bir libâsdur meymün

5 ‘Ayn-ı vuşlatda gör bu hicrânı
Ey Ğarîķī hayâtuñ ol dün gün

516 (M:77b)

Fā‘ilâtün Fā‘ilâtün Fā‘ilün

1 Ma‘rifetdür kişiye yâr-ı mu‘în
Fi‘l-i nigü hōd qarîn hem-nişîn

2 Çünkü *lâbūd min qarîn yüdfenü*¹⁰²⁹
Didi kavlinde Rasûl-i kâm-bîn

3 Fi‘l-i nigûdur senüñle defn olan
Ger naşîhat dileseñ pesdür hemîn

4 Mâl u câh u yâr-ı dünyâ ey aķî
Bunda qalurlar biri olmaz karîn

5 Ger ola fi‘lün nigü yâri kıılır
Bed olursa mâr olısar sehm-gîn

6 Fi‘l-i nigü ‘ilmsiz olmaz dürüst
‘İlm ile olur kişi Hâķķ'a yaķîn

7 Ey Ğarîķī maĝrūr olma ‘ilmüñe
Bî-‘amel ‘ilm olsa hem olmaz güzîn

517 (M:77b)

Fe‘ilâtün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Zât baħr-ı laķîf ü bî-pâyân
Şuver-i ‘âlem anda cümle nihân

2 Kâ‘imün bih durur qamu ‘âlem
Mażhar ol durur hemişe hemân

¹⁰²⁹ "Defnolunduĝunda sana yakın şeyler de seninle birlikte defnolur." (Hadis-i Şerif)

- 3 Lā-cerem ol qadīm bu ḥādīş
Bu kināyet zuhūrdandır hān
- 4 Mūtaʿaqib durur qadīm ü ḥudūs
Biri biriyle muttaşif her ān
- 5 Mütəkāşif olup nuzūlinden
Şuver oldı bilindi yaʿni bu şān
- 6 Cümleññ varlığı anuñla yine
Cümledendür münezzeh ol Sübhān
- 7 Kuqla-veş cümle i der taḥrīk
Şunʿunu gösterür Ğarīķi ez-ān

518 (M:77b)

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

- 1 Niçe ʿāşıklar diyüpdür ben de bildüm bī-gümān
Söyleden oldur beni bu perde ardından revān
- 2 Ol muʿallim ben muʿallem emr anuñdır ḥükm anuñ
Her ne kim taʿlīm iderse ānı söylerün hemān
- 3 Biz anı gönüllerde arayup yürürüz rüz u şeb
Göñlimüzde ol meger her dem gelürmüş mihmān
- 4 Ḥikmet ile kend'özin pinhān idüben ol qarīb
Şekk ü zannda qodı ḥalkuñ ekşerin ol cān-ı cān
- 5 Göglər ehli dir ki yerededür Ḥudā bī-şekk ü riyb
Yerler ehli dir *ale'l-ʿarş isteḩā*¹⁰³⁰ oldı beyān
- 6 *Küllü şeyʿ fi küllü şeyʿin*¹⁰³¹ didi fehm it ḩālibā
Zāhir u bāḩında Ḥāzır'dur Ḥudāvend-i cihān
- 7 Şöyle bil kim cevher oldur cümleʿ-i aʿrāzda
Kend'özini sizmedicek perde itmişdür nihān

¹⁰³⁰ "Rahman Arş'a istiva etmiştir." (Taha, 5; Secde, 4)

¹⁰³¹ "Her şey her şeyin içindedir."

- 8 Ḳudreti izhār ne ālātdur maḥlūḳ-ı küll
 Ol muḥarrekdür ki dürlü şan'atı ider 'ayān
- 9 Bürhān isterseñ Ğarīḳī işbu şi'rüñ şıdḳına
 Didi Ḥaḳ *bī-mā-yekūnū kāne* maḥcüb olma hān

519 (M78a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 'Ālem-i ervāḥdur zāhirde ecsām ey civān
 Bunda bilinür ḳamu cüz'ī vü küllī hān hān
- 2 Çoḳ durur eşnāf-ı bāṭın lā-cerem 'ālem-keşir
 Cins ü nev'īdür ḳadīm olan ki dirler ḥākimān
- 3 Dem-be-dem ğaybını seyr iyler varup rūḥ-ı revān
 Pāy-bend var yine tende getürür nā-gehān
- 4 Bār geşti yine budur oḳı *fī-lebsin cedīd*¹⁰³²
 Nāz-ı nāzān *Rabbenā aḥyeytenā*¹⁰³³ dirler hemān
- 5 Āḥiret sırrını bunda seyr iderler evliyā
 Lev keşef didi ki *mā ezdedtü*¹⁰³⁴ 'alāke imrān
- 6 Ey Ğarīḳī ḥaḳ-ı 'ālem lu'b iderler nār ile
 Māsiva'llāh āteş-i dūzaḥdur dir 'ārifān

520 (M:78a)

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Lā-mekān u münezzeh ol Sübhān
 Her mekānuñ mekānidur el'ān
- 2 Gerçi 'ālem ḳamusıdur ḡāhi
 Bunca ḳula ki oldur Sulṭān
- 3 Līk bī-ḥōd durur ḳamu uşşāḳ
 Derd-i hicrānda oluben nālān

¹⁰³² "Onlar yeni bir yaratma hususunda şüphe içindedirler." (Kaf, 15)

¹⁰³³ "Rabb'imiz bizi dirilttin." (Mümin, 11)

¹⁰³⁴ "Örtüleri açılıydı dahi yakînim artmazdı." (Hz. Ali'ye aittir. Ceylan, s.423)

- 4 *Men atānī āteytehü*¹⁰³⁵ didi
Varma vü gelme yok nedür bu beyân
- 5 Ya'ni t̄alib olan Hudā sırrın
Aña ider hidāyet pinhān
- 6 Kim ki ekl itdi işbu esrārı
Çaldı hayretde vāle vü hayrān
- 7 Cümle ser-geştegi durur 'ālem
Gör ki ismine didiler devrān
- 8 Çurb u bu'd āgehī vü nā-dānī
Ya'ni ol vuşlat budur hicrān
- 9 Çün tecellī be-zātīhi be Ğarīk
Kendüdür seyr iden cemālīni hān

521 (M:78a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Cezbe-i Hağ'dur mevāzīn cümle-i a'māle hān
Cezbe-i Hağğ 'āşığı hayrān ider ekşer zamān
- 2 Cām-ı Hağ'dan mey içen maħmūr olmaz tā ebed
Zevğ-i ser-mestī durur hāl-i peyām-ı 'āşıkān
- 3 Ağcasız pulsuz yiyüp içmek odur leyl ü nehār
Ru'yet-i dildārdur naqli bu şurbuñ ey civān
- 4 Tāze olur cān u dil gördükce her dem hūsnini
Çünkü nev nev gösterür her dem Hudāvend-i cihān
- 5 Ehl-i diller çeşmine Hağ'dan peyāmī cilveler
İrişür līkin biri olmaz mükerrer bī-gümān

¹⁰³⁵"Ben kulumun hakkımdaki zannındayım. Beni zikrettikçe onunlayım. Beni bir toplulukta anarsa, ben de onu onlardan daha hayırlı bir toplulukta anarım. Bana birarşın yaklaşırsa, ben ona on arşın yaklaşıyorum. Bana birarşın yaklaşırsa, ben ona bir kulaç yaklaşıyorum. Kulum bana yürüyerek gelse, ben ona koşarak gelirim buyurdu."(Canan, n. 1945.)

6 Lā-cerem dīdāra ʔoymaq yoq meşeldür işbu söz
Güne güne hüsni vardur aşikāre vü nihān

7 Niçe seyr olsun bu ruʔyetden Ğarīk ʕuşşāk çün
Her nefes biñ bir libās ile görünür cān-ı cān

522 (M:78a)

Fāʕilātün Fāʕilātün Fāʕilātün Fāʕilün

1 Hāq bize bizden yaqın ey ğāfilān ey cāhilān
*Naḥnü aḳrab*¹⁰³⁶ didi bürhāndur eyā münkir inan

2 Çün *nefaḥtü fīhi min-rūḥi*¹⁰³⁷ didi ol Zü'l-Celāl
Şābit oldu qalması bir zerrece şekk ü gümān

3 Hılqat-i Ādem olubdur zūlmet içre evvelā
*Şümme raşşe nūruhü*¹⁰³⁸ didi görüñ ey münkirān

4 O bize nezdik nezdik biz andan dūr dūr
İşbu kevne hasret içre qalmışuz ey Hāq-verān

5 Ey Ğarīki ḥayret ü ğark u fenādur meskenüñ
Ne cehennemden saña pāk ü ne ümmīd-i cinān

523 (M:78b)

Mefāʕilātün Mefāʕilātün Mefāʕilātün Mefāʕilātün

1 Çü yār-i cānum baña olupdur derün-ı dilde hemişe mihmān
Neden yürürem nijend ü ğamgīn bu vuşlata var mı yoḥsa hicrān

2 Hūdā bizimlen qarīn uhemdemMuʕinimüz'dürMuğış'ümüzol
Biz anı her-dem semā vü ʕarş u zemīn ferş ü cinānda cūyān

3 Eger çi bī-çün durur Allāh'um cihāt-ı şeşden biri durur hem

¹⁰³⁶ "Biz ona(insana) şah damarından daha yakınız." (Kaf, 16)

¹⁰³⁷ "Onu tamamlayıp, içine de ruhumdan üfürdüğüm zaman, derhal ona secdeye kapanın!" (Sad, 72)

¹⁰³⁸ "Allāh, halkı yarattı sonra onların üzerine kendi nûrundan saçtı." (Ceylan, s.150)

Ve lîk ‘arîf bulur mişâlin ki âdemîdür mişâl-i Raḥmân

- 4 Eger çî kaçdum hemîşe budur ki sırr-ı Hâkḳ'ı nihân kılayım
Derûn-ı dilde muḥarrikem var kıomaz ki kılam bu sırr-ı nihân
- 5 Ğarîkî geh geh ḥaber vir andan ne ğam çü Hâlık saña nigeḥ-bân
Ḳamu anuñdur ḳamusı oldur ḳamu anuñçün hemîşe nālân

524 (M:78b)

Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

- 1 Leṭâfetden olzât ḳaldı nihân
‘Alâmet durur andan ammâ bu nişân
- 2 Buṭûnı ḳadîm ü zuhûrı ḥudûş
Nuzûlinden oldı ‘ibâret hemân
- 3 ‘Aksi durur baña vehm ü ḥayâl
Mürâyâdur eşyâ cemâline hân
- 4 Tekâşüf idüp mâ-ḥaşal ğayb-ı ğayb
Bilindi bu evşâf ile Müste‘ân
- 5 Özin her kim bildi ‘inâyetinden
Ene’l-Hâḳ didi mest olup nâ-gehân
- 6 Ḳamu nûr-ı Hâḳ’dur ḳamu ḥoş durur
Ki yerlü yerinde gerek bî-gümân
- 7 Çü te’sîr andandur ey Ğarîkî
Ḳamu ol durur ser-be-ser bu cihân

525 (M:78b)

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Feülün

- 1 Göñül nûrından oldı beyt-i rûşen
Ki nûr-ı Hâkḳ'a mışbâh oldı bu ten
- 2 Çü âĝâh oldı ‘âşîḳ sırr-ı Hâḳ’dan
Hemân *nûrun* ‘alâ-nûr¹⁰³⁹ oldı andan

¹⁰³⁹ "Nur üstüne nur." (Nur, 35)

3 Çü *yehdi'llāhü bi-nūrihi men yeşā*¹⁰⁴⁰
 Hüdā'ya varmağa rāh oldu bu fen

4 Siva'llāh yok durur 'ālemde zinhār
 Beyān için durur lafz u men ü sen

5 Nedür düzağ cehālet bu'd gaflet
 Cinānda vāşıl ol kendüyi bilen

6 Vücūduñ oldu ise cümle 'ālem
 Eyü yatlu kamu bir oldu bil sen

7 Hāķīkat bir durur küllī Ğarīķ
 Libāsındandur eczā kim sen ü ben

526 (M:78b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1 Rahmetiñ buldum şumülün cümlede ey t̄alibān
 Luţf-ı kahr-ı Hāķķ ezelde çift olupdur bī-gümān

2 Ehl-i nār olan cihānda lu'b iderler nārla
 Şükr iderler cennet içre olmadı bende hān

3 Ya'ni kim imāna gelse cennete lāyık olur
 İķtizā itmez mizācı yanmağ aña yeg hemān

4 Pes mizācına mülāyim olmayan oldur caħīm
 Her kişiyeye hem mülāyim olan aña ol cinān

5 Līk her hāl-i ḥasīs āteş durur yanmağ durur
Küllü ḥālīn dir şerīfü cennetin ḥōd 'ārifān

6 Cennet-i mev'ūd ḥōd ol 'ālem-i bāṭın durur
 Ol şehādetden degüldür söyle bilüñ 'āşīķān

¹⁰⁴⁰ "Allāh dilediği kimseyi nuruna iletir." (Nur, 35)

7 Hāl ile *mā-lā-ra'et* 'aynun¹⁰⁴¹ görenler bildiler
Ey Ğarîķī 'arş-ı Hâķ' da virdiler andan nişān

527 (M:79a)

Fe'ılātün Mefā'ilün Fe'ilün

1 Lem-yezelden kıyām buldı cihān
Cism ile fāni vü bākī yine o cān

2 Va'de vü hem va'id hōd Hâķ'dur
Ve 'ale'l-hâķ nāzil ol her ān

3 Oķı *lillāhi* dir ki *maḥyāye*
Ve *memāti*¹⁰⁴² yeter saña bürhān

4 Hâķķ ile ol ki olasın ebedī
Ya'ni dünyāyı ķo yeter Sübhān

5 *Ḳable mevtihi* ki ya'ni *men māt*
Fe hüve ḥayy bi-zikrihi yārān

6 Çünki rūḥūñ durur senüñ Hâķ'dan
Fāni olduñ irişdi bā-cānān

7 'Adem olmaz vücūdı çün Hâķ'dur
Bu zuhūrāt anıñ durur ne gümān

8 Oķı *Sübhāne men zahara's-şey'*
Ve *hüve 'aynüh* ki ḳavl-Hâķ'dur ān

9 Cümle olduñ Ğarîķī vü bildüñ
Bunca eczā ki bir durur el'ān

528 (M:79a)

Mefā'ilün Mefā'ilün Feülün

1 Anuñ ızdırābı var derūndan
Taḥarrik aña yeg olur sükūndan

¹⁰⁴¹ "Ne göz görmüş ne kulak işitmiştir." (Nevevî, n.1898.)

¹⁰⁴² "Hayatım ve ölümüm Allah içindir." (Enam, 162)

- 2 Marîzuñ nâleden gitmezse derdi
İfâkat virür ol nev‘â büründan
- 3 Şol uşşâk ki oldı mest-i Allâh
Nevâ vü nâle yegdür erganūndan
- 4 Çü vaḥdet kavlini gūş itdi ‘aşık
Olur Leylî için ehl-i cünūndan
- 5 Huşūşan şūfi kim divâne-ser-mest
Ki esrâr-ı şarâbidur kümūndan
- 6 Qarârı qalur zıkr-i Hudâ’dan
Ki mevc urur göñül deryâ-yı hūndan
- 7 Mü’eşşirdür Ğarîķi ‘aşq sözi
Kalem evvel ki ‘aşkı yazdı nūndan

529 (M:79a)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

- 1 Nefs-i dūndur beni bu derde giriftâr kılan
Yâr iken kendüme beni baña aġyâr kılan
- 2 Cân güline bu göñül bülbüli qarşu iñler
Beni nefsum hevesidür gülüme ḥâr kılan
- 3 Top tolı hūr u kuşūr ile göñül cennet iken
Nefs-i emmâre durur dūzah-ı pür nâr kılan
- 4 Bu göñül vus‘atını şerḥ idemez hiç zebân
Lîk bu nefs-i ḥasîs durur anı dâr kılan
- 5 Yâr ile hoş geçinürdüm beni baña qosalar
Lîk ol münkir-i dīndür beni bîzâr kılan
- 6 Terk-i dünyâ idüben küşe nişin oldum idi
Hırş-ı nefsumdür anı yine baña yâr kılan

7 Ey Ğarîķī saña bu derdi viren dermānın
Virüben oldur aķī seni saña yār kılan

530 (M:79b)
Fā'ılātün Fā'ılātün Fā'ılün

1 Mevtiden niçün kaçarsın ey güzīn
Çü *temennev mevt*¹⁰⁴³ didi şādıkın

2 Şādık olan mevtin ider arzū
Dā'imā zārı ile kıllur enīn

3 Mevt rahmetdür bilürsün ey seni
Böyle bilürler kamu ehl-i yaķın

4 Çünkü *mā-māte ve men māte*¹⁰⁴⁴ didi
Ol Rasūl-i rahmete'l-li'l-'ālemīn

5 Hep muķī' u 'āşiye hōşdur ecel
Pes gerek kim tutasın gönlün emīn

6 Şağ olup dünyāda ğam-hā'r olmadın
Cānumuz yegdür ki ala ol Mu'īn

7 Ey Ğarîķī mağbūn olduñ dünyāya
Ğaflet ile geçdi 'ömr-i nāzenīn

531 (M:79b)
Fā'ılātün Fā'ılātün Fā'ılātün Fā'ılün

1 Ben *Ene'l-Haķ*¹⁰⁴⁵ dārına aĝsam gerek eñ soñ hemān
Vireyin esrār-ı Haķ'dan bārı geh geh bir nişān

¹⁰⁴³ "De ki: Ey Yahudiler! Bütün insanlar deĝil de, yalnız, kendinizin Allah'ın dostları olduĝunuzu iddia ediyorsanız, bunda da samimi iseniz, haydi ölümü temenni edin (bakalım)!" (Cuma, 6)

¹⁰⁴⁴ "Ölenler ölmediler; onları ölü sanmayın."

¹⁰⁴⁵ "Ben Hakk'ım" (Hallâc-ı Mansur'a ait bir ifadedir. Ceylan, s.425)

- 2 Gel beru ʔalib saña *Allāhu nūruñ*¹⁰⁴⁶ maʕnāsın
İdeyin tek anlağil niçeye dek tutam nihān
- 3 Bil ki Hāḡ mişbāhına gönlüñ begüm mişḡatdür
Vaşf-ı rūhuñdur zücāca nūr-ı Hāḡ var andan
- 4 *Kevkebün dürriyyün* didüğü nūr-ı Hāḡ'dur nūr-ı Hāḡ
Dāḡi *zeytüne mübārek*¹⁰⁴⁷ didiği olur imān
- 5 Ger hidāyet iyleye Hāḡ *nūrun ʕalā nūr*¹⁰⁴⁸ ol durur
İşte didüm bir mişālin fehmi it saña ʕayān
- 6 Fāʕil-i muḡlaḡdur ol her fiʕl anuñ bī şekk ü riyb
Ġayrına etseñ izāfet müşrik olduñ bī-gümān
- 7 Mest-i ʕaşḡ olup Ġarīḡi cān nişār it yolına
ʕĀşḡık olanlar olupdur Hāḡ yolına cān feşān

532 (M:79b)

Feʕilātün Mefāʕilün Feʕilün

- 1 *Men ʕarat*¹⁰⁴⁹ dir Rasūl-i ʔāle lisān
Küllüh olmaḡ velīk yegdur hān
- 2 Yaʕni müstağnī olsa ʕārif-i Hāḡ
Ne suʔāl ü cevāb ider ne beyān

¹⁰⁴⁶ "Allah göklerin ve yerin nurudur. Onun nurunun temsili şudur: Duvarıda bir hücre; içinde bir kandil, kandil de bir cam fânûs içinde. Fânûs sanki inci gibi parlayan bir yıldız. Mübarek birağaçtan, ne doğuya, ne de batıya ait olan zeytin ağacından tutuşturulur. Bu ağacın yağı, ateş dokunmasabile, neredeyse aydınlatacak (kadar berrak) tır. Nur üstüne nur. Allah dilediği kimseyi nuruna iletir. Allah insanlar için misaller verir. Allah her şeyi hakkıyla bilendir." (Nur, 35)

¹⁰⁴⁷ "Allah göklerin ve yerin nurudur. Onun nurunun temsili şudur: Duvarıda bir hücre; içinde bir kandil, kandil de bir cam fânûs içinde. Fânûs sanki inci gibi parlayan bir yıldız. Mübarek birağaçtan, ne doğuya, ne de batıya ait olan zeytin ağacından tutuşturulur. Bu ağacın yağı, ateş dokunmasabile, neredeyse aydınlatacak (kadar berrak) tır. Nur üstüne nur. Allah dilediği kimseyi nuruna iletir. Allah insanlar için misaller verir. Allah her şeyi hakkıyla bilendir." (Nur, 35)

¹⁰⁴⁸ "Nur üstüne nur." (Nur, 35)

¹⁰⁴⁹ "Nefsini bilen Rabb'ini bilir." (Aclûnî, C.2, n.2530.)

3 Gör tecāhül it beyne'n-nās
Pes nedānem huzūr u rāhat-ı cān

4 Münkiri ger hālāş idem dirseñ
Ulu düşmān olur saña bu zamān

5 *E't-taşavvuf nifāk*¹⁰⁵⁰ didi Ğarīķ
Sırr-ı Hāķķī dime ki saña ziyān

533 (M:79B)

Fā'ılātün Fā'ılātün Fā'ılātün Fā'ılün

1 Şuĝl-i dünyāda bilinmez 'ilm-i Hāķ ey tālibān
Terkde bulur zuhūr ol iķtizā-yı zāt hān

2 Lā-cerem terk itdi ehlu'llāh 'ıyş u 'işreti
Buldı keşfinde 'ulūm-ı enbiyāyı pes nihān

3 Nefs-perver rāh-ı Hāķ'da himmeti kāşır ider
Hurd-ı hūvāb içre olınmaz aña sırrı beyān

4 Ehl-i Hāķ kim vus'at ehlidür ne isterse ider
Anuñ içün nefsine virür murādın her zamān

5 Ol kuvā kim Hāķķ'a mā'ildür mülk-i Rahmānī'dür
Lezzet-i nefse olar kim kındırır Şeytān-ı cān

6 Bī-nihāyetdür murāduñ ğālibüñdür hükmlik
Pes melā'ikden şeyā'ından tolusun bī-gümān

7 Gel Ğarīķī sen murād-ı nefse virme göñlüñi
Canuña lāyıķ durur ğayb-ı Hudā'dan ol cinān

534 (M:80a)

Fe'ılātün Mefā'ılün Fe'ılün

1 Bil ki tevħid birlemekdür hān
Bilesin ğayrı yok kamu Sübhān

¹⁰⁵⁰ Ettasavvufu infak: Tasavvuf infaktır. Bu ifade Muhyiddin İbni Arabi'nin şeyhi Ebu'l-Abbas E's-Sebtıye aittir.

- 2 Çünki işbāta olasin kâdir
Ya'ni āyāt-ı Hakk ola bürhān
- 3 Bu ki tevhīd-i 'ilmī dirler kim
Oldı 'ilme'l-yaqın bu 'irfān
- 4 Ver tecellī iderse ol bī-çün
Saña ilhām keşfle her ān
- 5 Seyr-i āfāk u enfüs idersün
Gördün 'aynuñ imiş kamu bu cihān
- 6 Oldı tenbīh bu cemāl-i 'ulūm
Buni 'ayne'l-yaqın bil yārān
- 7 Muttaşif olduñ ise vaşf ile
Saña hāl ola hālet-i devrān
- 8 Elem ü lezzeti idüp te'sīr
Zāhirā hālūñ ola bu zamān
- 9 Buña tevhīd-i hāli dirler kim
Oldı haqqa'l-yaqın gitti gümān
- 10 Budur ol kim taħallaķū dirler
Bunda bulur kemāl bu seyrān
- 11 Böyledür ehl-i hāl olan be Ğarīķ
Cümle aḥvāl aña ola 'ayān

535 (M:80a)

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Kırb u bu'd iledür nizām-ı cihān
Şıfateyn ile ya'ni bu devrān
- 2 Halk olındı kamasu halk ile
Turur 'ahdine her biri el'ān

- 3 *Bi-yedeyye*¹⁰⁵¹ibāretin fehm it
 ahr u lufile Halk olındı hemān
- 4 Bazı ākāt getürmedi nūra
 Zulmeti virdi āna pes Sübhān
- 5 Dūzaı lub ider çü nār ile
 Şükür ider olmadıına be-cinān
- 6 Bazısı nūr dur alā nūr¹⁰⁵²
 Dir ki *yehdī li-men yeŐā*¹⁰⁵³ urān
- 7 *Bi-yedi'l-ayr Yuyī* dir vü *Yümīt*¹⁰⁵⁴
 Gör ki meŐkürdur Ğarīı ez-ān

536 (M:80a)

Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün

- 1 Niçe dem ursun kişi āzādelikde bir zamān
 Çün eŐir ider anı nev dil-rubālar bī-amān
- 2 Pūse virmek vade itmiŐdi yine ced iyledi
 Ey müselmānlar meded yodur bu cevvara inān
- 3 Ben niçe bu üsn ile āni olam çün kim Hūdā
 Gösterür her dem-be-dem tāze cemāl ez-dilberān
- 4 Çün tecellī iyledi her demde dürlü üsn ile
 Ol sebebden ben daı üsnine badım bī-girān
- 5 Ey Ğarīı üsnine nāzır ol durur yine
 Nāzır u Manzūr'dur yo bu söze Őekk ü gümān

537 (M:80a)

Fāilātün Fāilātün Fāilün

¹⁰⁵¹ "İki elimle." (Sad, 75)

¹⁰⁵² "Nur üstüne nur." (Nur, 35)

¹⁰⁵³ "Allāh dilediine hidayet verir ve hidayete girecek olanları en iyi O bilir."
 (Kasas, 56)

¹⁰⁵⁴ "Hayır O'nun elindedir Diriltlen ve Öldüren O'dur."

- 1 Levn-i Hakk'ı sende gördüm yâ hasen
Vechüñe her dem nazar kıldıkça men
- 2 Şübhesiz bil kim özüñ Hakk'dur senüñ
Fehm iderseñ cāmedür aña bu ten
- 3 'Āşık-ı şūrīdedür bu dil didüm
Gülüp ol şirīn dehen didi be-men
- 4 Didüm ol mey-gün lebüñle çeşmüñe
Mübtelâ durur eyâ şirīn dehen
- 5 Ey Ğarīkī ğamdan öldi cān u dil
Ķabrdür cism anlara dāḡi kefen

538 (M:80b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 *El-ḡarīṣān* dir Nebī *lā yeṣbe'ān*¹⁰⁵⁵
Hırş-ı 'ilm ü hırş-ı dünyādır hemān
- 2 *Men kana'a zell* didigin gūş kıl
*Men tama'a zell*¹⁰⁵⁶ didi hem ey civān
- 3 Ya'ni 'ilme ḡāni' olan dünyāda
Ol zelīldür dimek olur bī-gümān
- 4 Dāḡi dünyāya tama' iden kişi
Ḥōr u bed-terdur dimek dir ey filān
- 5 Gör ki *Rabbi zidni 'ilmen*¹⁰⁵⁷ āyeti
Añladur ki 'ilm yeg ender-cihān
- 6 *Zidnī dünyā* ya ki 'amelen dimedi
'İlm ile Hakk bilünür ey cāhilān
- 7 *Nevm-i 'ālim* yeg ki *cāhil ṡā'ati*¹⁰⁵⁸
Böyle didi ol Rasūl kām-rān

¹⁰⁵⁵ "Hırslı kişiler doymazlar."

¹⁰⁵⁶ "(İlme) kanaat eden ve (dünya malına) tamah eden zillettedir."

¹⁰⁵⁷ "Rabb'im, ilmimi artır." (Taha, 114)

¹⁰⁵⁸ "Alimin uykusu cahilin ibadetinden hayırlıdır." (Hadis-i Şerif)

8 Tā'at-ı bî-'ilm çün nâkış durur
 'İlme dūr u şūr hemân 'âkıll olan

9 Ey Ğarîķi faẓl-ı 'ilmi şi'r ile
 Mümkün olur mı ki idesin beyân

539 (M:80b)

Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

1 Kurb-ı rûhânî bulmuşam yārân
 Kim leẓâfetde oldum a'ni çü cân

2 Mişliyem görmişem mişâlümi ben
 Lâ-cerem işbu sırrı itdüm 'ayân

3 Gör *ķuli'r-rûhi* didi *min-emri*¹⁰⁵⁹
 Ma'nî oldur mişâl-i şuret ân

4 Çü tekâşüf bulup hayâl oldı
 Cism-i şuret olur mişâle hemân

5 *Elfi 'âmün* didügi mertebeti
 Şıgmaz anda mekân yâ ki zamân

6 Bu'd-ı menzil ne hâcet ey sâlik
 Hâţveteyn ile varılır aña hân

7 Şıfateyn didügi Şeyh Hâsen
 Ey Ğarîķi budur murâd-ı nihân

540 (M:80b)

Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

1 Cân içinde 'ilm bitmezse nihân
 'Âdiye 'ilm aşşı itmez ey filân

2 Hâneñ içre aķar olsa bir bîñâr
 Yeg bîrûnda ola nehr-i revân

¹⁰⁵⁹ "De ki: Ruh, Rabb'immin emrindedir." (İsra, 85)

- 3 Zerrece gönlünde olsa derd-i Hâk
Yeg durur şavm şalātuñdan hemân
- 4 Tâ'at-i bî-derd degmez bir pula
‘Âdete tapmağ durur ol bî-gümân
- 5 Derd mîrâş oldu Ādem'den bize
Derd-i Hâk tutmayanı Ādem mâ-ḥvân
- 6 İki kısım oldu ‘ibâdet zâhidâ
İhtiyâcı iştîyâkı nîk dâñ
- 7 İhtiyâcı ol ki korpup fakrdan
Hâkğ'a tã'at iyer ister cãh u nãn
- 8 İştîyâkı ol ki şevk Allãh'dan
Rabb'ine meşğül ola bã süz-ı cãn
- 9 Ādete tapma Garîkî key şaşın
Hâkğ'a meşğül ol idüp âh u figãn

541 (M:81a)

Fã'îlâtün Fã'îlâtün Fã'îlâtün Fã'îlün

- 1 Meyl-i dünyâdan gelür endişe-i sūd u ziyân
Hâtıra teşviş virür bî-şafâdur her zamân
- 2 İhtimâ endişeden terk-i ‘alâyıkdan gelür
Lâ-cerem dünyâyı terk iyer hemîşe ‘ârifân
- 3 ‘Āşık-ı dünyâ olup düşmânıña sa'y iyledi
Bilki bir kıttâledir kıasdı anıñ başıyla cãn
- 4 Gel Süleymân ol derünuñ dîvine ḥâkim olup
*Rabbi heb lî mülken*¹⁰⁶⁰ andan soñra di tãlib hemân
- 5 Her neye itseñ ta'alluğ ḥükmini tutar göñül
Ya'ni kim aḥvâlini fikr iylemek lâzım ol ân

¹⁰⁶⁰ "Rabb'im! Beni bağışla, bana benden sonra kimsenin ulaşamayacağı bir hükümlerlik ver." (Sad, 35)

6 Dilde gālib ise ‘aşk-ı Hāḡ beyān it birliḡin
Hükm-i bāḡında olur ya‘ni cevāriḡ bu ‘ayān

7 Mevc-i bāḡındur Ğarīkī her kişinüñ sözləri
Her ḡabuñ içindeki şızar ḡaşıña bī-gümān

542 (M:81a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1 Cümlede sırr-ı nihān oldı ‘ayāndur Hū ‘ayān
Zāhir içre kendüyi itdi nihān-ender-nihān

2 Kendüyi kendüye müştāḡ iyleyüp pür-derd idüp
Kendü ‘aşḡından yine kendü ider āh u fiḡān

3 Gül yüzine bülbül-i şurīde itdi kend'özin
Vāşıl iken nāle-i firḡat ider biñ biñ revān

4 Esfel ü a‘lādan ‘aşıḡdur cemāl-i pākine
‘Aşḡ-ı bāzī pīşesidür der-mekān u lā-mekān

5 Bahr-i ḡayretde Ğarīkī ḡarḡa iken kendüsi
Tāze esrār ile ḡayrān olmaḡ ister her zamān

543 (M:81a)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Çarḡ gibi ider gönül devrān
Şabra ḡāḡat ḡalır mı ey yārān

2 Ḳalb demek döner dimekdür ḡōd
Dönmesi şābit oldı işte nişān

3 Oḡı kim *beyne aşba‘ayn* didi
Ya‘ni kim *min-eşābi‘i’r-Raḡmān*

4 Niçe zabḡ ideyin ben ol gönli
Ki taşarruf ider anı Sübhān

5 Beyt-i Hakk'dur niçe dilerse ider
Yahkümü mā-yeşā¹⁰⁶¹ dir Qur'an

6 Āyine-veş gönli bulursa şafā
 'Aks-i Hakk'ı ider hemişe beyān

7 Dilden irdi Ğarīkī saña fütūh
 Anda oldı 'ayān bu 'ilm-i nihān

544 (M:81a)

Mefā'ilün Mefā'ilün Feülün

1 Cinān-ı nefsdür bāğ ile būstān
 Ve līkin t̄alibe ol 'ayn-ı zindān

2 Ta'alluğ iyler aña çünki hātır
 Murāduñ Hakk ise nefsuñ fenā kıl

3 Bu dünyā zabtı müşkildür be-ğāyet
 Bu kevne divi zabt iden Süleymān

4 Tecerrüd külliyā terk iylemekdür
 Eger cism ü eger nefis ü eger cān

5 Mürīd oldur ki terk ide murādı
 Murād-ı pīre teslīm ola her ān

6 Ğarīkī ölmedin ölmezse t̄alib
 Hudā'dan dem urursa kavli yalan

545 (M:81b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1 Āb-ı hayvān z̄ulmet-i cismüñdedür bil bī-gümān
 Cüst cū idüp Sikender olıgör sende hemān

2 Mağrib-i cismüñde bilseñ kim ne şems ider ğurüb
 Şubh mevt irdikde iderse t̄ulu' ol dem 'ayān

¹⁰⁶¹ "Allah dilediğine hidayet verir ve hidayete girecek olanları en iyi O bilir."
 (Kasas, 56)

- 3 Bir vücûdsın kim kamu hatm oldu sende kâ'inât
Âdemîsin ismi ta'lîm ider ise Hâk revân
- 4 Mülkünü târâc iden Ye'cüc-i şehvetdür velî
Nefh-i 'ilm iderse Hâk sedd-i Sikender'dür bi-dân
- 5 Ey Ğarîkî leyletü'l-Kadre irişdüñ sen meger
Kim bu güne hâcetüñ ider qabûl ol cân-ı cân

546 (M:81b)

Fâ'ilâtün Mefâ'ilün Fâ'ilün

- 1 Emr-i Hâk'dur nüzûl ider çü cân
Mütekâşif olup göründi hemân
- 2 Bunca esmâya mâlik oldu bu dem
İktizâsını gösterüp her ân
- 3 Va'de vü hem va'id hõd Hâk durur
Ve 'ale'l-Hâk nâzil ol el ân
- 4 *Küllü men didi Hâk 'aleyhâ fân*
*Fe-yebkâ vechü Rabbike*¹⁰⁶² Qur'ân
- 5 Aña irmez zevâl bâkîdür
Gör ki el'ân ider ol devrân
- 6 Emr-i Hâk'dur zühür ider her dem
*Küllü yevmin hüve didi fî şe'nin*¹⁰⁶³
- 7 *Febi'eyyi tükezzibâm*¹⁰⁶⁴ göre
Hâk'lı tekzîb itme ey nādân
- 8 'Aynı yâ gayrı dime ey münkir
Bir hâkîkat durur kamu insân

¹⁰⁶² "Yer yüzünde bulunan her canlı yok olacaktır. Ancak Rabb'inin zâtı baki kalacak" (Rahman, 26-27)

¹⁰⁶³ "O (Allâh) her an yaratma hâlidir." (Rahman, 29)

¹⁰⁶⁴ "O halde Rabb'inizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?" (Rahmân suresinde sıkça tekrar edilen âyet-i kerime)

9 Hışr u neşr u řevāb dāhi ‘iķāb
Cümle Hıķ’dur Ğarīķiyā ne gümān

547 (M:81b)
Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Nefs vesvāsıdür řeyāñın hān
Ğör ki iĝvā virür olar el‘ān

2 Ol la‘ini yabanda şanursın
Sendedür her ne var ise dü cihān

3 Rāh-ı Hıķķ’a vesīle olanlar
Anları bil melā’ik-i Raħmān

4 Ğafletüñle ba‘ıdsın Hıķ’dan
Derdüñe bil ki sendedür dermān

5 Milk-i řeytān durur mezāk-ı nüfūs
Degme incitmesün seni řeytān

6 Sendedür on sekiz biñ ‘ālem heb
Heft düzaħla cümle heşt cinān

7 ři‘rūñi her kim iyledi iz ‘ān
Nefsi terk iyler ey Ğarīķi hemān

548 (M:81b)
Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Fāni olan beķādan aldı niřān
Varlıĝa yoķluk oldu āyine hān

2 Fāni ol ķala vech-i Hıķ bāķi
*Küllü men didi kim aleyhā fān*¹⁰⁶⁵

3 Tılsımın bu zemince bu gencüñ
Zāhir olmaz nedür içinde nihān

¹⁰⁶⁵ "Yer yüzünde bulunan her canlı yok olacaktır." (Rahman, 26)

- 4 Bu hayāle iren hayāl oldı
Külliden geçdi külli oldı hemān
- 5 Bî-murād oldı bu murāda iren
Nefsdan geçdi oldı ol heme cān
- 6 Gerçi kim hatveteyn ile varılır
Varımaz işbu yola her nādān
- 7 Tayy-i nefis ile tayy-i cāndur bu
Bî-ḥōd olan irer ki bā-cānān
- 8 Ḥubb-ı dūnyā vü ḥubb-ı Ḥaḳ şıḡmaz
Bir gönülde ḥadīş-i Ḥaḳ bu beyān
- 9 Böyledür rāh-ı Ḥaḳ ki didi Ğarīḳ
Gerçi kim varma gelme yoḳ heme ān

549 (M:82a)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Feülün

- 1 Kaçan kim mest olam cām-ı Ḥudā’dan
Berī oluram efkār u hevādan
- 2 Ḥudā’dan olana ser-ḥōş disünler
Ki istiḥkākı vardur ol sezādan
- 3 Mecāzī ‘aḳl ḡavḡāsından a‘ni
Beri olub ḫalāş oldı hevādan
- 4 Bu taḫşīl-i denīden bî-ḫuzūram
‘İzāmī didiler şimdi ‘alādan
- 5 Tekālīf-i cihānīden Ğarīḳī
Berī ol nūş idüp cām-ı ‘aḫādan

550 (M:82a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Dest-i ḫaḫḫ-ı Ḥaḳḳ ile mektüb-ı evrāk-ı cihān
Bir kitābu'llāh’dur āyātdur bunca beyān

- 2 Hakk'ı bildürmekle bürhân durur bunca delîl
Âşikârâdur velî münkiirlere gâyet nihân
- 3 'Ârife âfâk enfüsde görünür sırr-ı Hû
Câhilüñ gözine girmişdür velî görmez 'ayân
- 4 Aña kim dünyâ kitâb olmuş durur itmez zarar
Put idinen dünyâyı bil aña kim ider ziyân
- 5 Hõş maııyyedür cihân râh-ı Hudâ'da ey civân
Hâmil olma dünyâyı maımûl idüp ol revân
- 6 Olmaduğından ziyânı didi *heb lî*¹⁰⁶⁶ ol Nebi
İmtihân itmişdi zîrâ kendüyi ol pehlivân
- 7 Râh-ı Hakk'a varmağa yardım durur dünyâ kamu
Bâr idinen lîk dünyâyı aña olur girân
- 8 Terk-i dünyâ itdügüñ küllî riyâdur zâhidâ
Dünyâ bir hâdim durur Hakk *aıdemâ* didi bidân
- 9 Dilde itmişler durur 'üzlet Ğariķi lâ-cerem
Dünyâ mekr itmez iderler seyr-i küllî 'arifân

551 (M:82a)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Güş ider ezkârın eşyânuñ hemîşe 'arifân
Mest u hayrân u musaıııardur kamuı bî-gümân
- 2 *Erine'l-eşyâ'e kemâ hiye* kavlı-i peygamber durur
Bürhân isterseñ yeter da'vâma ey münkir 'ayân
- 3 Ger saña hezl ise bu ef'âl-i 'âlem ekşeri
Bî-ıatâ ciddür ki cehdile teveccühdür hemân
- 4 Cümlesi derdine Allâh'dan diler her dem meded
Küllü şey'in 'indehü didi *bi-miıdârin*¹⁰⁶⁷ bidân

¹⁰⁶⁶ "Rabb'im! Beni bağıııla, bana benden sonra kimsenin ulaşamayacağı bir hükümrânlık ver." (Sad, 35)

5 Birliğe iren Ğarîķī fehm ider eş'āruñı
İkilikte alanuñ inkār iidür her zamān

552 (M:82b)

Fe'ilatün Mefā'ilün Fe'ilün

1 Rūh bir emr-i Hāķ' dur yārān
Hem leāfetden oldu ol pinhān

2 ābil cüz degül durur a'ā
Hem muhī oldu 'āleme insān

3 Meelā āfitāb ābil mi
Ola tāsīm gör bunu ki 'ayān

4 Ma'nī oldur miāl aña ūret
Cism ūret durur miāle hemān

5 Bilki *elfī* didigi *mertebetey*
Yok durur ya'ni anda hi zamān

6 ünkü *mā-ħalkuküm* didi Bārī
Gör ve *lā-ba'üküm*¹⁰⁶⁸ budur bürhān

7 Oı *illā ke nefsin vāhīdetün*¹⁰⁶⁹
Pes Ğarîķī vücūd birdür hān

553 (M:82b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1 'Ālemi bir ehr gibi yaptı mi'mār-ı cihān
Nebet ile cümle'-i efrādı ıldı pāsbān

¹⁰⁶⁷ "Allāh'ın katında her ey ölçü ileidir." (Rad, 8)

¹⁰⁶⁸ "Sizin yaratılmanız ve diriltiileniz, ancak tek bir kişinin yaratılması ve diriltiilmesi gibidir. Unutulmasın ki, Allah her eyi bilen ve görendir." (Lokman, 28)

¹⁰⁶⁹ "Sizin yaratılmanız ve diriltiileniz, ancak tek bir kişinin yaratılması ve diriltiilmesi gibidir. Unutulmasın ki, Allah her eyi bilen ve görendir." (Lokman, 28)

- 2 Cünd-i Hakk' dur her ne kim var ise def-i şer için
Her biri katl-i 'adū için olupdur bir sinān
- 3 Okı *defullāh* dimişd Hudā Qur'an'da
Ba'zahüm didi *bi-ba'zin*¹⁰⁷⁰ kimse ider mi ziyān
- 4 Māni' olmasa eger cehl ile cümle münkirān
Nār-ı şevk ile yanardı şöyle kim var 'aşıkān
- 5 Bir dahi budur ki eşyā bilinür ezdād ile
*Mā-ḥalaḳte bātılā*¹⁰⁷¹ didi gerekdür cümle hān
- 6 Qahr u luḳ u 'izzet ü zillet müsāvidür elā
İ'tibār olmaz begüm *külleḥü* çün *ḳānitan*¹⁰⁷²
- 7 Kendü cüz'ünde Ğarīḳī seyr idüptür 'ālemi
Lā-cerem bu ma'nī aña keşf olupdur ey filān

554 (M:82b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Vuşlat-ı Haḳ bil ki āgāhī durur esrārdan
Kendü sırrın seyr iden şāhum olur ebrārdan
- 2 Rāzī olma sen ḥulūl ü ittiḥāda ṭālibā
İkilik olur ki ḡayriyyet virür ol yārdan
- 3 Şöyle kim āfāḳı sen enfüsde taḳbīk idesin
Vaḥdet olur seyr idersin yāruñı aḡyārdan
- 4 Ger vücūduñda ḳaparsañ heft ṭāmu ḳapusun
Cism-i pākūñ heşt cennet olur ol Settār'dan
- 5 Cennet eşmārı durur şi'rün Ğarīḳī cem' ider
Armağan için size *min-taḫtihe'l-enhārdan*¹⁰⁷³

¹⁰⁷⁰ "Eğer Allah, bir kısım insanları (kötülüklerini)diğer bir kısmı ile defedip önlemeseydi, mutlak surette, içlerinde Allah'ın ismi bol bol anılan manastırlar, kiliseler, havralar ve mescidler yıkılır giderdi. (Hac, 40)

¹⁰⁷¹ "Rabb'imiz sen bunu boşuna yaratmadın." (Ali İmran, 191)

¹⁰⁷² "Göklerde ve yerde olanlar hep O'nundur. Hepsi O'na boyun eğmiştir." (Rum, 26)

¹⁰⁷³ "Altlarından ırmaklar akan" (Kur'an-ı Kerim'de sıkça tekrar edilen âyet)

555 (M:82b)

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Baħr-ı muħit ya'ni ki ol zāt-ı bî-nişān
Ġarķ iylemişdür 'ālemi yoķdur aña kerān
- 2 Varlık durur latif ki yoķ durur görünmesi
Likin şuverle iyledi aħvālını beyān
- 3 'Ālem 'alāmeti veli bir bār u bir ħabāb
Bunca mezāhir ile yine ķaldı der-nihān
- 4 Ger ķāl ü ħāl ü keşf ile vaşf etdiler ise
Her biri bir ħayālını vaşf iyledi hemān
- 5 Hep iķtizā-yı zātı cihānda 'ayān veli
'Ālem ki şanı ile tolu yine gör ki fān
- 6 Şun'ıyla setr olındı gelüp seyr-i 'āleme
Kendüyi kendü bildi vü hem kendü gördi hān
- 7 Fethi mübīne irdi *ħadīde'l-başar*¹⁰⁷⁴ durur
Keşf ehli ey Ġariķi ider sırrını 'ayān

556 (M:83a)

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 'Āķil olan bilür ki bu gerdün
Çün musaħħar durur döner dün ü gün
- 2 Fā'ili var durur taşarruf ider
Yazdı ya'ni ķalem çü yazdı çü nün
- 3 Noķtasıdur anuñ bu devre-i ħāk
Kudretin iyledi Ĥudā bīrün
- 4 Ya'ni ħādış durur Ķadīm Allah
Kār-ħāne-i şanāyi'-i bī-çün

¹⁰⁷⁴ "Keskin göz."

- 5 Hükemā dir Qadīm aña zīrā
Bilmedi Halkı'ı o nākış-ı dūn
- 6 *Men 'arafe nefsehü fe-ğad Rabbehü*¹⁰⁷⁵
Gün gibi rüşen oldı aña bu dūn
- 7 Çün Hüve'z-Zāhir Hüve'l-Bāṭın¹⁰⁷⁶
Ey Ğarīķī odur bürüz u kümün
- 557 (M:83a)
Fe'ılātün Mefā'ilün Fe'ilün
- 1 Çünki nefsüñ senüñledür yārān
Ğāfil olma ki ol ulu düşmān
- 2 Oķı *a'dā 'adüvvüke*¹⁰⁷⁷ didügin
Kim Ğadış-i Rasül'dür bu beyān
- 3 Yoluñ olmış iken saña rüşen
Azdırup Ğayrı yola iletür hān
- 4 Qarnı toķ iken iktiligi ko maz
İllerüñ sofrasından ister nān
- 5 Köpek uyuz gerek to yurma qatı
Ac qo tā ki ide biñ cevelān
- 6 Bir kişi kim şaña yavuz şana
Dōst olur çü idesiñ ihsān
- 7 Nefsüñe virdüğüñce lik murād
Düşman olur ki qaşdı dil ü cān
- 8 Balta ile hezār ursuñ aña
Ölmez illā ki cū' ile bir ān
- 9 Çün Ğarīķī murādını buldı
Heft-ser ejder olur ol ki jeyān

¹⁰⁷⁵ "Nefsini bilen Rabb'ini bilir." (Aclūnî, C.2, s.234, n.2530.)

¹⁰⁷⁶ "O Zahir'dir, Batın'dır." (Hadid, 3)

¹⁰⁷⁷ "Senin düşmanların (içinde) en şiddetli düşmanın iki tarafın arasındaki nefsidir." (Aclūnî, C.1, n.410.)

558 (M:83a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 'Älemü'l-ğaybuñ vücūdına mezāhirdür cihān
Gūyiyā 'ālem kamu bir cismdür ol buña cān
- 2 *Keyfe mede'z-zille*¹⁰⁷⁸ didi bürhān isterseñ eger
Bir dağı bürhān *ke-miškātin*¹⁰⁷⁹ o nūra şem'dān
- 3 Ya'ni bī-şüret durur ma'nī durur ol zāt-ı Kuds
Lā-cerem bilinmedi kaldı nihān-ender-nihān
- 4 Zıll-i esmādur kamu eşyā haķıķatde haber
Virmege geldi göründü ğaybdan bil tercümān
- 5 Mażhar-ı küllī velī 'ārif durur 'ālemde kim
Bāṭını kendü vücūdunda ider ol her ān
- 6 Keşfile hem hāl ile bildi Ğarīķī vaḫdeti
Bildüĝine gör ki tevḫidi olupdur bir nişān

559 (M:83a)

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Zıkr-i Haķ ravza-i Ḥudā'dur bil hān
Hem muḫabbetden oldı bil ki nişān
- 2 *Men erāde* didi ki *en yertāz*
Haķ Nebī *men riyāz* a'ni *cinān*¹⁰⁸⁰
- 3 Fel-yekşer didi ki zıkrü'llāh
Pesdur bu ḫadīş aña bürhān
- 4 Kurb-ı Haķ'dan gelür saña tevḫid
Ma'nisi dilde şüreti be-lisān

¹⁰⁷⁸ "Rabb'inin gölgeyi nasıl uzattığını görmedin mi?" (Furkan, 45)¹⁰⁷⁹ "İçinde çerağ bulunan bir kandil." (Nur, 35)¹⁰⁸⁰ "Her kim cinān dilerse riyāzet ide eklden vesā'ireden dimekdür." (Garīķi Dīvānı, aynı sayfa der-kenār)

- 5 Vaḥdet ehline ḥāl olmuşdur
‘Ayn u ‘aqlile fikr ider her ān
- 6 *Teṭme’innü’l-ḳulüb*¹⁰⁸¹ didi Ḥudā
Zıkr ḥöd bir ‘ibādet-i āsān
- 7 Ḥifeten hüm tazarru‘an be Ğarīḳ
Zıkr ider ‘āşıḳān-ı Ḥaḳ ne gümān

560 (M:83b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Aḫiret oldı ‘ārifē bu cihān
Bunda seyr iyledi nihānı ‘ayān
- 2 *Lev-kuşife’l-ğitā’ü* didi ‘Alī
Gör ki *mā ezdedtü* dir *yaḳīnā*¹⁰⁸² hān
- 3 Çün *āḫu’l-mevt* didi *nevmī*¹⁰⁸³ Rasūl
Ḥaşr-i ervāhı seyr iyle hemān
- 4 Oḳı Allāh didi *yeteveffā*
Kim ve *bi’lleyl*¹⁰⁸⁴ pes durur bu beyān
- 5 Çünki didi *yürsilü’l-uḫrā*¹⁰⁸⁵
Ḥaşre oldı mişāl işbu nişān
- 6 Bundadur her ne var ise ‘āşıḳ
Bunda seyr iyeler ‘ārifān el’ān
- 7 Cennet imiş Ğarīḳī ḥāl-i şerīf
Ki ḥasīs-i cehennem oldı bed ān

561 (M:83b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

¹⁰⁸¹ "Kalpler ancak Allāh'ı anmakla huzur bulur." (Rad, 28)

¹⁰⁸² "Örtüleri açılsaydı dahi yakīnim artmazdı." (Hz. Ali'ye aittir. Ceylan, s.423)

¹⁰⁸³ "Uyku ölümün kardeşidir." (Hadis-i Şerif)

¹⁰⁸⁴ "Geceleyin sizi öldürür." (Enam, 60)

¹⁰⁸⁵ "Allah, ölenin ölüm zamanı gelince, ölmeyenin de uykusunda iken canlarını alır daölümüne hükmettiği canı alır, ötekini muayyen bir vakte kadar bırakır. Şüphe yok ki, bunda iyidüşünecek bir kavim için ibretler vardır." (Zümer, 42)

- 1 Bil leṭāfetden oldı zāt nihān
Ġayb-ı ġayb oldur a'ni cānuma cān
- 2 İḳtizāsı ne ise emridür
Bāṭnı diledi ki ola 'ayān
- 3 Gör ki *aḥbebtü* didi *en-u'raf*¹⁰⁸⁶
Meyl-i zātisi var zuhūr ne hān
- 4 'İlmini yazmaġa kalem oldı
*Evvelü mā ḫalaḳ kalem*¹⁰⁸⁷ bürhān
- 5 Çün mişālını yazdı anda kalem
Ma'nı-i ġayba şüret oldı hemān
- 6 Çünkü geldi ḫayāle bāṭında
Oldı *mā-yeṣturūn*¹⁰⁸⁸ aña nişān
- 7 Zātdan pes 'alāmet oldı şifāt
Ḳahr u luṭfidur aña şifatān
- 8 *Bi-yedeyye*¹⁰⁸⁹ ibāretin fehm it
Müteḳābil durur şifātı bedān
- 9 Oldı mir'āt pes Ġarīḳī cihān
Cümlede 'aḳs ġorinür her ān

562 (M:83b)

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Kenz-i maḫfı ki zāt-ı bî-pāyān
Sevdi biline ya'ni ola 'ayān
- 2 Gencine lāzım oldı çünkü ṭılsım
'Ālemi ṭurfa maṭlab itdi hemān

¹⁰⁸⁶ "Ben gizli bir hazine idim. Bilinmeyi istedim ve halkı yarattım." (Aclûnî, C.2, s.121, n.2014.)

¹⁰⁸⁷ "Allāh, ilk olarak kalemi yarattı." (Aclûnî, C.1, s.236, n.823.)

¹⁰⁸⁸ "Nûn. Kaleme ve satır satır yazdıklarına yemin olsun." (Kalem, 1)

¹⁰⁸⁹ "İki el."

- 3 Şıfateyn ile iyledi taḥmīr
Dü ṭaraf itdi her ne var ise hān
- 4 Nār ile nūrın iyleyüp terkīb
Zāhir u bāṭın iyledi ol ān
- 5 Zāhir-i dūzaḥ āb-ı raḥmet-veş
Cennetüñ zāhiri çü nār bi-dān
- 6 Ya‘ni ‘aşq u fenn çü nāru'llāh
‘İşret-i zāhirī çü āb-ı revān
- 7 Nārdan kaçdı ekşer-i maḥlūk
Çü hayāt oldı āb aña pūyān
- 8 Tālib-i āb gitdi pes nāra
Bāṭını çünki āteş-i sūzān
- 9 Bāṭın-ı nār āb-ı raḥmetdür
Nār-ı ‘aşq ehli gitdi tā be-cinān
- 10 Cennet ehli gelüñ beru dirilüñ
Reng-i zāhir ğalaṭ virür yārān
- 11 Her kişi maṭlabına irdi Ğarīķ
İstedügin bulur kişi ne gümān

563 (M:84a)

Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün

- 1 Zāhirde dilerseñ anı ol dem olur ğāyet nihān
Bāṭında dilerseñ ‘ayn-ı ‘ayān olur hemān
- 2 Gerçi münezzehdür Ḥudā müstāgnidür nesneden
Likin zuhūr-ı kudreti eşyādan olur her zamān
- 3 Aldanma şüret pūşine kim Ḥaķķ'a bāzīdür işi
Baķma muḥālif şürete ma‘nī Hüvallah’dur bi-dān
- 4 Seyr it Ḥudānuñ ḥikmetin seyrin lu‘b ile
Meydān-ı ‘ālemde ḳodı kendü nihān-ender-‘ayān

5 Çün *mā-ḥalaḳte bāṭilen*¹⁰⁹⁰ didi Ğarīḳī ḥālını
Daʿvī idüp işbāt ider münkir budur hükmi cihān

564 (M:84a)
Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1 Cümle-i maḥlūka cāndur cānān
Ki hayātıyla ḥayy durur bu cihān

2 Müteʿākib durur ḳadīm u ḥudūs
Biri biriyle muttaşıf ne gümān

3 Līk bu fāni vü odur Bāḳī
Küllü men oḳı kim ʿaleyhā fān¹⁰⁹¹

4 Muttaşıldur cihānda cism ile cān
*Merace'l-baḥreyn līk yelteḳıyān*¹⁰⁹²

3 Cümle andan ḳıyām buldı velī
Sāye-veş bī-şebātdur her ān

4 Sāye bī-şahş olımaz ḳā'im
Lā-cerem dırler ʿāleme heme fān

5 *Evvel ü Āḥir* ol durur maʿnī
*Zāhir u Bāṭın*¹⁰⁹³ ol durur yārān

6 ʿĀlemüñ maʿnīsına ḳıl nazarı
Bir durur ol keşirdür elvān

7 Zıll-i esmā durur şuver be Ğarīḳ
Lā-cerem heb ḥayāldür devrān

565 (M:84a)
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Bil Hüve'l-Ḥayy'üñ ḥayātında bize nefḥ oldı cān
Oḳı *min rūḥi*¹⁰⁹⁴ ki ey min-nūrı tefsİR oldı hān

¹⁰⁹⁰ "Rabb'imiz! sen bunu boşuna yaratmadın." (Ali İmran, 191)

¹⁰⁹¹ "Yer yüzünde bulunan her canlı yok olacaktır." (Rahman, 26)

¹⁰⁹² "İki denizi birbirine kavuşmak üzere salıvermiştir." (Rahman, 19)

¹⁰⁹³ "O İlk'dir, Son'dur, Zahir'dir, Batın'dır. O her şeyi bilendir." (Hadid, 3)

- 2 Kābiliyyetle ki ya'ni cism bulur istivā
Zāhir olur rūḥ anda 'aks tāb olur hemān
- 3 Çün ḥalel ire pes ecsāma ki taqḍīriyledür
Ġayba gider rūḥ kim deryā durur zāt-ı nihān
- 4 A'ni şüretdür tebeddül iyleyen her dem velī
Kā'im-i bi'z-zātdur dā'im Ḥudāvend-i cihān
- 5 Gūyiyā ḥalḳ-ı cihān bulur nefesden bir ḥayāt
Kābiliyyet var iken virüp alur ḥoşdur ez-ān
- 6 Çün ḥalel irdi mizāca bulur hem fenā
Ḥāk ḥāke bād bāde ḳalmanı ḳat'ā nişān
- 7 Tālibā temşıldür tenbīhdür bundan ğaraż
Keşfile hem ḥālile bildi bu sırrı sālīkān
- 8 Varma gelme yoḳ durur şun'ı Ḥudā tebdīl olur
Ḳudretini bildirir tutma buña şekk ü gümān
- 9 Ey Ġarīḳī baḥr-ı muḥīte bilmedi
Vaḥdeti seyr ile bilmişdür cihānda 'ārifān

566 (M:84b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Dilde 'uzlet ider 'ārif sālīkā tutma gümān
Müntehīler 'uzleti bi'l-ḳalbdür budur beyān
- 2 Bu tekālīf-i cihānīden ḥalāş olmuş durur
Pes ḥudūd-ı şer'e ider hem ri'āyet ba'd ez-ān
- 3 Ḥādişāt-ı dünyevī tūfān-ı 'ālemdür velī
Nūḥ-veş keştī-i cimini ider baḥre revān
- 4 Ger 'alāyık içre olursa muḳayyed zāhirā
Ma'nīde taḡayyür itmez ḥālin āzād-ı cihān

¹⁰⁹⁴ "Onu tamamlayıp, içine de ruhumdan üfürdüğüm zaman, derhal ona secdeye kapanın!" (Sad, 72)

5 Ey Ğarîķī muħliş olmuşdur yaķın ehli belī
Aķiret teşvīşī yoķdur cümle olupdur ‘ayān

567 (M:84b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1 Benlik imiş bende-i merdūd kılan şāhdan
Nitekim itdi la‘în İblis'i ol Allāh'dan

2 ‘İllet-i İblīs *ene hayrun*¹⁰⁹⁵ olupdur sābıķ
Bu maraź her nefse vārid oldı ol dergāhdan

3 Ger ‘ibādet iyilesem mağrūr oluram ol zamān
Ver ferāğat ‘add iderler bende-i gümrāhdan

4 *Rabbenā innā zalemnā nefsünā*¹⁰⁹⁶ yegdür dimek
Tevbesi maķbül olındı Ādem'ün bir āhdan

5 Terk-i ‘ādet iyleyüp bed-nām olmaķ dünyāda
Bī-gümān yeg şedd ile taķlīd-i her bī-rāhdan

6 Yeg durur benlik ile maķbül-i ‘ālem olmadan
Kim melāmet gūş idem şubħ u mesā iķvāndan

7 Ey Ğarîķī zīr u bālā çünki ‘aynuñdur senüñ
Mümkün olmaz kim gele benlik ebed āgāhdan

568 (M:84b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Gencini iyledi çü zāt nihān
‘Ālemi ķurdı çün tılsım hemān

2 Maţlab itdi eger çi zāhirde
Bize oldur ve līk muğlaţa hān

3 Ķahr u luţfını iyleyüp terkīb
Zāhir u bāţın iyledi Sübħān

¹⁰⁹⁵ "Ben ondan hayırlıyım." (Sad, 76)

¹⁰⁹⁶ "Ey Rabb'imiz! Biz kendimize zulmettik." (Araf, 23)

- 4 Şıfateyn ile oldı çün külli
Dü taraf oldı cümlesi her ân
- 5 Zâhir dūzaḥ âb gibi hayât
Cennetüñ zâhiride çü nâr-ı bi-dân
- 6 Ya'ni 'aşk u fenâ çü âteşdür
'İşret-i zâhiri çü âb-ı revân
- 7 Bu kapudan giren çıkar nâra
Ol kapudan ve lîk tâ be-cinân
- 8 Reng-i zâhir bize gâlaḥ oldı
Mağbûn olduk cihânda heb yârân
- 9 Âteş-i 'aşk yeg durur be Ğarîḳ
'İşreti terk iylesen ki ziyân

569 (M:84b)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 'Ayb görmez ol ki görmez kendüyi ender-meyân
*Mâ-ra'eytü şey'en*¹⁰⁹⁷ a'ni heb Hudâvend-i cihân
- 2 İkilikte kalan ol görür cihânda 'ayb lîk
Dösti bî-pöst gören külli Hâḳ gördi hemân
- 3 Varlık ile yokluk ortasında hadd-i müştebeh
Noḳta-i vehmî durur cismüñ hayâlidür bi-dân
- 4 Fâni olan *küllü şey'in hâlıkun* bildi feḳad
Didi *kâne'llâhü ve'l-âne 'alâ-mâ-kâne kân*¹⁰⁹⁸
- 5 İḥtilâfât-ı şuver gerçi nazardandur velî
Bu nazarlar muhtelif olduğı Hâḳḳ'dandur revân

¹⁰⁹⁷ "Ne gördümse ondan evvel (sonra) Allâh'ı gördüm." (Hz. Ebubekire aittir. Ceylan, s.423)

¹⁰⁹⁸ "Allâh vardı ve O'nunla beraber başka hiçbir şey yoktu. (Şu an dahi öyledir.)" (Aclûnî, C.2, s.119, n.2009.)

6 Bir hayāli hoşka-bāzīdür vücūdı ‘ālemün
Mühresini cism-bāz olan çıkarur ber-girān

7 Ey Ğarīkī iztırārī sen cihān işinde sen
Halk fehm itmez budur ammā ki hāl-i ‘ārifān

570 (M:85a)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Hubb-ı Hakk’dur velāyet ey yārān
Küfr bil ğayrını budur imān

2 Hakk’ı sevmek ‘alāmet oldur kim
Derd-i ‘aşkında olasın sūzān

3 Āyet-i Hakk eşeddü hubben¹⁰⁹⁹ dir
‘Āşık olan gerek ki aña nişān

4 Hılkat-ı ‘āleme sebep oldur
Çün fe-ahbebtü¹¹⁰⁰ didi ol Sübhān

5 Anı bilmek için yaratdı bizi
Bilmeyen Hakk’ı kārı heb işyān

6 Ya‘ni mechüle nefis ğālibdür
Aña vesvās virür ol Şeytān

7 Hubb-i dünyāya virür göñlin
Re’sü küllü haṭī’etün¹¹⁰¹ dir hān

8 Hācetünce kazan bu dünyāyı
Rāh-ı Hakk’a vesile ola hemān

¹⁰⁹⁹ " İnsanlardan bazıları Allah'tan başkasını Allah'a denk tanrılar edinir de onları Allah'ı sever gibi severler. İman edenlerin Allah'a olan sevgileri ise (onlarınkinden) çok daha fazladır. Keşke zalimler azabı gördükleri zaman (anlayacakları gibi) bütün kuvvetin Allah'a aitolduğunu ve Allah'ın azabının çok şiddetli olduğunu önceden anlayabilselerdi. (Bakara, 165)

¹¹⁰⁰ "Ben gizli bir hazine idim. Bilinmeyi istedim ve halkı yarattım." (Aclûnî, C.2, s.121, n.2014.)

¹¹⁰¹ "Dünya sevgisi her çeşit hatalı davranışların başıdır. Bir şeye olan sevgin seni kör ve sağır yapar." (Canan, n.1944.)

- 9 Aña kul olma lik sulṭān ol
Kendüye güc viren degül insān
- 10 Ḥubb-ı dünyā vü ḥubb-ı Ḥaḳ şıḡmaz
Bir gönülde ḥadīş-i Ḥaḳ bu beyān
- 11 Ḥubb-ı Ḥaḳḳ çünki ḡālib oldı Ğarīḳ
Ğālibüñ oldı ḥükm der-heme ān

571 (M:85a)

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Baḥr-ı muḥīṭ zāt-ı Ḥudāvend-i bī-niṣān
Ğāyet laṭīf olmaḡın olmuş durur nihān
- 2 Evvel zuhūrı oldı ḳalem ey ḥaḳāyıḳı
Pes iḳtizāsı idi zuhūr iyledi bu şān
- 3 Yazdı mişālini ḳamu bātında çün ḳalem
*Mā-yeşturün*¹¹⁰² şüret-i bāṭın durur hemān
- 4 Yā'ni tekāşüf iyleyüp ol ḡayb-ı ḡaybdan
Elvana geldi şüret olup yine 'ayn-ı ān
- 5 Zātı durur ḥuduş zuhūrına dirler
Ma'nide heb ḳadīm ki ḳayim durur bi-dān
- 6 Kevn ü fesād aña olupdur çü iḳtizā
Bil kim ezelden oldı tebeddül buña 'ayān
- 7 'Ālem Ğarīḳı dem-be-dem olur cedid ez-ān
Baḥr-ı muḥīṭ iken yine ol zāt lā-mekān

Ḥārfü'l-Vav

572 (M:85a)

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Çün gide aradan men ü tu
Oldı bu farḳ lā vü ḳaldı Hū

¹¹⁰² "Nûn. Kaleme ve satır satır yazdıklarına yemin olsun." (Kalem, 1)

- 2 *Fe-nefahtü* didi çün *min-rūhī*¹¹⁰³
Buldı zülmet hayât u nūr bā vü
- 3 *Çayim* iken *çamuda* ol *Çayyüm*
Bilmedi münkirān diyüp kû kû
- 4 Alan oldur viren *çamu* hem ol
Buña kimdür ki lā diye di ‘amū
- 5 *Limeni’l-mülk*¹¹⁰⁴ da‘vîsin el’ân
İder ol lā-şerîkdir ü ulu
- 6 Saña cümle *çafa* görindi *cihān*
‘Ārif ammā görür *çamusını* rû
- 7 *Mā-ra’eytü bişey’* didi be Ġarîk
*Çablehü ba‘dehü*¹¹⁰⁵ heme o gû

573 (M:85b)

Mef‘ülü Fā‘ilātün Mef‘ülü Fā‘ilātün

- 1 ‘Ālem kitāb-ı Hâk’dur *çağ-ı* Hūdā’yı oқи
İzmārına bakarsañ rāci‘ aña ki dir hū
- 2 Çeşmüm *cihānda* görmez bir zerre ‘ayb *çağ‘ā*
Emsāliküm dimişdür küllü *ümemdür*¹¹⁰⁶ o
- 3 Çün bu *çazā* anuñdur emr itdi vü yazıldı
Nûn ve’l-çalem ki ya‘ni *mā-yeşturündür*¹¹⁰⁷ bu

¹¹⁰³ "Onu tamamlayıp, içine de ruhumdan üfürdüğüm zaman, derhal ona secdeye kapanın!" (Sad, 72)

¹¹⁰⁴ "Bugün mülk (hükümranlık) kimindir." (Mümin, 16)

¹¹⁰⁵ "Ne gördümse ondan evvel (sonra) Allâh'ı gördüm." (Hz. Ebubekir'e ait bir ifadedir. Ceylan, 423)

¹¹⁰⁶ "Yeryüzünde yürüyen hayvanlar ve (gökyüzünde) iki kanadıyla uçankuşlardan ne varsa hepsi ancak sizin gibi topluluklardır. Biz o kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmadık. Nihayet (hepsi) toplanıp Rabb'lerinin huzuruna getirilecekler." (Enam, 38)

¹¹⁰⁷ "Nûn. Kaleme ve satır satır yazdıklarına yemin olsun." (Kalem, 1)

4 *Neşrahleke* oķı *şadrak*¹¹⁰⁸ keşf oldu enbiyāya
Vāriş olan bu ‘ilme ‘ārif durur ki nigū

5 A‘tā-yı Hāķ Ğarīķi maħlūķa ħōş gelür heb
Nāçār şükr iderler gelse eyü vü yatlu

574 (M:85b)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Feülün

1 Bu lafz-ı lāyı ķo şüfi digil Hū
Murāduñ çünki Hū’ dur ğayrıyı ķo

2 Vücūd-ı vāħid olur şarf-ı ma‘nā
Giderse aradan men ü sen ü o

3 Fenā ol ķalmıya tā ğayru’llāh
Beķā ba‘de’l-fenāda yok men ü tū

4 Mecāzi bilmedi bu ħāli aşlā
İder ķālile medħ çeşm ü ebrū

5 Ğarīķi ħūbları medħ iylemez lik
Der-āğüş iylemek durur añā ħū

575 (M:85b)

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

1 Ķanı bir t̄alib-i şādık ķanı bir ‘āşık-ı Hū
Demi birlikden ura dimeye ne o vü ne bu

2 *Şemme vechu’llāh*¹¹⁰⁹ ile ola müşerref her dem
Yāremiz görmiye ‘ālemde göre cümle eyü

3 Bu cihān meygede ma‘nisi şarāb olsun
Derd-i Hāķķ ola añā cümle cihān cümle sebū

4 Cümle şahrāda ne var ise idüp bir loķma
Yek deme nüş ide deryāyı dimiye tuzlu

¹¹⁰⁸ "Senin göğsünü açıp genişletmedik mi?" (İnşirah, 1)

¹¹⁰⁹ "Allāh'ın yüzü (zâtı) oradadır." (Bakara, 115)

- 5 Mūsā-veş pîrine pîr olmaya teslîmi ola
Hızr-veş kan döker ise diye bu dâhi nigü
- 6 Ma'nâ'-i 'âleme aḥvâl gibi bakmıya ebed
Aḥval olan ki cihânda biri görür ol dü
- 7 Ehl-i vaḥdet geçinür münkir ü t̄alib be Ğarîḳ
İkilikte kalan ammâ ki sözinden bellü

576 (M:85b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 'Āşık-ı Ḥaḳḳ olanuñ maḳşūdu ḥod dîdâr Hū
Cennet ü ḥürî diler mi t̄alibâ ebrâr-ı Hū
- 2 'Ālemi ḥalḳ iyledi bilinmege Sübhānumuz
Ser-be-ser aña delâletdür ḳamu āşâr-ı Hū
- 3 Reng-i ḥayrân ḳaldılar dünyâ işin terk iyleyüp
Tekye-i Ḥaḳḳ'da yiyenler esrâr-ı Hū
- 4 Zülmet-i nefsinî nâr-ı 'aşḳ ile maḥv iyleyen
On sekiz biñ 'âlemi görür ḫoludur nūr-ı Hū
- 5 Dünyâyâ maḡrūr olup nefse uyan Şeytân'idur
Maḡbūn oldu ey Ğarîḳî ol durur aḡyâr-ı Hū

577 (M:86a)

- 1 Nedür bu medḫ-i ḫâl u çeşm ü ebrū
Ğaraż şayd ise aḳcayla gelür o
- 2 Hevâsı ḫoş durur maḫbūbu ḳuçmaḳ
Velî dāmâda ḫammâm oldu bānū
- 3 Bi-ḫamdi'llāḫ cemāl oldu müyesser
Murādumca virildi baña her dü
- 4 Degirmen gibi ol ger 'arîf iseñ
Ne bulursa ögüdür eyü yatlu
- 5 Güzeller medḫini bilmez Ğarîḳî
Ve lîkin ḳuçmasın güzel bilür bu

578 (M:86a)

Mefā'ılün Mefā'ılün Feülün

- 1 Nedür qāl ile medh-i hüsni meh-rū
Öpüp kucması yeg kim haldür bu
- 2 Hemān bir şivedür dilber cefası
Kucalmağdur ve lîkin cümleye hu
- 3 Eger çi seng-i dildür hüb ekşer
Velî altun görürse mûm olur o
- 4 Bulur ol müşterisin kande ise
Hemān hizmetde bil bağlar çü cārū
- 5 Eger bir virsem altunı Ğarîķī
Yüzini döndürüp dir dü gerek dü

579 (M:86a)

Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün Fe'ül

- 1 Hâķîkat cihānda birdür ne dü
Hemān bir beyābandır men ü o vü tū
- 2 Oķı *evvelü mā-ħalaķa nūru* dir
Çü *minnî*¹¹¹⁰ didi andan oldı ķamu
- 3 Çü *zātuñ keşir* oldı māhiyyeti
Ķamu iķtizāsı ķamu oldı Hū
- 4 *Ve mā-ta'melūn*¹¹¹¹ didi oldı *ķazā*
Sa'adet şekāvet saña cümle hū
- 5 Saña bir yerde lāzım durur oturup
Ki hoş göresin neyise yatlu eyü
- 6 Mücerred olursañ cihānda yine
Tereddüddür işüñ hemişe 'amū

¹¹¹⁰ "Allāh ilk olarak benim nûrumu yarattı." (Aclûnî, C.1, s.237, n.826.)¹¹¹¹ "Yapmakta olduklarınızı Allāh yarattı." (Saffat, 96)

7 Ölürseñ de olmaz ھاlaşuñ ey Ğarîķ
Nihāyet saña evvel evvel olurdur o

580 (M:86a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1 Bil leṭāfetden görünmez zāt-ı Hū
Ğayb-ı ğayb oldur ‘amā dirler ‘amū

2 Ya‘ni ‘ilmu’llāhdur kendü bilür
Mündemicdür anda evşāf-ı kamu

3 Pes zuhūr-ı evvele dirler kalem
Kim haķāyıķdan kināyetdür hem o

4 İķtizāsın cümle çün yazdı kalem
Satr olındı vaz‘ bilürsüñ oķı

5 Ma‘nisi bu vechile itdi zuhūr
Şüret-i bāṭındur ‘ālem ey ulu

6 Zāhirini bilmediler ğāfilān
Bāṭımı ḥōd kaldı ğāyibde girü

7 Rūḥuñı görmekde imkān yoķ durur
Zātı nice görünür nev‘ā be-gū

8 Bu ḥayāle irişen oldı ḥayāl
Pes mişālin ķordı vaşf idüp eyü

9 ‘Āleme cümle muḥiṭ ol baḥr-ı zāt
Pes leṭāfetden Ğarîķi ğā’ib o

581 (M:86b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Haķķı bilen nedür diyüp dili Hū
Çünki ‘aynı ne görse oldur o

2 Bī-murād olan istemez ḥācet
Her ne virürse Rabb'i aña eyü

- 3 Aña kevn ü fesād ‘ādetdür
Ölmek için yaratdı bizi ‘amū
- 4 Olalum bu celāl-i Haḡ’da fenā
Bu fenāda celāli olsun ulu
- 5 Cümle ‘ibret durur göre ‘ārif
Ya‘ni ḡayret durur cihān ḡamu
- 6 ḡayretinde fenā bulup sālīk
Dir ki Allāhü ekber Allāh gū
- 7 Ey Ğarīḡī anuñla buldı ḡıyām
Haḡ durur heb dime ne o vü ne bu

582 (M:86b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Çünkü keşf oldu baña esrār-ı Hū
Ger ḡaber virsem n'ola andan ‘amū
- 2 Bunca eş‘arı ki vaşf itdüm ‘ayān
ḡāldür baña vü saña güft ü gū
- 3 ḡayvān olan pāy-bendin çözmecin
Baḡlu dursun yerlü yerinde ḡamu
- 4 Baña cebrā söyledürler ḡālūmi
N'ola ber-dār etseler olda eyü
- 5 Ger ḡazā oldıysa redd itmek muḡāl
Emrine teslīm olan dir baḡtlu
- 6 Cümle Hū’dur cümle Hū’dur cümle Hū
Hū demek ism-i işāretdür ki bu
- 7 *Mā ra’eynā* çünkü *min şey’in*¹¹¹² Ğarīḡ
Evvel oldur Āḡir oldur Zāḡir o

¹¹¹² "Bir şey görmedik."

583 (M:86b)

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Feülün

- 1 Güzellik dilbere pesdür eyü hu
Muhabbetlü ola ya'ni vefâlu
- 2 Vücūdından haber-dâr ola a'ni
Bilüp nefsinî ola 'ârif-i Hû
- 3 Vefâsı kıt olur maḥbûblaruñ lîk
Cihânda çok durur çeşm ile ebrû
- 4 Ḥalîlüm gibi olsa baña dil-ber
Dudağı la'l-i ḥōş-bû ağızı şulu
- 5 Ḳamusına Ğarîķî didi yâ Hû
Göñül maḥbûbına oldı beru rû

584 (M:86b)

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Feülün

- 1 Ḳamuya hem-dem ü hem-ser iken Hû
'Acebdür ḥalk dimek yâr gû gû
- 2 Ḳamu bir zâtdur vaḥdetde eşyâ
Bu keşretde olur ben ü sen ü o
- 3 Muḥayyer şanmañuz sırrı didükde
Dilüm pür-derd olup aydur ki gû gû
- 4 Eger münkirden uzağ ise Ḥalîķ
Baña her ḳande varsam der beru rû
- 5 Ğarîķî'ye 'inâyet ḳıl Ḥudâyâ
K'anı pa-mâl itdi nefis bed-ḥû

585 (M:87a)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 'Aks-i Ḥaḳḳ'ı görmişem bir meh-likâda rû-be-rû
Ḳande baḳsam ol görünür perdelerde tû-be-tû

- 2 Cümle-i eşyā baña mir'at-ı Hâk'dur şöyle kim
Zâhir oldur kınde varsam seyr için sū-be-sū
- 3 Bakmağil bu kâinātuñ gūne gūne rengine
Şıbgate'llâh dur anuñ şabbagına bağığil 'amu
- 4 Her ne kim Hâlık yaratdı hōr bakma key şakın
Yerlü yerinde ne kim vardur yaratmışdur niğü
- 5 Ey Ğarîkî münkir-i dîn yok der ise sözüñe
Ğam degül küstâhdur her kınde varsa ol delü

586 (M:87a)

Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

- 1 Lâyı terk iyleyüp dir idüm Hū
Ya'ni 'âlem ne var ise heme o
- 2 Ba'd ez-ân geçdüm ol işâretten
Kendü kendüme didüm Allâh gū
- 3 *Men 'arafe*¹¹¹³ didi görki mâkâl
Allâh a'ni ki maḥv-ı Hâk'dur bu
- 4 Varlıgum 'aşk ile fenâ itdüm
'Âleme külliyâ didim yâ Hū
- 5 Okı Kıur'an'da didi *nüqallibühüm*¹¹¹⁴
Münkirâ Hâk durur diyen sözi kıo
- 6 *Men erâde* didi ki *en-yenzur*
Tâ ki *ilâ-meyyit* ḥadışi oku
- 7 Didi *fel-yenzur ey ile'l-uşşâk*
Ki Ğarîkî gibi yürürler ölü

¹¹¹³ "Nefsini bilen Rabb'ini bilir." (Aclûnî, C.2, s.234, n.2530.)

¹¹¹⁴ Kendileri uykuda oldukları halde sen onları uyanık sanırdın. Onları sağa sola çevirirdik. Köpekleri de mağaranın girişinde ön ayaklarını uzatmış yatmakta idi. Eğer onların durumlarına muttali olsa idin dönüp onlardan kaçardın ve gördüklerin yüzünden için korku ile dolardın. (Kehf, 18)

587 (M:87a)

Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

- 1 *Leyse fi'l-kevni ğayru illā Hū*¹¹¹⁵
Şıfateyni vü vaşfidur ki şamu
- 2 Bir durur varlık a‘ni ‘ālemde
Müteķābil şıfātı vardur ‘amu
- 3 Zāhir u Bāṭın bürüz u kümün
Fi‘li taşda kendüdür içeru
- 4 *Bi-yedeyye*¹¹¹⁶ ‘ibāretin fehm it
Herbirinde ki vardur ol dü
- 5 Zāhiridür bu gördüğün ‘ālem
Şüretā ğayr u ma‘nī oldur bu
- 6 ‘Ālemün varlığı hayālîdür
Oldı fānī vü kaldı Bākī o
- 7 Varlığı ‘ālemün Ğarīķi serāb
K‘el-hevā ğā’yib ol laṭif begū

588 (M:87a)

Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ül

- 1 Ne kim var durur hılķat-i Hāķ şamu
Çü pergārdur eylemekde ‘amū
- 2 Nihāyet hemān ‘ayn-ı evvel durur
Ezelden budur tā ebed kār-ı Hū
- 3 Hāķiķatde varlık Hudā’nuñ durur
Mecāzī hayālāt bir ğüft ü ğū
- 4 Felek hoķķadur ma‘nī bir hoķķa-bāz
Oyun-hān olan hoķķada mühre tū

¹¹¹⁵ "Evde (kainatta) ev sahibinden (Allāh'tan) başkası yoktur." (Yılmaz, s.114, n.411.)

¹¹¹⁶ "İki elimle." (Sad, 75)

- 5 Seni cüst-bāzī ile oynadur
Ki şimdi çıkar canavar bak beru
- 6 Hālāyık gülerler nedür ol diyüp
Çıkarı seni ortadan bir ulu
- 7 Hemān ‘arīf ol zevki sever bu gün
Ki yārın çıkarur bir oynu giru
- 8 Saña remzile āşikāre didüm
Eger fehm idersen bunu mū-be-mū
- 9 Çü bilmek ‘ibādetden oldu eyü
Ġarīkī didi ‘arīfi bahtlu

589 (M:87b)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Feülün

- 1 Ne vardur dünyāda Sübhān’dan ayru
Hayāt olur mı cisme cāndan ayru
- 2 Odur tahrik iden eşyayı külli
Ki olmaz hiç şey’ Raḥmān’dan ayru
- 3 Qamu cünd-i Hudā’dur her ne kim var
Pes ‘asker olmaz sultāndan ayru
- 4 Qamu uşşāk anuñçün āh iderler
Degülken birisi cānāndan ayru
- 5 Anuñla küllisi dānā vü bīnā
Olmazlar yine efgāndan ayru
- 6 Tevellī iyleyen zıkr-i Hudā’dan
Olur ol fırqa-i insāndan ayru
- 7 Ġarīkī rahmet-i Haq’dan ümīd-vār
Degöldür nā-ümīd Şeytān’dan ayru

590 (M:87b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Lāyī ҡo ʃūfi di Hüva'llāhū
Ya'ni sen fānī ol ҡala heme o
- 2 *Küllü men* didi kim *'aleyhā fān*
*Fe-yebķā vechü Rabbike*¹¹¹⁷ gör oķı
- 3 Andan iriʃmiʃ durur ҡamuya Һayāt
Ma'nīde birdür imdi ʃanma ki dü
- 4 Bir vücūd oldı cümle bu keʃret
Bir beyān içün oldı o tū vü bu
- 5 Ma'nī yüzinden iʃbu 'āleme baķ
ʃüretā ziʃt u bāṭını nigū
- 6 Yaradan bilür iʃini dervīʃ
Dime sen bu eyüdüür ol yatlu
- 7 Sırrına baķ derūndan seyr it
Ṭaʃrayı ҡo gönūlde gir içerü
- 8 ʃeker-i cān durur ҡamu ʃi'rüm
Yiyen ü bilen didi aña ṭatlu
- 9 Her kiʃi gördügin didi be Ğariķ
Kendü ħālūne baķ hemān sözi ҡo

591 (M:87b)

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Perdedür perde oldı tū-ber-tū
Bilimez bu 'avām ҡandadur o
- 2 Muḥtelif oldı bu ʃuver ammā
Ma'nī birdür ҡamuda ʃanma ki dü
- 3 Āb u ʃaḥrā vü zīr ile bālā
Tenüm uzandı gördüm oldı ölü

¹¹¹⁷ "Yer yüzünde bulunan her canlı yok olacak. Ancak azamet ve ikram sahibi Rabb'inin zâtı bâki kalacak." (Rahman, 26-27)

- 4 Görmedüm bir bedi bu ‘âlemde
Kendüyü her kişi görür nigü
- 5 Çünkü didi li-yağfirake'llâh
*Mā-teḳaddeme ve mā te'eḥḥara*¹¹¹⁸ Hū
- 6 Kim ki fetḥ-i mübîne irişdi
Cürmi Ḥaḳḳ'ũñ ḳatındadır ma'fū
- 7 *Yağfiru'z-zunūbe* dir *cem'an*¹¹¹⁹
‘Afv ider ey Ğarīḳī nāsı kamu

592 (M:88a)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Vech-i Ḥaḳ’dur didigümüz heme o
Bu ḥaḳīḳatle ḳā'im oldı ḳamu
- 2 *Semme vechu'llāh*¹¹²⁰ iyledi ta'yiñ
Ḳande baḳsa gözũñ hemān heme Hū
- 3 Ḥāl ile gören ol bilür ancak
‘Ālem oldı ḳamu ki kendü
- 4 *Küllü men* didi çün *'aleyhā fān*¹¹²¹
Ḳaldı Ḥaḳ gitdi çün menü vü tū
- 5 Vaḥdet oldur ki ḳalmıya benlik
İşbu keşretde mu'teberdür bu
- 6 Çünkü degül durur epsem
Ḥāldür ol bu baḥş-i ḳālī ḳo

¹¹¹⁸ "Böylece Allâh, senin geçmiş ve gelecek günahını bağışlar." (Fetih, 2)

¹¹¹⁹ "De ki: Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım!
Allah'ınrahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allâh bütün günahları bağışlar.
Şüphesiz ki O, çok bağışlayan,çok esirgeyendir." (Zümer, 53)

¹¹²⁰ "Doğu sa Allâh'ındır batı da. Nereye dönerseniz Allâh'ın yüzü (zâtı)
oradadır." (Bakara, 115)

¹¹²¹ "Yer yüzünde bulunan her canlı yok olacak. Ancak azamet ve ikram sahibi
Rabb'inin zâtı bâki kalacak." (Rahman, 26-27)

7 Gözlerine girüp durur halkuñ
Yine dirler Ğariķi Ğaķ gū

593 (M:88a)

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

1 'İbādet hāl ile oldur ki dil zārı ide kendü
Zebānuñ sâkin ola dil ide feryād kim Hū Hū

2 Tenüñ teslīm ola şahrā gibi hāmīl ola küllī
Gözüñ bārānı yüzüñden aķıda her ıarafdan cū

3 Bu demde ķāl gider hāl ile a'zā niyāz iyler
Velī hayretdedür sâlik dimez ķaı'a ne o ne bu

4 Anuñ gibi dile iyle teveccüh sâlikā ya'ni
Ki Ğaķ'uñ Ğa'be'si oldur anuñcün didi Ğaķ *vellū*¹¹²²

5 Eger nūr-ı Ğudā görmek dilersen gel beru hācı
Liķā-yı Ğaķ durur yüzi ki anda nūr-ı Ğaķ bellü

6 Eger çi nefis acından saña dilkülenür ammā
Köpek uyuz gerek ķaı'a ne etmek vir aña ne şu

7 Ğariķi isteyen zevķ iylesün hāli derünından
Eger teslīm ise gelsün ne arardı yabanda o

594 (M:88a)

Fe'ilātün Mefā'ılün Fe'ilün

1 Cān-ı cānum durur çün Hū
Andan irdi hayāt cismüme bu

2 O vü bu bir beyān durur ancaķ
Ver haķıķat degül midür men ü tū

¹¹²² "Yüzünü Kâbe'ye çevir."

- 3 *Semme vechu'llāh*¹¹²³ ile sābitdür
Ma'nī oldur kamu şuverde o
- 4 Birligi hāl ile gören bildi
‘Ayn-ı eşyā olup vücūdu kamu
- 5 Lezzet ile elemde bir oldum
Ekşeri halk ile Ğarīķī be-gū

595 (M:88a)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Gerçi kim hūpdur ‘ulūm kamu
Bu cemāl-i ma‘ārif oldı ‘amū
- 2 Ya‘ni kim ol fūnūn kāl oldı
Līk bu hāldür ki andan ulu
- 3 Buña haqqa'lyaqın dirler elā
Sālik olur bu hālde Hüve Hū
- 4 Zāt-ı Haq gerçi kim münezzehdür
Mütenebbih olındı hāl ile o
- 5 Gerçi bürhān-ı ‘ilm rüşendür
Hale bürhān oldı līkin bu
- 6 Kalmadı bunda zerrece teşkik
Çünki kendüde gördi rü-be-rū
- 7 ‘Ayn-ı eşyā olan bilür be Ğarīķ
Bir haqīkatdür cihānda ne dü

Harfü'l-Hā'

596 (M:88b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 ‘Aşk-ı Haq’dan çü olmadı āgāh

¹¹²³ "Doğu da Allāh'ındır batı da. Nereye dönerseniz Allāh'ın yüzü (zati) oradadır." (Bakara, 115)

Çaldı dūzağda münkir-i güm-rāh

2 Bu ‘acebdür yanar cehennemde
Puhte olmaz ki hāmdur bed-ḥāḥ

3 Bir ağac kim ruḥūbeti gālib
Yandığınca kararur iyle nigāh

4 ‘Ayn-ı āteşdür aña inkārı
Nār-ı Haḫ *tettali*¹¹²⁴ didi Allāh

5 İmtizāc itdi çün cehennemle
Cennete girse diye vāveylāh

6 Şükr ide yandığına dūzağda
Diye kim bu da ḥōşdur ol bī-rāh

7 Gerçi ‘aşık ider Ğarīķi günāh
Maḥv ider anı idicek bir āh

597 (M:88b)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Feülün

1 Vücūd-ı ehl-i dildür arz-ı Allāh
Ki vāsī‘ deyü ta‘rif itdi ol şāh

2 Semāvāt mā-fihinne anda
Zuhūr itmiş durur hem mihr ile māh

3 *Mine’l-‘arzi* didi Haḫ *mişlehünne*¹¹²⁵
İşāretdür aña ref‘ oldı eşbāh

4 Tenezzül anda ider emr-i Bārī
Ki ilhām ider ekşer her seher gāh

5 Oķı Ķur’ān'da *enzelnāhü fī ley*
*Letü'l-ķadri*¹¹²⁶ berü gel olma güm-rāh

¹¹²⁴ "Tırmanıp kalplerin ta üstüne çıkar." (Hümeze, 7)

¹¹²⁵ "Allāh, yedi kat göğü ve yerden bir o kadarını yaratandır." (Talak, 12)

¹¹²⁶ "Biz O Kur’ân’ı Kadir gecesinde indirdik." (Kadir, 1)

- 6 Ki *ḥayrun* didi *Ḥaḳ min elfi ṣehr*¹¹²⁷
Anuñ medḥi durur ol bundan āgāh
- 7 Melā'ik Rūḥ-ı Kuds anda tenezzül
İderler dem-be-dem şanma ki geh gāh
- 8 Selāmetdedür ol tā maṭla'ı'l-fecr
Bu leylüñ fecrini bilmezsin eyvāh
- 9 *Ve mā-edrāke*¹¹²⁸ dimişdür Ğarīķī
Ḥudā bildürmedin ne bile bī-rāh

598 (M:88b)

Fe'ılātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Halkdan kaçmasa niçe tālib-rāh
Maḳşadın bulmaz olımaz āgāh
- 2 Rūzgāruñı dōst şarf iyler
Düşmenüñ ḥōd beter ki ol bed-ḥaḥ
- 3 Zülmet-i halk çok durur yārān
Yegdür andan ḳatımda zülmet-i çāh
- 4 Lā-cerem 'uzlet iylemek vācib
Tā ki maḳşūduñı vire Allāh
- 5 Şüretā ittiba' iylerler
Līk ḳatlu ki her birisi güvāh
- 6 Şaf olsa gönül ger āyine-veş
Nefs-i münkir iyler anı tebāh
- 7 Seni bed-nāmlıḳ ḥalāş itdi
Ey Ğarīķī yeter Ḥudā hem-rāh

599 (M: 89a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

¹¹²⁷ "Kadir gecesi, bin aydan hayırlıdır." (Kadir, 3)

¹¹²⁸ "Kadir gecesinin ne olduğunu sen bilir misin?" (Kadir, 2)

- 1 ‘Ālem-i vaḥdetde ‘ahd itdüm ezel ol yār ile
On sekiz biñ ‘ālemi devr iyledüm devvār ile
- 2 Küntü kenz’uñ ḥalvetinde şüretüm yazdı qalem
Ḳudretin izhār idüp bilinmege āşarı ile
- 3 Gördüm āşarın ḳamu buldum ḥalāvet yārdan
Ḥikmetinden Ḥālīḳ’uñ ḥayrānum ol esrār ile
- 4 Gözlerine girmişem görmez beni ḥalḳ-ı cihān
Ḳaldılar zülmetde ben seyr eylerem envār ile
- 5 Çün götürmez zerrece bu ḥikmetüñ esrārını
Bir mudārā iderem angārdan aḡyār ile
- 6 ‘Āşi maḥcüb oldu ‘işyān ile ‘ābid bā-namāz
Ben ḥicābı ref idüp bāzārūm ol Settār ile
- 7 Ey Ġarīḳī münkiri ma‘nen iyledür ol Ḥudā
Çünki mel‘undur nice aña ola güftār ile

600 (M: 89a)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Feülün

- 1 Senüñ derdüñ durur dermānum Allāh
Meded derdüñi vir al cānum Allāh
- 2 Baña irşād iden oldur cihānda
İrişdüren saña cānānum Allāh
- 3 Bilürem cümle sendendür ḥayātum
Velī görmege yoḳ imḳānum Allāh
- 4 Senüñle muttaşıfdur cümle ‘ālem
Münezzehsin yine Sübhān’um Allāh
- 5 Ġarīḳī bir görüp bir söyle dā’im
Ki taşdıḳ iyledüm imānum Allāh

601 (M: 89a)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Feülün

- 1 Ne kim viridi Hūdā elḥamdüli'llāh
 Ƙamu luṭf u 'aṭā el-ḥamdüli'llāh
- 2 Muṭi' em emrine fermān anuñdur
 Be-teslīm ü rızā el-ḥamdüli'llāh
- 3 Ʀotalum Şi'āyam ben mezhebümde
 Hālel yoḳdur saña el-ḥamdüli'llāh
- 4 Rasūl'e *leste minhüm* didi *fi-şey'in*¹¹²⁹
 İşim ḳaldı aña el-ḥamdüli'llāh
- 5 *İla'l-lāhi emruhüm*¹¹³⁰ oldu çü nāzil
 Hemān pesdür baña el-ḥamdüli'llāh
- 6 *Ve hüm lā-yüzlemün*¹¹³¹ dimişdür Allāh
 'Adāletdür hele el-ḥamdüli'llāh
- 7 *Tü'izzü men teşā'* Ƙur'ān'da oḳı
*Tüzillü men teşā'*¹¹³² el-ḥamdüli'llāh
- 8 *Bi-yedih'i'l-ḥayr*¹¹³³ didi naşş-ı ḳātiğ
 Çü ḥayr oldu dilā el-ḥamdüli'llāh
- 9 Çü *maḥyā* vü *memāt* oldu *li'llāh*¹¹³⁴
 Ğariḳi di buña el-ḥamdüli'llāh

602 (M: 89a)

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

¹¹²⁹ Dinlerini parça parça edip guruplara ayrılanlar var ya, senin onlarla hiçbir ilişkin yoktur. Onların işi ancak Allah'a kalmıştır. Sonra Allah onlara yaptıklarını bildirecektir." (Enam, 159)

¹¹³⁰ "Dinlerini parça parça edip guruplara ayrılanlar var ya, senin onlarla hiçbirilişkin yoktur. Onların işi ancak Allah'a kalmıştır. Sonra Allah onlara yaptıklarını bildirecektir." (Enam, 159)

¹¹³¹ "O zaman zulmeden herkes yeryüzündeki bütün servete sahip olsa (azaptan kurtulmak için) elbette onu feda eder. Ve azabı gördükleri zaman için için yanarlar. Aralarında adaletle hükmolunur ve onlara zulmedilmez." (Yunus, 54)

¹¹³² "(Allāh'ım) dilediğini yüceltir, dilediğini de alçaltırsın." (Ali İmran, 26)

¹¹³³ "Hayır (İyilik) O'nun Elindedir."

¹¹³⁴ "De ki: Şüphesiz benim namazım, kurbanım, hayatım ve ölümüm hepsi âlemlerin Rabb'i Allāh içindir." (Enam, 162)

- 1 ‘Aşkdan mest imiş meger bāde
Kaşdı yārūñ lebidür āmāde
- 2 Cān virür pūsesine cānānuñ
Āferīn ta‘līm iden üstāde
- 3 Yār hōd mest-i hūsn olup pür-nāz
Dir nazar-bāza gelen üftāde
- 4 Kim ne dirse disün o fāriğdür
Müşterisini gözler āzāde
- 5 Toğrusun dir Ğarīķi mest gibi
Bāde-i Hāķ’dan ol dili sāde

603 (M: 89b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Vaşf-ı Allāh lā vü illā-Allāh
*Leyse fi'd-dār ya‘ni şey²-i sivāh*¹¹³⁵
- 2 *Kāna'llāhü ve lemyekün şey²ün*
*Ve kemā kān yekün*¹¹³⁶ pes bu güvāh
- 3 Pes zılāl-i Hudā durur eşyā
*Keyfe medde ki zılle*¹¹³⁷ didi ol şāh
- 4 Nürdan hōd Hudā degül sāye
Gāh şābit ider vü gāh tebāh
- 5 *Küllü men* oķı kim ‘aleyhā fān¹¹³⁸
Pes hayāl oldı ‘ālem iyle nigāh
- 6 Şūrete baķma tālibā zinhār
Ma‘nī-i Hāķķ’dan olıģör āgāh

¹¹³⁵ "Evde (Kāināтта) ev sahibinden (Allāh'tan) başkası yoktur." (Yılmaz, s.114, n.411.)

¹¹³⁶ "Allāh vardı ve O'nunla beraber başka hiçbir şey yoktu. (Şu an dahi öyledir.)" (Aclūnī, C.2, s.119, n.2009.)

¹¹³⁷ "Rabb'inin gölgeyi nasıl uzattıģını görmedin mi?" (Furkan, 45)

¹¹³⁸ "Yer yüzünde bulunan her canlı yok olacak. Ancak azamet ve ikram sahibi Rabb'inin zātı bāki kalacak." (Rahman, 26-27)

7 Ğayrı yok ey Ğarīķi çün bildüñ
 Kı1 tevekkül Ğudā'ya iyle penāh

604 (M:89b)

Fe'ilatün Mefā'ilün Fe'ilün

1 'Āşıķam kim olam fenāfi'llāh
 Ğat1 ideyin bu nefsi kim güm-rāh

2 Çünki bir ān u bir nefesdür 'ömr
 Ne ķasāvet gerek ne māl u ne cāh

3 İbn-i vaķt ol nedür bu tül-i emel
 Kı1 tevekkül Ğudā'ya iyle penāh

4 'İlme meşgöl ol ki taşşili
 Farzdur 'ilmdür iden āgāh

5 Çün *ve ķul Rabbi zidni 'ilmen*¹¹³⁹ dir
 Pes 'ibādetden oldı yeg be-güvāh

6 Ğalķa cehl ile itdiler irşād
 Bu ibādāt-ı şer' anlara rāh

7 Nūrına irgüren riyāzetdür
 İrmeyen nūra 'ömri oldı tebāh

8 Saña keşf oldı sırr-ı Ğaķķ be Ğarīķ
 İşbu da'vāya ma'ni 'ilm-i zi-şāh

605 (M: 89b)

Fe'ilatün Mefā'ilün Fe'ilün

1 Ğaybdandur kināyet ol dergāh
 Cennet a'ni ki sırr-ı Ğayb zi-şāh

2 Bürhān oldur didi Rasūlu'llāh
*Leyse fi'l-cennetü siva'llāh*¹¹⁴⁰

¹¹³⁹ "Rabb'im ilmimi artır." (Taha, 114)

3 Didiler aña kim *ve lā ente*
Didi Aḥmed *ve lā ene* bu güvāh

4 Līk cennāt kim merātib-i ḥāş
Aña vaşl olan bilür her gāh

5 Vāşf iderdüm Ğarīķī bir bir anı
Şerḥ lāzım ki olalar āgāh

606 (M: 89b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 N'ola itdümse Ḥaḳḳ'a bunca günāh
Bizüm için durur çü fazl-ı İlāh

2 Mu‘teberdür günāh da anda
Mażhar-ı ‘afv ‘āşi ile tebāh

3 Çün ‘Afüvvün Raḥīm'dür ü Kerīm
Kıl tevekkül Ḥudā'ya iyle penāh

4 Ehl-i ṭā‘ate ṭā‘at oldu hicāb
Çünki mağrürdur hem ol güm-rāh

5 Ehl-i ‘işyāna hem günāhı hicāb
Lāyıḳam dir cehenneme eyvāh

6 Velī *ḳavmün* didi ve *rāhüm* ol
Leyse hemmü vü ğam lehüm ki sivāh

7 Nūr-ı Ḥaḳ‘dan yanar hemīn anlar
Min-‘alāmātihüm Ğarīķī güvāh

607 (M: 90a)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 *Leyse fi'l-kāināti ğayru'llāh*¹¹⁴¹
İşbu da‘vāya isteyen dü güvāh

¹¹⁴⁰ "Cennette Allāhtan başkası yoktur." (Yılmaz, s.114, n.410.)

¹¹⁴¹ "Kâinatta Allāhtan başkası yoktur." (Yılmaz, s.114, n.410-411-412.)

- 2 *Kāna'llāhü lem-yekūn şey'ün*
*Ve kemā kāne yekūn*¹¹⁴² el'ān şāh
- 3 Fāniyüz biz Hudā durur bākī
*Li-meni'l-mülk*¹¹⁴³ dir dāhi li'llāh
- 4 Bu hayālāt anuñla buldı vücūd
Şāh için oldu bende vü ħargāh
- 5 Bilmek için anı yaratdı bizi
Bilmeyen Ħaqq'ı oldu 'ömri tebāh
- 6 Taleb-i 'ilm bilki farz oldu
Maqşada varmağa budur kim rāh
- 7 Okı *hel yestevi'llezi*¹¹⁴⁴ be Ğarīk
Ħaqq'ı bilen getürdi aña penāh

608 (M: 90a)

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

- 1 Tevhīd-i kālī size keşf iyledim eş'ār ile
Tevhīd-i hālī niçe vaşf ideyin güftār ile
- 2 Ol zevk ile ma'lūm olur hem hāl ile işbāt olur
Bilmez anı illā meger hem-hāl olan ebrār ile
- 3 Tevhīd-i kālī ol durur naql oluna bürhān ile
Tevhīd-i hālī kendüde bula kamu āşār ile
- 4 *İnnā 'araznā*¹¹⁴⁵ didigi oldur emānetden ğaraż
Zāhir göre kendüde heb rü'yā degül ebşār ile

¹¹⁴² "Allāh vardı ve O'nunla beraber başka hiçbir şey yoktu. (Şu an dahi öyledir.)" (Aclūnî, C.2, s.119, n.2009.)

¹¹⁴³ "Bugün mülk kimindir?" (Mümin, 16)

¹¹⁴⁴ "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" (Zümer, 9)

¹¹⁴⁵ "Biz emaneti, göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, (sorumluluğundan) korktular. Onu insan yükledi. Doğrusu o çok zalim, çok cahildir." (Ahzab, 72)

5 Bu ehline ma‘lūm durur *lā-ya‘rifū men lem yezuk*¹¹⁴⁶
Ebrār-ı hālin ey Ğarīk baḥṣ iyleme aḡyār ile

609 (M: 90a)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 ‘Āşık-ı Hāḡ kim ḡaldı ḡayretde
‘İlmle bildi buldı ru‘yetde

2 Maḡşada irdi işbu dūnyāda
‘Ayn u vaḡdetdür aña keşretde

3 Çün fenā buldı şimdi dirlikde
Ol beḡā buldı ‘ayn-ı vaḡdetde

4 ‘İlm ile gitdi zulmet-i cehlī
Çıḡdı dūzaḡdan girdi cennetde

5 Nefsini bilen Rabb'ini bildi
Bilmeyen Hāḡḡ’ı ḡaldı zulmetde

6 ‘İlm ü ‘ayn ile bildi ‘ārifler
Münkir-i nā-dān ḡaldı zulmetde

7 Çünki vesvāsı anı deng itdi
Pīrsiz bulmaz ḡayr ‘uzletde

8 Çünki yaḡīni yoḡ ol perīşāndur
Cem‘ olur mı ol künc-i ḡalvetde

9 Ey Ğarīḡı bu ḡikmeti ḡören
Mest ü ḡayrāndur işbu ‘ibretde

610 (M: 90a)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Feülün

1 Çü keşretle zuhūra geldi ol şāh
Bu keşretdür viren maḡlūḡa eşbāh

¹¹⁴⁶ "Tatmayan bilmez."

2 Okı kim *mā-ra'eytü şey'en*¹¹⁴⁷
Ne görürsün hemân bil kim Hüva'llâh

3 Hudâ'ya toğrı varur āgeh olan
Ki āgeh olmyân ol oldu güm-râh

4 Eger nefsün bilürseñ Rabb'i bildün
Ki kendüyü bilendür Hâk'dan āgâh

5 Ğariķi *men 'araf*¹¹⁴⁸ remzi dimekdür
Vücüduñda olur ya'ni ki dil-ğâ'h

611 (M: 90b)

Fe'ilatün Mefâ'ilün Fe'ilün

1 *Ķul elâ evliyâ allâhi*¹¹⁴⁹
Ķavf yoğ bu aña güvâh

2 Hâk'ı bildi çü 'arif-i sâlik
Hüve Hû oldu bende a'ni ki şâh

3 Hâlık'ı sen uzağda şanursun
Cümle 'âlem velî aña der-gâh

4 *Ķānitün*¹¹⁵⁰ oldu Hâk'a bu mağlûk
Külliyâ hem aña getürdi penâh

5 Okı *in küllü nefsin* dir *lemmâ*
*Hafiz*¹¹⁵¹ oldur çamusına va'llâh

6 Ğarra olma ki ben müselmânam
Kâfire küfr oldu dime günâh

¹¹⁴⁷ "Ne gördümse ondan evvel (sonra) Allâh'ı gördüm." (Ceylan, s.423.)

¹¹⁴⁸ "Nefsini bilen Rabb'ini bilir." (Aclünî, C.2, s.234, n.2530)

¹¹⁴⁹ "Bilesiniz ki, Allâh'ın dostlarına korku yoktur; onlar üzülmecekler de."
(Yunus, 62)

¹¹⁵⁰ "Göklerde ve yerde olanlar hep O'nundur. Hepsi O'na boyun eğmiştir."
(Rum, 26)

¹¹⁵¹ "Hiç kimse yoktur ki üzerinde bir koruyucu, bir denetleyici bulunmasın."
(Tank, 4)

7 Gör ki K̄ur'an'da dir *velev ūi'nā*¹¹⁵²
Kimse olmazdı ya'ni hiç tebāh

8 Çü *velākin* didi ki *hakk'el-kavl*¹¹⁵³
Yanmağa lāzım oldu ol bed-hāvh

9 Küfr ile bilinür Ğarīkī ĩmān
Pes gereklü degül mi iyle nigāh

612 (M: 90b)

Fe'ılātün Mefā'ilün Fe'ilün

1 'Āūi iyle günāh u 'ömri tebāh
Ger nedāmet iderse iyleyüp āh

2 'Afv ider Hāk günāhını a'ni
Ol qarīb oldu geldi tā der-gāh

3 'Ābid itse namāzı ile ğurūr
K̄urb-ı Hāk'dan tutar cehenneme rāh

4 Ya'ni kim ol durur 'alā haṭr
Kendüyi gördü devr oldu zi-ūāh

5 Hāk-ı 'ālem kamu yanar gördüm
Her biri çağırup ki vāveylāh

6 Ba'zı k̄urb ile ba'zı bu'dından
Bil ki artuḫ yanār olan āgāh

7 Külliyā ey Ğarīkī hūb ile zıūt
Hāk diyüp diler andan 'özü-i günāh

¹¹⁵² "Biz dilesek, elbette herkese hidayetini verirdik. Fakat, cehennemi hem cinlerden hem insanlardan bir kısmıyla dolduracağım, diye benden kesin söz çıkmıştır. "(Secde, 13)

¹¹⁵³ "Biz dilesek, elbette herkese hidayetini verirdik. Fakat, cehennemi hem cinlerden hem insanlardan bir kısmıyla dolduracağım, diye benden kesin söz çıkmıştır. "(Secde, 13)

613 (M: 90b)

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Minnetler olsun aña ki fazlından ol İlah
Zıllini medd iyledi itdük aña penâh
- 2 Kâim-mağâm şer' de bugün Muhammed'ün
Sultân-ı zıll-i Hâk didi yoğ aña iştibâh
- 3 Şeh-zâde vü şeh-nijâd ki 'Osmân âlidür
'Osmân Şâh-ı mîr-i cihân nesl-i pâdişâh
- 4 Bir 'ârif ü cemîl ü selîm ü 'adîl kim
'Adline emn-i halk-ı cihân pes durur güvâh
- 5 Emr-i Hudâ ile çü ulü'l-emrdür bugün
Kim ki iğâ'at itmiye kâfirdür ol tebâh
- 6 Şer'-i Muhammed ile ider hüküm dâ'imâ
Devrinde zulm görmedi bir kimse idüb âh
- 7 A'yân-ı 'ârifân-ı Hudâ nâdirü'l-vuqu'
Kim Âsitânı hâşlara oldu tekye-gâh
- 8 Heb müstaķim kulları emrinedür muṭi'
Yüz aklığına bir sebep oldu ki toğrı râh
- 9 Halka güneş gibi nazâr iyer ki zerrece
Andan tazallum itmedi devrinde dâd-hâ'v
- 10 Şeh-zâdelerde mişli bulunmaz disem olur
Kim 'ilm ü hilm ü şefkatle *leyse mâ-sivâ*
- 11 İki cihân şevâbımı bulur Ğarîķi ger
Luṭf ile bu faķire ide bir nefes nigâh

614 (M: 91a)

Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

- 1 Bilmeyen lâ-ilâhe illa'llâh
Müslim olmaz ki budur aña güvâh

- 2 Bilmez ise ki ya'ni yok ğayrı
Müşrik olur u dāl vāveylāh
- 3 Varlık anuñ durur haķīkatde
Olımaz hiç şey cihānda sivāh
- 4 *Men 'arafe nefsehü faķad Rabbeh*¹¹⁵⁴
Bilenüñ manzarı hemişe o şāh
- 5 *Mā ra'eytü bişey'in* didi ya'ni
*Ķablehü ba'dehü*¹¹⁵⁵ ider ki nigāh
- 6 Bilmek için yaratdı bizi Ğarīķ
Bilmeyen Ğaķķ'ı işi oldu tebāh

615 (M: 91a)

Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün Fe'ül

- 1 Vücudum hicābı baña pes günāh
'İnāyet ide fażl ile ol İlāh
- 2 Bize ħ'āb-ı ğaflet virür nefsi-dün
Eger virmez ise Ğudā intibāh
- 3 Ķuluñ kārı sehv ü Ğudā'nuñ 'aķā
Ğaķā bizden ü 'afv ide pād-şāh
- 4 Çü sābık durur raķmeti ķahrına
Hemān pes durur luķfına ol ğüvāh
- 5 Oķı *innemā nuķ'imü* didügin
*Li-vechi'llāh*¹¹⁵⁶ iķ'ām ider nān-ķā'h
- 6 Ğanī'dür fakīrinden ister mi sūd
Ķamusı ider cūdına ğōd penāh

¹¹⁵⁴ "Nefsini bilen Rabb'ini bilir." (Aclûnî, C.2, s.234, n.2530.)

¹¹⁵⁵ "Ne gördümse ondan evvel (sonra) Allāh'ı gördüm." (Ceylan, s.423.)

¹¹⁵⁶ "Biz sizi Allāh rızasıiçin doyuruyoruz; sizden ne bir karşılık ne de bir teşekkür bekliyoruz." (İnsan, 9)

7 *Velev-lā* ki *faẓlu'llāh* ider Ğarīķī
*Le-küntüm mine'l-hāsirīn*¹¹⁵⁷ hükmi-i şāh

616 (M: 91a)

Mefā'ılün Mefā'ılün Feülün

1 Sin-i şāhuñ dilidür vech'ullāh
 Velī bilmezler anı 'ām-ı güm-rāh

2 Oķı *küllü cemīl min-cemālih*
 Eger şıdķuñ var ise olğil āgāh

3 Hūdā'dan olan ey dānā-yı 'āķil
 Cemāl-i Hāķ görür ez-māhī tā māh

4 'İbādet iylemekden sāl-i pencāh
 Yeg ol kim ide derd ile bir āh

5 Her ol kim 'aşķ ile oldı memātı
 Rasūlu'llāh buyurdı *tābe meşvāh*¹¹⁵⁸

6 Derün-ı dilde bilsem kim nihāndur
 Ki ider işbu güne remzi ki gāh

7 Hūdā sırrını fāş itme Ğarīķī
 Seni ber-dār ider nā-gāh ol şāh

617 (M: 91a)

Mefā'ılün Mefā'ılün Feülün

1 Kaçan kim zıkr oluna ismu'llāh
 Odur mü'min ki ķorķup ide bir āh

2 Ki ya'ni yok anā lāyık işümüz
 'İnāyet ide faẓlından meger şāh

¹¹⁵⁷ "Eğer sizin üzerinizde Allah'ın ihsanı ve rahmeti olmasaydı, muhakkak zarara uğrayanlardan olurdunuz." (Bakara, 64)

¹¹⁵⁸ "(Cennet) Güzel bir dinlenme yeridir." (Hadis-i Şerif)

- 3 *İzā zükira ismüh*¹¹⁵⁹ didügin oğı
Ki böyle dimek olur ey nigū ḥā'h
- 4 *İzā tüliyet* didi *āyeteh* hem
Ki *zādethüm* didi *īmānen*¹¹⁶⁰ ol māh
- 5 Naşihat tutagör ey merd-i mü'min
Yüri bu didigümden olğıl āgāh
- 6 Bize Qur'an'ı gönderdi Hudāvend
Ki tā yol gösterüben ola hem-rāh
- 7 Ğarīķi dilerem fażl-ı Hudā'dan
Ki ola dest-girün tā be-der-gāh

618 (M: 91b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Hamdüli'llāh mālīk olduķ selsebīl ü Kevşere
Bu'd ezīn cāri iderüz istedüğümüz yere
- 2 Neḫ-i Ḥaķķ'ı añlamaz ol kim bī-naşib
Ger irişürse Hudā'dan şad hezerān maḫbere
- 3 Cezbe-i Ḥaķķ irmeyince Ḥaķ'dan āgāh olımaz
Ol ki maḫrūmdur ne aşşı irse gerçek erlere
- 4 Bu Leheb çün ḫalk olındı sırr-ı Ḥaķ'dan bī-naşib
Aşşı itmedi eger çi irdi Ḥaķ peygām-bere
- 5 Ehl-i dil sırr-ı derūmı fehm idendür hān hān
Ol ki Mālīkdür aña neyler gezüb derden dere
- 6 Levḫ-i dil pāk olsa anda 'ilm-i Ḥaķ ma'kūs olur
Levḫ-i dilden oқuyup şı'ri getürdüm ezbere

¹¹⁵⁹ "Müminler ancak, Allah anıldığı zaman yürekleri titreyen, kendilerine Allāh'ın ayetleri okunduğunda imanlarını artıran ve yalnız Rablerine dayanıp güvenen kimselerdir." (Enfāl, 2)

¹¹⁶⁰ "Müminler ancak, Allah anıldığı zaman yürekleri titreyen, kendilerine Allāh'ın ayetleri okunduğunda imanlarını artıran ve yalnız Rablerine dayanıp güvenen kimselerdir." (Enfāl, 2)

7 ‘Āşık-ı Hakk olan añlar ey Ğarîķi sözlerüñ
Yoħsa girmez ceħd itseñ zerrece güş-ı ħare

619 (M: 91b)

Müfte‘ilün Fā‘ilün Müfte‘ilün Fā‘ilün

1 Lā bilen illā İlāh gördi ki yoħdur sivāh
İrdi Ğudā vechine şemme ki vech-i ilāh

2 Cenneti vechi durur buldı duħül-i cinān
Mevti irādı ile buldu hemān intibāh

3 Vesvese-i nefsi ħo sendeki ol Şeytān durur
Kim ki uyarsa aña gitdi cehennemde rāh

4 Bil ki anuñdur vücūd zāhir u bāṭın hem o
‘Asker-i ‘ālem anıñ kendü durur pādişāh

5 Çünki didi *mā-terā* gitti *tefāvüt*¹¹⁶¹ hemān
İkiligi terk idüp birlige iyle nigāh

6 ‘Āşık-ı Allāh olan derdile iyler ol āh
Ya‘ni ki derd ehline āh olupdur güvāh

7 Sen be Ğarîķi hemān maħv-ı Ğudā ol yüri
Yoğ ise ger ṭā‘atüñ ‘afvıne pesdür günāh

620 (M: 91b)

Mef‘ülü Fā‘ilātün Mef‘ülü Fā‘ilātün

1 Ķufl-ı dilüñ açılmaz gelmezse fetħu'llāh
Naşru'llāh olmayıcağ dīnine kim bulur rāh

2 Tesbīh ile Hakk’a ħamdını derd iyle
Derd-i derünla iyle her şām u seħer gāh

3 Tevvāb’sın İlāhi Ğaffār u hem Raħīm’sın
Fetħ iyle luṭf idüben ħuluñı iyle āgāh

¹¹⁶¹ "Rahmān olan Allāh'ın yaratışında ħiçbir uygunsuzluk göremezsın." (Mülk, 3)

- 4 Ey Hâlık-ı Muhammed vey sırr-ı pāk-i Aḥmed
Vey luṭf-ı cūdi bî-ḥadd Ḳurʿān'ı iyle hem-rāh
- 5 Ḳul gerçi ʿāşi olsa güm-rāh-ı gāfil olsa
ʿÖzrin dilerse yine sensin aña nigū-ḥāʿh
- 6 Ger sen hidāyet etseñ refʿ-i ḍalālet etseñ
Mehdî olur ʿuşātuñ ḳalmaz birisi güm-rāh
- 7 Senden saña taʿavvüz ider Ğarîḳî her dem
Ḳörḳar ki meger idesin bir dāḥi aña nā-gāh

621 (M: 92a)

Mefʿülü Fāʿilātün Mefʿülü Fāʿilātün

- 1 Lā-ḥavf olan erenler ḥandān kemāl içinde
Ḥavf u recāda ḳalan ḥüzn ü melāl içinde
- 2 Maḥlaş olupdur anlar ḥacātdan heb beridür
Ehl-i duʿā olanlar geh geh vebāl içinde
- 3 Her ne gelürse Ḥaḳʿdan rāzî olurlar anlar
Ger ḳahr ise ʿaṭādur gör kim ne ḥāl içinde
- 4 Teslîm olan Ḥudā'ya ʿayn-ı ʿaṭāya irdi
Teslîm olmiyan ḳaldı anlar zevāl içinde
- 5 Teslîm olmiyanlar yaptıkların yıḳarlar
Ehl-i yakîn degüller ḳalup muḥāl içinde
- 6 Teslîm olan Ḥudā'ya hiç iʿtirāzı itmez
Hicranda rāzî olan gūyā vişāl içinde
- 7 Erbāb-ı Ḥaḳ Ḡarîḳî rāzî durur zîrā
Görür cemāl-i Ḥaḳḳ'ı her dem celāl içinde

622 (M: 92a)

Mefʿülü Fāʿilātü Mefʿülü Fāʿilün

- 1 *Mā-ğarrake*¹¹⁶² didüğünü bildünse ol ilāh
Mağrūr olma luḫfina ḳārīnı idüp günāh
- 2 ‘Āmil olup şer‘iyle Ḥaḳḳ’ a olup bende
Yevm-i ḥesābını añup iyle hemişe āh
- 3 Emr-i Ḥudā’yı dünyāda her kim ki tutmaya
‘Uḳbāda ḥālī şübhe yok olur tebāh
- 4 Şer‘-i Muḥammed ile bugün ger muṭi‘ iseñ
‘İşyānuñ için ola yārın Ḥaḳḳ’ a ‘ö-zr-ḥā’ h
- 5 Nefsün hevāsını idüp Tañrıyı sen bilmedün
Ḳur’ān’ da böyle didi oḳı gör o pādīşāh
- 6 Bilmezlik ile puta ṭaparsın hemān aḫī
Terk iyle bu işi ṭutup Ḥaḳḳ’ a ṭoḒru rāh
- 7 Sen ey Ğarīḳī nefs-i ‘adūdan ḳāçan hemān
Neylerseñ eyle cānib-i Ḥaḳḳ’ a getür penāh

623 (M: 92a)

Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün

- 1 Dünyāya ḥarīş olana maḥrūm didi ol şāh
Ya’ni ki Ḥudā yüzini görmiye o güm-rāh
- 2 Ğāyetde ḥarīş olanı çok tecrübe itdüm
Maḳşūdına irişmeyüben itdi ḳatı āh
- 3 Sābıḳda ḥarīse ḳarīn oldum idi ben de
Hırşı baña te’sīr idüp oldum ḳatı bed-ḥvāḫ
- 4 Uyuza ḳarīn olan ‘aceb mi uyuz olsa
Ḳurtulduğuma şükr ki el-minnetü li’llāh
- 5 Zinhār o münkire ḳarīn olma Ğarīḳī
A’riḳ didi ‘an cāhilü’¹¹⁶³ anuñ için ol māh

¹¹⁶² "İhsanı bol olan Rabb'ine karşı seni aldatan nedir?. (İnfıtar, 6)

¹¹⁶³ "Cāhillerden yüz çevir." (Araf, 199)

624 (M: 92a)

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Feülün

- 1 *Ene'l-Hak*¹¹⁶⁴ gū durur Hax her zebānda
Bu sırrı bilmeyen qaldı gümānda
- 2 Yārın maħrūm olur dīdār-ı Hax'dan
Şıfātın görmeyen bugün cihānda
- 3 Hudāsını bilendür gerçek olan
Ki zīrā bilmeyen qaldı yalanda
- 4 Bilen sırr-ı *ila'llāh*¹¹⁶⁵ dur bi-lā-şekk
Kamu maħlūqda vü cümle mekānda
- 5 Şıfātın seyr idersin ey Ğarīķī
Velikin zāt-ı Bārī bī-nişānda

625 (M: 92b)

Mef'ülü Fā'ilātün Mef'ülü Fā'ilātün

- 1 Pervāne girdi nāra dir hā ki böyle ile
Yandı yakıldı hōş hōş her cā ki böyle ile
- 2 Şem'a fitil irdi başına āteş urdı
Yandıĝına güler dir baña ki böyle iyle
- 3 Nīk u bedi bıraқdı vardı kenāri tıtdı
Tā Kūh-ı Kāfa gitdi 'Anķā ki böyle iyle
- 4 Aşlını terk itdi içini şāf itdi
Toқuz gözini açdı sūr-nā ki böyle ile
- 5 Kıpuz kılmı görkim için yuyup arıtdı
Kendüye düzen urdı güyā ki böyle iyle
- 6 Çeng qaddin büküben murtāz pīre döndi
Bir pōst qaldı bir dōst durur aña böyle ile

¹¹⁶⁴ "Ben Hakk'ım (Allāh'ım)" (Hallāc-ı Mansur)

¹¹⁶⁵ "Allāh'tan başka İlāh yoktur."

- 7 Mümted olup düşendi teslīm-i küllī itdi
Gökden geleni yutdı şahrā ki böyle ile
- 8 Geh taşdı cūş kıldı geh sākin oldı yatdı
Mevc itdi taşu urdı deryā ki böyle ile
- 9 Tozın silüb süpürdi beñzini key şarardı
Her hastaya bulındı eyvā ki böyle iyle
- 10 Dāmen çeküp oturdı bağına taşın başdı
Açdı başın delü-veş pīlā ki böyle iyle
- 11 Hāvva haṭāyı itdi cennetden ayru düşdi
Āh u nedāmet itdi Baba ki böyle iyle
- 12 Manşūr mest oldı ber-dāra rāzī oldı
Her dem *ene'l-Hakk*¹¹⁶⁶ aytdı da'vā ki böyle iyle
- 13 Tebrīzī Şems'e uydı 'ādātı terk itdi
Remzen didi Ğarīķī Monlā ki böyle iyle

626 (M: 92b)

Mef'ülü Mefā'ılün Mef'ülü Mefā'ılün

- 1 Ey ṭālib u rağıblar 'aşık oluñ ol ferde
Nefsüñüzi ḳatlı iyleñ tā ḳalmıya bir perde
- 2 Hū Evvel ü Āḫir Hū Zāhir u Bāṭın Hū
Uyana bu ḡafletden ḫāzır göre her yerde
- 3 'Aşkıñ meyini içen dā'im olur ol ser-mest
Ser-ḫōş görünür eşyā her 'aşḳ ile pür-derde
- 4 Ḳur'an'da didi bī-çün *küllün lehü ḳānitün*¹¹⁶⁷
Çün cümlesi me'mürdur ḫōr baḳmıya her merde
- 5 Münkir bu Ğarīķī'nün sözine inanmazsa
Ḳavline didi gerçek her pīr ile perverde

¹¹⁶⁶ "Ben Hakk'ım." (Hallāc-ı Mansur.)

¹¹⁶⁷ "Hepsi O'na boyun eğmiştir." (Rum, 26)

Harfü'l-Lâmelif

627 (M:92b)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Her gönül Hağ sırrına şanma begüm mahzen ola
Yâ ki her yer ki kazalar anda bir ma'den ola
- 2 Nâr-ı 'aşk-ı Hağğ'ıla yandır gönül mışbâhını
Âteş-i 'aşk irmez ise kandan ol rüşen ola
- 3 Kağı kişide ki 'aşk olmya ol ölmüş durur
Böyle bilmeyen kişi ol ahmağ ü gevden ola
- 4 'Ağğdur her tâlibe reh-ber olan ey pür-hüner
'Ağğsız yola giren bî-şekk ol üstürden ola
- 5 'Ağğ ile ölen *feğad mâte şehiden*¹¹⁶⁸ dir Rasül
Hör u nâkiş ey Ğariki 'aşğsız ölen ola

Harfü'l-Yâ'

628 (M: 92b)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 *Eşhedü en leyse siva'llâh şey*¹¹⁶⁹
Varlık anuñdur aña 'âlem çü fey
- 2 Çün *şehide'llâh* didi ol bî-zevâl
Daği *melâik ü ulu'l-'ilm*¹¹⁷⁰ vey
- 3 *Ķâ'im* iken *ğıştâ*¹¹⁷¹ didiler kamu
*Neşhedü lâ-ğayru siva'llâhi hayy*¹¹⁷²

¹¹⁶⁸ "Ağık olarak ölen şehid'dir." (Hadis-i Şerif)¹¹⁶⁹ "Ben şehadet ederim ki Allâh'tan başka bir şey yoktur."¹¹⁷⁰ Allah, adaleti ayakta tutarak (delilleriyle) şu hususu açıklamıştır ki, kendisinden başka ilah yoktur. Melekler ve ilimsahipleri de (bunu ikrar etmişlerdir. Evet mutlak güç ve hikmet sahibi Allâh'tan başka ilah yoktur. (Ali İmran, 18)¹¹⁷¹ " Allah, adaleti ayakta tutarak (delilleriyle) şu hususu açıklamıştır ki, kendisinden başka ilah yoktur. Melekler ve ilimsahipleri de (bunu ikrar etmişlerdir. Evet mutlak güç ve hikmet sahibi Allâh'tan başka ilah yoktur." (Ali İmran, 18)

4 Zerrece bî-şekk ü gümān cümle Hū
Şābit olup qalmadı cürmen ‘aley

5 Bil ki bu taqriri iden Hū durur
Yoḥsa bu ḳudret be Ğarīḳi zi-key

629 (M: 93a)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Çü şey³ kendüde buldı işbu mey
Mest imiş ol dāḥi meger ez-Ḥayy

2 Medḥ itdi Ḥudā anı çünkim
Nūş it şūfī *ve'z-ẓimānū* ‘aley¹¹⁷³

3 Çün *ve cennāt* didi *min-a‘nāb*
Āb-ı cennet durur nidersen hey

4 Didi Ḥālīḳ *menāfi‘u linnāsi*¹¹⁷⁴
Münkir inkār iderse vay be-vey

5 İşmi oldur ki idesin ifrāt
Ey Ğarīḳi budur günāhı ey

630 (M: 93a)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Feülün

1 Anuñla oldı ‘ālem külliyā ḥayy
Ki ansız olımaz dünyāda bir şey

2 *Elemtera keyfe medde'z-zille*¹¹⁷⁵ dir Ḥaḳ
Ki varlıḳ anuñ oldı biz aña fey

¹¹⁷² "Ben şehadet ederim ki Allāh'tan başka hayat sahibi olan yoktur." (Yılmaz, s.114, n.409-410-411.)

¹¹⁷³ "Ben kefilim."

¹¹⁷⁴ "İnsanlar için faydalar vardır." (Hadid, 25)

¹¹⁷⁵ "Rabb'inin gölgeyi nasıl uzattığını görmedin mi?" (Furkan, 45)

3 *Ve-mā min-dābbetin* didi ki *fi'l-arz*¹¹⁷⁶
Kefil oldu kamu Rezzāk'dur vey

4 *Ve küllü 'indehū* didi *bi-mikdār*¹¹⁷⁷
Şağın hōr itme halkı dime hey hey

5 Hūdā'dan mest gelmişdür Ğarīkī
Ne lāzımdur aña keyfiyyet-i mey

631 (M: 93a)

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

1 Merātib muqtezāsınca esāmī bī-şümār oldu
Velī bir dānedür bitdi vü eşcār u şemār oldu

2 *Hüve'l-Evvel Hüve'l-Āhır Hüve'z-Zâhir Hüve'l-Bâtin*¹¹⁷⁸
Hemān bir zâtdur bu cümle andan müste'ār oldu

3 Ezeldür kim ebed oldu ebed 'ayn-ı ezel oldu
Zuhūrına göre bir isim aña ihtiyār oldu

4 Cenān u hem şabī vü ger şebāb u şeyḥ birdür heb
Tağayyürle bu esmā aña ta'rifin yarar oldu

5 Vücūduñ noktasında ey Ğarīkī cem'dür esmā
Görinen cümlede seyr eyleyen ol bahtiyār oldu

632 (M: 93a)

Mefā'ılün Mefā'ılün Feülün

1 Müyesser kıldı Hāq fazl-ı bahārı
Gül için bülbül ider āh u zārı

2 Demidür 'işrete bünyād uralum
Çü Hāq virdi bize ol ğam-küsārı

¹¹⁷⁶ " Yeryüzünde yürüyen hayvanlar ve (gökyüzünde) iki kanadıylauçan kuşlardan ne varsa hepsi ancak sizin gibi topluluklardır. Biz o kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmadık.Nihayet (hepsi) toplanıp Rabb'lerinin huzuruna getirilecekler." (Enam, 38)

¹¹⁷⁷ "O'nun katında her şey ölçü iledir." (Rad, 8)

¹¹⁷⁸ "O (Allâh), İltir, Son'dur, Zâhir'dir, Bâtin'dir." (Hadid, 3)

- 3 Muşaffā cām için cūş u ʔarab kıł
Geçürme ğaflet ile rüzgārı
- 4 Gül-i nev-rūzsun ey şāh-ı hūbān
Nidersin uydurup yanuñca hārı
- 5 Mey ü maħbūb sevmek ‘ayb ise ger
Ġarīķi’nūñ hemīndür iftiħārı
- 633 (M: 93a)
Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün
- 1 Şāmı ile bilindi ol Bārī
Andan oldı nişān heb kārı
- 2 Mażhar ile bilindi māhiyyāt
Ķahr u luţf ‘izzet ile hem hāvrı
- 3 Çün ta‘alluķ dilerdi bu esmā
Zāhir oldı bu şādī ğam-hāvrı
- 4 Şān u hān sendedür kamu zinhār
Perdeñ ardındadur gör ol yārı
- 5 Kim ki bu ‘ilmi itdi sermāye
Kendü yārı ile itdi pazārı
- 6 Hāli ‘ayne'l-yaķīni oldıysa
Devr içinde gördi devvārı
- 7 *Mā-ra’eytü bişey*¹¹⁷⁹ didi ya‘ni
Cümle ‘ālemde gördi Settār’ı
- 8 Andan irdi hayāt bu halka
Cümlede gör ‘ayān Ġaffār’ı
- 9 *Men ‘araf* olan ey Ġarīķi *feķād*¹¹⁸⁰
Haķķ ile gördi küllī āşārı

¹¹⁷⁹ "Ne gördümse ondan evvel (sonra) Allāh'ı gördüm." (Hz. Ebubekir'e aittir. Ceylan, s.423)

¹¹⁸⁰ "Nefsini bilen Rabb'ini bilir." (Aclūnî, C.2, s.234, n.2530.)

634 (M: 93b)
Mefā'ılün Mefā'ılün Feülün

- 1 *Ḳuli'llāhümme Mālik*¹¹⁸¹ didi Bārī
Özine mesned itdi cümle kārı
- 2 *Çü tü'tilmülke* didi *men teşā'ü*¹¹⁸²
Olur mı hiç şey'ün ihtiyārı
- 3 Okı hem *tenzi'u mimmen teşā'ü*¹¹⁸³
Gider gel şirki gön'lün iyle arı
- 4 *Tu'izzü men teşā'ü*¹¹⁸⁴ didi ki ya'ni
İder her kime diler ise yārı
- 5 *Tüzillü men teşā'ü*¹¹⁸⁵ didi fehm it
Virür her kime kim dilerse ḥā'ırı
- 6 Yed-i ḥayr iledür bu cümle ef'āl
Ki mülki içre emri yine cārı
- 7 Ğarīķi ḳüdrēt u 'ilm ü irādet
Anuñdur kim yaratdı cümle varı

¹¹⁸¹ "De ki: Mülkün gerçek sahibi olan Allah'ım! Sen mülkü dilediğine verirsın ve mülkü dilediğinden geri alırsın. Dilediğini yüceltir, dilediğini de alçaltırsın. Her türlü iyilik senin elindedir. Gerçekten sen her şeye kadırsın. (Ali İmran, 26)

¹¹⁸² " De ki: Mülkün gerçek sahibi olan Allah'ım! Sen mülkü dilediğine verirsın ve mülkü dilediğinden geri alırsın. Dilediğini yüceltir, dilediğini de alçaltırsın. Her türlü iyilik senin elindedir. Gerçekten sen her şeye kadırsın." (Ali İmran, 26)

¹¹⁸³ "De ki: Mülkün gerçek sahibi olan Allah'ım! Sen mülkü dilediğine verirsın ve mülkü dilediğinden geri alırsın. Dilediğini yüceltir, dilediğini de alçaltırsın. Her türlü iyilik senin elindedir. Gerçekten sen her şeye kadırsın." (Ali İmran, 26)

¹¹⁸⁴ "De ki: Mülkün gerçek sahibi olan Allah'ım! Sen mülkü dilediğine verirsın ve mülkü dilediğinden geri alırsın. Dilediğini yüceltir, dilediğini de alçaltırsın. Her türlü iyilik senin elindedir. Gerçekten sen her şeye kadırsın. (Ali İmran, 26)

¹¹⁸⁵ "De ki: Mülkün gerçek sahibi olan Allah'ım! Sen mülkü dilediğine verirsın ve mülkü dilediğinden geri alırsın. Dilediğini yüceltir, dilediğini de alçaltırsın. Her türlü iyilik senin elindedir. Gerçekten sen her şeye kadırsın. (Ali İmran, 26)

635 (M: 93b)

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Feülün

- 1 Hâsan Bâlî gibi bir şive-kârı
Müyesser kılsa ben kuluna Bârî
- 2 Hayâ vü hilmdür anuñ şî'ârı
Şu'ûr-ı Hâk degül gerçi dişârı
- 3 Didüm cevr ü cefâ mı hîrfetüñ pes
Tebessüm iyleyüp didi ki ârı
- 4 Didüm katl itdüğüñ 'âşık çok mı
Didi ki yok durur aşlâ şümârı
- 5 Çü hüsni ikliminüñdür pâdişâhı
Dil-i 'uşşâkdur her-dem şikârı
- 6 Gönül mülkin ider gam ceysi târâc
Eger irgürmiye ol şâh-ı yârı
- 7 Ğarîkî gam yüzün görmezdi kaç'â
Eger sen olsañ ey mihr ü nigârı

636 (M: 93b)

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Feülün

- 1 'Înâyet itmez ise saña Bârî
Kimesne irgürür mi hiç yârı
- 2 Liķâdan dileriseñ ire râhat
Gider gönülünden evvel iştiĥârı
- 3 Şarâb-ı şâfdan 'uşşâk-ı ser-mest
Bu dürd-i dünyâdan sen çek ĥumârı
- 4 Eger Hâk tâlibi olmaķ dilerseñ
Gider terk iyle bu nâmus u 'ârı
- 5 Gül-i didârı direrler Ğarîkî
Erenler lîk münkir niş-i ĥârı

637 (M: 94a)

Mefā'îlün Mefā'îlün Feülün

- 1 Teveccüh iyleyen bulur Hudā'yı
Gelür Hâk'dan aña geh geh nidâyı
- 2 Erenler vuşlat içre şād u hurrem
Bizi yaqdı velî dâğ-ı cüdâyî
- 3 Hudā her yerde hâzırdur berü gel
Ki hâlî komadı hiçbir arâyı
- 4 Gönülde ol tecellîler idermiş
Bizüm hōd canumuz Hâk'ı arayı
- 5 Gönülden derdle Rabbî diyeydün
Gelür lebbeyk Hâk'dan hem şadâyı
- 6 Kimi zaḥmet çeker maḫşūda irmez
Kimine irişür Hâk'dan 'aḫâyı
- 7 İlâhî bu Ğarîkî'ye meded kııl
Şeffî' itdüm Muḫammed Mustafâ'yı

638 (M: 94a)

Mefā'îlün Mefā'îlün Feülün

- 1 *Hüden lil mütteḫîn*¹¹⁸⁶ didi ki ya'ni
Bu şüretten çıkup kesb iyle ma'ni
- 2 Hâyât andan olur kıandan olursa
Gerekdür lîk mazhar hem-çü 'îsî
- 3 Esîr-i derd-i Hâk Şîrîn ü Husrev
Ğulâm-ı 'aşq-ı Hâk Mecnün u Leylî
- 4 Serâser *mâ-fi'l-ekvân* nür-ı Hâk'dur
Ve lîkin göz gerek tâ göre anı

¹¹⁸⁶ "O (Kur'ân) muttakiler için bir yol göstericidir." (Bakara, 2)

5 Ğariķi ŧāyi' itme iŧbu rāzı
Ne bilsün 'āmm-ı sırr-ı *min ledünni*¹¹⁸⁷

639 (M: 94b)
Fe'ılātün Mefā'ilün Fe'ilün

1 Emr-i Hakk'dur çü rüĥ-ı sulţānı
Varlık oldu ki ya'ni cānānı

2 Oldurur pes ĥaķıķat-i 'ālem
Ma'dūmı gör ki varlıĥuñ kānı

3 Muttaşf biri biri ile velı
Dā'yim ol bāķi vü budur fāni

4 Geydi 'ālem libāsını cümle
Bunca ecsāmuñ oldu cānı

5 İķtizāsı ne ise cārıdür
Cümle 'ālemde geçdi fermānı

6 Mülebbes her nefes libās-ı cedıd
Böyledir iķtizā-i Sübhānı

7 Bāz-ı geŧti budur Ğariķi yine
Çünki cismiyle ola hicrānı

640 (M: 94b)
Fe'ılātün Mefā'ilün Fe'ilün

1 'Ālemi gör 'alāmet-i Bārı
Bunda bilindi ķudret ü kārı

3 Ya'ni cümle mazāhiriyle anuñ
Zāhir oldu cemı'-i āŧārı

4 Bir kitāb-ı Hudā durur bu cihān
'Ārif-i Hakk durur aña ķārı

¹¹⁸⁷ "Allāh katından, Allāh yanından." (Hud, 1; Neml, 6)

5 Cümle bir aşldur kelām u ħurūf
Ma'nīsini bil añla Settār'ı

6 Mantıķın bilenüñ nişānı hemān
Pes durur ey Ğarīķī güftārı

641 (M: 94b)

Mefā'ılün Mefā'ılün Feülün

1 İki yedi yaşında bir efendi
Alup 'aqlım beni ser-geşte kıldı

2 Hemīşe naķsı göñlümde muşavver
Ben añna Mecnūnam ol baña Leylī

3 Delüķanlı durur ħün-rīz u fettān
Döker bir gün tenümden yire ķanı

4 Anı sevmekde va'llāh ey Ğudāvend
Ğaraż yoķdur hemān bir 'aşķ-ı zārı

5 Ğarīķī bendesinüñ bendesidür
Gerek cevri iylesün gerek vefāyı

642 (M: 94b)

Fā'ılātün Fā'ılātün Fā'ılātün Fā'ılün

1 Her ki ider ārzı tā ki göre rü-yı yārını
Göñlini şāf iylesün anda görür dīdārını

2 Bil ki bulmaz bār-ı yārı der-gehinde bir nefes
Her ki atmaz omuzından iki 'ālem bārını

3 'İlmi yüzünden gül-i ter diremez münkir ebed
Ger ķoparmazsa dilinden ol cehālet ħārını

4 Pīr-i kevneyne dil ü cān virmiyen abdāl-vār
Tekye'-i ħayretde yimez zerrece esrārını

5 Ey Ğarīķī baħr-ı istiĝrāķda ğavvāş ol
Ehline teslīm ķıl işbu cihānuñ ķārını

643 (M: 95a)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 ‘Ayn-ı fışk oldı cümle bîdārî
‘Aşqda bî-ḥöd olayın bârî
- 2 Cümle nâkış tefekkürât-ı fünûn
‘Aql-ı küll keşf ider bu esrârî
- 3 Mest-i zâtum raḥîk-i sînemde
Gösterür nefis gerçi hüşyârî
- 4 Hâl u kâlüm hemîşe vaḥdetdür
Ehl-i Ḥaḥḥ’a budur nigü kârî
- 5 Ne ‘ibâdet gerek ne vird ü ne şavm
Derd-i Hü’dur devâ-yı ebrârî
- 6 Mâni‘ olmaz bañâ metâ‘-ı cihân
Ḥaḥḥ ile iderüm çü pâzârî
- 7 Bâtımın zâhir iyledi bu Ğarîk
Ki ‘inâyetler itdi Ğaffâr’ı

644 (M: 95a)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Kande baqsam görünen ol Bârî
İyledikde bu gönlümi ârî
- 2 Bî-cihetdür eger çî ol Ḥâlîk
Şeş cihetde velî ol sârî
- 3 Görinürdi hemîşe ol Zâhir
Nefs-i şüm etmese siyeh-kârî
- 4 ‘Özr ü faqr u şikesteğî etseñ
Bilki ider saña Ḥudâ yârî
- 5 Ḥöş gelür aña çünki âh u fiğân
Âh u nâle gerek idem kârî

6 Vuşlat içre firâkı kim gördi
Ol bezm ile biz idevüz zâri

7 Mest-i Hakk'suñ Ğarîķî'yâ çünkim
Terk iyle bu nâmus u 'ârı

645 (M: 95a)

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Feülün

1 Ger içseñ cām-ı Hakk'dan cur'a-i mey
Görinürdi kamu eşyâda ol Hây

2 Görürdüñ cümle-i eşyâyı ser-mest
Ururlar na'ralar geh hây u geh hey

3 Hakkikat şemsi çünkim oldı tâlî'
Zuhûr itdi bu 'âlemler ki şan fey

4 Kıyâmı cümleñüñ Kayyûm'landur
*Ene'l-Hakk*¹¹⁸⁸ dise lâyıkdur kamu şey

5 Bahâr-ı 'ömr bir dem iken ey dil
Görinür mâh u sâl u şayf ile dey

6 Geçürme fırsatı eldeyken ey şâh
Kanı Cemşîd ü yâ Kāvûs ile Key

7 Göñül Mecnûn'ınuñ bildüm Ğarîķî
Göñül imiş yine Leylî'sine hay

646 (M: 95a)

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Feülün

1 Göñülde isteygör bî-mişâli
Ki komaz hânesini hiç hâlî

2 Nedür bildüñ mi bu kabz u kasâvet
Ki emre itmemişsin imtişâli

¹¹⁸⁸ "Ben Hakk'ım." (Hallâc-ı Mansur)

- 3 Kaçan nā-maḥrem olsa ḥāne içre
O assı ḥıṣm ider ḥuddāma ḥālī
- 4 Göñül ḥalvet-serā-yı ḥāş-ı Ḥaḳ'dur
İçi pür-güher u la'l u le'ālī
- 5 Hazer kııl görmesün aġyār-ı pinhān
Mebādā kim ide bir gūne ālī
- 6 Göñülde ref' idicek ġayr-ı Ḥaḳḳ'ı
Bilā-şekk gösterür saña cemālī
- 7 Göñülde ġayra yol virse Ğarīķī
Hem ān demde irer Ḥaḳḳ'uñ celālī

647 (M: 95b)

Mefā'ılün Mefā'ılün Feülün

- 1 İlähī bir ġazel söyle 'ayānī
Sevinsün ṭālibüñ göñlü vü cānı
- 2 Berü gel ṭālibā bir bir diyeyin
Senüñçün terk ideyin ḥānümānı
- 3 Ḥaḳīkatden ḥaber virmez muzahref
Mecāziden hemān kışar yalanı
- 4 Göreydüñ sendeki sırr-ı nihānı
Muḥaḳḳaḳdur ki dirdüñ *men re'ānī*¹¹⁸⁹
- 5 Uzaḳ şanma Ḥudā'yı ki ol bizümle
Ta'alluḳ iylemiş durur nihānı
- 6 Tecellī ider idi saña Ḥālīķ
Eger göñlüñ arıtsañ bī-gümānı
- 7 Ğarībi ister iseñ kendüñe gel
Ne yitirdiñ ki ararsuñ yabanı

¹¹⁸⁹ "Kim beni görürse Hakk'ı görmüş olur." (Aclünî, C.2, s.223, n.2480.)

8 Dilũn řāf itmeyince bulmazsın
Eger geşt iyleseñ cümle cihānı

9 Ğarīķi Ğaķķ'ı bulmaķ ister iseñ
Bu kāfir nefse hiĉ virme emānı

648 (M: 95b)

Mef'ülü Fā'ılātü Mefā'ilü Fā'ilün

1 Maĥbüb-ı bī bedel ger almaĝa göñlümi
Bil ĥüsn-i lem-yezel gerek almaĝa göñlümi

2 Bu naķř-ı āb u ĥāke göñül meyl ider velī
Naķķāř-bī-ĥalel gerek almaĝa göñlümi

3 Maĥbüb-ı pür-cidāl ü cedel bulunur keşir
Bir ĝonca-bī cedel ger almaĝa göñlümi

4 Yārān-ı hem-nişin süĥan-dān keşir līk
Bir yār-i bī-'ılel gerek almaĝa göñlümü

5 Pür-şive pür-ĥiyel bulunur yār çok aĥı
Bir toĝrı bī-ĥiyel gerek almaĝa göñlümü

6 Fāriĝ bu dünyādan daĥı cennāt u ĥürdan
Ğāyetde bī-emel gerek almaĝa göñlümi

7 Bir nīk-ĥü Ğarīķi ki 'ālem ĥalīm ola
Müşkil idici ĥal gerek almaĝa göñlümü

649 (M:95b)

Mef'ülü Mefā'ilün Mef'ülü Mefā'ilün

1 Ne dil-ber-i ĥōř-zībā añlar delü göñlümi
Ne ĥüsn-i zeni ra'nā añlar delü göñlümü

2 Ne 'işret-i dünyāyı ne seyr-i be-řaĥrāyı
Ne sīm ü zer-i kālā añlar delü göñlümi

3 Ne ĥürden-i ma'cūnı ne mey ne püryāni
Ne tenn-i tenādur nā añlar delü göñlümi

- 4 Ne dilber-i hem-ḥā'ya ne duḡter-i dūṣīze
Ne ṣāḥib-i bī-hemtā añlar delü gönlümi
- 5 Ne baġça-i seyrānī ne mürġ-i ḥōṣ-elḥānī
Ne serv ü gül-i ḥamrā añlar delü gönlümi
- 6 Ne şeyḡ kerāmātı ne ṣūfi-i ḥācātı
Ne lā vü ne ḥōd illā añlar delü gönlümi
- 7 Bī-mey bu Ğarīķī ol Ḥālīķ-ı Zü'l-Ḳuvve
Çün mest ide vü şeydā añlar delü gönlümi

650 (M: 96a)

Fe'ilatün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Rızķ maḡsūmdur eyā ġāfil ṣaķī
Āyet-i *naḥnü ḡasemnāyī*¹¹⁹⁰ oķı
- 2 İllerüñ mālını mālum dimegil
Pās-bānsın ġayrınıñ mālın hemi
- 3 'Ālemüñ mālın eger cem' iyeseñ
Rızķınıñ ġayrın yimezsın ey aḡī
- 4 Çün tevekkül yoķ durur bizde ḡamu
İderüz kesbī gice gündüz ḡatı
- 5 Şıdķuñ olsa rızķ virür hem çü ṡayr
Key ṣaķın ṡutma bu ġüftāra ṣeki
- 6 Çün yaķınüñdür za'if ey bu'l-fuzül
Anuñ içün virdi kesb ü şiddeti
- 7 Ey Ğarīķī baḡr-ı ḡüsne ġarka ol
Virdi rızķuñ ol seḡilerden seḡī

651 (M: 96a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

¹¹⁹⁰ "Biz taksim ettik." (İsra, 31; Zuhuf, 32)

- 1 Kendüde her kim ki buldı yārini
Yüzine bakmaqlık itdi kārını
- 2 Gū-be-gū ser-geşte āh u derd ile
Mużtarib olmaz ki ider zārını
- 3 Küllii küllide çün gördi ‘ayān
Yār ile ider kamu pāzārını
- 4 Rabb'i görür ‘ārif andan şun‘ı
Cümleden hōş seyr ider dīdārını
- 5 Lā-cerem küllii eşyādan Ğarīķ
Rāciķ itdi Hāķķ *ulu’l-ebşārını*¹¹⁹¹

652 (M: 96a)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Feülün

- 1 Zekāvetdür viren nefse şafāyı
Velīkin olda Hāķ’dandur ‘aţāyı
- 2 Kamu dād-ı Hūdā’dur her ne kim var
Gedāyı vü ḥāsīsī vü şehāyı
- 3 *Ve men lem yec‘ali’llāhü lehü nūr*
*Femā lehü didi min-nūr*¹¹⁹² Hūdā’yı
- 4 Kāsem itdi Hūdā on bir kāseme
Ki *men zekkā*¹¹⁹³ didi bulur rehāyı
- 5 Kamu Hāķ’dan olur nefse ilhām
Fücür u taķvā vü cevr vü vefāyı
- 6 Oķı *ve’ş-şemsü*¹¹⁹⁴ *men dessā*¹¹⁹⁵ nedür gör
Ki aķvālüm durur Hāķ’dan hūdāyı

¹¹⁹¹ "Kalp gözü açık olanlar." (Yılmaz, s.156, n.591.)

¹¹⁹² "Allāh, bir kimseye nur vermemişse, artık o kimsenin aydınlıktan nasibi yoktur." (Nur, 40)

¹¹⁹³ "Nefsini kötülüklerden arındıran kurtuluşa ermiştir." (Şems, 9)

¹¹⁹⁴ "Güneş'e ve onun aydınlığına andolsun." (Şems, 1)

¹¹⁹⁵ "Onu kötülüklerle gömen ziyan etmiştir." (Şems, 10)

7 Ğarîķî nefsiñi dess ider iseñ
Bilisersiñ ‘ulüm-ı enbiyâyı

653 (M: 96a)
Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Feülün

1 *Menâfi*^{d196} didi çün Hâlık şarâbı
Anuñçün nüş iderler ol harâbı

2 Devâ için içerseñ üç kadeh pes
Gerekdür lîk bir şulu kebâbı

3 Velî ‘aşkuñ şarâbı bî-bedeldür
Melekler anda iderler ħiṭâbı

4 Anuñla keşf olunur ‘ilm-i ğâ’ib
Anuñla nūr olur cismüñ turâbı

5 Ğarîķî derd-i Hâķ’ dur aña lîsün
Derüñüñ nâlesidür hem rebâbı

654 (M: 96a)
Mef‘ülü Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün

1 Etķâ olana gör ki ider Hâķ hidâyeti
Raḥm idici Kerîme virür hem kerâmeti

2 Cân u diliyle ‘aşķ-ı Hudâ ile bî-riyâ
Nūr-ı ‘ibâdâta iren ider ‘ibâdeti

3 A‘mâl-i nūrı bil ki nedür ecr ü isticâb
Her kim ki ecr görmeye bî-müzd ü ‘âdeti

4 Taķlîd-i ħuşķ u şavm-ı riyâda n'olur çeker
Keşf ü küşâd u ḥayrete iren riyâzeti

5 Hâķ’ dan ‘ivâz gören dil u cânın ider nişâr
İz‘âf-ı ecr bulan ider hem seḥâveti

¹¹⁹⁶ "Faydalı." (Bakara, 219)

6 Nūr-ı lîkâ'ya irmiyen a'vâz görmiyen
 'Aşk-ı Hudâ'da bulmadı her-giz hâlâveti

7 Hâl idinen bilür bu Hudâ'yi 'adâleti
 Yoḥsa Ğarîkî halk ne bilsün rivâyeti

655 (M: 96b)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1 Hamdüli'llâh şüretine mazhar itdi Haḫ beni
 'Aksine mir'ât olmışdur dil u cân u me'meni

2 Şüret-i Raḫmân'dur âdem buña yoḫdur şekk ü riyb
 Ḳavl-i Peyğamberdür kâfirdür inkâr ideni

3 Yedi tãmu ḳapusın bend iyleseñ cismüñde sen
 Sekiz uçmaḳ olur ol dem cân ile dil meskeni

4 Bu ma'ârif cennet eşmârı vü eşcârı durur
 Çünkü lâ-memnû'ate toyurayın aç olanı

5 Ey Ğarîkî cümle rûḫânî durur ḳavlüñ senüñ
 'Āşîḳ-ı Haḫḳ olan 'ârifler sever cândan seni

656 (M: 96b)

Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

1 Vaşf-ı Haḫḳ'ı bilürsüñ evveli Ḥayy
 'Ālemüñ pes ḫayâtı veydür vey

2 *Küllü şey'in ḫayy oḳı ki min mâ'in*¹¹⁹⁷
 Ābdur pes ḫayât virür mey

3 Çünkü bî-ḫöd ider seni bir dem
 Nüş-ı kün-i şâfî *ve'z-zamânü 'aley*¹¹⁹⁸

4 Seri ḫōş ider a'ni bî-teşvîş
 Şād u ḫandân ider ki dirsene hey

¹¹⁹⁷ "Her canlı şeyi sudan yarattık." (Enbiya, 30)

¹¹⁹⁸ "Ben kefilim."

5 *İsmühü ekberu ki min-nef'ih*¹¹⁹⁹
Bil ki efrāt oldu cürmü iley

6 Zulumāt içre kaldı āb-ı hayāt
Gün gibi bu 'ayān be-nüş-ı bi-fey

7 Āteş-i 'aşka virür ol çün tāb
Germ olur ey Ğarīķī içen ü hoy

657 (M:96b)

Mefā'ılün Mefā'ılün Feülün

1 Nedür bildüñ mi bu keyfiyyet-i mey
Meger kim ol dāhi mest imiş ez-Ħayy

2 Degüldür 'arızī cüşı anuñ kim
Özinden mest olup dir hāy ile hey

3 Emānetdür bu māhiyyāt-ı Ħaķ'dan
Ki *hel min-Ħālķın*¹²⁰⁰ işbātum ez-vey

4 Tecelli-i Ħudā'dur her ne kim var
Anuñ nūrıyla görünür kamu fey

5 Mezāhir zāta esmādur Ğarīķī
Pes esmāya mezāhir oldu her şey

658 (M: 96b)

Mefā'ılün Mefā'ılün Feülün

1 Ne deñlü vaşf idersem 'aşk u hāli
Hidāyetsiz bilinmez bir maķāli

2 Çü ñaķışlar haķiķat añlamazlar
Mecāziden iderler ķıl u ķāli

3 Hevā-yı nefsi terk it ehl-i derd ol
Ki derd ehli bulupdur bī-mişāli

¹¹⁹⁹ "Günahı faydasından daha büyüktür." (Bakara, 219)

¹²⁰⁰ "Allāh'tan başka yaratıcı var mı?" (Fâtır, 3)

4 Eger dil ehlinüñ seyrini bilseñ
Niderdüñ dünyāda bu cāh-ı mālī

5 Taşarruf ehlinüñ zevkin Ğarīķī
Ne bilsün hālsiz her bir vebāli

659 (M: 97a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1 Ey ma'ād u mebde'in bilmez Hudā mustahbiri
Hızr-ı vaķte iregör bulgil ledünden muhbiri

2 Lā-mekān bir zātsın mevşūf bunca ism ile
Niçe şehri terk itdün bu dāhi olur yeri

3 Vaħdetüñden keşrete geldün şifātuñ seyrine
Çünkü *fel-yenzur ilā āşār*¹²⁰¹ görgil her biri

4 Sen cemād ile nebāt iken bu hālün bilmedün
Ma'dene geldün pes insān olduñ ara gūheri

5 'Āriyetdür bu fenā mülki Ğarīķī bī-gümān
Sen gönül virüp buña gezme cihānda serseri

660 (M: 97a)

Mefā'ılün Mefā'ılün Feülün

1 Görinmez zāt-ı Haķķ'uñ yoķ mişāli
Mezāhirde 'ayān ammā fi'āli

2 Şehādet ya'ni ğaybuñ şüretidür
Bilindi heb celāli vü cemāli

3 Çü Hayy'dur bu hayāt anuñ degül mi
'Alīm oldur 'ulüm anuñ kemāli

4 Kadır u kudret-i küllī Hudā'nuñ
Mürid u hem Semi' ol añla hāli

¹²⁰¹ "Allāh'ın rahmet eserlerine bir bak." (Rum, 50)

- 5 Başır u hem Kelım oldur şıfâtı
‘Ayân oldu bulup bu infişâli
- 6 Hüve’l-Bâın Hüve’z-Zâhir dimişdür
Kamu oldur eger bilseñ me’âli
- 7 Halâyık kaldı hicrânda Ğarîķi
Velî ‘ârif bulupdur ittişâli

661 (M: 97a)

Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

- 1 şi‘rüm esrârı cümle Furķânî
Fehm iden anı oldu ğayrânı
- 2 Söyledüğüm kamu ğaķıķatdür
Lîk kışar mecâzî yalanı
- 3 Dilde dîdâr-ı yâr çün ğâzırđur
N’iylerem dilber ile seyrânı
- 4 Nân-ı dünyâya ihtiyâcum yok
Ki ğidâm ol nefes ki Raĥmân’î
- 5 Bende bunca melâik ilhâmı
Keşf iderler ki sırr-ı Sübhânî
- 6 Çün muşâhib olam meleklerle
Gidere ol fuzûl-ı yârânı
- 7 Göre yârân-ı ğâşı gör bi’llâh
Kendüyi gördi oldu şeytân’î
- 8 Diler aña ki ideler taĥsîn
Bir bölük yâr idindi nâdânî
- 9 Pür-kudüret durur Ğarîķi içi
Ğaliş olsa řarîķat iĥvânı

662 (M: 97a)

Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

- 1 Şüreti üzre Hâlık idüp Bārī
Âdemi iyledi nigū kārī
- 2 Şüretidür nuķūş-ı ‘ilmiyye
Ki ‘amā dirler aña ebrārī
- 3 Çünki ‘ilm-i muhīt idi evvel
Oldı cümle irâdeti cārī
- 4 Ya‘ni Fa‘älü mâ yürîd¹²⁰² oldur
Halkı mecbür itdi cebbārī
- 5 Luţf u kahrı çü iktizâsıdur
Lâ-büd iyler zuhûr âşārī
- 6 Ma‘nî oldur velî bu şuretdē
‘Arif-i Hâķ bilür bu esrārī
- 7 Ma‘niye kııl nazar Ğarîķî hemân
Ki Hüve'llâh ider saña yārī

663 (M: 97b)
Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Var ise sende kerâmet ey fetâ
Hâfızuñ Hâķ’dur senüñ ‘ulâ
- 2 Pâk yoķ Fir‘avn münkirden saña
Oķı kim *innî ma‘ak esme‘ erâ*¹²⁰³
- 3 Mūsâ iseñ Tūr-ı Sînâ sendedür
Anda ider nūr-ı Hâķ bil kim cilâ
- 4 Cümle ‘âlem nūr-ı Hâķ’dur ser-be-ser
Lîk görmez anı çeşm-i ‘amâ
- 5 Çün hıţâb itdi kamu ervâha Hâķ
Ba‘zılar didi belâ ba‘zı belâ

¹²⁰² "Rabb'in, istediğini hakkıyla yapandır." (Hud, 107)

¹²⁰³ "Korkmayın, çünkü ben sizinle beraberim, iştir ve görürüm." (Taha, 46)

6 Münkür olan tã ezelden oldu pes
Farq olındı anda ya'ni *men tağã*¹²⁰⁴

7 Ey Ğarîķi nefsuñ ıslãh iyle kim
Didi Hãķ *ķad eflah* oķı *men zekkã*¹²⁰⁵

664 (M: 97b)

Fe'ılãtũn Mefã'ılũn Fe'ılũn

1 Āteş-i dil baña ğıdã oldu
Pes *hıtãmũh* ki *misk*¹²⁰⁶ 'ağã oldu

2 Nice āteş durur ki nũr-ı Hũdã
Tãlib Hãķķ'a reh-nũmã oldu

3 Nãr-ı dũzağ bunuñla olur mağv
'Ārif-i Hãķķ'a ihtidã oldu

4 Bu keşãfet ta'ãmı zulmetdũr
Hayvãn olan aña sezã oldu

5 Kũnd olur şab' çok yimekten hãn
Ki ħamãķat aña revã oldu

6 Ru'yet ister iseñ ğöre emri
Ki tecevvũ' bize terã oldu

7 Dağlı az itdi ħarcını vãfir
Kim Ğarîķi ğazel-sezã oldu

665 (M: 97b)

Fe'ılãtũn Mefã'ılũn Fe'ılũn

1 Gidere bu cihãn-ı virãnı
İ'tibãr itme kim řoñı fãni

2 Tãlib-i Hãķķ olan bu dũnyãda
Kendũde buldı yãr-i cãnãnı

¹²⁰⁴ "Kim azmışsa." (Naziat, 37)

¹²⁰⁵ "Nefsini kũtũlũklerden arındıran kurtuluşa ermiştir." (şems, 9)

¹²⁰⁶ "Onun (içiminin) sonu bir miskdir." (Mutaffifin, 26)

- 3 Nefsini katl iyle çünki Şeytân'dur
Zâhir ola melek ki Raḥmân'î
- 4 Kendüyi bilen ol bilür Hakk'ı
Pes nidâ itdi didi Sübhânî
- 5 Kime kim şerḥ oluna şadrı
İtdi tefsîr cümle Qur'ânı
- 6 'Arş-ı Hakk'dur gönül ü beytu'llâh
Ṭalib ol anda bulasın anı
- 7 Sendedür Hakk ki cismüñe cândur
Ne ararsın gezüp beyâbânı
- 8 Çün *nefahtü* didi ki *min-rûḥi*¹²⁰⁷
Emr-i Hakk'dur bu rûh-ı nûrânî
- 9 Vâkıf oldı Ğarîķî vü gördi
Seyr-i ğayb itdi bildi ol cânı

666 (M: 98a)
Fe'îlâtün Mefâ'îlün Fe'îlün

- 1 Emr-i Hakk'dur çün rûḥ-ı sulṭânî
İktizâ-yı ḥayât bil cânı
- 2 Çün *memâtî* didi vü *maḥyâye*¹²⁰⁸
Şıfateyn oldı bil ki Sübhân'î
- 3 Gelme vü gitme çün beyân oldı
Girmek vü çıkma yoķ mı imkânı
- 4 Çün *aḥü'l-mevti* didi *nevmi*¹²⁰⁹ Rasûl
Bildük imdi bunuñla biz anı
- 5 Oķı Allâh didi *yeteveffâ*¹²¹⁰
Kim çü *bi'l-leylî* gör bu Qur'ân'ı

¹²⁰⁷ "Ruhumdan üfürdüm." (Sad, 72)

¹²⁰⁸ "Benim hayatım ve ölümüm Allâh içindir." (Enam, 162)

¹²⁰⁹ "Uyku ölümün kardeşidir." (Hadis-i Şerif)

¹²¹⁰ "Geceleyin sizi öldüren (öldürür gibi uyutan) O Allâhtır." (En'am, 60)

- 6 Anda didi ve yürsilü'l-uḥrā¹²¹¹
Gider inkārı tut bu imānı
- 7 Çün Hüve'z-Zāhir Hüve'l-Bāṭın¹²¹²
Oldı Qur'an'ı gör ki bürhānı
- 8 Cümle esmāsı dā'imā kā'im
Ya'ni zāhirdedür budur kāfī
- 9 Bir haḳīkat durur kamu be Ğarīḳ
Āşikār oldı gör bu pinhānı

667 (M: 98a)

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Devlet-i aşkuñ ile ey Bārī
İşbu zulumetde buldum envārı
- 2 Birlige irdüm oldı heb yeksān
Ḳahr u luṭf oldı 'izzetüm ḥāvırı
- 3 Ḳaldı ḥayretde bī-ḥöd u ḥayrān
Her kim ekl itdi işbu esrārı
- 4 Yandı aşkuñla zulumet-i nefsum
N'eylerem dilber-i vefādārı
- 5 Gerçi hicrān 'ayn-ı āteşdür
Andan artuḳ yaḳar bu dīdārı
- 6 'Azeb itdi 'azābımı ḥalka
Lu'b ider āteş ile küffārı
- 7 Maḫhar-ı zāt iyleyüp be Ğarīḳ
Ğarḳ-ı envār itdi ebrārı

668 (M: 98a)

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

¹²¹¹ "Belirli bir vakte kadar bırakmıştır." (Zümer, 42)

¹²¹² "O (Allâh) Zâhir'dir, Bâtin'dir." (Hadid, 3)

- 1 Şun'dan seyr iyle Settâr'ı
Olmaz ansuz cihânda kim kârı
- 2 Nazar itdi cemâline çü ezel
Sevdi izhâr ide envârı
- 3 Kûrdı işbu harîmi bir demde
Gösterüp 'aşıkına dîdârı
- 4 'Āşık oldu özine hem ma'sûk
Ġam-ı 'aşk oldu hâşılı zârı
- 5 Bu libâs ile mültebis oldu
İyledi halk'ı ile pâzârı
- 6 Kim ki tıydu ise bu aĥvâli
Dünyâdan geçdi oldu bîzârı
- 7 Deng-i hayrân olur u bî-ĥöd
Kime virür ise vâfir esrârı
- 8 İşbu derd ile ölür ol her ân
Tâze cân virür aña cân-dârı
- 9 'Aşk yolında virdi cânı Ġarîk
Yine nefî itdi aña cân Bârî

669 (M: 98b)

Fe'îlâtün Mefâ'ilün Fe'îlün

- 1 Hâyet oldu baña nigû kârı
A'ni teşvîş virdi hüşyârı
- 2 Yeg durur mest olayum bî-ĥöd
Çünkü fışk oldu hem bu bîdârî
- 3 Zîr u bâlâda cüst ü cû etmem
Men ki buldum gönülde ol yârı
- 4 Perdedür râh-ı Hâk'da çün nâmus
Geçdüm andan da neylerem 'ârı

- 5 Ğaşy olan dimez ol ne nîk ü ne bed
Ki ayıklıkdur âh ile zârî
- 6 Şükr odur hōş görem eyü yatlu
Her ne virdi ise baña Bârî
- 7 *Semme vechu'llāh*¹²¹³ oldı 'ālem heb
Mest-i Hāḡ gördi işbu dîdârî
- 8 Hālça çün kim yaramaz oldum ben
Anlara 'izzet ü baña hōrî
- 9 Münkire şatma cevheri be Ğarîḡ
Dostuñ ile iyle pāzârî

670 (M: 98b)

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Olmasa fazl u rahmet-i Bârî
Cümle hüsran idi kuluñ kârî
- 2 Ki şürür u gurür-ı nefsi denî
'İzzet ehline irgurür hōrî
- 3 Seyyi'âtını görüp a'mâlüñ
Vaz geldüm olup günehkârî
- 4 Lā-cerem ben de oldum efgende
Ne taleb var ne fikr-i dîdârî
- 5 'Aczümi gördüm itdüm istiġfār
Derd-i 'aşḡ ile iderem zârî
- 6 Dünyā sūdından olmışam bî-zār
Sebeb oldur ki cümle hün-ı hā'ırî
- 7 Cümleden yeg fenā vü hayret-i Hāḡ
Bî-hōd iden Ğarîḡî esrârî

¹²¹³ "Nereye dönerseniz Allāh'ın yüzü oradadır." (Bakara, 115)

671 (M: 98b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 *İnnemā nuḫ‘imu* didi Bārī
Kim *li-vechi’llāh*¹²¹⁴ oḳı ey ḳārī
- 2 ‘Āmdur ol Kerīm'üñ in‘āmı
Sofra yaymaḳdur ekşerī kārı
- 3 *Yaḡfiru ’z-zünūbe* dir *cemī‘an*¹²¹⁵
‘Afv ider bil ḳamu güneh-kārı
- 4 Ol ümīd ile ider ‘āşı günāh
Şadıḳu’l-Va‘d’dür ki Settārı
- 5 Zāhidā olma key şaḳın maḡrūr
Göre yoluñda dīv-i ‘ayyārı
- 6 Āyine oldı ‘afvına ‘işyān
Mu‘teber oldı a‘ni ḡam-ḫāvrı
- 7 Kendüyi gören olur ol merdūd
*Ene ḫayrun*¹²¹⁶ durur ki güftārı
- 8 Çün *ve ḳul Rabbi zidnī ‘ilmen*¹²¹⁷ dir
‘Amelüñden yeg oldı ‘ilm-i āri
- 9 Ḥaḳḳ’ı bilmeklik oldur ‘ilm Ġarīḳ
*Men ‘araf*¹²¹⁸ olan oldı ebrārı

672 (M: 99a)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Şāf itdükce nefsi a‘lāyı
Bende buldum na‘īm-i ‘uḳbāyı

¹²¹⁴ "Biz sizi Allāh rızâsı için doyuruyoruz." (İnsan, 9)

¹²¹⁵ "Allāh bütün günahları bağışlar."

¹²¹⁶ "Ben ondan hayırlıyım." (Sad, 76)

¹²¹⁷ "Rabb'im, ilmimi artır, de." (Taha, 114)

¹²¹⁸ "Nefsini bilen Rabb'ini bilir." (Aclûnî, C.2, s.234, n.2530.)

- 2 Āhîret zevkine iren sâlik
Buldı bugün huzûr-ı ferdâyı
- 3 İntihâdan ‘ibâret oldı çü ol
Birlige irmek oldı dānâyı
- 4 Kurb-ı rûhânî bulmayan ‘arîf
Nefsdem dem urur be-her cāyı
- 5 Her kişi söziyle olur ma‘lûm
Nebt-i dildür ki âdemüñ rāyı
- 6 Bil ki tevhîddür kemâl-i hüner
Ġayrısı heb fûnûn-ı sevdâyı
- 7 Kim ki irdi kemâline be Ġarîk
Āhîret itdi işbu dünyâyı

673 (M: 99a)

Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

- 1 Sevdi halk iyledi seni Bârî
Keşf idüb ‘âleme bu esrârı
- 2 Şüreti üzre iyledi taşvîr
Sende tâhir görindi dîdârı
- 3 Zülmet olmışdı cihân sensiz
Rûşen itdi yüzünde envârı
- 4 ‘Aynihi iyledi seni ma‘nen
Sende gizlendi gör bu Settâr’ı
- 5 Seni cevvar etmeden maşşud
Ġalib aĠlatmaĠ idi ebrârı
- 6 ‘İllet itdi bu zann u şekki Hudâ
Sehv idüp olavüz güneh-kârı
- 7 RaĠm idüp yine luĠf ile RaĠmân
İyleye bunca cürme Ġaffâr’ı

8 *Sebkatü rahmeti 'alā ğadabi*¹²¹⁹
Oldı işbāt işte āşarı

9 Mu'teber oldı cürmümüz be Ğarîķ
Şādi oldur ki gitdi ğam-ĥā'ırı

674 (M: 99a)
Fe'ılātün Mefā'ilün Fe'ilün

1 Sendedür ol İblīs-i pinhānī
Ya'ni şadruñda bil o Şeytān'ı

2 Oķı kim *ellezī yūvesvisü* dir
*Fī-şudūri*¹²²⁰ inan bu Ķur'ān'ı

3 Gör ki *yecrī* didi *bi-mecri'd-dem*¹²²¹
Pes hevā-yı nūfūs bil anı

4 Zülmet-i küfri ister ol mel'ün
Dilemez hiç nūr-ı imānı

5 Nefsini katl iyleseñ zebün itdüñ
Terk ider bil ki anca tuĝyānı

6 Keşret-i maldur aña kuvvet
Ğālib oldı vü tıtdı meydānı

7 Manşıb u ekl ü şürb-i ārāyiş
Aña revnaķ virür gider cānı

8 Nefse her kim uyar Ğarîķi hemān
Dem-i āķir ider peşimānı

675 (M: 99b)
Fe'ılātün Mefā'ilün Fe'ilün

¹²¹⁹ "Rahmetim gazabımı geçti." (Canan, n.1982.)

¹²²⁰ "O Şeytan insanların sinelerine vesveseler fısıldar." (Nas, 5)

¹²²¹ "Şeytan insanoğlunun damarlarında tıpkı kan gibi cereyan eder." (Canan, n.2200.)

- 1 *Sebkatü rahmeti*¹²²² didi Bārī
‘Afv ider cümle bu güneh-kārı
- 2 Āyine oldı çünki mağfirete
Mu‘teber oldı cürmümüz āri
- 3 Sehvüñi bilüp iyle istiğfār
‘Özrüñi dile idüben zārī
- 4 Çün *yetübüne min-ķarībin* dir
Ki *yetüb’ullāh*¹²²³ oķı ey ķārī
- 5 Va‘de³-i ķahrı ref⁶ idüp a‘ni
Āb-ı raķmet bize olur cārī
- 6 Analar raķmı raķmına irmez
Raķmdandur bu cümle Ğaffār’i
- 7 Çünki Raķmān Raķīm’dür be Ğarīķ
Didi *lā-taķneķū*¹²²⁴ odur kārı

676 (M: 99b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Çün ĥayātum baña perişāñi
Derd-i ‘aşķında olayın fāñi
- 2 Derdsiz ādemī çü ĥayvāndur
Derddür ol devā-yı cāñāñi
- 3 Nefs kaydında mübtelā oldum
Pes nice göreyin ben o cāñı
- 4 Rūķa her dem temerrüdī iyler
Bil ki oldur la‘īn-i Şeytāñi

¹²²² "Rahmetim gazabımı geçti." (Canan, n.1982.)

¹²²³ "Allah'ın kabul edeceği tevbe, ancak bilmedenkötülük edip de sonra tez elden tevbe edenlerin tevbesidir; işte Allah bunların tevbesini kabul eder;Allah her şeyi bilendir, hikmet sahibidir."(Nisa, 17)

¹²²⁴ "Allāh'ın rahmetinden ümit kesmeyin." (Zümer, 53)

- 5 Çünki *yecrî* didi *bi-mecrî'd-demi*¹²²⁵
Sendedir ol iblîs-i pinhânî
- 6 Köpek uyuz gerek toyurma anı
Aç ço tâ ki ola rûhânî
- 7 Olmayınca zebûn ol be Ğarîk
Şanma kim âlet-i rûha fermânî
- 677 (M: 99b)
- 1 Ez-ezel-tâ-ebed bu meydânı
Bir nefes çapdı rûh-ı Sultânî
- 2 Beş konağı bir iyledüm geldüm
Buldum işbu kemâl-i insânı
- 3 Ya'ni kim bende-i *men 'aref*¹²²⁶ oldum
Beni bildüm ü 'ayn-ı Sübhânî
- 4 Bunca elğâz iden yorılmaz mı
Lâ-cerem kaldı esb-i nefsânî
- 5 Varlığum çün virür perîşânî
Vâcib oldu ki olayın fânî
- 6 Çün vücūdumdan olmışam bî-zâr
Bî-hodî hōş durur ki hayrânî
- 7 Heb vücūdumda on sekiz 'âlem
N'iylere geşt idüp beyâbânı
- 8 Zülmet-i hâlkı kim çeker yâ Rabb
Cümle yârânım olsa nûrânî
- 9 Ğaraż-âmîzdür Ğarîkî 'avâm
Hâş olsun tarîkat ihvânı

¹²²⁵ "Şeytan insanoğlunun damarlarında tıpkı kan gibi cereyan eder." (Canan, n.2200.)

¹²²⁶ "Nefsini bilen Rabb'ini bilir." (Aclûnî, C.2, s.234, n.2530.)

Musammatlar:**Murabbalar:**

1 (M: 94b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Dünyā pür-fitne ile ğam-ĥāvrı
Māl ü manşıb ğurūr-ı cebbārī
Tā‘at ü zühd ‘ādet-i yārī
Bī-ĥōdī yeg ki seyr-i dīdārī
- 2 Derd-i Ĥaĥĥ’dur çü derdüme dermān
Zevĥi derd ile oluram nālān
Ĥüşyārī durur velī efgān
Bī-ĥōdī yeg ki seyr-i dīdārī
- 3 Āĥiret ehl-i Ĥaĥĥ’a çünki ĥarām
Pes şevābı nider çü şūfī-i ĥām
İşbu ‘ālemde ger murādı tamām
Bī-ĥōdī yeg ki seyr-i dīdārī
- 4 ‘Ālem-i ğayb cennet-i ebrār
Seyr iderler derūnda her bār
Zāhir u Bāṭın gerçi kim dīdār
Bī-ĥōdī yeg ki seyr-i dīdārī
- 5 Vācib ez-çi vücūd-i bī-hemtā
Līk imkān-ı ĥāliş ile elā
Şūret olmaz çü ma‘nī oldur tā
Bī-ĥōdī yeg ki seyr-i dīdārī
- 6 Her biri bir ‘ibādete meşĝül
Līk ol ‘ādet oldı aña çü ğül
Cümle vesvāsdur ider ki melül
Bī-ĥōdī yeg ki seyr-i dīdārī
- 7 Cünd-i Ĥaĥ’dur cihānda her ne ki var
Fi‘l ü te’şīr andan a‘ni ā yār
Mest ider gerçi münkir ü inkār
Bī-ĥōdī yeg ki seyr-i dīdārī

8 Cezbe-i Hâk hidâyet-i Sübhân
Sâliküñ yolını ider âsân
Zevk-i mestîdür ol dâhi ne gümân
Bî-ğodî yeg ki seyr-i dîdârî

9 Hâlsiz cümle kâl ‘ayn-ı melâl
Hâle dir ittiḥâd ehl-i kemâl
Zâhir u bâṭınuñ Ğarîķî çü hâl
Bî-ğodî yeg ki seyr-i dîdârî

2 (M: 100a)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1 Şüfiyâ çün sañâ hâl olmadı bu zıkr-i zıķâr
Aşşı itmez *lâ* ile *illâ*¹²²⁷ dimek leyl ü nehâr
*Semme vech'ullâhdur*¹²²⁸ gör sırr-ı Hâķķ'ı âşikâr
Tevḥîd oldur bir göresin kâle yokdur i‘tibâr

2 ‘Ârifî ḥâlî şanursın ey Hudâ'dan bî-ḥaber
Cehd idersin idesin bir vech ile añâ zarar
Kaşdı şüret girü bir Allâh'dur dir ümmî er
Tevḥîd oldur bir göresin kâle yokdur i‘tibâr

3 *Lâ vücūduñdur*¹²²⁹ ki ol bir zıll-ı esmâdur hemîn
Ma‘nî vardur anda illâ ğâfil olma müstebîn
İşbu tevḥîdi bilen anuñ durur ḥuld-ı berîn
Tevḥîd oldur bir göresin kâle yokdur i‘tibâr

4 ‘Ârifî maḥcüb itmez ihtifâfât-ı şuver
Kim demürden gözi var dâ‘im me‘ânî güder
Keşret içre vaḥdeti bulmaķ durur aşıl hüner
Tevḥîd oldur bir göresin kâle yokdur i‘tibâr

5 İkilikte ḳalanuñ ḥâlî perişândur müdâm
Vaḥdeti seyr iylemez dünyâda her-giz ‘âm-ı ḥâm
Mâ-ḥaşal budur Ğarîķî pesdür uzatma kelâm
Tevḥîd oldur bir göresin kâle yokdur i‘tibâr

¹²²⁷ "Kâinâtta Allâh'tan başkası yoktur." (Yılmaz, s.144, n.410-411.)

¹²²⁸ "Nereye dönerseniz Allâh'ın yüzü oradadır." (Bakara, 115)

¹²²⁹ "Kâinâtta Allâh'tan başkası yoktur." (Yılmaz, s.144, n.410-411.)

3 (M:100b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Bende oldum 'ilmi terk itdüm Hüdā'yā tā ebed
Dilerem 'ilm-i ledünni keşf eyle yā Ehad
Kesbe kâdir olmadum noqşānumı bildüm faqad
Benligüm terk eyledüm fazluñdan Allāh'um meded
- 2 Olmazam müşrik ki didi *kul Hüve'llāhü Ehad*¹²³⁰
İsti'ānet dilerem her dem men *Allāhü's-Şamed*¹²³¹
Ol hālāş itsün ki halk itdi ezelde fi-kebed
Benligüm terk eyledüm fazluñdan Allāh'um meded
- 3 Ger 'ināyet idesin mehdī olur cümle 'uşāt
Qahr iderseñ yolda qalır iremez saña şikāt
Saña kılmışdur tevekkül mü'mināt-ı kânitāt
Benligüm terk eyledüm fazluñdan Allāh'um meded
- 4 Dāyimā zārī ile Rabb'ī direm idüp hitāb
Luţfuñ sen daħi virgil baña bir dem cevāb
Vāy aña kim olmya senden Hüdāyā fetħ-i bāb
Benligüm terk eyledüm fazluñdan Allāh'um meded
- 5 Ger Ğarīķi'em Hüdā'nuñ vaħdeti deryāsına
Sifle qaldum dilerem 'ilmüñ irem a'lāsına
'Alleme'l-esmā olan ol beñzedi babasına
Benligüm terk eyledüm fazluñdan Allāh'um meded

4 (M:100b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Çün beni 'aşkına mazhar itdi kısmet-i Hüdā
Āteş-i 'aşk ile pişmiş dil kebāb itdüm ğidā
Cām-ı vaħdetden içürdi cür'a mest itdi sezā
Keşret-i dünyā-yı dūn bārı ne lāzımdur baña
- 2 Dünyādan bīzār olup terkini urdum sâbıkā
Tenbel olma diyü yükletdi mükerrer kār hā
Çün fenādan lezzet aldum dilerem nūr-ı likā

¹²³⁰ "De ki: O Allāh tektir." (İhlas, 1)¹²³¹ "Allāh Samed (Hiçbir şeye muhtaç olmayan) dır. (İhlas, 2)

Keşret-i dünyā-yı dūn bārı ne lāzımdur baña

3 Āteş-i ‘aşk ile kerem oldı tennūr enderūn
Cānuma lā’yık neffāyisler pişer hōd gūne gūn
Hvān-ı Raḥmān’dan gelür çünki ğıdā ḥadden füzūn
Keşret-i dünyā-yı dūn bārı ne lāzımdur baña

4 Sūz-ı derd-i dil durur der-gāh-ı Hāḳ’da mu‘teber
Armağan alup gidersem derd-i dil baña yeter
Bunca derdüm var durur itsem ‘alāyıkdan güzer
Keşret-i dünyā-yı dūn bārı ne lāzımdur baña

5 *Şumm u būkm* olup tecāhül iderem esrārdan
Hāḳ yine ğayret virür kim söylegil ebrārdan
Ma‘rifet yegdür Ğarīḳi’em n’olur bu kārđan
Keşret-i dünyā-yı dūn bārı ne lāzımdur baña

5 (M:101a)

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

1 Keyfiyyet-i ‘avām eger mey eger ğubār
Afyon u ḥabb u berş ile ma‘cūn kamu ki var
Bu cümlesi şudā‘ vü kudūret durur
‘Aşkuñ şarābıdur yine bī-keyf-i ḥōş-ğüvār

2 Bozayı her kim içdi bozıldı meşel durur
Ḥayvān gibi geñirdi ‘ayblu ‘amel durur
Pendümi tut ki bu didigüm bī-bedel durur
‘Aşkuñ şarābıdur yine bī-keyf-i ḥōş-ğüvār

3 Dil-ber lebi vü cevze sen aldanma key şaḳın
Bellūṭ ile gül-ābe ki bunlar durur güzīn
Bu cümleden cihānda ferāḥ-baḥş olan hemīn
‘Aşkuñ şarābıdur yine bī-keyf-i ḥōş-ğüvār

4 Ger ḳara pehlivāna boyanduksa ey civān
Erbāb-ı ‘örf dir aña ma‘cūn-ı nā-kesān
Keyfiyyet ister iseñ eger didi kim hemān
‘Aşkuñ şarābıdur yine bī-keyf-i ḥōş-ğüvār

5 Ger fenni arturursa fūnūniyye ey Ğarīḳ
‘İlm-i ledünde yine saña yār olan şefīk

Ġavvāş iyliyen seni bu baħre kim ‘amīķ
‘Aşķuñ şarābıdur yine bī-keyf-i ħōş-güvār

6 (M:101a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Saña lā’yık tã‘ate yoķ iķtidārum yā İlāh
Ķalb-i pür-teşvīş ile ħālüm olupdur key tebāh
Bī-‘amel ‘ilmüm daħī baña olupdur bend-i rāh
Fazluña bil baġladum ecr istemen ey pādişāh
- 2 Tã‘atüm şerrinden iderin ta‘avvüz ben saña
‘Aynuma gelmez ne ta‘līm ü ne ħayr u ne ‘aṭā
‘Acz ü zilletdür hemişe kār u bārum Ĥālīķ’ā
Fazluña bil baġladum ecr istemen ey pādişāh
- 3 Dergehüñde tã‘at-i rühāniyān çok ey Kebīr
‘İlm ü sırr ħōd bī-nihāyet anda var durur keşir
‘Acz ü zilletdür hemişe kār u bārum Ĥālīķ’ā
Fazluña bil baġladum ecr istemen ey pādişāh
- 4 ‘Aşķ-bāzīdür hemişe kārumuz her rüz şeb
Süz-ı cāndur ħōd cemālūñden murādum ey Çalab
Dād-ı Ĥaķķ olmazsa baña nef itmez bu taleb
Fazluña bil baġladum ecr istemen ey pādişāh
- 5 Ey du‘āyı itmedin luṭfuñdan itdūñ müstecāb
Raħm idüp ‘afv it günāhum ki benüm ħālüm ħarāb
Dā’yimā zār ile bu güneh durur yā Rab ħiṭāb
Fazluña bil baġladum ecr istemen ey pādişāh
- 6 Çün zamīrin her ķuluñ bilürsen ey dānā-yı rāz
‘Arz-ı ħācet eyleyüben kışşayı itmen dırāz
Āh idüp giryān olup direm hemān ey bī-niyāz
Fazluña bil baġladum ecr istemen ey pādişāh
- 7 Ey Garīķī key şaķın şirk-i ħafīden zinhār
Rāh-ı Ĥaķ’da fark itme ħār u gül aġyār u yār
Cümlenūñ Fa‘‘āl’i sensin Ĥālīķ’ā leyl ü neħār
Fazluña bil baġladum ecr istemen ey pādişāh

(M: 99b) Farsça Murabba
Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilūn

(M: 100a) Farsça Muhammes
Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

یا الهی تو نادوی درد رو نم ناروا سوز دل خواهم کنم شرح ویا انوار آ
 کوش نه تابشود این معنی ابکار آ من ندازه صبر و گفتن خواهم این اسرار آ
 آتش اندر سینه پنهان چون کف این کار آ
 پس عاقبت کرده اندر پیش تابش از برای آنکه کینند افروز آتش
 یطیفو کف تو نور الله از ان پوشانش یاز فرایت از ممت نور پس سوزانش
 آتش اندر سینه پنهان چون کف این کار آ

کرم کوم بتول بر آرزو آید همان و بر بوشم هر منافق می شوم از جبر آن
 کای کاهی یک اشاره میکنم با عاشقان بلبلوند و زبوی کل کند آندم فغان
 آتش اندر سینه پنهان چون کف این کار آ
 چنی علم هم مرتیکه و قصا کردی بنا بنده مجبور می بایشم و کای شما
 خروه کیری چون کئی مجر هر بد کئی آن بکوم و کیم الان که فرستند ترا
 آتش اندر سینه پنهان چون کف این کار آ
 ترک رکت کرم کوی حل الله ترا و رکت میلی بچیز آندم عدد و باشی ترا
 جز تر قومی ندانم همه در کار و کای کرمجور است و کرمجور است الهامها
 آتش اندر سینه پنهان چون کف این کار آ
 آن فی قلبی لذ کوی کرم کوم می دهی درد دل را آن بودم هم آفرام می دهی
 علم درسی را چه خواهی کرم کوم می دهی مشکل عاشق بکوم تا تو آفرام می دهی
 آتش اندر سینه پنهان چون کف این کار آ
 ای عزیز بقی نار حق موقد شود و هر زمان تطلع نفا علی الافده در قون بخوان
 حاکم و محکوم باشد هر چه باشد و کای من تکویم هر چه او شد در بیان در
 آتش اندر سینه پنهان چون کف این کار آ

DEĞERLENDİRME

Garîkî, 16. asrın her iki yarısına da sirayet eden bir yaşam sürmüş bir dîvân şairidir. Hayatının tamamını ya da önemli bir bölümünü Mora yarımadasında geçirmiştir. Eserlerinden hareketle Mora'da o dönemde bulunan zaviyelerden birinde müridlik yaptığını tahmin etmekteyiz. Şair dönemini anlatan tezkirelerde ya da tarihlerde kendine yer bulamamıştır. Kaynaklara göre hakkında fazladan bir bilgi maalesef bulunmamaktadır. Onunla ilgili bilgileri ancak eserlerinden elde edebiliyoruz.

Garîkî hakkında yaptığımız sonuçları şöyle sıralayabiliriz.

a. Şairin hangi tarihte doğduğu ve hangi tarihte öldüğü bilinmemektedir. Eserlerinden hareketle 16. yüzyılın başlarında doğduğunu ve 16. yüzyılın ikinci yarısında öldüğünü söyleyebiliriz. Nereli olduğunu da bilememekteyiz.

b. Şairin ömrünün büyük bir bölümünü Mora da geçirdiğini söyleyebiliriz.

c. Garîkî, dindâr bir kişiliğe sahiptir. Eserlerinde dînî, tasavvufî hususan vahdet-i vücudla ilgili konularda çok fazla malzeme ve malumat vardır. Şairin hangi tarikata bağlı olduğu sorusunun cevabı kesin değildir. Şiirlerine bakarak Mevlevîliğe muhabbetinin fazla olduğunu söyleyebiliriz.

d. Şairin şiirlerinde İran ve Arap edebiyatının önemli mutasavvıflarını kaynak olarak gösterdiğini görmekteyiz. Bunların içerisine Türk-Azeri sahasından sadece Nesimî girebilmiştir.

Sonuç olarak Garîkî'nin sanatı ve şiiri değerlendirilirken dönemin yaşayış, din ve tasavvuf hayatı ele alınarak bir değerlendirme yapılmasının her zaman için doğru neticeyi vereceğini, aksine 21. yüzyılın değer yargıları ve zihnî çözümlenmeleri ile Garîkî'nin anlayılamayacağını ifade etmek isteriz.

KAYNAKÇA

- AKKAYA, Hüseyin, *Abdülahad Nûri ve Divanı*, Kitabevi Yay., İstanbul 2003.
- AKAY, Hasan, *İslâmî Terimler Sözlüğü*, İşaret Yay., Ankara 1995.
- ACLÛNÎ, *Keşfü'l-Hafâ ve Müzile'l-İlbâs*, Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 1997.
- ALBÂNÎ, Muhammed Nasuriddin, *Sahihü'l-Câmiü's-Sagîr ve Ziyâdeti*, Mektebül İslâmî, Beyrut 1982.
- Aliyy'ül-Kârî, *Kırk Kudsî Hadîs*, Dilimize Çeviren: Hasan Hüsnu Erdem, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 1963.
- AVCI, Seyit, *Sûfilerin Hadis Anlayışı*, Ensar Yay, Konya 1425/ 2004.
- Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1333.
- Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, Hazırlayanlar: A. Fikri Yavuz, İsmail Özen, Meral Yayınevi, İstanbul 1976.
- CEYLAN, Ömür, *Tasavvufî Şiir Şerhleri*, Kapı Yay., İstanbul 2007.
- CANAN, İbrahim, *Kütüb-i Sitte*, Akçağ Yay., Ankara 2005.
- CEBECİOĞLU, Ethem, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Rehber Yay., Ankara.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Lugât*, Aydın Kitabevi, Ankara 1993.
- ERAYDIN, Selçuk, *Tasavvuf ve Tarikatler*, Marifet Yay., İstanbul 1990.
- Garîkî b. Yûsuf b. Mezîd, *Dîvân*, Milli Kütüphane, 06 Mil Yz A 3551/1.
- Garîkî b. Yûsuf b. Mezîd, *Şerh-i Bazı Âyât*, Milli Kütüphane, 06 Mil Yz A 3551/2.
- Garîkî b. Yûsuf b. Mezîd, *Esrâr-ı Evliyâ*, Milli Kütüphane, 06 Mil Yz A 3551/4.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki, *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*, İstanbul 1977.

KURNAZ, Cemal, *Hayali Bey Divanı Tahlili*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1996.

İmam Muhyiddîn Nevevî, *40 Hadis*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 1985.

İPEKTEN, Haluk, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergah Yay., İstanbul 1995.

İSEN, Mustafa, *Ötelerden Bir Ses (Divan Edebiyatı ve Balkanlarda Türk Edebiyatı üzerine Makaleler)*, Akçağ Yay., Ankara 1997.

İSEN Mustafa, Osman Horata vd., *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yay., Ankara 2005.

İslâmî Türk Edebiyatı, Dergâh Yay., İstanbul.

İsmail Hakkı Bursevî, *Kırk Hadis Şerhi*, İnsan Yay, İstanbul 2005.

İZ, Mahir, *Tasavvuf*, Kitabevi, İstanbul 1990.

KAYAPINAR, Levent, *Osmanlı Arşiv Kaynaklarına Göre Dmítsana'nın Demografik Yapısı*, [http://conference.arccadians.gr/media/ L.Kayapinar-Diimitsana.pdf](http://conference.arccadians.gr/media/L.Kayapinar-Diimitsana.pdf), Erişim Tarihi: 08.10.2010.

LEVEND, Agah Sırrı, *Dîvân Edebiyatı/ Kelimeler ve Remizler ve Mazmunlar ve Mefhumlar*, 4.Basım, İstanbul 1984.

LEVEND, Agah Sırrı, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988.

Mehmet Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî*, Hazırlayanlar: Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı, Bizim Büro Yayınları, Ankara 2001.

Nâbî, *Kırk Hadis Tercümesi* (Tercüme-i Hadis-i Erbaîn) Hazırlayan: Seyfullah Korkmaz, Sefine Yay, İstanbul.

ONAY, Ahmet Talât, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*, TDV Yay., Ankara 1992.

PAÇACIOĞLU, Burhan, *8.-16. Yüzyıllar Arasında Türkçenin Sözcük Dağarcığı*, Bizim Büro Basımevi, Ankara 2006.

PALA, İskender, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yay., Ankara 1995.

SEFERCİOĞLU, M. Nejat, *Nev'î Dîvânı Tahlîli*, Kültür Bakanlığı, Ankara 1990.

Seyyid Şerif Cürcânî, *Kitabü't-Ta'rifât*, Tercüme ve Şerh: Arif Erkan, Bahar Yay., İstanbul 1997.

ŞAFAK, Yakup, "*Fars ve Türk Edebiyatlarındaki Vezinlerin Ritmik Yapıları Üzerine Düşünceler*", Yedi İklim, S.10, 1996.

ŞAFAK, Yakup, "*Kaybolmaya Yüz Tutmuş Bir Gelenek: Aruzla Şiir Okumak*", Yedi İklim, S.5, 1993.

Şemseddin Sâmi, *Kâmus-ı Türkî*, Kapı Yay., İstanbul 2004.

TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul 1994.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Dergah Yay., 1977.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Büyük Osmanlı Tarihi*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara.

YAVUZ, Ali Fikri, Abdullah Aydın, *Muhtaru'l Ehadisi'n-Nebeviyye*, Eser Neşriyat, İstanbul 2003.

YILDIRIM, Nimet, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, Kabalcı Yay., İstanbul, 2006.

YILDIZ, Alim, *Fenâyî Cennet Efendi Dîvânı*, Cumhuriyet Üniv. Yay., Sivas, 2010.

YILMAZ, Mehmet, *Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1992.

YÜCEL, Mustafa, *Yazım Kılavuzu*, Eflatun Matbaası, İstanbul 2007.

DİZİN

Musammatlarda, dizine dâhil edebileceğimiz bir bilgi bulunmadığından; dizin sözcüklerinin karşısındaki numaralar gazel nolarını göstermektedir.

Âdem: 26, 64, 80, 87, 112, 167, 170, 171, 233, 236, 305, 363, 364,423, 426, 446, 447, 455, 471, 473, 540, 567

Ali (Murtazâ, Haydar): 106, 203, 281, 313, 411, 451, 498, 500, 519, 560

Ankâ: 625

Ashâb-ı Kehf: 83

Azrâ: 442

Bâ-Yezîd: 218

Ca'fer: 292, 303

Cemşîd: 443, 645

Cibrîl: 234, 286, 296, 480

Cüneyd: 218

Çin: 285

Ebû Bekir: 203

Ebû Cehil: 506, 618

Ebû Leheb: 215, 618

Firavun: 319, 342, 663

Haleb: 143

Hallâc-ı Mansur: 192, 271, 292, 506, 625

Hasan Bâlî: 635

Havvâ: 87, 152, 625

Hızır: 337, 426, 575, 659

Hicâz: 334, 341, 492

Hümeyrâ: 220

Hüsrev: 638

İbn-i Yâmin: 344

İbrâhim (Halîl): 63, 396, 399, 402, 434, 583

İmrân: 445

Îsâ: 398, 638

İskender: 295, 545

Ka'be: 91, 334, 341, 418, 492, 593

Kâf: 625

Kâvûs: 645

Ken'ân: 432

Kevser: 254, 618

Key: 645

Kur'ân: 3, 35, 54, 86, 102, 110, 113,114, 128, 141, 146, 217, 256, 284,295, 299, 305, 310, 313, 372, 410,451, 457, 464, 465, 469, 473, 475,477, 481, 486, 489, 490, 493, 494,495, 497, 498, 500, 502,504, 508, 535, 543, 546, 586, 597,.601, 611, 617, 620, 622, 626, 665,666, 674

Leylâ: 192, 254, 442, 515, 528, 638, 641,645

Mantıku't-Tayr: 180

Mecnûn: 192, 254, 354, 442, 515,638, 641, 645

Mısır: 432

Monlâ: 625

Muhammed (Mustafa, Ahmed): 1, 4, 23, 38, 63, 78, 86, 89, 91, 99, 116, 152, 163,175, 201, 203, 212, 215, 220, 245, 269, 279, 294, 304, 305, 361, 438, 490, 512, 613, 620,622, 637

Muhyiddin Arabî: 474

Mûsâ: 29, 319, 445, 575, 663

Nemrud: 249

Nesîmî: 39, 253

Nûh: 318, 566

Osmân (Hz.): 203

Osmân Şâh: 613

Ömer: 203

Sînâ: 663

Süleyman: 113, 263, 353, 501, 541, 544

Şam: 143

Şems-i Tebrîzî: 625

Şiâ: 601

Şîrîn: 638

Tûr: 361, 445, 663

Vâmık: 442

Ye'cüc, Me'cüc: 264, 438

Yûsuf: 344, 432